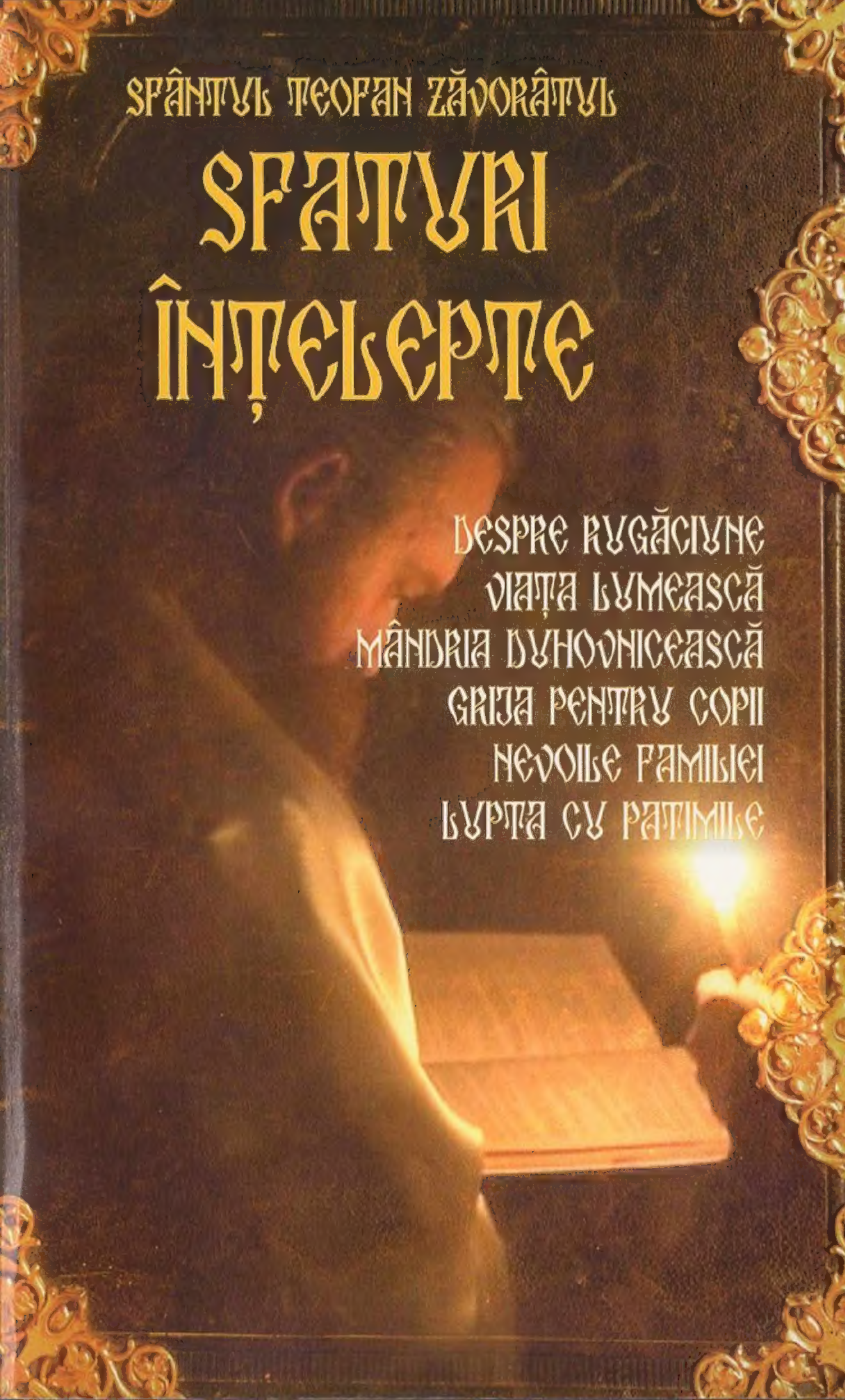

SFÂNTUL TEOFAN ZĂVORÂTUL
SFATURI ÎNȚELEPTE
DESPRE RUGĂCIUNE
VIAȚA LUMEASCĂ
MÂNDRIA DUHOVNICEASCĂ
GRIJA PENTRU COPII
NEVOILE FAMILIEI
LUPTA CU PATIMILE

Sfântul Teofan Zăvorâtul

SFATURI ÎNȚELEPTE

SFÂNTUL
TEOFAN ZĂVORÂTUL

SFATURI ÎNȚELEPTE

Traducere: **Cristea Florentina**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte GALACTION,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

Editura Cartea Ortodoxă
EDITURA EGUMENIȚA

Editura Egumenița
I.S.B.N. 973-8926-01-7
978-973-8926-01-1

Editura Cartea Ortodoxă
I.S.B.N. 973-7891-80-5
978-973-7891-80-8

PROLOG

În anul 1994 Editura „Pravila credinței” a scos la lumină culegerea întreagă a scrisorilor Sfântului Teofan Zăvorâtul. Cartea propusă atenției cititorilor astăzi este un ghid prețios de-a lungul scrisorilor sfântului arhipăstor. Prima parte a ei – „Înțeleptele sfaturi ale Sfântului Teofan Zăvorâtul” – a fost alcătuită la începutul secolului XX de către protoiereul Alexie Bobrov pe baza scrisorilor Preasfințitului Teofan. Țelul acestei lucrări a fost să sistematizeze învățăturile sfântului, să grupeze după tematică sfaturile date în diferite scrisori, păstrând sinceritatea și amabilitatea lor. Autorul a ales din corespondența particulară a sfântului arhipăstor lucrurile esențiale. Acestea sunt sfaturile cu adevărat înțelepte ale sfântului, verificate prin experiența vieții duhovnicești, în principal despre rugăciune, despre viața lumească, despre lupta cu patimile, despre necazuri și despre nădejdea în Domnul... Fiecare capitol începe cu o scurtă prefață a autorului, în care sunt concretizate probleme personale și, de asemenea, este arătată întrebuințarea sfaturilor sfântului în diferitele împrejurări ale vieții de zi cu zi. A doua parte a fost alcătuită în zilele noastre de către iubitorii și cunoscătorii operelor Sfântului Teofan. Aceasta este o scurtă Simfonie, care conține cele mai însemnate citate din scrisorile sfântului arhipăstor conform subiectelor dispuse în ordine alfabetică. Ea este chemată să întregească articolele dezvoltate pe diferite teme în prima parte a lucrării.

Nădăjduim că această carte va ocupa un loc de cinste în bibliotecile mirenilor iubitori de Dumnezeu şi, de asemenea, va ajuta la buna slujire a păstorilor ortodocşi ai Bisericii: în ea vor găsi soluţiile multor întrebări la care trebuie să le răspundă în fiecare zi celor păstoriţi, care caută îndrumare pentru viaţa duhovnicească.

DESPRE RUGĂCIUNE

În rândul multelor subiecte religioase pe marginea cărora pururea pomenitul sfânt Teofan a trebuit să poarte corespondență din Vișa, unde era zăvorât, cu diferite persoane, primul loc îl ocupă rugăciunea. Și acest lucru este întru totul firesc. După definiția marilor nevoitori creștini și părinți ai Bisericii, rugăciunea este suflarea vieții noastre. Altfel spus, rugăciunea în viața duhovnicească a omului este exact ceea ce este respirația naturală în organismul nostru trupesc. Omul continuă să trăiască atât timp cât în trupul lui are loc respirația. Dacă respirația încetează, viața se stinge și trupul devine cadavru. Exact așa și sufletul nostru, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, fără adresarea în rugăciune către Dumnezeu este mort și fără suflare. Iată de ce la sfântul zăvorât nu întâlnim aproape nici o scrisoare în care să nu atingă așa sau în alt fel acest punct atât de important al vieții duhovnicești. Pe de altă parte, fiind el însuși un mare rugător, care a simțit în ființa sa toată puterea binefăcătoare a unirii prin rugăciune cu Dumnezeu, Sfântul Teofan a avut deplina posibilitate să dezvăluie cu deosebită claritate acest subiect. Totuși, oricât de bogat este în scrisorile sfântului materialul privitor la această problemă, pentru că rugăciunea nu a fost singurul subiect al corespondenței lui cu ceilalți, ci s-a perindat la rând cu alte subiecte, cugetările lui despre rugăciune aici sunt în mare parte fragmentare și corespund cu strictețe atât

împrejurărilor de viață ale persoanei căreia îi sunt adresate, cât și stării și dezvoltării ei spirituale. De aceea, pentru a scoate esențialul din ceea ce a scris preasfințitul Teofan despre rugăciune către diferite persoane și pentru a da tratatului de față după posibilitate plinătatea cuvenită și continuitatea logică în idei, a trebuit după necesitate să împărțim acest paragraf în câteva secțiuni și să le punem sub rubricile separate, arătate mai jos.

În ce constă esența rugăciunii

Pentru majoritatea celor ce se roagă dintre noi, se pare, nimic mai adevărat nu se potrivește decât ceea ce a spus Domnul oarecând spre mustrarea fariseilor: *Poporul acesta Mă cinstește cu buzele, dar inima lor este departe de Mine. Și zadarnic Mă cinstesc ei* (Matei 15, 8-9)... De fapt, ce este rugăciunea noastră? Doar citire de suprafață, în mare parte fără cuget și sentiment, cu limba a unor cuvinte străine, de rugăciune, pe care le memorăm și nu întotdeauna fără greșeli, în copilărie la lecțiile de acasă sau de la școală. Și în același timp nu avem nici o conștiință clară despre Cel înaintea Căruia stăm, rostind o rugăciune sau alta, nici vreun sentiment al inimii care să însuflețească rugăciunea noastră. Adăugați la acestea închinăciunile pur mecanice, în mare parte fără măsură, accelerate și grăbite, și metaniile până la pământ (așa cum observăm în săvârșirea rugăciunii de către oamenii simpli) și legănarea mai mult decât neglijentă cu mâna în locul închinării pline de râvnă cu semnul crucii (așa cum se roagă majoritatea așa numiților la noi oameni culți) – iată toată rugăciunea noastră! Se manifestă, oare, prin aceste lucrări exterioare măcar întrucâtva sufletul nostru rațional

creştin?! Căci rugăciunea, propriu-zis, este convorbirea noastră plină de evlavie cu Dumnezeul cel viu; ca să spun aşa, este legătura nemijlocită – faţă către faţă – a duhului nostru nemuritor cu Creatorul său!

Dorind pe cât posibil să înrădăcineze mai puternic în conştiinţa rugătorilor anume această idee şi dezvăluind-o cu plinătatea şi claritatea cuvenite, preasfinţitul Teofan se străduieşte să arate cât de răufăcătoare este orice altă atitudine faţă de rugăciune şi cât de rău greşesc cei care socotesc rugăciunea un lucru exterior, pur formal.

Nu uitaţi – le repetă el de multe ori în scrisorile sale celor ce întreabă – că puterea rugăciunii sunt duhul umilit, inima înfrântă şi smerită. Nu de cuvinte are Domnul nevoie, ci de inimă. Dintre roade, nu aparţine nimic structurii verbale şi caracterului vorbit al rugăciunii. Toate roadele pot fi dobândite numai prin înălţarea minţii şi a inimii către Dumnezeu. Principalul în rugăciune este simţământul către Dumnezeu din inimă. Cuvintele rugăciunii vin de la sine. Simţământul către Dumnezeu şi fără cuvinte este rugăciune. Toate cuvintele rugăciunilor sunt menite să hrănească simţămintele; atât timp cât nu le hrănesc, ele sunt zadarnice... Există numai osteneală, nu şi folos. Nici o osteneală a citirii nu poate înlocui simţămintele. Strigarea din inimă, scurtă şi puternică, iată ce este important! Iar acest lucru se poate face din mers. Prin urmare, ne putem ruga neîncetat. De aceasta să vă şi îngrijiţi şi într-aici cu totul să vă îndreptaţi...

Mintea oboseşte să spună cuvintele rugăciunii. Rugaţi-vă, aşadar, fără cuvinte, aşa, căzând la pământ înaintea Domnului în gând, în inimă... şi predându-vă Lui... Aceasta va fi de-a dreptul rugăciune. Iar cuvântul va fi numai expresia ei... şi el întotdeauna va fi mai slab decât rugăciunea însăşi. Putem rosti toate cuvintele şi putem face toate metaniile, iar de Dumnezeu să nu ne amintim

deloc sau să ne amintim la voia întâmplării, cu gândul împrăştiat şi cu mintea rătăcită. Şi, prin urmare, să împlinim pravila de rugăciune fără să ne rugăm[1].

Cu frică şi cutremur trebuie să săvârşim lucrul lui Dumnezeu – aceasta să o şi aveţi în vedere. Să vă străduiţi prin toate mijloacele ca, unde este cuvântul, acolo să fie şi mintea sau, cum spune Sfântul Ioan Scărarul, să închideţi mintea în cuvintele rugăciunii. Vorbele către Dumnezeu nu se rostesc cu limba, ci cu simţămintele inimii. Dacă va fi aşa – va fi şi rugăciune adevărată. Citirea rugăciunilor, poziţia la rugăciune şi metaniile alcătuiesc numai starea de rugăciune, iar rugăciunea, propriu-zis, vine din inimă. Când aceasta nu există, nu există nimic. Rugăciunea fără simţăminte este exact ca un avorton. Aşa spun Sfinţii Părinţi.

***

Se poate naşte îndoiala: nu înlesneşte, oare, această concepţie a sfântului-nevoitor despre esenţa rugăciunii acea părere mincinoasă pe care o susţin unii dintre sectarii noştri atunci când socotesc cu totul de prisos toate semnele exterioare folosite de noi în timpul săvârşirii rugăciunilor? Citând cunoscutul loc din Sfânta Scriptură: *Duh este Dumnezeu şi cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh şi în adevăr* (Ioan 4, 24), ei spun, de obicei, că rugăciunea noastră trebuie să fie pur duhovnicească. Mai cu seamă, nu îşi vor găsi îndreptăţire citând cuvintele sfântului-zăvorât nici aceia care, ascunzându-şi lenea lor faţă de mersul la biserică, spun de obicei: „Eu nu recunosc

---

[1] Şi înţelepciunea populară glăsuieşte: „Oricine îşi face cruce, dar nu oricine se roagă" (n.r.).

rugăciunea aparentă; rugăciunea trebuie să fie în suflet!" Dar, străduindu-se să explice pe cât posibil mai amănunțit în ce constă esența rugăciunii, în cazul de față sfântul nu a avut în vedere să cerceteze întrebarea despre rugăciune în totalitatea ei, ci a ales pentru analiză numai o parte a acestei întrebări. Din multele lui tratate despre rugăciune, incluse mai jos, vom vedea că nici prin gând nu i-a trecut să nege necesitatea semnelor exterioare din timpul săvârşirii rugăciunii, semne admise de toată Biserica Ortodoxă. Acolo unde a cerut însăşi esența lucrurilor, preasfințitul a adus vorba şi despre metanii, şi despre pravila de rugăciune de acasă, şi despre rezervarea timpului cuvenit necesar pentru împlinirea acestei pravile, şi aşa mai departe. Iar toate acestea se referă exclusiv la latura exterioară a rugăciunii. În ce măsură sunt necesare semnele exterioare în timpul săvârşirii rugăciunii, vor spune cuvintele adevărate ale sfântului în acel paragraf unde sunt expuse ideile lui despre modul în care trebuie să săvârşim rugăciunea.

Cum să ne pregătim pentru rugăciune

În vechime la noi exista următorul obicei: înainte de începerea fiecărui lucru gospodăresc, la dispoziția persoanei celei mai în vârstă în familia țărănească se adunau, de obicei, şi cei mici şi cei mari la rugăciunea comună. Aşa se proceda în cea mai mare parte înainte de începerea lucrărilor de primăvară la câmp, înainte de cositul fânețelor şi a strângerii recoltei de grâu din timpul verii. Iar la această rugăciune comună a familiei, cei ai casei se adunau şi înaintea trimiterii recrutului în serviciul militar şi a plecării logodnicei după mire şi aşa mai

departe. Dar, înainte să înceapă rugăciunea, cel ce avea „întâietate" în familie [mai marele casei], uitându-se mai întâi pătrunzător în jur să vadă dacă toți ai familiei erau adunați, se întâmpla să spună impunător: „Luați loc" – și imediat toți se așezau, fiecare unde se cuvenea, iar pe copilași îi luau mamele la ele în brațe. Dintr-o dată totul în casă amuțea... Nici o discuție între cei mari, nici un scâncet de copil nu mai erau permise în momentul acela... Treceau așa două-trei minute, stăpânul casei se ridica, iar după el și ceilalți, și toți începeau să se roage înaintea dumnezeieștii icoane, unde mai înainte fusese aprinsă candela. Minunat obicei! Poate că nu toți știau să explice atunci de ce se proceda așa la ei, dar fără îndoială că, anticipând astfel rugăciunea, toți cei prezenți la ea, chiar dacă pe jumătate conștient, totuși atingeau o anumită măsură a acelui scop cu care fusese rânduit acest bun obicei de strămoșii noștri de la care până astăzi s-a păstrat zicala potrivit căreia „rău este să te rogi când în minte ai două lucruri". Iar încetarea tuturor discuțiilor înainte de începerea rugăciunii și cele câteva minute, petrecute într-o stare cu totul liniștită înaintea candelei care ardea în fața ochilor la sfânta icoană îi ajutau de-a dreptul în sensul că le ofereau timp să-și rânduiască în suflet o anumită stare religioasă și adunare a gândurilor, fără de care rugăciunea nu poate fi binefăcătoare.

Din păcate, acest bun obicei, ca multe alte tradiții lăsate de strămoșii noștri, a început încetul cu încetul să fie uitat de noi. Marele rugător, Sfântul Teofan, ne mustră cu asprime pentru nepăsarea, cu care ne purtăm, în general, față de lucrarea rugăciunii, apropiindu-ne de ea fără nici o pregătire.

- Noi toți avem în obicei un mare păcat – îi scrie el unei persoane – de vreme ce de oricare alt lucru ne apucăm cu o anume pregătire, oricât de mică ar fi ea, iar

de rugăciune ne apucăm cu nechibzuință și ne grăbim să o facem pe cât posibil mai repede, de parcă este un lucru, care trebuie făcut în treacăt, un adaos la celelalte lucruri, iar nu cel mai important dintre ele. Și de unde să existe în acest timp adunarea gândurilor și a simțămintelor la rugăciune? Căci, iată, este săvârșită la voia întâmplării, în neorânduială. Nu, să faceți bine și să refuzați acest lucru și să nu vă îngăduiți sub nici un chip să fiți nesocotiți în atitudinea față de rugăciune. Aduceți-vă la convingerea că o asemenea atitudine față de rugăciune este fărădelege și este fărădelegea cea mai mare. Să socotiți rugăciunea primul lucru în viața voastră și să purcedeți la ea ca la lucrul cel dintâi. Mare greșeală este să socotiți rugăciunea un lucru de duzină, un lucru la care nici nu are rost să vă gândiți și care poate fi făcut în treacăt, degeaba. Obligația rugăciunii se simte, dar modul în care o săvârșim nu îl avem în vedere și se uită faptul că rugăciunea se transformă în păcat. Trudiți-vă să începeți întotdeauna rugăciunea ca pe cel dintâi și cel mai important lucru din viață. Atunci rugăciunea va fi religie în faptă și în mișcare și din ea, ca dintr-un izvor, va curge apoi tot ce este bun și sfânt.

- Înainte de rugăciune întotdeauna trebuie să ne gândim la rugăciune: la ce anume este ea și Cui I se adresează și cum trebuie să fie, să ne gândim și să antrenăm simțământul inimii pe tărâmul evlaviei, al nădejdii și al lăsării în voia lui Dumnezeu.

- Este bine să începeți rugăciunea cu meditația dumnezeiască. Dimineața, cum vă treziți, imediat să vă apucați de acest lucru... începând cu facerea lumii... și terminând cu judecata lui Dumnezeu.

- Esența lucrului constă în a vă înrădăcina în inimă pomenirea lui Dumnezeu. Așa cum omul pe om îl vede față către față, așa să vă străduiți să așezați sufletul

înaintea Domnului, să fie între patru ochi. Undeva, țin minte, era pusă întrebarea: cum este mai bine să stăm la rugăciune? Și răspunsul era: să stați ca la judecată, îndreptând privirea spre gura Domnului, din care este gata să iasă ultima voastră sentință: veniți sau plecați.

Cum să ni-L închipuim pe Dumnezeu atunci când stăm la rugăciune

Pentru omul care s-a obișnuit să se învârtă în cercul lucrurilor văzute și să le recunoască în cea mai mare parte prin intermediul simțurilor externe, nu este ușor să renunțe la acest obicei – la a verifica totul cu ochii, la a pipăi totul cu mâinile – nici în cazul în care îi este dat să aibă o legătură sau alta cu lucrurile pur duhovnicești. Iată de ce, așezându-se la rugăciune, mulți ar dori să-și făurească neapărat înaintea ochilor un chip tainic al Dumnezeirii Înseși. Sfântul Teofan nu vede nici o necesitate a acestui lucru pentru cel ce se roagă.

- Rugându-vă lui Dumnezeu – scrie el –, este mai bine să nu vi-L închipuiți nicicum, ci numai să credeți că El există, că este aproape și vede și aude totul. În această convingere să și rămâneți, în convingerea că El este pretutindeni... Către El, Cel ce este peste tot, vede tot și dorește mântuirea voastră, să strigați în rugăciune, fără să vă creați vreun chip înaintea ochilor. Iar când cugetați la cele dumnezeiești, atunci puteți să vi-L închipuiți pe Domnul așa cum se cuvine... șezând pe Tron sau răstignit. Dar în timpul rugăciunii nu trebuie să vă făuriți nici un chip.

Condițiile necesare în izbânda rugăciunii

Deseori ne plângem de sărăcia rugăciunii noastre, de lipsa râvnei pentru ea și cea mai mare parte din vină cu privire la acest lucru ne străduim întotdeauna să o atribuim diferitelor condiții exterioare și împrejurări nefavorabile. „Nu avem putere pentru a sta mult în biserică – zicem noi –, ne obosesc picioarele, iar acasă ne-am ruga bucuroși, dar nu avem timp..."

Sfântul Teofan spune că aici nu este nicidecum vorba despre aceste lucruri, deoarece nici slăbiciunea picioarelor și nici lipsa de timp datorată treburilor casnice nu ne împiedică să fim râvnitori la rugăciune, ci inima noastră rece și mintea cea împrăștiată. Trebuie să încălzim mai mult inima și să nu-i dăm voie minții să se împrăștie și atunci rugăciunea însăși va țâșni ca un izvor.

- Puneți-vă ca lege – scrie el – să fiți întotdeauna cu Domnul având mintea în inimă și nu le dați voie gândurilor să rătăcească, ci, imediat ce pleacă, întoarceți-le și obligați-le să stea acasă, în colivia inimii, și să discute cu Domnul Cel Preadulce. După ce vă puneți această lege, siliți-vă să o păziți cu credință, mustrați-vă pentru încălcările ei, amendați-vă și rugați-L pe Domnul să vă ajute în această lucrare, căci este cea mai importantă. Dacă vă veți trudi cu râvnă, degrabă veți izbândi.

- Cine stă mult la soare își încălzește trupul; astfel, cine cugetă tot timpul la Dumnezeu și la cele dumnezeiești își încălzește duhul. Cu cât cugetă mai mult la Dumnezeu, cu atât își încălzește mai mult duhul. În cele din urmă, duhul începe să ardă. Când începe să ardă, nu mai este nevoie de nici o lecție sau învățătură. Duhul însuși rânduiește totul... Atunci toată inima va fi ocupată numai de Dumnezeu, iar după inimă, și mintea.

- Săvârşiţi-vă rugăciunea fără grabă, însoţind întotdeauna cuvintele cu gândurile exprimate de ele şi cu încordarea simţămintelor inimii. Fără acestea, rugăciunea nu are gust şi nu atrage. Ca atunci când citiţi cărţi, urmaţi cu gândul cele citite şi vă însuşiţi cu plăcere cele întâlnite, dar, imediat ce fuge gândul, citirea se face în zadar. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu rugăciunea... Dacă fuge gândul şi simţământul dă înapoi, siliţi-vă... Vedeţi cât de plăcut se săvârşeşte rugăciunea atunci când nu vă faceţi vouă pe plac, sau nu vouă, ci vrăjmaşului, care, imediat ce vă urniţi în colţul de rugăciune, vine tiptil... şi vă asediază cu diferite înştiinţări: trebuie una, trebuie alta... De ce vă simţiţi acum nemulţumiţi? Deoarece numai rugăciunea hrăneşte sufletul, iar voi aveţi numai rostirea rugăciunii, nu şi rugăciunea.

- Gândurile nimicesc starea bună a rugăciunii – scrie Sfântul Teofan în alt loc. Aţi observat?! Acum vă străduiţi să îndreptaţi un lucru. Primul pas spre aceasta este ca, începând rugăciunea, să deşteptaţi în voi frica de Dumnezeu şi evlavia; apoi să vă aşezaţi cu atenţie în inimă şi de acolo să strigaţi către Domnul, iar gândurile străine vor încerca să pătrundă şi, cum le observaţi, să le alungaţi. Iarăşi vor încerca să pătrundă, iarăşi să le alungaţi... Şi tot aşa... Nu îngăduiţi ca limba să citească rugăciunea, iar gândurile să nu ştiţi pe unde hoinăresc. Dacă în cap este talcioc – nu vă puteţi ruga lui Dumnezeu. Osteniţi-vă ca inima voastră să fie într-un simţământ religios... Când inima este în simţământ, gândurile nu vă mai frământă şi toate merg în jurul simţământului.

Altădată rugăciunea nu merge deloc în minte. În acest caz preasfinţitul ne sfătuieşte să facem aşa:

- Dacă este vorba despre rugăciunea de acasă, atunci puteţi un pic, pentru câteva minute să o amânaţi... Dacă nici după aceea nu merge, siliţi-vă să împliniţi pravila de

rugăciune forțat, încordându-vă și pentru a înțelege cele grăite, și pentru a le simți, la fel ca atunci când pruncul nu voiește să se aplece și este apucat de moț și aplecat cu forța... Altfel iată ce se poate întâmpla... astăzi nu aveți plăcere, mâine nu aveți plăcere și așa puneți capăt rugăciunii. Temeți-vă de acest lucru... și siliți-vă spre rugăciunea săvârșită cu plăcere. Osteneala silirii de sine biruie totul.

Despre rugăciunile scurte și însemnătatea lor

Pentru pravila de rugăciune săvârșită acasă sfântul-zăvorât socotește foarte folositoare repetarea conștientă a rugăciunilor scurte de tot felul. În același timp el arată și modelele acestor rugăciuni care se află în molitvelnicele tipărite și, de asemenea, recomandă și mijloace de alcătuire, după aceste modele gata făcute, a propriilor noastre rugăciuni, ceea ce este atât de ușor de făcut de către fiecare.

- Ați încercat să vă rugați cu rugăciuni scurte? Cea mai importantă dintre ele este rugăciunea lui Iisus: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul*! La ea se pot adăuga și altele, după trebuințele sufletești. Ca exemplu luați cele douăzeci și patru de rugăciuni scurte ale Sfântului Ioan Gură de Aur, cele care se află în rugăciunile dinainte de culcare. Ele alcătuiesc rugăciunea a șaptea dinainte de culcare... douăsprezece de zi, douăsprezece de noapte. Primele încep așa: *Doamne, să nu mă lipsești pe mine de bunurile Tale cele cerești*... Celelalte: *Doamne, în pocăință primește-mă pe mine*... Învățați-le pe de rost, cu rațiunea și cu simțământul, și spuneți-le mai des. Ele

cuprind toate trebuințele vieții noastre duhovnicești. Și puteți chiar toată pravila de rugăciune să o înlocuiți cu ele... anume... repetând fiecare rugăciune de cinci, zece și chiar de mai multe ori... Acest mod de rugăciune este mai bun decât toate... La aceste rugăciuni scurte puteți adăuga și altele. Când vă întăriți în ele, străduiți-vă să adăugați altele care vă sunt mai de folos (care au efect mai mult decât altele asupra minții și inimii – n.n.)... De unde să le luați? Ascultați prochimenele bisericești și memorați-le... Citiți psalmii și alegeți.

- De asemenea, cuvintele ecteniilor de cerere – la care se cântă: Dă, Doamne! – le puteți aduna în rugăciuni scurte, numai că în locul cuvintelor *cerem* și *dă* spuneți: „Dăruiește-mi mie, Doamne". De exemplu, în ectenie se spune: *Iertarea și lăsarea păcatelor și greșelilor, de la Domnul să cerem...* În locul acestor cuvinte spuneți: „Iertarea și lăsarea păcatelor și greșelilor dăruiește-mi mie, Doamne". Și tot așa...

- Puteți adăuga și rugăciunile voastre, alegând din psalmi: versetul care vă este pe placul inimii, pe acela să-l și notați... Faptul de a vă ruga cu rugăciuni scurte – ține atenția concentrată... și atinge toate nevoile duhovnicești... Nu rostiți mereu rugăciuni gata făcute, ci spuneți-I lui Dumnezeu și cu cuvintele voastre ceea ce aveți în suflet și cereți-I ajutor: „Doamne, vezi ce este în sufletul meu! Și una, și alta... Și nu le pot scoate la capăt. Ajută-mă, Atotmilostive!" Și fiecare părticică din nevoia voastră o spuneți și pentru toate cereți ajutor corespunzător... A fi copil în rugăciune, ca și în toată structura duhovnicească, este cea mai bună stare și pe aceasta păziți-o... Și rugați-L pe Domnul să nu îngăduie să pierdeți acest simțământ. Copiii se apropie de tatăl sau de mama lor și, nespunând nimic, doar le dau târcoale, pentru că le place să fie pe

lângă ei. Aşa să fiţi şi voi, ca în simplitatea inimii întotdeauna să-I daţi târcoale Domnului...

Despre pravila de rugăciune de acasă

Cu privire la modul în care trebuie să săvârşim pravila de rugăciune de acasă, pentru cei ce ar dori să o împlinească cu statornicie, fără să încalce rânduiala o dată stabilită, sfântul-rugător dă multe sfaturi folositoare şi poveţe în răspunsurile lui adânc chibzuite. El înţelege în chip minunat că, dacă este nevoie undeva, atunci îndeosebi aici este nevoie de precauţie mare în împărţirea sfaturilor. Pe de o parte, a trebuit să întărească în cei întrebători ideea că atât orânduirea pravilei de rugăciune de acasă cât şi împlinirea ei sunt un lucru foarte lăudabil, dar în acelaşi timp a trebuit şi să-i prevină pe cei întrebători să nu strecoare în această lucrare vie (aşa cum trebuie să fie rugăciunea) formalismul mort, iar rugăciunea, aşezată într-un anumit cadru şi fixată ca deprindere, să nu se transforme mai apoi ea însăşi într-o deprindere moartă.

Dacă vom uni într-un întreg tot ceea ce a scris sfântul cu privire la această problemă, vom obţine următorul sistem al ideilor lui.

Rânduiala rugăciunilor pentru slujbele bisericeşti trebuie să fie împlinită aşa cum este, iar în ceea ce priveşte pravila de rugăciune de acasă, ea nu are „neschimbare", aşa cum se exprimă el, ci poate fi schimbată cu privire şi la moment, şi la durată, şi la structură. „Un lucru să-l aveţi în atenţie – stăruie sfântul – să faceţi totul nu pe placul lenei, şi rugăciunea să vină din suflet". Iată propriile lui cuvinte: „Trebuie prin toate mijloacele să evitaţi formalitatea şi mecanismul în rugăciune..."

- Împlinindu-vă pravila voastră, să nu aveţi în gând numai să citiţi toate cele rânduite, ci să deşteptaţi şi să întăriţi în suflet pornirea de rugăciune pentru a dobândi următoarele lucruri: a) niciodată să nu rostiţi în grabă, ci să rostiţi oarecum psalmodiind; în vechime toate rugăciunile rostite erau alese din psalmi; dar nicăieri nu întâlnesc cuvântul „a rosti", ci pretutindeni întâlnesc „a cânta"; b) în fiecare cuvânt să pătrundeţi şi nu numai ideea celor rostite să ia naştere în conştiinţă, ci şi simţământul corespunzător să-l deşteptaţi; c) pentru a tăia îndemnul la rostirea grăbită, rânduiţi-vă să nu citiţi una după alta, ci să stăruiţi în rugăciunea citită un sfert de ceas, o jumătate de ceas, un ceas... cât stăruiţi de obicei... şi apoi să nu uitaţi câte rugăciuni aveţi de rostit, ci, cum a venit momentul, dacă nu mai aveţi dorinţa să stăruiţi mai departe, încetaţi să mai citiţi; d) după ce v-aţi rânduit acest lucru, totuşi, nu vă uitaţi la ceas, ci rămâneţi aşa, să staţi la nesfârşit: gândul nici nu o va lua înainte; e) pentru a ajuta la mişcarea simţămintelor de rugăciune în timpul liber, recitiţi şi chibzuiţi toate rugăciunile care fac parte din pravila voastră şi resimţiţi-le ca, atunci când veţi începe să le citiţi în cadrul pravilei, să ştiţi dinainte ce simţământ trebuie deşteptat în inimă; f) niciodată să nu citiţi rugăciunile fără întrerupere, ci întotdeauna să le întrerupeţi printr-o rugăciune personală, prin metanii, fie că faceţi acest lucru la mijlocul rugăciunilor, fie că-l faceţi la sfârşit. Imediat ce pătrunde ceva în inimă, să vă opriţi din citit şi să faceţi metanii. Această ultimă regulă este cea mai necesară şi cea mai folositoare pentru educarea duhului de rugăciune... Dacă vreun simţământ se prinde foarte tare, rămâneţi cu el şi faceţi metanii, iar cititul lăsaţi-l... şi procedaţi aşa chiar până la sfârşitul timpului rânduit.

Unei persoane căsătorite sfântul îi scrie:

- În anumite cazuri trebuie să ştiţi să scurtaţi pravila. Şi nu sunt puţine asemenea cazuri în viaţa de familie.

- Când treburile nu vă îngăduie să săvârşiţi pe deplin pravila de rugăciune, săvârşiţi-o pe scurt. Dar niciodată nu trebuie să vă grăbiţi.

- Pravila nu este partea esenţială a rugăciunii, ci este numai partea ei exterioară. Principalul lucru este rugăciunea minţii şi a inimii către Dumnezeu, înălţată cu slavoslovie, mulţumire şi cerere... şi, în cele din urmă, cu lăsarea în întregime în voia Domnului. Când există asemenea mişcări în inimă, există şi rugăciune în inimă, iar când ele nu există, nu există nici rugăciune, chiar dacă aţi stărui zile întregi la pravilă.

- Cu privire la pravilă, eu gândesc aşa: orice pravilă şi-ar alege cineva, toată este bună atât timp cât ţine sufletul în evlavie înaintea lui Dumnezeu... Lui Dumnezeu inima Îi trebuie şi, atât timp cât ea stă cu evlavie înaintea Lui, este de ajuns... Iar în acest timp pravila este – aşa cum s-a exprimat alegoric sfântul – numai o uşoară încălzire sau aprindere a sobei.

***

Dezvoltând aceeaşi idee de bază potrivit căreia rugăciunea adevărată – şi pentru noi mântuitoare, şi lui Dumnezeu plăcută – poate fi numai aceea care vine direct din inima noastră, sfântul, cu aceeaşi prudenţă ca şi la întrebarea dinainte, îşi expune punctul său de vedere şi cu privire la modul în care trebuie să ne folosim de cărţile de rugăciune gata tipărite pentru pravila noastră de acasă. Recunoscând marea lor însemnătate pentru rugători în acele cazuri când în suflet încă nu s-a format, ca să spunem aşa, starea de rugăciune, sfântul, totuşi, ne

sfătuieşte să lăsăm cititul după cărțile de rugăciune dacă sufletul capătă starea de rugăciune şi recomandă să ne lăsăm cu totul în voia cursului liber al sentimentelor noastre de rugăciune.

- Cărțile de rugăciune – scrie el – sunt necesare atât timp cât sufletul nu poate începe să se roage singur, dar, când începe să se roage singur, le putem lăsa de-o parte. Cititul după cărticică ne împrăştie mult... Încercați să faceți aşa: rugăciunile de dimineață şi de seară să le memorați, înțelegându-le şi simțind ceea ce se spune în ele. Apoi să le rostiți ca şi cum ar veni din inimă [dar nu de pe filele cărții de rugăciuni]. Din Psaltire, de asemenea, să alegeți psalmii care vă sunt mai aproape de inimă şi să-i memorați... De asemenea, să-i rostiți la rugăciune, din memorie... Să-i rostiți şi când mergeți undeva sau când faceți ceva... Cu cât mai puțin veți avea nevoie de cărțile de rugăciuni, cu atât va fi mai bine. Numai când rugăciunea voastră nu merge, atunci, pentru a o însufleți, trebuie să începeți să vă rugați după cărțile de rugăciuni. Iar când rugăciunea voastră se însuflețeşte, să lăsați cărțile de rugăciuni. Aşa făceau marii rugători... Citeau – unul un psalm, altul, o „slavă”... Şi apoi, când intrau în duhul de rugăciune, lăsau psalmii de-o parte... Dar tot trebuie – repetă sfântul – să ştiți câteva rugăciuni pe de rost... De asemenea, şi psalmi. Iar acest lucru este necesar pentru că sufletul înlemneşte şi nu mai este bun de nimic şi atunci trebuie să ne rugăm rostind măcar o rugăciune străină – şi tot este mai bine decât, nerugându-ne deloc, să mergem la culcare sau să petrecem dimineața... Însă întotdeauna când rugăciunea este în inimă, ne putem ruga şi fără cartea de rugăciuni, adresându-ne noi înşine lui Dumnezeu şi făcând metanii. Numai să nu fim îngăduitori cu lenea. Căci vrăjmaşul imediat va porni şi ne va trage parcă de mână de la rugăciune.

- Ştiu pe cineva care îşi ţinea pravila în mod deosebit [mai mult decât probabil, preasfinţitul se referă aici la sine însuşi], anume renunţase să citească rugăciunile din cartea de rugăciuni şi îşi alesese câteva rugăciuni scurte din psalmi, din versetele şi invocările ecteniilor, care erau mai potrivite cu starea lui, le orânduise în felul său... şi apoi, aşezându-se la rugăciune, repeta fiecare stih de câteva ori, cu atenţie şi simţământ. După ce Îi spunea totul Domnului, sfârşea pravila. El era convins că, îndată ce începea să facă acest lucru, pe tot parcursul pravilei atenţia nu mai fugea şi simţământul se păstra. Dar, desigur, nu repetarea mecanică producea acest lucru, ci puterea cugetărilor din stihuri...

***

În viaţa noastră de toate zilele, adaptând fiecare lucru la o anumită perioadă de timp şi respectând un termen sau altul pentru împlinirea lui, ne-am deprins să privim aproape la fel şi rugăciunea, rezervând pentru ea acea perioadă de timp pe care o are fiecare la dispoziţie. Şi, săvârşind pravila de rugăciune rânduită, ne liniştim la gândul că datoria a fost împlinită. Această concepţie despre rugăciune ca despre un lucru ce trebuie împlinit la termen şi după împlinirea căruia nu mai trebuie nici să ne gândim la el, Sfântul Teofan o socoteşte cea mai mare greşeală din partea noastră. Purtând corespondenţă cu privire la acest lucru cu diferiţi oameni practici care nu aveau răgaz să-şi rezerve timp suficient pentru pravila de rugăciune de acasă, el a repetat de multe ori că a te ruga nu înseamnă numai să stai la rugăciune şi, în general, s-a străduit să lărgească punctul nostru de vedere prea îngust, ca să spunem aşa, cu privire la rugăciune.

- Vă plângeți de sărăcia rugăciunii – îi scrie el uneia dintre aceste persoane –, dar vă puteți ruga fără să stați în picioare la rugăciune. Orice înălțare a minții și a inimii către Dumnezeu este rugăciune adevărată. Dacă faceți toate acestea printre celelalte treburi, atunci vă și rugați. Eu v-am scris, după cât se pare, că de la oamenii practici, din rândul cărora faceți parte, nu se poate cere același lucru ca de la oamenii sedentari. Principala lor grijă trebuie să fie aceea de a nu îngădui simțăminte nedrepte în timpul săvârșirii treburilor și să se străduiască prin toate mijloacele să le închine pe toate lui Dumnezeu. Această consacrare transformă lucrul în rugăciune.

- Trebuie să vă străduiți să dobândiți obiceiul de a nu socoti încheierea rostirii rugăciunii ca fiind sfârșitul rugăciunii, ci și după aceea să socotiți de datoria voastră a fi în rugăciune... Acest lucru se poate împlini prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, cu evlavie și cu lăsarea de sine... în voia lui Dumnezeu. Atunci va reieși că, renunțând la rostirea rugăciunii, nu veți pleca de la rugăciune, ci doar veți schimba un fel al ei cu altul. Puteți face mergând și stând rugăciunile pe care le aveți în memorie, iar pe altele le puteți completa sau înlocui cu rugăciunea lui Iisus.

- Îndată ce deschideți ochii după somn, îndreptați gândul către Dumnezeu și fiți cu El...

- Doctorii spun: „Să nu ieși din casă cu stomacul gol”. În ceea ce privește sufletul, acest lucru poate fi împlinit prin rugăciunea de dimineață și prin lectură. Sufletul se hrănește cu ele și nu mai iese gol la treburile zilnice.

- Pravila de acasă și șederea în biserică spre același lucru ne îndreaptă... Și în timpul rucodeliei tot cu Domnul trebuie să fim.

- Sfântul Epifanie a fost întrebat: cum să ne administrăm timpul?... Timpul?... Pentru rugăciune nu există anumite momente: ea trebuie săvârşită tot timpul şi în fiecare moment. Sfântul Vasile cel Mare a fost întrebat: cum să ne rugăm neîncetat? El a răspuns: să aveţi în inimă starea de rugăciune şi vă veţi ruga neîncetat. Cu mâinile să lucraţi, iar mintea către Dumnezeu să o înălţaţi. Apostolii au înconjurat tot pământul – câtă osteneală!... Dar, cu toate acestea, s-au rugat neîncetat. Şi porunca aceasta au scris-o. Duhul credinţei, al nădejdii şi al lăsării în voia lui Dumnezeu – iată ce trebuie să aprindeţi în inimă.

- Rugăciunea nu înseamnă numai a sta la rugăciune – repetă iarăşi Sfântul Teofan. A ţine mintea şi inima îndreptate către Dumnezeu înseamnă deja rugăciune, în orice poziţie s-ar afla omul. Pravila de rugăciune are rostul ei, iar această stare de rugăciune – rostul ei. Calea către ea este deprinderea de a-L pomeni tot timpul pe Dumnezeu şi ultimul ceas cu judecata din urma lui. Iată, orânduiţi-vă aşa şi totul va merge bine. Acest lucru să aibă loc înlăuntru – fiecare pas să-l închinaţi lui Dumnezeu... Iar paşii trebuie să-i îndreptaţi după porunci. Iar poruncile să le cunoaşteţi. Cam atât. Fiecare fapt îl puteţi subordona unei porunci şi în interior Îi puteţi închina lui Dumnezeu lucrarea voastră cea întru El... Şi aşa Îi veţi închina toată viaţa lui Dumnezeu.

- Cu rugăciunea lui Iisus străduiţi-vă să vă deprindeţi astfel încât să se rostească singură... şi pe drum, şi la lucru... Şi celelalte rugăciuni scurte le puteţi repeta întotdeauna... *Dumnezeule, curăţeşte-mă... Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului... Povăţuieşte-mă, Doamne Dumnezeule...* şi cele asemenea lor.

Cum să ajungem până acolo, încât rugăciunea să devină trebuința noastră cea de toate zilele

Mulți se întristează pentru faptul că, în ciuda dorinței de a dobândi deprinderea către rugăciune şi de a simți în ea dulceața duhovnicească, rugăciunea, nu se ştie de ce, rămâne pentru ei tot un lucru silit şi pur exterior care nu are aproape nici o influență binefăcătoare asupra stării lor sufleteşti. Întristându-se pentru acest lucru, unii dintre cei ce au purtat corespondență cu Sfântul Teofan i s-au adresat lui pentru sfat: cum să educe în ei duhul rugăciunii şi ce trebuie să facă în acest caz?

Bazându-se pe acel principiu potrivit căruia tot binele se zideşte în noi prin lucrarea reciprocă a libertății şi a harului (cuvintele proprii ale preasfințitului Teofan), el dă următorul sfat:

- Ați dori să vă învățați cu rugăciunea?... Rugați-vă mai des şi mai sârguincios, şi vă veți învăța cu ea. De altceva nici nu este nevoie. Dacă vă veți osteni cu răbdare, cu timpul vi se va naşte rugăciunea neîncetată. Cum ați învățat să scrieți? Prin osteneala scrierii, din dorința de a scrie corect, după model. Faceți aşa şi în rugăciune şi vă veți învăța. Singură nu vine, trebuie să o învățați.

- Puneți-vă acest lucru ca scop al căutării şi căutați. Şi rugați-L pe Domnul să vă dăruiască rugăciunea dorită. Stăruiți şi la Maica Domnului... Macarie cel Mare spune: roagă-te şi iar dă-ți osteneala la rugăciune, şi Dumnezeu, văzând cât doreşti să te rogi cu râvnă, îți va dărui rugăciunea... Un stareț a spus despre sine că s-a rugat doi ani la Maica Domnului ca ea să-i dăruiască rugăciunea. „Odată – a spus el –, după ce m-am rugat, când m-am apropiat de icoana Maicii Domnului, mi-a coborât într-o clipă un foc dulce în inimă şi de atunci arde acolo". Iată

darul rugăciunii! Căutați-l și voi... Uneori se întâmplă astfel încât focul acesta să coboare în timpul dezlegării de păcate la spovedanie, alteori în timpul împărtășirii cu Sfintele Taine. Căutați-l cu orice preț.

- Însuflețiți-vă cu nădejdea că Domnul, văzând osteneala voastră pentru rugăciune și râvna cu care căutați deprinderea către ea, vă va dărui, în cele din urmă, rugăciunea – și ea, întărindu-se în inimă, va țâșni singură de acolo ca un izvor. Acest rod preafericit este rodul ostenelii rugăciunii! Așteptarea lui i-a însuflețit pe toți rugătorii și dobândirea lui a fost pentru ei izvor de neîncetată fericire duhovnicească, de bucurie și de liniștire în Dumnezeu.

- Osteneala deprinderii rugăciunii socotiți-o osteneala cea dintâi, mai importantă decât oricare alta. De aceea, însușiți-vă această osteneală și, fără să vă pară rău, osteniți-vă până când rugăciunea va deveni neîncetată.

Când ne rugăm, trebuie să ne lăsăm cu totul în voia lui Dumnezeu

Oricât de multe făgăduințe îi sunt făcute rugăciunii creștine: *Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide* (Matei 7, 7), totuși nu trebuie niciodată să gândim că, dacă cerem ceva de la Domnul, neapărat trebuie să și dobândim. Fiecare rugăciune creștină trebuie în mod obligatoriu să se încheie întotdeauna așa: „Facă-se nu cum voiesc eu, Doamne, ci cum voiești Tu" – adică, fie în toate voia Ta cea sfântă: bucură-ne cu mile sau asuprește-ne cu necazuri, numai curățește sufletul nostru, numai fă-l plăcut Ție.

- Când vă rugați, așteptați cele dorite – scrie preasfințitul –, dar nu hotărâți dinainte că așa va hotărî și Domnul, ci lăsați aceasta în voia Lui cu deplina supunere de a primi de la Domnul ceea ce va binevoi El să vă trimită. Lipsa acestei supuneri stâlcește rugăciunea și o lasă fără putere: căci fără ea rugăciunea va avea sensul acesta: vrei, nu vrei, Doamne, dă-mi.

- Cel ce râvnește după viața duhovnicească, nicidecum nu poate spune: fac una și alta și iată ce dobândesc. Zbate-te ca peștele pe uscat, căutând, și vei primi ceea ce Domnul va binevoi să-ți dea și atunci când va binevoi.

- Dacă întârzie uneori cele cerute, aceasta depinde de lipsa de pregătire a solicitantului cu privire la primirea celor cerute.

- Trebuie să ne lăsăm în mâinile Domnului – să facă în noi și cu noi ceea ce preferă voia Lui cea sfântă, numai să ne mântuiască. Acest principiu scrieți-l în inimă.

- Ascultarea pe care mi-ați încredințat-o – de a mă ruga pentru NN – o voi împlini. Numai că nu mă voi ruga: „Doamne, ia lucrul acela și dă lucrul acesta", ci mă voi ruga așa: „Fă cu el, Doamne, ceea ce este spre mântuirea lui". Altfel rugăciunea va semăna cu o comandă făcută lui Dumnezeu... ceea ce nu este deloc folositor.

- Cineva avea obiceiul de a întreba: de ce te așezi la rugăciune: să primești pensia sau să ceri milostenie? Foarte instructivă întrebarea!

În realitate, nu sunt puțini cei care, cu conștiința plină de sine a unor oarecare merite înaintea lui Dumnezeu, așezându-se la rugăciune, Îi trimit în gând „o socoteală" pentru răsplată...

Despre lacrimile la rugăciune

Lacrimile la rugăciune sunt semnul neîndoielnic al sincerității profunde și al zdrobirii inimii celui ce se roagă. Dar, încuviințând acest simțământ de înduioșare sufletească a celor ce stau la rugăciune, sfântul, totuși, consideră necesar să remarce că tot este mai bine să înăbușim lacrimile, mai ales când stăm în biserică.

- Lacrimile vărsate în timpul rugăciunii și în biserică, și acasă sunt binefăcătoare – scrie el –, dar nu trebuie să le arătăm. Aceste mărgăritare duhovnicești, din cauză că sunt arătate, se întunecă... și își pierd strălucirea și valoarea lor. Dar este mai bine să vărsăm lacrimi acasă, iar în biserică să ascundem lacrimile, lăsând în inimă starea cea plângătoare... sau duhul umilit și inima înfrântă... Și întotdeauna să vă străduiți să faceți așa.

- Există în inimă lacrimi care sunt mai bune decât cele ce se varsă din ochi. Cele ce se varsă din ochi hrănesc viermele slavei deșarte, iar celelalte – din inimă – sunt știute numai de Dumnezeu... Este mai bine ca oamenii să-și rețină lacrimile, rămânând cu zdrobirea inimii.

- Noaptea este cea mai bună pentru rugăciune... Mai ales miezul nopții... Rugați-vă cu zdrobire de inimă și cu lacrimi... Iată când trebuie să vărsați lacrimi... Iar în biserică – repetă iarăși sfântul – înăbușiți lacrimile și păstrați duhul umilit...

Ne putem ruga pentru sinucigaşi?

Din pricina unei neînțelegeri, unii dintre noi socotesc că problema aceasta nu ar fi avut până acum o rezolvare în Biserica noastră sau, cel puțin, o socotesc o problemă care trebuie supusă cercetării amănunțite şi revizuirii din partea autorității bisericeşti. O mare parte a mirenilor noştri îşi îngăduie încă să gândească exact aşa şi cu privire la o altă problemă foarte asemănătoare cu aceasta şi anume: dacă păstorii ortodocşi trebuie să satisfacă cererile rudelor cu privire la săvârşirea deplinei prohodiri şi înmormântări bisericeşti a celor care în timpul vieții s-au declarat ieşiți din Biserica Ortodoxă, lucru pentru care nu au săvârşit pocăința cuvenită nici înainte de moarte. Iar moartea recentă a renumitului scriitor rus Lev Tolstoi, care pentru lucrările sale evident eretice a fost supus la vremea sa în mod public excomunicării bisericeşti şi de aceea a fost lipsit de înmormântarea creştină, a slujit ca motiv pentru discuțiile deosebit de aprinse cu privire la această problemă din urmă.

Din corespondența Sfântului Teofan se vede că şi el nu o dată a trebuit să dea răspunsuri cu privire la ambele probleme menționate mai sus. Este adevărat, în răspunsurile lui de data aceasta nu vom găsi ceva nou şi măreț: aici sfântul, la fel ca şi în toate celelalte ce se referă la învățătura rânduită a Bisericii, păstrează cu strictețe rânduielile canonice, dar noi credem că tot nu este de prisos să pomenim aici răspunsurile lui, întrucât sunt expuse de el minunat de simplu, convingător şi accesibil pentru înțelegerea fiecăruia. În afară de aceasta, nu putem să nu vedem din aceste răspunsuri cum sfântul cel înțelept, pentru împăcarea conştiinței tulburate a întrebătorilor, se străduieşte să scoată din tezaurul inimii sale şi o parte de mângâiere creştină pentru necazurile lor.

- Mă întrebați – îi scrie el unuia dintre întrebători – dacă vă puteți ruga pentru sinucigaşi. Biserica nu dă voie, cum, dar, se vor ruga fiii şi fiicele? Eu cred uneori că ne putem ruga acasă în rugăciunea noastră particulară. Dar aici apare ispita de a arăta că noi suntem mai milostivi decât Biserica şi Însuşi Dumnezeu. Este de ajuns să ne limităm la părerea de rău pentru ei, lăsând soarta lor în mila nemăsurată a lui Dumnezeu... Gândul că ne putem ruga pentru cei care sunt învredniciți de înmormântarea bisericească se sprijină pe presupunerea că cei ce au îngăduit înmormântarea bisericească nu au socotit că ucigaşul s-a ucis pe sine în mod conştient.

În alt loc, cu privire la aceeaşi problemă, sfântul scrie:

- Ce grozăvie! Avea unsprezece ani şi s-a spânzurat! E de mirare! Ce l-a putut duce la acest lucru? Îl putem pomeni? Ca faptă de iubire, de ce să nu-l pomenim... Ce minte a avut el? Dumnezeu Însuşi ştie totul mai bine decât noi toți, poate mai mult să reducă vina şi va ierta, şi va milui dacă dreptatea nu va împiedica mila... Iar pentru noi este mai sigur decât orice să lăsăm totul în mâinile lui Dumnezeu. Eu, totuşi, întotdeauna am crezut şi cred – repetă iarăşi sfântul – că în particular, în rugăciunea mea, îi pot pomeni pe aceşti oameni.

***

Dezvăluind acele temeiuri pentru care Sfânta Biserică interzice să se săvârşească rugăciuni publice pentru cei ce au murit în afara comuniunii bisericeşti, sfântul îi răspunde unuia dintre solicitanți astfel:

- Mă întrebați cum să-i pomeniți pe părinții dumneavoastră, care au murit sectari? În rugăciunea dumneavoastră particulară pomeniţi-i şi rugați-vă pentru

ei, adresându-vă milei nemărginite a lui Dumnezeu, şi în ea lăsaţi soarta lor. Iar în biserică nu trebuie să-i pomeniţi. Biserica se roagă pentru fiii ei să-şi păstreze credinţa şi să izbândească în ea; iar pentru cei ce se află în afara ei, se roagă să se întoarcă la credinţă şi să se unească cu ea. De vreme ce adresarea aceasta trebuie să se săvârşească aici, pe pământ, atunci şi puterea acestei rugăciuni se limitează la şederea pe pământ a celor pentru care se săvârşeşte rugăciunea. Biserica este legătura vie a tuturor credincioşilor, care, unindu-se într-un întreg sub un singur Cap – Hristos Domnul, alcătuiesc un singur trup. Biserica o alcătuiesc credincioşii – vii şi morţi. Cei ce ies de aici necăjiţi rămân în afara ei şi în afara Domnului, a Capului ei. Necredincioşii de pe pământ sunt chemaţi şi, dacă se folosesc de această chemare aici şi intră în Biserică, atunci şi dincolo vor fi aşa, adică fiii Bisericii. Mântuitorul spune: *Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi* (Marcu 16, 16). Şi mai spune: *De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în Împărăţia lui Dumnezeu* (Ioan 3, 5), iar acest lucru trebuie să se săvârşească pe pământ. Şi mai mult: în ceruri este dezlegat numai ceea ce este dezlegat pe pământ. Au existat experienţe din acestea: când cineva dintre cei vrednici de Împărăţie a murit cu un păcat nedezlegat, Domnul l-a condamnat să se întoarcă pe pământ pentru terminarea celor neterminate. Cei ce mor în afara credinţei sunt asemenea sinucigaşilor. Pentru sinucigaşi Biserica nu se roagă, căci ei mor în păcat de moarte, nedezlegat, necurăţit prin pocăinţă... Este dureros să audă acest lucru iubirea pe care o aveţi pentru părinţii dumneavoastră, dar la aceasta puteţi adăuga ceea ce este rânduit pentru pruncii care mor fără botez. Aceştia sunt lăsaţi în mila nemărginită a lui Dumnezeu. Lăsaţi şi dumneavoastră în mila lui Dumnezeu soarta părinţilor şi

rugați-vă pentru ei în rugăciunea dumneavoastră particulară – să le fie lor după mila aceasta și după credința dumneavoastră în mila aceasta.

Cu același scop, de a-i convinge pe cei nedumeriți în privința părerii lor greșite despre Biserica noastră Ortodoxă – cum că ea ar fi obligată să se conducă în toate relațiile cu oamenii nu altfel decât numai după sentimentul iubirii, de vreme ce interdicția ei de a săvârși rugăciuni pentru cineva, după cuvintele lor, înseamnă cu cuvântul să propovăduiască un lucru, iar cu fapta să procedeze cu totul pe dos – preasfințitul[2] propune atenției celor nedumeriți următoarele de mai jos:

- Iubirea – spune el – este temelia tuturor legilor și a virtuților, nu numai a celor evanghelice, ci și a celor omenești, laice; prin urmare, orice faptă, conformă cu legea, este conformă și cu iubirea și orice valoare a faptei, conformă cu legea, sau justă, este conformă și cu iubirea. Însă iubirea este mai înaltă și mai amplă decât legea. Există fapte de iubire care nu sunt hotărâte prin lege stabilită și nu sunt deloc împotriva legii; însă faptele hotărâte prin lege și neîmplinite de persoana de sub lege sunt fărădelegi și sunt potrivnice iubirii chiar dacă au tins spre binele cuiva. Acest lucru are importanță mai ales în sens juridic. Dacă judecătorul îl achită pe cel vinovat împotriva legii sau îl răsplătește pe cel nedemn de răsplată,

---

[2] Înaltpreasfințitul mitropolit al Moscovei Filaret a condamnat chiar și faptul de a fi îngăduite de cineva grijile inutile privitoare la fastul din cadrul înmormântării persoanelor care mor subit. „Dacă voim să înfrumusețăm moartea cea tristă printr-o înmormântare onorabilă – a scris el cu o anumită ocazie – îi aducem o jignire morții cucernice, egalând-o cu ea pe cea năprasnică. Spuneți, de vreme ce Dumnezeu trimite un fapt umilitor, Îi va fi Lui plăcut acest lucru?” (Scrisorile mitropolitului Filaret către rectorul Academiei duhovnicești din Moscova).

chiar dacă, în aparență, le face un lucru bun celui vinovat și celui nedemn, totuși face mai mult rău decât bine, încălcând iubirea față de binele obștesc, autoritate și reguli[3]. Este lăudată, spuneți voi, mila la judecată... Așa, în chip lăudabil procedez eu dacă știu să arăt milă fără să încalc dreptatea judecății; altfel mila mea merită să fie bătută cu vărgile. Mila trebuie să se îmbine cu adevărul... Nu rezolvă cel mai bine această problemă Crucea lui Hristos?... Ce iubire nemărginit de mare este în ea și alături de ea – ce dreptate nemărginit de mare!

[3] Nu în zadar se spune: „Și în milă este nevoie de rațiune" (proverb rusesc - n.r.).

VIAȚA LUMEASCĂ, CU TREBURILE ȘI GRIJILE EI, NU ESTE, OARE, O PIEDICĂ ÎN LUCRAREA MÂNTUIRII?

- Există la noi o superstiție, și se pare că este generală – scrie preasfințitul Teofan –, potrivit căreia, imediat ce ne apucăm de ceva prin casă sau în afara casei, ieșim din sfera lucrurilor dumnezeiești, plăcute lui Dumnezeu. De aceea, când se naște dorința de a trăi în chip plăcut lui Dumnezeu sau vine vorba despre acest lucru, de obicei acestea sunt însoțite de ideea că, dacă este așa, atunci trebuie să fugi din societate, să fugi de acasă în pustie, în pădure. În realitate, nici una, nici cealaltă nu sunt așa. Treburile vieții de zi cu zi și cele sociale, de care depinde statornicia caselor și a societăților, sunt treburi hotărâte de Dumnezeu și împlinirea lor nu înseamnă retragere într-un domeniu neplăcut lui Dumnezeu, ci înseamnă umblare în treburile dumnezeiești. Având această credință greșită, toți fac în așa fel încât în treburile vieții zilnice și în cele sociale nu au nici o grijă cu privire la a se gândi la Dumnezeu.

Sfântul-zăvorât dezvăluie cu deosebită temeinicie și claritate greșeala acestei convingeri a mirenilor. Pentru o mai mare familiarizare cu punctele de vedere ale preasfințitului privitoare la acest subiect, alături de fragmente din scrisorile lui adresate diferitelor persoane ne permitem să scoatem câteva citate din cartea lui *Ce este*

viața duhovnicească și cum trebuie să o clădim. Iată ce a scris preasfințitul cu privire la problema de față:

- Dați-mi voie să am convingerea că tot ceea ce faceți prin casă și în afara casei privitor la treburile vieții zilnice este lucru dumnezeiesc și plăcut lui Dumnezeu. Căci pentru toate cele implicate aici există diferite porunci. Iar împlinirea poruncilor cum să nu fie plăcută lui Dumnezeu?! Prin superstiția voastră le faceți întru totul neplăcute lui Dumnezeu, pentru că le împliniți nu cu acea dispoziție cu care voiește Dumnezeu să fie ele împlinite. Lucrurile dumnezeiești nu sunt săvârșite de voi în chip dumnezeiesc. Și trec fără folos și mai depărtează și mintea de Dumnezeu.

- De ce acum nu vă merge totul bine? Cred că nu vă merge bine deoarece voiți să-L pomeniți pe Domnul uitând de treburile vieții de zi cu zi. Însă treburile zilnice zac în conștiință și înlătură pomenirea Domnului. Și trebuie, dimpotrivă, să vă îngrijiți de treburile zilnice, dar ca și cum vă sunt încredințate de Domnul și ca și cum le săvârșiți înaintea Domnului. Altfel nu vă va ieși nici una, nici alta, dar în acest caz vor fi duse la capăt și una și alta.

- Împliniți acest lucru, și de acum începeți toate aceste treburi să le faceți cu conștiința că a face așa este poruncă, și faceți-le ca și cum împliniți porunca lui Dumnezeu. Când vă veți orândui așa, atunci nici una din treburile zilnice nu va îndepărta gândul vostru de Dumnezeu, ci, dimpotrivă, îl va apropia de El. Toți suntem robii lui Dumnezeu. Fiecăruia El i-a hotărât locul și lucrul său și vede cum fiecare își îndeplinește lucrul hotărât. El este pretutindeni. Și vă vede și pe voi. Țineți minte acest lucru și faceți orice treabă ca și cum vă este încredințată de Dumnezeu, oricare treabă ar fi ea. Așa să faceți și treburile de acasă. Iar când vine cineva din afară sau ieșiți voi din casă, țineți minte: în primul caz, faptul că Dumnezeu v-a

trimis acea persoană şi vede dacă o primiţi şi vă purtaţi cu ea în chip dumnezeiesc, iar în al doilea caz, faptul că Dumnezeu v-a încredinţat să faceţi un lucru în afara casei şi vede dacă îl faceţi aşa cum voieşte El să-l faceţi.

Dacă vă veţi orândui aşa, atunci nici treburile casnice, nici cele din afara casei – nimic nu va mai abate mintea voastră de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă, o va ţine lângă El, din considerentul că faceţi un lucru plăcut lui Dumnezeu.

Mai cu seamă, vorbind despre modul în care trebuie să punem de acord împlinirea îndatoririlor casnice şi gospodăreşti, destul de greoaie şi câteodată foarte neînsemnate, cu îndatoririle de creştin pe care le are fiecare dintre noi, sfântul, deşi nu neagă faptul că toate treburile acestea, în realitate, nu pot să nu ne atragă în sfera grijilor lumeşti, totuşi ne dă în acelaşi timp de înţeles că fără aceste treburi i-ar fi imposibil omului să trăiască.

- Aşa sunt treburile gospodăreşti! – spune el. Nimic nu ne mai rămâne aici decât să răbdăm şi să înţelegem că spre aceasta este menită viaţa de pe pământ, ca omul să muncească în sudoarea frunţii, iar nu să filosofeze: acesta este canonul nostru obştesc.

Dar găsiţi mijlocul de a uşura cumva această povară. Prin ce? Fie prin ocupaţiile spirituale, fie prin bucuriile estetice, fie prin mângâierile legăturii frăţeşti cu ceilalţi... şi, cel mai mult, prin satisfacerea necesităţilor şi tendinţelor religioase.

Adăugaţi la acestea deprinderea sufletului de a se ocupa cu gospodăria atunci când aveţi de făcut vreo treabă gospodărească. Iar când nu aveţi de făcut aşa ceva, sufletul să se ocupe cu altceva, mai ales cu ceva care să aibă legătură cu Dumnezeu...

- Cea mai mare primejdie datorată treburilor neîncetate este înăbuşirea sentimentelor religioase. Însă acest lucru nu este pricinuit de natura treburilor zilnice, ci de greşeala pe care o facem atunci când de îngăduim să ne afundăm şi cu gândurile, şi cu simțămintele, şi cu dorințele, şi cu grijile numai în treburile zilnice. Iar acest lucru poate nici să nu existe.

- Străduiți-vă să nu vă aflați cu tot sufletul în treburi, ci numai cu vârfurile degetelor mâinilor şi picioarelor şi numai cu marginile urechilor. Iar mintea şi atenția împreună cu sentimentul țineți-le îndreptate spre alte lucruri. Mi se pare că v-am scris să treceți mai des cu mintea prin toate adevărurile lui Dumnezeu.

Faceți aşa, şi în minte se va întări unitatea de idei şi atunci şi treburile vor fi fără importanță.

- Sfântul Antonie cel Mare a rânduit: mâinile la lucru, iar mintea – la cer să fie! El însuşi a făcut aşa şi tot aşa i-a învățat şi pe toți ceilalți.

- Începeți totul cu rugăciunea, continuați cu nădejdea şi încheiați cu mulțumirea. Fiecare lucru va fi acoperit cu un văl dumnezeiesc... şi nu Îl va alunga pe Dumnezeu din suflet... Apoi, când treceți de la un lucru la altul, în timpul trecerii alungați din suflet tot ce este lumesc şi îndreptați-vă atenția şi sentimentul către Dumnezeu şi fiți cu Dumnezeu sau repetați vreunul dintre psalmi.

- De un singur lucru trebuie să aveți grijă, ca tot ceea ce ține de treburile zilnice să provoace mai puțină agitație... Presupun că este cu putință în toate treburile zilnice să menţineți sufletul fără să se frământe. Căci şi marii sfinți s-au orânduit şi au umblat de colo până colo cu treburi. Atanasie Athonitul a şi murit în timpul unei construcții. Ceea ce înseamnă că treburile construirii pot fi îmbinate cu viața lăuntrică...

Agitația o provoacă nu treburile, ci modul săvârşirii lor. Când se face un lucru, iar altele se îngrămădesc cu sutele în minte, trebuie să le alungăm pe acelea toate şi să facem un singur lucru şi, în acelaşi timp, să-l facem cu mâinile, iar cu mintea să fim la locul nostru.

- Ce gospodari au fost Avraam şi Iov şi ceilalți patriarhi! Şi au devenit modelele credinței, ale răbdării şi ale tuturor virtuților.

- Încercați să înțelegeți astfel toate treburile voastre ce țin de gospodărie şi de celelalte lucruri ca şi cum v-ar fi desemnate direct de Domnul Însuşi şi – nu numai în general, ci în particular – să vedeți aşa fiecare lucru. Atunci când vă apucați de lucru şi îl săvârşiți, puteți ține minte şi faptul că trebuie să-l împliniți ca şi cum ar fi plăcut Domnului... Astfel, în timpul săvârşirii lui, gândul va fi cu Domnul. Dacă la sfârşit, după ce ați simțit ajutorul lui Dumnezeu, Îi mulțumiți Domnului, atunci Domnul va fi şi la sfârşit cu voi. Dacă veți săvârşi apoi în aceeaşi ordine al doilea, al treilea lucru şi aşa mai departe până la sfârşitul zilei – iată, toată ziua veți fi cu gândul la Domnul. Iar acest lucru este tocmai ceea ce trebuie... adică să umblați în prezența lui Dumnezeu.

- Gospodăria nu este un lucru păcătos. Provoacă puțină agitație, dar, după ce vă obişnuiți, puteți duce totul la bun sfârşit cu duh liniştit şi cu gândul la Domnul.

- Pentru că avem nevoie de adăpost, îmbrăcăminte, hrană şi alte lucruri, trebuie să le procurăm, de aceea trebuie să ne gândim şi să ne îngrijim de acest lucru. Şi nu este nici un păcat în a face aceste lucruri. Aşa a blagoslovit Dumnezeu să orânduim viața noastră.

- Este îndoielnic faptul că mântuirea noastră ar putea fi orânduită în afara împlinirii îndatoririlor pe care le presupun profesia şi starea noastră. Căci, de vreme ce şi una şi alta sunt de la Dumnezeu, şi una şi alta pot fi

îndreptate fie spre placul Lui, dacă sunt împlinite cu devotament, fie spre jignirea Lui, dacă nu sunt împlinite cu credință.

- Cine trăieşte în familie are parte de mântuire datorită virtuților dobândite în familie. Dar aceasta nu înseamnă să facă totul într-un mod diferit, ci să facă tot ceea ce depinde de sine. Îndată ce totul a fost făcut, nu mai are rost să se chinuie. Desigur, nici de mântuială nu trebuie să lucreze, dar nici să se chinuie nu trebuie, ci să lase totul în voia Domnului.

- De la mireni nici nu se poate cere o asemenea curăție a gândurilor şi a simțămintelor, curăție care se cere de la pustnici şi monahi. Totuşi, şi ei trebuie să se îndrepte degrabă tot într-acolo... Căci pentru toți este scris: *căutați cele de sus* (Col. 3, 1).

- În timp ce pustnicul le scoate pe toate celelalte din atenție, voi trebuie ca, făcând toate treburile zilnice, să le faceți în aşa fel încât nici de Domnul să nu uitați. Dacă vă veți trudi să lucrați astfel, atunci veți dobândi din belşug aceleaşi daruri pe care le dobândeşte şi pustnicul... Nu puteți renunța la treburile voastre zilnice. Sunteți legați de ele prin porunci şi, încălcându-le sau neîmplinindu-le, veți face un lucru neplăcut lui Dumnezeu. Pentru toate acestea sunt date poruncile – pentru toate legăturile voastre cu soțul, cu slugile, cu rudele şi cu toți ceilalți.

- Lipsa desăvârşită a grijilor este însuşirea oamenilor care s-au lepădat de lume; dar voi aveți treburi de făcut. Sunteți soț, părinte, proprietar şi, poate, şi altceva. Fiecare dintre aceste titulaturi [denumiri] vă încarcă cu îndatoriri hotărâte prin poruncile lui Dumnezeu. A le îndeplini este osteneala voastră spre mântuire. Aşa v-a hotărât Dumnezeu. În acestea să şi rămâneți.

Gândul la faptul că viața lumească prezintă în sine foarte multe piedici pentru lucrarea mântuirii are principalul sprijin în faptul că, potrivit convingerii mirenilor, pentru dobândirea mântuirii este nevoie din partea noastră să avem anumite lucrări deosebit de mari ale virtuților și nu este cu putință ca omul să le manifeste, ocupat fiind cu diferitele griji ale vieții și cu treburile casnice. Sfântul socotește acest punct de vedere total greșit.

- Mare rătăcire – scrie el – este atunci când oamenii cred cum că pentru cer ar trebui să facă lucruri mari și strălucite. Nu este deloc așa. Trebuie numai să facem totul după poruncile Domnului. Dar ce anume? Nimic deosebit, decât numai ceea ce i se pare fiecăruia că trebuie potrivit împrejurărilor vieții lui, ceea ce cer situațiile particulare pe care le întâmpină fiecare dintre noi... Și acest lucru iată cum îl facem. Dumnezeu orânduiește soarta fiecăruia și tot cursul vieții fiecăruia este, de asemenea, lucrarea atotbunei Lui providențe, prin urmare, și fiecare moment, și fiecare întâlnire. De exemplu: vine la voi un sărac – Dumnezeu este Cel care l-a trimis. Ce trebuie să faceți? Să-l ajutați. Dumnezeu, Care l-a adus la voi pe cel sărac, desigur, cu dorința ca voi să vă purtați față de acest sărac așa cum Îi place Lui, se uită la voi să vadă cum vă purtați în realitate. El voiește ca voi să-l ajutați pe cel sărac. Dacă îl ajutați, faceți un lucru plăcut lui Dumnezeu și faceți un pas spre țelul final – moștenirea cerului. Generalizați acest caz și va reieși că în orice caz și în orice întâlnire trebuie să facem ceea ce voiește Dumnezeu să facem. Iar ceea ce voiește El, știm cu siguranță din poruncile prescrise nouă. Caută cineva ajutor? Ajutați-l. V-a jignit cineva? Iertați-l. Ați jignit voi înșivă pe cineva? Grăbiți-vă să-i cereți iertare și să vă împăcați. V-a lăudat cineva? Nu vă mândriți. V-a mustrat? Nu vă supărați. A sosit vremea rugăciunii?

Rugați-vă. Trebuie să munciți? Munciți... Și așa mai departe. Dacă, după ce analizați toate acestea, vă propuneți să lucrați în toate situațiile așa încât faptele voastre să fie plăcute lui Dumnezeu, fiind săvârșite negreșit după porunci, atunci toate problemele ce țin de viața voastră vor fi rezolvate astfel pe deplin și în chip mulțumitor. Țelul este viața fericită de dincolo de mormânt; mijloacele sunt faptele săvârșite după porunci, a căror împlinire o cer toate împrejurările vieții. Mi se pare că totul aici este clar și cât se poate de simplu și nu are rost să vă chinuiți cu probleme complicate. Trebuie să vă scoateți din minte toate planurile referitoare la activitatea mult-folositoare, multilaterală și general umană la care visează intelectualii de astăzi și viața voastră va arăta ca fiind așezată într-un cadru liniștit și ducând fără zgomot către țelul principal. Țineți minte că Domnul nici un pahar cu apă rece, oferit celui însetat, nu îl uită.

- În viața de zi cu zi, dacă există ceva care împiedică viața duhovnicească, acestea nu sunt deloc treburile sau ocupațiile, ci sunt multele griji deșarte, care chinuie inima și, printre altele, nu pot câtuși de puțin să urnească lucrurile din loc, și mai sunt și aceste îngrijorări, care încâlcesc gândurile ca un smoc de păr.

- Faptul că fiecare lucru socotit demn de împlinire trebuie săvârșit cu toată sârguința este o datorie îngrădită de un blestem cumplit: *Blestemat să fie tot cel ce face lucrurile Domnului cu nebăgare de seamă* (Ier. 48, 10).

Însă grija sau multele griji deșarte, care chinuie inima și nu îi dau pace, reprezintă boala celui căzut, care s-a apucat să-și orânduiască singur soarta și se agită în toate părțile. Grijile împrăștie mintea și nici măcar asupra acelui lucru pentru care ele se frământă nu îi dau voie să se concentreze.

- Împotriva acestei boli sunt îndreptate toate învățăturile Mântuitorului despre lipsa grijilor: *Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, căci ziua de mâine se va îngriji de ale sale* (Matei 6, 34) și așa mai departe. Aceasta nu înseamnă să nu facem nimic, ci, toate făcându-le, să nu ne chinuim cu griji de prisos, care nu ne oferă nimic, ci numai ne chinuie... Multele griji deșarte sunt păcătoase prin faptul că vor să orânduiască și să dobândească totul singure, fără Dumnezeu; prin faptul că după aceea ne învață să ne punem nădejdea numai în cele dobândite și în celelalte mijloace ale noastre, nu în pronia lui Dumnezeu, și astfel și ceilalți sunt influențați să socotească bunurile vieții lumești ca fiind principalul țel și viața aceasta ca fiind ultima, fără să-și lărgească cugetul despre viața viitoare. Vedeți ce duh luptător împotriva lui Dumnezeu sălășluiește în aceste griji deșarte!... Dați-mi voie să fac deosebire între râvna cuvenită și grija necuvenită și obișnuiți-vă să faceți toate lucrurile cu trezvie, fără să vă abateți cu gândul de la Domnul, ci, dimpotrivă, să vă păstrați convingerea că prin toate acestea Îi faceți Lui pe plac.

Liniștindu-i pe aceia care se învârt în cercul restrâns al vieții de familie prin convingerea că nici una din treburile gospodărești, în cazul în care este săvârșită în bună rânduială, nu îi poate împiedica pe calea mântuirii, sfântul-zăvorât, de asemenea, nu vede nici o trebuință a celor ce râvnesc la o viață creștinească bună în a evita neapărat să ia asupra lor o îndatorire obștească sau alta sub pretextul de a avea mai multă libertate să-I facă pe plac Domnului.

- Mă întrebați dacă nu cumva greșiți continuând să duceți jugul conducerii? Nu! Sunteți obligați să-l duceți până când autoritățile vă vor spune „ajunge”. De vreme ce ele nu numai că nu vă spun acest lucru, dar, mai mult, vă

încredinţează o nouă sarcină, cunoscându-vă neputinţele trupeşti, atunci nu trebuie deloc nici în minte să vă puneţi întrebarea: nu trebuie, oare, să renunţ la osteneli?

Aţi putea găsi un motiv pentru a renunţa la ele – preferinţa lucrării lăuntrice faţă de aceasta exterioară este un motiv convingător: căci lucrarea lăuntrică nu are preţ şi nimic nu trebuie să preferăm înaintea ei; însă a renunţa chiar şi pentru ea la ostenelile care vă sunt încredinţate s-ar putea numai în cazul în care aceste osteneli ar împiedica-o şi ar distruge-o. Şi nu putem spune acest lucru. În suflet vă arde neîncetat rugăciunea către Dumnezeu. Nu au împiedicat-o, aşadar, treburile săvârşite? Trebuie să afirmăm că nu o împiedică dacă adăugăm la ele ceva. Treburile acestea sunt numai în aparenţă lumeşti, iar în esenţă nu au însuşire pământească. De aceea, trudindu-ne asupra lor, după cât se pare, putem să nu fim departe de Domnul. În acelaşi timp, aflarea sufletului cu Domnul, în care constă toată esenţa lucrării lăuntrice, nu depinde de noi. Domnul cercetează sufletul, iar sufletul se află cu El şi este încălzit de El. Îndată ce Domnul Se depărtează, sufletul rămâne pustiu şi nu stă deloc în puterea lui să-L întoarcă la sine pe Bunul Proniator al sufletelor. Însă Domnul Se depărtează, încercând sufletul, şi se mai întâmplă că Se depărtează, pedepsindu-l nu pentru lucrurile exterioare, ci pentru ceva ce sufletul a primit înlăuntru. Când Domnul Se depărtează, încercând sufletul, dacă acesta strigă, El Se întoarce imediat. Iar când Se depărtează, pedepsindu-l, nu Se întoarce imediat, nu Se întoarce până când sufletul nu-şi conştientizează păcatul, nu se căieşte, nu plânge şi nu-şi săvârşeşte canonul. Acum, dacă renunţaţi la sarcini şi porniţi astfel împotriva voii Domnului, credeţi, oare, că El va rămâne cu sufletul vostru? Dacă acest lucru va fi păcat înaintea Lui, atunci El va pleca şi nu Se va întoarce. Şi

cele făcute spre binele lucrării lăuntrice se vor îndrepta spre vătămarea ei şi chiar spre nimicirea ei totală... Aşadar, după părerea mea, duceţi jugul atât timp cât stăpânul nu vă înhamă împotriva voinţei voastre.

- Vă plângeţi că aţi început să postiţi, dar nu sunteţi în stare să scăpaţi de deşertăciuni. Şi îmi daţi ca exemplu faptul că mulţi vin cu treburi pe care le implică serviciul vostru... Treburile de la serviciu nu sunt deşertăciuni, ci sunt lucrurile lui Dumnezeu... Numai... să săvârşiţi aceste treburi cu conştiinţa că împliniţi voia lui Dumnezeu. Faceţi deosebire în viaţa voastră între deşertăciune şi nedeşertăciune şi veţi vedea că şi în mijlocul treburilor de la serviciu puteţi face voia lui Dumnezeu în fiecare clipă. Adăugaţi aici: să le faceţi spre slava lui Dumnezeu. Şi, iată, veţi fi sfinţi sau căutători ai sfinţeniei.

- Regret mult că studiile voastre (ştiinţifice) vă distrag de la starea de rugăciune. Astfel se stinge viaţa duhovnicească. Şi tocmai ea este viaţa cea adevărată. Faceţi bine că vă luptaţi cu acest păcat legat de împrejurări. Şi să continuaţi. Şi durerea inimii pentru acest lucru să o exprimaţi înaintea Domnului în rugăciune, cerându-I ca şi studiile să se desfăşoare la vremea lor şi duhul de rugăciune să nu plece de la voi. Şi Domnul vă va ajuta!

Însă trebuie să depuneţi şi voi efort în acest sens. Osteniţi-vă să vedeţi urmele lui Dumnezeu în acele fenomene pe care le studiaţi şi, văzându-le, mărturisiţi-I acest lucru Domnului şi înălţaţi-vă cu gândul la El chiar în cursul ostenelii voastre. Atunci studiile voastre vor semăna puţin cu lectura unei cărţi duhovniceşti. Şi iată ce să mai faceţi: să dobândiţi deprinderea de a osteni mintea cu studiile ştiinţifice numai în anumite ore, iar după terminarea lor, să le scoateţi pe toate din minte şi să rămâneţi numai cu Domnul, iar solurilor, sărurilor şi

acizilor să nu le îngăduiţi să-şi facă loc în minte [persoanele acestea studiau chimia]. Căci acest lucru duce şi la zdruncinarea sănătăţii... Binevoiţi să daţi ascultare celor prescrise şi veţi vedea cât de bine va fi... Înclinaţia voastră către anumite activităţi este darul lui Dumnezeu. Însă Dumnezeu nu ne dă nimic care să ne îndepărteze de El, ci tot ceea ce ne dă – ne dă ca să ne ducă la El. Aşa este şi darul vostru. Dacă activitatea specifică darului îl îndepărtează pe om de Dumnezeu, nu este vinovat Dumnezeu, Care a dat darul, ci vinovat este omul, care nu lucrează potrivit darului. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu voi.

Altei persoane sfântul îi scrie:

- Degeaba vă neliniştiţi din pricina faptului că uneori ţipătul copilului mic [al orfanului înfiat] vă întrerupe de la rugăciune de parcă v-ar atrage de la lucrul lui Dumnezeu la un lucru străin de Dumnezeu. Şi unul şi celălalt sunt lucrurile lui Dumnezeu. Lui Dumnezeu Îi place când copilaşii Lui tind către El ochii lor în rugăciune, dar nu mai puţin Îi place atunci când unii dintre fiii iubiţi se grăbesc să aibă grijă de ceilalţi fii ai Lui. Aşadar, nu vă tulburaţi. Ci, rugându-vă, duceţi lucrul lui Dumnezeu la bun sfârşit şi, având grijă de cel mic, faceţi acelaşi lucru. Şi Dumnezeu vă va cerceta cu aceeaşi înduioşare şi când vă veţi ruga, şi când veţi avea grijă de cel mic. Cât de bine este că-l iubiţi pe copilaş! Iubirea dumneavoastră hrăneşte în mod direct sufletul lui şi nu simte lipsa mamei. Rămâneţi în această stare...

Deşi sfântul-zăvorât, aşa cum deja am văzut, nu socoteşte viaţa lumească o piedică în lucrarea izbândirii creştine, totuşi celor ce râvnesc la curăţia cugetelor lor le dă sfatul de a evita după posibilitate zgomotul vieţii lumeşti.

- Adevăr spuneți – confirmă el ideea pe care i-a expus-o una dintre cunoscutele sale cu care purta corespondență – când afirmați că este greu în mijlocul societății zgomotoase să vă țineți atenția îndreptată spre Dumnezeu și să vă păziți de cuvintele și de gândurile, fie deșarte, fie chiar rele. Aceasta este structura vieții laice. Și dorința dumneavoastră de a vă menține departe de acest zgomot este foarte firească.

- Să dea Dumnezeu ca acest simțământ care vă depărtează de viața lumească și de plăcerile lumești să se păstreze pentru totdeauna în dumneavoastră. Însă este posibil și să vă răzgândiți. După cât se vede, nu se poate să nu intrați în contact cu această viață. A doua oară nu va mai fi așa de tulburător, a treia oară va fi chiar mai puțin, iar mai târziu – nu va mai fi deloc. Ce simt cei cărora le este dat să intre într-o fabrică de tutun? Îi mănâncă ochii, îi mănâncă și nasul și nu pot respira. Iar cei care sunt acolo nu au nimic; dar și aceștia noi, după ce stau puțin, nu mai clipesc din ochi și nu mai strănută așa, apoi aceste neplăceri încetează cu totul. Vedeți să nu vă însușiți și dumneavoastră asemenea rânduieli de viață care să vă tulbure liniștea!

- Să vă lepădați întru totul de toate, desigur, nu se poate, dar să refuzați cât puteți să intrați în cercul acestei vieți lumești, iar când sunteți trași împotriva voinței, să vă purtați ca și cum nu ați fi acolo: văzând, să nu vedeți și, auzind, să nu auziți. Cele văzute să vă treacă pe lângă ochi și cele auzite să vă treacă pe lângă urechi. În exterior, să lucrați ca toți ceilalți; însă inima voastră să o păziți de simpatii și atracții. În aceasta se află principalul – să vă păziți inima; și să fiți acolo numai cu trupul, nu și cu sufletul, împlinind cu devotament porunca apostolului: *să fie... cei ce se folosesc de lumea aceasta, ca și cum nu s-ar folosi deplin de ea* (I Cor. 7, 31). Lume înseamnă aici ceea

ce avem noi – viața lumească. Iar voi sunteți cei ce se folosesc de lume, adică cei ce au nevoie să intre în contact cu viața lumească; dar când veți ține departe de toate inima voastră, atunci veți fi ca unii, care nu se folosesc de viața aceasta, adică nu din simpatie și dorință veți lua parte la ea, ci fiind obligați de starea voastră actuală.

- Cel ce plutește pe marea vieții trebuie să-și păzească bine corabia și să o conducă așa cum se cuvine, evitând bancurile de nisip și stâncile subacvatice și ciocnirile dezastruoase. Dacă se stârnește furtuna, nu trebuie să-și piardă curajul, ci să se uite la far ca să ajungă mai repede în port. Aduceți-vă aminte de Lot... În jur ardea Sodoma, iar el își urma drumul său. Se chinuia în sufletul lui, dar acest lucru nu l-a împiedicat să se mântuiască.

- Nu vă puteți înstrăina cu totul de societate. Dar de voi depinde să fiți mai mult acolo unde sunt mai puține desfătări. Și, chiar și atunci când sunteți în mijlocul desfătărilor, nu lăsați inima voastră sub impresia plăcerilor care vă stau înainte și care se datorează privirilor, auzului și celorlalte simțuri. Viața în lume tocmai de aceea nu este bună, pentru că aduce în suflet prea multe lucruri, persoane și fapte, a căror amintire chinuie apoi sufletul. Și nu vă dă voie să vă rugați așa cum trebuie. Mijlocul împotriva acestui lucru este unul singur: să vă păziți cât puteți inima de acceptarea impresiilor. Fie ca totul să treacă pe lângă voi fără să vă intre în inimă.

- Totuși, să știți că tot ceea ce este făcut de nevoie, fără atracție, nu vatămă duhul. Trebuie să vă păziți inima să nu se lipească de plăcerile lumești. Gustarea acestor plăceri stinge flacăra duhului în timp ce participarea la un anumit lucru, fără ca acesta să fie gustat, doar adie asupra acestei flăcări, nu o stinge. Nu fugiți, totuși, de oameni și nu vă posomorâți.

- Viața posomorâtă, respingătoare nu este viață dumnezeiască... Când Mântuitorul le-a spus postitorilor să se spele, să-şi ungă şi să-şi pieptene capul, s-a referit tocmai la a nu fi posomorâți. De aceea, să nu credeți că trebuie să renunțați la această viață întunecată. Nu, deloc. De toate darurile pe care vi le dă Domnul vă puteți folosi, ungându-vă capul cu mir şi spălându-vă fața. Însă de toate vă puteţi folosi nu la nimereală şi puteţi lucra nu de mântuială, ci creştineşte. Tocmai aşa – creştineşte – se cuvine să şi hotărâți acum, când trebuie să separați partea lui Hristos de partea împăratului lumii în folosirea unora şi aceloraşi bunuri.

Mai puternic şi mai stăruitor îi previne sfântul cu privire la ispitele primejdioase ale vieţii lumeşti şi ale obişnuitelor ei desfătări pe cei care cred cu înfumurare că ispitele acestea nu sunt cumplite pentru ei.

- Ce tulburare este la voi! Vizite, serate, ospețe, baluri, teatre, plimbări... şi sunt cu putință aceste lucruri în fiecare zi?! Dacă da, atunci nici nenorocirea nu este departe. Principala voastră nenorocire ar fi să se stingă flacăra pe care o aveți în inimă. Vai, vai, vai, ce nenorocire dacă se va stinge! Stați împotriva vântului puternic. Dar cum să se stingă?! Voi înşivă aţi aprins-o? Nu. Şi, de asemenea, a o aprinde nu este treaba voastră. Iar Acela care a aprins-o nu este indulgent. Vă rugați înaintea Lui, iar El are un singur răspuns: „Eu am aprins-o, tu de ce ai stins-o?" Şi, fie că nu arde deloc, fie că arde, stingătorului nerecunoscător îi este dat să ştie. Să vă izbăvească Domnul de această nenorocire!

- Harul este şi tare ca stânca, şi fragil ca planta ce-ți zice: nu mă atinge.

- Păziți-vă inima să nu fie părtaşă la plăcerile veacului acestuia care o farmecă şi o năucesc.

- Duhul vieții lumești lucrează ca beția. Tot intră și intră și nu se simte... Iar apoi, dintr-o dată, înaintea ochilor totul se înverzește... și omul cade la pământ... Și nu izbutește să privească în jur, să vadă cum totul se învârte...

- De aceea nu trebuie să ne distrăm!... Și cred că după distracții trebuie să procedăm așa cum proceda Iov. Copiii lui se distrau în fiecare seară. Iar el dimineața aducea pentru ei jertfă înaintea lui Dumnezeu spre curățire, spunând că, poate, ei au greșit cu ceva... Iată, și voi același lucru trebuie să-l faceți după distracție. În timpul veselirii, gândurile nu știu încotro s-o apuce și cuvintele curg ca un torent încotro nimeresc, căci nu au un făgaș. Dar Domnul este aproape și vede totul – și pune totul la socoteală... De aceea după veselire este mai bine să ne rugăm: „Iartă-mă, Doamne, dacă am greșit cu gândurile și cu cuvintele".

- În ultima scrisoare ați definit mai exact îndemnul dumneavoastră spre distracții. Nici eu nu am a vă spune nimic împotrivă dacă dumneavoastră puteți păstra acele limite în care tindeți să vă mențineți. Însă vă mențineți în ele? Amintiți-vă zicala populară: „Ferește-te de primul pahar". De unde vine ea? Din experiența care ne arată că, după ce am băut un pahar, este greu să ne abținem de la al doilea, și atunci începe beția... Aceasta este puterea plăcerilor trupești asupra inimii noastre slabe!... Iar vâltoarea și furtuna distracțiilor lumești sunt la fel. Îmi spuneți: „Eu nu vreau să o iau razna!" Acum vă este ușor să vorbiți, dar ce se va întâmpla mai târziu? Să presupunem că vedeți o cameră în care este ascuns oxid de carbon și ardeți de dorința de a fi în ea și cercetați modul în care să intrați acolo. Vi se spune: „Nu mergeți, căci acolo este oxid de carbon". Iar dumneavoastră răspundeți: „Dar eu nu vreau să mă asfixiez". Vă va cruța oxidul de carbon pentru că spuneți că nu vreți să vă asfixiați?!

Desfătările lumeşti sunt oxid de carbon. Nici nu veţi simţi cum vă veţi asfixia... Mama dumneavoastră se teme că vă veţi asfixia. Şi eu cred acelaşi lucru. Vă spun acestea ca să ţineţi atenţia încordată.

NU ESTE MAI BINE SĂ PĂRĂSIM LUMEA ŞI SĂ MERGEM LA MĂNĂSTIRE?

Din partea mirenilor ne este dat foarte des să auzim: „Ce mântuire este în lume – numai deşertăciune... în jur sunt sminteli, ispita este la fiecare pas. mănăstirea este altceva. Acolo este linişte: nu este nici un necaz, nici o tulburare, nici o grijă". De aceea se întâmplă ca oamenii cu caracter înfocat, care sunt uşor atraşi de orice pornire, la prima dezamăgire de viaţa lumească nu rareori sunt gata să părăsească lumea imediat şi să meargă la mănăstire, luând în cea mai mare parte pornirile ocazionale drept o chemare deosebită a lui Dumnezeu. Însă de mult se ştie că, unde nu suntem noi, acolo este bine. Nici preasfinţitul zăvorât niciodată nu i-a încuviinţat pe cei ce au rezolvat atât de superficial această problemă importantă, străduindu-se, cel puţin pentru un timp, să-i oprească pe cei ce erau porniţi în chip atât de nechibzuit spre viaţa de mănăstire. În scrisorile sale cu privire la această problemă el le-a spus tuturor şi fiecăruia în parte că mântuirea nu este numai în mănăstire şi, în primul rând, că mirenii nu au deloc concepţia cuvenită despre viaţa monahală.

- Mă rugaţi să vă spun unde este mai bine să vă mântuiţi. Nici Dumnezeu nu vă spune acest lucru. Iar dacă nu vă spune, înseamnă că vă dă de înţeles că nu are rost să vă rugaţi pentru aceasta... Pentru că nici în starea de faţă nu există nimic care să vă poată împiedica mântuirea. Totul constă în buna voinţă şi în starea mântuitoare a

inimii. Spre aceasta să se şi îndrepte grija voastră!... Adică să păziţi (se înţelege: cele bune – n.n.); iar cele ce lipsesc, pe acelea să le adăugaţi... Potrivit cărei programe? Potrivit fericirilor... Tot ceea ce este scris în fericiri, trebuie să aveţi în inimă şi iată raiul...

- Dacă vă este vie credinţa, dacă nu aveţi păcate care să vă despartă de Dumnezeu şi să stingă harul Lui, dacă unirea cu Sfânta Biserică şi împlinirea tuturor poruncilor bisericeşti sunt trainice, sigure şi pline de râvnă, atunci starea voastră este mântuitoare şi vă rămâne numai să vă păziţi în această rânduială de viaţă...

Cu această stare şi în mănăstire, şi în afara mănăstirii vă mântuiţi.

- Mântuirea nu depinde de loc, ci de starea sufletească. În orice loc vă puteţi mântui şi în orice loc puteţi pieri. Primul Înger între Îngeri a pierit. Apostolul (se înţelege: Iuda – n.n.) între apostoli, în prezenţa Domnului Însuşi a pierit. Iar tâlharul – şi pe cruce fiind, s-a mântuit...

- Amintiţi-vă de Atena şi de predica Apostolului Pavel... Dionisie a crezut, dar ceilalţi au spus: „Ce tâlcuieşte acest vorbitor în deşert?"

- Viaţa duhovnicească, fără îndoială, nu se supune influenţei mediului extern şi poate înflori în orice loc şi în orice situaţie: căci ea se află toată în alcătuirea lăuntrică şi nu se înclină în faţa mediului exterior, ci, dimpotrivă, stăpâneşte asupra lui şi îl îndrumă... Părerea cum că în lume este imposibil să vă mântuiţi este adevărată dacă vieţuiţi lumeşte...

Dar dacă în lume nu vieţuiţi lumeşte, atunci nu există nici o primejdie pentru mântuire din acest punct de vedere. Câţi oameni care s-au mântuit în lume au existat şi există?! De ce să nu intraţi şi voi în rândul lor? Viaţa de familie şi cea socială nu sunt lumeşti în sine, ci sunt aşa atunci când în rânduielile acestor vieţi pătrund patimile şi

satisfacerea lor. Pentru viaţa de familie şi cea socială există porunci. Dacă duceţi aceste moduri de viaţă aşa încât în ele să domnească poruncile, izgonind toate patimile, atunci viaţa familială şi cea socială nu vor fi lumeşti, ci vor fi sfinte, binecuvântate de Dumnezeu.

- Există atâtea căi de mântuire încât nu le putem enumera. Şi toate sunt în suflet, nu în mediul exterior. Cineva a luat asupra sa vina altuia şi a fost deportat. Iar acolo s-a trudit în mine cu smerenie până la sfârşitul vieţii... După moarte s-a adeverit că I-a fost plăcut lui Dumnezeu... Şi ce este viaţa!...

- Da, mântuirea nu este legată de loc. În orice loc este posibilă şi în orice loc se înfăptuieşte în realitate. În mănăstire, desigur, se înfăptuieşte mai bine. Însă şi acolo există neajunsuri. Pentru cei ce se mântuiesc, calea este strâmtă şi dureroasă pretutindeni. Şi nimeni încă nu a găsit mijlocul prin care să o presare cu flori.

- Este bine să te retragi între ziduri şi să fugi de distracţii, dar să te retragi în tine este şi mai bine. Primul lucru fără ultimul este nimic, dar ultimul şi fără primul este foarte important.

Căci poţi sta dincolo de zid, iar cu mintea să nu ştii unde te afli. Prin urmare, însingurarea prin ea însăşi este un lucru neînsemnat!

- Toată lucrarea constă în a fi cu Domnul. Fiţi aşa! Iar El este pretutindeni, oriunde vă aflaţi. Îndată ce sufletul strigă şi se îndreaptă către El – El vine către suflet, sau în suflet. Şi iată biserica – iată mănăstirea!

Celor ce îşi pun deosebită nădejde în mănăstire ca în locul cel mai potrivit pentru mântuire şi linişte sufletească, preasfinţitul-zăvorât le scrie:

- Aşteptaţi prea mult din partea mănăstirii... Mănăstirea este, într-adevăr, locul mântuirii şi aşezământul celor ce se mântuiesc, dar şi unul şi celălalt

sunt nevăzute; iar tot ceea ce se vede este lumesc. Acolo există două rânduieli de viață: una, lăuntrică, și alta, exterioară. Toate ascultările care se dau în mănăstire se leagă de această viață exterioară. Cel ce nu știe că aceste ascultări sunt necesare numai pentru că în mănăstire aducem cu noi și trupul și că lucrarea mântuirii sufletului trebuie să se înfăptuiască, la rândul ei, printre aceste ascultări, încă de la primii pași se poate întoarce de la mănăstire, socotind că ele nu se potrivesc cu țelurile și cu starea lui sufletească – ori, rămânând în mănăstire, toată lucrarea monahismului o poate reduce numai la aceste ascultări... și se poate trudi în zadar, nefăcând nici un pas spre curățirea și desăvârșirea sufletului său... Dați-mi voie să vă atrag atenția asupra acestui lucru și potrivit cu el să descriu în mintea voastră imaginea viitoarei voastre vieți monahale... și să știți dinainte că lucrurile vor merge altfel decât bănuiți voi. Închipuiți-vă într-o viață în care mâinile și picioarele nu fac decât să lucreze, iar sufletul trebuie să se ocupe cu altceva, dacă vreți să vă mântuiți. Multe din cele pe care așteptați să le vedeți în mănăstire nu se văd, ci se vede altceva. Însă în viața lăuntrică găsiți aproape totul dacă vă uitați cu atenție.

- Și acum sunteți aproape ca în mănăstire[4]. Credeți că în mănăstire veți trăi mai bine decât acum? Nu vă va fi dat să trăiți în liniște acolo; imediat vi se vor îngrămădi treburi și în cadrul mănăstirii, și în legătură cu lucrurile din exterior, pentru că în mănăstirile de maici există puține persoane apte pentru treburi... Iar să ieșiți din viața de acum și să mergeți în mănăstire este pentru dumneavoastră același lucru cu a ieși din liniște și a merge la deșertăciune. Mie mi se pare că nu aveți de ce să tindeți spre mănăstire,

---

[4] Evident, sfântul îi scrie aici unei persoane a cărei viață, situație și mediu casnic îi sunt foarte bine cunoscute (n.r.).

deoarece acolo nu veți găsi ceea ce căutați. Cum să trăiți, așadar? Să trăiți așa cum vă aflați, în casa dumneavoastră, ca o mireancă evlavioasă. Atunci vă va fi casa biserică, iar în casă veți avea îndeletniciri pașnice, duhovnicești. Trăind așa, veți întâlni, poate, o persoană, care să vi se asemene ca fire... O puteți primi dacă voiți și puteți împărți cu ea îndeletnicirile dumneavoastră duhovnicești. Dar și fără o asemenea conviețuitoare puteți trăi. Spuneți că îndrumare nu veți avea și nu veți ști ce să faceți. Nici în mănăstire nu o veți găsi. Cum să trăiți, așadar? Să luați îndrumare din cuvântul lui Dumnezeu și din scrierile Sfinților Părinți. Principalele porunci cine nu le știe? Iar în cazurile speciale veți găsi îndrumare prin corespondența scrisă, purtată cu cineva. Iată, după părerea mea, care vă este calea cea potrivită! Ceea ce vă atrage spre mănăstire este asemenea unei chemări, dar nu există un indiciu hotărâtor pentru aceasta și este nevoie de chibzuință deosebită. Vă atrage acea concepție despre mănăstire cum că acolo este liniște, dar ea nu se află întotdeauna acolo...

- Când și cum să intrați [în mănăstire] – acestea trebuie să le lăsați în voia lui Dumnezeu și să așteptați cu răbdare îndrumările Lui. Când va veni momentul hotărât de Dumnezeu, atunci veți aluneca și vă veți duce ca și cu sania până la poalele muntelui și veți merge în orice mănăstire. Însă până atunci trăiți deocamdată într-atât cât vă îngăduie rânduielile dumneavoastră casnice, în nevoințe monahale... Puteți fi monahie și în afara mănăstirii, viețuind monahicește, și puteți fi mireancă și în mănăstire.

Dar iată sfatul dat unei persoane care nu dorește să se căsătorească:

- Mănăstirea nu este singurul loc pentru cei care nu vor să se lege cu lanțurile familiei. La început nici nu au existat mănăstiri. Unii s-au hotărât să-I slujească

Domnului fără să se lege cu grijile vieții de zi cu zi, iar în casa lor și-au orânduit o cămăruță retrasă și au locuit în ea departe de toate, în posturi, rugăciuni și cercetarea Dumnezeieștii Scripturi... Și acum, dintre cei necăsătoriți, unii se mântuiesc acasă, alții merg la mănăstire, iar alții îi îngrijesc pe cei bolnavi.

- Vă grăbiți spre mănăstire ca spre libertate, spre rai. Acolo există, într-adevăr, libertate deplină pentru duh, dar nu pentru trup, nici pentru lucrurile exterioare... Și raiul există acolo, însă călugării îl găsesc fără să meargă întotdeauna pe cale presărată cu flori. El se află, într-adevăr, acolo, dar este îngrădit de mărăcini și de spini, printre care trebuie să treceți ca să ajungeți până la el. La rai, fără să se înțepe și fără să se zgârie, nimeni nu ajunge. Acest lucru să-l și aveți în vedere și să încetați să așteptați libertatea și raiul din partea mănăstirii. De ce vă grăbiți? Mănăstirile nu pleacă nicăieri... Acasă aveți toate rânduielile bunei credințe. Și părinții și rudele dumneavoastră sunt oameni temători de Dumnezeu. Nu aveți de îndurat nimic, care să fie potrivnic hotărârii dumneavoastră – aceea de a vă dedica Domnului. Și vă puteți maturiza în această atmosferă.

- Dumneavoastră sunteți jumătate mireancă și jumătate monahie, însă dragostea pe care o aveți pentru singurătate și ocupațiile duhovnicești arată clar că monahia o biruie pe mireancă. Continuați așa și veți ajunge astfel încât mireanca va muri și veți rămâne monahie adevărată, chiar dacă fără tundere în monahism și voturi monahale...

- Îndemnul către însingurare și tăcere... și chiar pornirile pe care le simțiți nu sunt de bun augur. De aceea este mai bine să le alungați, iar în locul lor să nașteți în suflet dorința de osteneală, de întărire a sinelui... Străduiți-vă să vă însingurați în inimă și acolo să puneți conștiința dumneavoastră înaintea feței lui Dumnezeu.

Unei persoane căsătorite preasfinţitul îi scrie:

- Şi dumneavoastră vreţi să intraţi în mănăstire! Însă acum nu aveţi ce căuta acolo. Faceţi acasă mănăstire. Este foarte posibil acest lucru. Căci şi soţul dumneavoastră are vocaţie monahală. Acum este absorbit de săruri, acizi, gaze şi altele [este chimist]. Se va plictisi şi va renunţa la ele... Latura aceasta nu îi va dărui nimic – este prea pământească. Însă înţelepciunea nemărginită a lui Dumnezeu, pe toate cu măsură orânduindu-le, este mai perceptibilă aici pentru ochi, chiar pentru cei trupeşti. Lăsaţi-l pe el să discute cu Dumnezeu în aceste stihii, iar dumneavoastră în rugăciune şi binefaceri să rămâneţi. Şi cursul vieţii voastre va merge spre bine.

Pentru a atinge, aşa zis, deplina despătimire, ceea ce şi doresc adevăraţii nevoitori, pentru acest ţel este mai potrivit, după cuvintele sfântului Teofan, să ne nevoim în deşertăciunile vieţii de zi cu zi decât în singurătate.

- Cei care se nevoiesc cu adevărat – spune el – au grijă numai să se curăţească de patimi şi de simţămintele şi gândurile pătimaşe.

Pentru acest ţel viaţa se află în legătură cu alte lucruri folositoare, deoarece el presupune experienţe reale de luptă cu patimile şi de biruinţă asupra lor. Aceste biruinţe lovesc patimile în piept şi în cap, iar repetarea lor ucid patimile repede, dintr-o lovitură.

În singurătate, însă, lupta are loc numai în plan mental şi, de asemenea, este slabă, ca lovitura aripii de muscă. De aceea omorârea patimilor în singurătate durează mai mult. Şi mai mult decât acestea, întotdeauna este nu o omorâre propriu-zisă a patimilor, ci o amuţire vremelnică, până la întâlnirea cu obiectele patimilor... Iar atunci se întâmplă ca patima să se aprindă dintr-o dată, ca fulgerul. Şi se întâmplă ca cel care în singurătate mult timp a avut linişte din partea patimilor, dintr-o dată să

cadă. Iar pe cel care a ajuns la linişte din partea patimilor prin luptă nu mentală, ci reală, atacul lor neaşteptat nu îl clatină. Iată pe ce temei ne poruncesc chiar şi bărbaţii experimentaţi în viaţa duhovnicească să biruim patimile prin lupta reală cu ele, în comuniune cu ceilalţi, iar după aceea să ne însingurăm.

Celor care fără trebuinţă deosebită se opresc oarecum la răspântia cugetului, petrecându-şi timpul fără folos şi reflectând la un singur lucru: pe ce cale trebuie să meargă spre ţelul mântuirii lor, sfântul-zăvorât le dă o lecţie foarte instructivă prin următoarea comparaţie destul de originală:

- Moscova este una singură, dar căile către ea sunt multe şi fiecare ajunge la ea. Însă, dacă cineva, plecând pe o cale, de exemplu, dinspre Sankt-Petersburg, şi apoi auzind că există cale şi dinspre Smolensk într-acolo, renunţă la calea sa... şi se mută pe aceasta, iar de pe aceasta se mută pe cea dinspre Kaluga, iar de pe cea dinspre Kaluga se mută pe cea dinspre Vladimir şi de pe cea dinspre Vladimir se mută pe cea dinspre Iaroslavl numai pentru că toţi cunoscuţii lui îi spun despre acele căi, atunci nu va ajunge niciodată la Moscova. Aşa şi în viaţa duhovnicească există un oraş strălucit, spre care toţi năzuiesc şi căile către el sunt diferite... şi toţi pot ajunge la el. Însă, dacă vei începe să schimbi căile, chiar dacă vei face acest lucru la îndemnurile cunoscuţilor, nu va fi deloc de mirare că nu vei ajunge la acel oraş.

Cu privire la aceeaşi întrebare, dacă să rămânem în viaţa lumească sau să mergem la mănăstire, o cugetare destul de amănunţită găsim la Sfântul Teofan în următoarea scrisoare:

- NN, unii vă sfătuiesc să părăsiţi lumea, să fugiţi de dragostea lumească, iar alţii vă sfătuiesc să vă căsătoriţi. Pe ce se întemeiază primul sfat – nu este evident, dar al

doilea se bazează pe concepţia generală că lumea (totalitatea oamenilor) se deosebeşte mult de lume (totalitatea patimilor): unele lucruri trebuie să le evitaţi, iar altele puteţi să nu le evitaţi; există atracţii lumeşti păcătoase şi există atracţii sfinte. Dragostea conjugală este dragoste, este binecuvântată de Dumnezeu. Pentru ce, aşadar, să fugiţi de ea? Trebuie să înțelegeți cuvântul „lume”. Scriptura spune: *Nu iubiți lumea* (I Ioan 2, 15); şi tot ea spune: *Dumnezeu aşa a iubit lumea* (Ioan 3, 16). Ceea ce Dumnezeu a iubit, şi omul trebuie să iubească. Trebuie să procedăm în toate cu chibzuință! Îmi cereți părerea despre acest sfat?

Iată, în cuvintele *nu iubiți lumea*, lumea nu înseamnă deloc ceea ce înseamnă în cuvintele: *Dumnezeu aşa a iubit lumea.* În ultima propoziție, prin *lume* se înțelege neamul omenesc care pierea şi care, în acelaşi timp, era iubit de Dumnezeu. Dumnezeu, ca urmare a acestui lucru, a şi hotărât să-l mântuiască, dându-L pentru el pe Fiul Său Cel Unul Născut. Iar în prima propoziție se înțelege acea parte a neamului omenesc care nu vrea să ştie de Dumnezeu şi nu se îngrijeşte să-I facă pe plac; toată grija acestei lumi este să-şi facă sieşi pe plac prin satisfacerea propriilor patimi, să nu pomenească de moarte şi să nu cugete la viața viitoare. Către această lume Dumnezeu nu binevoieşte şi Îşi întoarce fața de la ea, nu o iubeşte şi oamenilor le porunceşte să nu o iubească. Astfel, din cuvintele *Dumnezeu aşa a iubit lumea* nu rezultă că şi noi trebuie să iubim lumea fără nici o îngrădire, ci trebuie să adăugăm: cu excepția acelei lumi, pe care Dumnezeu nu o iubeşte şi de care ne porunceşte şi nouă să fugim, sau pe care ne porunceşte şi nouă să nu o iubim. Căci, iubind această lume, este imposibil să-L iubim pe Dumnezeu – este imposibil să ne mântuim sufletele noastre. Am adus aceste vorbe datorită concluziei potrivit căreia, întrucât

Dumnezeu a iubit lumea, şi noi trebuie să o iubim pe ea... Acum mă îndrept către divergenţa acelor persoane despre care am adus vorba la început. Acolo nu este deloc vorba despre oameni, ci despre căsătorie. De obicei problema aceasta şi-o pun cei care râvnesc la mântuirea sufletelor şi doresc să-şi rânduiască un asemenea mod de viaţă care să contribuie mai mult la lucrarea mântuirii. Problema aceasta a luat naştere încă din vremea apostolilor: fecioarele care ajungeau la vârsta căsătoriei şi simţeau în ele atracţia de a fi numai cu Domnul declarau că nu doresc să se căsătorească. Părinţii, neştiind cum să rezolve această problemă, îi scriau Sfântului Pavel (din Corint în Efes) şi îl întrebau cum să procedeze cu fiicele lor. Răspunsul se află în capitolul 7 din Epistola Întâi către Corinteni. Esenţa lui constă în următoarele cuvinte: nu este păcat să te căsătoreşti, dar este mai bine să nu te căsătoreşti, deoarece în ultimul caz există deplină libertate să-I fii bineplăcut lui Dumnezeu, de vreme ce în primul există multe piedici faţă de acest lucru. El arată piedicile, care sunt inevitabile în viaţa de familie; dar esenţial aici este faptul că, obligându-te la viaţa de familie, este aproape imposibil să eviţi contactele cu lucrurile lumii, pe care ni s-a poruncit să nu o iubim. Aici se ascunde nenorocirea... De aceea cei care le opresc pe fecioare de la căsătorie (în cazul în care ele înţeleg acest mod de viaţă) le fac un serviciu foarte bun...

Din cea mai mare parte a scrisorilor redactate mai sus se vede că Preasfinţitul Teofan nu a binevoit să dea sfaturi pentru intrarea în mănăstire nici măcar acelor persoane care, probabil, îşi doreau sincer acest lucru. Cu uşurinţă li se poate părea unora faptul că sfântul însuşi, nu se ştie de ce, era cu totul împotriva mănăstirilor, dar asemenea presupuneri, după cum vom vedea mai departe, sunt cu totul neîntemeiate. Şi acest lucru este pe deplin

înțeles: fiind el însuşi un mare nevoitor în ostenelile călugăriei şi un aspru însingurat al pustiei, putea, oare, să-i abată pe ceilalți de la pornirea pe această cale foarte potrivită a mântuirii, după cum nu rareori s-a exprimat în scrisorile sale? Nu, dacă preasfinţitul cel înțelepțit de Dumnezeu în majoritatea cazurilor a dat chiar răspunsuri evazive mirenilor cu privire la dorințele lor de a părăsi lumea, mai întâi de toate a făcut acest lucru pentru că nu vroia să înrădăcineze în oameni rătăcirea puternic răspândită potrivit căreia mântuirea se dobândeşte numai în mănăstiri. De aceea, fiecăruia dintre cei care i-au cerut sfatul cu privire la intrarea în mănăstire, mai înainte de orice s-a străduit să-i insufle acel gând că, pentru cei ce caută mântuirea, nu este nevoie să fugă neapărat de lume ca de ceva păcătos; că mântuirea este o lucrare lăuntrică şi nu depinde de loc: Dumnezeu este peste tot... şi aşa mai departe. Pe de altă parte, ca un rar cunoscător al oamenilor, care a ajuns la cunoaşterea profundă a naturii umane prin experiențele duhovniceşti lăuntrice ale vieţii personale şi prin legătura nemijlocită cu oameni de diferite caractere, el a putut vedea clar că mulți dintre cei ce îi cereau sfaturi se avântau, ca să spunem aşa, spre viaţa monahală, neavând destulă pregătire pentru ea şi, în afară de aceasta, nu erau fără cusur în concepțiile pe care le aveau în general despre viața de mănăstire.

Iată adevăratele motive pentru care sfântul-zăvorât a socotit necesar să dea în multe cazuri asemenea sfaturi, foarte puțin aşteptate, pentru cei ce l-au întrebat despre retragerea în mănăstire: „Faceți-vă acasă mănăstire... Acum nu aveți ce căuta acolo... Străduiți-vă să vă retrageți în inimă... Puteţi fi monahie şi în afara mănăstirii, viețuind monahiceşte şi puteți fi mireancă şi în mănăstire..." şi aşa mai departe.

Existau cazuri în care preasfinţitul vedea în cineva că intenţia de a părăsi viaţa lumească s-a maturizat îndeajuns şi nici atunci nu se hotăra să-i dea un răspuns direct în sensul dorit celui ce-l întreba, ci îl sfătuia mai întâi să chibzuiască cu toată atenţia posibilă hotărârea sa. Astfel, îi scrie unei persoane:

- Dorinţa de a intra în mănăstire este o dorinţă bună. Dacă o veţi împlini, nu veţi face ceva potrivnic lui Dumnezeu; numai că, intrând în mănăstire, trebuie să vă puneţi în inimă făgăduinţa: tot sufletul vostru numai Domnului să-l predaţi, toate dorinţele şi năzuinţele pământeşti lepădându-le.

- Toată esenţa lucrării constă în schimbarea lăuntrică şi potrivit acestei schimbări trebuie să schimbaţi exteriorul. S-a produs înlăuntru vreo schimbare care să fie exprimată prin cererile stăruitoare ale inimii sau doar au apărut gânduri bune în suflet? Şi gândurile acestea sunt numai în minte sau au coborât şi în inimă?! Osteniţi-vă să clarificaţi toate acestea cât mai bine ca să nu faceţi nici un pas care să nu vă poată duce la ceea ce căutaţi.

Vă spun un singur lucru: începeţi acum, în starea de faţă, să vă însinguraţi acasă şi ceasurile de singurătate să le dedicaţi cu precădere rugăciunii pentru un singur lucru: Arată-mi, Doamne, calea şi pe ea voi merge... Nu numai cu cuvântul şi nu numai cu cugetul, ci cu durere de inimă să strigaţi aşa. Pentru asemenea însingurare să dedicaţi fie anumite ore în fiecare zi (ceea ce este mai bine), fie anumite zile din săptămână. Şi să păstraţi însingurarea aşa cum trebuie, căutând mai ales învăţăturile şi îndrumările lui Dumnezeu... Adăugaţi la acestea şi postul... simţit pentru trup... El va fi un ajutor bun pentru rugăciune. Şi în acelaşi timp faceţi experienţa lepădării lăuntrice când de una, când de alta devenind, indiferenţi faţă de toate lucrurile şi îndepărtându-vă de ele, astfel încât nimic să nu

vă tragă înapoi. Ţelul este să ajungeţi până acolo încât sufletul să se desprindă din actuala rânduială de viaţă, ca din lanţuri şi din temniţă... Vă propun schiţa generală. Iar adaosul şi înfăptuirea rămân în grija voastră.

- A te mântui în mănăstire, desigur, este mai bine; dar faptul că este mai bine pentru dumneavoastră – acest lucru să vi-l spună altcineva, căci eu nu pot. Faceţi rugăciune ca Domnul să vă arate clar cum să procedaţi. Domnul este aproape, pe toţi ne iubeşte şi doreşte ca toţi să ne mântuim. Nu va nesocoti nici rugăciunea dumneavoastră. Numai să vă rugaţi din toată inima... Domnul să vă orânduiască drumul aşa cum Îi este Lui bineplăcut şi dumneavoastră mântuitor. Lăsaţi-vă în mâinile Lui şi El va lucra... Cele dumnezeieşti vor veni pe neobservate!

Unei persoane care intrase deja în mănăstire, preasfinţitul i-a scris:

- Aţi intrat cu bine în portul cel liniştit... Binecuvântează, Doamne, această intrare... Vi s-a întâmplat, poate, să întâlniţi versurile: „De după nori luna cea roşie s-a ridicat şi în râu se priveşte; prin beznă şi întuneric cumplit călătorul merge în luntrea lui..." Iată, ţărmul deja se vede înaintea lui şi el se gândeşte la cum va păşi pe pământ, îi va întâlni pe ai săi şi celelalte... Când deodată vine un val, răstoarnă luntrea şi călătorul ajunge la fund... Să vă amintiţi mai des această întâmplare.

Totuşi, în scrisorile preasfinţitului cu privire la aceeaşi problemă, deşi nu prea des, întâlnim şi asemenea locuri în care el, în mod direct şi fără să vorbească pe ocolite, spune că viaţa în mănăstire prezintă mult mai multe înlesniri pentru mântuire decât viaţa în lume. Cu deosebire merită atenţie în cazul de faţă următoarele două scrisori ale lui. În prima din ele scrie:

- Este mai bine, de un milion de ori mai bine, să vă lepădați cu totul de lume. Ce povară vă așază ea pe umeri încât nici cu mintea nu vă puteți dumiri cum să-i faceți față... În afară, tot ce are ea este frumos și luminos, iar înăuntru, în realitate – vai! – cât este de murdar și de întunecat... Iar viața în afara lumii pare aspră și cumplită, dar în interior este raiul lui Dumnezeu...

În următoarea scrisoare de mai jos Sfântul Teofan își expune cu deosebită amănunțime punctul său de vedere referitor la viața lumească și la cea călugărească, întrucât și una și cealaltă îi înfățișează omului posibilitatea de a-și atinge țelul lui principal – mântuirea[5].

- După tot ce ați scris despre dumneavoastră se vede că Dumnezeu vă cheamă spre monahism – căci toată structura dumneavoastră și toate gândurile într-acolo vi se îndreaptă; și nu vă veți găsi liniștea în alt mod de viață. Iar dacă aceasta este chemarea dumneavoastră, atunci cu cât mai repede o veți îndeplini, cu atât mai bine va fi. Și părintele Ambrozie v-a dat un sfat direct. Părinții dumneavoastră judecă lumește, nu duhovnicește. Dacă ne-am lua după vorbele lor, atunci nimeni nu ar trebui să devină monah sau monahie și ar reieși că monahismul este o rătăcire. Iar a gândi așa este păcat. Domnul l-a încuviințat, apostolii l-au orânduit și Biserica a recunoscut în toate timpurile lucrarea lui cea plăcută lui Dumnezeu. Părinții dumneavoastră ar judeca drept dacă li s-ar spune că mântuirea există și în monahism. Dar nimeni nu le spune acest lucru. Li se spune numai că cea mai bună și

---

[5] Scrisoarea aceasta, după cum se vede din conținutul ei și din însuși modul expunerii, este cu totul îndreptată spre dezmințirea acelor obiecții care există în rândul oamenilor porniți împotriva monahismului în general și de aceea prezintă în sine un foarte mare interes atât datorită temeiniciei tuturor ideilor expuse în ea, cât și datorită prestigiului autorului ei (n.r.).

mai uşoară cale de mântuire este monahismul – viaţa în lepădare de lume. Vă tulbură părerile părinţilor. Însă în aceste păreri nu există temeinicie. Iată, fiţi atentă! Ei vă spun: „Ce lucru deosebit puteţi face în mănăstire şi nu l-aţi putea face în lume?” Fapta nu este cea mai importantă în viaţă; cea mai importantă este starea inimii, îndreptată către Dumnezeu. Şi unde este mai potrivit să o păstraţi – în lume vieţuind sau de lume depărtându-vă? Apostolul scrie: *şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine*; viaţa voastră este tăinuită cu Hristos în Dumnezeu; Fiule, dă-mi Mie inima; Rugaţi-vă neîncetat; De nimic să nu vă îngrijiţi... Şi există o mulţime de asemenea povăţuiri ce vestesc superioritatea vieţii, în care, asemenea Mariei, se alege singurul lucru de trebuinţă... Puneţi-vă întrebarea şi spuneţi: „Ce lucru există în viaţa lumească şi nu l-aş putea face vieţuind în mănăstire?” Tot ceea ce puteţi face pentru aproapele, rămânând în convieţuire cu mirenii, are legătură cu cinci, zece, rareori cincisprezece oameni. Iar în mănăstire întotdeauna este vorba de mai mult de o sută şi chiar până la o mie de oameni. Astfel, în mănăstire puteţi face pentru aproapele de zece şi de o sută de ori mai mult decât în viaţa lumească; şi faptul că acolo viaţa duhovnicească iese la iveală într-o viaţă de neatins pentru mireni este un adaos nou, de neînlocuit.

„Mântuitorul niciodată nu a rupt legăturile de familie, ci, dimpotrivă, a propovăduit dragostea pentru aproapele şi pacea”.

- Nu a rupt?! Dar aceasta ce este: *Cel ce iubeşte pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine* (Matei 10, 37). Şi chiar mai mult: *Dacă vine cineva la Mine şi nu urăşte pe tatăl său şi pe mamă şi pe femeie şi pe copii şi pe fraţi şi pe surori, chiar şi sufletul său însuşi, nu poate să fie ucenicul Meu* (Luca 14, 26). Concluzia generală din cuvintele Domnului este astfel

încât, potrivit ei, legăturile de familie trebuie să fie supuse trebuințelor duhovnicești. De legăturile familiale se îngrijea Marta când L-a rugat pe Domnul: *Spune-i deci* (Mariei) *să-mi ajute*. Iar Domnul ce i-a zis: *Marto, Marto, te îngrijești și pentru multe te silești; dar un lucru trebuie: căci Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea* (Luca 10, 40-42). Și, în general, tonul învățăturilor Domnului nu este deloc favorabil legăturilor de familie și celor lumești... Și, pentru că a propovăduit dragostea și pacea, din cuvintele mele dinainte se vede că pentru exersarea acestor virtuți există mai mult loc în mănăstire decât în lume.

„Viața de mănăstire pare că vă este peste măsura puterilor, deoarece aveți sănătatea slabă".

- Dar sunteți slabă pentru că duceți viață lumească și se pare că viața lumească nu vă oferă sănătate puternică. Iar de aici mai degrabă iată ce rezultă: pentru că tu, viață lumească, nu îmi oferi sănătate puternică, eu te voi lepăda, căci nu ești bună pentru întărirea sănătății mele. Luați aminte și la faptul că sănătatea nu depinde numai de hrană, ci mai ales de liniștea sufletească. Viața în Dumnezeu, depărtându-se de valurile lumești, acoperă inima cu pace, iar prin aceasta și în trup ține totul în alcătuire sănătoasă. Și dintre bucate nu numai mâncarea cu carne este prielnică sănătății. Mâncarea de post este mult mai prielnică pentru sănătate. Osteniți-vă să procurați și să citiți cartea lui Guthland despre viața îndelungată. El recomandă mâncarea de post ca fiind cea care ajută cel mai mult longevității.

„Nu voi găsi acolo (în mănăstire) ceea ce îmi doresc, mănăstirile și-au pierdut însemnătatea și nu sunt deloc ceea ce trebuie să fie, acolo călugării nu trăiesc deloc așa cum trebuie; lumea este mai bună acum decât era, iar aceasta pentru că mănăstirea și-a pierdut însemnătatea și a căzut".

- Cei ce vorbesc aşa au fost în mănăstire şi au vieţuit mai mult timp acolo? Mulţi vorbesc aşa fără să fi văzut deloc mănăstirile, ci s-au luat după zvonuri; iar zvonurile acestea sunt răspândite în cea mai mare parte de persoanele care nu cunosc mănăstirile, nici viaţa mănăstirească. Puţini sunt, oare, cei care, stând o zi, două într-o mănăstire şi întâlnind acolo câte ceva, atribuie acele lucruri mănăstirii, iar mai departe – tuturor mănăstirilor şi tuturor monahilor? Puteţi vedea, şi fără să vă aduc dovezi, cât adevăr există în aceste vorbe. Mai departe: cei ce spun acestea, ce consideră a fi monahal şi ne-monahal? Mănăstiresc şi ne-mânăstiresc? Cineva a plecat să rămână în mănăstire... şi scrie: „Ce este aceasta? Aici este tot ceea ce este şi în familie: grija pentru masă, pentru haine, pentru vânzare şi cumpărare, ieşiri şi vizite în familie şi primirea celor din familie!” (mânăstirea a ajuns să nu mai fie cu viaţă de obşte). Mirenii cred că în mănăstire trebuie numai să te rogi?! Şi uită că cei ce intră în mănăstire nu îşi lasă stomacul dincolo de gardul mănăstirii, ci îl iau cu ei. Şi, unde este stomacul, acolo este şi grija pentru hrană, unde este pielea, acolo se cere acoperirea ei cu veşmânt, şi casă pentru locuit, unde se procură cele necesare prin muncă, acolo trebuie să se muncească, să se vândă... şi să se cumpere... Toate acestea nu sunt monahiceşti după duh, însă, cum fără ele nu se poate vieţui, iar fără viaţă nu se poate săvârşi monahismul, toate sunt necesare şi pentru monahi. Dar se pot face toate monahiceşte şi astfel pot intra şi ele în cercul lucrurilor monahiceşti după duh.

În mănăstirile cu viaţă de obşte partea aceasta, lumească, se află în sarcina câtorva... a celor mai puternici, iar ceilalţi lucrează pentru obştea lor monahală. În mănăstirile egiptene încă de la început s-au împărţit sarcinile astfel încât unii au mers la muncă şi alţii au rămas să dea dispoziţii şi să procure toate cele necesare

tuturor, chiar şi pustnicii vindeau şi cumpărau... uneori ei înşişi, dar mai mult prin cineva dintre mireni. Cunoscuţii dumneavoastră care mustră mănăstirile se referă, probabil, nu la latura lumească a vieţii mănăstireşti, ci la viaţa morală sau la starea inimii. Însă acesta este un lucru tainic. Mergeţi în ce mănăstire doriţi... După înfăţişarea exterioară totul acolo se află în bună cuviinţă, dar tot aşa este şi în interior? Cine poate spune acest lucru?... Numai Dumnezeu ştie conştiinţa celor ce vieţuiesc în mănăstire. Străinii, care judecă acest lucru, nu scapă de păcatul osândirii nedrepte şi de cel al clevetirii. Eu presupun că nu veţi găsi nici o monahie şi nici un monah care să nu aibă deloc grijă de bunăstarea lăuntrică şi să nu se străduiască să alunge din inimă orice slăbiciune... Însă izbânda nu este aceeaşi la toţi. De aceea, dacă cineva cade în ceva, a spune că el este întotdeauna aşa este păcat. A căzut... s-a căit... s-a ridicat şi continuă să se poarte corect şi în interior. Mănăstirea este obştea celor ce se luptă cu sine pentru Împărăţia Cerurilor... Luaţi un pumn de gunoi şi aruncaţi-l în apă. Ce este puţin mai greu se va lăsa la fund şi se va ascunde. La suprafaţă vor rămâne numai ţăndări şi pulbere. Aşa este şi în mănăstire. Cei care vieţuiesc în duh şi au firea puternică nu se văd şi evită să se arate, iar cei care au firea mai slabă, întotdeauna se văd şi îşi arată comportamentul. Monahii cei noi întotdeauna se întâlnesc cu aceştia din urmă de prima dată şi unora li se întâmplă să li se întunece mintea din această cauză... şi cine ştie când le este dat să facă cunoştinţă cu monahi adevăraţi. Însă asemenea monahi există în fiecare mănăstire, în număr mai mare sau mai mic. De aceea, a spune că mănăstirile şi-au pierdut însemnătatea este păcat. Aceasta este o minciună. Iar faptul că lumea a devenit mai bună – este adevărată nerozie.

„Greşesc împotriva părinţilor, renunţând la ei, şi prin aceasta le provoc supărare deşi ei nu mă împiedică să mă rog lui Dumnezeu; şi Mântuitorul ne porunceşte să renunţăm la ei *numai atunci când ne împiedică să ne rugăm*. Şi, plecând din lume, eu tot voi trăi printre oameni şi încă într-un cerc mai mare decât acasă; numai că acolo sunt străini, iar aici sunt ai mei".

Dacă vă veţi căsători şi va trebui să locuiţi în Kazan, în Perm sau în Irkutstk, va fi, oare, păcat că îi veţi părăsi pe părinţi? Şi acest lucru îl faceţi pentru un om – pentru soţ. Iar aici faptul că îi părăsiţi pe părinţi pentru Domnul, unindu-vă cu El duhovniceşte, este păcat?! Cum să fie aşa?! Părinţii dumneavoastră *nu sunt nevoiaşi*... Dacă ajutorarea lor ar depinde întru totul de dumneavoastră, atunci aţi putea vorbi aşa, iar în această rânduială nu ar fi nici un păcat. În acelaşi timp, pentru ce îi părăsiţi? Pentru mântuirea sufletului şi ascultând de chemarea Domnului, care vă îndeamnă să mergeţi la mănăstire. Iar părinţii pentru ce vă reţin? Pentru că le place să vă vadă aproape de ei. Ei nici nu se gândesc la mântuirea dumneavoastră, ci au numai grija sau dorinţa de a nu pierde desfătarea cu prezenţa dumneavoastră. Un sentiment egoist! Dacă îi veţi asculta, la baza ascultării ce va fi? Sentimentul instinctiv al înrudirii. Iar acest sentiment ce valoare şi ce rang are? Este un sentiment destinat numai pentru bunurile pământeşti şi care dincolo de ele nu are loc. Cei ce caută lucruri mai bune, duhovniceşti, nu trebuie să asculte de el, ci trebuie să-l supună vederilor lor duhovniceşti, punându-se de acord cu rânduielile care îi aşteaptă în cealaltă viaţă. Ce va fi acolo? Acolo nu vor fi căsătorii. Prin urmare, nici legăturile de rudenie de aici nu vor exista acolo. Căci ele toate se bazează pe cununie. Vor fi şi acolo taţi, mame, surori şi fraţi, însă toţi vor fi duhovniceşti. Această înrudire duhovnicească există deja şi aici pentru

cei ce s-au lepădat de sine şi au preferat modul duhovnicesc de viaţă înaintea celui sufletesc. Dacă vă alegeţi modul duhovnicesc de viaţă, trebuie să lăsaţi la o parte sentimentele de înrudire. Mântuitorul, când I s-a spus că Maica şi fraţii Lui Îl aşteaptă afară... ce a făcut? S-a repezit către ei?! Dimpotrivă, şezând liniştit, a spus că pentru El rude sunt numai cei care împlinesc voia lui Dumnezeu. Nu este clar că, după legea Mântuitorului, pentru cei ce Îl urmează pe El nu trebuie să existe înrudire trupească, ci trebuie să existe cealaltă înrudire – duhovnicească? Şi bine este să vă puneţi de acord cu această lege.

„Nu mă împiedică să mă rog" – adică părinţii rabdă faptul că mergeţi la biserică şi că săvârşiţi acasă rugăciunile rânduite. Dar rugăciunea nu este de una singură. Există o rânduială a rugăciunii, iar rugăciunea este înălţarea minţii şi a inimii către Dumnezeu potrivit nevoilor duhovniceşti. La aceasta vă ajută, oare, părinţii? Nu numai că nu vă ajută, dar vă sunt principalul obstacol prin gândurile pe care vi le stârnesc... Iar Mântuitorul a spus că, dacă mâna sau piciorul sau ochiul vă smintesc, adică împiedică bunăstarea, trebuie să le tăiaţi... Şi se referă aici şi la rude.

„Plecând din lume, tot voi trăi printre oameni". Desigur, şi acolo, în mănăstire sunt oameni, dar nu sunt ca aceştia, au cu totul alt duh... aici sunt lumeşti, iar acolo, lepădaţi de sine şi de toate cele pământeşti – pentru Domnul şi pentru cer. Şi în mănăstiri sunt unii asemenea mirenilor, dar sunt şi unii care nu sunt aşa... Trebuie să intri în cercul lor... şi lucrurile vor sta cu totul altfel.

„În lume sunt cu ai mei, iar în mănăstire sunt cu străini". Dumneavoastră şi acum aveţi alt duh faţă de cei ai casei şi, prin urmare, sunteţi pe jumătate străină de ei... Iar acolo sunteţi străină întru totul.

„Sora are insuficiență cardiacă datorită intenției dumneavoastră de a intra în mănăstire". Ce născocire! Boala se datorează stărilor organice; sentimentele sufletești o pot influența doar indirect și nu întotdeauna. Și, totodată, oamenii cu insuficiență cardiacă trăiesc câte o sută de ani. Că va muri sora... când veți pleca... este doar alarmă falsă... Dar și dumneavoastră și ea în orice clipă puteți muri. Dacă ați avea acest lucru în atenție, nici o mișcare nu v-ar mai veni să faceți. Părintele Ambrozie vă sfătuiește bine să vă grăbiți. Pentru că Domnul cheamă-cheamă, dar și tace, și din această pricină nu numai că dorința de a intra în mănăstire se va stinge, dar și însăși dorința de a vă mântui sufletul va dispărea și veți fi mireancă până în măduva oaselor.

„Pare că vor să vă jefuiască". Cele ce intră în mănăstirile de maici aduc contribuții în mănăstiri după puteri, uneori destul de mare, însă pentru aceasta unele se bucură de anumite privilegii și, se pare, muncesc după bunul plac... deși săvârșesc toate ascultările. Acest lucru nu trebuie să vă oprească. În afară de contribuția aceasta, toate celelalte lucruri ale dumneavoastră le puteți păstra în ordinea lor. Și nimeni nu vă va întreba nimic...

A cui este această înțelepciune care pune pe aceeași linie atracția către beție cu atracția dumneavoastră către monahism? Atracția dumneavoastră este clar de la Domnul... Acest lucru se vede din statornicia ei și din faptul că dumneavoastră nici nu aveți liniște din pricina nesatisfacerii ei și nici nu veți avea. Și, dacă o satisfaceți, puteți întâmpina greutăți. Însă acest lucru este nedespărțit de tot binele. Și, intrând în mănăstire, să nu căutați să vă odihniți. Așa este calea aceasta, este calea strâmtorărilor și a luptelor... Și ea este calea cea adevărată. Iar cea liniștită nu este calea cea adevărată. Amintiți-vă ceea ce a spus Domnul despre calea cea largă și despre cea strâmtă...

Domnul vă alege... şi, dacă veţi întâlni greutăţi, ele vor fi de la Domnul, spre binele dumneavoastră. Tot ceea ce mi-aţi scris la sfârşit despre simţămintele, dispoziţiile, hotărârile şi aşteptările dumneavoastră – totul este în firea lucrurilor... Iar ceea ce aţi adăugat: „Nu este mândrie, oare, să-mi doresc atât de mult?" – este un gând nepotrivit. Domnul a spus: *Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este* (Matei 5, 48). Porunca aceasta este pentru cei creaţi după chipul lui Dumnezeu şi pentru cei reînviaţi în Mântuitorul iarăşi după chipul Celui ce i-a creat. Chibzuiţi acum ce dorinţă este mai presus de aceasta încât să puteţi spune despre ea: este mândrie?! Se pare că toate frământările dumneavoastră sunt deşarte. Să vă dăruiască Domnul să vă liniştiţi şi cu duhul liniştit să intraţi în mănăstire.

Sunt pelerinajele folositoare pentru mântuire?

Deoarece problema de faţă, pe care am cercetat-o, despre cum şi unde este mai uşor să ne mântuim, se află în strânsă legătură cu altă problemă, şi anume: sunt, în general, folositoare pentru mântuire pelerinajele noastre obişnuite la locurile sfinte? – socotim că este potrivit aici să expunem punctul de vedere exprimat de Sfântul Teofan cu privire la acest subiect care îi interesează pe mulţi.

Se ştie că, cel puţin în concepţia a poporului nostru, toate aceste călătorii, mai ales la distanţe mari, ca, de exemplu, la Athos, la Solovki şi la Vechiul Ierusalim, sunt considerate aproape cea mai mare nevoinţă pe care este în stare să o săvârşească de la sine omul ce-şi doreşte să se ostenească pentru Dumnezeu. Fără îndoială, când acest lucru este săvârşit în duhul adevăratei nevoinţe creştine,

nu merită altceva decât laude şi încurajări. Dar, din păcate, nu este întotdeauna aşa. Nu rareori iubitorii de asemenea peregrinări doar îşi ascund sub această nevoinţă fictivă propria lene faţă de obişnuitele îndeletniciri lumeşti, care sunt prevăzute de obligaţiile lor familiale şi sociale. Iar alţii săvârşesc aceste călătorii pur şi simplu din curiozitate, dorind să vadă locuri necunoscute, despre care se povestesc atât de multe lucruri interesante. Există, în sfârşit, şi din aceia care, dedicând ani întregi pelerinajelor lor, Îl caută parcă pe Domnul, după expresia iscusită a preasfinţitului Teofan, caută locul unde să fie mai aproape de El. Oare puţini sunt cei ce gândesc aşa, că la Athos, de exemplu, Domnul este mult mai accesibil pentru om decât în orice alt loc?!

Sfântul-zăvorât, deşi în general socoteşte folositor a vizita locurile sfinte, totuşi nu face acest lucru fără îndoială.

- A merge la Athos – îi scrie el unuia dintre cei ce l-au întrebat – nu este rău dacă nu există obstacole acasă. Iar dacă există, atunci puteţi sta acasă. Dumnezeu este accesibil peste tot. Şi nu este mai aproape de Athos decât de Elatma [scrisoarea îi este adresată unui locuitor din Elatma]. Faceţi tot ceea ce vă cere sufletul...

- Domnul este pretutindeni şi pretutindeni este Unul singur şi Acelaşi. Nici un loc nu ne apropie de El şi nici un loc nu ne depărtează de El. Dacă El şi acolo se apropie de dumneavoastră şi dumneavoastră simţiţi acest lucru, pentru ce să umblaţi în toate părţile? Lucrul acesta se va asemăna cu fuga de Domnul... Îl căutaţi pe Domnul?! Căutaţi-L, dar numai în dumneavoastră. El nu este departe de nimeni. Domnul este aproape de toţi cei ce-L cheamă sincer. Găsiţi un loc în inimă şi acolo discutaţi cu El. Aceasta să fie camera de primire a Domnului. Oricine Îl întâmpină pe Domnul – acolo Îl întâmpină. Şi alt loc El nu a desemnat pentru întâlnirea cu sufletul...

În alt loc, la binecuvântarea cerută pentru călătorie, sfântul scrie:

- Să binecuvânteze Domnul calea dumneavoastră! Dar dacă m-ați fi întrebat mai înainte, v-aş fi spus: stați acasă. De la această călătorie nu puteți aştepta mare folos, dar nenorocirea poate fi la un pas. Însă, cum lucrurile au ajuns aşa departe, mergeți înainte... Fiți atenți la oameni, căci s-ar putea să învățați ceva. Ispitele aici se năpustesc una câte una, pe drum se vor năpusti cu zecile, iar în Ierusalim – cu sutele. Țineți-vă urechea ciulită... La Athos să vă temeți să rămâneți. Dintr-o dată vă va fi drag acolo... Însă apoi va năvăli duhul tristeții şi al dorului de țară şi de părinți, care sunt de neîndurat. Ca nişte nebuni se agită oamenii de colo colo... Am văzut unii din aceştia... avem şi noi Athos-urile noastre: Valaam, Solovki... Da, sunt şi acolo!... În suflet trebuie să construim Athosul.

- Pregătiți-vă şi notați-vă programul, gândiți-vă cum să procedați ca după aceea să nu vă întristați... Sufletul dumneavoastră cu cugetul şi cu simțămintele aşezați-le într-o colivie aparte, special pentru ele construită şi spuneți-i sufletului: iată, ți-am pus semințe să mănânci şi apă să bei... iar afară nu ai de ce să zbori.

- Şi mie mi-a venit gândul de a merge la Kiev şi chiar la Athos. Dar, într-adevăr, toate acestea sunt ispite. Nu trebuie să călătoresc... Şi, se pare, cea mai bună rânduială de viață pentru mine este chiar aceasta pe care o am acum. De aceea voi începe să spun în rugăciunile mele: dă-mi, Doamne, să stau mai mult timp aici. Căci este bine; numai că uneori îmi vin porniri de a pleca undeva. Însă apoi ele trec şi iarăşi mă biruie dorința de a fi singur.

- Vă închipuiți că Ierusalimul este un loc mai liniştit. Nu, este mai gălăgios şi oferă puține înlesniri pentru lucrarea mântuirii. Acolo trebuie să aveți duh puternic. Iar

Domnul nu este mai aproape de cei care sunt în Ierusalim decât de cei care sunt în Penza [scrisoarea îi este adresată unui locuitor din Penza].

- V-ați hotărât să postiți... și parcă ați vrea să veniți la Vișa. Cred că, venind într-un loc nou, nu veți face decât să vă uitați în jur, satisfăcându-vă curiozitatea, iar de postire și de cele pentru care vă apucați să postiți, veți uita complet. Postiți acolo unde nimic nu vă poate distrage.

- Îmi scrieți că mergeți la un mare clarvăzător [aici se subînțelege însuși preasfințitul] care va desluși dintr-o dată tot ceea ce este în dumneavoastră și vă va descrie totul: ce se întâmplă cu dumneavoastră, ce trebuie să faceți și altele. Hotărât vă spun că este mai bine să nu mergeți la el și să vă mulțumiți cu ceea îmi este dat să vă scriu...

Toate acestea vi le scriu să aveți cunoștință, iar concluzia este una singură: stați și nu vă mișcați din loc. Când voi muri, atunci să veniți la Vișa. Ce rost are să cutreierați?! Acolo faceți orice lucru bun, iar în călătorie ce faceți?! În afară de deșertăciuni, distracții, așteptări deșarte – nimic nu faceți.

Fără să încurajeze peregrinările neroditoare dintr-un loc într-altul, deși, după cât se pare, are scop bun, preasfințitul nu le aduce laude nici celor care dorind să facă din partea lor o donație materială, în același timp, parcă Îl caută pe Dumnezeu, străduindu-se să trimită prinosul lor neapărat acolo unde, după părerea donatorilor, donația lor poate ajunge cel mai repede la Domnul. În scrisoarea către același locuitor din Elatma, preasfințitul scrie:

- Faptul că ai o chilie [separată de familie, probabil, pentru însingurarea la rugăciune] este bine. Dar și rânduielile trebuie să le ții ca în chilie. Și rânduielile acestea au nevoie de lipsa grijilor. Iar tu ai grijă de colecte [pentru Athos]. Însingurarea în chilie este lucrul Mariei,

iar grijile pentru colecte sunt lucrul Martei. Lucrurile acestea nu pot vieţui unul împreună cu celălalt. Trebuie să renunţi la colecte. Explică-le tuturor că în timpul acestor donaţii nu locul unde se aduc este important, ci cui şi în ce duh sunt aduse. Dumnezeu pretutindeni este Unul singur - şi la Athos, şi în orice loc.

- Athoniţii nu au nevoie; Dumnezeu i-a orânduit bine. Însă tu îngrijeşte-te de tine, gândeşte-te cum să-ţi mântuieşti sufletul. Dacă ai bucata ta de pâine, stai acasă, roagă-te lui Dumnezeu şi lucrează ceva, măcar că faci opinci, ca să nu fii trândav, şi mergi la biserică atunci când este slujbă, iar, dacă este întotdeauna slujbă, mergi întotdeauna.

PRINCIPALA PIEDICĂ ÎN LUCRAREA MÂNTUIRII NOASTRE O REPREZINTĂ PATIMILE. TREBUIE SĂ ŞTIM SĂ LUPTĂM CU ELE

Un înțelept antic (Lucrețius) a spus: „Viciile noastre la început sunt ca trecătorii, apoi, ca musafirii, iar în cele din urmă devin stăpânele noastre".

Iată cursul firesc al formării patimilor în noi. Cei ce trăiesc după trup, de obicei, acordă foarte puțină atenție acestor stăpâne care dețin puterea în sufletele lor. Însă cei ce trăiesc după duh, oamenii care râvnesc la mântuirea lor, nu pot să nu observe în ce robie cumplită se află şi mintea lor, şi inima lor, şi voința lor față de aceşti asupritori şi cât de greu este să lupte cu ele.

Cercetând adânc, aşa zis, însăşi natura păcatului şi puterea lui asupra omului, Sfântul Teofan ne dă foarte multe sfaturi prețioase şi îndrumări practice cu privire la modul în care trebuie să procedăm ca lupta noastră cu patimile să aibă succesul dorit.

Cine s-a hotărât o dată să intre în această luptă, acela, după cuvintele sfântului-nevoitor, nici o clipă nu trebuie să uite mai întâi de toate că lucrarea mântuirii este o lucrare lăuntrică şi trebuie să fie alcătuită din acte neîntrerupte de lepădare de sine şi apoi să nu uite că în această luptă nimic nu trebuie să socotească a fi neînsemnat.

- Înaintea celui ce râvneşte la mântuire – scrie el – stă lupta neîncetată cu latura lui cea rea. În ce constă aceasta latură rea, ştie fiecare. În egoism (iubirea de sine), propria plăcere, autocompătimire: în a face totul pentru sine, spre propria mulţumire, în folosul propriu şi pentru cinstea proprie. Pentru acţiunile prin care se săvârşesc acestea, nu există un plan. Ele se manifestă uneori numai prin gândul la ceva rău când i se înfăţişează minţii un subiect rău, alteori printr-un simţământ rău, alteori, printr-o chemare la rău, alteori, chiar împreună cu atracţia spre rău, mai mult sau mai puţin puternică... Toate acestea pentru suflet sunt necurate, dar încă nu sunt păcate. Cea din urmă începe cu acordul la rău, care se transformă în hotărârea de a face rău.

- Valul ispitei, după cuvintele preasfinţitului, de obicei se desfăşoară aşa: mai înainte de toate ni se înfăţişează în gânduri ceva rău sau ochiul vede ceva rău şi ceea ce a văzut stârneşte gânduri rele. Aceasta este **provocarea**. Şi aici nu este nici un păcat; căci şi una şi cealaltă năvălesc fără voia noastră... Dacă voi, imediat ce simţiţi că este ceva rău, vă împotriviţi lui şi vă îndreptaţi către Domnul, faceţi ceea ce trebuie – nevoinţă duhovnicească. Dar, dacă nu vă împotriviţi, ci începeţi să vă gândiţi şi vă gândiţi fără să vă întoarceţi de la rău şi fără să urâţi răul, atunci nu mai este bine. Sufletul începe să se clatine... Şi nici aici nu există încă păcat, dar pasul spre păcat este deja făcut. Şi vă vin gânduri rele, de care nu puteţi scăpa. Să vină – aceasta este lucrarea vrăjmaşului... Însă, de vreme ce nu le arătaţi nici cea mai mică bunăvoire, ci imediat vă întoarceţi de la ele şi rămâneţi în această întoarcere, sunteţi în bună stare. Aşadar, să ştiţi: au venit gândurile rele, să le izgoniţi; au venit iarăşi, iarăşi să le izgoniţi, şi aşa să faceţi, fără să încetaţi, până când vor pleca. Când vor pleca, înseamnă că

vrăjmaşul a luat-o la fugă. Însă el iarăşi va veni... Şi atunci iarăşi trebuie să faceţi acelaşi lucru... Aşa au şi hotărât părinţii-nevoitori: dacă omul va alunga primul gând rău – **provocarea** –, prin aceasta va curma lupta...

Dar, dacă omul se lasă ademenit de acest gând şi începe să se gândească la el şi se gândeşte mereu, atunci a făcut al doilea act de cădere în păcat, care constă în **atenţia** faţă de gândul rău sau în **convorbirea** cu el. Şi nici aici nu există încă păcat, ci numai se pune începutul lui. Al treilea moment al căderii în păcat este **consimţirea** faţă de gândul cel rău, când omului îi place să se gândească la el şi însăşi fapta i se pare plăcută. Aici este mai mult din păcat, dar încă nu este păcat. Este necurăţie... Al patrulea moment al căderii în păcat este **înclinarea** voinţei, dorinţa cea păcătoasă, chiar dacă nu este încă decisivă. Aici este deja păcat; căci este un lucru liber consimţit. Sentimentele nu le putem întotdeauna stăpâni, dar dorinţele se află în puterea noastră. Însă toate acestea încă nu sunt un păcat real, ci numai prefaţa lui. Al cincilea moment este **acordul** faţă de păcat sau hotărârea de a păcătui. Aici este păcatul real, dar numai lăuntric. După acesta nu va întârzia să apară nici păcatul cu fapta...

Şi aceasta este adevărata cădere, dezastrul sufletului, pierderea harului, căderea în stăpânirea vrăjmaşului... Aşadar... alungaţi gândurile, fără să intraţi în discuţii cu ele, înăbuşiţi imediat consimţirea, nimiciţi dorinţele... În acestea constă toată lupta... Se întâmplă ca gândul, consimţirea şi dorinţa să aibă loc toate în acelaşi timp. Nu-i nimic... În acest caz toate sunt ca o **provocare**... Şi lupta le alungă uşor pe toate.

- Important este să nu aruncaţi niciodată armele de luptă. Fiţi întotdeauna ca ostaşul care stă de pază, uitându-vă neîncetat în jur, de teamă să nu se furişeze vrăjmaşul şi să nu vă înşele cu ceva... Îndată ce observaţi

că se apropie răul, loviți-l – cu dușmănie, cu ură și cu mânie. Este totuna cu a lovi în pieptul adversarului. Apoi strigați către Domnul, către Maica Domnului și către Îngerul Păzitor după ajutor. Și nu încetați să strigați până când răul nu va trece... Toată lucrarea vieții lăuntrice constă în: a-l observa pe vrăjmaș, a-l lovi în piept și a striga către Domnul...

Patimile sufletești în noi sunt la fel ca așa numitele boli trupești de lungă durată. Iar în timpul îmbolnăvirilor trupului, de obicei facem așa: de îndată ce se întețește febra în noi sau crește temperatura, luăm chinină; dacă încep să ne doară plămânii, după sfatul medicului, mergem să ne tratăm unde este clima caldă și așa mai departe. Într-un cuvânt, ne grăbim să prevenim dezvoltarea bolii cât nu este timpul trecut. Exact așa ne sfătuiește să facem preasfințitul Teofan și atunci când iau naștere în noi gândurile și dorințele păcătoase, curmându-le chiar la început.

- Să nu credeți – scrie el – că puteți îngădui, fără să fiți pedepsiți, libertate gândurilor, sentimentelor, cuvintelor și faptelor. Trebuie să le țineți pe toate în frâu și să le dirijați singuri... Dacă încep să vă vină în minte gânduri păcătoase, alungați-le imediat... Dacă vrăjmașul este neobservat și îngăduit, să vă așteptați fie la răni, fie la zdrobire. Însă, dacă vrăjmașul este observat, nu este înfricoșător. Doar să vă răstiți la el – și va fugi. Vicleșugul vrăjmașilor noștri duhovnicești este că imediat ce sunt descoperiți, fug, deși acest lucru, desigur, nu se întâmplă întotdeauna. Există și în acest caz ștrengari care, neținând cont de nimic, tot vin și ne sâcâie.

În cazurile în care gândurile nu pleacă și continuă în mod sâcâitor să ne tulbure sufletul, sfântul ne sfătuiește să întărim starea de veghe și să-L chemăm pe Dumnezeu în ajutor.

- Cea mai puternică şi atotzdrobitoare sabie pentru cei ce luptă în plan duhovnicesc – spune el – este deprinderea cu rugăciunea lui Iisus. Rugăciunea, oricum, întotdeauna este sabie... Însă aceasta, dacă ne deprindem cu ea, este o sabie îndreptată neîncetat spre cele din jur şi înfricoşătoare pentru vrăjmaşi. Apucaţi-vă să exersaţi în ea până când vă deprindeţi cu ea. Începeţi cu puţin: după fiecare pravilă de dimineaţă şi de seară, dacă nu vă împiedică nimic, rostiţi: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!” – timp de cinci minute...

- Fiind cu gândul la prezenţa Domnului – continuă sfântul – strigaţi către El, aşa cum vorbiţi cu cineva – faţă către faţă şi încredinţaţi-I lui vindecarea sufletului, zicând: vezi, Doamne, ce e la mine!... Nimic din acestea nu-mi doresc... Ajută-mă şi alungă aceste provocări... şi cele asemenea lor...

- Vrăjmaşul nu iubeşte inimile liniştite... şi, iată, încearcă să găsească modul în care să strângă inima şi liniştea cea dulce de la ea să o alunge. Rugaţi-vă Domnului şi Maicii Domnului... şi totul va trece... Numai să nu cârtiţi şi să nu vă supăraţi, ci să spuneţi: aşa merit! Şi adăugaţi: „Iartă-mi, Doamne, păcatele mele, ştiute şi neştiute!” Vrăjmaşul vă chinuie fără rost, dar voi, transformând acest chin în chinuire pentru păcate, îl păcăliţi, făcând arma lui arma simţământului sufletesc...

- Puneţi-vă ca lege de fiecare dată când vi se întâmplă nenorocirea, adică atacul vrăjmaş sub forma gândului sau a simţământului rău, mai ales atunci când gândurile nu pleacă, să nu vă limitaţi doar la respingere şi la ne-consimţire, ci să adăugaţi la ele rugăciunea până la formarea în suflet a gândurilor şi simţămintelor opuse. Şi întotdeauna să săvârşiţi astfel lupta voastră cu păcatul.

În lupta cu patimile şi, în general, dacă dorim să ne supraveghem permanent ca viaţa noastră să se desfăşoare pe făgaşul corect, aşa cum cere legea creştină şi buna conştiinţă, Sfântul Teofan ne sfătuieşte să nu ne raportăm la nimic fără atenţia cuvenită şi nimic să nu socotim a fi neînsemnat.

- Oricât de mic şi slab ni s-ar înfăţişa lucrul pătimaş spune el –, trebuie să ne raportăm la el ca la lucrul cel mai mare şi mai puternic. Când beţi apă, scoateţi şi cea mai mică musculiţă care a căzut în cană; când vă înţepaţi la deget, chiar dacă ghimpele este foarte mic şi abia se vede, vă grăbiţi să scăpaţi de neliniştea pricinuită de el; când vă intră în ochi cel mai mic fir de praf şi chinuie ochiul, faceţi mari demersuri să vă curăţaţi mai repede ochiul de praf. Aşa să vă puneţi ca lege să lucraţi şi în privinţa patimilor: oricât de mici vi s-ar înfăţişa, grăbiţi-vă să le alungaţi şi să faceţi acest lucru fără milă, ca nici urmă din ele să nu rămână.

Cum să le alungaţi? Prin pornirea potrivnică a mâniei sau prin supărarea faţă de ele. Imediat ce observaţi patima, străduiţi-vă să stârniţi mai repede în voi supărarea faţă de ea. Această supărare este respingerea fermă a patimii. Patima nu se poate menţine altfel decât prin consimţirea la ea, iar prin supărare se nimiceşte orice consimţire... Patima chiar va pleca sau va pieri la prima ei arătare. Şi iată unde este îngăduită şi bine-folositoare mânia. La toţi Sfinţii Părinţi am găsit că mânia tocmai pentru acest lucru este şi dată, ca să ne înarmăm cu ea împotriva mişcărilor pătimaşe şi păcătoase ale inimii şi cu ea să le alungăm.

***

Fiind de acord cu faptul că lupta cu păcatul, în orice ar consta şi oricum s-ar manifesta, în general nu este un lucru uşor, preasfinţitul Teofan nu vede, totuşi, în aceasta ceva peste puterile noastre, cu condiţia să ne apucăm de ea cu deplină fermitate şi cu supraveghere permanentă asupra noastră înşine, fără să fim indulgenţi cu noi în ceva anume.

- Actele lepădării de sine, prin care trebuie să ducem această luptă – scrie preasfinţitul –, nu sunt ceva extraordinar, ci se săvârşesc printre obişnuitele treburi ale vieţii zilnice şi constau în hotărârile lăuntrice şi în întorsăturile voinţei. Ele pot fi în orice cuvânt, privire, gest şi în orice fleac. Trăsătura lor distinctivă constă în a nu îngădui propria plăcere, nici în mult, nici în puţin, ci a merge în toate împotriva sinelui. Însă a nu ne fi milă de sine nu înseamnă a prăbuşi munţii peste noi, ci a duce aceeaşi viaţă obişnuită fără să ne îngăduim slăbiciuni faţă de ceva anume... De exemplu, bat clopotele pentru utrenie. Grija de sine ne spune: mai stau un minuţel... Nu o ascultaţi – şi aceasta este o lovitură în capul grijirii de sine. Stând în biserică, simţi îndemnul de a te sprijini de perete. Refuză acest îndemn şi stai drept... şi, iată, încă o lovitură. Îţi vine în gând să ieşi, să te aeriseşti... Refuză aceste gânduri... şi, iată, încă o lovitură. Vii acasă de la utrenie şi vrei să te culci: nu te culca. Sau vrei să citeşti o carte stând culcat... nu citi aşa. Şezi drept şi citeşte...

- Şi la fel să faceţi în toate. Poate că acesta este un fleac, dar din lucruri mărunte se alcătuieşte ceva măreţ. La sfârşitul zilei veţi vedea cum conştiinţa vă va spune că staţi bine de strajă. Şi aceasta este o mângâiere. Iar, în primul rând, obişnuindu-vă cu acest mod de lucru în privinţa acestor fleacuri – şi în cele mari cu atât mai bucuroşi veţi face la fel.

- Nu vă speriați de eşecuri şi nu vă tulburați din pricina lor... Daţi greş? Mustrați-vă pe voi înşivă şi altădată străduiți-vă să nu mai dați greş. Dați iarăşi greş... faceți iarăşi acelaşi lucru... Şi veți ajunge până acolo încât să nu mai dați greş.

- Lepădarea de voia proprie se poate face la fiecare pas... Este o lucrare lăuntrică. Hotărâţi-vă să nu mai procedaţi după cerința trupului, spre plăcerea lui şi nici din nevoie..., şi veţi avea experiența lepădării de voia proprie în fiecare minut... Numai să nu vă tulburați iarăşi din pricina eşecurilor. Lăsaţi-le să fie... nu renunțați la intenția permanentă de a proceda împotriva trupului cu privire şi la lucrurile mari, şi la cele mărunte.

- Nu deznădăjduiți! Nimic nu dobândiţi dintr-o dată. Amintiți-vă cum ați învățat să împletiți, să citiți, să scrieți. Câte eforturi ați depus! Iar acum toate acestea sunt lucruri obişnuite. Aşa trebuie să fie şi cu sufletul. Acum vă este greu să trăiți în armonie cu gândurile. Dar apoi vă va fi uşor. Numai că nu trebuie să încetaţi lupta cu ele... Ci să tot luptați încontinuu... Nu se poate aşa încât să începeţi şi imediat să ajungeți la al treilea cer! Mai întâi trebuie să răbdați osteneală şi sudoare, iar apoi vor începe să apară şi roadele... A avea totul dintr-o dată este totuna cu a vă dori să urcaţi pe scară de la prima treaptă direct în vârf. Trebuie neapărat să treceți de la o treaptă la alta şi să mergeți pas cu pas. De aceea trăsătura fundamentală a vieții creştine este răbdarea. Noi pentru toate avem o scuză: este greu!... Greutatea nu înseamnă imposibilitate... Începeți să luptați şi luptaţi. Dacă ați dat greş, osândiţi-vă pe voi înşivă şi hotărâţi-vă să nu mai cădeți... Încetul cu încetul vă veți obişnui. Numai să vă apucați serios de lucru. Este nevoie, în primul rând, să luaţi hotărârea nu numai de a îndrepta tot ce este rău, ci şi orice îndemn către rău să-l stârpiți din inimă. Deseori parcă ne dorim ca cineva străin să se îndure

de noi şi să schimbe totul în noi cu un singur cuvânt. Iată, tocmai aceasta este principala înşelăciune cu care vrăjmaşul îi ţine pe toţi păcătoşii în mâinile sale. Nimeni nu poate îndrepta răutăţile noastre în afară de noi înşine. Aşadar, dacă vă simţiţi aşa şi nu vreţi să rămâneţi aşa, începeţi lucrarea îndreptării voastre. Greutăţilor nu are rost să le acordaţi atenţie. Trebuie să puneţi împotriva lor convingerea că ţelul vostru de acum înainte este drept şi că mijloacele care vă sunt date vă duc cu siguranţă la el. Datorită acestei convingeri toate neliniştile se vor depărta, iar sufletul se va umple de bună nădejde. Totuşi nu trebuie să ne punem niciodată nădejdea numai în puterile noastre; ci, când avem o nelinişte în suflet, imediat trebuie să ne adresăm Domnului şi să tot strigăm până când neliniştea va înceta.

- Stă în puterea noastră să ne lepădăm de patimi? – întreabă vlădica. Şi tot el răspunde la ea: da, stă în puterea noastră! Dacă voim, totul putem. Căci, dacă vrem – căutăm; căutând – ne rugăm; rugându-ne – ajutor primim şi cu acest ajutor totul putem face. Aşa spune apostolul: *Toate le pot întru Hristos, Cel care mă întăreşte* (Filip. 4, 13). Dar, desigur, nu trebuie să cerem cu nepăsare şi să nădăjduim pe jumătate, ci şi una şi alta să fie puternice, profunde, pline de râvnă.

***

Mulţi cred că, dacă cineva a hotărât să înceapă lucrarea îndreptării de sine, acela mai întâi de toate trebuie să-şi încordeze forţele pentru lupta cu acea patimă care stăpâneşte mai mult decât celelalte în el, iar apoi, încetul cu încetul, să îndrepte şi restul patimilor. Unuia dintre cei care au dorit să cunoască părerea preasfinţitului cu privire la această problemă, Sfântul Teofan i-a răspuns astfel:

- Ați dori să știți care este patima dumneavoastră principală. La această întrebare vă amintesc povestirea despre un ascet care i-a pus stareţului său o întrebare asemănătoare şi anume: cu care patimă să mă lupt mai întâi? Stareţul i-a răspuns: să te lupţi cu aceea care te luptă pe tine acum – şi la un moment dat vei descoperi care este principala ta patimă...

***

În afară de îndrumările generale cu privire la esenţa şi modul în care trebuie să se desfăşoare lupta noastră lăuntrică cu patimile, găsim la Sfântul Teofan multe sfaturi înţelepte şi pentru cazurile speciale din această luptă cu, aşa zis, păcatele noastre de zi cu zi, cum ar fi: mânia, arţagul, irascibilitatea, judecata şi aşa mai departe.

Ca mare cunoscător al naturii omeneşti, al stării ei adevărate, vătămate, preasfinţitul Teofan afirmă cu fermitate că cea mai mare parte a manifestărilor păcătoase, mai sus pomenite, are în noi ca izvor iubirea noastră de sine, peste măsură de bolnăvicioasă, ori, aşa cum se exprimă el, „autoaprecierea" noastră – înalta părere despre sine. Tocmai în lupta cu ea trebuie să ne încordăm forţele, după sfatul preasfinţitului. Astfel, unei persoane el îi scrie:

- Mânia şi supărarea provin din **autoaprecierea** potrivit căreia socotim şi simţim că merităm multe; de aceea, când cineva îndrăzneşte să nu ne dea ceea ce ni se cuvine, ne enervăm şi punem la cale răzbunarea. Faceţi bine că nu vă îngăduiţi aceste sentimente, dar nu faceţi bine că le lăsaţi uneori să zăbovească mult timp în dumneavoastră. Timp de câteva zile vrăjmaşul va stârni în dumneavoastră furtuna răzbunării. Străduiţi-vă să faceţi în aşa fel încât, nelăsând nici o clipă să treacă, să ţineţi cu tot dinadinsul să nimiciţi autoaprecierea dumneavoastră.

Puneți-vă ca lege: 1) în fiecare clipă să așteptați necazul și, atunci când vine, să-l întâmpinați ca pe un musafir poftit; 2) când apare ceva gata să vă supere și să vă necăjească, alergați mai repede cu atenția în inimă și, pe cât puteți, străduiți-vă să nu lăsați aceste simțăminte să renască. Încordați-vă și rugați-vă. Dacă nu veți lăsa aceste simțăminte să renască, veți pune capăt tuturor; căci toate provin din simțăminte. 3) Nu luați seama la cel ce vă insultă, nici la insultă; căci veți găsi numai un reazem tare pentru supărare și răzbunare; scoateți-vă acestea din cap. Lucrul acesta este foarte important. Dacă nu se va întâmpla acest lucru, sentimentul răutății nu va putea fi potolit. 4) La toate loviturile acestea adăugați: a avea privire plină de iubire, ton plăcut în vorbire, atitudine afectuoasă și, în principal, a evita pe cât posibil să le amintiți cumva celor ce v-au jignit de nedreptatea lor. Lucrați așa ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat din pricina lor. Toate aceste punctulețe osteniți-vă să le chibzuiți bine și să cântăriți toate situațiile, descoperind când și cum pot fi ele aplicate în decursul vieții voastre. La nimicirea autoaprecierii trebuie să vă trudiți numai o dată, iar apoi va fi mai ușor să o duceți la bun sfârșit și va muri repede de tot. Atunci se va și forma în suflet un anumit reazem pentru pacea lăuntrică! Autoaprecierea, dacă există, nu numai atitudinea față de oameni v-o tulbură, ci dobândește și atitudinea față de Dumnezeu – și este vicleană, ca diavolii – și se ascunde în mod iscusit în cuvinte smerite, sălășluindu-se în inimă... Luptați-vă cu ea. Faceți bine că vă căiți pentru aceste simțăminte și le mărturisiți părintelui duhovnic. Dar se pare că faceți acest lucru atunci când vă descărcați inima înaintea cuiva; dar și numai simțămintele, chiar dacă nu sunt scoase la iveală, trebuie să le mărturisiți. Acest lucru se află în rândul mijloacelor de distrugere a autoaprecierii. Autoaprecierea omoară întreaga viață, de aceea merită să trudiți la nimicirea ei.

- Mai mult decât orice, trudindu-vă astfel, rugaţi-vă, căci fără Domnul nimic nu puteţi face aici. Din păcate, uităm adesea de Acela care a spus: *fără Mine nu puteţi face nimic* (Ioan 15, 5).

Cu privire la aceeaşi problemă, în alt loc preasfinţitul scrie:

- Tot vă supăraţi. Acest lucru înseamnă că vă socotiţi o persoană care comandă... Aţi spus – şi s-a făcut!... Însă oamenii sunt liberi şi comanda nu este un lucru nimerit. Supărarea ce o aveţi pentru neglijenţa celorlalţi este pe placul voii dumneavoastră. „Cum a îndrăznit?... Doar i-am spus!...” Dacă veţi proceda aşa, veţi face din dumneavoastră (scuzaţi-mă) o persoană supărăcioasă – un buboi foarte sensibil chiar şi la adierea aerului, nu numai la împotrivirea celorlalţi. Fiţi cu ochii în patru şi veţi vedea că, atât timp cât va fi vie în dumneavoastră stăpâna (iubirea de sine), nu vă veţi stăpâni irascibilitatea... Ea este cea care comandă totul. Scoateţi-o afară pe uşă şi pedepsiţi-o să nu mai îndrăznească să dea ochii cu dumneavoastră.

- Este nevoie de mai multă smerenie... Vorbele sau pornirile mânioase, cuvintele supărătoare pentru ceilalţi nu provin dintr-o boierie? Tocmai această conştiinţă a boieriei este mândrie, un lucru foarte neplăcut înaintea lui Dumnezeu şi foarte vătămător în viaţa morală. Pătrundeţi în lăuntrul lui şi scoateţi această rădăcină a nenorocirilor care lâncezeşte nederanjată dacă se arată. Nu spuneţi „nu pot”. Cuvintele acestea nu sunt creştineşti. Cuvinte creştineşti sunt: totul pot. Însă nu de unul singur, ci în Domnul, Care mă întăreşte, aşa cum ne încredinţează apostolul. Iar Înţeleptul Solomon scrie că frica de Dumnezeu ne învaţă tot binele. Cereţi-I Domnului un asemenea povăţuitor. Rugaţi-vă: „Doamne, sădeşte frica Ta în mine!” Cuvântul lui Dumnezeu şi al Sfinţilor Părinţi

vă vor lumina, iar conştiinţa va lua asupra sa dreptul de a vă trezi la realitate şi de a vă sprijini.

- Dumneavoastră, se pare, credeţi că mânia face parte din firea noastră de vreme ce este urmarea denaturării ei. Cel ce biruie mânia, nu firea o biruie, ci stricăciunea firii o nimiceşte şi duce firea la rangul ei firesc. În realitate, această stricăciune se manifestă în grade diferite: la unii mânia nu există aproape deloc – mila lui Dumnezeu, dar la alţii este mai fioroasă decât toate fiarele. Cei din urmă, dacă o biruie, cunună mucenicească primesc, iar cei dintâi, pentru lipsa mâniei, chiar nu primesc nimic. Aşadar, binevoiţi să vă biruiţi mânia, aşteptând pe viitor cununa mucenicească. Dacă supărarea dumneavoastră este urmarea temperamentului, atunci vina cuprinde aici numai acea parte în care conştiinţa se poartă cu indiferenţă faţă de aceste porniri. Oftaţi şi căiţi-vă de fiecare dată. Acesta este unul dintre păcatele zilnice. Lepădarea de toate săvârşită cu inima este cu putinţă pentru toţi şi, aşa cum reiese din Predica de pe munte a Mântuitorului, este obligatorie pentru toţi.

În afara mâniei şi a irascibilităţii – a acestor păcate principale, după părerea Sfântului Teofan, păcate pe care le facem zi de zi – în corespondenţa lui cu cei ce au pus această întrebare există nu puţine locuri şi spre mustrarea altor patimi, de asemenea, foarte obişnuite în viaţa noastră de obşte, cum sunt judecata, vorbirea de rău şi, în general, neînfrânarea oamenilor în vorbire.

Cine nu se plânge de răul pricinuit de patimile mai sus arătate?! Plângerile acestea reies şi din paginile sfintelor cărţi, unde limba noastră rea este comparată fie cu sabia ascuţită, fie cu focul atotarzător, fie cu săgeata ucigaşă şi aşa mai departe. De neînfrânarea limbii nu rareori s-au plâns şi sfinţii nevoitori: Antonie cel Mare, cu privire la unii dintre ucenicii săi, s-a exprimat odată foarte

potrivit, zicând: „Ei sunt buni, însă curtea lor nu are porți", subînțelegând prin această expresie metaforică vorbăria nepotrivită și dăunătoare a celor ce viețuiau împreună cu el în mănăstire.

Obiceiul dăunător al vorbirii de rău și întrebuințarea limbii la rău se înrădăcinează în chip deosebit în noi și sunt biruite cu greu, deoarece chiar instrumentul păcatului – limba – este permanent prezent în noi și se află la deplina noastră dispoziție ca un instrument supus.

Dintre numeroasele feluri de păcate săvârșite cu limba, preasfințitul Teofan se ridică deosebit de puternic împotriva obiceiului nostru drag de a petrece timpul în vorbărie deșartă și judecată.

- Limba?! Nu există lucru mai vătămător din cele de sub cer – spune el într-una dintre scrisori. Ar fi de dorit să se întâmple astfel încât pentru fiecare lucru nepermis pe care îl săvârșește, să o împe ceva (chiar un ac); atunci ar fi mai tăcută, nu ca mașina care începe să scârțâie atunci când este pornită.

- Mi-ați scris că deseori vă tulbură conștiința după discuțiile cu vizitatorii. Tocmai aici poate fi izvorul irascibilității dumneavoastră. Nu este deloc de mirare că se întâmplă așa... Căci legea este categorică – să nu îngăduiți nimic împotriva căruia se ridică conștiința. Și binevoiți să faceți așa. În conștiință vă vorbește Însuși Dumnezeu. Prin urmare, pe ea trebuie să o ascultați mai mult decât pe oricine. Vă mustră pentru vorbăria deșartă și judecăți? Nici să le mai îngăduiți. Lăsați-i pe ceilalți să vorbească în deșert, iar dumneavoastră tăceți și mărturisiți-I Domnului păcatele pe care le aveți. Nimeni nu vă trage de limbă. Singuri începeți să vorbiți și tot singuri puteți și să nu vorbiți... Dar dumneavoastră vă amestecați și începeți, fără rost, să spuneți ce aveți pe inimă... Probabil vă îndeamnă să luați parte la discuție zicala: ce mai spune lumea? Ceea

ce spune lumea, nu ştiţi. Dar ceea ce spune Dumnezeu, ştiţi din mustrarea conştiinţei. Aşadar, trebuie să urmăriţi ceea ce este adevărat, nu ceea ce este întru totul necunoscut: acestui punct binevoiţi să-i acordaţi atenţie.

Încercaţi să faceţi aşa... când greşiţi prin osândire şi conştiinţa vă chinuie, cercetaţi şi vedeţi cum aţi ajuns până acolo şi pe viitor străduiţi-vă să nu mai mergeţi pe această cale. Dacă păcatul acesta iese iarăşi la iveală, iarăşi procedaţi aşa şi aşa să faceţi întotdeauna, cu hotărâre în acest sens şi purtându-vă aşa încât să nu mai ajungeţi să judecaţi. Trebuie să vă abţineţi o dată, de două ori, iar apoi vă va fi mai uşor. De obicei se întâmplă acest lucru când vizitaţi guri-sparte (persoane cărora le place să clevetească şi să-i osândească pe ceilalţi). Ajungând la ele, şi dumneavoastră însevă deveniţi gură-spartă. Însă dumneavoastră, cum vă apropiaţi de ele, pregătiţi-vă să nu cădeţi sub influenţa vorbirii lor de rău, iar pentru aceasta înviaţi în suflet frica de Dumnezeu şi amintirea despre prezenţa Domnului, Căruia aveţi râvnă să-I faceţi pe plac. În timpul derulării vorbirii de rău surprindeţi unul din cuvintele potrivite ale vorbitoarei şi treceţi mai repede la alt subiect...[6]

- Nu credeţi că este posibil să includeţi în discuţiile obişnuite lecturi cu conţinut duhovnicesc şi laic, întotdeauna serioase şi, cu toate acestea, neplicticoase? Cum să faceţi acest lucru, nu ştiu, dar gândiţi-vă şi născociţi. Cu ce să începeţi?... Citiţi povestiri. Dacă întâlniţi vreuna ziditoare de suflet, memoraţi-o bine şi, în cazul în care cei adunaţi se satură de vorbit... şi devin

[6] Pentru a îngrădi gurile vorbitorilor de rău, fericitul Augustin a folosit următoarea metodă: deasupra mesei şi-a pus inscripţia: „Dacă îi place cuiva să-i dojenească pe cei absenţi, acela să ştie că nu are loc aici" (n.r.).

tăcuți, ridicați glasul: „Ce povestire interesantă am citit!" și așa mai departe.

Faceți așa prima, a doua și a treia oară... și ceilalți vor începe să aștepte de la dumneavoastră câte o povestire de fiecare dată. Atunci veți putea ridica glasul, zicând: „Dar numai eu vă povestesc?! Haideți să hotărâm ca fiecare dintre noi care a citit ceva interesant să ne povestească tuturor sau să ne citească"... și așa stau lucrurile aici.

***

Sub influența unora sau altora dintre sfaturile preasfințitului-nevoitor, multora li s-a născut dorința de a urma sfaturile lui, dar s-au plâns de faptul că nu au găsit în ei, nu se știe din ce motive, statornicia cuvenită în gânduri și fermitate în dorințe ca în mod statornic, fără șovăire, să meargă pe calea hotărârilor lor; de asemenea, s-au plâns de faptul că în sufletele lor se simte o dedublare. Cu prilejul acestor declarații, Sfântul Teofan scrie:

- Vă plângeți de nestatornicia stărilor sufletești... Dar în viața lumească nu este ceea ce este în chilia călugărească... De la voi nici nu se cere ceea ce se cere de la călugări. Dacă există frica de Dumnezeu și dorința de a proceda în toate potrivit poruncilor, este de ajuns dacă mai adăugați răbdarea și recunoștința. Iar stările înalte de rugăciune vin numai ca cercetări ale lui Dumnezeu.

- Este esențial necesară schimbarea inimii, iar toate rânduielile exterioare sunt nimic... dacă nu le schimbați. Însă fără schimbarea inimii totul se transformă în nimic: și posturile, și privegherile, și lecturile, și rugăciunile... și toate nevoințele. Cunoscând acestea, așa să și faceți, având cel mai mult în intenție să îndreptați inima și către Domnul s-o orientați. Și iată ce iese... V-ați dorit să dobândiți duh

umilit... Chiar ați întâlnit discuții despre pocăință, care v-au arătat cum se face acest lucru. Discuțiile acestea v-au determinat să vă urmați gândurile. Ați început să le urmați și ați aflat că nici cinci minute nu ați putut menține concentrarea lăuntrică. Apoi o cărticică v-a învățat să nu osândiți; ați mers la NN. să luați masa de prânz... Și acolo, probabil, toată lumea a despicat firul în patru... V-ați hotărât să nu rătăciți cu gândul și să nu osândiți. Nici una, nici alta nu ați reușit să faceți. Și v-a fost dat să conștientizați că cel mai bine pentru dumneavoastră este să vă înțelegeți propria neputință. Aveți o întreagă istorie a nereușitelor cu privire la orânduirea vieții lăuntrice. Însă rezultatul este prost... V-ați mărturisit propria neputință și v-ați descurajat... Acest lucru înseamnă că sunteți total indiferent față de bunăstarea dumneavoastră duhovnicească... și, fără supărare, o lăsați așa cum este, neținând seama de conștiință, deoarece vă este nefavorabilă. Știind că există liniște adevărată, tocmai în partea aceasta trebuie să și trageți, în partea în care ea se dă. Trebuie să căutați raiul pierdut ca să îl preamăriți pe cel găsit. Fără acesta totul va fi la fel... veți alerga după ceva și apoi vă veți întrista și vă veți supăra... Iarăși veți alerga și iarăși vă veți întrista. Nu vă amintiți cum vă doreați în copilărie să prindeți din urmă curcubeul? Exact așa este și acum, când alergăm după ceva anume... Domnul a spus clar: *iată ce căutați și iată ce va fi... Luați jugul Meu asupra voastră... și veți găsi odihnă sufletelor voastre* (Matei 11, 29). Iar fantezia înșelătoare ne obligă să căutăm **ceva** și pentru aceasta ne promite **ceva**... și la urmă iese **nimic**. Oare așa să și rămânem?! Doar știm foarte bine ce se oferă într-o parte și ce se oferă în cealaltă parte... Sufletul însuși trebuie să aleagă. El trebuie să dea socoteală pentru tot și lui i se cuvine cinstea... Nimeni altul, totuși, în afară de Domnul nu creează și nu oferă

nimic. Suspinați către El. El este aproape. Eu bat, spune El, poate îmi deschide cineva! Voi împlini ceea ce trebuie să faceți. Ca gândurile voastre să nu rătăcească, trebuie să aveți un asemenea simțământ încât să fiți zăvorâți fără ieşire în inimă cu Dumnezeu... şi pentru gândurile străine loc nu va fi. Ca să nu-i osândiți pe ceilalți, trebuie să vă simțiți profund propria păcătoşenie şi să vă întristați pentru ea, plângând pentru suflet de parcă ar fi mort. Cineva a spus: când ai mortul tău acasă, nu te apuca să te îngrijeşti de morții vecinilor.

***

Unul dintre mijloacele mai mult sau mai puțin potrivite pentru îndreptarea de sine unii oameni îl socotesc a fi notarea zilnică a tot ceea ce au făcut bine şi rău. Însă cunoscătorul profund al vieții duhovniceşti, preasfințitul Teofan nu încuviințează aceste notițe, socotind că această osteneală este puțin folositoare.

- Zoresc să vă spun un cuvânt despre ceea ce mi-ați trimis [evident, fusese trimis un caiețel cu notițe despre ce şi cum s-a lucrat]. Deşi aceasta nu este o osteneală cu totul deşartă, totuşi, este una care nu vă poate duce la țel. Dacă ne-ar mântui numai faptele, atunci, desigur, notele şi-ar avea locul lor, ca şi răspunsurile elevilor. Însă în lucrarea mântuirii calculele matematice nu sunt bune la nimic şi nu au nici o aplicare. Cu privire la ceea ce este sau are loc bun în noi, există o singură lege: să uităm. Pomeneşte, oare, cineva faptul că respiră? Nu, deoarece aceasta este în firea lucrurilor. Aşa este şi în viața morală. Despre faptul că se lucrează aşa cum trebuie, ce să pomenim? Este în firea lucrurilor corecte. Dar, dacă este îngăduit ceva rău, despre acesta trebuie să pomenim şi conştiința să o desăvârşim ca să observe mai bine. Pentru ce? Pentru a ne

îndrepta mai repede. Iar acest lucru iată cum se săvârşeşte. Despre păcatele de moarte nu are rost să vorbim: ele nu îşi au locul nicicum în rândul celor care râvnesc la mântuire. Rămân păcatele săvârşite prin faptul că: din întâmplare, iese un cuvânt din gură, se strecoară un gând, se agită un sentiment – toate acestea rămân astfel încât mai târziu conştiinţa le găseşte rele şi necuvenite. Pentru aceasta, iată regula: îndată ce le observaţi, să le curăţiţi prin pocăinţă lăuntrică înaintea feţei Domnului. Şi vă puteţi limita la aceasta, dar, dacă nu este mulţumită conştiinţa, să le mai pomeniţi apoi la rugăciunea de seară cu căinţă... şi gata! Toate aceste păcate prin acest act de pocăinţă lăuntrică se vor şi curăţi. Dar pentru ce sunt toate aceste sfaturi? Oamenii spun: „Cum aşa? Este necesară cunoaşterea de sine!" Este necesară, da; dar ea vine de la sine. Când cineva se cercetează pe sine şi fără omitere observă mişcarea inimii sale cu scopul de a lepăda ce este nedrept şi de a dezbate ce este drept şi de a împlini dacă se dovedeşte potrivit, atunci i se formează de la sine vederea despre ceea ce interesează mai mult inima lui, despre direcţia în care trage ea şi, prin urmare, despre starea ei specifică. Şi aici observaţiile sunt un lucru cu totul de prisos, iar alături de această esenţială cunoaştere de sine aţi adus într-un singur sentiment şi convingerea că nu sunteţi bun sau bună de nimic... Această convingere v-o dă viaţa care se observă pe sine, nu viaţa aceea corectă. Aceea tulbură apele; căci pune şi note bune... Binevoiţi, aşadar, să vă strângeţi toate caietele şi să le băgaţi în sobă, iar apoi să-mi îngăduiţi şi mie să fac acelaşi lucru cu foile trimise. Ştiu că mulţi fac acest lucru şi eu însumi am început. Dar am renunţat. M-a mustrat un bătrânel simplu. „Fleacuri! – mi-a spus el. Dacă observi în tine ceva rău, căieşte-te imediat şi hotărăşte să te îndrepţi. Pentru ce să scrii? Zici că este mai bine să scrii, dar cu atât mai mult nu

trebuie. Îndeletnicirea aceasta – a continuat el – te învață fățărnicia înaintea ta și înaintea lui Dumnezeu, adică cea mai rea fățărnicie. Și, dacă tu continui cu ea, datorită ei se va naște în sufletul tău îngâmfarea, care îți va pătrunde în măduva oaselor și în sânge... iar sufletul va începe să se hrănească cu ea, precum butoiul cu catran". Așadar, am renunțat. Și vouă vă dau același sfat.

Și-a notat, țin minte, numai unul dintre stareții de demult... numai că nu și-a notat ceea ce v-ați notat dumneavoastră, ci gândurile care i se întipăriseră cumplit în suflet. Și le-a notat cu cărbune pe pereții chiliei și le citea în fiecare zi. „Acestea – spunea el – Îngerul mi le-a insuflat". Și voi ați putea face acest lucru, dar se pare că este greu să deosebiți cele scrise personal de cele insuflate. Și ar fi mai bine să nu faceți nici acest lucru. Cu cât mai simplă vă este viața, cu atât este mai bine. Simplitatea și smerenia sunt cele două aripi care vă dau repeziciune în zbor.

SENTIMENTUL CĂ NU VĂ PUTEȚI MÂNTUI SINGURI SĂ-L AVEȚI ÎNTOTDEAUNA, DAR SĂ NU CĂDEȚI NICIODATĂ ÎN DEZNĂDEJDE ÎN PRIVINȚA MÂNTUIRII

În om se observă foarte clar întotdeauna două extreme. Atât timp cât nu se gândește la viața sa păcătoasă și nu se îngrijește deloc de îndreptarea sa, fiecare păcat săvârșit de el i se pare neînsemnat sau, cel puțin, ușor scuzabil.

„Numai Dumnezeu este fără de păcat – așa se liniștește de obicei fiecare păcătos. Va veni și timpul să mă căiesc pentru toate”. Dar, îndată ce același păcătos, a cărui inimă a fost atinsă de harul lui Dumnezeu, începe puțin câte puțin să vină la conștiința păcătoșeniei sale și hotărăște să ducă o viață în Dumnezeu, își pierde nădejdea nu numai în posibilitatea îndreptării de sine, dar și în mila lui Dumnezeu. De aici: descurajarea, întristarea și nu rareori chiar deznădejdea, care îi spune că *nu este mântuire lui, întru Dumnezeul lui* (Ps. 3, 2). Sfântul Teofan, cel pururea pomenit, s-a străduit întotdeauna cu deosebită grijă să trezească în acești oameni duhul nădejdii și, prin exemplele păcătoșilor care s-au căit și au primit iertare, i-a încredințat că nu există păcat care să biruiască mila lui Dumnezeu.

- Vă tot plângeți păcatele... neavând încredințarea că Dumnezeu vi le-a iertat. Păcatele sub acțiunea dezlegării părintelui duhovnic sunt iertate imediat. Însă urma lor vă rămâne în suflet și vă chinuie. Pe măsura nevoințelor în împotrivirea față de îndemnurile păcătoase, urmele acestea se șterg, iar pe lângă aceasta se reduce și chinul. Când urmele se șterg cu totul, atunci și chinul ia sfârșit. Și sufletul va cunoaște iertarea păcatelor.

- Căința sinceră și mustrarea de sine fără milă să le avem întotdeauna înaintea ochilor, dar, cu toate acestea, nici măsura nu trebuie să o uităm. Întreceți limita cuvenită când folosiți cuvintele: „O tristețe deznădăjduită mă chinuie din pricina păcătoșeniei... Simt că este imposibil să mă mântuiesc”... și altele asemenea lor. Sentimentul că nu ne putem mântui „singuri” este firesc, însă neașteptarea mântuirii trebuie să iasă din vocabularul creștin... Căci Îl avem pe Domnul Mântuitorul, Care se îngrijește de mântuirea noastră și la ea prin toate mijloacele ne atrage și ne întărește. Nu trebuie să vorbim așa...

- Vrăjmașul vă insuflă: nu veți reuși. Dar voi răspundeți-i: nici nu avem de gând să reușim singuri, ci nădăjduim că Domnul Cel milostiv nu ne va lăsa singuri și ne va ajuta să rezistăm așa cum ne-a ajutat și până acum.

- Cine nu are neputințe... Nu găsești în lume pe nimeni care să fie pe măsura funcției sale – nici măcar sacagiul... Domnul este ajutorul! Lui să vă rugați și să-I încredințați neputințele voastre... Dumnezeu este totul! Rugați-vă înaintea Lui cu lacrimi. Și ajutorul Lui nu va sărăci... Există și Îngerul Păzitor. Domnul îi poruncește să-i tâlcuiască sufletului ceea ce trebuie.

- Numai Mântuitorul are grijile pentru mântuirea noastră. Strigați... și vă va auzi! Și vă va spune: Voiesc să te curățești... Maria Egipteanca, ce desăvârșire a atins! Moise Arapul – cine a fost el?! Dar, pocăindu-se, a devenit

model pentru cei cu care viețuia... Sfânta Pelaghia, cum a fost ea? Dar a murit ca înainte-văzătoare și de minuni făcătoare... Și mulți, mulți asemenea lor...

Și voi nu la ceea ce a fost trebuie să luați aminte, ci la ceea ce va urma. Cele trecute sunt îndreptate prin pocăință, iar cele viitoare depind nu de cele ce au fost, ci de nevoințe și de osteneli. Măsura acestor osteneli și nevoințe este măsura curățirii, iar mai departe și a mărturiei lui Dumnezeu despre această curățire... Îmbărbătați-vă!...

- Atât timp cât există suflare în trup, nădejdea de mântuire are loc și poate fi încununată de izbândă. Trebuie numai să pornim spre Mântuitorul. Iar Mântuitorul, pe cel ce vine la El, niciodată nu îl va da afară. Oricât de multe și oricât de mari ar fi păcatele, pe toate le iartă Domnul celui ce se căiește și cu sinceritate hotărăște să nu mai fie îngăduitor cu sine, ci, dimpotrivă, să reziste cu bine, chiar dacă pentru aceasta ar fi amenințat cu moartea. Dacă nu ajunge la o asemenea nădejde în Mântuitorul, trebuie să se roage tot Lui – și El i-o va da... Cine s-a căit sincer și a primit iertare de la Domnul prin părintele duhovnic în Taina Spovedaniei, iar apoi a pornit în realitate pe calea cea bună și merge pe ea, la acela Domnul privește cu bunăvoință, fără să-i pomenească nedreptățile dinainte.

- Neputințele voastre să vi le vedeți, pentru ele să plângeți și la Dumnezeu din pricina lor să alergați – acesta este începutul căii celei bune. Când se vor întâmpla acestea, să sprijiniți aceste dispoziții... Este nenorocire atunci când sufletul capătă îndrăzneală și zice: **nu mă tem de nimic**. Acesta este începutul căderii și al oricărui dezastru. Dar în timpul acestor bune dispoziții trebuie să vă păziți de exces, trebuie să cunoașteți și măsura lor, altfel cădeți în întristare, iar mai departe – în deznădejde. În toate slăbiciunile trebuie să credeți că Domnul nu

voieşte moartea păcătosului şi că, prin urmare, atunci când nu ne lăsăm de bunăvoie în seama neputinţelor, El nu ne va îngădui să cădem. Vântul puternic pleacă la pământ copacul, însă copacul tot rămâne în rădăcină şi, îndată ce furtuna se potoleşte, el se îndreaptă.

Aşa se întâmplă datorită patimilor... Lăsaţi-le să se agite; voi trebuie doar să staţi la rădăcină... Rădăcina este hotărârea de a nu vă deda păcatului prin înclinarea spre el chiar dacă v-ar ameninţa moartea.

- Credeţi că pentru nimicirea răului, pricinuit de cei 47 ani de destrăbălare, trebuie să vă osteniţi tot atât prin bunele rânduieli de viaţă... Nu, nu este deloc aşa. Toate murdăriile se curăţesc prin lepădarea de ele şi prin lucrarea potrivnică faţă de ele cu credinţă, nădejde şi dragoste faţă de Domnul. Aceste stări sufleteşti au o asemenea putere încât într-o clipă curăţesc totul. Aşa s-a întâmplat cu tâlharul pe cruce. *Astăzi vei fi cu Mine în rai* – i-a făgăduit lui Domnul. Iar în rai nu intră nimic necurat. Pentru unii, totuşi, curăţirea aceasta durează mult timp – în primul rând datorită indulgenţei faţă de sine şi a concesiilor făcute propriilor dorinţe.

- Luaţi de la Apostolul Pavel spre urmare faptul că, deşi a înţeles că a fost prigonitorul Bisericii, nu s-a socotit pe sine străin de mântuire şi a spus cu încredinţare: Mi se pregăteşte cunună... Doresc să mă despart de trup şi să fiu împreună cu Hristos. Păcatul mărturisit, udat cu lacrimi, urât, se şterge din cartea dreptăţii lui Dumnezeu, din cartea fiinţei noastre, din cartea legăturii noastre cu lumea văzută şi nevăzută. Astfel, nu va mai fi pomenit la judecată. Având aceasta în vedere, trebuie, nemicşorând sentimentul păcătoşeniei, să ne cercetăm întotdeauna sufletul nostru cu buna nădejde a mântuirii. Domnul a luat toate păcatele noastre în trupul Său pe lemn şi aşa a rupt zapisul lor. Noi ne însuşim binele acesta prin credinţă, prin spovedanie

sinceră, prin ostenelile săvârşite spre îndreptarea păcatelor şi prin ura împotriva lor. Toate acestea le aveţi şi voi. Prin urmare, pe lângă sentimentul păcătoşeniei vă este de folos şi sentimentul marii mile a lui Dumnezeu şi să vă întăriţi în hotărârea de a umbla în voia Celui care pentru voi S-a predat şi să umblaţi cu o asemenea statornicie încât să rămâneţi în ea chiar dacă aţi fi ameninţaţi de moarte.

- Grija voastră de acum pentru mântuire ce înseamnă? Înseamnă chemarea Domnului: vino la Mine tu, cel împovărat, şi Eu te voi odihni pe tine! Această grijă a voastră este, oare, o faptă? Nu! Domnul a sădit-o în voi. Şi, dacă El a sădit-o, vă puteţi îndoi de faptul că tot El vă va da şi mântuirea? Domnul vă îndeamnă să căutaţi iertarea păcatelor la El Însuşi, desigur, gata fiind să vă şi dea această iertare. Mergeţi, aşadar, la El cu deplină credinţă şi nu-i daţi voie vrăjmaşului să vă distrugă credinţa şi nădejdea voastră de mântuire... Aduceţi-vă mai des aminte de fiul risipitor. Tatăl nu a aşteptat ca fiul lui risipitor să ajungă la el, ci a ieşit el însuşi în întâmpinarea lui şi, nelăsându-l să vorbească, l-a cuprins în îmbrăţişarea sa. Reiese că numai Dumnezeu are dorinţa de mântuire a tuturor şi că într-aici se şi îndreaptă toate grijirile lui Dumnezeu.

Tatăl Ceresc ne încredinţează: *Nu voiesc moartea păcătosului* (Iez. 33, 11). Fiul lui Dumnezeu la dreapta Tatălui Său ce face? Mijloceşte tot timpul pentru noi. Iar Duhul Sfânt? Şi El mijloceşte pentru noi cu suspine negrăite... Iată, aşa stau lucrurile în cer. Dar vrăjmaşul vrea să vă încredinţeze că nu veţi avea parte de milă şi mântuire la Dumnezeu, căci L-aţi mâniat. Şi voi îl credeţi... Credeţi această minciună a lui... Lui Dumnezeu nici prin gând nu-I trece să nu vă miluiască, ci numai un gând are, numai o dorinţă – să vă miluiască şi să vă miluiască... să vină fiecare.

- „Ați vrea să aveți mai multă putere, dar Dumnezeu nu vă dă". Nici să nu așteptați să vă dea. Puterea vă este deja dată – și în trup, și în suflet. Însă nu este foarte mare și are nevoie de ajutor. Tocmai acest ajutor este dat de Dumnezeu, dar nu ca rezervă, ci pentru fiecare faptă pe care o săvârșiți.

Se străduiește omul să facă ceva; neizbutind, strigă după ajutor și ajutorul vine; dar, după ce îl ajută, pleacă iarăși, și omul rămâne tot așa, neputincios. Și iarăși are nevoie de ajutor, iarăși strigă și îl primește... și după faptă... iarăși rămâne așa, neputincios. De aici reiese că, cine nu lucrează și nu își încordează toate forțele sale și nu se trudește până la simțirea neputinței și cu acest sentiment nu strigă după ajutor, acela nici nu-l va primi... și nici să nu-l aștepte; la fel, cine face ceva și își atribuie sieși acel lucru, acela se înșală pe sine însuși; și altădată, apucându-se de același lucru cu gândul: eu pentru lucrul acesta nu depun nici un efort – nu îl mai poate săvârși și, chiar dacă strigă, în cele din urmă, după ajutor, nu întotdeauna îl primește, fiindu-i ca pedeapsă și învățare de minte. Binevoiți, așadar, să lucrați așa: cu sentimentul neputinței să strigați după ajutor... și, după ce ați făcut ceva, să rămâneți cu același sentiment al neputinței.

- Mi-ați scris că vă așezați la rugăciune, începeți să faceți rugăciunea lui Iisus și renunțați la ea, socotindu-vă nevrednică să stați cu mintea înaintea Domnului... Ziceți că sunteți păcătoasă și că nu îndrăzniți să vă rugați. Acestea sunt vorbe păcătoase. Domnul Își întoarce fața de la păcătoși atunci când greșesc și rămân în păcat, fără să gândească să se îndrepte. Dar, atunci când ei se îndreaptă spre El cu pocăință și cu dorința de a se îndrepta și cu făgăduință și se apucă de acest lucru, Domnul îi lasă pe toți cei drepți și se îndreaptă spre cei păcătoși care se întorc la El și îi miluiește. În această ordine hotărâți-vă să

lucraţi şi dumneavoastră şi nu mai îngăduiţi să vă eschivaţi de la rugăciune, aducând ca pretext păcătoşenia, şi astfel să vă ascundeţi lenea...

- Se cuvine nu numai atunci când stăm la rugăciune, ci întotdeauna să umblăm înaintea Domnului aşa ca şi cum ne-am uita în ochii Lui sau ne-am afla înaintea feţei Lui. Căci aşa şi este... Iar dumneavoastră iată cum staţi: îndată ce cugetul se aşază înaintea Domnului, vreţi să fugiţi!

Dacă Domnul v-ar fi interzis să vă înfăţişaţi înaintea Sa, atunci, desigur, gestul dumneavoastră ar fi fost ceva iscusit, dar, de vreme ce Domnul Însuşi este Cel care Se apropie şi tuturor le cere să se apropie de El, care este sensul gestului dumneavoastră?... Binevoiţi să vă lepădaţi de el... Şi să vă străduiţi să dobândiţi deprinderea de a sta înaintea Domnului fără să fugiţi. Cum vă treziţi, să staţi la rugăciune până când adormiţi...

***

Una dintre cauzele deznădejdii noastre în lucrarea mântuirii, preasfinţitul o găseşte în convingerea noastră greşită potrivit căreia ne pot mântui numai faptele în care ne punem cel mai mult nădejdea. Dar trebuie ca noi mai întâi de toate să reînviem în sufletele noastre convingerea că nici una dintre nevoinţele noastre, prin ea însăşi, nu ne poate mântui şi că inima noastră niciodată nu-şi va găsi liniştea în urma faptelor noastre. Ea se poate linişti numai în Domnul Mântuitorul şi se va înaripa cu nădejdea mântuirii numai atunci când va striga cu sinceritate şi devotament către El: „Doamne, cu judecăţile pe care le ştii, mântuieşte-mă!" Toţi cei care în lucrarea mântuirii îşi pun nădejdea în ei înşişi, de obicei, sfârşesc prin faptul că îşi pierd în chip trist orice încredere în sine, socotind că ostenelile lor îndelungate săvârşite pe calea mântuirii sunt

neroditoare. Pe dreptate numind acest mod de mântuire iudaic, preasfințitul nevoitor spune: nădejdea mântuirii noastre trebuie să existe nu în faptele noastre, chiar dacă fără ele nu putem proceda spre mântuire, ci mai ales și în primul rând în Domnul Mântuitorul.

- Vă văitați și vă jeliți... În realitate, nu aveți nădejde să vă mântuiți în urma faptelor? Aceasta este calea iudaică. Cea creștină presupune să vă căiți și să cereți cu lacrimi: „Doamne, cu judecățile, pe care le știi, mântuiește-mă!" Căci nădejdea mântuirii pusă în Domnul este, de asemenea, și obligația creștinilor, și duhul vieții lor...

- Acest punct este foarte important... Îndată ce vă depărtați de Domnul prin faptul că nu vă mai puneți nădejdea în El, toată lucrarea se va strâmba: căci atunci Domnul va pleca, zicând parcă: „Rămâi, așadar, cu cele în care îți pui nădejdea".

- Sentimentul nădejdii puse în Dumnezeu este mare lucru. El este rezultatul tuturor sentimentelor pe care le nutrim față de Dumnezeu.

- Nădejdea mântuirii noastre nu se află în faptele noastre, ci în Domnul Mântuitorul. Cel ce crede în Domnul se află în sfera celor mântuiți. La credință vine harul prin Sfintele Taine... Și iată – omul este pregătit pentru calea urmării lui Hristos. Ce îi trebuie mai întâi? Să aibă râvnă neîncetată spre a-I face Lui pe plac prin împlinirea voii Lui celei sfinte în toate împrejurările vieții. Cel în care există această râvnă trăiește. În cel, în care ea nu există – viața s-a oprit. Și luați seama, dacă există în voi râvna după Dumnezeu, înseamnă că există în voi viața lui Hristos: ce mai rămâne? Mai rămâne să o păziți și să nu pierdeți ocazia să împliniți voia lui Dumnezeu; și să vă neliniștiți numai în cazul în care râvna s-a stins. Tot cu privire la râvnă, dacă există vreun moment în care lipsește,

de asemenea, nu trebuie să vă purtați cu indiferență, dar nici să vă văitați și să vă jeliți nu este bine...

- Ziceți: „Păi de ce să nu ajungem până la sfârșit?” Dacă vă hotărâți să mergeți singuri, nu-i de mirare că nu veți ajunge. Dar, dacă toată nădejdea voastră o puneți în Domnul, El vă va duce negreșit până la sfârșit. Cu privire la acest lucru să nu aveți nici o îndoială. Trebuie să adăugați mai multă rugăciune, iar ea vă va învăța totul... Nu sunt necesare multe cuvinte. Dacă aveți nevoie de ceva, spuneți aceasta cu simplitate copilărească.

- Trebuie să vă simțiți așa cum se simte cel ce se îneacă în mare și care se prinde și se așază pe o scândură puternică să-l ridice și să-l poarte la suprafață. El simte tot timpul că este gata să piară, dar totodată simte sub el și scândura salvatoare. Aceasta este adevărata înfățișare a fiecărui suflet care se mântuiește cu adevărat în Domnul. El simte că singur va pieri, dar totodată simte că poate fi mântuit de Domnul – pentru credința ce o are în El.

- Ajutorul lui Dumnezeu întotdeauna este pregătit și întotdeauna este aproape, însă este împărtășit numai celor ce caută și se trudesc și atunci când cei ce caută își epuizează toate mijloacele lor... și cu inima plină încep să strige: „Doamne, ajută-ne!” Dar atât timp cât va rămâne o nădejde, cât de mică, în propriile lor mijloace, Domnul nu se amestecă, zicând parcă: „Aștepți să reușești singur! Păi, așteaptă!”

Pentru lămurirea celor spuse, preasfințitul aduce următorul exemplu:

- Într-o pustie liniștită viețuia un stareț. Diavolii au năvălit asupra lui în chip văzut și au început să-l tragă afară din chilie ca să-l scoată cu totul din pustie. Starețul a început să se apere singur față de ei, însă ei l-au biruit și l-au tras până la ușă; încă puțin dacă ar mai fi fost, și l-ar fi aruncat afară. Văzând cumplita nenorocire, starețul a

strigat: „Doamne Iisuse Hristoase, pentru ce m-ai lăsat aşa? Ajută-mă, Doamne!” Îndată ce a strigat, Domnul S-a arătat şi i-a alungat pe diavoli, iar stareţului i-a spus: „Eu nu te-am lăsat: dar, pentru că tu nu M-ai chemat, ci ai crezut că poţi scăpa singur de vrăjmaşi, nu am venit să te ajut. Tu singur eşti vinovat, pentru că ai nădăjduit în tine. Cheamă-Mă şi întotdeauna vei întâmpina ajutorul care este deja pregătit”. După ce a spus acestea, Domnul S-a făcut nevăzut. Mustrându-l pe stareţ, întâmplarea aceasta ne dă o lecţie şi nouă, tuturor: să nu se amestece cu gândurile pătimaşe cearta pe care o ducem în mintea noastră cu ele, ci să ne îndreptăm imediat către Domnul cu rugăciune împotriva lor.

- Atitudinea noastră normală faţă de Dumnezeu este apropierea sinceră, cu căinţă de El în inima noastră, strigând: „Cu judecăţile pe care le ştii, mântuieşte-mă”. Trebuie să ne lăsăm în mâinile Domnului – să facă în noi şi cu noi ceea ce voieşte voia Lui cea sfântă, numai să ne mântuiască. De aici vin împăcarea duhului şi bucuria inimii chiar şi în starea cea mai tristă. Să vă mângâie pe voi Domnul!

CEL MAI SUBTIL ŞI MAI PRIMEJDIOS VRĂJMAŞ PENTRU CEI CE SE AFLĂ PE CALEA MÂNTUIRII ESTE MÂNDRIA DUHOVNICEASCĂ

Cei ce se trudesc în lucrarea mântuirii trebuie să aibă întotdeauna în vedere primejdia de a cădea în îngâmfare; de a avea o părere bună despre sine şi de a spune: noi nu suntem ca ceilalţi oameni. S-a întâmplat ca vrăjmaşul să semene acest păcat al mândriei şi în sufletele smerite ale asprilor nevoitori. Cu atât mai mult trebuie să ne păzim de această ispită noi, cei cărora ne place să căutăm pretutindeni pentru sine numai laude.

Dorind pe cât posibil să-i prevină mai sever pe cei râvnitori la mântuire faţă de posibilitatea de a aluneca fiecare pe această cale, preasfinţitul, care întotdeauna este scurt şi generos în mustrările făcute, vorbind despre acest păcat dăunător, parcă intenţionat se străduieşte să-i dea cuvântării sale un ton mai aspru.

- Binevoiţi mai întâi de toate să vă păziţi să nu ajungeţi pe calea către mândrie şi să nu vă împotmoliţi pe ea. Primul pas pe această cale este autoaprecierea, sentimentul ascuns că sunteţi **cineva**, nu un **nimeni**; al doilea pas este îngâmfarea – sentimentul că sunteţi nu numai **cineva**, ci **cineva important**, şi înaintea oamenilor, şi înaintea lui Dumnezeu. Din acestea două se naşte apoi toată mulţimea gândurilor şi sentimentelor pline de mândrie, care sunt cele mai potrivnice lui Dumnezeu. De

aceea să vă străduiţi prin toate mijloacele să aveţi sentimentul sincer al deplinei umiliri de sine.

Când vine lauda de sine, să adunaţi atunci din viaţa dinainte tot ceea ce, conform conştiinţei, nu puteţi lăuda şi umpleţi cu acestea gândurile care vă vin, aşa cum scânteia de foc este acoperită cu pământ ca să nu ia naştere din ceva mic un incendiu mare.

- Pentru înăbuşirea îngâmfării deprindeţi-vă, în primul rând, să-I atribuiţi Domnului tot binele, ca adevăratei cauze, şi să-I mulţumiţi... Acesta este începutul smereniei! Sporiţi-l prin referirea la sine... Atât bine este, oare, în noi, cât voieşte de la noi Domnul şi câtă putere pentru el ne-a dat? Dacă hotărâţi potrivit conştiinţei, veţi vedea că însuşi binele vostru vă va mustra pentru nedreptate...

Toate sunt drepte în viaţa noastră? Desigur că nu. Chiar să pomeniţi aceste nedreptăţi... Ele ascund faţă de ochii voştri lucrurile drepte... şi prin nimic nu vă veţi mări.

- Sfinţii Părinţi spun: nu te măsura. Cea mai bună măsură – nu ai nimic... Vrăjmaşul te duce până acolo încât să te măsori, să se stârnească în tine îngâmfarea şi să strice toată lucrarea. Întotdeauna să-ţi spui ţie: nu am nimic, nu are rost să mă măsor.

- Nu îngăduiţi, aşadar, să se strecoare în voi autoaprecierea. Diavolul acesta este mai viclean decât toţi diavolii şi izbuteşte să se strecoare în suflet prin cea mai mică deschizătură. Şi se aşază acolo şi vatămă totul. Rugaţi-vă lui Dumnezeu să vă ajute să vedeţi bine relele care există în inimile voastre şi, împotriva a ceea ce vedeţi, să găsiţi rugăciuni... şi să le includeţi pe toate în pravila voastră de rugăciuni.

- Ce dezastru când cineva spune despre sine că este drept în toate şi nu se căieşte pentru nimic... Să vă mustraţi pe voi şi să vă cinstiţi cu cele mai neplăcute nume. Şi e

minunat! Binevoiți să continuați așa și să vă adânciți cât mai mult în osândirea de sine. Numai să luați bine seama: în primul rând, nu numai cu cuvântul, și, în al doilea rând, cu conștiința netrebniciei voastre, să nu pierdeți nădejdea mântuirii în Domnul Iisus Hristos.

- Apostolul spune: *De se socotește cineva că este ceva, deși nu este nimic, se înșală pe sine însuși* (Gal. 6, 3) și adevăr nu există în el.

- Iar dumneavoastră... iubiți slava deșartă, așa cum mi-ați scris. Aceasta este de partea vrăjmașului. Slava deșartă este de-a lui. Și este așa încât în urma ei se depărtează harul. Păziți-vă. Sentimentul acesta este cel mai primejdios. Osteniți-vă să aprofundați sentimentul că sunteți **un nimeni**. Și prin ce vi s-a năzărit să vă preamăriți în deșert?! Prin lacrimi! Lacrimile sunt plânsul pentru păcate. Când vă vine slava deșartă datorată lacrimilor, mutați-vă privirea spre păcat... și spuneți-i sufletului dumneavoastră: vezi ce ai făcut? Există aici ceva prin care să te preamărești în deșert?! Dacă faceți sincer acest lucru, în locul slavei deșarte vă însușiți căința amarnică, pe care întotdeauna vă străduiți să o aveți ca suport pentru lacrimi. Mi se pare că lacrimile vă mențin în autoapreciere.

- Feriți-vă, așadar, de **îngâmfare**. Ea este cel dintâi vrăjmaș. Dreptatea noastră înaintea lui Dumnezeu, numai intenționată, naște deja gândul despre o anume particularitate a noastră înaintea celorlalți, mai ales când izbutim să facem ceva pe această cale. Cum stăm puțin în picioare în această dreptate – care ni se pare a fi ceva minunat – începem să avem părere bună despre noi, ca despre niște persoane desăvârșite, care săvârșesc fapte minunate. Iar vrăjmașul ne învață acest lucru ca să stârnească îngâmfarea. De la cel care cedează și cade în această îngâmfare, imediat se depărtează harul și îl lasă singur. Și atunci vrăjmașul îl prinde ca pe o pradă neajutorată.

***

Căile prin care poate pătrunde în sufletul nostru sentimentul cel mândru al autoaprecierii nici nu le poți număra. Astfel, foarte adesea se întâmplă ca, după cât se pare, chiar şi faptele noastre bune să fie aşa numai în afară, iar în realitate, la baza lor să se afle doar slava noastră deşartă, din pricina căreia îşi pierd orice valoare înaintea lui Dumnezeu. Prevenind față de această slăbiciune care este foarte prezentă în noi toți şi care constă în a face orice bine pentru slavă deşartă, ca să fim văzuți de oameni, Sfântul Teofan îi scrie unei persoane:

- Faptele dumneavoastră sunt prin ele însele plăcute lui Dumnezeu, însă le puteți face neplăcute lui Dumnezeu datorită acelor dispoziții cu care le faceți şi acelor sentimente pe care le nutriți atunci când le faceți. Acest lucru se întâmplă dacă le faceți în văzul tuturor, spre a fi pe plac oamenilor, pentru slavă, şi dacă, luând seama la fapte, vă îngâmfați, dacă vă socotiți o persoană deosebită şi dacă doriți să auziți din partea celorlalți: „Vai, ce persoană bună!" – şi, auzind cuvintele acestea, vă desfătați cu ele şi aşa mai departe... Toate acestea şi cele asemenea lor nimicesc puterea faptelor dumneavoastră, dar fac necesară nu lepădarea lor, ci cer numai lepădarea acestor scopuri şi sentimente şi înlocuirea lor cu scopurile şi sentimentele cuvenite. Dacă găsiți aşa ceva în dumneavoastră şi schimbați, este tot ce trebuie. Şi toate lucrurile vor merge bine. Faceți întotdeauna fapte cu conştiința datoriei şi, când le faceți, spuneți: „Nu eu, ci harul lui Dumnezeu a făcut acestea!"

***

Domnul prețuiește faptele noastre ținând cont nu numai de acele îndemnuri cu care sunt săvârșite de noi, ci deosebește în mod strict și însăși natura, așa zis, a faptelor noastre.

- Există fapte ale milei – spune preasfințitul – și mila inimii. Primele își capătă valoarea din ultima, totuși sunt posibile și în lipsa ei, dar atunci nu au valoare adevărată. Apostolul are în vedere acest ultim caz. Dacă el vi se aplică și vouă, vedeți singuri. Nu e greu să vedeți acest lucru. Dacă faptele voastre pleacă din inimă ori sunt săvârșite în urma unor porniri străine, conștiința voastră nu poate greși în determinarea acestor lucruri.

Apoi vedeți dacă mila voastră este o stare naturală sau provine din iubirea față de Dumnezeu și din ascultarea față de voia Lui. Și starea naturală bună a o satisface este un lucru plăcut lui Dumnezeu, deoarece ea este de la Dumnezeu, dar, dacă se călăuzește singură, atunci rânduiala aceasta a lucrurilor va fi mai puțin bună. Pentru ca ea să dobândească adevărata virtute, trebuie să sfințiți mila voastră prin dragostea de Dumnezeu și prin supunerea față de voia Lui sau de porunci, săvârșind fiecare faptă ca și cum v-ar fi încredințată direct de Însuși Dumnezeu.

- În mâna celui nevoiaș să vedeți întotdeauna mâna Domnului Însuși întinsă către voi... Căci El a spus: „Ceea ce le veți face lor, celor sărmani – Mie Îmi veți face”... Cei care au avuție nu trebuie să creadă că sunt stăpâni, ci că sunt administratorii lui Dumnezeu. Iar administratorii ce lege au? Să împartă fiecăruia cât este nevoie... Vedeți inscripția de deasupra lor: *în Tine se încrede săracul, iar orfanului Tu i-ai fost ajutor* (Ps. 9, 34). Oricine vine la voi plângând, nu-l lăsați să plece fără să-i uscați acele lacrimi. *Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui* (Matei 5, 7)

- Ce panegiric v-ați alcătuit: rea, vicleană, nestatornică, nerecunoscătoare, mândră... și așa mai departe. Foarte bine... Să-l repetați mai des – și așa încât sufletul să rostească, nu mintea să culeagă din memorie. Căci există în noi autoaprecierea, care zace la foarte mare adâncime. Atunci când cuvintele menite sau potrivite ei sunt rostite cu limba sau cu mintea, în suflet se menține același gând: nu sunt ca ceilalți... Și este de mirare că această viclenie a sufletului nostru este aproape cu neputință de observat. Așa se tăinuiește ea până când o cheamă cumva Domnul afară și o arată în toată urâțenia ei. Noi singuri putem ghici prezența ei atunci când în vorbele mustrătoare ale celorlalți, rostite în față sau în spate, se resimt neplăcerea și supărarea față de cei ce vorbesc. Binevoiți să luați informații despre sine, despre cum se poartă sufletul dumneavoastră în asemenea situații.

***

Celor ce se trudesc în lucrarea mântuirii, cu grijă prevenindu-i față de păcatul cel vătămător al iubirii de slavă deșartă și al îngâmfării, Sfântul Teofan le spune:

- Domnul îl primește numai pe acela care vine la El cu sentimentul păcătoșeniei sale. Iar de la cel care vine la El cu sentimentul dreptății sale, Își întoarce fața. Căci El de aceea a și venit, pe cei păcătoși să-i mântuiască, nu pe cei drepți.

- Smerenia este temelia a toate!... Cum pleacă smerenia, inima se închide și tot binele se înăbușă în ea. Să fie inima întotdeauna înfrântă și smerită.

- Mândria se află în sentimente, nu în atitudinea exterioară... Și marii împărați pot fi foarte smeriți... Sfântul David, care din păstor a devenit împărat, a spus: *Iar eu sunt vierme și nu om, ocara oamenilor și defăimarea poporului* (Ps. 21, 6).

- Dacă puteți, pe cât puteți, ascundeți-vă faptele vieții duhovnicești și nu le arătați nici în văzul tuturor, nici în discuții, nici în alte purtări, ci lucrați simplu... numai să evitați vorbăria deșartă...

Trudiți-vă cu râvnă, dar să nu gândiți că veți izbuti singuri în ceva fără ajutorul deosebit al lui Dumnezeu.

- Îmi cereți ajutor și mă rugați stăruitor să vă spun cum să rupeți din rădăcină slava deșartă. Slava deșartă trebuie să o rupeți în interior, nu în exterior. Fără să faceți lucrul acesta, chiar dacă veți săpa o groapă adâncă până în inima pământului și vă veți încorda, slava deșartă și acolo își va găsi hrană. Trebuie să vă măriți frica de Dumnezeu și să vă întăriți umblarea înaintea Lui. Focul prezenței lui Dumnezeu va arde slava deșartă.

DESPRE NESIMȚIREA ȘI RĂCEALA INIMII, CARE APAR ÎN SUFLET PRINTRE NEVOINȚELE MÂNTUIRII

Nu rareori se întâmplă ca oamenii care merg pe calea bunei viețuiri creștinești, brusc și, după cât se pare, fără nici un motiv, să înceapă să simtă în ei o paralizie a tuturor puterilor sufletești, în urma căreia le apare răceala față de toate nevoințele duhovnicești de până atunci. Celor ce se întreabă cum și de ce se întâmplă acest lucru și cum să lupte cu el, preasfințitul zăvorât le scrie:

- Acest lucru li se întâmplă tuturor din când în când. Despre el pomenesc aproape toți cei ce scriu despre viața duhovnicească. Sfântul Marcu Ascetul pomenește trei vrăjmași de acest fel: neștiința împreună cu uitarea, lenevia împreună cu nepăsarea și nesimțirea împreună cu împietrirea.

În rugăciunile lui scurte nu i-a uitat nici Sfântul Ioan Gură de Aur: „Izbăvește-mă de neștiință, de uitare, de melancolie [aceasta însemnând lenevie împreună cu nepăsare] și de nesimțire". Mijloacele de izbăvire nu sunt foarte complicate: a răbda și a te ruga.

Este posibil ca Dumnezeu Însuși să trimită acestea pentru învățare de minte – să nu ne punem nădejdea în noi înșine. Câteodată luăm multe asupra noastră și așteptăm mult de la eforturile, mijloacele și ostenelile noastre. Dar, iată, Domnul ia harul și ne lasă singuri, spunând parcă:

„Poftim, încearcă-ți puterile". Cu cât există mai multe daruri naturale, cu atât mai necesară este această învățare de minte. Dacă înțelegem acest lucru, să răbdăm. Acestea sunt trimise și ca pedeapsă pentru pornirile pătimașe, îngăduite și neosândite de noi și neacoperite de pocăință. Pornirile acestea sunt pentru suflet exact ceea ce este pentru trup hrana proastă, care ori îngreuiază, ori slăbește, ori îndobitocește... Trebuie să cercetăm cu atenție și să vedem dacă nu cumva există așa ceva în suflet... și să ne pocăim înaintea Domnului și să hotărâm ca pe viitor să ne păzim.

Cel mai mult nesimțirea și răceala vin în urma mâniei, a nedreptății, a supărării, a osândirii, a trufiei și a celor asemenea lor. Un singur lucru ne rămâne – să ne rugăm... pentru izbăvirea de această uscăciune... și de nesimțire alături de împietrire. În perioada răcelii și a nesimțirii, în minte sunt greu de ținut cuvintele rugăciunii, totuși este posibil. Trebuie să lucrăm împotriva sinelui... Tocmai ostenirea sinelui va fi mijlocul de a-L îndupleca pe Domnul spre milă și de a înapoia harul. Dar nu trebuie nicicum să renunțăm la rugăciune. Sfântul Macarie spune: Domnul vede cât de sincer îți dorești binele acesta... și ți-l trimite. Iar rugăciunea împotriva răcirii inimii, cu cuvântul tău, înainte de pravilă și după pravilă... și în continuarea ei lui Dumnezeu să I-o ceri, ca și cum aducând înaintea feței Lui un suflet mort: „Vezi, Doamne, cum este sufletul meu! Zi, așadar, un cuvânt și se va vindeca!" Cu aceleași cuvinte și în timpul zilei să I te adresezi mai des lui Dumnezeu.

- Cel mai important este să nu lăsați sufletul să se răcească... Aveți grijă ca lumânarea să ardă și căminul sufletesc să fie cald... Puneți mai des lemne de foc în el... Adică țineți gândurile sfinte în minte și simțiți-le, în același timp, în inimă...

- Răceala este o stare amarnică şi primejdioasă. La Domnul ea stă în rândul mijloacelor de călăuzire, învăţare şi îndreptare. Însă poate fi şi ca pedeapsă. Cauza acestui lucru este păcatul vădit, dar, atunci când nu îl puteţi vedea, trebuie să căutaţi pricinile în simţămintele şi dispoziţiile lăuntrice. Nu cumva vi s-a strecurat îngâmfarea că nu sunteţi ca ceilalţi? Nu cumva aveţi de gând să păşiţi singuri pe calea mântuirii şi să ajungeţi sus numai prin mijloacele voastre? Nu cumva vă mulţumiţi cu rânduiala de viaţă pe care o duceţi... şi v-aţi culcat pe o ureche spunând că nu mai trebuie să vă îngrijiţi de nimic?... Gândurile acestea şi cele asemenea lor vă duc la nepăsare, iar nepăsarea este primul pas către răcire. De aceea osteniţi-vă să vă adunaţi gândurile mai mult pe ideea că încă nu aţi început lucrul. Apoi adăugaţi convingerea potrivit căreia, chiar dacă aţi ajunge pe trepte înalte, nici una nu este sigură faţă de cădere... Iar calea către acest vrăjmaş o aşterne nepăsarea – însoţitoarea răcelii. Adunând, aşadar, aceste gânduri provocatoare, să nu credeţi că vă veţi aprinde singuri pe voi înşivă... Domnul vă va aprinde când va veni vremea. Iar lucrul vostru este osteneala şi iar osteneala. La această osteneală lăuntrică să adăugaţi rugăciunea către Domnul, anume pentru izbăvirea de această rană. Lăsaţi toate celelalte lucruri şi păstraţi numai această rugăciune împotriva răcelii... Şi să nu vă daţi pace până când nu vă veţi încălzi. Încălzirea vine prin atingerea Domnului de inima voastră, iar căldura neîncetată este vederea Domnului în inimă... Să vă dăruiască Domnul acest bine. Nu fiţi nepăsători şi nu vă descurajaţi.

- Cineva a spus: „Pune-te în situaţia celui muribund...” Iar altcineva a adăugat: „Mai bine pune-te în momentul judecăţii tale, când este gata să iasă din gura lui Dumnezeu ultima sentinţă pentru tine”. Nu se poate să nu

fiți de acord cu faptul că aceste lucruri, realmente, au puterea să înmoaie inima împietrită.

Iată cuvântul Sfântului Isaac Sirul – în cazul răcelii şi al nesimţirii: „Nu fi tulburat în cuget şi nu încuraja slăbirea sufletească, ci rabdă, citeşte cărțile învățătorilor, sileşte-te la rugăciune şi aşteaptă ajutor. El va veni atât de curând încât nici nu-ți vei da seama...”.

- Eu cred că față de răceala voastră trupul are vina lui. Nu vă propun excesul, ci îndestularea. Dar şi această îndestulare îndobitoceşte simţământul duhovnicesc şi reduce energia. Osteniți-vă să disciplinați această sclavă lăsată slobodă ca să nu vă devină stăpână. Cum?... Cred că ştiți! Acest lucru se referă şi la hrană, şi la somn, şi la celelalte privilegii. Faceți ca trupul să simtă că o mână grea se află peste el. Ură şi duşmănie neîmpăcată față de trup să aveți... şi voia lui să o persecutați.

- Îndată ce trupul slăbeşte, simţământul duhovnicesc învie. Foarte mult înseamnă să nu-l lăsați să se prăbuşească, să țineți în bunăstare toate mădularele lui prin încordarea lăuntrică a muşchilor. Acest lucru menține cu putere vioiciunea duhului şi ajută sufletul să stea în stare de trezvie.

- Puneți-vă ca lege: să plecați de la masă puțin înfometați. Sclava cea rea – trupul – va simți că asupra sa se află o mână puternică... Faptul că ați pus capăt beției este minunat. Acesta este cel mai bun ajutor pentru trup ca să fie vioi, treaz şi curat. Mare lucru este acesta.

- Nimic nu este spre plăcerea trupului, ci numai pentru sănătate, căci trupul niciodată nu este sătul... Binevoiți să vă alegeți o măsură pentru mâncare şi băutură, aşa cum au făcut toți sfinții.

DESPRE ÎNDOIELILE PRIVIND RELIGIA

Cine dintre noi nu are anumite îndoieli privind credința? „Şi eu am avut" – recunoaşte într-o scrisoare marele râvnitor al credinței, preasfințitul-ascet. Dar, dacă începi să le cercetezi, se spulberă. Iată, după cuvintele lui, la ce metode trebuie să apelăm de fiecare dată când mintea noastră este cuprinsă de îndoieli.

- Când se naşte îndoiala, nu o lăsați să se maturizeze în minte, ca şi cum în realitate este exact aşa cum vă insuflă ea; opriți-o chiar la intrare, ca pe un musafir nepoftit şi supuneți-o cercetării. Pe cât de important este a nu lăsa dorințele să se maturizeze în inimă, pe atât de important este a nu lăsa îndoielile să se maturizeze în minte. Spuneți că îndoiala vă cuprinde brusc întreaga minte. Nu-i nimic. Şi cu dorințele la fel se întâmplă, cuprind toată inima. Dar acest lucru nu înseamnă că deja v-au biruit, ci reprezintă numai neruşinarea celor ce năvălesc asupra voastră. Dacă cineva se năpusteşte asupra voastră şi vă cuprinde cu brațele, nu vă lăsați în puterea lui, ci îl respingeți: aşa este şi aici. Nu lăsați îndoiala să vă cuprindă toată mintea, încordați-vă să o respingeți ca să rămână afară şi veți putea lucra cu ea ca şi cu o altă persoană, străină.

Dacă veți începe să lucrați aşa, multe îndoieli vor pieri imediat ce le veți smulge din minte şi le veți supune judecății. Dacă vor rămâne în chip stăruitor, începeți să le goniți.

În privința dorințelor – având conștiința apropierii vrăjmașe față de noi în ele – toți sfinții propun ca a doua metodă: în locul luptei personale cu ele, să ne îndreptăm spre Domnul Mântuitorul și ele vor pieri. Cred că același lucru trebuie să-l faceți și în privința îndoielilor. Îndreptați-vă cu mintea către Domnul și rugați-L pe El să alunge ispita și pe cel ce vă ispitește. A treia metodă – să reînviați simțămintele cele bune în voi. Aveți și mintea și inima întregi. Dar clevetiți în ele... Ceea ce este – este de la vrăjmașul. De exemplu, trebuie să vă apucați de ceva. Și vă apucați. Gândurile și simțămintele bune pe care le simțiți, pe acelea grăbiți-vă să le reînviați. Mi se pare că toată nenorocirea voastră vine din faptul că îndoielile care vi se nasc le primiți ca pe niște prietene și le dați voie înlăuntru și le dezmierdați, trecând de partea lor. Acest lucru înseamnă că, fără să ridicați un deget, vă lăsați în puterea deplină a vrăjmașului. Dar să păstrați pe viitor convingerea că îndoielile nu reprezintă nimic adevărat și, atunci când iau naștere, să le alungați, încordându-vă la maxim să rămâneți de partea binelui și a adevărului, pe care le-ați simțit.

Când vă veți reface buna stare sufletească, atunci veți putea analiza îndoielile [veți chibzui în liniște]. Atunci vor fi foarte slabe și biruința va rămâne întotdeauna în urma voastră.

***

Încurajându-i pe aceia care, din lipsă de voință și șovăiala minții, în loc să respingă imediat de la ei îndoiala ce li se naște în suflet, sunt gata să se socotească pe sine complet neputincioși față de această luptă și se descurajează, căzând în deznădejde, preasfințitul scrie pe ton încurajator:

- După cât se pare, ați început să credeți că nu v-a rămas nici un pic de credință: căci îmi scrieți despre ea ca despre un lucru trecut. Ce prostie! Vrăjmaşul vostru vă insuflă acest lucru ca să vă descurajați şi să nu vă ridicați împotriva lui. Toate le aveți întregi: şi credința, şi convingerile, şi buna conştiință. Şi Domnul este aproape de voi şi vă pregăteşte mântuirea. Nu trebuie decât să vă însuflețiți şi să stați înaintea vrăjmaşului nu în poziție de slugă supusă, ci de luptător îndrăzneț. Asta-i tot. Ați auzit, desigur, că fiecare are atât un Înger Păzitor cât şi un vrăjmaş-ispititor. Are, într-adevăr. Vrăjmaşul insuflă neîncetat fie gânduri, fie dorințe după felul lui. Dacă nu veți fi atenți la voi şi nu vă veți păzi, veți cădea. El vă va întuneca şi vă va suci capul. Fiecare are un vrăjmaş aparte: unul are vrăjmaşul poftei, altul pe cel al câştigului, altul pe cel al mândriei, cu diferite nuanțe. Voi aveți duhul hulei şi al îndoielii.

Şi cine nu a avut îndoieli? Şi eu am avut. Dar, dacă începi să le cercetezi, se spulberă. Îndoiala este la fel ca împotrivirea. Împotrivirea te poate tulbura brusc, dar, dacă te uiți atent şi chibzuieşti, o poți respinge. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu îndoielile. Începi să chibzuieşti – şi ajungi la rezolvare: nu, astea sunt prostii; nu există nimic solid în ele, toate doar mi se par, sunt iluzorii, aşa cum sunt toate lucrurile vrăjmaşului. Dar există un mijloc prin care putem ajunge acolo încât îndoielile să nu se nască deloc. Mi-a povestit un om cum l-a învățat cineva să ajungă la acest lucru. Închipuie-ți, i-a spus, adevărul şi roagă-te pentru el sau în timpul rugăciunii învârte-l în minte şi tot din el alcătuieşte rugăciuni. Va veni momentul, când adevărul acesta va intra în inimă şi va cuprinde toată ființa sufletului, hrănind-o şi bucurând-o. Aceasta este înrudirea sufletului cu adevărul; şi după aceasta îndoielile nu-l vor mai putea clătina. Ele pot trece prin minte, dar sunt

departe de suflet, precum sunt murmurul sau tropotul de dincolo de zid.

- Pentru a aduce adevărul în inimă, iată cum trebuie să faceți! Luați un anumit adevăr și-l tâlcuiți pe deplin în conștiință, așa cum este el mărturisit, și apoi rugați-vă Domnului ca El să-l noteze în inimă, așa cum este el mărturisit. Este un lucru simplu! Să alcătuiți rugăciuni din adevăr, de asemenea, nu este greu. Rugăciunile noastre toate se întemeiază pe dogme. Domnul a venit pe pământ pentru mântuirea noastră. Mărturisind adevărul acesta, rugați-vă: „Doamne, precum atunci, umblând pe pământ, toate neputințele le-ai vindecat, pe leproși i-ai curățit, orbilor vedere le-ai dăruit, vino acum și la mine și luminează ochii minții mele și lepra păcatelor mele ia-o de la mine". Și așa să faceți în legătură cu fiecare adevăr. Când toate adevărurile vor ajunge în inimă, atunci toate îndoielile se vor sfârși. Ele singure vor cădea, precum săgețile de pe cel care este acoperit cu zale.

Mijlocul acesta, cu alte cuvinte, înseamnă: să gustați adevărul, să vă bucurați de el, să vă amintiți cu mângâiere și plăcere de el și să-l învârtiți cu căldura inimii în minte. Să vă ajute Domnul să atingeți acest lucru.

- Iată, Domnul vă cheamă la credință. El vă dorește mântuirea și vă veți mântui dacă veți asculta glasul Lui. Pentru Domnul, Care vă iubește, lepădați îndoielile. Astfel Îi veți aduce Domnului o jertfă, față de care El nu vă va rămâne dator... Începeți să chibzuiți de la primul punct: există suflet și ce este el? De unde vine gândul? Ce înseamnă libertatea omului? De ce toți oamenii Îl caută pe Dumnezeu? De ce se chinuie sufletul când începe să se depărteze de Dumnezeu și se clatină în credința ce o are în El? Binevoiți să cercetați și să ajungeți la rezolvarea temeinică a acestor întrebări. Ele sunt baza. Și singuri trebuie să ajungeți până acolo...

- Întotdeauna puteți găsi gânduri care să biruie îndoielile și să le alunge. La lucrurile lui Dumnezeu trebuie să priviți din toate părțile: ele au o latură luminoasă și una întunecată, ascunsă. În ultima sunt toate îndoielile...

După cât se pare, credeți că, acolo unde sunt Dumnezeu și adevărul Lui, totul trebuie să fie luminos – să bată clar la ochi și să le insufle tuturor cu glas tare: „Iată ce este dumnezeiesc!"

Lucrurile lui Dumnezeu prin ele însele sunt exact așa, dar în exterior au un aspect șters – ca să mă exprim așa. De ce sunt așa?! La această întrebare nu am ce să spun decât că: așa voiește Dumnezeu. Însă cu privire la faptul că sunt exact așa, că sub întunericime este lumină, nu există nici o îndoială. Numai că mărturia despre acest lucru trebuie să o căutăm nu în rândul necredincioșilor, ci în rândul credincioșilor și nu numai în rândul credincioșilor, dar și în rândul celor ce trăiesc în credință. Spargeți o nucă și veți găsi miezul gustos și hrănitor. Dumnezeu nu aruncă mărgăritarele la nimereală. Mântuitorul și poporului i-a vorbit despre Împărăția Sa în pilde. Cei ce aveau în ei arvuna rațiunii duhovnicești au pătruns imediat înlăuntru și au înțeles adevărul. Așa se întâmplă în toate. Iată, de exemplu, cum iese planta din sămânță. Sămânța se înmoaie, se descompune și parcă intră în putrefacție; între timp, înlăuntru apare germenul, care încetul cu încetul se întărește, dă vlăstar, iese din pământ și așa mai departe. Și ceea ce trebuie să fie devine la un moment dat!

Așa întunecat este totul în jur dacă privim din afară. În realitate, însă, este cârmuirea luminoasă a lui Dumnezeu, prin care El îi conduce pe toți și pe fiecare în parte către sfârșit. Luați ca exemplu pe cineva dintre cei ce merg în urma Domnului și veți vedea cum încetul cu încetul crește cu duhul și devine mare, pe lângă tot

aspectul şters din exterior. Iată, părintele Serafim [de Sarov], simplu şi neînvăţat, unde a ajuns? Necredincioşilor celor mult-învăţaţi le închidea gurile cu un singur cuvânt. Iată ce putere!... Aşa îi prelucrează harul pe toţi cei care se lasă în voia lui. Tocmai la acest lucru să luaţi aminte. Iar în faptul că există întunericime şi aspect şters, ce să vedem?... Noi suntem exact ca aceia care transportă cărămizi, var stins, nisip, apă şi altele. Şi altcineva construieşte – Cineva care este prezent în noi din momentul botezului sau al pocăinţei. Dar cum construieşte, nimeni nu poate spune, nici măcar acela căruia îi construieşte.

***

În rândul multor altor obiecţii care, după părerea puţin credincioşilor, ar putea clătina învăţătura creştină despre Pronia lui Dumnezeu, nu rareori apare şi întrebarea despre pruncii morţi fără de vreme. Se spune: ar putea exista un scop raţional în îngăduirea naşterii acestor făpturi nefericite când Domnul ştie că pântecele mamei devine pentru ele totodată şi mormânt sau când pentru mulţi clipa naşterii este în acelaşi timp şi moment al morţii?

Sfântul Teofan a avut prilejul să dea un sfat şi referitor la aceste obiecţii. Într-o scrisoare îşi expune ideile cu privire la această problemă astfel:

- Pe cei nebotezaţi, ca şi pe toţi cei ce se află în afara credinţei, trebuie să-i lăsăm în mila lui Dumnezeu. Ei nu sunt fiii vitregi şi nici fiicele vitrege ale lui Dumnezeu. De aceea El ştie ce şi cum să facă în legătură cu ei. Căile lui Dumnezeu sunt fără sfârşit! Asemenea probleme ar trebui să rezolvăm dacă am avea noi datoria de a-i îngriji şi de a-i orândui pe toţi oamenii. Cum acest lucru este cu neputinţă

pentru noi, să-L lăsăm să aibă grijă de ei pe Acela care are grijă de toate. Sufletele noastre trebuie să le mântuim. Vrăjmaşul este pierzătorul sufletelor; prin râvna pentru mântuirea tuturor oamenilor vatămă sufletul celui care are asemenea gânduri. Sfântul Antonie cel Mare a căzut odată pe gânduri cu privire la soarta oamenilor. Îngerul Domnului i s-a arătat şi i-a spus: „Antonie, fii atent la tine! Aceea nu e treaba ta!”

Vorbind în general despre nepotrivirea dorinţelor noastre de a atinge cu mintea ceea ce nu putem înţelege datorită mărginirii noastre, Sfântul Teofan scrie:

- Sfaturile tainice ale lui Dumnezeu sunt de neînţeles pentru noi. În ceea ce este de neînţeles trebuie să îndemnăm imediat mintea noastră să se aplece sub jugul credinţei. Fără îndoială, gândurile lui Dumnezeu faţă de gândurile oamenilor se află la distanţa la care se află cerul de pământ. Dacă până la cer nu putem ajunge cu mâna ca să simţim lucrurile dumnezeieşti de acolo, nu are rost nici cu mintea să ne înălţăm într-acolo ca să cunoaştem concret ce şi cum este... Este de ajuns să ştim ce a spus Dumnezeu: *cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, decât Duhul lui Dumnezeu* (I Cor. 2, 11). Nu are rost nici să ne apucăm să înţelegem ceva ce este de neînţeles. Toţi cer să ajungă la înţelegerea clară. Şi nu vor să asculte nimic... Vor să înţeleagă pe dată. Cum de este Dumnezeu Unul şi întreit? Cum de S-a întrupat Dumnezeu Fiul, nemărginit fiind? Cum de este Maica lui Dumnezeu – Pururea Fecioară? Cum de sunt pâinea şi vinul – Trupul şi Sângele Domnului?... Şi toată structura credinţei şi Bisericii noastre este tainică? Toate acestea haideţi şi explicaţi-le... Mântuitorul a spus: *nimeni nu cunoaşte pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte nimeni, decât numai Fiul* (Matei 11, 27). La fel trebuie să înţelegem şi cu privire la Duhul. Pentru ce, aşadar, să

încercăm să înțelegem cum Dumnezeu Unul este Tatăl, Fiul și Sfântul Duh? Apostolul spune: *mare este taina dreptei credințe: Dumnezeu S-a arătat în trup* (I Tim. 3, 16). Pentru ce, aşadar, să ne înălțăm într-aici cu cugetul nostru? Şi la fel să facem cu privire la toate: trebuie să ne supunem cu smerenie hotărârilor de credință care ies din gura lui Dumnezeu, chiar dacă sunt de neînțeles pentru mintea noastră. În ce constă plecăciunea minții față de Dumnezeu? În primirea cu supunere a cuvintelor Lui ca fiind cele adevărate... Dacă ne străduim să apropiem de înțelegerea noastră tainele lui Dumnezeu cu supunere față de credință nu este păcat, dar mai fericiți sunt aceia care, fără să le fi văzut, cred în ele.

***

La obiecțiile ce ne sunt destul de cunoscute tuturor, împotriva veşniciei chinurilor iadului care s-ar opune, chipurile, în mod vădit şi bunătății şi dreptei judecăți a lui Dumnezeu, găsim, de asemenea, la preasfințitul, deşi scurtă, totuşi o dezmințire destul de puternică:

- Citiți ceea ce este scris în Evanghelie – spune el. *Şi vor merge aceştia la osândă veşnică, iar drepții la viață veşnică* (Matei 25, 46). Aşa a spus Dumnezeu, de aceea nici nu are rost să ne frământăm capul. Problema este rezolvată în chip categoric.

Strigă unii: cum aşa, chinuri veşnice pentru cei ce au păcătuit temporar? Ei vor să fie mai iubitori de oameni decât Dumnezeu Însuşi, Care a pătimit şi a murit pe cruce pentru păcătoşi. Dacă noi, oamenii, am fi născocit această învățătură, ar fi fost potrivit să obiectăm. Dar, de vreme ce aşa a rânduit Însuşi Dumnezeu, Care a murit pentru păcătoşi, trebuie să o primim cu supunere şi să credem în ea.

Voinței i s-a dat libertatea de a face bine și rău. Hotărâți: poate această libertate să se îndârjească în rău până acolo încât să nu fie de acord pentru nimic să se lepede de el, știind în același timp că în acesta constă dezastrul ei? Faptul că poate, vi-l dă ca exemplu – satana... Mai hotărâți: se poate îndrăci libertatea omenească? Câte exemple de păcătoși necăjiți nu avem?! Ce să facem acum cu acești îndrăciți?! În rai cei răi nu pot fi primiți, iar să se schimbe nu vor. Rămâne să-i prelucrăm cu măiestrie ori să-i distrugem. Să-i prelucrăm nu este nevoie. În afară de aceasta, și materialul este complet denaturat. Mai rămâne să-i distrugem. Însă darurile lui Dumnezeu sunt de nedistrus. El nu știe să distrugă.

Despre icoanele făcătoare de minuni

În corespondența cu o persoană, vorbind despre problema icoanelor făcătoare de minuni și anume: dacă puterea facerilor de minuni se află în icoanele însele ca particularitate a lor sau există o altă explicație – preasfințitul scrie:

- Referitor la icoanele făcătoare de minuni ați ajuns la adevărata concepție. Icoanele acestea nu conțin putere miraculoasă, ci Domnul voiește să arate minuni prin ele ori în prezența lor: fie pentru trezirea credinței, fie în virtutea credinței, manifestată de cineva, fie și pentru una și pentru alta în același timp. Apoi înalta cinstire a acestor icoane urmează în mod firesc, atât pentru faptul că Domnul a voit prin aceste icoane să arate mila Sa, cât și pentru faptul că oamenii așteaptă să se învrednicească și ei de aceeași milă înaintea acestor icoane.

De ce voieşte Domnul să facă acest lucru? Aceasta este voia Lui cea sfântă. Pe cel orb din naştere nu l-ar fi putut El, oare, vindeca cu cuvântul? Dar a făcut tină, i-a uns ochii şi l-a trimis la izvorul Siloamului. Aşa şi aici. Aşa să judecaţi; să vă încredinţaţi că există icoane făcătoare de minuni. Cum? Prin experienţă. Nu demult, undeva în gubernia Harkov, fiica unui conte – am uitat numele şi localitatea – a dobândit vindecare de paralizie înaintea unei icoane sau din partea icoanei sale moştenite cu Maica Domnului... Doctorii au hotărât apoi că în această vindecare meseria lor nu şi-a găsit loc[7]. După aceea, credinţa s-a deşteptat – mulţi au început să alerge la sfânta icoană şi mulţi au dobândit vindecare.

Cu prilejul altei minuni, săvârşită de noua icoană făcătoare de minuni din Kozelşcean, găsim la preasfinţitul Teofan următoarea cugetare:

- Ce dezminţire puternică le-a trimis Dumnezeu ideilor paşkovite!... El le spune credincioşilor prin aceste lucrări ale Sale: nu vă uitaţi la faptul că pretutindeni a pătruns această şovăială în credinţă. Există adevăr nestrămutat în credinţă şi iată dovada... Aşa cum la început credinţa a fost sădită prin propovăduire, *Domnul lucra... şi întărea cuvântul, prin semnele care urmau* (Marcu 16, 20), aşa şi după aceea a fost sprijinită şi este sprijinită şi acum prin prezenţa simţită a puterii lui Dumnezeu printre credincioşi în Sfânta Biserică, putere atestată prin semne. Domnul Însuşi spune: *şi iată Eu cu voi sunt*, aşa cum a făgăduit să fie şi cu noi, *până la sfârşitul veacului* (Matei 28, 20).

---

[7] Minunea săvârşită cu fiica contelui Kapnist pe 21 februarie 1881 (n.r.).

Şi dacă Domnul este cu noi, cine este împotriva noastră? Mai demult Domnul a făgăduit: *Voi locui în ei* (în cei credincioşi faţă de cuvântul Lui) *şi voi umbla şi voi fi Dumnezeul lor şi ei vor fi poporul Meu* (II Cor. 6, 16). Şi acest lucru îl vedem astăzi împlinit asupra noastră. Câte dovezi nu există în memoria noastră!

Iar celor rătăciţi le insuflă: de ce vă lăsaţi ademeniţi de orice învăţătură? Iată unde sunt stâlpul şi temelia adevărului Meu! Ca şi cu degetul vă arăt calea cea adevărată şi dreaptă. Ţineţi-vă de Biserica în care Eu Îmi arăt puterea şi veţi scăpa de dezastrul la care vă duc cugetările voastre deşarte.

***

Diferitele erezii sectare care s-au răspândit destul de mult acum la noi şi care neagă, printre altele, chemarea sfinţilor în rugăciune, poruncită nouă, au izbutit să dea naştere în sufletele unora îndoielii cu privire şi la această problemă. În scrisorile preasfinţitului Teofan, iată ce răspuns găsim la această rugăminte a unei persoane, evident, nu puţin tulburate de rătăcirea sectară mai sus pomenită.

\- Vă tulbură, aşa cum îmi scrieţi, rugăciunea către sfinţi şi vă temeţi să nu fiţi supusă osândei pentru idolatrie. Nu, rugăciunea noastră către sfinţi şi cinstirea acordată lor nu au în ele nimic din idolatrie. Ar fi idolatrie dacă i-am cinsti ca pe dumnezei, dar noi îi cinstim ca pe slujitorii lui Dumnezeu şi mijlocitorii noştri înaintea lui Dumnezeu. Simţământul lăuntric trebuie să vă spună că nu îi cinstiţi ca pe Dumnezeu şi nu îi socotiţi întâia cauză a bunurilor cerute, ci numai instrumentul dăruirii lor. Strigând către un sfânt, spunem: „Sfinte al lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi, înduplecă-L pe Domnul să ne dăruiască nouă una şi

alta". Şi iată la ce să luaţi aminte: noi, cei ce vieţuim aici, pe pământ, fiii Bisericii, cerem când unuia când altuia să se roage pentru noi... Toţi facem aceasta. Şi nimeni nu crede că aici există ceva din idolatrie. Şi dumneavoastră îmi scrieţi mie: „Rugaţi-vă pentru una şi pentru alta". Vă temeţi, oare, să nu fiţi învinuită de idolatrie? Eu cred că nu a mai existat în lume nimeni care să gândească aşa. Cum de există în capul dumneavoastră ideea că, atât timp cât sfinţii au fost aici, pe pământ, oamenii au putut să le ceară fără nici o primejdie să se roage pentru ei, iar când au trecut dincolo, în Împărăţia Cerească, acest lucru a devenit cu neputinţă? Părinţii şi fraţii noştri care au plecat, în pofida acestei plecări, rămân în Biserica lui Dumnezeu la fel ca şi noi, cei ce rămânem aici. Legăturile noastre reciproce, ca mădulare ale Bisericii, rămân la fel, în putere, şi de aceea îi rugăm cum i-am rugat şi înainte. Esenţa idolatriei constă în faptul că făpturile îşi însuşesc trăsăturile dumnezeieşti şi în virtutea acestui lucru sunt cinstite... Noi, însă, sfinţilor lui Dumnezeu nu le atribuim nici o trăsătură dumnezeiască, ci îi cinstim ca pe cei mai desăvârşiţi dintre oameni, în măsura în care au atins vârsta deplinătăţii lui Hristos, iar prin aceasta s-au apropiat de Dumnezeu mai mult decât ceilalţi oameni.

***

Obiceiul, rânduit din timpuri străvechi şi sfinţit de Biserica Ortodoxă, de a-i pomeni atât în rugăciunea săvârşită acasă cât şi în cea bisericească pe părinţii şi fraţii noştri ce au adormit întru credinţă, obicei care, după cum se ştie, este respins de către sectari, Sfântul Teofan îl explică astfel:

- Mă întrebați de ce îi pomenim pe cei răposați. Pentru că așa ni s-a poruncit să facem. Că ne este poruncit, se vede din faptul că în Biserica lui Dumnezeu nu a existat nici o perioadă în care să nu se facă această pomenire. Acest lucru înseamnă că obiceiul vine de la apostoli și de la Însuși Domnul... Cei plecați sunt vii, iar legătura noastră cu ei nu are sfârșit. Așa cum pentru cei vii ne rugăm fără să ținem cont dacă vreunul dintre ei merge pe calea cea dreaptă sau pe cealaltă, așa ne rugăm și pentru cei plecați, fără să aflăm dacă sunt numărați cu cei drepți sau cu cei păcătoși. Aceasta este datoria dragostei frățești. Până când credincioșii vor fi împărțiți la judecata finală, toți – și cei vii, și cei morți – alcătuiesc Biserica cea una. Și toți trebuie să ne purtăm unii față de ceilalți ca mădularele unui trup: în duhul bunăvoirii și al legăturii de dragoste, și viii, și morții – fără să ne împărțim în două datorită morții. Se spune: „Soarta le este pecetluită"... Soarta celor plecați nu este socotită a fi pecetluită până la judecata universală. Până atunci pe nimeni nu putem socoti definitiv osândit; și pe acest temei ne rugăm, întărindu-ne cu nădejdea în mila cea nemăsurată a lui Dumnezeu. Cei răposați nu se obișnuiesc dintr-o dată cu viața cea nouă. Chiar și în sfinți se păstrează o vreme caracterul pământesc. Până când el dispare, este nevoie de timp mai mult sau mai puțin, judecând după măsura caracterului pământesc și a atracției față de cele pământești. A treia zi după moarte, a noua zi după moarte și a patruzecea zi după moarte arată măsura curățirii de caracterul cel pământesc... Îmi spuneți cu toată inima că vă place să vă rugați pentru cei răposați. Să vă placă în continuare. Nu putem să nu-i pomenim pe părinți, frați, surori, rude și cunoscuți. Și, chiar dacă veți striga – de ce? –, inima va face tot ale sale – va pomeni.

În încheierea acestui capitol îmi vin fără voie în minte cuvintele cu care preasfințitul încheie una dintre

scrisorile sale spre mustrarea necredincioşilor, de la care vine toată tulburarea în minţile neîntărite.

- Păi, desigur, nu are rost să gândim lucruri mărețe despre cei care nu cred în nimic. Duhul lor e înghețat. Cum vor izbuti ei să-l doboare? Nu îmi dau seama. Însă el este parte a ființei noastre. Într-adevăr, trăim vremuri rele. O molimă distrugătoare a pătruns în viața duhovnicească.

***

Un sfat foarte ziditor îl dă Sfântul Teofan cu privire la măsura acțiunii, care poate fi folosită cu izbândă şi cu privire la momentul în care să o aplicăm oamenilor, nu numai celor îndârjiți în necredința lor, dar şi celor ce Îl hulesc pe Dumnezeu în mod direct. Astfel, îi scrie unei persoane:

- Mă grăbesc să vă răspund cu privire la hulitorul de Dumnezeu P... După cum se vede, este profund îndârjit şi îl poate îndrepta numai acțiunea puternică, zguduitoare a harului...

- Despre o anumită vopsea se spune că intră atât de adânc şi de ferm în lucrul vopsit, încât rămâne pe veci în el... Tot aşa vopseşte şi binefacerea sufletul nostru! În ea se reflectă mai mult decât orice lumina asemănării cu Dumnezeu.

- A făcut el vreun bine aproapelui, celui nevoiaş?... La aceasta ar trebui să-l îndemnați – şi îl va ajuta, poate, să simtă dulceața împlinirii poruncilor. Iar acesta este un sentiment din lumea cealaltă... Şi atunci, poate, raza lui Dumnezeu îi va lumina conştiința şi îl va ajuta să vadă că există Cel Preaînalt, din Care sunt toate. Atunci, tot ceea ce îi va spune cineva despre lucrurile lui Dumnezeu, va primi. Să vă ajute Domnul să-l învățați minte pe acest întunecat mai mult decât diavolii, căci şi aceia cred.

DESPRE GÂNDURILE HULITOARE

Una dintre cele mai grele ispite, la care nu rareori sunt supuşi oamenii ce se află pe calea cea bună a vieţii creştine este gândul lăuntric al hulei faţă de tot ce este sfânt, gând sădit în sufletul omului de către vrăjmaşul mântuirii noastre. Această stare devine pentru om atât de chinuitoare încât se simte neputincios în a alunga de la sine gândurile hulitoare chiar şi în timp ce stă la rugăciune înaintea lui Dumnezeu. Şi, dimpotrivă, tocmai în acest timp ele acţionează parcă mai puternic asupra omului, învăluindu-i mintea cu tot felul de îndoieli şi imagini ticăloase. Dar, ceea ce este mai remarcabil decât orice este faptul că acestei ispite grele i se supun nu numai cei ce încep să-şi ducă viaţa în Dumnezeu, ci şi oamenii care s-au nevoit mult timp în lucrarea mântuirii, nu rareori chiar cei mai mari nevoitori ai bunei credinţe. Celor ce sunt încercaţi de această stare întunecată a duhului, sfântul-zăvorât le dă următoarele sfaturi:

- În legătură cu gândurile hulitoare trebuie să vă pară rău şi să vă căiţi înaintea Domnului; dar să nu vă descurajaţi şi să nu credeţi că de aici vine dezastrul. De vreme ce nu doriţi asemenea gânduri şi vă lepădaţi de ele, nici Dumnezeu nu Se va mânia pe voi. Gândurile nu vin de la voi, ci vrăjmaşul vi le insuflă. Şi vina este a lui... Rugaţi-vă lui Dumnezeu împotriva vrăjmaşului, să-l alunge El. Spuneţi-i mai des duhovnicului. Şi vrăjmaşul va pleca. El se prinde cu aceste cârlige când vede că sufletul

se intimidează. Dar, când vede că sufletul este curajos şi înțelege cursele lui, pleacă imediat. Să vă ajute Domnul să vă izbăviți de acest necaz.

Aflându-se în corespondență cu o persoană şi spunându-i cum trebuie să gândească referitor la această problemă, preasfințitul îi scrie:

- Vă chinuie duhul hulei. Şi nu numai gândurile hulitoare vin şi vă lovesc, dar auziți şi cuvinte de acest fel. Diavolul... le dă naştere. Şi face acest lucru pentru a vă tulbura şi a vă lipsi de îndrăzneală la rugăciune. El are în vedere să cădeți de acord cu vreo hulă ca să vă ducă în păcatul hulei, iar apoi în deznădejde. Împotriva acestui diavol – primul lucru... să nu vă tulburați şi nicicum să credeți că acestea sunt gândurile dumneavoastră, ci să le atribuiți direct diavolului. Apoi să gândiți şi să vorbiți împotriva gândurilor şi a cuvintelor hulitoare. El vă insuflă gânduri rele despre cele sfinte, iar voi să spuneți: „Ieşi de aici, vicleanule!” Aşa să faceți împotriva tuturor gândurilor hulitoare – şi să tot spuneți până când vor pleca. Şi să încheiați aşa: „Fii blestemat, hulitorule, şi cuvintele de hulă să se întoarcă în capul tău!” Iar către Domnul să vă îndreptați cu următoarea rugăciune: „Sufletul meu îl deschid înaintea Ta, Doamne! Vezi că eu nu doresc aceste gânduri şi nu binevoiesc către ele. Pe toate le insuflă vrăjmaşul. Alungă-l Tu de la mine!” Sfântul Nifon patru ani a fost chinuit de duhul acesta, care îi bâzâia în urechi: „Nu există Dumnezeu, nu există Hristos”... şi altele. Iar el spunea: „Şi Dumnezeu există, şi Hristos, şi eu mă închin Lor şi Le slujesc cu tot sufletul...”. Şi Dumnezeu l-a izbăvit în cele din urmă... Sfântul Dimitrie de Rostov are în volumul 1 un articol foarte povățuitor şi mângâietor referitor la acestea... Procurați-l... şi notați-vă din el cele de trebuință.

- În legătură cu Sfânta Împărtăşanie, gândurile hulitoare sau necredința... sunt direct de la vrăjmaşul... Alungați-le şi rugați-vă. Domnul Însuşi a dat această Taină... zicând: *Acesta este Trupul Meu... acesta este Sângele Meu...* şi a poruncit: *aceasta să faceți întru pomenirea Mea.* Apostolii au şi început să facă acest lucru... și de atunci săvârşirea acestei Taine în Sfânta Biserică nu a mai încetat şi nu va înceta până la sfârşitului veacului... Săvârşitorul Tainei este Însuşi Domnul. Preoții sunt doar gurile care rostesc rugăciunea de sfințire şi mâinile care binecuvântează darurile... Puterea lucrătoare, însă, vine de la Domnul. Domnul este pretutindeni. Şi într-o clipă poate repeta pe tot pământul Cina cea de taină. Rugați-vă Domnului şi cereți-I să vă adauge credință. În timpul rugăciunii de dimineață şi de seară faceți câte trei metanii, zicând: „Doamne, adaugă-mi credință, căci vrăjmaşul mă tulbură, insuflându-mi gânduri de necredință..." Şi Domnul vă va da. Numai să nu încetați să vă rugați cu râvnă.

- Ce este de mirare în faptul că aveți şi alte defecte? Cine nu are? Însă duhul hulei şi al îndoielii, pesemne, este cel dintâi. Căci el vă împiedică să vă ocupați de celelalte. Hula şi îndoiala ne fac să ne simțim ca atunci când pământul se clatină sub picioarele noastre. Cel ce simte acest lucru cade imediat datorită ameţelii. Tocmai acest lucru osteniți-vă să-l biruiți şi să-l alungați. Şi atunci şi celelalte vor ceda.

Eul este rădăcina păcatelor. Cel ce se depărtează de Dumnezeu, în ce altceva se poate poticni dacă nu în sine? Şi se poticneşte. Iată eul. Poate că şi duhului hulei îi este dat să vă tulbure atât de puternic din pricină că aveți prea mult egoism. Aşadar, începeți să lucrați împotriva lui. Smerenia este rădăcina a tot binele, căci tot binele este de la Dumnezeu; iar El celor mândri le stă împotrivă şi celor smeriți le dă har.

Iată dovada palpabilă a faptului că duhul hulei există în voi de la vrăjmaşul. Cu câtă ură se poartă el faţă de Domnul Mântuitorul?! Este ceva natural pentru el, căci Domnul a nimicit puterea lor, aşa încât numai numele Lui este înfricoşător pentru ei. Iar noi pentru ce să primim aceste seminţe ale otrăvurilor vrăjmaşe? Rugaţi-vă să scoată Domnul din inima voastră însăşi posibilitatea acestor gânduri. A vă împărtăşi cu Sfintele Taine este foarte bine! Să vă ajute Domnul! Trebuie să vă spovediţi pe deplin... Spuneţi-i duhovnicului tot şi cereţi-i să se roage pentru voi.

- Duhul hulei s-a ascuns; dar să nu credeţi că vă va lăsa atât de curând. Dacă s-a deprins să găsească calea de acces către voi, tot se va apropia încercând să vă tulbure mai puternic. Toţi simt acest lucru. De aceea este scris că în lupta cu vrăjmaşul nu trebuie niciodată să lăsăm armele, ci întotdeauna să fim gata – să stăm împotriva lui. Scriu stareţii că, atunci când năvăleşte ispita, trebuie să o respingem din inimă prin ura faţă de ea şi apoi, sau în acelaşi timp, să ne adresăm Domnului în rugăciune. Ura faţă de ispită este totuna cu a-l lovi pe vrăjmaş în piept.

Acesta este un mijloc puternic, neplăcut vrăjmaşului. Faţă de el trebuie să ne pregătim în linişte. Trebuie să trezim în noi ura adevărată împotriva vrăjmaşului şi a atacurilor lui.

CĂTRE CEI CE NEAGĂ LIBERTATEA MORALĂ DIN OM

Întâlnim mulţi oameni care neagă cu desăvârşire învăţătura creştină despre libertate sau, cel puţin, socotesc această problemă foarte discutabilă. Oamenii aceştia de obicei spun: „Fiecare dintre noi, în mare parte, procedează într-un fel sau altul după cum este constrâns de împrejurări: foarte adesea unul şi acelaşi om în condiţii de viaţă favorabile lui este şi cinstit, şi drept, şi devotat datoriei sale morale, dar, îndată ce aceste condiţii se schimbă şi devin nefavorabile, omul se schimbă, deseori într-atât, încât nu mai poate fi recunoscut. Unde este – întreabă ei – libertatea aici? Mai degrabă putem spune că fiecare dintre noi este sclavul împrejurărilor".

Ca profund gânditor creştin, Sfântul Teoan cu admirabilă simplitate şi claritate dă în vileag minciuna acestei concepţii omeneşti şi prin exemple vii îi dă fiecăruia de înţeles, întrucât, în esenţa lucrurilor, problema aceasta, pe care nu se ştie de ce foarte mulţi o consideră discutabilă, este foarte simplă ca rezolvare.

- Atacaţi libertatea, zicând: parcă totul este orânduit în aşa fel încât vrem, nu vrem, trebuie să lucrăm. Trebuie numai să vă cercetaţi cu mai multă atenţie faptele voastre, timp de o zi sau jumătate de zi, şi veţi vedea că faceţi totul singuri şi faceţi pentru că aşa voiţi. Cine v-a adus în Vişa [pustia unde se afla preasfinţitul]? V-a adus cineva legaţi ori singuri v-aţi hotărât şi aţi venit? Ceea ce numiţi constrângere este îndemnul fără de care faptele libere nu

pot fi săvârşite. Însă îndemnul nu este necesitatea de a lucra, ci propunerea de a lucra. Fapta este propusă, sufletul chibzuieşte dacă să o facă sau nu şi hotărăşte. Nimeni nu poate constrânge sufletul să ia această hotărâre. Singur hotărăşte. Aici nici puterea lui Dumnezeu nu intervine şi prin nici un semn nu leagă libertatea sufletului.

Protopărinţii au căzut... De ce? Au găsit că este mai bine să nu împlinească porunca şi au încălcat-o. Şarpele a propus. Eva a chibzuit şi a găsit că nu propune ceva rău şi potrivit acestei judecăţi a hotărât să rupă fructul şi să guste din el. Nimeni nu a constrâns-o să ia această hotărâre.

La fel au făcut şi duhurile; şi au căzut, desigur, în urma judecăţii şi a hotărârii personale potrivit căreia era mai bine să nu-L asculte pe Dumnezeu, ci să trăiască după priceperea lor. Au judecat aşa şi au căzut de la Dumnezeu. Nimeni nu i-a constrâns să ia această hotărâre.

Şi aşa face fiecare suflet. Îndemnuri pot exista multe şi foarte puternice, dar hotărârea întotdeauna depinde de voinţa sufletului. El poate hotărî şi împotriva tuturor îndemnurilor oricât de puternice ar fi ele. Luaţi-i ca exemplu pe mucenici. Înaintea lor se aflau instrumentele de tortură, li se făgăduia o viaţă liniştită, uneori stăteau de o parte şi de cealaltă mama şi tatăl şi încercau să-i convingă să arunce puţină tămâie în jăratec înaintea idolilor, alteori, în afară de aceştia, stătea alături şi soţia cea tânără şi dragă şi încă cu copilul. Câte constrângeri! Iar mucenicul hotăra cu totul împotriva lor. Nu era el liber?! Aşadar, cine cade – cade din proprie decizie.

Înţelegând, astfel, că hotărârea liberă întotdeauna depinde de noi, trebuie să reţineţi că atotcunoaşterea lui Dumnezeu nu are influenţă hotărâtoare asupra ei. Iar această problemă a fost rezolvată de mult şi în chip foarte mulţumitor. Anume: Dumnezeu prevede hotărârile noastre libere. Aceste hotărâri alcătuiesc obiectul atotcunoaşterii şi

îl alcătuiesc în felul în care se prezintă – anume, ca hotărâri libere. Dumnezeu nu tot ceea ce prevede hotărăşte. Teologii deosebesc în Dumnezeu hotărârea şi îngăduinţa. Ceea ce hotărăşte Dumnezeu, aceea se şi întâmplă, după cum hotărăşte El, iar ceea ce îngăduie, aceea poate nici să nu se întâmple, chiar dacă Dumnezeu prevede că se va întâmpla ceva.

Aşa a fost căderea protopărinţilor şi a duhurilor. Ei au căzut în mod liber, chiar dacă Dumnezeu a prevăzut acest lucru. Din partea lui Dumnezeu s-a făcut totul pentru ca ei să nu cadă.

Protopărinţilor li s-a spus clar: să nu mâncaţi. Şi urmările au arătat că nu au ascultat. Cam aşa trebuie să gândim şi despre duhurile căzute.

Nu au ascultat – cine este vinovat? Pentru ce a îngăduit Dumnezeu acest lucru? Pentru că altfel ar fi trebuit să ia libertatea sau să nimicească în lume făptura cea liberă. Însă fără aceasta lumea ar fi fost mult mai prejos decât este acum. Şi Dumnezeu i-a îngăduit să cadă, orânduind chipul ridicării din cădere. Noi mergem spre ridicare pe calea luptei cu lucrurile potrivnice. Aşa este legea! Şi toţi cei care o urmează sunt încununaţi de succes.

- Oricât de puternice ar fi convingerile, toată hotărârea lucrurilor îi aparţine persoanei care acţionează şi fiecare simte momentul când rosteşte înlăuntru: trebuie să fac asta şi asta. Tocmai în aceasta constă esenţa libertăţii. Şi nici o putere nu o poate scoate din suflet.

- Dacă omul voieşte de unul singur să se lase în voia lui Dumnezeu, atunci şi Dumnezeu începe cu harul Său să lucreze în el. Dacă totul ar depinde de Dumnezeu, într-o clipă toţi ar deveni sfinţi. Un singur semn de la Dumnezeu şi toţi s-ar schimba. Însă legea este aşa încât omul trebuie să vrea şi să caute singur – şi atunci harul nu-l va mai lepăda, numai să-i rămână devotat.

LĂMURIREA NEÎNȚELEGERILOR CELOR CE SE SPOVEDESC ŞI SE ÎMPĂRTĂŞESC CU SFINTELE LUI HRISTOS TAINE

Multora din cei ce se spovedesc, care ar dori să facă pocăință sinceră pentru păcatele lor şi să primească Sfintele Taine nu spre judecată, nici spre osândă, deseori le apar diferite neînțelegeri cu privire la modul în care să realizeze aceste lucruri. Foarte adesea îi tulbură gândul: va putea, oare, Dumnezeu să le ierte fărădelegile, care nu rareori sunt foarte grele? Apoi: prin ce mijloace să trezească în ei sentimentul căinței adevărate? Cum este mai bine: să spună singuri totul la spovedanie sau să se bazeze pe experiența duhovnicului şi să răspundă la întrebările puse de el? Prin ce să-şi îndrepte apoi păcatele deja spovedite ca să-şi împace conştiința... şi aşa mai departe. În corespondența preasfințitului cu privire la problemele enumerate mai sus găsim următoarele răspunsuri:

- Păcatele noastre sunt mari, foarte mari. Dar nu există păcat care să biruiască mila lui Dumnezeu. Iertarea păcatelor ni se dăruieşte nu după meritele noastre, ci după mila Iubitorului de oameni Dumnezeu, Care întotdeauna este gata să ierte imediat ce omul se întoarce la El cu căință. Şi pe om îl fac nevrednic de iertare nu mărimea şi mulțimea păcatelor, ci numai lipsa căinței. Îndată ce regretați şi vă căiți, iertarea vi se hotărăşte în cer, iar în

momentul spovedaniei această hotărâre cerească vi se descoperă. Zapisul tuturor păcatelor tuturor oamenilor Domnul Mântuitorul l-a ridicat în trupul Său pe cruce şi acolo l-a distrus. Aplicarea în viaţa fiecăruia a acestei acţiuni a milei nemărginite a lui Dumnezeu se săvârşeşte în Taina Pocăinţei şi este reală. Cel ce dobândeşte dezlegare de la părintele duhovnic se înfăţişează fără vină înaintea feţei dreptăţii lui Dumnezeu. Slăbiciunea credinţei şi sărăcia nădejdii miluirii sunt provocate de vrăjmaşul nostru. Păcatele noastre nu au loc fără insuflarea lui. Din ele vrăjmaşul construieşte o barieră între noi şi Dumnezeu. Căinţa şi spovedania distrug această barieră. Cunoscând puterea acestei Taine, faptul că ea distruge toate eforturile şi demersurile lui depuse spre pieirea păcătoşilor, vrăjmaşul se străduieşte prin toate mijloacele să curme efectul binefăcător al ei şi – fie ne depărtează cu totul de ea, fie ne aduce în suflet necredinţa faţă de puterea ei şi deznădejdea în a dobândi iertarea prin ea. Puţina voastră credinţă şi deznădejdea sunt cursele lui.

- Domnul voieşte ca toţi să ne mântuim, prin urmare, şi voi... Grija voastră de acum pentru mântuirea sufletului ce înseamnă? Înseamnă chemarea Domnului: veniţi la Mine.

Aşadar, tulburarea de la spovedanie alungaţi-o cu gândul că vă spovediţi Domnului Celui milostiv, Care vă iubeşte şi aşteaptă să-I spuneţi tot.

- Ce necaz mare vi s-a întâmplat! – îi scrie preasfinţitul altei persoane. Şi cum a izbutit vrăjmaşul să întunece inima dumneavoastră, încât s-a năpustit, şi atât de năvalnic, în vârtejul din care mila lui Dumnezeu v-a scos şi v-a adus în lumina lui Dumnezeu! Rău este, foarte rău. Dar îmbărbătaţi-vă. Mila lui Dumnezeu nu s-a depărtat de dumneavoastră şi v-a dat dorinţa şi puterea de a vă căi şi de a vă spovedi... În virtutea acestor lucruri aţi primit

Sfânta Împărtăşanie. Simţământul liniştii lăuntrice vă încredinţează de acest lucru... Dumnezeu a făcut pace cu dumneavoastră... Înfăţişaţi-I documentele păcii – pregătirea de a face tot ce trebuie fără să vă plângeţi... Luaţi seama la modul în care se spală albiturile... Printre alte metode, sunt fierte pe foc, sunt presărate cu cenuşă... apoi sunt clătite în râu şi bătute fără milă cu maiul şi stoarse cu mâinile... Tot aşa trebuie să faceţi şi dumneavoastră cu propriul suflet. În trezirea anterioară din somnul păcatelor, harul a lucrat în mod simţitor în dumneavoastră şi nu v-a dat voie să observaţi ostenelile restabilirii. Acum este altfel... Propria dumneavoastră osteneală trebuie să vină înainte – fără milă, în chip despotic – şi harul îşi va manifesta influenţa atunci când veţi fi istovit din pricina ostenelii şi nu veţi şti ce să faceţi... Aveţi canon. Împliniţi-o cu stricteţe, fără omitere. Şi toate celelalte supuneţi-le ei. Eu nu vă pot hotărî amănuntele. Un singur lucru îl afirm: să aveţi râvnă nestăpânită şi ea să izvorască din ura faţă de plăcerile trupeşti ca faţă de nişte vrăjmaşi nemiloşi. Când va ajunge în putere această ură, atunci, de îndată ce se va arăta un gând cât de uşor, sufletul ca un leu se va năpusti asupra lui... şi într-o clipă va fugi. Însuşiţi-vă bărbăţia şi luptaţi pentru sine.

***

Explicând ce măsuri de încercare foloseşte uneori Domnul faţă de cei ce păcătuiesc greu, dorind să-i primească iarăşi în comuniune cu El după ce fac pocăinţă sinceră pentru toate păcatele săvârşite de ei, Sfântul Teofan face următoarea asemuire:

- Valetul a greşit. Stăpânul l-a alungat şi l-a scos din casă. Apoi, când a izbucnit în plâns, stăpânului i s-a făcut milă de el şi l-a primit în casă, dar nu ca valet, ci i-a spus: „Stai deocamdată la bucătărie. Voi vedea cum îţi va merge treaba... şi atunci, poate, te voi lua iarăşi ca valet". Iată, în aceeaşi situaţie sunteţi şi dumneavoastră. Binevoiţi să vă înţelepţiţi şi să vă apucaţi de lucru.

În afară de căinţa sinceră pentru păcatul săvârşit şi iertat deja la spovedanie, preasfinţitul le propune celor ce se căiesc să se îngrijească prin toate mijloacele şi de aducerea roadelor vrednice de pocăinţă şi le arată, printre altele, cum să facă acest lucru. Astfel, aceleiaşi persoane îi scrie:

- Aveţi datoria de a împlini cuvântul proorocului: *Învăţa-voi pe cei fără de lege căile Tale şi cei necredincioşi la Tine se vor întoarce* (Ps. 50, 14). Dumnezeu v-a transformat, dorind să vă mântuiţi; dumneavoastră, primind mântuirea, trebuie, din recunoştinţă, să-i mântuiţi şi pe ceilalţi care încă pier acolo unde aţi fi pierit şi dumneavoastră. Cuvântul dumneavoastră este mai puternic decât orice altceva.

***

La întrebarea despre cum trebuie să se săvârşească însuşi chipul pocăinţei, Sfântul Teofan ne dă următorul sfat:

- Este nevoie de mai multă căinţă pentru păcate decât de enumerarea păcatelor, deşi şi acest lucru este necesar. Trebuie mai multe suspine din inimă la rugăciune decât citirea rugăciunilor, deşi este necesar şi acest lucru. Deşertăciunea trebuie să o alungăm din suflet şi să sălăşluim acolo evlavia înaintea lui Dumnezeu. Sălăşluind această evlavie, aşa să şi rămânem apoi cu ea.

- Când există ură şi dezgust faţă de păcat alături de pregătirea de a vă împotrivi lui măcar până la un anumit nivel, Dumnezeu nu vede acest lucru ca fiind păcat. Aşa că nu vă tulburaţi.

- Pentru ca spovedania să meargă şi să se săvârşească mai mulţumitor, încercaţi, vă rog, să notaţi tot ceea ce aveţi pe conştiinţă şi, apropiindu-vă de părintele duhovnic, cereţi-i voie să-i spuneţi tot ceea ce v-aţi notat... După aceea, fie el, dorind să vă mai întrebe despre ceva, vă va întreba, fie voi înşivă îi veţi propune să facă acest lucru. Acţionând astfel, întotdeauna veţi pleca de lângă analog dând parcă jos de pe voi toate veşmintele care vă leagă.

- A nota păcatele pentru spovedanie este o regulă bună. Deprindeţi-vă iată cu ce: de fiecare dată când îşi croieşte drum un gând, un sentiment, o dorinţă, un cuvânt, o faptă rea, îndată căiţi-vă înaintea Domnului, Care este pretutindeni şi vede tot, şi pe viitor cu zdrobire de inimă şi cu hotărâre să fiţi mai prudenţi... A scoate la iveală tot ceea ce se ascunde în inimă este totuna cu starea vomitivă a stomacului în timpul tratamentului. După ea, sănătatea se îndreaptă grabnic, iar după căinţa sinceră, încep să se îndrepte repede alcătuirea lăuntrică şi bunul obicei. Să vă ajute Domnul să dobândiţi toate acestea şi să porniţi, în sfârşit, cu pas ferm pe calea către Domnul în sânul harului şi milei Sale.

***

În scrisoarea către unul dintre cei ce l-au întrebat despre schimbarea duhovnicului găsim la preasfinţitul un răspuns foarte interesant şi profund ziditor.

- Mă întrebați dacă vă puteți schimba duhovnicul. Pur teoretic vă răspund: cine vă ține? Fapta aceasta este o faptă a conştiinței, înaintea căreia se deschide sufletul şi la care să apeleze fiecare. Vedeți ce rezolvare rapidă şi fără complicații! Dar în realitate s-ar putea să întâmpinați piedici care țin de conştiință şi nu sunt mici. Nu veți sări peste ele oricât v-ați lua avânt. Duhovnicul bătrân l-ați părăsit... Şi nu ascundeți acest lucru. Dar, observând, el simte că este bătut peste față. A cui conştiință va îndura acest lucru? Nici nu are rost să vă gândiți să-l schimbați. Cum să faceți, aşadar? Altul vă vorbeşte mai plăcut şi sufletul tinde către el. Iată cum să faceți. Să deosebiți duhovnicul de sfetnic. Cel care vă vorbeşte mai bine să vă fie sfetnic, iar duhovnicul – duhovnic.

***

Unii dintre cei ce se spovedeau, chiar şi după ce făceau pocăință sinceră pentru păcatele lor, tot nu încetau să se tulbure la gândul – erau ei, oare, îndeajuns de curățiți de păcate ca să se socotească vrednici de primirea Sfintelor lui Hristos Taine? Şi l-au întrebat cu privire la acest lucru pe preasfințitul-sihastru. Spre încurajarea acestor oameni cu nădejdea în mila pe care Dumnezeu o arată neîncetat față de noi, numai noi să avem în suflet pregătirea sinceră de a porni pe măsura puterilor noastre pe calea mântuirii, preasfințitul scrie:

- De Taina Împărtăşaniei să vă apropiați fără să vă îndoiți de ceva. Dacă vă apropiați cu credință în Domnul, Care este prezent în Taine, cu evlavie şi cu pregătirea de a vă pune toate puterile numai în slujba Lui, atunci nu are rost să şovăiți din pricina nevredniciei. Pe deplin vrednic de Împărtăşanie nimeni nu se poate socoti. Toți se liniştesc cu gândul la mila lui Dumnezeu. Aşa să faceți şi voi.

Domnul îi iubeşte pe cei ce se împărtăşesc şi priveşte cu milostivire şi bunăvoinţă la lipsurile din starea cuvenită a duhului. Apoi însăşi Împărtăşania încetul cu încetul va îndrepta aceste lipsuri. Îmbărbătaţi-vă, vrăjmaşul nu doarme şi tot umblă prin jur să abată pe câte cineva din drum. Domnul să vă apere de aceste ispite. Tot ce aveţi cu credinţă de copil predaţi-I Domnului în rugăciune... şi El cu bunăvoinţă va primi şi va orândui totul.

***

Cineva i-a pus preasfinţitului o întrebare destul de ciudată şi cu totul nepotrivită pentru un creştin-părtaş al Sfintelor Taine: Pot nădăjdui în cuvintele: *Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el* (Ioan 6, 56)?

- Ce întrebare?! – răspunde cu vădită nedumerire vlădica. Oare nu Însuşi Domnul a făgăduit acest lucru?... Oamenii au grijă să împlinească cuvântul dat. Oare Domnul îi refuză cuiva lucrul acesta?! Dumneavoastră înşivă, precum spuneţi, după ce v-aţi împărtăşit, v-aţi simţit foarte bine. Iată dovada că acest cuvânt dat de Domnul se împlineşte în dumneavoastră.

- Să dea Domnul ca El, înapoindu-vă pacea sufletească, să şi rămână în dumneavoastră... Acum vedeţi încotro trebuie să vă îndreptaţi ca la orizontul sufletului dumneavoastră să lumineze un soare clar şi aşa să faceţi de fiecare dată.

- Pe cât este ziua de luminoasă, pe atât de luminos să fie şi sufletul dumneavoastră! Fiţi Simeon, cel care L-a purtat în braţele inimii pe Domnul.

- Pregătindu-vă pentru împărtăşanie, aţi tot repetat un stih bun şi mă întrebaţi dacă puteţi continua aşa. Puteţi! Rugăciunile scurte, îndată ce ajung în suflet, învăţaţi-le pe

de rost şi repetaţi-le mai des... Oricâte s-ar aduna. Din ele alcătuiţi o psaltire cu multe strune... şi cântaţi la ea, desfătându-vă auzul duhovnicesc.

***

După cum se ştie, mulţi dintre mirenii noştri, mai ales dintre cei de rând, au o prejudecată ciudatăpotrivit căreia nu trebuie să se apropie des de Taina Sfintei Împărtăşanii. Chiar socotesc că acest lucru este păcat.

Termenul limită între zilele împărtăşirii, după părerea acestor oameni, neexceptând nici chiar momentul morţii, trebuie să fie de şase săptămâni. Nu rareori se întâmplă ca preotul să fie invitat la cel bolnav şi să fie prevenit să săvârşească numai spovedania, timp în care i se spune: „N-ar fi rău, ce-i drept, să-l şi împărtăşiţi, căci bolnavul este fără nădejde, dar încă nu i s-au încheiat cele şase săptămâni"; se spune că este păcat; o fi adevărat, n-o fi – ne cam temem..."

Nu am întâlnit în scrisorile preasfinţitului nici un tratat îndreptat în mod special împotriva prejudecăţii pomenite. Însă cei ce citesc biografia sfântului, care socotea pentru sine o mare mângâiere să se împărtăşească în fiecare zi, aflându-se în ultimii 11 ani de pustnicie, trebuie să înţeleagă singuri toată netemeinicia acestei prejudecăţi. Totuşi, din cele două fragmente pomenite mai jos, din corespondenţa sfântului nu se poate să nu vedem cât de încurajator se purta el faţă de cei ce se împărtăşeau des şi nu respectau nici un termen stabilit cu privire la acest lucru sfânt. Astfel, unei persoane îi scrie:

- Dacă viaţa noastră se află în Domnul şi El spune că cel ce mănâncă Trupul şi Sângele Lui, acela se află în El, atunci cum să nu se împărtăşească des cel ce doreşte viaţă? Cine vă împiedică să găsiţi mijlocul de a vă apropia

mai des de Taine? Numai o credinţă deşartă. La noi cuvintele: „Cu frică de Dumnezeu şi cu credinţă să vă apropiaţi" au devenit o formă goală. Iereul lui Dumnezeu cheamă, dar nimeni nu vine... şi nimeni, în acelaşi timp, nu observă neghiobia din această iresponsabilitate faţă de chemarea lui Dumnezeu... şi faţă de cina Lui.

- Aţi făcut un lucru foarte bun – scrie sfântul în alt loc – că v-aţi împărtăşit cu Sfintele lui Hristos Taine. Să faceţi acest lucru mai des... Izvorul, hrănitorul şi săvârşitorul vieţii duhovniceşti este Hristos Domnul, Care, în negrăita Sa milă, a binevoit să intre în legătură strânsă cu cei ce se împărtăşesc cu vrednicie cu preacuratul Lui Trup. În acest timp El îi poate spune sufletului: „Mântuirea ta sunt Eu!" Ascultaţi!... Dar trebuie să vă apropiaţi de El cu sentimentul că pieriţi şi nu aveţi de ce să vă sprijiniţi.

CĂTRE CEI CE CAUTĂ MÂNGÂIERE ÎN NECAZURI

În lume necazuri veți avea – le-a spus Domnul ucenicilor Săi, iar prin ei tuturor celor ce voiesc să ducă o viață bună. De aceea, cine s-a hotărât să-I slujească Domnului, acela trebuie, după cuvântul Înțeleptului, *să-și gătească sufletul său spre ispită* (Înț. lui Is. Sir. 2, 1), adică să se decidă dinainte spre îndurarea fără cârtire a lipsurilor și necazurilor de tot felul. Printre altele, noi, oamenii păcătoși, când ne lovesc necazurile, imediat cădem în întristare, lipsă de curaj, cârtire și nu rareori suntem pregătiți să cădem direct în deznădejde. Tuturor celor ce au căutat la preasfințitul-nevoitor mângâiere și întărire în asemenea cazuri, el mai înainte de toate le-a spus că necazurile sunt însoțitori inevitabili în viața noastră pământească, iar apoi prin diferite exemple și analogii s-a străduit să-i liniștească pe cei necăjiți cu gândul că drumul cel strâmt și dureros este drumul drept pentru noi către moștenirea Împărăției Cerești; de aceea în fiecare necaz trimis nouă ne-a sfătuit să luăm seama la mâna cea binefăcătoare a lui Dumnezeu întinsă către noi și să primim toate încercările trimise nouă în timpul vieții ca pe un semn neîndoielnic al deosebitei iubiri părintești a lui Dumnezeu față de noi. Iată cuvântul lui înțelept spre mângâierea celor necăjiți:

- Nu are rost să vă spun că țelul vieții noastre nu stă în a trăi fericiți pe pământ, ci, fericiți sau nefericiți, și unii și ceilalți să ne pregătim cu vrednicie pentru dobândirea

fericirii celei veşnice în viaţa cealaltă. Aşadar, străduiţi-vă să vă raportaţi la starea voastră astfel încât să nu ieşiţi din sfera intenţiilor Domnului prin care El orânduieşte viaţa fiecăruia pe pământ. Pe pământ sunt mai multe necazuri decât bucurii. Şi unele şi altele sunt trimise de Dumnezeu, fie pentru trezirea din adormirea morală, fie pentru curmarea nedreptăţilor şi a păcatelor, fie pentru curăţirea lor prin pocăinţă, fie pentru sporirea ascultării faţă de Dumnezeu, a bărbăţiei, a răbdării spre slava lui Dumnezeu şi a celorlalte virtuţi. Unele dintre aceste intenţii ale lui Dumnezeu se referă şi la voi. Fiţi atenţi la voi şi hotărâţi-vă să nu vă depărtaţi de ceea ce a rânduit Dumnezeu şi căutaţi liniştirea în voia lui Dumnezeu, cea întotdeauna bună şi preaînţeleaptă.

- Dacă aveţi încredere în Pronia lui Dumnezeu, care hotărăşte soarta pământească fiecărui om astfel încât să-i fie mai uşor să se mântuiască, atunci trebuie să aveţi încredere şi în faptul că toate condiţiile vieţii voastre sunt cele mai bune pentru clădirea mântuirii voastre... Având această încredere, mulţumiţi-I lui Dumnezeu pentru toate bucuriile şi necazurile.

- Cei ce suferă şi cu supunere faţă de Dumnezeu îndură traiul lor cel necăjit sunt la fel ca mucenicii, cărora le sunt pregătite asemenea bunuri faţă de care necazurile adevărate nu valorează nimic.

- Când Mântuitorul a spus: *Cel ce va răbda până în sfârşit, acela se va mântui* (Matei 10, 22), a arătat că răbdarea este condiţia mântuirii astfel încât fără răbdare nu există mântuire. Pe lângă această ultimă idee se află o alta, ca urmare a ei: trebuie să ne bucurăm când avem ceva de îndurat... Iacov, fratele Domnului, ne învaţă astfel: *Mare bucurie să socotiţi, fraţii mei, când cădeţi în felurite ispite* (Iac. 1, 2). Păstraţi aceste idei, poate că din ele va curge o picătură de mângâiere.

Altui necăjit îi scrie:

- Căutați mângâiere?! Toată mângâierea este la Domnul, fapt pentru care şi este numit Dumnezeul a toată mângâierea. Când sufletul, măcar puțin, gustă din Domnul, datorită harului Lui, atunci toate necazurile cad şi pomenirea lor dispare.

- Îmbărbătați-vă! Nici un act de răbdare nu se desfăşoară în zadar, ci fiecare are în spate răsplata sa – fie aici, fie acolo... Deprindeți-vă să vedeți în necazuri mila lui Dumnezeu şi întâmpinați-le în linişte, cu devotament față de voia lui Dumnezeu sau chiar cu bucurie. Deschideți-vă ochiul minții şi priviți cununa care coboară din cer pe capul dumneavoastră dacă rămâneți netulburat şi liniştit.

- Toată tristețea dumneavoastră descoperiți-o Domnului – cu tot sufletul. Iar El, Care nimic nu doreşte atât de mult ca mântuirea sufletului, vă va învăța şi vă va îndruma şi vă va da putere să urmați insuflările Lui. Rugăciunea este suflarea vieții duhovniceşti, aşa cum simțiți şi singur. De aceea nici nu are rost să vorbim... Rugați-vă cu mai multă râvnă. Neîncetat rugați-vă. Domnul vă este aproape – şi ajutorul Lui este aproape de dumneavoastră în orice moment.

- Când Domnul loveşte, este drept să gândim că, într-adevăr, are de ce. Aşadar, cercetați motivul pentru care vă loveşte şi îndreptați-vă. Pentru încercare necazurile sunt trimise celor drepți, iar nouă – mai degrabă spre pedeapsă şi spre chemarea la pocăință. Dacă aveți credința că Domnul este doctor, şi un doctor Care nu risipeşte medicamentele în zadar, când răul este îndepărtat, nu numai din fapte, dar şi din simțăminte şi din gânduri, atunci şi necazurile încetează.

- Uitaţi-vă în cer, care acum este plin de cei ce au mers pe calea Evangheliei şi cercetaţi-i şi vedeţi cine sunt ei – privilegiaţii sau ostenitorii.

- Necazurile nu vă părăsesc. Degeaba se întâmplă acest lucru? Dumnezeu a orânduit aşa. Pentru ce? Pentru că vă iubeşte... Vă iubeşte şi vă curăţeşte ca să fiţi curat şi să străluciţi ca diamantul în soare. Şi calea către Împărăţie v-o netezeşte, căci căruţa cu care se ajunge acolo este răbdarea. Dar cum să răbdaţi dacă nu aveţi necazuri? De aceea vi se şi trimit.

- Mântuitorul a hotărât că *prin multe suferinţe trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu* (Fapte 14, 22). Şi binevoiţi să ţineţi minte, când vă vor lovi necazurile, că Domnul vă aşterne acest drum spre Împărăţia Sa sau – chiar mai mult – vă ia de mână şi vă duce. De aceea, nu vă opuneţi cu nici un chip şi nu ţipaţi, ci cu blândeţe şi cu recunoştinţă înduraţi necazurile.

- De obicei calea cea strâmtă nu ne place... Nouă ne trebuie lărgime şi spaţiu. Oare Domnul nu aude aceste strigăte? Aude, însă nu voieşte să schimbe rânduiala vieţii noastre, deoarece nu ar fi spre binele nostru... Starea noastră a fost orânduită astfel încât numai strâmtorarea ne ţine în adevărata structură... Îndată ce pornim în lărgime, ne împrăştiem şi pierim. De aceea domneşte strâmtorarea pe pământ ca cea mai bună condiţie pentru noi. Cugetul apostolului vede în general în strâmtorare şi în situaţiile deosebit de grele dragostea părintească a lui Dumnezeu faţă de noi şi despre cei care se află în strâmtorări gândeşte ca despre fiii apropiaţi ai lui Dumnezeu. Învăţaţii de astăzi nu pătrund sensul acestor cuvinte şi astfel se afundă în bezna întinsă parcă asupra vieţii noastre pământeşti. De aici vin apăsarea, întristarea, deznădejdea, chinul şi sinuciderea... Punctul de pornire al întunecării lor este faptul că ţelul nostru final ar fi pe pământ... Însă el nu este

pe pământ. Pe pământ este începutul vieții, perioada ei de pregătire, iar viața cea adevărată începe după moarte... Și mijlocul deosebit, exclusiv al pregătirii ei este răbdarea cu blândețe a strâmtorărilor, a lipsurilor și a necazurilor. Cine va arunca o privire sau se va uita la viața pământească cu acești ochi, acela nu se va prăpădi de durere când nu va vedea în viața sa lărgime și spațiu, ci va căpăta râvnă pentru un singur lucru: cum să facă pentru ca strâmtorarea să-i aducă cel mai bun rod, a cărui gustare să se prelungească până în viața viitoare.

- Cârmaci de nădejde nu este acela care conduce bine vasul pe vreme liniștită, ci acela care în timpul furtunii și al valurilor știe să se descurce cu vasul.

- Prin necazurile și suferințele îndurate pe nedrept ne prindem de Crucea lui Hristos și primim de la ea puterea care curățește, sfințește și atrage binecuvântarea lui Dumnezeu. Calea cea strâmtă și dureroasă este calea directă spre rai... Fiecare învinuire neîntemeiată, îndurată cu blândețe este cununa lui Dumnezeu, pusă deja pe cap.

- Stăpâna pune în cuptor plăcintele și nu le scoate de acolo până când nu se încredințează că s-au copt. Stăpânul lumii v-a pus și pe voi în cuptor și v-a ținut acolo, așteptând să vă coaceți. Răbdați, așadar, și așteptați. Îndată ce vă veți coace, nici o clipă nu veți mai sta în cuptor. Imediat veți fi scoși din el. Dacă vă avântați singuri în afară, veți fi la fel ca plăcintele necoapte. Înarmați-vă, așadar, cu răbdare. Vă mai spun: după credința mea, cine îndură cu blândețe necazurile care îl lovesc, primindu-le ca din mâna Domnului, acela este părtaș la mucenicie. Binevoiți să vă întipăriți bine acest lucru în mintea voastră.

- Nu numai să lăsați totul în mâinile Domnului, dar să mai și fiți senini, să vă bucurați, să fiți recunoscători. Cu siguranță aveți ce bate în voi și iată, Domnul a îndreptat spre voi atâtea ciocane care vă și izbesc din toate

părţile. Aşadar, nu le împiedicaţi prin supărarea, împotrivirea şi nemulţumirea voastră. Lăsaţi-le libere, ca, nefiind strâmtorate de nimic, să săvârşească asupra voastră şi în voi lucrarea lui Dumnezeu, la care au fost puse de Domnul pentru mântuirea voastră. Domnul vă iubeşte şi v-a luat în braţe ca să scoată din voi tot ce nu este bun. Aşa cum spălătoreasa fierbe, clăteşte şi bate rufele ca să le albească, aşa şi Domnul vă fierbe, vă clăteşte şi vă bate şi pe voi ca să vă albească şi să vă pregătească pentru moştenirea Împărăţiei Sale, unde nu intră nimic necurat. Aşa să priviţi starea voastră şi să vă întăriţi în ea, şi să vă rugaţi Domnului ca El să întărească şi să adâncească în voi această viziune. Apoi cu bucurie să primiţi orice necaz, ca pe un leac propus de Domnul. La cele ce vă înconjoară priviţi ca la instrumentele lui Dumnezeu îndreptate spre binele vostru şi dincolo de ele întotdeauna vedeţi mâna lui Dumnezeu care vă face bine. Şi pentru toate spuneţi: „Slavă Ţie, Doamne!" Dar străduiţi-vă ca aceste cuvinte să fie nu numai pe limbă, dar şi în inimă. Rugaţi-vă ca Domnul să vă ajute să simţiţi aşa. Şi vă va ajuta.

- Vă este soţul bolnav; desigur, acest lucru este spre binele lui şi al dumneavoastră, căci toate sunt de la Domnul, iar ceea ce este de la Domnul este bun, oricât de amar ar fi. Aşa să şi primiţi acest lucru. Şi este bine. Slavă lui Dumnezeu! La rândul dumneavoastră să socotiţi că boala soţului este pentru păcatele dumneavoastră. Şi asta-i bine! Este bine şi faptul că pomeniţi de păcătoşenie şi că vă socotiţi vrednică de pedeapsă pentru ea. Nici Apostolul Pavel toată viaţa lui nu a uitat că a fost prigonitorul Bisericii cu toate că prin ostenelile sale pentru Biserică a putut îndrepta păcatele a zeci de prigonitori.

- Tot ceea ce este de la Domnul, pe lângă voia noastră liberă, este cel mai bine pentru noi. Acest lucru nu este abstract numai din punct de vedere al credinţei, ci

orice împrejurare a vieții ați cerceta-o, veți vedea concret că întotdeauna este așa. Iată, strâmtorarea dumneavoastră de acum din toate părțile, și boala dumneavoastră, și boala fiului, și lucrurile acelea grele, pe care le dați de înțeles, toate acestea sunt cele mai bune și pentru dumneavoastră și pentru toți ai dumneavoastră. Rămâne numai să vă rugați și, rugându-vă, să-I mulțumiți lui Dumnezeu. Și pentru necazuri trebuie mai mult să-I mulțumiți – să sărutați dreapta lui Dumnezeu, Care vă pedepsește și vă învață. Orbirea noastră, care nu vede nimic, și iubirea de sine, prea pretențioasă – sunt singurele cauze ale necazurilor noastre, ale faptului că ne doare prea mult inima în timpul împrejurările nefavorabile. Dumneavoastră, cu siguranță, înțelegeți toate acestea și știți să vă puneți sentimentele în rama pe care v-o face Pronia Cerească cu măiestrie fără seamăn. Vă doresc bucurie. Inima devotată Domnului întotdeauna știe să-și găsească liniștea! Maica lui Dumnezeu să vă încălzească cu mângâierea de maică în suflet!

***

Toate citatele aduse până acum din scrisorile Sfântului Teofan conțin mângâieri care sunt aplicabile pentru orice fel de necazuri. Însă nu puține mângâieri găsim la preasfințitul, dăruite de el numai oamenilor care sunt bolnavi. În aceste cazuri înțeleptul episcop încuviințează mai înainte de toate faptul că nu orice boală este spre moarte, iar apoi îi sfătuiește pe bolnavi să se poarte după posibilitate cu blândețe față de neputințe și cu răbdare să primească orice boală ca pe un leac necesar, căci, chiar dacă este amar, totuși este folositor.

- Ce nenorocire că vi s-a îmbolnăvit fiica! Va boli – şi se va însănătoşi. Căci nu toţi îmbolnăviţii mor. Aşadar, de ce o conduceţi în cealaltă lume? Desigur, toţi suntem în mâinile lui Dumnezeu şi moartea îl poate găsi pe fiecare în orice clipă.

Bolnavul are particularitatea că moartea, dacă îi este orânduit să vină, nu îi vine pe neaşteptate. În această privinţă, cea îmbolnăvită are un câştig din boală. Ea se poate gândi la sine şi se poate pregăti creştineşte pentru plecare.

Tocmai de acest lucru trebuie să se îngrijească acum mai mult decât să se omoare cu întristarea.

Să presupunem – cel mult – că va muri. Ce nenorocire este în faptul că va muri? Oare numai ea singură este supusă acestui lucru? Doar şi noi toţi vom muri. Ea, astăzi, noi, mâine. Care este diferenţa? Dar nu ea va muri... Trupul va muri, iar sufletul va trăi. Şi fără trup îi va fi mai bine decât cu trup. Ieşind din trup, îi va spune sufletului dumneavoastră: „Ah, mamă, ce bine îmi este!" Aşadar, vedeţi, nu numai din pricina bolii, dar nici măcar din pricina morţii, dacă ea ar surveni, nu trebuie să vă omorâţi. Şi binevoiţi acum să vă ridicaţi, să vă însufleţiţi şi să fiţi liniştită... Iar bolnava dumneavoastră să se înveţe în aceste momente bune cu pomenirea morţii – cea mântuitoare. Celui sănătos îi este greu să o pomenească... Domnul tocmai de aceea trimite bolile, ca oamenii să pomenească despre moarte... şi de la această pomenire bolnavul să treacă să se îngrijească, în sfârşit, şi de pregătirea pentru moarte.

- Gândurile dumneavoastră despre starea deznădăjduită, în care, chipurile, vă aflaţi, nu sunt bune de nimic – îi scrie preasfinţitul unui bolnav. Vrăjmaşul este cel care vă tulbură. Cine poate spune ce va fi? Numai Dumnezeu. Însă vrăjmaşul, declarându-se în chip nedrept

pe sine Dumnezeu, pătrunde peste tot cu proorocia lui vicleană şi credinţa o tulbură şi liniştea din inimă o înlătură. Nu-l ascultaţi şi, când îşi va face lucrarea, va pleca, iar dumneavoastră veţi fi sănătos şi Îi veţi sluji Domnului.

- Ce va fi este în mâinile lui Dumnezeu. De aceea la fiecare pas se cuvine să strigăm: Fie voia Domnului! Lăsându-ne, aşadar, în voia lui Dumnezeu, nu mai trebuie să ne agităm de colo-colo, ci să fim înlăuntrul nostru de acord cu ceea ce dă Domnul. În această linişte trebuie să ne aflăm toţi, cu atât mai mult cei bolnavi.

Mângâind un alt bolnav, preasfinţitul scrie:

- Nu priviţi cu tristeţe neputinţele. Ele arată mai degrabă mila şi atenţia lui Dumnezeu faţă de dumneavoastră decât neatenţia.

- Cu privire la starea de boală şi cea de sănătate, Dumnezeu are cu totul alte gânduri decât noi, iar gândurile lui se află faţă de ale noastre ca cerul faţă de pământ. Se întâmplă ca Dumnezeu prin boală să-i apere pe unii de nenorocirile care nu i-ar ocoli dacă ar fi sănătoşi.

- Cum pot spune eu că boala dumneavoastră nu este trimisă de Domnul spre îndepărtarea unei nenorociri?... Cursul vieţii este o taină pentru noi şi întâmplările ei sunt atât de neînţelese încât nimic nu ne mai rămâne decât să strigăm: fie voia Ta, Doamne! Căci ştim că de la Domnul vine întotdeauna numai bine.

- Dacă totul este de la Domnul, atunci boala este tot de la El. Dacă totul este de la Domnul spre mai bine, atunci şi boala dumneavoastră vă este spre mai bine... Primiţi, aşadar, totul ca pe un leac dătător de viaţă, căci, chiar dacă este amar, totuşi este folositor.

- Bolile merg în locul canonului. Răbdaţi-le cu blândeţe: ele sunt ca săpunul în mâinile spălătoresei.

***

Pe fiecare bolnav, precum se ştie, mai mult decât orice îl nelinişteşte şi îl îngrozeşte gândul: să nu moară. Conştiinţa pe deplin firească şi înţelepciunea celor din jurul bolnavului nu ar trebui să-i distragă atenţia de la acest gând. Însă la noi, de obicei, în majoritatea cazurilor de acest fel, oamenii se străduiesc prin toate mijloacele să-l încredinţeze oarecum pe bolnav de contrariul primejdiei care-l ameninţă, deşi nu rareori ei înşişi înţeleg că bolnavul nu mai are nădejde de vindecare. Se înţelege că această făţărnicie la patul bolnavului, oricum şi oricât de îndreptăţită ar fi, în afară de daune morale nimic nu-i poate aduce bolnavului şi nu rareori chiar şi pe cei care sunt atât de făţarnici, în cazul morţii neaşteptate a bolnavului fără cuvenita pregătire creştină de drum, îi supune celei mai grele tristeţi. Oare puţini mor la noi fără pregătirea cuvenită exclusiv din cauza nepăsării rudelor din jurul bolnavului?! Şi cei ce permit această imprudenţă nu sunt omorâţi, oare, de amărăciune, uneori toată viaţa, socotindu-se vinovaţi de faptul că au îngăduit ca un om apropiat lor să moară fără pregătire creştină? Grija noastră – de a ne strădui prin toate mijloacele să trecem sub tăcere înaintea bolnavului adevărata lui stare şi să îndepărtăm de la el gândul morţii – preasfinţitul-zăvorât o socoteşte mai mult decât nepotrivită şi în majoritatea cazurilor, explicând în prealabil că nu orice boală este spre moarte, se străduieşte să-i amintească apoi bolnavului că în starea lui a avea în minte ceasul morţii este cel mai adevărat lucru şi creştinul nu trebuie în nici un caz să fie tulburat de ceasul acesta. Astfel, în corespondenţa lui cu un bolnav, Sfântul Teofan spune:

- Nu îmi amintesc ce v-a putut tulbura în scrisoarea mea. Probabil că pomenirea despre moarte... Dar de ce să

fiţi tulburat de aceasta? Astăzi-mâine vine moartea; şi prin tulburare nu o puteţi îndepărta. De aceea şi este hotărât pentru noi să pomenim ceasul morţii, să fim întotdeauna pregătiţi pentru ea şi să ne rugăm în fiecare zi, chiar în fiecare ceas: „De sfârşit creştinesc vieţii mele, fără durere, neruşinat, în pace şi de răspuns bun la înfricoşătoarea Ta judecată, învredniceşte-mă, Doamne".

- Pentru că ceasurile vieţii nu sunt în mâinile noastre, nici a avea în timpul bolii în minte plecarea de aici nu este potrivnic lui Dumnezeu, nici nădejdilor noastre. Pentru aceasta şi să nădăjduiţi, şi să vă pregătiţi. Reînviaţi credinţa în Domnul, Care prin cruce ne-a deschis raiul! Pe porţile lui vor intra aceşti purtători de cruce; iar dumneavoastră staţi deja de mulţi ani sub cruce şi cu blândeţe o căraţi. Îndrăzniţi, aşadar: căci El va birui şi nu vă va lăsa în necaz.

- Să muriţi? Nu este ceva neobişnuit. Trebuie să aşteptaţi! Aşa cum cel ce veghează ziua aşteaptă noaptea ca să doarmă, aşa şi cel ce trăieşte trebuie să-şi vadă înainte sfârşitul ca să se liniştească. Numai să dea Dumnezeu să răposaţi întru El ca să fiţi cu El întotdeauna.

- De ce să vă temeţi de moarte? De ceea ce va fi după moarte, trebuie să vă temeţi şi să vă străduiţi întotdeauna să fiţi pregătit. Pregătirea înseamnă plânsul pentru păcate, lucrarea după putere a binelui şi credinţa neclintită în Domnul Mântuitorul, Care doreşte ca toţi să se mântuiască. Toţi – prin urmare, şi dumneavoastră. Dar ceea ce doreşte Domnul, cine poate cuprinde cu mintea? Numai să nu faceţi greşeli şi Domnul nu vă va lăsa.

- Frica de moarte este o frică mântuitoare; însă la dumneavoastră acest caracter mântuitor este distrus de lipsa nădejdii mântuirii. Nădejdea în Domnul Mântuitorul, fără să nimicească frica de moarte, nimiceşte starea ei bolnăvicioasă, care ucide. Prin toate mijloacele

străduiți-vă ca în cursul treburilor dumneavoastră întotdeauna să lucrați potrivit poruncilor. Datorită acestui lucru veți simți că sunteți robul lui Dumnezeu și toate cele ale dumneavoastră sunt închinate lui Dumnezeu... De vreme ce Dumnezeu niciodată nu îi părăseşte pe ai Săi, de aici trebuie să se nască încrederea că nici pe dumneavoastră nu vă va lăsa.

***

Dorința de a trăi mai mult și de a ne bucura de sănătate puternică este o dorință întru totul firească și apropiată fiecăruia dintre noi; de aceea, în orice caz de îmbolnăvire mai mult sau mai puțin gravă ne grăbim să apelăm la ajutorului medicului. Dar există, totuşi, şi oameni care în astfel de cazuri sunt tulburaţi de gândul: nu este, oare, păcat, în general, să ne tratăm? Căci Dumnezeu ne trimite bolile, gândesc ei, de aceea a folosi vreo măsură pentru vindecare nu este, oare, o împotrivire directă din partea noastră față de voia lui Dumnezeu, cea întotdeauna bună şi preaînțeleaptă? După părerea acestor oameni, problema aceasta este într-atât de importantă încât din punct de vedere religios nu ne putem raporta la ea cu indiferență. Din corespondența preasfințitului se vede că nu rareori a fost nevoit să dea răspunsuri şi cu privire la această problemă. Fără să nege vreun pic această idee, că orice boală ne este, într-adevăr, trimisă de Dumnezeu şi, prin urmare, tot de la El trebuie să aşteptăm nu numai uşurarea în boli, dar şi deplina lor vindecare, care nu rareori se şi dăruieşte după rugăciunea credinței celui bolnav, Sfântul Teofan, totuşi, nu dă nimănui sfatul de a neglija nici mijloacele fireşti, ajutorul oamenilor, care cunosc medicina, dimpotrivă, afirmă cu hotărâre că a ne trata cu ajutorul medicilor nu este un păcat.

- Toate sunt ale Domnului – şi lucrul şi sănătatea – spune el. Poate că lipsa sănătăţii vă este mai de folos ca să nu înceapă trupul să facă scandal. Voii Lui celei sfinte să-i predaţi totul – şi va fi mai bine, desigur. Căci tot El i-a făcut şi pe medici şi medicamentele.

- Rugăciunea cu rugăciunea, iar doctorii cu doctorii. Şi pe doctori Dumnezeu ni i-a dat şi a apela la ei este voia lui Dumnezeu. Domnul vine cu ajutorul Lui când mijloacele fireşti, tot de El rânduite nouă, nu sunt de ajuns.

- Puteţi să nu vă trataţi, hotărându-vă să răbdaţi, dar trebuie să vă temeţi ca nu cumva să vi se strecoare încrederea prea mare în sine şi să ziceţi: să se trateze cei slabi... eu sunt puternic! În urma acestei păreri despre sine se află cârtirea. Mai bine este aşa: a venit boala, vă trataţi. Vă trece durerea datorită medicamentelor – slavă lui Dumnezeu. Nu trece, trebuie să înduraţi şi lui Dumnezeu să-I mulţumiţi.

- Starea adevărată în timpul bolii este: fie voia lui Dumnezeu! Fie că trăiesc, fie că mor – să fie precum voieşte Dumnezeu. Starea aceasta trebuie să o întărim şi să o ducem până acolo încât să nu dea voie să se nască vreo nelinişte cu privire la acest lucru.

- Ascultarea deplină faţă de Domnul, alături de primirea cu supunere a celor trimise, ca a unor bunuri de la Domnul Cel Bun, şi pace în suflet dăruiesc... şi pe Domnul Îl milostivesc... Iar El fie însănătoşeşte, fie umple de mângâiere, în pofida stării triste.

- Dumnezeu a voit să ne înconjoare în afară de mijloacele fireşti şi cu mijloace mai presus de fire. Şi nimănui nu îi este închisă calea de acces către aceste izvoare. Cheia pentru ele este credinţa. Şi Dumnezeu, când voieşte să vindece în acest chip, tot El pune şi putere în credinţă şi vindecă acolo unde binevoieşte să dăruiască vindecare.

- O bătrânică, dintre cele de rând, a bolit mult timp din pricina răcelii. Pierzându-şi vlaga, a început să plângă, iar după plâns, într-un avânt de credinţă, i-a cerut nepoţelei ei, unei fetiţe mici, să-i dea candela care ardea înaintea icoanei Sfântului Nicolae, s-a uns cu untdelemn şi s-a însănătoşit.

- A apela la medic în timpul bolii nu este păcat, chiar dacă boala este de la Dumnezeu: căci şi raţiunea medicală tot Dumnezeu o dă şi medicamentele tot Dumnezeu le-a creat. De aceea, apelând la medic şi la medicamente, nu vom apela la ceea ce se află în afara căilor şi instituţiilor lui Dumnezeu. Descântecele nu sunt ale lui Dumnezeu, la ele nici nu are rost să mergem.

- Sănătatea este darul lui Dumnezeu. Trebuie să vă păziţi, iar când nu vă păziţi, Dumnezeu i-a creat pe medici şi medicamentele. Folosirea lor nu înseamnă ieşirea din rânduielile lui Dumnezeu.

- Să-i ajute Domnul fiicei dumneavoastră să capete folos din tratament. Să se roage şi să-I ceară Domnului să-i înveţe pe medici ca şi boala să o descopere şi medicamentele cuvenite să le prescrie. Căci Domnul vindecă. Medicul este instrumentul Lui.

- Întrebaţi-i pe doctorii smeriţi şi vă vor spune deschis că nu ştiu nici ei cum sunt prescrise reţetele vindecătoare. Aşadar, dacă voi, nădăjduind în Dumnezeu şi de la El aşteptând ajutor, iar nu de la doctori şi doctorii, apelaţi la mijloacele fireşti de vindecare, nu este păcat. De vreme ce de Dumnezeu sunt date aceste mijloace, la ele şi trebuie să apelăm.

- Şi pe doctori, şi doctoriile Dumnezeu le-a creat; oare degeaba le-a creat El? Nu, ci pentru ca ele să vindece bolile; evitarea doctorilor şi a doctoriilor este un reproş adus lui Dumnezeu.

***

În scrisorile sale Sfântul Teofan nu rareori s-a referit la sensul așa numitelor rugăciuni comandate pentru cei bolnavi. În majoritatea cazurilor, la noi, aceste rugăciuni se săvârșesc așa: rudele celui bolnav, fie ele însele, fie printr-un bilețel, îi cer preotului să se roage pentru cel bolnav, la care adaugă și plata pentru osteneala rugăciunii. La această latură materială a lucrului pomenit se și reduce în mare parte grija rudelor pentru cel bolnav, astfel că ele personal aproape că nu socotesc necesar să-și unească rugăciunile pentru cel bolnav cu rugăciunile preoților, mai ales dacă acea comandă pe care au făcut-o trebuie să se prelungească câteva zile. Această atitudine a rudelor celui bolnav este socotită de Sfântul Teofan departe de a fi lăudabilă.

- Ați rânduit bine rugăciunile pentru fiica dumneavoastră [bolnavă] – spune el într-o scrisoare. Două masluri pe săptămână și pomenire la proscomidie. Și vi se pare că ar fi de ajuns. Dar cine se roagă aici cu durere de inimă? Dumnezeu ascultă rugăciunea când oamenii se roagă pentru ceva cu sufletul îndurerat. Dacă nimeni nu suspină din suflet, maslul comandat, chiar dacă este săvârșit, nu este rugăciune pentru cea bolnavă. Aici există numai credința și nădejdea dumneavoastră, a căror dovadă sunt comenzile pe care le-ați făcut. Dar dumneavoastră însevă luați parte la masluri? Dacă nu, atunci nici credința dumneavoastră nu este grăitoare... Ați comandat masluri, însă, dând bani ca să se roage alții, v-ați aruncat de pe umeri toate grijile... Îndurerat pentru cea bolnavă nu este nimeni. Preoții slujitori de unde să aibă durere pentru toți?! Alt lucru este atunci când dumneavoastră însevă luați parte la masluri sau în biserică la liturghie. Atunci durerea dumneavoastră este luată de rugăciunea Bisericii

şi este înălţată mai repede la Tronul lui Dumnezeu... şi face ca însăşi rugăciunea Bisericii să fie plină de durere, chiar dacă preoţii slujitori nu au durere în inimă... Vedeţi, aşadar, în ce constă puterea!... Luaţi parte la masluri personal şi rugaţi-vă cu durere în suflet pentru cea bolnavă... Şi lucrurile vor merge bine. În biserică, la liturghie, rugaţi-vă cu durere în suflet în timpul proscomidiei... Dar, mai ales, când, după *Pe Tine Te lăudăm*, se cântă cântarea Născătoarei de Dumnezeu *Cuvine-se cu adevărat*, se pomenesc după jertfa nou-săvârşită viii şi morţii... Liturghiile sunt mai puternice decât pomenirea numai la proscomidie, deoarece exprimă condoleanţele noastre cele mai puternice pentru cea bolnavă şi alături de acestea credinţa şi nădejdea noastră cea mai puternică în faptul că Domnul nu ne va lăsa cu ajutorul Său... Unde să comandaţi masluri?... Unde zace sufletul, acolo să comandaţi... Dar în primul rând rugaţi-vă dumneavoastră cu durere în suflet pentru cea bolnavă... Şi ajutaţi-i mai mult pe cei săraci... nu numai pe cei care cer... Uşuraţi familii îngreuiate de sărăcie... Rugăciunea lor va uşura şi greutatea inimii dumneavoastră... şi, unindu-se cu rugăciunea dumneavoastră, vor alcătui un glas de trâmbiţă care are puterea să atragă atenţia Domnului.

***

În alt loc referitor la aceeaşi problemă sau, cel puţin, la una foarte asemănătoare cu ea, preasfinţitul scrie următoarele:

- Îmi spuneţi că există cineva care nu vă uită şi întotdeauna suspină pentru dumneavoastră înaintea Domnului [aici, după cursul vorbirii, se înţelege însuşi preasfinţitul]. Şi însufleţiţi-vă! Dar să nu credeţi că de

aceea puteţi sta cu mâinile în sân. Rugăciunea binevoitoare nu se lipeşte de cel pentru care se săvârşeşte dacă el însuşi nu se roagă. Rugăciunea celorlalţi pentru noi este puternică numai atunci când este împreună-rugăciune, adică însoţeşte propria noastră rugăciune.

Punând la temelia tuturor mângâierilor lui gândul că adevărata noastră viață nu este aici, ci dincolo, preasfințitul doreşte cu deosebită ardoare să întărească acest gând în sufletele acelor oameni care sunt loviți de tristeţe datorită pierderii persoanelor apropiate inimii lor. Fiind pe deplin de acord cu faptul că întristarea omenească în cazul acesta este întru totul firească, el spune, totuşi, că gândul care ne omoară cel mai mult şi potrivit căruia cei morți nu mai sunt şi nu mai înviază este numai autoînşelare; cei morți sunt vii, doar că duc un alt mod de viață. Şi, oare, despărţirea noastră va dura mult? Astăzi-mâine vom fi şi noi acolo.

- În tânguirea pentru cei morți nu este nimic nefiresc şi demn de dojană – spune preasfințitul. De mirare ar fi dacă mama nu ar plânge pentru moartea fiicei. Dar, în acelaşi timp, trebuie să cunoaştem măsura: să nu ne prăpădim de durere şi să nu uităm acele concepţii despre moarte şi despre cei morți care ni se dau prin creştinism. A murit! Nu ea a murit, a murit trupul ei; iar ea este vie şi trăieşte la fel ca şi noi, numai că duce alt mod de viață. Şi, trebuie să spun, fiica dumneavoastră se miră de faptul că plângeți şi vă prăpădiți de durere, căci ei îi este mai bine. Modul acela de viață este mai bun decât al nostru. Dacă ea vi s-ar arăta şi aţi ruga-o stăruitor să intre iarăşi în trup, pentru nimic în lume nu s-ar învoi să facă acest lucru. Pentru ce, dar, să intraţi în această divergență cu ea? Să doriți ceea ce îi este potrivnic? Ce dragoste este aici? Nu se poate să nu vă pară rău că nu v-a fost dat să vă uitaţi pentru ultima dată în ochii ei; să auziţi ultimul cuvânt din

gura ei; să-i dați ultima îmbrățișare a iubirii de mamă... Așa că plângeți. Numai să nu plângeți prea mult. Ochii ei trupești s-au închis, dar cu cei sufletești ea vede. Uitați-vă și dumneavoastră la ea cu sufletul... Limba ei a tăcut, dar ea nu este lipsită de posibilitatea de a vă vorbi în inimă. Fiți atentă și veți auzi: „Mămico, nu te întrista și nu te prăpădi de durere! Eu sunt cu tine și îmi este foarte bine". Răspundeți-i, dar, și dumneavoastră ei: „Slavă lui Dumnezeu că îți este bine". Brațele ei au înlemnit, nu se mai întind. Însă ea, ca suflet, poate îmbrățișa sufletul dumneavoastră cu tot atâta căldură câtă aveau îmbrățișările ei obișnuite. Răspundeți-i, dar, și dumneavoastră în liniște, netulburată, cu amintire caldă despre ea...

Dacă Dumnezeu a voit să o ia – pe cea curată și sfântă – înainte de a gusta bunătățile cele stricăcioase ale lumii, oare veți începe să vă luptați cu Dumnezeu? Dacă nu aveți de gând să vă luptați, pentru ce vă omorâți? După devotamentul și evlavia dumneavoastră față de Dumnezeu ar trebui doar să spuneți: „Fie voia Ta, Doamne! Precum binevoiești, așa să și orânduiești. Căci cred că orice orânduiești este spre binele și al fiicei mele, și al meu". Rugându-vă astfel, vă veți însuși blândețea... Credeți că, dacă nu oftați, dacă nu suspinați, acest lucru ar fi, chipurile, un reproș pentru inima de mamă. Aceasta este o credință deșartă. Să v-o scoateți din cap.

- Ținând minte că la momentul nostru toți vom merge dincolo, putem reține tristețea de la caracterul chinuitor, specific ei și de la zdrobirea inimii. În locul tristeții învățați-vă mai bine cu pomenirea morții. „Astăzi el, mâine eu". Așa spunea cineva și s-a învățat să pomenească moartea.

Altei persoane preasfințitul îi spune:

- Mi-ați scris că veți suferi foarte mult pentru cea moartă. Nu se poate să nu suferiți, dar nu trebuie să suferiți foarte mult. Ea nu a murit. Este vie, doar că a trecut în lumea cealaltă. Așa să v-o și închipuiți, vie, numai că se află în alt loc și are altă înfățișare. V-ați putea întrista dacă nu ați avea motiv să credeți că va dobândi milă la Domnul. Ce păcate are ea? A crezut și I-a slujit Domnului pe măsura puterilor ei. De vreme ce nu există om fără de păcat, le-a avut, desigur, și ea pe ale ei. Însă, iată, Domnul i-a trimis o boală grea... și prin ea a nimicit toate aceste păcate, păcate ale neputinței și ale neștiinței. Pentru ce, dar, mai rămâne apoi să o osândească dreptatea lui Dumnezeu? Dacă nu vă îndoiți de faptul că ea va dobândi mila lui Dumnezeu, ce sens au plânsul și durerea nemăsurată?! Mai bine rugați-vă, și rugați-vă cu duhul liniștit și devotat lui Dumnezeu... Oare lungă va fi despărțirea?! Căci astăzi-mâine și noi vom trece dincolo. Domnul să fie milostiv cu noi toți!

***

Referitor la o anumită persoană S., pe care, evident, o cunoscuse bine în timpul vieții ei și care murise în pace, preasfințitul episcop le-a mângâiat pe rudele ei întristate astfel:

- Odihnește, Doamne, sufletul răposatului S. Calea e săvârșită cu bine, călătorul cu bucurie intră în casa părintească... Călătoria pe apă s-a sfârșit, barca nefolositoare e sfărâmată și aruncată, iar navigatorul a plecat cu mărfurile adunate spre Împăratul Cetății celei mari ca să primească ce i se cuvine. Iar noi stăm aici... Dar de ce să plângem acum? Eu cred că trebuie să ne bucurăm pentru S. Slavă Ție, Doamne! Nu mai trebuie să ne balansăm pe acest pământ întristat și sărman... Poate că

trebuie să plângem pentru noi? Nu are rost! Mult ne-a mai rămas aici? O zi, două – şi vom merge şi noi dincolo. Eu întotdeauna am fost de părerea că pentru cei morţi nu trebuie să purtăm doliu, ci haine de sărbătoare... Dar la noi totul s-a întors cu picioarele în sus... Faptul că osemintelor – trupului celui mort – trebuie să le acordăm o anumită cinste – este întru totul corect. Dar pentru ce, uitându-ne la trupul mort şi văzând cât este de urât, de dezonorat, oamenii îşi închipuie că şi răposatul însuşi este aşa ca trupul său? Tocmai această autoînşelare sfărâmă inima. Pentru a nu zdrobi inima trebuie să alungăm această autoînşelare... Apoi ne vine în minte mormântul cel umed şi întunecat... Iar el, cel răposat, este în loc luminat, în deplină stare de bucurie... Spre desăvârşirea durerii gândim: a murit, nu va mai învia... Iar el nici nu s-a gândit că va înceta. Şi totul este la fel cum a fost şi ieri, în ajunul morţii, numai că atunci îi era mai rău, iar acum îi este mai bine. Faptul că nu-l vedem nu este o pierdere. El este tot aici... Cei plecaţi se deplasează iute ca gândul. Eu cred că S. se uită la mine de după umăr şi vede ce scriu şi, probabil, mă încuviinţează... Apoi el este acum la voi... şi, dacă vede că sunteţi posomorâţi dă din cap... Iată, spune el, deştepţii... Nimic nu văd şi nici nu vor să vadă.

***

Iată scrisoarea de rămas bun a sfântului către sora sa muribundă. Nu se poate să nu fim mişcaţi de încrederea vie a sfântului în viaţa de dincolo de mormânt şi în fericirea şi liniştea ei, încredere pe care o respiră fiecare cuvânt... Ca şi cum dreptul stareţ-nevoitor îşi însoţeşte sora nu într-o ţară necunoscută, tăinuită de noi printr-un văl impenetrabil, ci undeva pe o cale deloc depărtată, unde o aşteaptă revederea plină de bucurie a celor apropiaţi şi

înrudiți, cărora sfântul le transmite din partea sa salutări și închinăciuni, liniștind-o în același timp pe cea muribundă cu gândul că despărțirea lor nu va fi îndelungată: „O zi, două – și voi fi și eu cu tine!"

- Rămâi cu bine, sora mea – îi scrie el. Domnul să binecuvânteze plecarea ta și calea după plecarea ta. Căci tu nu vei muri. Trupul va muri, iar tu vei trece în cealaltă lume, vie, amintindu-ți de mine și toată lumea din jur recunoscând-o. Acolo te vor întâmpina bunicul și bunica, frații și surorile. Să te închini lor și să le transmiți salutările noastre și să-i rogi să aibă grijă de noi. Te vor înconjura copiii tăi cu salutările lor cordiale. Acolo îți va fi mai bine decât aici. Așadar, să nu te îngrozești văzând moartea care ți se apropie: ea este pentru tine ușa spre o viață mai bună. Îngerul tău Păzitor va primi sufletul tău și-l va duce pe căile pe care îi va porunci Dumnezeu. Și să ai credința puternică în faptul că Domnul și Mântuitorul șterge toate păcatele celor ce se căiesc. Șterse au fost și păcatele tale atunci când te-ai căit. Credința aceasta să o reînvii mai puternic în tine și să fii nedespărțită de ea. Domnul să-ți dăruiască plecare în pace. O zi, două – și voi fi și eu cu tine! În curând ne vom revedea, de aceea nu duce dorul după cei rămași.

Rămâi cu bine! Domnul fie cu tine!

***

Unii oameni, întristându-se pentru răposații apropiați lor, își sporesc întristarea mai mult decât trebuie la gândul că ei nu au posibilitatea să facă înmormântări mai cu fast și să împartă mai generos milostenia spre pomenirea celui răposat, așa cum sunt în stare să facă oamenii înstăriți. Referitor la aceste văicăreli găsim la preasfințitul următoarea remarcă, nelipsită de interes.

- În ultima scrisoare îi invidiați pe aceia care au posibilitatea, după moartea lor, să-i îndemne pe mulți la rugăciune pentru ei prin împărțirea bogată a ajutoarelor materiale – îi scrie el cuiva dintre cunoscuții săi din Tambov. Oare vorbiți serios când spuneți acest lucru și așa gândiți?! În realitate, despre aceste rânduieli nu putem spune că ele „sunt nimic”, ci au puterea lor, deși nu necondiționată. Acesta este un mijloc ajutător, iar nu principalul, și este așa în măsura în care cel principal se află în putere. Iar cel principal sunt faptele bunei credințe, ale dreptății și ale dragostei împreună cu lepădarea de sine și pocăința sinceră care umple toate lipsurile din aceste fapte și îndreaptă tot ceea ce este potrivnic lor, pe lângă credința deplină în Domnul Mântuitorul și în toată lucrarea mântuirii. Când acesta – cel principal – există, lucrarea mântuirii se află în siguranță, iar când nu există, ea se află în primejdie și ceea ce dumneavoastră invidiați se dovedește a fi un mijloc întârziat. Cu aceste fapte trebuie să vă înarmați acum sau, mai bine, să dobândiți o asemenea bunăstare sufletească ce se exprimă de obicei prin aceste fapte. La dumneavoastră, după cât se pare, așa și merg lucrurile. Să vă ajute Dumnezeu până la sfârșit să fiți în aceste rânduieli!

DESPRE AŞA NUMITA MOARTE NĂPRASNICĂ

Nu rare sunt cazurile când moartea îi loveşte pe oameni cu totul pe neaşteptate, fără ca ei să aibă vreo pregătire pentru trecerea în viaţa cealaltă, de dincolo de mormânt. Fiecare caz de acest fel, fără să vrem, întotdeauna ne obligă să gândim: cum să socotim soarta acestor nefericiţi; putem, oare, nădăjdui că nu vor fi lipsiţi de mila lui Dumnezeu acolo, dincolo de mormânt? Cu prilejul cunoscutei pieiri a vaporului rusesc „Sirena", Sfântul Teofan ne dă un răspuns foarte mângâietor la aceste întrebări. El scrie:

- V-a uimit soarta „Sirenei" şi a celor ce se aflau pe acel vapor... Dar pe cine nu a uimit ea?! Toţi suntem uimiţi, şi mai mult decât toţi Împăratul... Însă nu avem noi posibilitatea de a găsi mângâiere în făgăduinţele creştine?! Se pare că avem. Nu pieirea vasului ne îngrozeşte, ci soarta celor ce se aflau pe el. Să comparăm soarta aceasta cu soarta veşnică. Acesta-i principalul lucru. În ce stare erau toate acele persoane? În starea celor ce-şi îndeplinesc datoria. Datoria de război stă, oare, în rândul celor dumnezeieşti, de Dumnezeu hotărâte şi de Dumnezeu răsplătite? Da! Războiul pe mare nu este, oare, la fel ca războiul pe uscat? Ba da! Şi se pare că trebuie să-l punem ceva mai presus...

Acum judecaţi: oamenii care îşi îndeplineau datoria au fost răpiţi pe neaşteptate de moarte şi au plecat în cealaltă viaţă. Cum sunt întâmpinaţi acolo? Desigur, fără

mustrare... şi, în acelaşi timp, ca împlinitori ai datoriei lor... Spune Domnul: În ce te voi afla, în aceea te voi judeca. Aşa îi va judeca şi pe ei, ca pe împlinitori ai datoriei lor. Iar împlinitorilor datoriei li se dă sentință bună... Acum puneți această rezolvare alături de această întrebare... Pentru ce trăim noi? Trăim pentru ca, după ce viețuim aici, pe lumea cealaltă să primim sentință bună şi o soartă potrivită cu ea. Nu vedeți, oare, că cei ce au plecat dintre noi, cei ce au fost pe „Sirena" nimic nu pierd cu privire la principalul țel al existenței noastre? Aşadar, mângâiaţi-vă!

La aceasta adăugați: moartea lor a fost uşoară sau chinuită? Eu cred că un asemenea chin l-au simțit numai marii mucenici... Deşi a fost de scurtă durată, totuşi măsura ei nu o putem determina... Pentru ce au îndurat ei acest chin? Pentru împlinirea datoriei. Aşa au îndurat toţi mucenicii... şi, prin urmare, cei ce au murit din pricina prăbuşirii „Sirenei" trebuie să fie numărați cu ceata mucenicilor. Eu, fără să şovăi, afirm că, aşa cum tâlharul de pe cruce a intrat direct în rai, aşa şi ei. Aş dori ca toate mamele şi tații, fraţii şi surorile, şi soțiile celor ce au murit atunci să citească aceste rânduri, să se încredințeze de adevărul lor şi să se mângâie. Socotesc că moartea lor, față de mântuirea veşnică, este mai bună decât moartea tuturor celor care au murit în vremea aceea înconjurați fiind de rude şi cunoscuți. Să aline Domnul sufletele lor în Împărăţia cea Cerească!

TREBUINȚELE FAMILIALE ȘI GRIJILE PENTRU COPII

Oamenii cu familii numeroase și nu îndeajuns de îndestulați din punct de vedere material, neavând cu ce să se mângâie în prezent și temându-se și mai mult pentru viitor, foarte adesea cad în deznădejde și se chinuie nemângâiați prin diverse presupuneri împovărătoare și presimțiri întunecate.

Sfântul-nevoitor, cu blândețea specifică lui mustrându-i pe aceștia pentru lipsa nădejdii creștine în Pronia lui Dumnezeu, se străduiește în același timp să-i învețe părintește că belșugul ori sărăcia, trimise nouă de Dumnezeu, fără îndoială, ne sunt dăruite în vederea tot a mântuirii noastre. „Ce este soarta noastră dacă nu voia lui Dumnezeu?" – se spune la noi.

- Un tablou întunecat al viitorului v-ați zugrăvit – îi scrie el unuia dintre credincioși. Dar de ce unul întunecat? Pâine aveți deocamdată... și slavă lui Dumnezeu! Iar față de ceea ce va fi în viitor, iată răspunsul meu: Dumnezeu ne-a dăruit zile, ne dă și hrană. Nădăjduiți... și săvârșiți-vă lucrul în tăcere... Fără griji și treburi cum să trăiți? Dar toate să fie împlinite cu măsură, iar principalul – cu lăsarea sinelui în voia lui Dumnezeu. Nu puteți să nu vă alarmați când vă puneți întrebarea: ce va fi mâine? Dar nici să vă liniștiți prin nimic altceva nu puteți decât zicând: fie voia Domnului. Apostolul spune: *Știu să fiu și smerit, știu să am și de prisos; în orice și în toate m-am învățat să fiu și sătul și flămând, și în belșug și în lipsă* (Filip. 4, 12).

Belşugul ori sărăcia sunt trimise de Dumnezeu – toate, fără îndoială, în vederea mântuirii noastre, iar ca să fie aşa, depinde de felul în care primim toate cele pe care le întâmpinăm... Mai ales orice nevoie duhovnicească pentru care vă doare inima, lăsaţi-o în seama Domnului şi El vă va ajuta şi va îndepărta ceea ce este necurat...

- Am găsit undeva – spune preasfinţitul – următoarea povestire a unui ascet de demult: „Mult m-am trudit şi am lucrat, dar bani nu am adunat; ceea ce îmi rămâne, de obicei, împart totul la săraci. Însă odată mi-a venit următorul gând: „Ce se va întâmpla când voi îmbătrâni şi mă voi îmbolnăvi? Cine mă va ajuta şi mă va adăposti atunci? Cu ce voi trăi?" M-am tot gândit aşa şi am început să pun bani de-o parte pentru „zile negre", la început câte puţin din ostenelile mele, iar apoi tot mai mult, astfel încât am încetat cu totul să-i ajut pe ceilalţi, precum făceam înainte. Cu timpul mi s-a adunat un stoc destul de mare pentru „zile negre". Şi ce s-a întâmplat? Cum am gândit, aşa s-a şi întâmplat: „zilele mele negre" au venit. Mi s-a deschis o rană cumplită la picior şi nu am mai putut lucra. A trebuit să stau la pat şi să caut ajutor la doctori. Dar mi-am tratat boala atât de mult, încât toţi banii i-am cheltuit, iar ajutor nu am primit. În cele din urmă doctorii mi-au spus: „Trebuie să-ţi amputăm piciorul bolnav, căci altfel vei muri". Nu aveam ce să fac şi am hotărât să mă lipsesc de picior, numai să rămân viu. Între timp, în timpul unei nopţi m-am răzgândit. Mi-am amintit viaţa mea de muncă dinainte, când nu aveam nici un necaz, ci doar mă bucuram că din ostenelile mele le dădeam ajutor celor nevoiaşi, iar de mine parcă şi uitam, şi am început să-I cer lui Dumnezeu ajutor, căindu-mă pentru faptul că mi-am strâns avere şi am nădăjduit ca prin bani să mă izbăvesc de orice năpastă. Şi, iată, mi se arată Îngerul lui Dumnezeu şi îmi spune: „Unde sunt, aşadar,

banii pe care ți i-ai adunat pentru „zile negre"?... Eu am izbucnit în plâns. „Am greșit – i-am spus –, Doamne, iartă-mă, de acum nu voi mai face acest lucru!" Atunci Îngerul Domnului s-a atins de piciorul meu bolnav și dintr-o dată mi-a trecut toată durerea. De atunci am început să socotesc că este păcat să adun bani pentru „zile negre". Pentru ce îmi trebuie bani când Domnul Însuși Se îngrijește de mine?"

- Vă neliniștește situația exterioară [se înțelege: insuficiența mijloacelor materiale] și cea prezentă și, mai ales, cea viitoare, nu atât pentru dumneavoastră, cât pentru familie. Dezvăluiți-I Domnului durerea pe care o aveți. Și rugați-vă să orânduiască după voia Lui cea sfântă. Familia dumneavoastră, oare, nu este a lui Dumnezeu? Și nu are El grijă de ea așa cum are de toți? A vă ruga, dar, pentru aceasta nu este nici un păcat... Cine ne-a învățat să cerem în rugăciune: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi* nu se întristează când cerem și celelalte lucruri ale vieții, lăsându-le, totuși, pe toate în voia Lui cea sfântă. Familia este crucea vieții capului ei! Răbdați, supunându-vă Domnului, și, făcând tot ce ține de dumneavoastră, lăsați totul în voia lui Dumnezeu.

- Toți vreți să-i orânduiți singuri pe copii, iar lui Dumnezeu nu-I lăsați nimic de făcut. Și, de fapt, toate trebuie să le lăsați în seama lui Dumnezeu, fără să încetați, desigur, să aveți și voi grijă, dar fără să-i dați prea multă importanță acestei griji. Dacă Dumnezeu nu-i binecuvântează pe copii, ce puteți face voi singuri? Și să nu înceapă Dumnezeu să se uite la ei cu indiferență din pricina grijilor voastre [se înțelege: din pricina grijilor nemăsurate]. Reiese că prin grijile voastre nu faceți nimic trainic, iar Dumnezeu nu va începe să lucreze pentru ei din pricina voastră. În loc să iasă bine, iese rău. Vrăjmașul este cel care vă tulbură... Cu fiecare neputință sufletească

trebuie să vă îndreptaţi imediat în rugăciune către Domnul, cerându-I să vă dea ajutorul necesar.

- Copiii, dacă îi va orândui Dumnezeu, vor fi bine. Educaţia ţine de voi, iar orânduirea este lucrul lui Dumnezeu. Dacă aceasta [adică educaţia] este ireproşabilă şi cu privire la ea nu aţi făcut nimic greşit, nu trebuie să vă chinuiţi, chiar dacă nu puteţi să nu vă întristaţi. Lăsaţi, însă, totul în seama Domnului şi acoperiţi totul cu strigări credincioase către Domnul: fie voia Ta, Doamne! Şi anii vieţii vor fi în lume cu Domnul! Copiii... sunt sarcina lui Dumnezeu. El poartă de grijă tuturor. Iar împlinitorii purtării Lui de grijă sunt: în primul rând – părinţii, iar apoi toţi cei care conduc oarecum mersul lucrurilor... Copiii au sănătatea slabă – nu e nimic! Vor face mai puţine năzbâtii şi vor fi mai aproape de Dumnezeu... Pe toţi trebuie să-i acceptăm aşa cum ni i-a dat Dumnezeu... şi pentru toţi să-I mulţumim.

***

Prevenindu-i pe aceia care numai dintr-o falsă ruşine de a părea oameni înapoiaţi se străduiesc în toate fără chibzuinţă să urmeze moda şi duhul vremii, neexceptând nici un asemenea lucru serios, cum este educaţia copiilor, preasfinţitul le dă părinteşte următorul sfat:

- Fără să vă ruşinaţi şi fără să vă temeţi de lume, străduiţi-vă să le daţi copiilor voştri adevărată educaţie creştină, insuflându-le numai concepţii creştineşti cu privire la toate lucrurile, deprinzându-i cu regulile creştineşti de viaţă şi aprinzându-le dragostea pentru Biserica lui Dumnezeu şi toate rânduielile bisericeşti... Astăzi învaţă multe, fără să ţină cont de făgăduinţele creştineşti făcute la Botez şi fără să aibă în vedere

responsabilitatea înaintea lui Dumnezeu. Au venit nişte vremuri aşa de deştepte... În instituţii copiii nu mai rămân aceiaşi... Pe lângă toate acestea nu putem să credem că tot ceea ce li s-a insuflat [se înţelege: în familie] a pierit. Tot rămâne ceva şi la vremea sa va aduce rod. Nu-i lăsaţi pe copiii voştri; cât puteţi, lucraţi ca ei să nu se abată deloc din drum; iar izbânda – toată este de la Domnul! Rugaţi-vă... Ajutaţi-i mai mult pe cei săraci, încredinţându-i pe copii rugăciunii lor. Rugăciunea aceasta este puternică.

***

Cu privire la aceeaşi problemă – cum să lucrăm cu copiii care încep pentru un motiv sau altul să-şi piardă în chip vizibil crezurile religioase dinainte şi bunele obiceiuri dobândite în copilărie mulţumită influenţei familiei, preasfinţitul îi scrie unuia dintre fiii săi duhovniceşti:

- Grija dumneavoastră este fiul [care, precum se va vedea din cuvintele următoare, a început să se clatine în convingerile lui religioase]. Ce este de făcut? Satana s-a năpustit cu toate hoardele sale asupra Rusiei, deoarece tocmai ea este singura putere care păstrează adevărul... Şi, iată, vedem ce izbânzi mari are el printre noi!... Vedem, dar cum să lucrăm împotriva acestora nu ştim şi nici nu ne pricepem să ne apucăm de acest lucru... Aţi putea să chibzuiţi împreună cu el [cu fiul]. Încercaţi!... Numai să faceţi lucrul acesta între patru ochi, ca nimeni să nu fie în jur... şi să vă adresaţi direct inimii lui... Apoi încercaţi să vedeţi ce motive are el pentru necredinţă. Şi tot atunci nimiciţi încetişor acele motive. A-i mustra pe copii este datoria părinţilor, ca atare – şi a dumneavoastră. De ce să vă temeţi? Cuvântul plin de dragoste niciodată nu supără. Cel poruncitor nu aduce nici un rod... Nu vă speriaţi!...

Copiii nu au nimic solid, tare, ci se poartă după cum bate vântul: acesta este duhul lor!... După nimicirea şubrezeniei temeiurilor necredinţei el va rămâne cu nimic şi atunci îi puteţi propune temeiurile dumneavoastră, dar până atunci nu i le expuneţi, ci numai i le nimiciţi pe ale lui şi vă rugaţi[8]... A ascuns icoana ca să nu o vedeţi... Nu este nimic reproşabil aici... Spuneţi-i că poate ascunde totul... şi faptul că se roagă lui Dumnezeu... şi că merge la biserică, ascunzând acest lucru de ceilalţi... [după toate probabilităţile, aici trebuie să înţelegem colegii de şcoală, din partea cărora i-au survenit ispitele răzvrătitoare ale necredinţei]. Iar când acest lucru nu vă reuşeşte, lăsaţi-l să facă totul înlăuntru şi să se adreseze şi să se roage lui Dumnezeu în sufletul lui. Şi acesta va fi un lucru cu adevărat plăcut lui Dumnezeu; şi credinţa o va păzi. Să cerceteze în fiecare dimineaţă şi seară Simbolul Credinţei, reînviind în inimă toate dogmele sfintei noastre credinţe.

Totuşi, inima dumneavoastră care îşi iubeşte fiul şi crede sincer vă va învăţa totul mai bine decât mine.

---

[8] Nu putem să nu deplângem faptul că multe dintre mamele de azi fie nu ştiu, fie nu-şi mai aduc bine aminte cum mamele creştine dinainte ştiau să-I ceară cu lacrimi lui Dumnezeu întoarcerea pe calea adevărului a fiilor lor rătăciţi. S-o luăm măcar ca exemplu pe Monica – mama fericitului Augustin. Citiţi „Mărturisirea" lui şi veţi vedea cum a fost Augustin în tinereţe şi cum a devenit mai târziu, după primirea Sfântului Botez. Şi care a fost cauza acestei minunate schimbări din viaţa lui dacă nu rugăciunea pentru el a mamei lui, care-l iubea – a unei creştine pline de râvnă? Nu în zadar fostul duhovnic al Monicăi, un preot bătrân, văzându-i neîncetatele rugăciuni săvârşite cu lacrimi pentru fiul ei, cu mult timp înainte de întoarcerea lui Augustin la creştinism, parcă într-o insuflare proorocească, a spus odată, fiind ferm convins de cuvintele sale: „Nu poate pieri un copil al atâtor lacrimi", ceea ce s-a şi întâmplat în realitate. Şi câte exemple de acest fel sunt în istoria Bisericii noastre! (n.r.)

SFATURI CU PRIVIRE LA CITIREA CĂRȚILOR

Mulți dintre cei ce corespondau cu preasfințitul-zăvorât i-au cerut sfatul, întrebându-l: cum și ce să citească, pentru ca citirea aceasta să le aducă folos sufletesc? Dintre răspunsurile date la aceste întrebări le vom lua mai întâi de toate pe cele în care Sfântul Teofan dă indicații cu privire la citirea rugăciunilor sau citirea rânduită de biserică.

- Cereți o rezolvare cu privire la modul în care să citiți Evanghelia și Apostolul: câte un capitol, unul după altul, sau precum se arată în biserică? De vreme ce v-ați obișnuit deja să citiți ca la biserică, tot așa să și continuați...

- Puteți să citiți Evanghelia șezând, dar fără să reduceți evlavia.

- Acatistele și canoanele să le citiți bine, precum sunt rânduite. Uitați-vă în Psaltire la sfârșit... Dar să nu vă lungiți prea mult...

- În timpul citirii străduiți-vă să vă țineți inima neocupată, deschisă spre adevăr și, cuprinzând cele citite cu înțelegerea, să le sădiți în inimă. În timpul citirii, fie un stih, fie un altul vă mișcă inima, iar un altul v-o mișcă foarte mult. Rețineți aceste stihuri care vă mișcă inima și în timpul zilei pomeniți-le mai des, mai ales pe acela care v-a mișcat mai mult. Acest lucru va înnoi înviorarea inimii – este un lucru foarte rodnic. Este mai bine să citiți puțin, dar cu asimilarea celor citite și cu simțirea lor, decât să

citiţi mult şi fără acestea două: fără ele citirea va fi ca sămânţa căzută pe drum.

- Vă amintiţi, v-am scris să vă concentraţi asupra citirii din timpul zilei, străduindu-vă să duceţi gândurile care vă întâmpină la simţire. Aceasta este o preocupare nesfârşită. Căci, oricât v-aţi concentra, nu veţi ajunge la sfârşitul cugetărilor dumnezeieşti.

- Cât să citiţi Psaltirea? Cât voieşte sufletul... O catismă, două, trei... sau câţiva psalmi.

Cu privire la citirea cu scopul zidirii sufleteşti, preasfinţitul spune următorul lucru:

- Este bine să citiţi vieţile sfinţilor din Minei; chiar dacă nu putem vieţui aşa, totuşi suntem obligaţi să-i imităm pe măsura puterilor şi chiar peste. În fiecare viaţă ni se înfăţişează conturul general al vieţii sfântului respectiv... Din privirea generală a acestor contururi veţi vedea că toţi sfinţii au avut ceva în comun [toţi au avut credinţă tare în Dumnezeu, au dus luptă neîncetată cu patimile lor, au răbdat cu supunere toate încercările trimise lor şi altele asemenea] şi din acestea trageţi concluzia: şi una şi celelalte sunt necesare.

- Vieţile sfinţilor sunt însufleţitoare... şi ne îndeamnă să le imităm, dar pe măsura puterilor noastre. Este bine, totuşi, să împrumutăm din ele osândirea de sine şi smerenia...

- Nu citiţi numai de dragul de a citi, ci pentru a împrospăta şi a hrăni sufletul. Iar el se hrăneşte cu ceea ce prin atenţie trece în inimă şi o înviorează... Dacă în timpul citirii şi al meditaţiei un anumit gând vă scoate din mediul făpturilor şi vă duce înaintea feţei Domnului, închideţi cartea şi rămâneţi cu acel gând... chiar dacă toată ziua.

În legătură cu aşa numita lectură laică, preasfinţitul dă următorul sfat:

- Mă întrebați dacă puteți citi altceva în afară de cărțile duhovnicești. Printre dinți vă spun, abia auzit: puteți, numai nu prea mult și nu fără selecție. Puneți-vă următorul semn: când, aflându-vă în bună stare duhovnicească, începeți să citiți cărți ale înțelepciunii omenești și acea stare bună începe să plece, aruncați cărțile acelea. Aceasta să fie lege generală pentru voi.

Dar și cărțile înțelepciunii omenești pot hrăni duhul. Sunt acelea care ne arată în natură și în istorie urmele înțelepciunii, ale bunătății, ale dreptății și ale marii purtări de grijă a lui Dumnezeu față de noi. Asemenea cărți să citiți. Dumnezeu Se descoperă pe Sine în natură și în istorie la fel ca și în cuvântul Său. Și ele sunt cărțile lui Dumnezeu pentru cei care știu să le citească. Este ușor a spune: citiți asemenea cărți, dar de unde să le luați? Acest lucru nu vi-l pot arăta. Astăzi ies mai mult cărți cu subiecte din științele naturii. Însă toate au orientare rea, anume: încearcă să explice originea lumii, fără Dumnezeu, și toate manifestările moral-religioase și pe celelalte ale vieții noastre duhovnicești, fără duh și suflet. Nici în mâini să nu le luați. Există cărți cu subiecte din științele naturii fără astfel de idei. Pe acelea le puteți citi. Este bine să vă lămuriți alcătuirea plantelor, a animalelor, mai ales a omului, și legile prin care se manifestă viața. Mare este în toate acestea înțelepciunea lui Dumnezeu! Nepătrunsă!

Dar poveștile și romanele? Există și printre ele unele bune. Dar, ca să aflați dacă sunt bune, trebuie să le citiți și, citindu-le, acumulați atâtea istorioare și imagini încât ferească Dumnezeu! Vă murdăriți căpșorul vostru cel curat. După aceea trebuie să mergeți să-l curățiți. De ce să vă luați asupra voastră o asemenea muncă? Căci, cred eu, este mai bine să nu le citiți. Când cineva dintre oamenii citiți bine intenționați vă recomandă o povestire, o puteți citi. Totuși, treptat și pentru varietate.

- Iar numai cu Evanghelia sau cu Noul Testament un veac întreg puteți trăi – și tot puteți citi. Le tot citiți și nu le terminați. De o sută de ori le citiți și tot necitite rămân[9].

[9] În legătură cu citirea Evangheliei, chiar Lev Tolstoi s-a exprimat odată așa: „Pentru a vă însuși cea mai înaltă concepție despre lume, nu este nevoie să mergeți la cursuri, ci trebuie numai să citiți Evanghelia și să nu închideți ochii, urechile, dar, mai ales, inima" (n.r.)

STRĂDUIŢI-VĂ SĂ EVITAŢI SĂ VĂ PETRECEŢI TIMPUL ÎN LENE ŞI TRÂNDĂVIE

În vorbirea populară vie s-au păstrat multe proverbe foarte înțelepte şi extrem de iscusite cu privire la trândăvia omenească: „Dacă trăieşti fără lucru, doar tai frunză la câini”; „Nu sta cu mâinile în sân şi nici de plictiseală nu vei avea parte”; „Urâtă e ziua până seara când nu ai ce face”; „Sub piatra care zace, nici apa nu curge” şi aşa mai departe. Mai mult decât atât, înțelepciunea vieții de zi cu zi numeşte trândăvia mama tuturor viciilor. Și este întru totul adevărat. Aşa cum pământul gol, nesemănat cu nimic se umple de tot felul de ierburi rele, aşa şi sufletul leneşului, care nu se ocupă cu nici o treabă serioasă, în chip firesc, se molipseşte şi de gânduri necurate şi de dorințe păcătoase; tot răul are deschisă aici cale liberă de acces.

Marele lucrător care niciodată nu a pregetat şi nici o clipă nu a rămas fără lucru, fie intelectual, fie fizic, preasfinţitul Teofan, cu privire la acest subiect gândește astfel:

- Timpul petrecut în zadar în conspirație cu toate duhurile împotriva sărmanului suflet... atacă duhul şi începe să necăjească sufletul – unul dintre duhuri propunându-i un lucru, altul, alt lucru... numai o grijă având, să-i distragă atenția de la Dumnezeu şi să-l îndrepte de la început spre cele deşarte, iar apoi spre ceva cu totul rău.

Osteniţi-vă să vă stabiliţi o asemenea rânduială a lucrurilor şi a îndeletnicirilor, încât nici o clipă de vreme zadarnică să nu vă rămână.

- Nu pot înțelege cum poate fi viața fără lucru. Fie lucrează capul, fie mâinile. Ca să nu existe timp deşert. Şi nici plictiseală nu este. Nici gânduri de nici un fel nu vin în minte...

- Părinţii din vechime întotdeauna aveau o regulă: să aibă un lucru care presupunea trudă, pentru a-şi folosi puterile şi a face experienţa luptei. Lucrul săvârşit era schimbat în fiecare an.

- Cine nu are timp, acela nu va avea când să se plictisească din pricina trândăviei; nu va avea totodată nici primejdia la care sunt supuşi trândavii. Un singur lucru doar trebuie să-l îndepărteze, anume: neliniştea sufletească. Şi eu cred că este uşor să atingi acest lucru dacă nu alergi după multe treburi, ci faci cu toată atenția doar ceea ce presupune mersul lucrurilor să faci... Cine are această atenție, acela întotdeauna numai un singur lucru va şi avea în suflet, fără să se chinuie din pricina altora. După ce a făcut un lucru, se ia de altul şi tot aşa până când va închide ochii să doarmă. Şi aşa în fiecare zi. Nici o îngrămădire de treburi nu va vedea sufletul şi astfel nu se va chinui. Întotdeauna va avea de făcut numai un singur lucru înaintea feţei Domnului.

SCRISOAREA PREASFINȚITULUI TEOFAN CĂTRE ȚĂRANUL ȘUMOV[10]

Dumnezeu să-ți vină în ajutorul mântuirii, iubite frate în Domnul! Scrisoarea ta am primit-o pe 20 martie. Mă grăbesc cu răspunsul, dar, dacă va ajunge la destinație după dorința ta, Dumnezeu știe. Ostenelile tale pentru învățarea copiilor sunt binecuvântate. Să te ajute mila lui Dumnezeu să continui lucrarea cea folositoare pentru ceilalți și mântuitoare pentru tine!

Îmi scrii că întâmpini greutăți din partea părinților cu privire la școlirea fetelor lor. Îmi pare foarte, foarte rău. Dar poate că vor vedea roadele bune de la fetele deja școlite și astfel se vor hotărî să le dea și pe celelalte la învățătură. Pretexte!... – dar ce pretexte legale și raționale

---

[10] Iov Ivanovici Șumov era un țăran de rând din satul Nepotiagov, județul Suzdal, gubernia Vladimir. Deschizând în casa sa o școală pentru copiii de țărani, în anul 1862, el a condus cu foarte mare izbândă această lucrare timp de 12 ani, dar, încredințându-i cu dragă inimă, pentru învățare, pe fiii săi învățătorului din sat, țăranii locului au refuzat, în același timp, sub diferite pretexte, să le dea pe fetele lor la școala lui. Din acest motiv Șumov s-a plâns cu mare durere în lunga sa scrisoare către vlădica Teofan, cu care purta corespondență, dorind să audă de la el mângâiere și sfat față de cum și ce trebuie să le răspundă părinților la pretextele lor. Scrisoarea de față a și fost răspunsul preasfințitului către învățătorul din Nepotiagov... (Mai amănunțit despre Iov Șumov puteți citi în cartea editată separat de protoiereul A. Bobrov sub titlul „Țăranul Iov Șumov și activitatea lui culturală printre consătenii săi", M., 1905) (n.r.).

pot născoci? Numai necunoaşterea lucrurilor cuvenite. Trebuie să te rogi ca Domnul să-i facă pe părinţi să înţeleagă greşeala lor şi să capete râvnă pentru învăţătura fiicelor lor. La pretextele lor voi răspunde scurt.

1) Ei spun că, şi dacă vor învăţa, fetele lor cu boieri tot nu se vor mărita: tot ţărănci vor fi. Parcă ştiinţa de carte trebuie să o aibă numai domnii. Tuturor le este de folos să ştie să citească. Şi peste tot deja se studiază – şi ţăranii studiază: şi fetele, şi băieţii. De ce să ne dăm la o parte faţă de ceilalţi? Că fata se va mărita tot cu un ţăran – ce este rău aici? Doar băieţii aceştia toţi ştiu deja să citească. Trebuie să le pregătim şi pe logodnicele lor să ştie să citească pentru a le fi egale. Când şi soţul şi soţia vor şti să citească, atunci va veni un praznic, vor citi acasă Evanghelia sau vieţile sfinţilor, sau altă carte bună. Fie va citi soţul, fie soţia. Şi timpul se va scurge în chip mântuitor sufletului. Şi soţului îi va plăcea mai mult să stea acasă în timpul liber dacă soţia sa va fi învăţată. Altfel va spune că, decât să stea împreună cu ea, care este neînvăţată, mai bine pleacă... Şi se poate întâmpla ca soţia cea învăţată să citească o carte şi, dacă soţul ei se abate din drum, ea să ştie, în acest caz, ce să-i amintească lui. Dumnezeu Se va milostivi şi-l va cuminţi. Iar când Dumnezeu dăruieşte copii, mama lor învăţată îi învaţă singură ştiinţa de carte, printre treburi. Şi aşa va fi în sat toată lumea învăţată... chiar dacă nu vor fi şcoli.

2) Cea neînvăţată, pentru că nu ştie carte, greşeşte – şi este pedepsită mai puţin. Dar şi cu băieţii se întâmplă acelaşi lucru... şi cu toţi cei care ştiu carte. Ca atare, ce să facem – să stârpim ştiinţa de carte de pe faţa pământului? Şi Evanghelia ar trebui să o ascundem ca să nu fie citită în biserică? Ea ne arată păcatul, care din această pricină devine şi mai mare. Dar Dumnezeu a trimis pe pământ prooroci şi apostoli şi El Însuşi, în Persoana Sa, a venit pe

pământ şi voia Sa cea sfântă ne-a descoperit-o, cum trebuie să trăim ca să ne mântuim, şi toate acestea în Dumnezeiasca Scriptură a poruncit să fie scrise ca toţi oamenii să citească şi să vadă ce voieşte Dumnezeu de la noi. Toţi trebuie să cunoaştem voia lui Dumnezeu şi care fapte sunt virtuţi şi care – păcate. Şi cine nu face acest lucru, acela greşeşte înaintea Domnului. Şi reiese că, cine rămâne în întuneric şi neştiinţă, de două ori greşeşte: şi prin faptul că nu cunoaşte voia lui Dumnezeu, şi prin faptul că nu foloseşte mijloacele pentru a o afla şi rămâne dinadins în întuneric. Iar cine îi ţine şi pe copiii săi în acelaşi întuneric, acela face şi al treilea păcat – fie pe băieţi, fie pe fete nu îi învaţă. Părinţii aceştia ar trebui şi ei înşişi să înveţe carte ca să citească ceea ce spune Domnul în Sfânta Evanghelie şi ce spun sfinţii apostoli din partea Lui – în Apostol. Dar, pentru că le-a trecut vremea, măcar pe copiii lor să-i lase să înveţe.

3) Fata învaţă şi pleacă la mănăstire. La mănăstire nu o trage învăţătura, ci chemarea deosebită a lui Dumnezeu. Dacă cineva are o fată care doreşte să meargă la mănăstire, de ce să o împiedice? Dumnezeu o cheamă, să meargă. Şi pe sine se va mântui, şi pentru părinţi se va ruga. Ce nenorocire se întâmplă dacă fata cuiva doreşte să meargă la mănăstire? Aceasta este mila lui Dumnezeu şi faţă de fată, şi faţă de părinţi. Dar nu este deloc aşa, încât cea învăţată să plece neapărat la mănăstire. Ea va citi cărţi bune şi din ele va înţelege mai bine cum să-şi mântuiască sufletul şi, înţelegând, va începe să trăiască aşa şi îi va învăţa şi pe ceilalţi. Oamenii nu se mântuiesc numai în mănăstire. Şi în viaţa de familie se mântuiesc şi în orice chemare şi stare. Însă celei învăţate sau celui învăţat le este mai uşor să se mântuiască, deoarece prin citire este mai uşor să înţeleagă cum să-şi mântuiască sufletele. Iată aici răspunsul şi la al patrulea pretext – că se poate mântui

şi cea neînvăţată. Se poate, cum să contrazic acest lucru? Şi cei învăţaţi pier şi cei neînvăţaţi se mântuiesc. Totul depinde de buna voinţă sau de direcţia în care se îndreaptă inima. La aceasta să fie atent fiecare – şi cel învăţat, şi cel neînvăţat. Dar, iată, ar trebui să-i întrebăm pe aceştia în ce – cred ei – constă mântuirea părinţilor? În primul rând, în buna educaţie a copiilor: trebuie să-i înveţe calea a tot binele. Puţin timp au, oare, mamele, mai ales seara, când nici ele, nici copiii nu fac nimic – îndeosebi înaintea sărbătorilor şi în sărbători? Tatăl nu este acasă. Mama ar spune ceva, dar nu ştie. Copiii se zbenguie sau dorm. Vremea trece în zadar. Dar, dacă ea ar fi învăţată, ar deschide o carte şi ar citi, mai ales vieţile sfinţilor. Şi toţi ar asculta cu plăcere. Şi ea însăşi ar învăţa, şi pe copii i-ar învăţa. Iată cea mai uşoară mântuire! Şi multe alte înlesniri din ştiinţa de carte sunt spre mântuire. Păziţi-vă numai să nu vă mândriţi şi să nu începeţi să gândiţi lucruri mari despre voi.

5) Ei spun: fata se va mărita şi va uita tot. Dar de ce să renunţe să citească după ce a învăţat? Pentru că a învăţat, să-şi cumpere cărţi: iată, sunt multe cărţi ieftine şi le poate citi... seara, când este liberă, şi în sărbători. Şi aşa nu va uita. Se va deprinde să citească acasă la părinţii ei, şi măritată fiind, tot aşa va face, cu şi mai multă plăcere dacă şi soţul va fi învăţat. Iar eu mai cred că ştiinţa de carte este greu să o uiţi. Cine învaţă bine, cum să o uite? Căci este la fel ca meşteşugul.

Cine abia învaţă meşteşugul şi renunţă la el, acela, desigur, îl poate uita. Dar cine îl învaţă bine, nu îl va uita. Aşa este şi cu ştiinţa de carte.

6) A început să toarcă... De ce să ne pară rău? Toarce mult fata? Şi toarce mai mult tocmai pentru a învăţa să toarcă. Dar poate învăţa lucrul acesta şi învăţând carte. Ziua să înveţe carte, iar seara să toarcă. Să facă

aceste două lucruri pe rând. Şi ce va fi! Ce confecţioneră poate deveni! Acum există cărţi cu toate meşteşugurile: îţi descriu ce şi cum să faci. Cumpăraţi-i o asemenea carte. O va citi şi ce nu va învăţa ea de acolo: toate meşteşugurile femeilor. Iar pentru studiu nu îi trebuie mult timp. Fetele sunt mai pricepute decât băieţii. Imediat asimilează şi se deprind să citească. Iată, acestea şi altele asemenea să le transmiţi părinţilor. Poate se învaţă minte. Dacă aş fi fost în eparhia voastră, le-aş fi scris o scrisoare. Dar acum aceasta nu este treaba mea. Transmite-le ideile pe care le-am expus. Dacă le vor înţelege – e bine. Iar, dacă nu le vor înţelege, Domnul va fi judecătorul lor.

Tu, însă, nu te întrista şi continuă să te trudeşti. După ce îi vei învăţa pe toţi băieţii – şi, o, dacă le-ai învăţa şi pe fete! – lucrurile vor fi la locul lor, iar ştiinţa de carte nu va mai dispărea din sat. Căci ce părinte învăţat va voi să-şi lase fiul neînvăţat?

Îţi mulţumesc pentru bunele tale doriri şi rugăciuni. Te rog să continui această bună lucrare. Binecuvântarea Domnului să fie cu tine şi cu familia ta şi cu toţi elevii şi elevele tale şi cu toţi sătenii. Domnul să vă miluiască şi să vă mântuiască pe toţi!

Multpăcătosul Teofan, episcopul[11].

---

[11] Originalul acestei scrisori se află la redactorul acestei cărţi (n.r.).

SIMFONIA[12] SAU CITATELE ZIDITOARE DE SUFLET din scrisorile preasfinţitului Teofan în legătură cu diferite teme, dispuse în ordine alfabetică

[12] La alcătuirea „Simfoniei" s-a întrebuinţat anexa lucrării studentului I. Bondarenko de la Academia Duhovnicească din Moscova „Învăţătura pastorală în scrisorile şi predicile episcopului Teofan Zăvorâtul" (Zagorsk, 1980-1981. Dactilografiere).

Acatistul

În acatist trebuie să strălucească clar întreaga viață a slăvitului sfânt, la fel ca și în canonul închinat lui. Însă mie întotdeauna îmi vine în minte faptul că ar trebui să diversificăm forma sau felul acatistului. Să spunem ori *bucură-te*, ori *laudă ție*, ori *pe tine te lăudăm*, ori *ție ne rugăm*, o rugăciune direct și tot așa... Și la fiecare invocare ori să rostim un icos și un condac întreg, ori să spunem fiecare icos și condac pe rând ca să transformăm tot acatistul într-o cântare de laudă și de rugăciune către cel slăvit [II, 292][13].

Principala grijă, desigur, trebuie să fie ca fiecare invocare să conțină o idee întreagă, bine meritată, exprimată pe scurt, clar și impresionant. În cărțile noastre bisericești sunt multe slujbe închinate Maicii Domnului. De acolo putem alege fraze minunate: profunde, înalte, care cuprind în puțin multe. Și acatiste sunt multe. Să vă ajute Maica Domnului să așezați în rândul lor unul foarte bun. [II, 307]

Îngerul păzitor

Dar, oare, gânduri bune nu vă vin? Tuturor le vin. Ele sunt insuflate de Îngerul Păzitor și trebuie să le notați... [III, 538]

---

[13] Citat din: *Culegerea scrisorilor preasfințitului Teofan* în VIII serii, M., 1898-1902. (Cu cifre romane în paranteze pătrate este însemnat numărul seriei, iar cu cifre arabe, numărul scrisorii).

Vrăjmaşul este viclean, însă Îngerul lui Dumnezeu este mai puternic decât el: doar face semn cu sabia şi toate urzelile vrăjmaşului se împrăştie ca praful dus de vânt. [IV, 582]

Apostolii şi bărbaţii apostolici

Scrierile apostolilor au apărut nu pentru expunerea învăţăturii creştine, ci pentru îndepărtarea neînţelegerilor şi a neorânduielilor care au apărut în anumite comunităţi de creştini. Şi, prin urmare, conţin numai anumite teme, dar nu toate sunt creştineşti. Ele sunt scrise pentru creştinii adevăraţi, formaţi întru totul creştineşte. Şi, deşi se referă la începuturile creştinismului, acest lucru îl fac numai în măsura în care este cerut de tema despre care este vorba. În scrierile apostoleşti este evident tot ceea ce este creştinesc; dar nimic nu este dezvăluit pe deplin, nici sistematic. Pentru toate există indicaţii şi aluzii, dar expuneri clare nu există, în afară de acele subiecte în legătură cu care au apărut nelămuririle. [VI, 946]

Bărbaţii apostolici, conducând Biserica după exemplul şi porunca apostolilor, au educat în acelaşi timp pe lângă ei nişte bărbaţi care după ei să le poată ocupa locul şi să continue să păzească învăţăturile şi rânduielile apostoleşti...

Astfel, toate învăţăturile şi rânduielile apostoleşti s-au transmis din neam în neam prin viaţă şi prin faptă. Apostolii, tot ceea ce au propovăduit, au transpus în viaţa intelectuală, morală, familială... şi în toate modurile de viaţă. Viaţa din viaţă s-a aprins... şi viaţa dusă de apostoli s-a păstrat... [VI, 974]

Starea cea bună pe care ați simțit-o este rodul harului lui Dumnezeu, care v-a adumbrit. El se dăruiește oricui se întoarce sincer către Domnul. Așa spune Sfântul Macarie Egipteanul. Și se dăruiește la început, iar apoi se ascunde. Domnul prin acest lucru doar ne dă de înțeles că există un motiv pentru care să ne trudim și să mergem în urma Lui. Starea aceasta nu poate fi egalată de nici un extaz firesc. Ea este excepțională și se simte numai datorită atingerii Domnului de suflet. Ați observat locul unde se simte... În inimă. A prelungi această stare nu stă în puterea noastră, dar ceva asemănător putem produce prin trezvie. [I, 138]

Harul lucrează în două feluri: din afară, când cheamă – și acesta este harul general – nimeni nu este exclus, căci Domnul voiește ca toți să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină; când cineva, ascultând chemarea, se întoarce, harul prin Taina Botezului sau a Pocăinței se sălășluiește înlăuntru și acolo clădește mântuirea sau îl formează din stihiile binelui, specifice omului, pe omul cel nou, moștenitorul Împărăției Cerești, nu în chip poruncitor, ci îndrumător și ajutător, adică arătându-i binele și ajutându-l să-l săvârșească. [I, 185]

Harul este comun tuturor, numai să-l păstrezi... și tuturor le este deschisă calea de acces către el și toți pot fi mântuiți dacă vor... Vina nemântuirii nu este a harului, ci a nedoririi noastre. [I, 188]

Harul Duhului Sfânt este cu noi din momentul botezului și al mirungerii. Rugăciunile bisericești, cele de acasă, ostenelile ascetismului și ale binefacerilor dezvoltă acest dar și îi oferă spațiu să lucreze în noi. Cel mai bun mijloc pentru acest lucru este rugăciunea inimii, pe care, de asemenea, trebuie să o socotim rodul Duhului. Și, în

acelaşi timp, atrăgătoarea Duhului... În acest sens şi rugăciunea bisericească în Duhul Sfânt este atrăgătoarea Duhului. [II, 342]

Harul Dumnezeiesc îndreaptă atenția minții şi a inimii către Dumnezeu şi le ține la El. De vreme ce mintea fără lucru nu stă, ea, fiind îndreptată către Dumnezeu, la Dumnezeu se şi gândeşte. De aici pomenirea lui Dumnezeu – veşnica însoțitoare a stării pline de har... Pomenirea lui Dumnezeu nu este zadarnică, ci neapărat duce la contemplarea desăvârşirilor lui Dumnezeu şi a lucrurilor Lui: a bunătății, a dreptății, a creației, a proniei, a răscumpărării, a judecății şi a răsplătirii. Toate acestea împreună sunt lumea lui Dumnezeu sau sfera duhovnicească. Cel ce râvneşte cu toată ființa lui rămâne în această sferă. [III, 384]

Vrăjmaşul şi inima vicleană, iubitoare de păcat vă atrag de partea lor. Harul lui Dumnezeu îl ajută pe cel care se fereşte, dar pe cel care se aruncă în foc, îl lasă să ardă. [V, 818]

Hotărâți-vă să trăiți cu pomenirea lui Dumnezeu şi să umblați în prezența lui Dumnezeu şi acestea singure vă vor duce la bun sfârşit. Toate acestea sunt din harul lui Dumnezeu. Fără harul Lui prin nici un alt mijloc nimic duhovnicesc nu puteți dobândi. [V, 939]

Omul de unul singur nimic bun nu clădeşte în sine dacă nu vine harul; şi harul nimic nu îi dăruieşte omului dacă omul însuşi nu se trudeşte...[VI, 957]

Autoaprecierea şi lepădarea de har întotdeauna sunt de nedespărțit. Domnul Îşi întoarce ochii Săi de la cel îngâmfat... Dar după lepădarea de har nu întotdeauna urmează căderea. Urmează numai răcirea, pornirile rele şi nestatornicia față de patimi, nu în sensul căderii în lucrurile pătimaşe, ci în sensul tulburării inimii: de exemplu, cineva spune un cuvânt neplăcut... şi inima se aprinde de mânie şi tot aşa. [VI, 969]

Prin ceea ce spune Sfântul Simeon [Noul Teolog], că harul ne determină să uităm şi să dispreţuim tot ce este pământesc şi ceresc, vremelnic şi veşnic, trebuie să înţelegem tot ce este creat, orice făptură. Căci, atunci când harul se aprinde, inima se umple de dragoste pentru Dumnezeu, iar dragostea adevărată pentru Dumnezeu face ca pentru suflet să nu existe nimic în afară de ea şi Dumnezeu. Iată ce spune Sfântul Simeon. [VIII, 1252]

Cum se dobândeşte harul şi cum se manifestă el? Se dobândeşte prin Sfintele Taine şi nu altfel decât vădit devine în cei care îşi omoară patimile prin nevoinţele ştiute (în „Iubirea de bunătate" vedeţi citate din Sfântul Marcu Ascetul). Vădirea aceasta constă în înţelegerea deosebită a credinţei, în starea paşnică a inimii, în rugăciuni profunde, în jertfirea de sine pentru binele celorlalţi, în răbdarea netulburată, astfel încât cei ce privesc să nu mai poată de admiraţie. Trăsătura distinctivă a aflării harului – pacea adâncă şi lepădarea de toate cele văzute – se află înlăuntru înaintea lui Dumnezeu. Aici încetează orice mişcare trupească... [VIII, 1444]

Hotărâţi-vă să trăiţi cu pomenirea lui Dumnezeu şi să umblaţi în prezenţa Lui – şi acestea singure vă vor duce la bun sfârşit. Căci toate sunt din harul lui Dumnezeu, fără harul Lui prin nici un alt mijloc nimic duhovnicesc nu putem dobândi. Îndată ce harul coboară în inimă, totul merge aşa cum trebuie. [IX[14], 65]

---

[14] Aici şi mai departe în seria a IX-a, citatele sunt date de Ieromonahul Gheorghie (Tertâşnikov). Scrisorile episcopului Teofan către diferite persoane, scrisori care nu au intrat în ediţia a VIII-a. Anexa la lucrarea de diplomă. Zagorsk, 1973 (Dactilografiere).

Blândețea

Blândețea transformă orice învinuire neîntemeiată în arvună a fericirii viitoare. [VI, 996]

Fiți blânzi! Şi de la Domnul cereți întotdeauna acest dar. Cu el nu veți simți nici o durere. Veți primi totul ca pe ceva îmbucurător şi prielnic. Aici puterea lui Dumnezeu constă în mersul paşnic pe calea acestei vieți, care aproape întotdeauna este strâmbă. [VIII, 1317]

Pe oricine vine sau pe oricine întâlnim trebuie să-l primim ca pe trimisul lui Dumnezeu. Prima întrebare ți-o vei pune înlăuntru: ce voieşte Domnul să fac cu sau pentru această persoană? Pe toți să-i primiți ca pe chipul lui Dumnezeu, cu cinste, şi să vă doriți să le faceți bine. [VIII, 1458]

Dacă începeți să-I faceți pe plac lui Dumnezeu, trebuie, în primul rând, pe toți să-i primiți în linişte şi să-i răbdați cu blândețe, iar în al doilea rând, să ştiți să vă purtați şi să lucrați. Primul lucru este uşor – strângi din dinți şi taci, dar al doilea este foarte greu, mai ales pentru că duhul neliniştit izbucneşte imediat în afară şi prin cuvânt, şi prin faptă, şi prin gest, şi prin expresia feței tot strică această împrejurare, precum voi înşivă vedeți. Dar căpătați experiență, binevoiți să învățați, ştiința este simplă, însă greu de memorat. Anume: în situațiile neplăcute care nasc sentimente neplăcute față de ceilalți, nu trebuie nici să vorbiți, nici să lucrați. Trebuie să vă liniştiți dinainte şi să scoateți cu totul din inimă neplăcerea ca nici urmă din ea să nu rămână. Atunci şi vorba şi fapta vor merge bine. Atunci puteți să vorbiți şi aspru, chiar şi mustrător, şi vorba să nu aibă efect rău: căci duhul din ea nu este supărător, ci paşnic şi drăgăstos. [VIII, 1459]

Buna dispoziție

Să aveți în vedere principalul, anume – inima bine dispusă către Domnul și către tot ceea ce cere de la noi lucrarea mântuirii. [III, 497]

Primiți buna mea dorire de a vă păstra buna dispoziție ce v-a fost dăruită cât puteți mai mult... Nu vă pierdeți în deșertăciuni, nu vă împrăștiați și, mai ales, nu vă îngăduiți porniri pătimașe, nu numai pe cele mai mari, dar nici pe cele mai mici... Și foculețul, care acum arde și luminează în voi, va continua să vă lumineze și să vă încălzească neîncetat... [V, 854]

Bucuriile și mângâierile nu sunt dovada definitivă a bunei dispoziții. Cele mai importante sunt fermitatea și râvna de a-I face pe plac lui Dumnezeu, duhul umilit și inima înfrântă și smerită și lăsarea sinelui în voia lui Dumnezeu. Când toate acestea există – este bine. [V, 865]

Demnitarul bisericesc

Trebuie să lucrăm fără înverșunare, domol. Nu are rost să ridicăm praful. Principalul – trebuie să-i iubim pe frați – și pe cel mare, și pe cel mic – și în duhul dragostei să lucrăm. Omul, cu cât este mai neputincios, cu atât mai mult trebuie să avem dragoste către el. Dacă veți lucra așa, dragostea vă va învăța totul. Ca de foc să vă temeți să lucrați conform patimilor. Unde este o cât de mică umbră a patimii, acolo nu aștepta folos. Acolo se ascunde vrăjmașul și încurcă totul. Când vă vine să vă supărați, evitați această pornire a inimii, datorită căreia demnitarul ar socoti necinstirea drept o jignire la adresa persoanei sale. „Cum a îndrăznit el să se poarte așa în fața mea?"

Trebuie să-l lepădăm pe „eu" sub toate aspectele lui. [II, 309]

Demnitarul nu este ocârmuitor şi trebuie să lucreze în supunere faţă de cei mai mari. Va fi bun, oare, demnitarul dacă el va da dovadă de neascultare faţă de ocârmuitor?

Demnitarul să nu-l înăbuşe pe monah. El este un rang ocazional, iar monahul – după făgăduinţă va şi muri monah. Aşadar, *pe monah cel mai mult trebuie* să-l păstreze. De rang se poate lepăda, dar de monah cum să se lepede?

Trebuie să se gândească mult şi în fiecare seară să-şi facă judecata asupra sa – judecată fără milă... şi astfel să se înveţe – şi demnitar şi monah să fie.[II, 309]

Nu trebuie să aştepte ca, îndată ce a dat dispoziţia, totul să meargă precum ar fi de dorit: ci, dimpotrivă, în toate să aştepte împotrivire şi să se pregătească să o întâmpine fără tulburare, cu mijloace înţelept găsite pentru rezistenţă. Trebuie să facă totul cu toată râvna, iar izbânda lucrului să o lase în mâinile lui Dumnezeu. De aceea, când nu are izbândă, să nu se mânie, ci să se mustre pentru că a gândit rău şi să găsească un nou mijloc. [VIII, 1456]

Dumnezeu

Totuşi este adevărat şi că Dumnezeu are grijă de cel prudent. [I, 80]

Dumnezeu este pretutindeni şi aude tot... [I, 89]

Trebuie să-I arătăm şi lui Dumnezeu şi oamenilor că nu în zadar ni s-au repetat Dumnezeieştile adevăruri. [I, 90]

După cât se pare, credeţi că, acolo unde sunt Dumnezeu şi adevărul Lui, totul trebuie să fie strălucitor, să bată clar la ochi şi tuturor să le insufle cu glas tare: iată ce este dumnezeiesc! Nu observaţi, oare, că, gândind aşa, voi Îi prescrieţi lui Dumnezeu cum trebuie El să-şi orânduiască lucrurile? Iar aceasta, precum înşivă sunteţi de acord, nu este în firea lucrurilor. Lucrurile lui Dumnezeu sunt în sinea lor exact aşa; dar în exterior sunt şterse, ca să mă exprim aşa. De ce sunt aşa?! La aceasta nu am ce să spun decât că aşa Îi place lui Dumnezeu. Însă cu privire la faptul că este exact aşa, că sub aspectul şters se ascunde frumuseţea şi sub întunecime, lumina, nu există nici o îndoială. Numai că dovada acestui lucru trebuie să o căutăm nu în rândul necredincioşilor, ci în rândul celor credincioşi, şi nu numai în rândul celor credincioşi, ci şi în rândul celor ce vieţuiesc în credinţă. Sparge o nucă – şi vei găsi miezul, gustos şi hrănitor. Dumnezeu nu înşiră mărgelele la nimereală. Mântuitorul şi poporului i-a vorbit despre Împărăţia Sa în chip tainic, în pilde. Cei ce aveau în sine arvuna raţiunii duhovniceşti imediat au pătruns înlăuntru şi au înţeles adevărul. [II, 135]

Noi, dacă am fi în toate îndreptaţi, nu ar însemna nimic. Iar dacă există neorânduieli, tot nimic înseamnă. Dar, pe lângă toate acestea, credem că vom fi mântuiţi pentru mila nemărginită a lui Dumnezeu. Păcătuim, dar nu stăruim în păcat şi, căindu-ne, arătăm deplină supunere faţă de Domnul. Această supunere şi a minţii, şi a inimii, pe care întotdeauna o purtăm în noi, predându-ne Domnului, ca o prăpastie mare ne desparte şi de duhurile căzute, şi de Iuda. Izbăveşte-ne, Doamne, de soarta lor. [I, 136]

Toţi oamenii Îl caută pe Dumnezeu. Prin urmare, a fi cu Dumnezeu este regula vieţii sufletului nostru. Acest lucru este atât de simţit, încât nici să discutăm împotriva

lui nu se poate... Făpturile lui Dumnezeu vestesc despre El. Dacă există rațiune în orânduirea lucrurilor, atunci există și o ființă rațională, care le orânduiește. Aceasta este o concluzie irezistibilă, a cărei putere toate mințile o simt, neexceptându-le nici pe cele care se încăpățânează să nu creadă... Ne mai rămâne să explicăm: cum să intrăm în legătură cu Dumnezeu și să fim cu El. Aici ne explică Hristos Domnul, Care a spus: *Eu sunt întru Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi* (Ioan 14, 20). Acesta este lanțul care ne leagă de Dumnezeu. Iată tot sistemul credinței. [I, 140]

Binevoiți să mărturisiți că Domnul v-a chemat la viața în El, prin care v-a arătat că v-a ales pentru Împărăția Cerească. Mărturisind, așadar, lucrul acesta, mulțumiți-I lui Dumnezeu și cu frică și cu cutremur săvârșiți-vă mântuirea, temându-vă ca nu cumva, căzând din nou, Duhul harului să nu-L mustrați și Sângele Fiului lui Dumnezeu să nu-L călcați în picioare. [I, 185]

Ați luat jugul, trageți-l, însuflețindu-vă cu nădejdea sigură. Înainte este Împărăția; ușa spre Împărăție este curăția; toate ostenelile și faptele prescrise sunt mijloace pentru curățirea inimii. Și reiese că țelul nostru cel mai apropiat este curățirea inimii, iar după ea, Împărăția lui Dumnezeu: căci acolo nu intră nimic necurat. [I, 187]

Însă principalul este să vă îndreptați cu toate nevoile duhovnicești către Mântuitorul. Înviați-vă credința că El este aproape și aude... Și spuneți-I Lui nevoile voastre... Mai des... să faceți așa... și va veni. [I, 191]

Domnul este Părintele mângâierii. Și, de vreme ce El este pretutindeni, pretutindeni mângâierea este gata din partea Lui. Ea este pentru cei ce primesc, nu pentru Cel ce dăruiește. E adevărat, ca să o primim, tot de la El trebuie să învățăm. [II, 210]

Meditația dumnezeiască este ușa prin care sufletul va intra în viața lucrătoare. Toată osteneala acum trebuie să fie îndreptată spre a medita neîncetat la Dumnezeu sau spre a umbla în prezența Lui...

Ca să-și lipească gândul de Dumnezeu, stareții aveau obiceiul de a rosti neîncetat o scurtă rugăciune și datorită repetării dese rugăciunea aceasta se prindea de limbă într-atât încât limba o repeta de una singură. Astfel, gândul se lipea de rugăciune, iar prin ea și de meditația neîncetată la Dumnezeu. După dobândirea obiceiului, rugăciunea se lega de pomenirea lui Dumnezeu, iar pomenirea lui Dumnezeu se lega de rugăciune; și se sprijineau reciproc. Și iată umblarea înaintea lui Dumnezeu. [II, 240]

Dumnezeu este pretutindeni și, îndată ce găsește o inimă care nu I se împotrivește, intră în ea și o înveselește. Și ea se bucură și, lipindu-se de El, nu mai vrea să se despartă de El...

Atitudinea noastră normală față de Dumnezeu este lipirea de El cu căință în inimă, cu strigarea: Cu judecățile pe care le știi, mântuiește-mă! În mâinile Domnului trebuie să ne lăsăm să facă în noi și cu noi ceea ce voiește voia Lui cea sfântă, numai să ne mântuiască...

La Dumnezeu toți sunt egali... și El Se uită numai la inimă. Precum inima tinde către El, așa și El tinde către inimă, indiferent cui aparține inima aceea... Dumnezeu este peste tot și vede tot și ochii Lui mai strălucitori decât soarele sunt. Pomenirea acestui lucru trebuie să o înrădăcinăm în inimă sau să o unim cu conștiința. Iar când sufletul va avea conștiința acestui lucru, atunci nu va putea să nu aibă nici frică de Dumnezeu, nici evlavie înaintea Lui împreună cu grija de a-I fi plăcut prin toate – și prin cuvânt, și prin cuget, și prin gest, și prin faptă. [II, 256]

Dumnezeu este peste tot şi vede tot şi nici o îndreptare a minţii către El nu rămâne neobservată. [II, 301]

Acea sete pe care aţi simţit-o, nicăieri şi prin nimic nu poate fi potolită decât numai la Domnul şi prin Domnul. El Însuşi coboară, ca ploaia, în duhul care înseteazā de El şi, unindu-se cu el, îl şi adapă, îl şi încălzeşte, îl şi trezeşte, îl şi îndrumă, îl şi întăreşte. [II, 305]

„Cum să ni-L închipuim pe Domnul: şezând pe tron sau răstignit?" Când vă gândiţi la cele dumnezeieşti, vi-L puteţi închipui pe Domnul aşa cum trebuie. Însă în timpul rugăciunii nici o imagine nu trebuie să aveţi. Domnul pretutindeni este. Cu această convingere să şi rămâneţi, că El este peste tot, prin urmare, şi în voi, nu numai lângă voi, şi vede şi aude tot. Către El, Cel ce este peste tot, vede tot şi doreşte mântuirea noastră să strigaţi în rugăciune, fără să aveţi vreo imagine, fără să vi-L închipuiţi în vreun fel. În această convingere trebuie să vă întăriţi prin cugetarea neîncetată la acest lucru. Şi va veni. [II, 315]

Dumnezeu a binevoit să pecetluiască în noi imaginea Sa, creându-ne după chipul Său. Priviţi cu atenţie la această imagine şi restauraţi-o în voi în lumina lui Dumnezeu: căci este murdară, iar trăsăturile ei s-au întunecat şi s-au denaturat. Ca să nu se strecoare vreo greşeală aici, să aveţi înaintea ochilor chipul original al lui Dumnezeu în Domnul Mântuitorul. De la El să-l luaţi şi în voi să-l purtaţi, căci El este chipul ipostasului Tatălui. [II, 357]

Domnul, totuşi, pretutindeni este prezent şi pretutindeni este ca Domnul, înaintea Căruia se cuvine să ne purtăm cu frică şi cu cutremur – dar nu numai aşa, totuşi, ci în unire cu nădejdea în mila atotmilostivului Dumnezeu...[III, 449]

Toți... trebuie să ținem minte legea după care Domnul măsoară destinele noastre pe pământ. Aici toate sunt de la Domnul, de la cele mici până la cele mari, și acesta este mijlocul în lucrarea pregătirii pentru viața viitoare. [III, 466]

Voi spuneți că pentru voi acum există numai un singur Dumnezeu – și toată nădejdea voastră este în El. Așa trebuie să simțiți mereu: căci fără voia lui Dumnezeu nici o mie de ajutoare omenești nu vă pot ajuta. [III, 468]

Domnul le înapoiază celor ce se căiesc milele Sale, ca cei ce greșesc să nu cadă în deznădejde, iar vrăjmașul transformă acest lucru în ispite pentru noi căderi, insuflându-le: „Nu-i nimic... ai căzut... dar Dumnezeu ți-a înapoiat totul... poți să mai greșești... nu-i nimic, te vei căi și ți se va da totul înapoi..." Lingușirea aceasta este mai ademenitoare decât toate... și nu pare a fi importantă... Printre altele, împlinirea ei este un păcat strigător la cer, anume să greșești cu nădejdea în mila lui Dumnezeu. Mila lui Dumnezeu este nemăsurată, însă noi suntem limitați... și putem ajunge până acolo încât să încetăm să ne căim și să ne zdrobim inima din pricina deselor căderi, iar fără acestea nu va exista în noi vas pentru primirea milei... [III, 447]

Tatăl Ceresc ne încredințează: *nu voiesc moartea păcătosului* (Iez. 33, 11); Fiul lui Dumnezeu la dreapta Tatălui ce face? Mijlocește pururea pentru noi. Iar Duhul Sfânt? Și El mijlocește pentru noi cu suspine negrăite... Așadar, iată ce lucrare este în cer. Iar vrăjmașul vrea să vă încredințeze că nu există miluire și mântuire pentru voi la Dumnezeu, pe Care L-ați mâniat. Și voi îl credeți... Credeți această minciună a lui. Căci la Dumnezeu nici gând nu există despre nemiluire, ci un singur gând și o singură dorință există la El – să miluiască și să miluiască... Să vină fiecare. [III, 481]

Nu uitați de atotprezența și de atotvederea lui Dumnezeu și, de asemenea, de moarte. Aceștia sunt cei mai severi profesori. Datorită lor dobândiți frica de Dumnezeu și tot binele. [III, 490]

Cine se luptă bărbătește cu patimile, împlinind cu strictețe poruncile Domnului, acela pe măsura izbânzilor își curățește inima și pe măsura curăției inimii se apropie de Domnul, Care le-a poruncit unora ca el: *vom veni la el și vom face locaș la el* (Ioan 14, 23). [III, 492]

Dumnezeu nu are înfățișare și este nevăzut. Dumnezeu Fiul este văzut în firea omenească, deoarece a primit în Persoana Sa această fire... De aceea pe El ni-L putem închipui sub formă de om, în toate situațiile care sunt descrise în Sfânta Evanghelie... Aceasta va fi o închipuire istorică... Însă firea Lui dumnezeiască este nevăzută și nu are chip. Sfânta Treime este dincolo de hotarele făpturii și, cum este, nu putem chibzui. Când ne rugăm lui Dumnezeu, este mai bine să nu ni-L închipuim nicicum, ci doar să credem că El există, este aproape... și vede și aude tot... Pentru aceasta trebuie să-L rugăm. [III, 500]

Căința și intenția fermă de a sta pe viitor bine – întotdeauna Îl înduplecă pe Domnul. [III, 536]

Uitați-vă la Mântuitorul și învățați cum să vă schimbați și voi din putere în putere... El S-a schimbat pentru noi, dar El întotdeauna se află în lumina neapropiată, pe care întruparea nu a redus-o nici un pic. [IV, 687]

Când nădejdea în Dumnezeu este tare și rugăciunea este puternică, vrăjmașul nu se poate apropia. Sfântul Isaac Sirul descrie într-un loc această stare de umbrire cerească neapropiată, de care vrăjmașul se teme să se apropie, să nu fie ars. [IV, 690]

Pentru ca Domnul să-i binecuvânteze pe copii să evite primejdiile, trebuie să vă rugați zi și noapte. Dumnezeu este milostiv! El are multe mijloace de prevenire – care nouă nici prin cap nu ne trec. Dumnezeu îi cârmuiește pe toți. El este Cârmuitor înțelept, atotbun și atotputernic. Și noi aparținem Împărăției Lui. El nu îi lasă pe ai Săi în necaz. De un singur lucru trebuie să aveți grijă – să nu-L supărați, ca El să nu vă scoată din ceata alor Săi. [V, 842]

Legea conform căreia și pe voi, și pe ai voștri și tot ce este al vostru trebuie să lăsați cu tot sufletul în mâinile Domnului rămâne permanent. Când există poruncă, „nu pot" nu trebuie să aibă loc și nici să vă scuzați față de aceasta nu trebuie. Faceți cum vreți și cum știți, dar binevoiți să vă lăsați cu totul în voia lui Dumnezeu și tot ceea ce vi se întâmplă să primiți ca venind direct din voia lui Dumnezeu, din partea lui Dumnezeu, și să primiți nu numai cu supunere, dar și cu blândețe, cu bucurie și cu mulțumire...

Celor ce nu Îl cunosc pe Dumnezeu, multe le pot fi iertate, dar cei ce-L cunosc pe Dumnezeu și nu își țin simțămintele inimii lor în rânduiala cuvenită nu au pe ce să-și întemeieze scuzele.

Există Domnul – cârmuitorul lumii și cârmuitorul fiecărei persoane, mai ales al persoanelor care Îi slujesc Lui. Orice îi trimite El omului este spre mântuire. Aprindeți-vă credința aceasta și cu nădejdea însuflețiți-vă spre răbdare. [V, 872]

Ce trebuie să căutăm? Unirea vie, simțită cu Domnul. Aceasta ne-o dă harul lui Dumnezeu, dar trebuie să ne trudim și noi pentru ea. Încotro, dar, să îndreptăm osteneala? Într-acolo încât să Îl pomenim întotdeauna pe Domnul, Care este aproape și chiar în inima noastră este prezent. Pentru a izbândi acest lucru suntem sfătuiți să ne

deprindem cu rugăciunea lui Iisus: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă*, repetând-o neîncetat cu gândul la Domnul, Care este prezent în inimă sau aproape de inimă. Stai cu atenţia în inimă înaintea feţei Domnului şi spune: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul.* Tocmai în aceasta constă totul şi după firea lucrurilor nimic mai mult nu se cere. [V, 896]

Trebuie prin toate mijloacele să ne străduim ca, atunci când cugetăm la Dumnezeu, să cugetăm la El ca la un Duh preacurat, Care nu are nici o înfăţişare şi nici un chip. Însă a avea un asemenea cuget ne dă numai harul atunci când ni se formează în inimă sentimentul pentru Dumnezeu. Până atunci, însă, cugetarea noastră la Dumnezeu nu este desăvârşită, este îmbinată cu o anumită formă. [V, 898]

Sfânta Treime este Dumnezeu nevăzut, tainic şi nu are chip. Trebuie să rămânem cu conştiinţa atotprezenţei lui Dumnezeu, iar imagini nu trebuie să ne construim. [V, 902]

Dumnezeu pretutindeni este, toate le ţine şi de toate are grijă. În lucrarea purtării Lui de grijă pentru făpturi, toate făpturile sunt instrumentele Lui în chip reciproc – unele în raport cu altele. [VI, 953]

Voia lui Dumnezeu este şi regulă de viaţă, şi început călăuzitor, şi primul stimulent la faptă. Cum să aflăm voia lui Dumnezeu? Multe în viaţă sunt hotărâte prin porunci directe. În acest caz nu are rost să ne răzgândim, ci, pur şi simplu, să înfăptuim. Când, însă, se întâmplă ca, deşi porunca lui Dumnezeu este clară, totuşi aplicarea ei să fie neclară, nu putem evita întrebarea: ce să facem? Uneori lucrul acesta se rezolvă prin experienţele noastre din trecut, alteori prin experienţele altora, alteori prin întrebările adresate celor ce vieţuiesc bine, alteori prin

concluziile trase din cuvântul lui Dumnezeu, alteori prin rugăciune, după efectul căreia Dumnezeu hotărăşte cum să procedăm. Ultima ar fi cea mai de nădejde dintre toate. Dar nu întotdeauna lăuntrul nostru este aşa încât în el inima să audă clar insuflarea lui Dumnezeu. Părinții au o regulă: să te rogi de trei ori şi, cum se înclină inima, aşa să şi faci...

Dumnezeu totul întrebuințează ca să-l cumințească pe om: dacă un lucru nu îl smereşte, altceva face pentru el, dacă nici atunci nu are izbândă, foloseşte un al treilea mijloc... şi tot aşa până la sfârşit. Cine se supune, acela se mântuieşte; iar cine nu ascultă, începând cu prima mustrare până la ultima, acela tot mai mult se îndârjeşte şi, în cele din urmă, devine bun de nimic şi neisprăvit. Tocmai acest rezultat este arătat prin cuvintele: Dumnezeu i-a acoperit urechile... Acesta este chipul hotărârii lui Dumnezeu: Eu nu mai am ce face pentru tine ca să Mă auzi – căci nu mai auzi nimic, aşadar rămâi surd...

Hotărârile dinainte ale lui Dumnezeu, fie că se referă la fiecare om în parte, fie că se referă la popoare întregi, sunt sfaturile tainice ale lui Dumnezeu, care pentru noi sunt de neînțeles. Cu privire la ceea ce este de neînțeles, trebuie imediat să determinăm mintea noastră să se supună sub jugul credinței ori să alerge sub acoperişul credinței. [VI, 959]

În Vechiul Testament, Cel ce vine se referă la Mesia, Izbăvitorul, Care avea să vină. Binecuvântat este Cel ce vine, adică Fiul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru mântuirea noastră, dar în numele Domnului, în numele lui Dumnezeu Celui în Trei Ipostasuri şi spre slava Lui. La noi, creştinii, cuvintele acestea arată Cea de-a doua Venire şi în orice apropiere plină de har a Domnului față de noi, şi în Taina Sfintei Împărtăşanii. [VI, 966]

Când S-a întrupat Mântuitorul? Îndată ce Pururea Fecioara a spus: *Iată roaba Domnului.* Duhul Sfânt a umbrit-o şi Fiul lui Dumnezeu trup sau fire omenească a primit. [VI, 1034]

Despre Dumnezeu nu putem spune că Se dezvoltă... Un Dumnezeu care Se dezvoltă, nu este Dumnezeu. Şi, dacă am explica Sfânta Treime prin conceptul despre dezvoltarea esenţei Dumnezeirii, ar trebui să admitem că la început a apărut Fiul, apoi Duhul Sfânt... Şi intră momentul timpului în relaţia Persoanelor Preasfintei Treimi... prin care se nimiceşte învăţătura ortodoxă... Căci, potrivit acestei învăţături, Dumnezeu întotdeauna este Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. Nici Fiul, nici Duhul nu au început să existe, ci sunt împreună-fără de început cu Tatăl... precum şi în biserică se cântă: Cuvântul Cel Împreună-fără de început cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt... şi celelalte. [VII, 1112]

Taina Preasfintei Treimi tot rămâne o taină nepătrunsă. [VII, 1158]

Primul punct al dogmei Preasfintei Treimi este faptul că fiecărei Persoane a Ei Îi aparţine numai trăsătura specifică fiecăreia – nenaşterea, naşterea şi purcederea. Iar toate celelalte le sunt comune tuturor. Comune sunt numele dumnezeieşti, comune sunt însuşirile dumnezeieşti şi lucrările dumnezeieşti: creaţia, pronia, întruparea, clădirea mântuirii fiecăruia, construirea şi păstrarea Bisericii şi toate celelalte, care numai din Dumnezeu pot lua naştere.

Cei ce citesc Scriptura ştiu: Creator, de exemplu, este numit şi Dumnezeu Tatăl, şi Dumnezeu Fiul, şi Dumnezeu Duhul Sfânt; de asemenea şi Proniator, şi Atotţiitor, şi Mântuitor şi celelalte. Ei au o singură Împărăţie, o singură voinţă, o singură atotştiinţă, o singură atotputernicie, o singură atotprezenţă şi toate celelalte,

care doar se spun sau, poate, s-au spus despre Dumnezeu, le sunt comune tuturor şi sunt unice... Şi nu în sensul că sunt la fel, ci în sensul că toate acestea sunt unicate. Amintiţi-vă Simbolul Sfântului Atanasie cel Mare. Vă citez puţin: „Veşnic este Tatăl, veşnic este Fiul, veşnic este Duhul Sfânt, dar nu sunt trei veşnici, ci un singur veşnic, la fel cum nu sunt trei necreaţi, nici trei nepătrunşi, ci un singur necreat şi un singur nepătruns". De asemenea: „Atotţiitor este Tatăl, Atotţiitor este Fiul, Atotţiitor este Duhul Sfânt, dar nu sunt trei Atotţiitori, ci un singur Atotţiitor. Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul, Dumnezeu-Duhul Sfânt, dar nu sunt trei Dumnezei, ci un singur Dumnezeu este"... Luaţi aminte: „un singur Dumnezeu" spune, nu o singură Dumnezeire. Deşi uneori se spune aşa, totuşi în esenţă trebuie să înţelegem un singur Dumnezeu. Altfel, o singură Dumnezeire va fi o noţiune abstractă despre trei fiinţe distincte. Şi dacă vom vorbi şi vom înţelege astfel, vom separa fiinţa dumnezeiască şi vom introduce trei Dumnezei distincţi. Iar cine are trei Dumnezei, acela nu Îl are pe Dumnezeu, căci Dumnezeul adevărat este unul singur, iar dumnezeii neadevăraţi nu sunt dumnezei. Astfel, cel ce separă lucrările lui Dumnezeu după Persoanele Sfintei Treimi şi atribuie una unei Persoane, alta altei Persoane, separă fiinţa şi introduce trei Dumnezei şi, ca urmare a acestui lucru, nu îl are pe nici unul dintre ei. [VII, 1182]

Domnul este pretutindeni şi vede tot ceea ce face omul propriu-zis pentru El. El, însă, este întotdeauna gata şi să-i dea ajutor oricui aleargă la El. Astfel, dacă vă hotărâţi în inimă să ascultaţi întotdeauna de Domnul, Care este prezent lângă voi şi în voi, şi toate să le îndreptaţi spre a-I face numai Lui pe plac, iar apoi cu toate nelămuririle, cu toate nevoile duhovniceşti să vă adresaţi Lui, cu credinţă şi cu deplin devotament faţă de El, atunci fiţi

convinşi că toate lucrurile voastre – şi cele lăuntrice, şi cele exterioare – vor merge foarte bine. Mare lucru este să conştientizăm că fără El nu putem face nimic şi mai mare lucru este să alergăm cu credinţă numai la El, aşteptând fără îndoială ajutor. [VIII, 1219]

Dumnezeu este milostiv! El are multe mijloace de prevenire, care nouă nici prin cap nu ne trec. Dumnezeu le cârmuieşte pe toate. El este înţeleptul, atotbunul şi atotputernicul cârmuitor. Şi noi aparţinem Împărăţiei Lui. De ce, dar, să ne întristăm? El nu îi lasă pe ai Săi în necaz. De un singur lucru trebuie să avem grijă, să nu-L supărăm şi nu ne va scoate din ceata alor Săi. [VIII, 1226]

Domnul este aproape şi tuturor este gata să le dea de toate, numai să întindeţi mâna să primiţi şi să deschideţi gura să gustaţi. De Domnul să vă lipiţi în inimă cu căinţă. Asta-i tot. [VIII, 1234]

Vă doare când vedeţi încălcarea poruncilor lui Dumnezeu. Dar cum Dumnezeu Cel preacurat, atotprezent şi atoatevăzător duce păcatele noastre?! Pe dinafară toţi semănăm cu ceva, dar pe dinăuntru – vai! Şi, iată, pe toate le rabdă Domnul, aşteptând ca la un moment dat să ne dezmeticim şi să începem să ne îndreptăm sufletele. [VIII, 1237]

Ţineţi minte că fără Dumnezeu nimic nu se întâmplă şi că totul se întâmplă spre binele nostru. Şi numai de noi depinde să ne folosim aşa cum se cuvine de tot ceea ce se întâmplă. Dar şi răbdare dacă arătăm, este purtare bună înaintea lui Dumnezeu. [VIII, 1238]

Principalul este că Dumnezeu nu întotdeauna voieşte să-Şi întrebuinţeze mijloacele Sale neobişnuite, ci ne-a înconjurat cu mijloace obişnuite, care tot ale Lui sunt. La cele neobişnuite apelează după epuizarea celor obişnuite. Desigur, acest lucru nu este lege; căci Dumnezeu este independent şi lucrează după cum voieşte voia Lui cea sfântă. [VIII, 1239]

Dumnezeu nu tot ceea ce prevede hotărăşte. Teologii deosebesc în Dumnezeu hotărârea şi îngăduinţa. Ceea ce Dumnezeu hotărăşte, aceea se şi întâmplă, după cum hotărăşte El, iar ceea ce îngăduie, aceea poate nici să nu se întâmple, chiar dacă Dumnezeu prevede întâmplarea acelui lucru. Aşa a fost căderea protopărinţilor şi a duhurilor. Ei au căzut în mod liber, chiar dacă Dumnezeu a prevăzut acest lucru. Din partea lui Dumnezeu a fost făcut totul ca ei să nu cadă. Le-a spus clar protopărinţilor: *Să nu mâncaţi*. Şi urmările au arătat. Ceva asemănător trebuie să presupunem şi în privinţa duhurilor căzute. Nu au ascultat, cine este vinovat? De ce a îngăduit Dumnezeu acest lucru? Pentru că altfel ar fi trebuit să le ia libertatea ori să nimicească din lume făptura liberă. Însă fără ea lumea ar fi fost cu mult mai prejos decât este acum. Şi i-a îngăduit Dumnezeu să cadă, orânduind apoi chipul ridicării din cădere. Noi mergem spre înviere pe calea luptei cu împotrivirile. Aceasta este legea! Şi toţi cei care o păzesc sunt încununaţi de izbândă. [VIII, 1462]

Braţele Domnului sunt deschise pentru toţi cei ce vin la El. Mergeţi şi voi fără să vă temeţi. Fiecare merge cu povara sa şi primeşte uşurare de la Domnul. Toţi *cei osteniţi şi împovăraţi* cu povară mai mare sau mai mică sunt odihniţi de Domnul când la chemarea Lui merg către El (Matei 12, 28). [IX, 137]

Pe Domnul Îl avem Mântuitorul şi Ajutătorul nostru Cel atotputernic... Cei ce nădăjduiesc în El întotdeauna dobândesc milă dacă se îndreaptă către El cu rugăminţi înţelepte şi în chip raţional. [IX, 224]

Meditația dumnezeiască

Meditația dumnezeiască poate fi înlocuită cu rugăciunea lui Iisus, dar ce nevoie avem de aceasta? Ele sunt unul și același lucru. Meditația dumnezeiască este ținerea în minte a unui adevăr: a întrupării, a morții pe cruce, a învierii, a atotprezenței lui Dumnezeu și a celorlalte – fără nici o orientare a minții.

Meditația dumnezeiască înseamnă a lua un adevăr dumnezeiesc; a-i explica conținutul și temeiurile, a-l duce până la simțământ și a scoate din el învățăminte pentru sine. [I, 185]

Întrebuințarea reală în viață a meditației dumnezeiești înseamnă înfățișarea unui adevăr de credință cu simțămintele și intențiile corespunzătoare, fără judecată. Sfinții Părinți o numesc contemplare, adică vederea cu mintea a adevărului simțit...

Meditația dumnezeiască reînvie în mod eficient râvna, mai ales amintirea despre moarte și judecată... Iată, acum vine moartea. Îndată ce gândul acesta ajunge pe deplin în inimă, inima nu poate să nu se trezească. [I, 187]

Meditația dumnezeiască îndreaptă și înnoiește starea sufletească generală. Este bine să o ducem întotdeauna la sfârșit, adică să ne transpunem la judecata lui Dumnezeu ca și cum ar fi în realitate și apoi să strigăm: „Doamne, miluiește-ne!” [I, 189]

Luminii Fiului fă-l slujitor. Lumina Fiului este mântuirea rânduită de Domnul și nouă tuturor dăruită pentru credința și viața trăită în credință. Slujitorul acestei lumini este cel care cu toată râvna Îi slujește Domnului cu credință și cu toată facerea de bine. Puterea de a fi astfel i-o dă tot Domnul, în Care ne îmbrăcăm la Botez și cu Care mai adevărat ne unim în Sfânta Împărtășanie. Luminii Fiului fă-l slujitor – înseamnă: prin Sfânta Împărtășanie umple-mă de puterea și de a crede, și de a trăi, așa cum Domnul și Mântuitorul a poruncit, ca să mă învrednicesc de mântuire... [II, 337]

...În fiecare loc ei [apostolii] au înființat o anumită parohie cu un anumit preot. Acest lucru există și se face la noi și acum. Se pune întrebarea – acești preoți, hirotoniți de apostoli, doar purtau numele de preoți sau și lucrau ca preoți? Iată ce făceau – adunau credincioșii la rugăciune, repetau împreună cu ei învățătura apostolească, împărtășeau cu Sfintele Taine ale Trupului și Sângelui lui Hristos; dacă cineva venea la creștinism sau i se nășteau cuiva copii, pe aceia îi botezau și îi ungeau cu mir; dacă se îmbolnăvea cineva, pe acela îl ungeau cu untdelemn (îi făceau maslu); dacă murea cineva, pe acela îl predau pământului cu rugăciuni și celelalte. Faptul că toate acestea erau săvârșite de preoții puși de apostoli se poate vedea din multe alte locuri ale Epistolelor apostolești și ale Faptelor Apostolilor. Însă cum erau săvârșite toate acestea, nu scrie nicăieri. Chipul ceremoniilor lor religioase, mai ales chipul săvârșirii Tainelor, credincioșii le-au păstrat în taină și le-au transmis numai prin cuvinte și nu le-au notat intenționat ca nimeni dintre necredincioși să nu le afle și nici ei să nu se arate vinovați față de porunca Domnului:

nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor (Matei 7, 6). [V, 789]

Sfințenia slujirii și preoția în Biserică își au originea în preoția Mântuitorului Hristos și sunt prelungirea ei în Biserică. [VI, 962]

Apostolii toți au reclădit din nou și au înființat o nouă preoție, care cu cuvântul vieții îi hrănește pe credincioși. [VI, 966]

Păstorii și învățătorii de după apostoli sunt doar păzitorii predaniilor și instituțiilor apostolești. Fiecare apostol a avut câțiva ucenici apropiați care au fost nedespărțiți de el și și-au însușit în toate privințele înțelepciunea apostolească. Acești ucenici apropiați ai lor au fost urmașii lor la conducerea bisericilor și în păzirea întregii învățături propovăduite de apostoli. [VI, 974]

Se vede cine conduce Biserica? Păstorii. Dar pe ei cine îi pune? *Dumnezeu Tatăl* (I Cor. 12, 28); *Dumnezeu Fiul* (Ef. 4, 11); *Dumnezeu Duhul Sfânt* (Fapte 20, 28). Prin urmare, Biserica o conduce, prin păstori, nu numai o singură Persoană, ci Unicul Dumnezeu Cel în Trei Ipostasuri. De aceea ea se numește *Biserica lui Dumnezeu* (I Cor. 10, 32; 11, 16; 15, 9) sau *Biserica Dumnezeului Celui viu* (II Cor. 6, 16; I Tim. 3, 15). [VII, 1182]

Schimbarea preotului, deși nu întotdeauna este plăcută, totuși nu este o nenorocire prea mare. Domnul conduce Biserica și pe toți cei ce sunt în ea. Preoții sunt instrumentele Lui. Dacă cuiva îi trebuie ceva, Domnul îi dă prin preot, oricum ar fi el – dacă cel ce caută, caută cu credință deplină și cu râvnă... [VIII, 1391]

Și preotul și diaconul spun: „Sunt pierdut!" Încă nici unul nu este pierdut, dar vor pieri dacă nu se vor pocăi. Însă, iată, deja au pus un picior pe calea pocăinței. Să-l pună și pe celălalt, iar apoi să și meargă pe calea aceasta... După mila lui Dumnezeu, avem convingerea că cei ce

merg astfel nu vor ajunge la dezastru. Pentru Domnul Mântuitorul nostru nimic nu este mai de preț ca lacrimile pocăinței. Pe toți cei ce se căiesc, El îi primeşte şi îi miluieşte. Îi primeşte şi pe aceştia care se căiesc acum şi îi primeşte în starea în care sunt. Sentimentul pocăinței care s-a născut în ei este lucrarea harului lui Dumnezeu. Domnul Însuşi a venit la inima lor şi a bătut: „Ați căzut în păcate, e timpul să vă sculați". Îi cheamă Domnul. Iar despre cei chemați, apostolul a spus: *Fiecare, în chemarea în care a fost chemat, în aceasta să rămână* (I Cor. 7, 20). Apostolul Petru ce păcat mare a avut?! Însă Domnul nu i-a spus: „Ieşi din apostolat şi caută-ți mântuirea în alt mod de viață". Aşadar, nici aceştia nu au de ce să-şi schimbe starea, ci trebuie să-şi schimbe numai viața şi alcătuirea inimii, şi la acestea să adauge o anumită osteneală, ca şi canon, şi să o ducă cu râvnă. [IX, 126]

Maica Domnului

Îmi pare foarte rău că Maica Domnului a fost jignită în chip atât de nedrept prin dezgolirea tâlhărească a frumoasei ei icoane din Tambov. Probabil enoriaşii au adormit; ca să-i trezească, Maica Domnului le-a îngăduit necredincioşilor să facă acest lucru simonesc. [III, 444]

Demult o femeie frumoasă m-a întrebat: „Pentru ce este atât de mult cinstită Maica Domnului, mai presus nu numai decât toți oamenii sfinți, dar chiar şi decât Îngerii şi Arhanghelii?" I-am răspuns: „Pentru că nici Îngerii cu Arhanghelii, nici Heruvimii şi nici Serafimii nu au luat parte în chip atât de apropiat şi esențial la orânduirea mântuirii noastre aşa cum a făcut ea. A trebuit ca Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu să-Şi însuşească în Persoana Sa firea omenească; fără acest lucru nu putea fi orânduită

mântuirea noastră... Firea aceasta a fost luată din Pururea Fecioara prin aflarea Sfântului Duh şi umbrirea puterii Celui Preaînalt. Îngerii şi Arhanghelii au slujit dinafară la întrupare, fără să intre înlăuntrul esenţei lucrării întrupării de vreme ce Maica Domnului chiar în esenţa ei a intrat. Pentru aceasta este cinstită mai presus decât toate făpturile... În virtutea aceleiaşi participări esenţiale la întrupare, şi ocrotirea Ei faţă de noi este mai puternică decât a tuturor". [IV, 583]

Boala şi tratamentul

A ne ruga pentru însănătoşire nu este păcat. Dar trebuie să adăugăm *dacă voieşti, Doamne!* Supunerea deplină faţă de Domnul alături de primirea docilă a celor trimise ca a unor bunuri de la Domnul cel bun... şi pace sufletului dăruiesc... şi pe Domnul Îl milostivesc... Şi El: fie însănătoşeşte, fie umple de mângâiere, în pofida situaţiei triste. [I, 35]

A vă trata sora sau a alerga la sfinţi sunt două lucruri care nu se exclud reciproc. Pe doctor Dumnezeu l-a făcut şi doctoriile sunt creaţiile lui Dumnezeu. Doctorul nu el însuşi tratează, ci Dumnezeu tratează prin el. Dumnezeu îi insuflă doctorului şi el prescrie medicamentul potrivit. Dar, când Dumnezeu nu îi ajută pe doctori, nu ştiu dacă atunci vreunul dintre ei ajunge să prescrie medicamentul potrivit. Adresaţi-vă medicului, dar în acelaşi timp rugaţi-vă mai mult Domnului şi sfinţilor Lui ca să-l înveţe pe acesta să prescrie corect medicamentul. Şi la sfinţii plăcuţi să alergaţi şi să faceţi tot ceea ce fac oamenii binecredincioşi în aceste cazuri (numai la descântătoare să nu mergeţi)...

Numai Dumnezeu ştie totul. Boala nu este un jug, nici nu este semnul lepădării lui Dumnezeu. Dimpotrivă, este mila lui Dumnezeu. De la Dumnezeu tot milă este: fie că e boală, fie că e sărăcie, fie că e nenorocire. Să se roage sora dumneavoastră cu mai multă râvnă lui Dumnezeu, dar, rugându-se, să nu spună: „Dă-mi sănătate", ci „Fie voia Ta, Doamne! Slavă Ţie, Doamne! Dacă Tu voieşti, Doamne, izbăveşte-mă, iar dacă nu voieşti, fie voia Ta! Cred că şi aceasta (boala) este bună, aşa cum bună este sănătatea..." [I, 38]

Starea bolnavă sau sănătoasă a trupului Dumnezeu o trimite în vederea mântuirii. [I, 39]

Primiţi această boală ca fiind trimisă de Dumnezeu spre mântuirea dumneavoastră. Şi, răbdând cu blândeţe starea dumneavoastră bolnavă, aflaţi că mergeţi pe calea ce duce direct în rai... Calea într-acolo este şi strâmtă şi dureroasă... Şi, iată, tocmai pe ea vă aflaţi. Fiţi atentă să nu lăsaţi să treacă sau, mai simplu, să nu scăpaţi din vedere mântuirea. [I, 40]

Toate sunt de la Dumnezeu: şi bolile, şi sănătatea; şi tot ceea ce este de la Dumnezeu ni se dă spre mântuirea noastră... Prin ce anume cele trimise de Dumnezeu slujesc la mântuire, putem să nu căutăm să clarificăm, deoarece nici nu vom afla. Dumnezeu trimite unele spre pedeapsă, ca şi canon; altele, spre cuminţire, ca omul să-şi vină în fire; altele, ca să-l izbăvească pe om de nenorocirea în care ar fi căzut dacă ar fi fost sănătos; altele, ca omul să aibă răbdare şi prin aceasta să merite răsplată mare; altele, ca să-l curăţească de anumite patimi, şi pentru multe alte motive...

A ne trata, însă, nu este păcat, chiar dacă de la Dumnezeu este boala: căci şi raţiunea medicală tot Dumnezeu o dă şi medicamentele tot Dumnezeu le-a creat. [I, 42]

Rugăciunea cu rugăciunea şi doctorii cu doctorii. Şi pe doctori tot Dumnezeu i-a dat şi voia lui Dumnezeu este să apelăm la ei. Domnul vine cu ajutorul Său atunci când mijloacele fireşti, tot de El rânduite, nu sunt de ajuns. De aceea, de rugat, să ne rugăm, dar mijloacele fireşti tot nu trebuie să le neglijăm. [III, 455]

Totul este de la Dumnezeu, El ştie ce îi este mai de folos fiecăruia... şi pe doctori să nu vă supăraţi. Nu ei vindecă. Dar vindecă atunci când Dumnezeu binecuvântează. Dumnezeu, însă, despre starea bolnavă şi cea sănătoasă are cu totul alte gânduri faţă de noi şi între ele şi cele ale noastre există o distanţă ca de la cer la pământ. Se întâmplă ca Dumnezeu prin boală să-i apere pe unii de nenorocirile care nu i-ar fi ocolit dacă ar fi fost sănătoşi...

A apela la medicamente nu este păcat, căci şi doctorul este al lui Dumnezeu şi medicamentele sunt ale lui Dumnezeu şi reţetele sunt ale lui Dumnezeu. Întrebaţi-i pe doctorii smeriţi. Vă vor spune deschis că nici ei nu ştiu cum prescriu reţetele care vindecă... Dumnezeu a binevoit să ne înconjoare în afară de mijloacele fireşti şi cu mijloace suprafireşti. Şi nimănui nu îi este închisă calea de acces către aceste izvoare. Cheia pentru ele este credinţa. Şi Dumnezeu, când voieşte să vindece în acest fel, El Însuşi dă şi putere credinţei, şi atrage acolo unde binevoieşte să dea vindecarea. Noi suntem orbi. Şi neştiind unde este ascunsă de Dumnezeu vindecarea noastră, umblăm după toate mijloacele date de Dumnezeu – şi fireşti, şi suprafireşti... [III, 458]

Căci nu atât profunzimea gândirii ne chinuie mintea, cât ne obsedează grijile şi ne chinuie inima, iar din inimă chinul trece în minte... Reţeta mea spre aceasta şi este îndreptată, anume: să nu se chinuie inima prin obsesii şi griji, ci toată durerea şi grija să fie lăsate în mâinile lui

Dumnezeu aşa încât inima să rămână cu desăvârşire liberă. Atunci mintea, oricât ar aprofunda, tot nu se va istovi. [III, 463]

Boala îi smereşte pe toţi, dar pe unii îi învaţă să cârtească împotriva lui Dumnezeu... Păziţi-vă... Sentimentele smerite vrăjmaşul le poate spulbera şi le poate înlocui cu cele mândre. Totuşi a apela la doctor în timpul bolii nu este păcat. Sănătatea este darul lui Dumnezeu. Trebuie să vă păziţi. Iar pentru atunci când nu vă păziţi, Dumnezeu i-a creat pe doctori şi doctoriile. Întrebuinţarea lor nu înseamnă ieşirea din rânduielile lui Dumnezeu. [III, 476]

Ce este cu homeopatia?! Unde alopatia [sistemul obişnuit de tratament numit astfel în opoziţie faţă de homeopatie] timp de cinci săptămâni nu a avut succes, ea a avut efect simţitor în jumătate de zi. Trebuie să-i ridicăm un monument. [IV, 580]

Boala, totuşi, ne învaţă smerenia şi supunerea faţă de voia lui Dumnezeu. [IV, 644]

Aceasta-i boala! Ce să faceţi? Înduraţi şi mulţumiţi lui Dumnezeu, zicând în sinea dumneavoastră: „Boala aceasta este pentru păcatele mele cele mari şi nenumărate. Domnul mi-a luat puterile ca măcar aşa să mă cuminţească. Nici El nu mai ştie cum să mă îndrepte. Şi milele, şi necazurile – pe toate le-am încercat şi tot nu mi-au priit. Iar ceasul morţii se apropie; şi, când va veni, ce voi face atunci cu blestemăţiile mele? Doamne, Dumnezeul meu! Ai milă de neputincioasa Ta făptură!” [IV, 718]

Faptul că adresarea lăuntrică înaintea lui Dumnezeu în timpul bolii nu mai este aceeaşi este urmarea slăbiciunii. Cine îşi simte netrebnicia înaintea lui Dumnezeu, acela nu-şi îngăduie sentimente nedrepte nici în timpul bolii. [IV, 745]

Bolnavul are privilegiul că moartea, dacă îi este rânduit să vină, nu vine pe neașteptate. În această privință bolnava are un avantaj din boală. Se poate gândi mult la ea și se poate pregăti creștinește pentru plecare. [V, 857]

Domnul tocmai de aceea trimite bolile, ca să ne aducem aminte de moarte, iar de la această amintire bolnavul să treacă să se îngrijească, în cele din urmă, și de pregătirea pentru moarte. [V, 861]

Cum ceasurile vieții nu sunt în mâinile noastre, iar gândurile lui Dumnezeu se află față de ale noastre ca cerul față de pământ, a avea în timpul bolii în minte plecarea nu este potrivnic nici lui Dumnezeu, nici nădejdilor noastre. [V, 881]

V-ați trudit mult de dragul bolnavului și ați slăbit. Vă puteți mângâia cu faptul că nu din vina dumneavoastră ați slăbit. Domnul în mila Sa și de dragul iubirii dumneavoastră de mamă și pentru răbdarea față de cel ce vă ocărăște va primi îngrijirea pe care i-ați dat-o acestuia ca pe o îngrijire acordată Lui: *bolnav am fost* (Matei 25, 36). [V, 887]

Dacă tot mai sunteți bolnav, îndurați. La patul de boală este treieriș. Cu cât mai multe sunt loviturile, cu atât mai multe grâne sunt bătute și cu atât mai bogată este cantitatea de cereale treierată. Apoi, trebuie să puneți grânele sub piatra de moară, după aceea făina în amestecul aluatului și să o lăsați să crească, apoi să o coaceți sub formă de pâini și, în cele din urmă, să o puneți pe masa lui Dumnezeu. [VI, 991]

De proprietatea curativă a artosului cu aghiasmă mare am auzit și eu. Totuși fie voia Domnului. Dar medicamente de ce nu folosiți?! Și unele și altele le puteți folosi – și pe cele dumnezeiești, și pe cele omenești... Și în mijloacele omenești acțiunea curativă este de la Dumnezeu. Potrivit acestei credințe și cele omenești trec

în cele dumnezeieşti... sau cele dumnezeieşti vin prin cele omeneşti. [VI, 994]

Şi pe medici şi medicamentele tot Dumnezeu le-a creat, nu pentru ca ele doar să existe, ci pentru ca de ele să se folosească cei bolnavi. Toate sunt de la El: El îngăduie să ne îmbolnăvim şi tot El ne înconjoară cu mijloace de vindecare. Dacă avem datoria de a păzi dumnezeiescul dar al vieții, trebuie să ne şi tratăm atunci când suntem bolnavi. Putem să nu ne tratăm în aşteptarea că Dumnezeu ne va vindeca, însă acest lucru este foarte îndrăzneț. Putem să nu ne tratăm pentru a exersa în răbdare, în devotamentul față de voia lui Dumnezeu, însă acest lucru este foarte înalt şi în acest timp fiecare „of!" va fi spre învinuirea noastră, căci potrivită este numai bucuria plină de recunoştință... [VI, 1012]

Există boli în vindecarea cărora Domnul pune oprelişti când vede că boala este mai necesară pentru mântuire decât sănătatea. Nu pot spune că acest lucru nu a avut loc în privința mea. [VI, 1018]

A ne trata nu este păcat şi față de acest lucru nici nu trebuie să existe vreo problemă. Însă faptul că mulți nu s-au folosit de acest mijloc datorită credinței şi pentru răbdare nu este lipsit de valoare. Trebuie numai ca apoi să şi răbdăm cu blândețe pentru a nu ajunge la cârtire. Cârtirea este păcat. Cine nu simte curajul, precum facem noi toți păcătoşii, mai bine să apeleze la doctori, aşteptând în acelaşi timp ajutor de la Dumnezeu: căci El îi învață pe doctori. [VII, 1080]

Bolnavii au avantajul că nu simt îndemnul de a fi în societate; stând acasă, vrând-nevrând se roagă lui Dumnezeu. [VIII, 1239]

Să se roage şi să-I ceară Domnului să-i învețe pe doctori ca şi boala să o recunoască, şi medicamentele cuvenite să le prescrie corect. Căci Domnul vindecă. Doctorul este instrumentul Lui. [VIII, 1258]

Durerea de cap să o înduraţi cu blândeţe. Ea arată că există Cineva care vă iubeşte şi care vă aminteşte despre Sine. [VIII, 1291]

Dacă simţiţi şi vedeţi că singur sunteţi vinovat, începeţi să vă căiţi şi să regretaţi înaintea lui Dumnezeu pentru faptul că nu aţi păzit darul sănătăţii, pe care El vi l-a dat. Iar apoi reduceţi totul la faptul că boala este de la Domnul, căci fiecare curs al împrejurărilor de la Domnul este şi nimic nu este întâmplător. Şi după aceea mulţumiţi-I iarăşi Domnului. Boala smereşte, înmoaie sufletul şi îi uşurează greutatea obişnuită datorată multelor griji. [VIII, 1298]

În timpul bolii învăţaţi smerenia, răbdarea, blândeţea şi recunoştinţa faţă de Dumnezeu. Faptul că vă vine nerăbdarea este un lucru omenesc. Când vine, trebuie să o alungaţi. De aceea şi există sentimentul greutăţii situaţiei, ca să răbdăm. Dacă nu se simte greutatea, nici răbdare nu există. Dar, când vine sentimentul greutăţii şi este însoţit de dorinţa de a o lepăda, atunci nu este nici un păcat. Este un sentiment firesc! Păcatul începe când în urma acestui sentiment sufletul se dedă nerăbdării şi începe să se aplece spre cârtire. A venit sentimentul, trebuie să-l alungaţi. Iar lui Dumnezeu să-I mulţumiţi. [VIII, 1343]

Liniştirea sufletească este un mare ajutor pentru însănătoşire. [VIII, 1350]

Ce înseamnă boala – acest lucru este mai bine să nu-l aprofundăm. Ea înseamnă mila lui Dumnezeu, nevăzută pentru noi, dar nu mai puţin lucrătoare. [VIII, 1351]

Homeopatia poate ajuta în toate bolile, dar trebuie să nimerească medicamentul potrivit. Şi îl poate nimeri după simptome sau după felul în care se manifestă boala. Prin homeopatie te poţi vindeca, fără să-l vezi pe doctor, prin intermediul corespondenţei. [VIII, 1402]

Durerea de cap... este cea mai puternică. De ce o aveți... Nu cumva din cauza stomacului? Nu din cauza șederii în spațiu închis? (Ieșiți mai des la aer). Nu din cauza iritării nervilor prin neplăceri? Ultima nu se poate vindeca prin nimic, în afară de lăsarea desăvârșită în voia lui Dumnezeu... [VIII, 1412]

Mă întrebați cum să vă purtați față de boli. Să vă bucurați... de boli... și să-I mulțumiți lui Dumnezeu sincer: căci toate sunt de la Dumnezeu și toate sunt spre binele nostru. Dacă să vă tratați? De ce să nu vă tratați? Și pe medici și medicamentele tot Dumnezeu le-a făcut. Oare degeaba le-a făcut? Nu; ci pentru ca ele să vindece bolile. Evitarea medicului și a medicamentelor este un reproș adus lui Dumnezeu. Puteți să nu vă tratați, hotărându-vă spre răbdare, dar trebuie să vă temeți ca nu cumva să vi se strecoare încrederea prea mare în sine și să ziceți: „Să se trateze cei slabi, eu sunt puternic". În urma unei asemenea păreri despre sine vine cârtirea. Mai bine este așa: dacă a venit boala, să vă tratați; dacă va trece durerea datorită medicamentelor, slavă lui Dumnezeu, iar dacă nu va trece, să răbdați și lui Dumnezeu să-I mulțumiți. [IX, 70]

Socotiți că boala dumneavoastră este pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele săvârșite... Așa este, chiar dacă nu întotdeauna se vede. Căci toate sunt de la Dumnezeu și toate sunt spre binele nostru sufletesc și veșnic. [XI[15], 3]

---

[15] Aici și mai departe în seria XI, citatele sunt din cele trei scrisori ale preasfințitului Teofan Zăvorâtul către K.N.B. / Vestitorul teologiei, 1900, Vol. 2, pp. 573-578.

Căci Unul este Dumnezeu, Unul este şi Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni: *omul Hristos Iisus* (I Tim. 2, 5). Astfel trebuie să credem în Hristos Mântuitorul, Tainele să le primim, poruncile să le împlinim şi tot ceea ce conține şi prescrie Sfânta Biserică. Cu Domnul este cel care este cu Biserica. Fiți aşa, fără să aveți păreri false, şi vă veți afla pe calea mântuirii. [I, 89]

Faptul că nu toți cred nu reduce însemnătatea credinței. Trebuie să luăm aminte la cei care cred sincer şi la ceea ce li se dăruieşte prin credință. Credința creştină nu este un sistem de învățătură, ci este chipul restaurării Dumnezeu-omului căzut în puterea morții, al harului Duhului Sfânt. Luați ca exemplu pe cineva dintre cei ce merg după Domnul şi veți vedea cum încetul cu încetul creşte cu duhul – şi devine mare pe lângă tot aspectul şters din exterior. Iată, părintele Serafim a fost un om simplu, neînvățat, dar până unde a ajuns? Necredincioşilor mult-învățați le închidea gura cu un singur cuvânt. Ce putere! Şi viața lui ce fel era? Dar firea lui? Aşa îi prelucrează harul pe toți cei care i se predau lui. [I, 135]

Principala nenorocire este atunci când se stinge flacăra din inimă... Vai, vai, vai! Ce nenorocire dacă se stinge! Stați în vânt puternic. Dar cum să se stingă?! Voi înşivă ați aprins-o? Nu. Nici a o aprinde iarăşi, de asemenea, nu este treaba voastră. Iar Cel care o aprinde nu este indulgent. Îi cereți şi Îl rugați, iar El are un singur răspuns: „Am aprins-o o dată. De ce ați stins-o?" Şi fie nu o aprinde deloc, fie, dacă o aprinde, îi dă de înțeles acest lucru stingătorului nerecunoscător. [II, 262]

Credința este tămăduitoarea sufletului, înaripată de nădejde şi încălzită de dragoste. [III, 466]

Credința că toate – și mari, și mici – sunt de la Dumnezeu ne învață să primim totul ca pe un bine, oricât de rău ar părea în exterior. Și, dacă nu este simțit ca rău, nici frică nu provoacă. [IV, 567]

Atenția

Când atenția este în Dumnezeu, atunci toate lucrurile în mod inevitabil merg dumnezeiește. Cu atenția față de Dumnezeu se află în strânsă legătură frica de Dumnezeu, care este izvorul a tot binele și prigonitoarea a tot răul. Întărindu-se, ea formează o fire cucernică. Păstrați această fire și totul vă va merge bine. Când Dumnezeu vă dă acest lucru, și vi-l dă atunci când îl căutați cu râvnă, nu vă veți plânge că un stih a rămas nerostit sau o metanie nefăcută, căci atunci veți avea ceea ce ați căutat prin ostenelile rugăciunii. [I, 203]

Pentru ca mintea să rămână într-un singur loc în timpul rugăciunii, trebuie să o duceți cu atenția în inimă; căci, rămânând în cap, unde produce o grămadă de gânduri, nu izbutește să se concentreze asupra unui singur lucru... Când atenția coboară în inimă, atrage acolo într-un singur punct toate puterile sufletului și ale trupului... Și reiese astfel că la început atenția se păstrează în inimă prin încordarea voinței; prin puterea sa atenția naște căldura în inimă. Iar căldura aceasta ține apoi atenția fără încordare deosebită. După aceea ele se sprijină una pe cealaltă și trebuie să rămână nedespărțite, căci împrăștierea atenției reduce căldura, iar reducerea căldurii slăbește atenția. [II, 244]

Şi de acest lucru să aveți grijă să existe mai puține imagini în suflet şi mai multe gânduri şi sentimente. Imaginile sunt lucrarea imaginației, ale forței inferioare, necalificate de muncă şi întotdeauna stârnesc visarea. Aceasta din urmă nu poate fi potolită până când imaginația nu adună cu putere imagini în şir. Mijlocul pentru curmarea şirului de imagini este... rugăciunea minții. Osteniți-vă. Căci va veni momentul când veți simți că *şirul acesta* este precum curgerea de sânge a femeii din Evanghelie (Luca 8, 44). [IV, 705]

Vă temeți de imagini? Trebuie să vă temeți de imagini, dar nu de toate, ci numai de cele fanteziste şi, în acelaşi timp, de cele care se referă la ființa dumnezeiască, deoarece ea este nevăzută şi străină de orice expresivitate. Însă tot ceea ce se referă la făpturi este expresiv şi poate fi imaginat. Şi pe Domnul Mântuitorul, datorită lucrării Lui omeneşti, ni-L putem imagina. Mai trebuie ca în timpul rugăciunii să nu ținem în minte imagini, ci, înfățişându-ne înaintea Dumnezeului Celui nevăzut, să rostim către El vorbe cucernice. Acest lucru trebuie să-l căutăm și să-l dobândim. [V, 907]

Să presupunem că există o diferență... că în munca intelectuală sunt necesare imaginile; ele şi există în Scriptură cu privire la Dumnezeu Însuşi şi la toate lucrurile dumnezeieşti. Şi imaginația este o capacitate intelectuală – de cunoaştere. Imaginația este capacitatea de a forma şi de a păstra imaginile – este o capacitate de muncă necalificată... inferioară! De aceea nu trebuie să-i îngăduim să se arate cu imaginile sale într-o sferă înaltă, cum este rugăciunea... Activitatea contemplativă este înaltă, iar cea duhovnicească, ce se manifestă prin rugăciune, este şi mai înaltă... Cum să ajungă acolo

imaginația... Iată ce i se cuvine: ***Prietene, cum ai intrat aici fără haină de nuntă?*** (Matei 22, 12). [VII, 1063]

Armata

Soldații care luptă pentru lucrurile lui Dumnezeu merg pe calea muceniciei. Și lupta noastră, într-adevăr, are loc pentru lucrul lui Dumnezeu. [V, 783]

Dumneavoastră sunteți un viitor ostaș! Sarcina ostașului este să vegheze și întotdeauna să fie gata să intre în încăierare cu vrăjmașul, fără să se cruțe pe sine și fără să fie indulgent cu dușmanul. Acum, după curățirea conștiinței – după împărtășirea cu Sfintele lui Hristos Taine – la starea obișnuită trebuie să vină însuflețirea. Pe ostaș însuflețirea îl face un torent puternic și rapid, care nimicește totul în cale... [V, 834]

Asupra ostașilor și în timpul luptelor deseori Dumnezeu Și-a arătat binecuvântarea în chip vădit și în Vechiul și în Noul Testament. Și noi câți cneji avem proslăviți cu moaște?!... Cneji care, totuși, au luptat. La Lavra Pecerska din Kiev în peșteri sunt moaște ale ostașilor. Ostașii luptă din dragoste față de ai lor, ca aceștia să nu cadă în robia și asuprirea vrăjmașilor. Ce au făcut francezii în Rusia?!... Și cum să nu luptăm cu ei... [IV, 924]

Viața de soldat te disciplinează, îți face cunoștință cu sărăcia și te învață răbdarea. Dar, desigur, totul depinde de soldatul însuși. [VIII, 1255]

După părerea mea, cariera militară este cea mai bună. Intelectualitatea noastră aproape la tot pasul s-a pervertit. Judecătorii numai în acest lucru exersează, în a strâmba balanțele dreptății. Rămâne să trăiți ca moșier, făcând în jur cât bine puteți sau să mergeți în armată...

Prostii veți găsi și în armată, însă tunurile le scot pe toate din cap și acolo fiecare fără să vrea Îl pomenește pe Dumnezeu și se închină. [VIII, 1256]

Calea militară este cea mai bună – este curată, cinstită și jertfelnică. [VIII, 1340]

Voința omului

Lepădarea de propria voință o putem săvârși la fiecare pas... Aceasta este o lucrare lăuntrică. Hotărâți-vă – să nu lucrați după trebuința trupului... spre plăcerea lui, dar nici din nevoie... și veți avea experiența lepădării de propria voință la fiecare minut... Doar să nu vă tulburați din pricina eșecurilor... Lăsați-le să fie... numai să nu lepădați intenția neîncetată de a lucra împotriva trupului și în cele mari, și în cele mici. [IV, 591]

Vrăjmașul neamului omenesc și lupta cu el

Fiecare are atât un Înger Păzitor cât și un vrăjmaș-ispititor. Are, într-adevăr. Vrăjmașul insuflă neîncetat ba gânduri, ba dorințe după felul său. Nu înceta să te supraveghezi și să te păzești, căci altfel vei cădea. El îți întunecă și îți amețește capul. Fiecare are un anumit vrăjmaș: unul îl are pe cel al poftei, altul pe cel al câștigului, altul pe cel al mândriei – cu diferite nuanțe... Vrăjmașul este lângă noi nu pentru a i ne supune lui, ci pentru a lupta cu el și prin luptă a lucra în noi binele, opus lui: în locul poftei, curăția, în locul mândriei, smerenia...

Vrăjmașul țese vedenii deșarte. [I, 140]

De ce se spune că frica de vrăjmaşul este acolo unde nu trebuie să existe frică? Leacul împotriva acesteia este încrederea în corectitudinea lucrului săvârşit şi în potrivirea lui cu voia lui Dumnezeu... Şi cel mai mult este lăsarea noastră şi a tot ceea ce este al nostru în mâinile lui Dumnezeu. Fără acest devotament cu greu este posibilă moartea lăuntrică... [I, 189]

Ţineţi-vă bine în rânduielile vieţii trăite în Dumnezeu. Ţineţi-vă cu putere: nu închideţi ochii, ci uitaţi-vă cu agerime încoace şi încolo, căci vrăjmaşul nu doarme. El nu stă departe de voi, ci tot într-aici caută, să vă încurce cumva dacă se poate; însă harul lui Dumnezeu vă acoperă şi nu îi dă voie să se apropie... Îndată ce harul dintr-un anumit motiv se depărtează, el se înfăţişează şi începe să urzească – izbăveşte-ne, Doamne! [III, 498]

Eu, după cât se pare, nu numai o dată v-am scris cum trebuie să întâmpinaţi atacurile vrăjmaşului. Îndată ce observaţi ceva rău, loviţi-l cu duşmănie, ură şi mânie. Este totuna cu a-l lovi în piept pe atacator. Apoi strigaţi către Domnul, către Maica Domnului şi către Îngerul Păzitor după ajutor. Şi nu încetaţi să strigaţi până când nu va trece totul. Şi va trece. Niciodată nu va trece brusc, ci ceva mai târziu. Şi toată lucrarea vieţii lăuntrice constă în: a-l observa pe vrăjmaş, a-l lovi în piept şi a striga către Domnul. [IV, 625]

Îmbărbătaţi-vă! În faptul că vrăjmaşul vă atacă şi vă luptă, nu este păcat şi nu este păcat nici în faptul că aceste atacuri clatină sufletul şi îl tulbură. Şi una şi alta sunt lucrările răutăţii vrăjmaşului şi se întorc asupra capului lui. Iar vouă vă pregătesc cununi. [IV, 629]

Sufletele voastre trebuie să le mântuiţi. Vrăjmaşul, pierzătorul sufletelor prin râvna pentru mântuirea tuturor, lasă în pagubă sufletul celui căruia îi insuflă asemenea gânduri. Sfântul Antonie cel Mare căzuse odată pe gânduri

cu privire la soarta oamenilor. Îngerul Domnului i s-a arătat şi i-a spus: „Antonie, fii atent la tine însuţi! Aceea nu este treaba ta!” [VIII, 1463]

Vişa

În mănăstirea noastră este atâta linişte încât se cuvine să te minunezi. Este lucrarea stareţului nostru... El este un mare rugător... Şi, după cât se pare, a primit darul rugăciunii neîncetate. Mântuieşte-l, Doamne, şi zilele lui înmulţeşte-i-le. [V, 882]

Mie îmi este tare bine aici. Rânduielile de aici sunt cu adevărat monahiceşti. Printre fraţi există nevoitori puternici... Ca model avem un bătrân de 80 ani – niciodată nu stă jos în biserică şi îi bombăne pe alţii pentru lucrul acesta. Slujbele la noi ţin 8-10 ceasuri. Încep la ceasurile trei dimineaţa. Ultima este la ceasurile şapte seara. Cântarea este ca la Sarov. Dacă vă veţi găsi timp odată să veniţi aici, veţi vedea singuri şi atunci veţi hotărî dacă merită sau nu să vă sfârşiţi zilele aici. [VII, 1065]

Vişa poate fi schimbată numai pe Împărăţia Cerurilor. [VIII, 1221]

Aţi simţit la Vişa că Maica Domnului ascultă degrabă rugăciunea voastră... şi slavă lui Dumnezeu! Poate că ochii Maicii Domnului s-au odihnit asupra voastră. De ce să nu gândim că ei au şi continuat să se odihnească asupra voastră şi astfel veţi dobândi căldura liniştitoare de sub acoperământul Stăpânei! [VIII, 1306]

Vişa, Sarov sunt lăcaşurile lui Dumnezeu. Aici este aerul ceresc al lui Dumnezeu. [IX, 202]

Mânia

Supărarea, osândirea, neîngăduința, exigența... Toate acestea, desigur, nu sunt virtuți și reduc calitatea bună a firii voastre. De aceea trebuie eliminate de pe lista calităților voastre. Cum să faceți acest lucru? *Cereți și vi se va da, căutați și veți afla* (Luca 11, 9). În primul rând: să nu dați curs acestor porniri, ci, cum apar, așa să le și curmați și să le înăbușiți ca acolo unde se nasc să și rămână, fără să iasă în afară. În al doilea rând: după fiecare manifestare a acestor porniri să vă căiți înaintea Domnului și să vă curățiți inima. În al treilea rând: fiecare caz de acest fel să-l cercetați și să scoateți învățăminte din el ca data următoare să știți să evitați supărarea. Și mai mult decât toate, ostenindu-vă astfel, să vă rugați: căci fără Domnul nimic nu veți face aici. [I, 114]

Supărarea este un mare dușman. În ea, egoismul, rădăcina tuturor păcatelor, se vede și se manifestă cu toată puterea lui. Trebuie să vă păziți și să vă rugați... [I, 189]

Desigur, nu este bine să vă supărați, însă când acest lucru este urmarea temperamentului, vinovăția cuprinde aici numai acea parte în care conștiința se poartă cu indiferență față de aceste porniri. [II, 253]

Pornirea mâniei în cazul neplăcerilor trebuie alungată cu rugăciunea și cu meditația de fiecare dată până la pieirea ei completă. Și rău nu va fi, dar altfel va fi. [II, 310]

Supărarea și mânia pe care le manifestați atunci când cineva vă tulbură momentele de singurătate nu sunt bune la nimic... Ele sunt rodul îngâmfării: nu îndrăzni să mă deranjezi. Atunci și vrăjmașul se priponește lângă voi. Hotărâți-vă să nu vă dedați acestui simțământ. Ura și supărarea sunt îngăduite numai atunci când obiectul lor sunt gândurile și simțămintele rele. [III, 476]

Izbucnirile vă copleşesc... Învăţaţi să nu le daţi curs, ci, îndată ce apar, înăbuşiţi-le. Că vă ieşiţi din fire nu ar fi nimic, însă aici este tot egoismul sau omul păcătos. Rugaţi-vă şi adunaţi-vă singuri gândurile care ar putea fi apa pusă pe acest foc. Pomenirea lui Dumnezeu şi pomenirea morţii păstraţi-le. Aceste două gânduri sunt puterea a tot binele şi alungarea a tot răul...

Binevoiţi să vă limitaţi întotdeauna numai la explicaţiile blânde şi supuse, iar cearta să o scoateţi din vocabularul vostru. Pe lume nu există nimic din pricina căruia să vă puteţi certa serios, în afară de mântuirea sufletului. Repetaţi mai des cuvintele Domnului: *Ce-i va folosi omului, dacă va câştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde?* (Matei 16, 26)... [III, 489]

Cu irascibilitatea cine să vă ajute să o scoateţi la capăt? Singuri trebuie să găsiţi mijlocul. Izbucnirea are loc atunci când cineva îşi permite să facă ceva împotriva voinţei voastre... a dorinţei... sau a poruncii voastre. [III, 490]

A nu rosti cuvinte mânioase este marea desăvârşire... La baza acesteia stă lipsa irascibilităţii inimii, căci ea, ca razele, se revarsă prin predarea sinelui în voia lui Dumnezeu, cu conştiinţa că Dumnezeu îngăduie neplăcerile pentru încercare şi să ne arate nouă cât de trainică este orientarea noastră lăuntrică bună... care ne şi obligă să ne purtăm în asemenea cazuri cu blândeţe, fiind încredinţaţi că Dumnezeu Însuşi ne priveşte în această clipă. [III, 544]

Niciodată să nu vă îngăduiţi slăbiciunea de a scăpa ceva de pe limbă sau de a da curs pornirii care să arate că aveţi în suflet o oarecare dezordine... Acest lucru întotdeauna vă umileşte... şi vă arată că nu ştiţi să vă stăpâniţi... Când sufletul este pornit, îmblânziţi această pornire şi după aceea vorbiţi şi lucraţi; dar atât timp cât

aveți o tulburare, tăceți... Câteva experiențe – poate, nu întru totul reușite – vă conduc la cele reușite... și gata. [VIII, 1331]

Mândria

Mândria este cea mai vătămătoare patimă și este cu atât mai vătămătoare cu cât este mai curată în exterior. Faptul că bătrânii v-au vorbit despre mândrie încă din copilărie înseamnă că Dumnezeu voiește să vă smeriți și este gata să vă dea smerenia dacă o căutați... Mândria este în sentimente, nu în atitudinea exterioară. [I, 88]

Binevoiți mai mult decât orice să vă păziți ca nu cumva să ajungeți pe calea ce duce la mândrie și să vă împotmoliți pe ea. Primul pas pe această cale este autoaprecierea, sentimentul ascuns că eu sunt cineva, nu un nimeni; al doilea pas este îngâmfarea – sentimentul că eu nu numai că sunt cineva, dar sunt cineva important și înaintea oamenilor, și înaintea lui Dumnezeu. Dintre acestea două se naște apoi toată grămada de gânduri și sentimente mândre, care sunt cele mai potrivnice lui Dumnezeu. [III, 518]

Cuvintele supărătoare pentru ceilalți provin dintr-o conștiință a boieriei. Conștiința boieriei este mândrie, un lucru foarte neplăcut lui Dumnezeu și cel mai vătămător în viața morală. [VIII, 1228]

Mâhnirea

Mâhniți-vă cu măsură. Parcurgeți cu inima făgăduințele luminoasei noastre credințe și câte revelații veți găsi în ele spre alinarea necazurilor voastre! [I, 92]

Aveți necaz după necaz... Știți ce înseamnă aceasta? Că Dumnezeu Își amintește de voi. Este neobișnuit să gândim așa, dar așa este. Și Și-a adus aminte de voi nu cu mânie, ci cu milă. Voi vedeți numai lipsurile și pierderile, iar mila care se ascunde sub ele și în ele nu o vedeți. [III, 464]

Pe pământ sunt mai multe necazuri decât bucurii. Și unele și altele sunt trimise de Dumnezeu, fie pentru trezirea din adormirea morală, fie pentru curmarea nedreptăților și a păcatelor, fie pentru curățirea lor prin pocăință, fie pentru sporirea ascultării față de Dumnezeu, Care pe toate le orânduiește, fie pentru a ne da prilejul să arătăm bărbăție și răbdare și alte virtuți înalte spre slava lui Dumnezeu. [III, 469]

Păcatul

Păcatele iertate și nerepetate nu vor fi pomenite la judecată. [I, 34]

În legătură cu păcatele deja spovedite și iertate să spuneți: „Le-am făcut, dar m-am căit și am dobândit iertare". [I, 113]

Păcatul spovedit, udat cu lacrimi și urât este șters din toate cărțile în care a fost scris – din cartea dreptății lui Dumnezeu, din cartea firii noastre, din cartea legăturilor noastre cu lumea văzută și nevăzută. Astfel nu mai este

pomenit la judecată. Având în vedere acest lucru, trebuie, fără să reducem sentimentul păcătoşeniei, să ne hrănim întotdeauna sufletul cu buna nădejde a mântuirii. Păcatele noastre Domnul le-a luat pe toate în trupul Său pe lemn şi acolo a rupt zapisul lor. [I, 118]

...În orice fel s-ar manifesta răul, îndată ce îl observaţi, trebuie să vă ridicaţi şi să luptaţi. Iată principalele metode de luptă: să-l simţiţi pe vrăjmaş în răutatea care se manifestă, să vă mâniaţi pe el şi să vă încordaţi să-l alungaţi, chemându-L pe Domnul Mântuitorul în ajutor, şi apoi să repetaţi aceste fapte până când răul va pieri şi sufletul se va linişti... Este nevoie de energie, bărbăţie şi răbdare. [I, 185]

Zdrobirea inimii şi mustrarea de sine fără milă întotdeauna trebuie să le avem în faţă, dar, cu toate acestea, nici măsura nu trebuie să o uităm. [I, 199]

Când v-aţi sculat din somnul păcatului, harul a lucrat în mod simţitor în voi şi nu v-a lăsat să observaţi ostenelile refacerii. Acum va fi altfel... Propria voastră osteneală trebuie să meargă înainte – fără compătimire, în chip despotic – şi harul îşi va arăta lucrarea când veţi fi istoviţi de trudă şi nu veţi şti ce să faceţi... [II, 354]

Iertarea păcatelor se dă nu pentru meritele noastre, ci din mila Iubitorului de oameni Dumnezeu, Care întotdeauna este gata să ierte, îndată ce omul se întoarce la El cu căinţă. Şi ne fac nevrednici de iertare nu mărimea şi mulţimea păcatelor, ci numai necăinţa. Îndată ce vă căiţi şi vă zdrobiţi inima, iertarea vă este rânduită în cer, iar în momentul spovedaniei această hotărâre cerească vă este pronunţată. Domnul Mântuitorul a luat în Trupul Său pe cruce zapisul tuturor păcatelor tuturor oamenilor şi acolo l-a rupt. Aplicarea faţă de fiecare a acestei lucrări a nemărginitei milostiviri se săvârşeşte în Taina Pocăinţei şi este reală. Cel ce primeşte dezlegare de la părintele

duhovnic stă fără vină înaintea feței dreptății lui Dumnezeu.

Slăbirea încrederii în acest lucru și sărăcirea nădejdii miluirii sunt provocate de vrăjmașul nostru. Păcatele noastre fără insuflarea lui nu au loc. Din ele, el construiește între noi și Dumnezeu o barieră. Căința și spovedania distrug această barieră. Cunoscând puterea acestei Taine, că ea nimicește toate eforturile și demersurile lui săvârșite pentru pieirea celor ce păcătuiesc, vrăjmașul se străduiește prin toate mijloacele să curme efectul ei binefăcător și fie ne îndepărtează cu totul de ea, fie ne insuflă neîncredere în puterea ei și deznădejde cu privire la dobândirea iertării prin ea...

Sfântul Tihon [de Zadonsk] ne încredințează că vrăjmașul, când ne apleacă spre păcat, ne insuflă: nu te teme, Dumnezeu este milostiv; iar când izbutește să ne ducă la păcat, ne tulbură și ne zăpăcește sufletul cu frica, insuflându-ne: nu există mântuire pentru tine. [III, 387]

Domnul Își întoarce fața Sa de la păcătoși atunci când ei păcătuiesc și rămân în păcat, negândind să se îndrepte. Iar când se întorc la El cu căință și cu dorința și făgăduința de a se îndrepta și se apucă de acest lucru, atunci Domnul îi lasă pe toți drepții și se îndreaptă către păcătoșii care se întorc la El și îi miluiește. [III, 468]

Căderea rareori are loc dintr-o dată. De obicei, ea începe cu gânduri, cu consimțiri ușoare și încetineală în gândire... apoi mai mult și mai mult... până la dorirea păcatului... după care căderea în păcat nu mai întârzie. [III, 477]

Unde sunt sufletele păcătoșilor care nu au izbutit să se îndrepte aici? Într-un anumit loc, hotărât pentru ei de Dreptul Judecător. După moarte are loc judecata particulară, în care se hotărăște soarta păcătoșilor. Însă hotărârea definitivă cu privire la soarta lor se ia la

înfricoşătoarea judecată de obşte. Până atunci ei doar aşteaptă acel moment înfricoşător... se îngrozesc şi suferă din această pricină...

Păcatele pot fi îndreptate prin faptele bune, opuse lor, sau prin căinţa corespunzătoare. [III, 479]

Păcatele voastre sunt mari, foarte mari. Dar nu există păcat care să biruie milostivirea lui Dumnezeu. Iertarea păcatelor se dă nu pentru meritele noastre, ci din mila Iubitorului de oameni Dumnezeu, Care întotdeauna este gata să ierte îndată ce omul se întoarce la El cu căinţă. Şi ne fac nevrednici de iertare nu mărimea şi mulţimea păcatelor, ci numai necăinţa. [III, 481]

Păcatele sub acţiunea dezlegării părintelui duhovnic sunt iertate imediat. Însă urma lor rămâne în suflet şi ne chinuie. Pe măsura nevoinţelor în împotrivirea faţă de îndemnurile păcătoase urmele acestea se şterg, iar pe lângă aceasta se reduce şi chinul. Când urmele sunt şterse întru totul, atunci se sfârşeşte şi chinul. Sufletul va fi încredinţat de iertarea păcatelor. [III, 499]

Vă voi spune când începe păcătoşenia. Iată cum vine ispita: 1) ni se înfăţişează în minte ceva rău sau ochiul vede ceva şi ceea ce a văzut stârneşte gânduri rele! Aceasta este **provocarea**. Aici nu este nici un păcat, căci şi una şi alta se năpustesc fără să vrem. Dacă voi, îndată ce simţiţi ceva rău, vă împotriviţi lui şi vă îndreptaţi spre Domnul, faceţi ceea ce se cuvine – nevoinţă duhovnicească. Dar, dacă voi nu vă împotriviţi lui, ci începeţi să vă gândiţi şi iarăşi vă gândiţi, fără să vă împotriviţi şi fără să-l urâţi, fără să vă îndepărtaţi, atunci nu mai este bine. Sufletul vi s-a zdruncinat. Nici aici încă nu este nici un păcat, dar pasul spre păcat este făcut...

Însă, dacă cineva este prins de lucrul acela rău şi începe să se gândească la el şi se tot gândeşte, săvârşeşte al doilea act al căderii în păcat: 2) **atenţia** la gândul rău sau **convorbirea** cu el.

Nici aici încă nu este nici un păcat, precum am spus, ci i se pune început; 3) al treilea moment al căderii în păcat – consimțirea la gândul cel rău; omului îi place să se gândească la rău şi chiar şi fapta îi place. Aici este mai mult din păcat, dar încă nu este păcatul. Este necurăție.

Şi se întâmplă – **consimțirea** să izbucnească dintr-o dată – involuntar; 4) al patrulea moment al căderii în păcat este **înclinarea** voinței, dorința cea rea, chiar dacă nu este încă hotărâtoare. Aici este păcat, căci este un lucru voit. Sentimentele nu le poate omul întotdeauna stăpâni, însă dorințele sunt în puterea noastră.

Toate acestea, totuşi, nu sunt adevăratul păcat, ci numai prefața lui; 5) al cincilea moment – acordul la păcat sau hotărârea de a păcătui. Aici este adevăratul păcat, dar numai lăuntric.

După acesta nu întârzie să apară nici 6) **păcatul** cu fapta... Şi aceasta este **adevărata cădere**, vătămarea sufletului, pierderea harului, căderea sub puterea vrăjmaşului.

Aşadar... alungați gândurile, fără să intrați în discuție cu ele, înăbuşiți imediat consimțirea şi nimiciți dorințele... Aici este toată lupta... Şi se întâmplă ca gândul, consimțirea şi dorința – toate să se producă în acelaşi timp... Nu-i nimic... În cazul acesta toate sunt ca o provocare... Şi lupta pe toate le va alunga uşor. [IV, 629]

Consimțirea rămasă nealungată înseamnă acordul la necurăție. Acordul este păcatul lăuntric, curățit prin spovedanie. [IV, 661]

Sentimentul este păcătos atunci când omul îl încuviințează, îl păstrează şi îl ațâță; dar, când el pătrunde fără voie în suflet, sufletul nu îl vrea şi se încordează să-l împingă afară, nu este păcat, ci este lupta cea bună. Se întâmplă ca împreună cu sentimentul să apară dintr-o dată şi consimțirea; iar sufletul, cum îl observă, se înarmează

împotriva lui şi nu este nici un păcat aici. Consimţirea este păcat atunci când omul îi îngăduie să domnească în suflet, ştiind că este rea. Lucrarea cea păcătoasă se desfăşoară astfel: gândul, sentimentul şi consimţirea, încuviinţarea, hotărârea sau alegerea şi fapta. Cine alungă gândul... rămâne curat. Cu sentimentul şi consimţirea începe păcătoşenia după măsura încuviinţării. Unde nu există încuviinţare, acolo nu este păcat. [VI, 970]

Răspuns bun va avea cel care, deşi înţelege că are multe păcate, totuşi are convingerea că pentru pocăinţă ele îi sunt iertate... Această convingere este limita ostenelilor pocăinţei pe pământ... [VI, 1034]

Binele

Fără Domnul nici un bine nu se înrădăcinează în inimă...

Nici un lucru care în esenţă este bun nu se înrădăcinează în noi fără El. Dacă este aşa, atunci trebuie să ne predăm Lui. Să nu încetăm, totuşi, nici nevoinţele, nici eforturile noastre, numai să nu ne punem nădejdea în ele, nici să aşteptăm ceva de la ele dacă Dumnezeu nu blagosloveşte. [I, 120]

Aceasta este legea – să ne împotrivim sinelui în ceea ce este rău şi să ne silim spre bine. Aceasta şi înseamnă cuvintele Domnului: *împărăţia cerurilor se ia prin străduinţă şi cei ce se silesc pun mâna pe ea* (Matei 11, 12). De aceea şi urmarea Domnului este un jug. [I, 187]

Bine face cel care îşi începe fiecare zi de parcă până atunci nu a făcut absolut nimic. Cine îşi uită binele săvârşit înainte este cel mai înţelept om. Să dea Dumnezeu să ne înţelepţim şi noi în acest sens. [IV, 726]

Binefacerea

Mai mult decât orice ajutați-i pe cei nevoiaşi. Pe oricine vine la voi cu lacrimi, nu-l lăsați să plece fără să-i uscați lacrimile. *Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui.* În mâna celui nevoiaş întotdeauna să vedeți însăşi mâna Domnului, întinsă către voi. El Însuşi a spus: Ceea ce veți face lor, săracilor, Mie Îmi veți face... Ca inscripție deasupra voastră să aveți: În grija ta este săracul, orfanilor tu să le fii ajutător. [I, 89]

Există faptele milei şi mila inimii. Primele îşi capătă valoarea din ultima, dar sunt posibile şi fără ea, numai că atunci nu au valoare adevărată. [I, 114]

Binefacerea... Poruncile – regula, practica – sunt premergătoare; mai bine nu născocim fapte, ci le lucrăm pe cele care ne stau înainte. [I, 185]

Săvârşiți osteneli pentru binefacere... Acestea sunt cele mai grele şi mai alarmante osteneli chiar dacă întotdeauna sunt însoțite de mângâiere profundă. Despre anumite vopseluri se spune că atât de bine şi de adânc intră în lucrul vopsit încât rămân pentru totdeauna... Aşa ne vopseşte binefacerea sufletul! În ea mai mult decât orice se reflectă lumina asemănării cu Dumnezeu. [II, 300]

Căci a sluji unul altuia este lucrul lui Dumnezeu. De aceea poate fi şi săvârşit după Dumnezeu, spre a-I face Lui pe plac. [III, 432]

Duhul care arde cu râvnă pentru binefacere spre slava lui Dumnezeu este principalul. Când acesta există, înseamnă că există viață. Ea poate duce şi la rămânerea tăcută în Dumnezeu dacă Dumnezeu blagosloveşte. [IV, 709]

Nu uitați binefacerile şi mila lui Dumnezeu vă va adumbri. [V, 761]

Căci în noi Domnul a pus toate virtuțile. Ele se și cer afară îndată ce ne aflăm în acea stare sufletească la care se referă zicala: astăzi omul este în duh... adică este gata spre tot binele. Iar apoi se stârnește ceva înlăuntru sau vine ceva din afară... Și omul este de nerecunoscut. Dar și atunci poate fi scuturat ca o cuvertură... Când râvna pentru mântuirea voastră este vie și puternică, păziți acest tezaur, căci el este mai prețios decât toată lumea. [VI, 978]

Duhul și sufletul omului

Orice ai începe să chibzuiești – întotdeauna vei ajunge la concluzia că omul este înzestrat cu duh, a cărui viață adevărată este viața în Dumnezeu. Numai în El își găsește liniștea, în El este raiul lui și pământul făgăduinței. [I, 140]

Ce este mai important la om – trupul sau sufletul? Sufletul este mai important. Când sufletul este viu, și omul este viu. Iar când omul moare, ce moare: sufletul sau trupul? Trupul; iar sufletul rămâne viu. [I, 177]

Noi avem două greutăți – duhul și trupul; una o îngreuiază pe cealaltă. Trupul – spre pieire; duhul – spre mântuire... Iar acest lucru se referă și la hrană, și la somn, și la celelalte privilegii. Faceți ca trupul să simtă că peste el se află o mână grea. Îndată ce trupul slăbește, sentimentul duhovnicesc învie. Foarte mult în această privință contează să nu-i dați voie să se prăbușească, să-i țineți în rânduială toate mădularele prin încordarea interioară a mușchilor. Acest lucru sprijină cu putere vioiciunea duhului și ajută sufletul să stea în stare de veghe. [I, 185]

Există spiritualitate şi materialitate care sunt fireşti şi există spiritualitate şi materialitate care nu sunt fireşti. Cele din urmă se exprimă în întregime prin patimi. Stingând şi dezrădăcinând patimile, veţi purifica spiritualitatea şi materialitatea şi le veţi întoarce la rangul lor firesc. Atunci ele se vor înduhovnici. Toate acestea le rânduieşte harul lui Dumnezeu, pe lângă eforturile noastre. Principalul este să nu ne plângem... [II, 291]

Duhul nostru se reînnoieşte prin harul lui Dumnezeu în puterea de a sta împotriva atracţiilor faţă de pământ din partea sufletului şi a trupului. El este deja reînnoit în creştini. Însă neatenţia faţă de el şi faţă de lucrarea lui face ca cele pământeşti să izbutească să ne atragă şi, ca o negură, să întunece cerul. Cel mai bun mijloc pentru a întări duhul în lupta lui cu sufletul şi cu trupul atunci când au atracţii faţă de cele pământeşti este amintirea despre ieşirea sufletului şi despre judecata care urmează după aceea şi despre hotărârea în ceea ce priveşte soarta noastră. [II, 344]

Noi toţi, potrivit cu menirea noastră, trebuie să fim temple, aşa cum ne învaţă Sfântul Apostol Pavel: *Nu ştiţi, oare, că voi sunteţi templu al lui Dumnezeu, şi nu numai aceasta afirmă, ci şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi?* (I Cor. 3, 16). Mirenii, trăind în deşertăciuni, uită lucrul acesta ori îl înăbuşă în ei, iar călugării şi călugăriţele tocmai de aceea încep un mod aparte de viaţă, pentru a adeveri această definiţie apostolească referitoare la noi...

Şi veţi deveni templul unde locuieşte Dumnezeu... Zidurile acestui templu al vostru le reprezintă răbdarea, altarul este inima recunoscătoare faţă de Dumnezeu, cântările sunt toate simţămintele religioase faţă de Dumnezeu: credinţa, nădejdea, lăsarea în voia Lui cea sfântă şi toată rugăciunea; dirijorul acestui cor este duhul

cel înțelept care ordonează cântările și le interpretează în continuă meditație dumnezeiască... [II, 368]

Aflarea sufletului cu Domnul sau șederea sufletului cu Domnul, în care se află toată esența lucrării lăuntrice, nu depinde de noi. Domnul cercetează sufletul, iar el este cu Domnul și umblă înaintea Lui și este încălzit de El. Îndată ce Domnul pleacă, sufletul rămâne pustiu și nu stă deloc în puterea lui să-L întoarcă la sine pe Cercetătorul sufletelor. Domnul pleacă, încercând sufletul, dar se întâmplă să plece, pedepsindu-l, nu pentru lucruri exterioare, ci pentru ceva primit de suflet înlăuntru. Domnul pleacă, încercând sufletul, dar când acesta strigă, El Se întoarce imediat. Iar când pleacă pedepsind sufletul, nu se întoarce până când acesta nu-și conștientizează păcatul, și nu se căiește, și nu plânge, și nu își duce canonul. [III, 506]

Frica de Dumnezeu, smerenia, atenția față de sine și față de Domnul, râvna nestinsă pentru mântuire, lipsa văicărelilor și celelalte asemănătoare lor sunt semnele sigure ale faptului că sufletul este viu și că harul lui Dumnezeu este cu el. [III, 521]

Cum este sufletul vostru? Dacă nu vă clătinați în credință și păstrați în suflet dorința puternică și căutarea mântuirii, atunci, fără îndoială, sufletul vostru se află de partea luminii... [IV, 663]

Trebuie să hrăniți sufletul cu adevărul, făcându-vă în fiecare zi timp pentru adâncirea prin rugăciune în tainele creștinismului... Tot ce trebuie este ca adevărul să fie primit de inimă, să o umple pe aceasta și să o aprindă. Acestea înseamnă că sufletul gustă adevărul; iar dacă îl gustă, atunci se și hrănește cu el. [IV, 706]

Cine să se îngrijească de sufletul vostru în afară de voi înşivă? Faceţi seara o analiză a mişcărilor zilnice ale inimii şi judecaţi-vă cu asprime. Pentru greşeli daţi-vă amendă şi plătiţi-o. [IV, 714]

Sufletul care nu este încercat de necazuri nu este bun de nimic...

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că el [trupul] pe pământ este sufletesc, deoarece este însufleţit numai de suflet. Iar după înviere va fi duhovnicesc, deoarece va fi locaşul nu numai al sufletului singur, ci al sufletului care va fi plin de Duhul. Şi pe pământ, spune el, sufletul Îl are pe Duhul, însă El nu este întotdeauna prezent în suflet, deoarece uneori este alungat de gândurile, sentimentele şi faptele necurate; dar acolo El va umple tot sufletul. Apoi Sfântul Ioan Gură de Aur adaugă: trupul poate fi numit duhovnicesc după înviere pentru că va fi mai uşor, mai subţire, mai sprinten. [IV, 745]

Dumnezeu judecă sufletul după ceea ce stă în puterea lui să facă, nu după ceea ce nu stă în puterea lui. Păstraţi în inimă intenţia de a nu vă depărta de Domnul şi El va primi acest lucru ca pe o faptă. [IV, 746]

Eu, aşadar, păstrez gândul că, de vreme ce sufletul se tulbură din pricina tulburării trupului lui, duhul rămâne întreg şi se maturizează, devine mai profund decât conştiinţa, din ce în ce mai profund în direcţia aceea în care l-a găsit tulburarea. [IV, 753]

Este bine că sufletul este receptiv, dar trebuie să aibă măsură. [V, 772]

Căci duhul este osârduitor, dar trupul neputincios (Matei 26, 41). Însă se întâmplă ca, atunci când duhul este osârduitor, neputinţa trupului să nu aibă influenţă puternică. Duhul osârduitor este râvna pentru mântuire – puterea fundamentală care lucrează mântuirea noastră prin ceea ce se cere din partea noastră. [V, 815]

Transformările în duh sunt soarta noastră comună. Trebuie să răbdăm, lăsând soarta noastră în mâinile lui Dumnezeu. De un singur lucru să avem grijă – să fim întotdeauna cu Domnul. În toate cazurile să ne adresăm direct Lui. Lui să-i descoperim greutățile sufletului nostru şi să ne rugăm să ne izbăvească după cum voieşte. [V, 865]

...Fără pomenirea lui Dumnezeu, fără frica de Dumnezeu, fără sentimentul față de Dumnezeu nu putem face sufletul mulțumit. [V, 901]

Putem crede (şi eu aşa cred) că sufletul și Îngerii sunt duhovniceşti în esență, dar sunt îmbrăcați în trup subțire, eteric, dar ca ei să fie trupeşti în esență, acest lucru nu-l putem crede. [V, 909]

Îmi scrieţi că aţi cumpărat cartea *Sufletul şi Îngerul – nu trup, ci duh*. – Foarte bine!... Aici este exprimat un adevăr direct, însă există persoane care susțin o minciună opusă acestui adevăr destul de primejdioasă: căci, dacă sufletul este trup, atunci pentru ce să ne înfrânăm de la cele trupeşti? *Mănâncă, bea, veseleşte-te* (Luca 12, 19) [V, 921]

Gândul că, atunci când cineva se înfățişează viu şi stă înaintea ochiului minții înseamnă că cere să se roage, este un gând adevărat... Şi este bine să facem aşa... Există o comuniune a sufletelor; şi sufletul îi dă de veste sufletului. [VI, 965]

Există şi aici, pe pământ, manifestarea consimțirii sufletelor, potrivit căreia sufletul îi dă de veste sufletului, după cum spune proverbul. Activități reciproce asemănătoare acestora putem admite şi între cei vii şi cei morți, sau cei răposați. În scrisorile despre „Ce este viața duhovnicească" se arată elementul universal – eterul. Datorită lui activitățile reciproce ale sufletelor se pot

desfăşura precum curentul electric prin sârma de telegraf. Aparatul telegrafic aici este inima... [VI, 975]

Când se uneşte sufletul cu trupul? În momentul zămislirii. [VI, 1034]

Unde se află sufletele până la naştere?! Sufletele nu preexistă. Şi cum încep ele să existe, nu ştiu.

Sufletul nu de la trup are existenţa, ci o primeşte împreună cu trupul pentru a vieţui cu trupul. Iar moartea vine să-i despartă. Şi este de mirare cum va trăi sufletul fără trup, obişnuit fiind să trăiască cu trupul. Despărţirea sufletului de trup este o pedeapsă şi ea trebuie să fie simţită. Sfinţii, din pricina legăturii strânse cu Domnul, ori simt prea puţin, ori nu simt deloc această stare neplăcută. [VIII, 1221]

Seara trebuie să curăţim sufletul de toate lucrurile şi să le desfiinţăm, ca el să rămână gol numai cu Domnul. Şi aşa să mergem la culcare. Fără să facem acest lucru să nu mergem la culcare, ci să ne ostenim să ajungem acolo. [VIII, 1456]

Nenorocirea noastră nu rareori de aici vine, din faptul că, atunci când terminăm un lucru şi nu avem altul de făcut ori nu avem tragere de inimă spre el, lăsăm sufletul să petreacă şi să se odihnească, fără să-l menţinem cu stricteţe asupra unui lucru... De aici sufletul petrecăreţ deseori se înfige la lucruri rele, care au ecou înlăuntru. Şi iată lupta, cauzată fără voie de neatenţie. Ca să evităm această luptă, cel mai bun mijloc este să începem imediat rugăciunea lui Iisus... Ceea ce vă şi propun să faceţi. [X[16], 244]

---

[16] Aici şi mai departe în seria X citatele sunt date de Ieromonah Gheorghie (Tertâşnikov). Scrisorile episcopului Teofan către diferite persoane, scrisori care nu au intrat în ediţia a VIII-a. Scrisorile persoanelor duhovniceşti către episcopul Teofan. Zagorsk, 1973 (Dactilografiere).

Să aveți totdeauna în suflet pomenirea lui Dumnezeu și pomenirea morții... Păstrați duhul căinței, inima înfrântă și smerită... Fiți ascultători, iubiți tăcerea... Nu vă petreceți timpul în zadar. [I, 43]

Lupta duhovnicească... Lupta care duce la a trăi întotdeauna în pace adâncă și cu Dumnezeu, și cu oamenii, și cu noi înșine. [I, 53]

În fiecare neputință sufletească trebuie să vă îndreptați imediat cu rugăciune către Domnul, cerându-I să vă vindece. Apoi, întrebuințând și mijloacele care depind de voi și propriile eforturi, așteptați ajutorul de sus și Domnul vă va trimite ajutor la timp și vă va vindeca. [I, 120]

Rodul final [al rugăciunii] este formarea sentimentului față de Dumnezeu, care este nedespărțit de rugăciunea neîncetată sau este totuna cu ea. Aici se află legătura vie cu Dumnezeu – țelul vieții duhovnicești. [I, 192]

În afară de neîndurarea față de sine, cei mai puternici stimulenți duhovnicești sunt șederea cu atenție în prezența lui Dumnezeu și așteptarea neîncetată a morții. [I, 196]

A începe din nou – aceasta este legea vieții duhovnicești. Fiecare zi trebuie să o socotim prima zi din viață trăită în frica de Dumnezeu, uitând toate cele din urmă, în afara păcatelor, pentru care întotdeauna trebuie să ne căim. [II, 331]

Viața duhovnicească nu se supune necondiționat influenței mediului extern și poate înflori în orice loc și în orice situație, căci ea în structura lăuntrică și înaintea celor din afară nu se pleacă, ci, dimpotrivă, le stăpânește și le îndrumă. [III, 385]

Dacă puteți, pe cât puteți, ascundeți-vă faptele vieții duhovnicești și nici la vedere, nici în discuții, nici în alte condiții nu le dezvăluiți, ci lucrați simplu... Numai de vorbăria deșartă să fugiți. [III, 488]

Frica de Dumnezeu și evlavia înaintea măreției Lui nedescrise păstrați-le întotdeauna și aprindeți-le în voi și pe lângă acestea să aveți inima înfrântă și smerită. Credința tare păstrați-o și nădejdea nebiruită. Smeriți-vă înaintea tuturor și pe ceilalți mai presus de voi să-i considerați. Tăcerea s-o iubiți și să vă însingurați, pe cât puteți, ca să fiți în unire cu Domnul. Atunci El Însuși Se va face pentru voi călăuzitor și învățător și alte persoane pentru aceste lucruri nu vă vor mai trebui. [III, 497]

...Lucrarea lăuntrică nu are preț și nimic nu trebuie să preferați înaintea ei. [III, 506]

Căci principalul este să umblați înaintea lui Dumnezeu sau sub ochii lui Dumnezeu cu conștiința că Dumnezeu Se uită la voi, la sufletul vostru, în inima voastră și că vede acolo tot. Conștiința aceasta este cea mai puternică pârghie în mișcarea vieții duhovnicești lăuntrice. [IV, 598]

Bucuria nu vine dinafară, ci din întreaga alcătuire moral-religioasă. Pentru noi, creștinii, ea se naște prin mărturisirea marilor bunuri începând cu nașterea Fiului lui Dumnezeu cu trup, în care a luat firea noastră, și crește și se întărește prin rămânerea în rânduielile înfierii, care are loc față de Dumnezeu prin îmbrăcarea în Hristos Domnul în chip tainic la botez sau în spovedanie și în mod activ în viață... Domnul a primit trupul nostru din sângiuiri feciorelnice. De vreme ce noi, în virtutea orânduirii mântuirii de către Fiul lui Dumnezeu întrupat, una suntem cu Domnul, trăsătura distinctivă a caracterului nostru creștin a devenit fecioria – fecioria în gânduri și în simțăminte și în starea trupului. Plăcerea trupească a

devenit negarea creştinismului înlăuntrul nostru. Şi nimic nu copleşeşte aşa bucuria duhovnicească acum... ca această plăcere. Iar vrăjmaşul ne şopteşte că aceasta nu este nimic. [IV, 633]

Puneţi-vă măsură: atunci când vă aflaţi în deplină nemulţumire de sine, sunteţi în bună rânduială; îndată ce vă vine un sentiment cât de mic al mulţumirii de sine şi începeţi să vă apreciaţi pe voi, să ştiţi că nu sunteţi în starea obişnuită şi să începeţi să vă mustraţi. Pentru Domnul să nu uitaţi acest punct. [IV, 703]

Izbânda în viaţa duhovnicească este arătată de conştiinţa tot mai mare a nimicniciei noastre în sensul deplin al acestui cuvânt, fără nici o limitare; astfel că, îndată ce ni se acordă preţuire în orice privinţă ni s-ar acorda, lucrarea merge prost. Şi este primejdios. Vrăjmaşul se aşază lângă noi şi începe să ne păcălească, iar atunci aruncă plasa şi ne putem împiedica. Sufletul care îşi acordă valoare este întocmai ca cioara vopsită în alb. [IV, 705]

Cu cât mai păcătoşi vă veţi simţi, cu atât mai dreaptă calea voastră va fi. Însă trebuie să ajungeţi acolo încât sentimentul păcătoşeniei voastre să vină în chip natural din adâncul sufletului, nu să fie insuflat dinafară de cugetul vostru sau de cuvintele altora. [IV, 707]

...Se vede dorinţa voastră puternică de a vă îndrepta în toate – şi în cele mici, şi în cele mari. Domnul să păzească în voi această râvnă. Ea este rădăcina şi izvorul întregii vieţi duhovniceşti a omului. Fugiţi de încrederea prea mare în sine şi de nădejdea în oameni. Toată durerea voastră să I-o încredinţaţi Domnului cu tot sufletul. Şi El, Care nimic nu doreşte aşa cum doreşte mântuirea sufletului, vă va învăţa şi vă va îndruma şi putere vă va da să urmaţi îndemnurile Lui. Rugăciunea este suflarea vieţii duhovniceşti, precum simţiţi şi voi singuri. De aceea nici

nu arc rost să mai vorbim... Rugați-vă cu râvnă. Rugați-vă neîncetat: Domnul este aproape şi ajutorul Lui este aproape... în fiecare clipă. [V, 797]

Pentru viața lăuntrică mediul extern favorabil este folositor, dar nu este necesar în mod necondiționat. [V, 804]

Ardeți de dorința iluminării duhovniceşti. Ea vine de la sine atunci când omul merge pe calea vieții duhovniceşti şi în măsura în care sunt îndeplinite cerințele acestei vieți, se dobândesc şi roadele, iar apoi vine şi iluminarea... Ne-am făcut multe griji pentru izbânda în viața duhovnicească... Iar lucrul acesta se săvârşeşte foarte simplu. Trebuie să împlântăm mai adânc rădăcina ei. Rădăcina este frica de Dumnezeu! Când aceasta vine, pe toate le orânduieşte bine, totul ne învață... Pentru ea să vă rugați... şi pe ea cu chibzuința voastră să vă străduiți să o dezvoltați. [V, 837]

Izvorul, hrănitorul şi săvârşitorul vieții duhovniceşti este Hristos Domnul, Care, în nespusa Sa milă, binevoieşte să intre în strânsă legătură cu cei ce se împărtăşesc cu vrednicie de preacuratul Lui trup. În acest timp El îi şi poate spune sufletului: „Mântuirea ta sunt Eu!" Luați aminte! Însă trebuie să ne apropiem de El cu sentimentul că pierim şi nu avem pe ce să ne sprijinim. [V, 844]

Stările înalte de rugăciune sunt numai ca nişte vizite ale lui Dumnezeu. [V, 883]

Însă întotdeauna trebuie să ne amintim şi să simțim că izbânda în viața duhovnicească şi în toate manifestările ei este rodul harului lui Dumnezeu. Viața duhovnicească toată este de la Preasfântul Duh al lui Dumnezeu. Noi avem şi duhul nostru, dar este neputincios. El capătă putere atunci când este umbrit de har. [V, 895]

Principalele sunt frica de Dumnezeu și duhul umilit... Căldura și dulceața sunt bune în lucrarea duhovnicească, însă nu cu ele trebuie să determinăm valoarea faptelor duhovnicești. [V, 902]

Păstrați amintirea lui Dumnezeu și amintirea morții. Datorită lor frica de Dumnezeu va fi mai puternică. Din frică vin atenția față de sine și față de toate faptele, gândurile și simțămintele noastre. Din această atenție ia naștere viața cucernică trăită în trezvie. Datorită ei are loc înăbușirea patimilor. De aici vine curăția. Din curăție vine aflarea cu Dumnezeu, nu numai cu cugetul, dar și cu sentimentul. [V, 903]

Mă întrebați: „Ce trebuie să facem când înlăuntru suntem împărțiți în două?" În primul rând, să știți că acest lucru nu este ceva rău, ci este o întorsătură obișnuită a vieții duhovnicești. Când duhul nostru sub influența harului se trezește, atunci se îndreaptă spre Dumnezeu și pe toate le îndreaptă într-acolo. Firea egoistă, însă, și după aceea tot mai rămâne și își exprimă drepturile ei, atrăgând după vechiul obicei la sine și sentimentul și voința. De aceea toți simt precum apostolul: *Găsesc deci în mine, care voiesc să fac bine, legea că răul este legat de mine* (Rom. 7, 21). Iată împărțirea în două. Ce trebuie să facem aici? Întotdeauna să aprobăm latura duhului, iar cerințele omului trupesc și egoist să le alungăm, să le înăbușim. În acestea constă lupta duhovnicească. Ea este scurtă... Îndată ce observați înlăuntru o mișcare potrivnică duhului... să o respingeți cu inima, să loviți cu ură această mișcare și tot atunci să vă adresați Domnului în rugăciune și El vă va ajuta. Lepădarea sinceră a răului și rugăciunea sinceră către Domnul întotdeauna înving și curmă împărțirea în două a omului lăuntric... [VI, 958]

Nesimțirea naşte **nepăsarea** şi din una şi din cealaltă capătă putere **uitarea**. Acestea trei alcătuiesc deplina paralizie sufletească. [VI, 971]

Principalul este să ne sălăşluim în inimă înaintea feței lui Dumnezeu şi să stăm aşa cu perseverență. Când facem acest lucru, toate celelalte vin de la sine. În rândul schimbărilor duhovniceşti în inimă, cea mai bună este **atracția dinăuntru**... pentru împreună-aflarea cu Domnul. Atunci toate cele exterioare se depărtează: rămân Dumnezeu în suflet şi sufletul în Dumnezeu... [VI, 988]

...Moartea nu curmă cursul vieții duhovniceşti. [VI, 992]

Cel mai bine ar fi dacă ați uita cu totul de voi înşivă şi ați avea în minte numai cum să nu-L mâniați pe Dumnezeu prin ceva neplăcut Lui în gânduri, cuvinte şi fapte. Dacă nu vă veți păzi şi veți acorda multă atenție vorbelor şi privirilor oamenilor, atunci veți face din voi (iertați-mă) un buboi foarte sensibil chiar şi la mişcarea aerului, nu numai la atingere. Fiți atenți la aceasta. Iată care este măsura: cine este smerit, acela nu poate vedea că cineva se poartă cu el mai prejos decât valoarea lui; căci el se socoteşte pe sine atât de mic încât nimeni nu se poate purta cu el mai prejos decât se socoteşte el, oricât s-ar strădui. În aceasta constă înțelepciunea! [VIII, 1234]

Pe limbă să vă fie rugăciunea lui Iisus, în minte, vederea Domnului înaintea voastră, în inimă, dorința arzătoare de Dumnezeu sau unirea cu Domnul. Când toate acestea vor fi permanente, Domnul, văzând cum vă siliți, vă va da cele cerute. [VIII, 1338]

Ce este **cugetul biruitor**? Când cineva se întoarce la Dumnezeu, atunci ia naştere lupta: iubirea de sine şi lumea, pe de o parte, iar adevărurile lui Dumnezeu, de cealaltă parte. Omul cercetează aceste adevăruri şi biruie egoismul şi lumea, însă dintre aceste adevăruri nu toate îi

influențează la fel pe toți: pe unul îl influențează mai mult un adevăr, pe altul alt adevăr. Dar pentru fiecare există printre ele un adevăr care, îndată ce ajunge în conştiință, îl înclină pe om de partea lui Dumnezeu. Adevărul acesta în prima luptă obține biruința şi în luptele personale, de asemenea, îi alungă pe vrăjmaşi. [VIII, 1344]

Ceea ce împiedică alcătuirea lăuntrică, sub nici o formă nu trebuie să îngăduiți. Iată, tocmai de aceea trebuie să aveți un stareț. Cel mai bine este să aveți un duhovnic. Orice întâmpinați, imediat îl întrebați. Şi conştiința va fi împăcată. Altfel pe bună dreptate vă va sâcâi. [VIII, 1454]

În întrebuințarea hranei să reduceți puțin măsura, la fel şi în privința somnului să faceți. Cum va fi – veți vedea singuri. Nu trebuie să vă legați, ci să lucrați liber, uneori aşa, alteori altfel, un singur lucru având în vedere – să nu faceți pe plac trupului şi prin nimic să nu vă satisfaceți egoismul. Şi puteți dormi sau priveghea, de asemenea, în chip diferit, având o singură măsură: să nu adormiți profund. [VIII, 1458]

Pomenirea lui Dumnezeu, pomenirea morții, duhul umilit... şi lipirea cu durere de Dumnezeu: „O, Doamne, mântuieşte-mă! O, Doamne, ajută-mă degrab!" Aceasta este calea cea dreaptă! Nu al meu este acest cuvânt, ci al tuturor stareților care au cercetat direct acest lucru. Cine ajunge pe această cale, acela nu are de ce să ofteze. [IX, 67]

Prin nimic material şi trupesc nu puteți dobândi cele duhovniceşti. Mai degrabă trebuie să apelați la meditația dumnezeiască şi să cugetați la însuşirile, lucrurile şi tainele lui Dumnezeu. Dacă acest lucru este greu, rostiți anumite rugăciuni din memorie sau un psalm sau o rugăciune proprie potrivit stării voastre, căci Domnul vă este aproape. Şi acest lucru va îndrepta mai sigur starea voastră, dacă ea, într-adevăr, nu este bună. [IX, 69]

Cea mai bună dintre toate chemările este aceasta: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!* Faceţi aşa şi veţi avea rugăciunea minţii. Însă nenorocirea noastră constă în faptul că ne fug gândurile şi după ele fuge şi atenţia şi mintea începe să rătăcească în afară şi nu ştie încotro merge. Rugăciunea încetează chiar dacă stăm la rugăciune. Ce să facem, aşadar? Nu văd nicăieri nici o indicaţie; un singur lucru spun toţi: când te dezmeticeşti, întoarce-te iarăşi în inimă şi începe iarăşi să strigi din inimă şi strigă şi pentru ca mintea să nu mai fugă în afară. Dacă mintea fuge iarăşi, iarăşi întoarce-o şi iarăşi începe să strigi şi tot aşa... Ce va reieşi? Se va sfârşi, oare, fuga aceasta? Ar trebui să se sfârşească, însă nici eu, nici voi tot nu izbutim să facem acest lucru.

Eu cred că, dacă adăugăm la această luptă mustrarea de sine şi cererea trezviei de la Domnul, atunci Domnul, văzând căutarea noastră răbdătoare şi dorinţa sinceră de trezvie, ne va da după mila Sa. Trezvia este darul harului şi singuri nu putem ajunge la ea, ci trebuie numai să ne ostenim în căutarea ei şi să-L rugăm pe Domnul pentru ea în aşteptarea apropierii lui Dumnezeu. Cum să căutăm? Observaţi că, atunci când în inimă există simţământ, atenţia nu pleacă din inimă; de aceea conchid că, dacă vom proceda astfel încât să ne apucăm de rugăciunea minţii, nu altfel decât deşteptând mai întâi în inimă un anumit sentiment sfânt, atunci atenţia nu va mai pleca din inimă, iar împreună cu atenţia vor fi acolo mintea şi rugăciunea minţii. Încercaţi acest lucru şi poate că lucrurile vor merge bine. Ce sentiment să deşteptaţi în inimă? Orice sentiment sfânt. Slavoslovia, recunoştinţa, căinţa, frica de Dumnezeu, umilinţa şi celelalte... După ce vă rugaţi aşa, aşezaţi-vă şi citiţi ceva duhovnicesc – cel

mai bine despre trezvie şi rugăciune. Apoi plimbaţi-vă şi gândiţi-vă sau vorbiţi cu cineva despre aceleaşi lucruri...

Iar rătăcirea gândurilor cum de o aveţi? Când este simţământul în inimă, ele nu rătăcesc. Când robinetul la samovar este deschis, apa curge continuu, dar când închizi robinetul, apa se opreşte; aşa şi cu gândurile: tot curg, dar închizi robinetul şi se opresc. Această închidere a robinetului este deşteptarea sentimentului sfânt în inimă şi păstrarea lui.

Aceasta este toată căutarea, Domnul o vede şi vă dă cele cerute. Trebuie să vă îmbrăcaţi în haina smereniei şi să păstraţi sentimentul adânc al nimicniciei voastre şi al sărăciei în toate... Când acest sentiment nu există, Domnul nu vă dă darul trezviei. [IX, 71]

Aşa cum recidiva în cazul bolilor trupeşti este un lucru primejdios, tot aşa şi în plan duhovnicesc – întoarcerea la cele dinainte este pierzătoare. Deoarece harul, dispreţuit şi lepădat, singur nu se mai întoarce: trebuie să-l rugăm şi să-l implorăm... Şi acest lucru uneori durează mult-mult timp... [IX, 181]

Duhovnicul

Îndrumător aveţi – părintele vostru duhovnic. Dumnezeu vi l-a dat; la el să şi apelaţi şi de el în toate să ascultaţi. Datorită ascultării voastre faţă de el, Dumnezeu după credinţa voastră îi va insufla ceea ce vă este mai de folos.

Cuvântul lui vă este poruncă, iar al meu – sfat. [I, 132]

Îndrumătorul este stâlpul pe drum, iar drumul trebuie să-l parcurgă fiecare de unul singur şi să se uite în toate părţile. Stareţul Paisie Velicikovski... toată viaţa a

căutat un îndrumător și nu a găsit. Dar a trăit împreună cu alți doi-trei frați și s-au călăuzit după sfat reciproc. [I, 188]

A merge după sfaturi ici colo nu este favorabil. Tuturor le este sfătuitor duhovnicul hotărât de Dumnezeu, care de obicei este preotul paroh. [III, 370]

Cereți iertarea tuturor păcatelor. Acest lucru bun îl va rosti părintele vostru duhovnic. Cercetați-vă toată viața voastră, verificați-vă toate păcatele după cum vă arată poruncile și mărturisiți-le părintelui duhovnic cu sinceritate, cu căință și cu lacrimi și cu făgăduința de a vă abține pe viitor de la tot păcatul, și mare și mic...

Hotărâți totul împreună cu părintele vostru duhovnic și rugați-l să fie aspru cu voi. Aceasta să vă fie poruncă nestrămutată. [III, 371]

Duhovnicul mai degrabă vă poate fi îndrumător. Și este mai bine să nu-l schimbați. [III, 489]

...Vă plângeți că nu găsiți nicicum un părinte duhovnic. Ce să faceți, așadar? Să rămâneți singuri cu cărțile și să mergeți pe calea voastră cu frică, cu grijă și cu smerenie. [IV, 693]

Pe părintele vostru duhovnic să nu-l judecați prea aspru dacă nu știți cu siguranță de ce s-a purtat atât de neatent față de voi. [IV, 694]

Dacă aveți acolo unde sunteți o persoană duhovnicească împuternicită, cel mai bine un duhovnic, încredințați-i lui tot ceea ce există în voi sau toate schimbările din conștiința și inima voastră ca să nu se strecoare vrăjmașul îmbrăcat în haină luminoasă falsă. O minte străină va judeca mai bine și vă va arăta încotro tinde vrăjmașul și vă va izbăvi de nenorocire, dar a voastră poate fi atrasă și poate păși pe o cărare greșită... [IV, 697]

Sunteți duhovnic. Cumpărați-vă un cuțit ascuțit-ascuțit, puneți-vi-l înaintea ochilor și uitați-vă mai des la el, aducându-vă întotdeauna aminte de legea după care

duhovnicului îi este hotărât să i se taie limba dacă va spune cuiva păcatele mărturisite lui sau dacă cumva le va da cuiva de înțeles. Am motiv să cred că duhovnicii îndeplinesc acest lucru... Nu mai spun ce rău este dacă se răspândește ideea că duhovnicii nu sunt modești: spovedaniile nu se desfășoară pe deplin și atunci încetează de tot. [V, 916]

Spovedania o primește Însuși Domnul, iar duhovnicul este doar un martor... Urechile, limba și mâinile lui sunt cele care binecuvântează, dar Domnul este Cel care lucrează și dezleagă, la fel cum tot Domnul este Cel care împărtășește. [VIII, 1428]

Spuneți că a avea un părinte duhovnic cu care să vă puteți sfătui de fiecare dată în privința tuturor situațiilor vieții voastre exterioare și interioare nu este un lucru ușor de îndeplinit de către mireni. E adevărat, tot mai rare devin persoanele la care ați putea apela cu toată nădejdea pentru sfaturi referitoare la viața duhovnicească; într-un fel toți se limitează la corectitudinea purtării și la împlinirea cinstită a datoriei, iar față de ceea ce se produce în același timp în inimă nu socotesc că este necesar să acorde vreo atenție. Viața exterioară are preponderență față de cea interioară. Însă nu putem spune că *a lipsit cel cuvios* de tot (Ps. 11, 1). Râvnitorii față de viața lăuntrică în toate timpurile au fost rari printre cei ce viețuiau duhovnicește în lume: dar întotdeauna au fost și sunt și acum și vor fi și în viitor. Iar în cei care încep să-și dorească cu ardoare mântuirea, apare simțul după care ajung să descopere un părinte duhovnic bun. La aceasta trebuie să adaug că de prima dată avem îndrumare în rânduiala bisericească, ce ne poate arăta un părinte duhovnic și ni-l arată. Așa a rânduit Dumnezeu ca nimeni să nu rămână fără îndrumarea cuvenită. Îndrumarea ulterioară poate fi întregită prin citirea Sfinților Părinți, prin convorbirea cu cei ce au

aceleaşi idei, dar şi prin propria experienţă. Din toate acestea este alcătuită acea îndrumare fără de care nu vă puteţi învârti nicicum în viaţa duhovnicească. Şi o nimica toată vă poate tulbura sufletul. Se tulbură sufletul care se teme de Dumnezeu şi, rugându-se lui Dumnezeu pentru îndrumare, aleargă la părintele duhovnic şi se întâmplă ca, de unde nu aşteaptă, de acolo să primească cea mai liniştitoare tâlcuire a lucrurilor. Viaţa duhovnicească este viaţa lui Dumnezeu; Dumnezeu o păzeşte. Desigur, nu ne putem arunca fără precauţie asupra oricărui lucru, ci trebuie să avem şi chibzuinţă proprie, dar, dacă ea şovăie, nu mai avem unde să mergem decât la părintele duhovnic. Şi în viaţa exterioară există asemenea urzeli încâlcite, încât este greu să chibzuim cum să procedăm în anumite situaţii; şi cu atât mai firesc este ca ele să existe în viaţa lăuntrică. Mergeţi la un părinte duhovnic – la unul, la al doilea, la al treilea – şi rămâneţi la cel care vă linişteşte. Unii, dacă nu au izbutit să ajungă la anumite lucruri prin propria experienţă, vă vor sfătui potrivit ştiinţei. [IX, 129]

Canonul

Pentru încetarea citirii din Sfânta Scriptură vă trebuie canon. Însă îl puteţi amâna dacă acordaţi atenţie dorinţei dumneavoastră de a vă îndrepta. Căci nu este nevoie să citiţi mult... Este de ajuns să citiţi ceea ce este rânduit în Sfânta Biserică, adică Evanghelia şi Apostolul în fiecare zi. [II, 297]

Domnul oricui greşeşte îi dă canon, care constă în faptul că El pe cel ce se căieşte îl primeşte îndată în mila Sa, însă cele avute înainte nu i le înapoiază imediat, ci aşteaptă să vină zdrobirea inimii şi smerenia. Dacă cineva se chinuie pe sine fără îndurare, îi înapoiază imediat cele

dinainte ale sale, iar dacă este îngăduitor cu sine, nu îi înapoiază curând cele ale sale. [II, 315]

Aveţi canon. Îndepliniţi-l întocmai fără omitere. Şi toate celelalte supuneţi-le lui. [II, 354]

Canonul?! A trebuit să-l faceţi singură... Iar acum, când greşeala este îndreptată, nu mai este nevoie de el... [IV, 615]

Vă dau canon: binevoiţi să faceţi trei metanii până la pământ dimineaţa şi tot atâtea seara, zicând: „Iartă-mi, Doamne, durerea nechibzuită ce o am pentru fiica mea, căci m-am pus de-a curmezişul hotărârilor Tale". Şi faceţi acest lucru până când va trece necazul şi veţi privi cu seninătate moartea fiicei dumneavoastră. [VIII, 1273]

Viaţa păstorului

Tot ceea ce se întâmplă după ce îi spovediţi pe ceilalţi trebuie să-i spuneţi duhovnicului vostru şi să faceţi cum porunceşte el. Şi, dacă nu primiţi de la el dezlegare, să nu vă apucaţi de slujire. Spovedania nu trebuie să o impuneţi, dar nici să o refuzaţi atunci când vă este poruncită şi când nevoia este evidentă. [II, 310]

Întinările să le hotărască de fiecare dată părintele duhovnic. Este greu să nu dormiţi. Altfel slujba nu va fi bună de nimic. Dar puteţi încerca. Şi, dacă merge aşa, puteţi continua. Fiecare trebuie să se trudească (să nu aibă parte de întinare în somn). Trebuie să adăugaţi înfrânarea: să nu mâncaţi noaptea şi să beţi mai puţin – un ceai slab...

Trebuie să răbdaţi şi să răbdaţi toate fără excepţie, primindu-le ca din mâna lui Dumnezeu. Nu trebuie să aşteptaţi ca, îndată ce aţi dat dispoziţie, totul să meargă cum ar fi de dorit, ci, dimpotrivă, în toate să aşteptaţi împotriviri şi să vă pregătiţi să le întâmpinaţi fără

tulburare, cu mijloace raționale pentru opunerea rezistenței.

Trebuie să faceți totul cu toată râvna, iar izbânda lucrurilor să o lăsați în mâinile lui Dumnezeu. De aceea, când nu aveți izbândă, să nu vă mâniați, ci să vă mustrați pentru că ați gândit rău și să găsiți alt mijloc. Să nu vă gândiți la toate, ci să vă ocupați stăruitor și de sufletul vostru. Rugăciunea să fie nelipsită în inimă. Seara trebuie să vă curățiți sufletul de toate lucrurile și să le desființați, ca el să rămână liber numai cu Domnul. Și așa să mergeți la culcare. Fără să faceți acest lucru să nu mergeți la culcare, ci să vă osteniți asupra lui. [II, 310]

Toate lucrurile mari și mici să le faceți așa ca și cum le-ar vedea ochiul lui Dumnezeu...

În întrebuințarea hranei să reduceți puțin măsura; la fel să faceți și cu somnul. Luați aminte la acestea, având în vedere un singur lucru – să nu faceți trupului pe plac și să nu satisfaceți prin nimic propriul egoism. De asemenea, puteți dormi sau priveghea cu chibzuință, având o singură măsură – să nu adormiți profund...

Neîndurarea față de sine, pregătirea pentru orice serviciu față de ceilalți și predarea în întregime în mâinile Domnului alături de aflarea în El prin rugăciune sunt producătorii vieții duhovnicești. [II, 312]

Cei ce încep să-I facă lui Dumnezeu pe plac, trebuie, în primul rând, să primească toate cu calm și să le rabde cu blândețe; iar în al doilea rând, să știe să se poarte și să lucreze. Primul lucru este ușor. Strângi din dinți și taci; dar al doilea este foarte greu, mai ales pentru că duhul neliniștit izbucnește imediat în afară și prin cuvinte, și prin fapte, și prin gesturi, și prin expresia feței; acest lucru strică tot...

În situațiile neplăcute care nasc sentimente neplăcute față de ceilalți, nu trebuie nici să vorbim, nici să acționăm. Trebuie mai întâi să ne liniştim şi să scoatem complet din inimă ura ca nici urmă din ea să nu rămână. Mai mult, nimic nu trebuie. Atunci şi vorba şi fapta vor merge bine. Putem atunci să vorbim şi aspru, chiar mustrător, iar vorba noastră nu va avea influență rea; căci duhul din ea nu va fi supărător, ci paşnic şi iubitor. [II, 313]

Căldura inimii... este o stare bună. Şi trebuie să o păstrați şi să o sprijiniți. Când slăbeşte, să o întăriți aşa: să vă adunați cu mai multă putere înlăuntru şi către Domnul să strigați. Ca să nu plece, trebuie să evitați împrăştierea gândurilor şi a impresiilor în simţămintele care nu se potrivesc cu această stare, să evitaţi ca inima să se lipească de ceva văzut... şi nici o grijă să nu vă cuprindă toată atenția. Atenția față de Dumnezeu să vă fie nedespărțită şi încordarea trupului neslăbită, să stați drepți ca soldatul în formație. Principalul, însă, este să-L rugați pe Domnul să prelungească această milă. [II, 314]

Suferiți... Aceasta este în firea lucrurilor. Domnul în grădina Ghetsimani a fost cel dintâi preot care a suferit pentru păcatele întregii lumi. Acestei suferințe şi greutăți se face părtaş şi preotul, primind păcatele întregii parohii şi ale altora, care vin la el. Aceasta este menirea lui. De aceea, pentru faptul că suferiți, să nu vă mâhniți. Este ceva inevitabil şi nu este în afara celor cuvenite. [IV, 756]

...Tot ceea ce vă tulbură conştiința trebuie să lepădați imediat. În sfera aceasta, cred, intră tot ceea ce ați luat asupra voastră după moartea stareţului. [V, 894]

Când oamenii vin la voi, nu-i puteți da afară cu bățul. Nu pentru rău şi nu cu răul vin. [V, 912]

Faptul că se uită la voi greşit, socotindu-vă sfinţi, nu este un păcat mare pentru ei. Dar, dacă voi în realitate credeţi că sunteţi sfinţi, acest lucru este primejdios. Binevoiţi să vă judecaţi înaintea feţei lui Dumnezeu... şi învăţaţi-vă să vă smeriţi cugetul. [V, 924]

Cu privire la întinările din timpul nopţii nu puteţi respecta o regulă, deoarece împrejurările aici sunt diferite. Există o scurgere de vlagă cu totul neconştientizată, dar există şi una conştientizată, însă fără nici o poftă trupească, nici sufletească şi chiar cu împotrivire faţă de ea în somn. Aceste două situaţii nu pun piedică faţă de nimic... Nici măcar faţă de primirea Tainelor, nici faţă de slujirea liturghiei. Este de ajuns să vă căiţi în inimă şi să-i spuneţi duhovnicului. Dar, când aveţi vise ruşinoase cu poftă, acord şi dorinţă, atunci, mărturisind acest lucru duhovnicului, este mai bine să vă înfrânaţi de la... toate... cele care cer curăţie deosebită până când va pieri toată întinarea din suflet şi din trup. Totuşi, duhovnicul, ţinând cont de persoană, poate dezlega totul... căci chiar este mare nevoie. [V, 925]

Regulile aspre să le îndreptăm mai bine asupra noastră, iar pe ceilalţi să-i înfăţişăm înaintea Domnului, Care vede neputinţele celor neputincioşi şi îi miluieşte. [V, 935]

Timp de mai multe zile m-a tulburat un zvon şi, dacă nu ar fi fost Novoselski, m-ar întrista şi acum. Au venit oameni şi mi-au povestit că într-un oraş un protopop tânăr joacă în gară cărţi, iar protopopeasa dansează. Nu a fost nevoie de explicaţie pentru a înţelege că este vorba despre dumneavoastră. M-am apucat să vă scriu cu duhul tulburat... Dar a venit Novoselski – primarul din Korsunov. Şi l-am întrebat. Mi-a spus: gara încă nu este terminată... şi protopopeasa nu dansează nicăieri. Scuza este deplină. Şi m-am liniştit. Totuşi, vă rog să luaţi

aminte la acest lucru şi să vă purtaţi astfel încât să nu vi se reproşeze nimic. Apoi cu siguranţă zvonul este deşert, căci în realitate nu a existat nimic asemănător. Au fost numai nişte ochi şi guri ciudate... Iar dacă vă atacă, nu vă tulburaţi din pricina acestui lucru, ci învăţaţi: toată viaţa este o ştiinţă şi a binelui şi a răului. [X, 321]

Totuşi, ceea ce sunteţi datori să faceţi, trebuie să faceţi – şi totul spre slava lui Dumnezeu. [X, 287]

Viaţa omului

În lucrarea lui Dumnezeu trebuie să mergem până la moarte, adică, fie că murim, dar de bine nu ne lepădăm. [I, 38]

Pe pământ ne naştem nu pentru bucurie, ci pentru sudoare, trudă şi necazuri. Viaţa noastră nu este aici, ci dincolo. Pentru cea de dincolo trebuie să ne şi pregătim. Însă trupul şi sângele nimic nu le smereşte atât precum boala... A merge într-un loc sfânt, în aşteptarea vindecării, este bine. Dar nu după presupunerea noastră, ci atunci când ni se recomandă. La fântâna părintelui Serafim (de Sarov) este bine să mergeţi... numai dacă aveţi credinţă fierbinte. [I, 40]

Tot timpul veţi avea griji lumeşti. Despre faptul că trebuie să vă îngrijiţi de suflet, nu mai are rost să vorbim. Însă voi vă îngrijiţi, aşa cred. Dacă sufletul nu este mulţumit de ceea ce faceţi, adăugaţi şi altceva şi Dumnezeu va fi milostiv. Dar faptul că aţi spus: „nu avem timp”, nu este adevărat. Întotdeauna rămâne timp, numai că nu este folosit aşa cum trebuie. [I, 58]

...Nu trebuie să oftaţi, ci încetul cu încetul să găsiţi mijlocul de a vă îndrepta greşelile... [I, 67]

Țelul nostru este viața în Dumnezeu, dar către Dumnezeu nu avem altă cale decât Domnul Iisus Hristos. [I, 89]

Luați îndrumare din cuvântul lui Dumnezeu și din scrierilor Sfinților Părinți. [I, 112]

Depărtați-vă de păcate și faceți tot binele pe care îl întâmpinați în cursul vieții voastre – nu numai cu trupul, ci și cu sufletul, și cu inima, nu numai în exterior, ci și în interior, adică și gândurile, și sentimentele să fie întotdeauna plăcute lui Dumnezeu. Ce mai există în afară de viața cea bună? Proorocul spune: *Pe Domnul voi căuta. Te-a căutat fața mea; fața Ta, Doamne, voi căuta* (Ps. 26, 13). Prin aceasta a exprimat pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu împreună cu râvna neîncetată de a-I face în toate pe plac Lui. [I, 131]

Și pe viitor lege să vă puneți – **nimănui niciodată să nu-i dezvăluiți nemulțumirile** voastre. [I, 162]

De numele pe care vi l-au dat părinții, să nu vă îngrijiți, ci să vă străduiți ca numele vostru să fie scris în cartea vieții. Credința s-o păziți și fapte bune să faceți. Iar de păcat să fugiți. [I, 180]

Țelul este Împărăția Cerurilor, dar, ca să fiți vrednici să intrați în Împărăție, trebuie să vă curățiți de patimi și de toate relele. De vreme ce fără această curățire poarta Împărăției nu vi se deschide, ea trebuie să fie pentru voi cel mai apropiat țel. Către el să și îndreptați acum totul. Toate acestea pot fi exprimate în câteva cuvinte: *Ferește-te de rău și fă bine* (Ps. 33, 13)...

„Nu pot" nu trebuie să iasă din gura râvnitorului pentru mântuire. Administrarea treburilor este o mare înțelepciune – este darul lui Dumnezeu...

Cel ce se hotărăște să trăiască așa cum trebuie, imediat recunoaște răul, oricum s-ar manifesta acesta... Și uneori se manifestă numai prin cugetarea la rău, când îi

înfățișează minții un lucru rău, alteori printr-un sentiment rău, alteori prin îndemnul la rău, alteori și prin atracția față de el, mai mult sau mai puțin puternică. Alteori toate acestea se manifestă una după cealaltă: se ivește un lucru rău care stârnește sentimentul, din sentiment ia naștere îndemnul, iar atunci apare și atracția... Toate acestea pentru suflet sunt necurate, dar încă nu sunt păcate. Păcătoșenia începe prin consimțirea la rău, care se transformă în hotărârea de a face rău – aceasta este o lucrare lăuntrică, după care sunt găsite mijloacele, timpul, locul... Apoi urmează lucrarea păcătoasă, care naște robia față de păcat și moartea sufletească...

Principalii producători ai vieții în Hristos Iisus sunt: râvna fierbinte, energică, necruțătoare față de sine, plină de furie față de latura ei cea rea în toate manifestările sale, fără nici o îngăduință; și dumnezeiescul har, atras și chemat prin râvnă și care întotdeauna ajută atunci când râvna lucrează cum trebuie. Cum stați la acest capitol? Harul lui Dumnezeu întotdeauna este gata și în toată puterea, dar râvna nu întotdeauna este corectă, nu întotdeauna se află în încordarea cuvenită; slăbește, se apropie de indiferență, se răcește. [I, 185]

De obicei calea cea strâmtă nu ne place... Noi vrem lărgime și spațiu. Nu aude Domnul, oare, aceste strigăte? Le aude, însă nu voiește să schimbe orânduirea vieții noastre, deoarece lucrul acesta nu ar fi spre binele nostru. Așa a fost orânduită starea noastră, încât numai strâmtorarea ne ține în adevărata alcătuire. Îndată ce pășim în lărgime, ne împrăștiem și pierim. De aceea domnește pe pământ strâmtorarea, ca fiind mediul cel mai bun pentru noi. Rațiunea apostolică vede în general în strâmtorare și în situațiile deosebit de grele dragostea părintească a lui Dumnezeu față de noi și pe cei care se află în strâmtorare îi socotește fiii apropiați ai lui Dumnezeu...

Punctul de pornire al întunecării este faptul că țelul nostru final se află pe pământ. Însă el nu este pe pământ. Pe pământ este începutul vieții – perioada ei de pregătire, iar viața cea adevărată începe după moarte... Și mijlocul deosebit al pregătirii este răbdarea cu blândețe a strâmtorărilor, a lipsurilor și a necazurilor. Cine aruncă o privire sau se uită la viața pământească cu asemenea ochi nu va începe să-și zdrobească inima dacă nu va vedea în viața sa lărgime și spațiu, ci va râvni la un singur lucru: cum să facă pentru ca strâmtorarea să-i aducă cel mai bun rod, a cărui gustare să dureze până la viața viitoare. [I, 186]

Nu spuneți – nu pot. Cuvintele acestea nu sunt creștinești. Creștinești sunt cuvintele: *Toate le pot. Dar nu singur, ci întru Domnul, Cel care mă întărește*, precum ne încredințează apostolul (Filip. 4, 13). [I, 193]

Nevoile și grijile sunt, într-adevăr, vătămătoare pentru structura duhovnicească, dar această putere vătămătoare a lor o putem curma prin lăsarea noastră în voia lui Dumnezeu. Acest lucru nu înseamnă că, încetând activitatea, putem ședea și aștepta ca Dumnezeu să ne dea, ci să găsim mijloace și să le folosim în realitate, iar izbânda tuturor să o lăsăm în rânduiala lui Dumnezeu... [I, 197]

Serviciul militar se află, oare, în rândul lucrurilor lui Dumnezeu? De Dumnezeu hotărâte și tot de Dumnezeu răsplătite? Da!... Acum judecați – oamenii care își împlinesc datoria militară sunt răpiți pe neașteptate de moarte și pleacă în viața cealaltă. Cum vor fi întâmpinați acolo? Desigur, fără reproș... și, în același timp, ca unii care și-au îndeplinit datoria... Iar celor ce își îndeplinesc datoria li se acordă o sentință bună...

Pentru ce trăim? Trăim pentru ca, după ce vieţuim aici, pe lumea cealaltă să întâmpinăm o sentinţă bună şi o soartă potrivită ei. [I, 202]

În ce constă ţelul vieţii? În a socoti Domnul ostenelile săvârşite de noi. [II, 209]

Stareţii au o lege: fii atent la drum şi păşeşte întotdeauna cum trebuie ca să nu aluneci, să nu te împiedici şi să nu cazi. Aceasta înseamnă: ia aminte la ceea ce cer împrejurările vieţii şi lucrează în ele întotdeauna după poruncile lui Dumnezeu. [II, 215]

În toate treburile vieţii să iei o singură hotărâre, să le potriveşti cu singurul lucru de trebuinţă, nu să le conduci spre pagubă. [II, 250]

Dumnezeu dăruieşte viaţa. Dumnezeu ne şi călăuzeşte în ea. La El trebuie să alergăm şi să alergăm întotdeauna şi de la El să aşteptăm hotărârile. Dar cum hotărăşte El şi cum ajunge hotărârea Lui la inimă, nu ne putem da seama, însă fără îndoială că fiecare lucru plăcut Lui, de El este stârnit şi tot de El este dus la desăvârşire. [II, 255]

Viaţa posacă, dezgustătoare nu este viaţa lui Dumnezeu. [II, 256]

Numai să nu fim îngăduitori cu sine; nu trebuie nici să ne dedăm cu plăcere distracţiilor; căci purtarea de acest fel alungă harul lui Dumnezeu. [II, 259]

Treburile gospodăreşti pot scuza numai şederea scurtă la rugăciune, dar sărăcirea rugăciunii lăuntrice nu o pot scuza. Domnului nu Îi sunt plăcute multe lucruri, dar, chiar dacă sunt puţine, totuşi sunt săvârşite din inimă. [II, 293]

...Ţelul tuturor creştinilor este unul singur – să fie în legătură vie cu Dumnezeu. Şi toţi aceştia alcătuiesc un singur trup, iar în afara acestui trup nu există oameni cu duhul viu. Şi toţi depun acest singur efort: de a birui

patimile şi de a fi curaţi, fie că unii trăiesc în lume, fie că s-au retras din rânduielile lumeşti. [II, 295]

Îl pomenesc pe un stareţ dintre cei de demult care a glăsuit odată în cercul său: „Bucuraţi-vă împreună cu mine, astăzi sunt împărat!" Cum aşa? A ajuns să împărăţească asupra patimilor. Chiar dacă nu oricine poate glăsui cu atâta îndrăzneală, totuşi starea aceasta în creştinism este în firea lucrurilor. Acesta şi este ţelul vieţii în Hristos. [II, 308]

Dacă vă veţi lăsa în voia Domnului cu tot sufletul, El Însuşi, ori prin Îngerul Păzitor, vă va da toată ştiinţa creştină. [II, 312]

Este mai bine să nu vă legaţi de reguli până la fleacuri, ci să aveţi un singur lucru de bază: să lucraţi de fiecare dată împotriva cerinţelor propriilor plăceri. Şi, dacă îi îngăduiţi vreun privilegiu trupului, atunci să nu faceţi acest lucru din indulgenţă faţă de el, ci din conştiinţa necesităţii acelui privilegiu pentru sănătatea trupului. [II, 316]

Dacă aveţi încredere în pronia lui Dumnezeu, care hotărăşte soarta pământească a fiecăruia astfel încât să ne fie mai uşor să ne mântuim, atunci trebuie să aveţi încredere şi în faptul că toate condiţiile voastre de viaţă sunt cele mai bune pentru orânduirea mântuirii voastre. [II, 348]

Ţelul vieţii nu este bunul trai pământesc, ci fericirea după moarte în viaţa cealaltă. Cine îşi duce crucea, acela merge pe calea sigură către fericire. Într-acolo să vă mutaţi dorinţa şi nădejdea şi spre dobândirea bunului trai de acolo să îndreptaţi toate gândurile şi grijile voastre. [II, 356]

...Ţelul vieţii noastre constă nu în a trăi fericiţi pe pământ, ci, fie că suntem fericiţi, fie că suntem nefericiţi, şi unii şi ceilalţi să ne pregătim cu vrednicie pentru

dobândirea fericirii celei veşnice în cealaltă viață. [III, 469]

Viaţa creştină întâmpină multe piedici încă de la primii paşi şi cu cât merge mai departe, cu atât este mai bine. Cel ce porneşte pe calea acestei vieți, trebuie să se înarmeze cu bărbăţie ca să meargă fără să se teamă de luptele cu obstacolele care apar. [III, 492]

Ţelul omului nu se află pe pământ, ci în viaţa cealaltă. Dacă ar fi pe pământ, noi nu am muri, dar, de vreme ce murim, înseamnă că adevărata noastră viață nu este pe pământ. Viaţa pământească este numai pregătirea pentru viața cealaltă...

...Omul are trei vieți – duhovnicească, sufletească şi trupească. Prima este îndreptată către Dumnezeu şi cer, a doua, către orânduirea traiului pământesc, iar a treia se îngrijeşte de viaţa trupului. Rareori se întâmplă ca toate aceste vieți să se descopere în aceeaşi putere, însă la una predomină o putere, la alta, altă putere, iar la a treia, altă putere. Cea mai înaltă decât toate este cea duhovnicească, deoarece duhul este mai presus decât sufletul şi trupul şi prin el omul este mai aproape de ţelul său, adică de cer şi de Dumnezeu...

Faptele nu sunt principalul lucru în viață; principalul este starea inimii îndreptată către Dumnezeu...

...Voi, însă, sunteți slabi, ducând viaţă lumească – viaţa lumească nu vă dă sănătate puternică. Iar de aici iată mai degrabă ce reiese: pentru că tu, viață lumească, nu îmi dai sănătate puternică, eu te lepăd, căci nu eşti bună pentru întărirea sănătății mele. [III, 514]

Există posibilitatea de a vă păstra atenția vie timp de optsprezece-douăzeci de ceasuri? Nu există nici o posibilitate. Cugetul va slăbi şi va tinde spre împrăştiere. Iar acest lucru înseamnă să lucraţi împotriva sinelui ori prin pravila voastră să ajungeți la distrugerea atenției, în

loc de adunarea ei. Trebuie să vă odihniţi un timp. [IV, 702]

Bucuraţi-vă când întâmpinaţi umilire în exterior fără să vreţi. Primiţi-o ca pe o milă deosebită a lui Dumnezeu...

Fără comuniunea cu ceilalţi vă puteţi pierde brusc măsura şi sufletul se poate împotmoli. Este bine când totul merge bine, dar când tulburarea vine, ce putem face? Împreună cu altcineva putem alunga imediat orice amărăciune, dar, dacă rămânem singuri, nu facem decât să o adâncim...

Feriţi-vă de orice exces. [IV, 703]

Evitaţi **săturarea** – acea stare în care inima vicleană spune în sinea ei: destul, nimic mai mult nu-mi trebuie; v-aţi ostenit, v-aţi pus în ordine, acum vă puteţi acorda şi privilegii. Despre Israel se spune: *îngrăşatu-s-a, îngroşatu-s-a şi s-a umplut de grăsime* (Deut. 32, 15). La ce i-a trebuit mai multă îndestulare? La ce bun? A părăsit pe Dumnezeu. Acestea se referă la săturarea trupească şi la bunăstarea exterioară. Dar pot fi pe deplin aplicate şi la săturarea duhovnicească şi la bunăstarea lăuntrică. Şi urmarea este aceeaşi – părăsirea lui Dumnezeu. Când ai totul din belşug, pentru ce să te mai rogi lui Dumnezeu şi să te mai gândeşti la El? Chiar dacă cei mulţumiţi de sine nu ajung dintr-o dată la acestea, totuşi ele sunt la început. Lucrarea nemijlocită a săturării este slăbirea atenţiei şi îngăduirea privilegiilor. Cine îngăduie aceste lucruri alunecă în jos ca şi cum ar aluneca pe panta unui munte lunecos. Şi iată nenorocirea. [IV, 708]

Toată viaţa noastră este alcătuită din fapte şi cugetări. Fapte să săvârşiţi, dar să începeţi să vă orânduiţi şi gândurile – este lucrul cel mai necesar. Domnul să vă înţelepţească în toate acestea. [IV, 717]

Oftați și suspinați... Dar în realitate nu aveți nădejdea să vă mântuiți prin fapte? Aceasta este calea iudaică. Calea creștinească înseamnă să vă căiți și să cereți cu lacrimi: Doamne, cu judecățile, pe care le știi, mântuiește-mă! Căci nădejdea mântuirii este în Domnul și, de asemenea, este datoria creștinilor și duhul vieții lor... Dar, de vreme ce există nădejdea, există și sentimentul bucuriei. [V, 769]

Țelul este să ajungeți până acolo încât sufletul să se desprindă din prezenta rânduială a vieții voastre, ca din lanțuri și din temniță... [V, 794]

...Și asprimea, și îngăduința își au locul, timpul și măsura lor și sunt totodată și necesare și binefăcătoare. Cine caută întotdeauna lucruri mântuitoare sufletului, acela și din una și din cealaltă știe să extragă foloase. [V, 802]

Viața reînnoită este viața care s-a înstrăinat de toate lucrurile păcătoase, materiale și trupești și râvnește numai la cele plăcute lui Dumnezeu, sfinte și cerești. Iată, tocmai despre acest lucru ne amintește și Învierea cea Luminoasă a lui Hristos. [V, 828]

Greutăți există și în viața monahală și în traiul lumesc. Iar în cel din urmă există mai multe. [V, 832]

...Voi nu trebuie să luați seama la ceea ce a fost, ci la ceea ce vă stă înainte. Cele trecute au fost șterse prin pocăință, iar cele ce vă stau înainte depind nu de cele trecute, ci de nevoințe și de osteneli. Măsura acestor osteneli și nevoințe este măsura curățirii, iar mai departe a mărturiei lui Dumnezeu față de această curățire. [V, 839]

Viața corectă este dusă cu frică și cu cutremur, nu se depărtează de pomenirea lui Dumnezeu și ne însoțește la fiecare pas. De aici vine trezvia. Însă înainte de toate este râvna pentru mântuire, puternică și necruțătoare. [V, 908]

Simțiți îndemnul de a-I închina Domnului toată viața voastră, dar vă temeți să hotărâți acest lucru. A-I închina Domnului viața voastră nu este la alegere, ci este datoria nestrămutată a creştinului. Şi, când spunem că-I închinăm Domnului viața, înțelegem nu o anumită parte, ci toată – toate manifestările vieții sufleteşti şi trupeşti, şi cel mai mic gând, şi cea mai uşoară mişcare a trupului. [VI, 944]

Domnului Îi putem sluji prin toate; prin tot ceea ce se întâmplă să facem, să gândim și să simțim de la deşteptarea din somn şi până când ochii ni se închid iarăşi spre somn... Acest lucru are loc prin lucrarea potrivită poruncilor şi spre slava lui Dumnezeu, datorită ascultării față de Dumnezeu, și prin păzirea gândurilor și simțămintelor noastre, astfel încât să nu pătrundă în ele nimic neplăcut lui Dumnezeu. [VI, 947]

Orientările duhovniceşti trebuie să stea în frunte, sub ele şi în subordinea lor, ocupațiile sufleteşti, iar sub ambele categorii – viața trupească. Aceasta este regula! Când această rânduială este încălcată, viața omenească se denaturează. [VI, 949]

Dumnezeu vede dinainte viața omului în întregime... şi hotărăşte dacă acesta va fi în rândul celor credincioşi şi mântuiți sau dacă nu va fi... Hotărârea lui Dumnezeu este concluzia întregii vieți a omului; iar viața însăşi decurge şi potrivit înclinațiilor bunului plac, şi potrivit influenței pe care o are Pronia lui Dumnezeu asupra ei atât înlăuntru cât şi înafară... Dumnezeu face totul ca să-l învețe pe om. Dacă după toate grijile față de el vede că omul nu vrea să se îndrepte, îl părăseşte, zicându-i parcă: „Nu mai am ce să-ți fac, rămâi singur". Dumnezeu nu voieşte moartea păcătosului, dar nici libera voință nu i-o constrânge şi face totul numai pentru înclinarea voinței spre bine. Toate acestea El le vede dinainte la fiecare şi, după cum le vede, aşa şi hotărăşte. [VI, 959]

...Caracterul fundamental al vieţii este răbdarea – răbdarea ostenelii în săvârşirea faptelor şi a biruirii greutăţilor... Dacă toate ne-ar merge întotdeauna bine, am adormi. [Vi, 962]

Purtaţi-vă, dar, aşa încât întotdeauna să-I aparţineţi Domnului. Aici se cer multe: în cuget – să-L purtaţi întotdeauna pe Domnul; în inimă – să aveţi întotdeauna sentimentul către Domnul; în voinţă – tot ceea ce trebuie făcut să faceţi pentru Domnul. Sunt trei punctuleţe, dar sunt acelea care le întrunesc în ele pe toate – cuprind toată viaţa. [VI, 963]

...Mângâierile duhovniceşti în viaţa trăită în Dumnezeu sunt un adaos, nu sunt esenţa ei. Esenţa ei sunt forţa şi tăria de a se menţine în bună rânduială şi înlăuntru şi înafară. Iar mângâierile şi entuziasmul înseamnă numai: osteneşte-te, căci ai de ce. De aceea, când ele se depărtează, nu spre deznădejde trebuie să ne nevoim, ci mai cu râvnă să ne apucăm de ostenelile obişnuite ale vieţii plăcute lui Dumnezeu, atât ale celei interioare, cât şi ale celei exterioare. [VI, 967]

Căderea înseamnă săvârşirea unui lucru rău, potrivnic lui Dumnezeu, având conştiinţa răutăţii şi împotrivirii faţă de Dumnezeu a acelui lucru. Căderea cauzează actul păcatului. Actul este păcătos atunci când există **consimţirea** liberă la rău. Gândurile sunt păcătoase atunci când li se face în mod liber voit loc în suflet. Dar, când gândurile pătrund singure, iar sufletul nu le vrea şi li se împotriveşte, nu există nici un păcat, ci este lupta cea bună. [VI, 970]

Stând înaintea feţei Domnului, alte gânduri să nu îngăduiţi, ci numai pe Domnul să-L vedeţi, având simţămintele cuvenite faţă de El, că vede, aude, este gata să asculte şi să împlinească. Nu sloboziţi nici un cuvânt fără să vă gândiţi la Domnul şi la faptul că El există pentru

noi, dar să aveţi gânduri simple: că El este aproape, vă păzeşte, vă învaţă şi vă călăuzeşte. [VI, 977]

Când faptele vin din inimă, viața este vie, iar atunci când ea este închinată Domnului, este dumnezeiască: pentru că atunci Dumnezeu este Cel care lucrează în voi. Cugetând la voi şi la soarta voastră, hotărâți: să fie voia lui Dumnezeu. Nu există hotărâre mai înțeleaptă decât aceasta. Cine este aşa în inimă, acela este ca într-un port liniştit chiar dacă înaintea ochilor are marea învolburată a lumii... Ţineţi pe această ancoră corabia vieții voastre şi valurile nu vă vor îneca, doar picăturile vă vor stropi puțin. [VI, 979]

...Aveţi examen. Domnul vă pune întrebările prin împrejurări. Răspunsurile voastre se referă la cum întâmpinați aceste împrejurări şi vă purtați în ele. Bunăvoirea lui Dumnezeu sau lipsa bunăvoirii Lui sunt notele. [VI, 1040]

Când trebuie să spuneţi sau să scrieţi ceva, rugaţi-vă pentru iluminare, cu smerenie şi sinceritate conştientizând mărginirea voastră în înțelegerea căilor lui Dumnezeu. Niciodată să nu scorniți, ci ceea ce vine din inimă, aceea să spuneţi şi să scrieţi fără să vă gândiți. [VI, 1041]

Ideile sănătoase sunt un mare capital în viață. [VIII, 1401]

Atât timp cât omul îşi păstrează încă ideile sănătoase, el poate fi încă influențat; dar, când le pierde pe acestea şi primeşte idei greşite, nu se mai poate lucra cu el, deoarece împotriva ideilor sănătoase are idei nesănătoase, care, totuşi, îi plac mai mult, pentru că le tolerează datorită patimilor. [VIII, 1411]

Dacă cineva izbândeşte în viață şi în ce măsură izbândeşte, nu ne este dat să observăm, deoarece altfel fiecare ar scădea în ochii lui. Neştiinţa aceasta ne ține în frică şi reînnoieşte permanent râvna, încredințându-ne că

încă nu am făcut nimic şi că, prin urmare, trebuie să începem din nou. A începe din nou – aceasta este legea vieții duhovniceşti... Fiecare zi trebuie să o socotim cea dintâi zi a vieții trăite în frica de Dumnezeu, cele din urmă uitându-le, în afara păcatelor, pentru care întotdeauna trebuie să ne căim. Greutățile drumului, piedicile, slăbiciunea, tristețea – toate acestea sunt lucruri neprevăzute, care vin şi pleacă. Lor nu are rost să le acordăm atenție. Trebuie să le opunem convingerea că țelul pe viitor ne este sigur şi că mijloacele care ne sunt date ne duc cu siguranță la el. Datorită acestei convingeri toate neliniştile vor pleca, iar sufletul se va umple de bună nădejde. [VIII, 1225]

Tocmai pentru acest lucru este menită viața pe pământ, ca în ea necazurile să provină din ataşamentele nepotrivite, iar mângâierile să hrănească nădejdea în mai bine. Iar acestea fac cu rândul aproape în fiecare zi. [VIII, 1255]

În general, fără griji cum putem trăi? Nu există nici o astfel de lege. Cei mai mari pustnici aveau grădini de legume şi se îngrijeau, desigur, de ele. Trebuie numai să ne ducem sarcinile astfel încât grijile să nu ne absoarbă şi să ne dedicăm lor nu ca unor lucruri principale, ci ca unor lucruri suplimentare. [VIII, 1322]

Nu trebuie niciodată să forțăm cursul evenimentelor, ci să privim cu atenție cum decurg ele şi să folosim acest lucru spre mântuirea noastră. [VIII, 1343]

Tineretul vrea să trăiască pe pământ în chip pământesc. Doar fără aceasta nici nu se poate, pentru că suntem pământeni. Numai că nu trebuie să uităm că pe pământ suntem pentru un timp – şi este scurt; chiar dacă suntem pământeni, totuşi nu pentru pământ am primit existența. [VIII, 1346]

...Pe pământ nu are rost să ne facem planuri să trăim pe picior mare. Calea cea strâmtă este calea cea adevărată. [VIII, 1392]

Presupun că vă puneți deseori întrebările: ce să facem, cum să trăim? De asemenea, presupun că și răspunsul la acestea vi se dă în inimă: ce să facem, așadar, în afară de a ne mântui sufletul? Și acesta este răspunsul la toate întâmplările neprevăzute. Când sufletul se mântuiește, toate celelalte – fie că sunt, fie că nu, orice ar fi, mântuirea sufletului cu toate rânduielile vieții se împacă și nu numai că se împacă, dar pe toate le însuflețește și le sfințește... Viața voastră trebuie să o predați în mâinile lui Dumnezeu. Și El va orândui totul în cel mai bun mod. Dar El deja orânduiește. Și tot ce vi s-a întâmplat până acum este lucrarea proniei Lui față de voi... fie că dați crezare acestui lucru, fie că nu. Dar, dacă Dumnezeu orânduiește totul pentru voi, iar voi nu credeți și nu mărturisiți acest lucru, veți vedea singuri că a vă purta astfel în legătură cu Dumnezeu este un lucru foarte greșit. Toate trebuie să le primiți ca din mâna Domnului și pentru toate să-I mulțumiți. Binevoiți să vă scrieți aceste lucruri în inimă. Și ca primă faptă să vă convingeți de ele. Cercetați toate întâmplările vieții voastre – și în toate veți vedea mâna cea binefăcătoare a lui Dumnezeu și Îi veți mulțumi Domnului. [VIII, 1415]

Cu privire la cursul vieții, să știți că a-l schimba nu este un lucru care stă în puterea noastră. Înțelepciunea noastră toată trebuie să se manifeste prin potrivirea cu orice structură a vieții pe care o trimite Domnul, astfel încât să avem, pe cât posibil, mai multă liniște. [VIII, 1416]

Vrăjmașul este aproape nu pentru a ne supune lui, ci pentru a ne lupta cu el și prin luptă să lucrăm în noi binele, opus lui: în locul poftelor să lucrăm curăția, în locul

mândriei – smerenia... Aceasta este sarcina vieții noastre. [VIII, 1462]

Fiți înțelepți... și nu lăsați timpul să treacă în zadar. Trec zile după zile... și ani după ani... Și vine moartea... Și atunci ni se va cere socoteală cu privire la ceea ce am dobândit prin mijloacele pe care ni le-a dat Dumnezeu, zicând: *Neguțătoriți* (Luca 19, 13)... [IX, 4]

Rigurozitățile sunt neplăcute numai celor samavolnici, care nu iubesc rânduielile. Iar cei ce trăiesc modest, de nimic nu se mai îngrijesc decât de a lucra și iarăși a lucra, iar stricteţile trec pe lângă ei fără să-i atingă... [IX, 10]

„Nu pot – îmi spuneți – să stau treaz și să veghez". Dacă lucrul acesta, după cum scrieți, vine și pleacă, nu este nimic... Dar, dacă durează mai mult timp, trebuie să vă mențineți treaz prin meditația dumnezeiască ori prin contemplarea tainelor credinței noastre, mai ales – a morții, a judecății, a iadului și a raiului. Frica de Dumnezeu trebuie să v-o aprindeți, căci în ea se află marea putere a trezviei. Din pricina slăbirii ei iau naștere lenea, nepăsarea și somnolența. Îl avem pe Doctorul sufletelor și al trupurilor... La El în toate nevoile se cuvine să alergăm, căci El Însuși ne cheamă: *Veniți la Mine toți...* (Matei 11, 28). Singuri spuneți că rugăciunea lăuntrică vă ajută, spre ea să vă și siliți. Dar ce sunt această neînfrânare la mâncare și această lăcomie? Presupun că vă întrebați singuri ce este cu lăcomia pe care o aveți?! Ciorbă de varză și terci sau pâine și apă vă trebuie. [IX, 70]

Toată nenorocirea nu vine numai din rațiune, ci din faptul că oamenii fac pe deștepții, fără să se îngrijească de viață. O viață bună lucrează și începuturi bune. O viață deșartă, dacă nu impune direct începuturi rele, le dă acestora libertatea de a se dezvolta fără piedici... Atunci rațiunea, neconstrânsă de conștiință și de frica de

Dumnezeu, merge lăbărțat pe calea învățată de ea. Şi urzeşte atâtea lucruri încât nu-ți mai dai seama ce trebuie să faci! Aşa este viața de acum. Un amestec de bine şi rău, de adevăr şi minciună, de frumos şi urât. Câte mâncăm în fiecare zi la prânz şi la cină? Şi ce intră din acestea în economia vieții? Atât de puțin încât aproape nici nu are rost să fie pus la socoteală. Aşa este în toată lumea şi în toată viața cu privire la cele duhovniceşti. Câte gânduri, inițiative şi produse nefolositoare?... Dar cât adevăr există în toate, cât bine şi câtă mângâiere? O nimica toată. Iată, Dumnezeu ne ajută – vine viața cealaltă: acolo totul este inundat de lumină... Acolo şi rațiunea – tâlharul de aici – își va primi pedeapsa şi doar va ofta... [IX, 132]

În timpul cugetării la soarta voastră ați aflat de unde vine mângâierea? Din lăsarea în voia lui Dumnezeu. Predați-vă Domnului cu mai multă putere şi nu vă uitați înapoi. Mult ne împiedică să ne menținem pe treapta devotamentului faptul că ajungem să credem că vom trăi mult timp. Această convingere cu privire la longevitate este cauza tuturor nenorocirilor noastre... şi a tristeții, şi a patimilor. Dacă aceasta nu ar fi, nu ne-am întrista!... Nici atunci când greşim. Tocmai de aceea luați învățăminte de la sfinții lui Dumnezeu, din cuvintele şi exemplul lor: învățați că pe viitor nu vom mai avea timp... Nu ştim dacă vom mai trăi până la sfârşitul zilei... Există numai clipa de față, iar dacă următoarea va exista, cine poate spune. Binevoiți – prin meditație şi rugăciune – să vă imprimați în minte gândul la moarte, astfel încât în fiecare clipă să simțiți că muriți şi că plecați să vă înfățişați înaintea Domnului şi să dați socoteală pentru toate. Aceasta va fi cea mai trainică temelie a întregii bunăstări ulterioare... Nu uitați, aşadar! [IX, 141]

...Viața este în mâinile lui Dumnezeu. Către El să întindem mâinile noastre şi ochii şi cu nădejdea în El să ne liniştim, fiind pregătiți să primim şi ceea ce nu am dori. [X, 247]

Trebuie să fim pregătiți pentru toate loviturile... Spre acest lucru este menită viața, care este o încercare. [X, 299]

Tindeți spre bătrânețe. Ce dacă este aşa? Doar şi aceasta este calea lui Dumnezeu. Şi eu îmbătrânesc, şi nu numai cu trupul, ci şi cu sufletul. Mi se pare că bătrânețea este din multe puncte de vedere mai bună decât tinerețea. Dacă tinerii s-ar apuca mai repede de obiceiurile bătrâneşti, ar trăi până la adânci bătrâneți. [X, 406]

Fiecare om este el însuşi un creator în ceea ce priveşte soarta sa. Şi Dumnezeu este de acord cu faptul că omul singur face bine sau rău. [X, 409]

Sănătatea nu depinde numai de hrană, ci de binecuvântarea lui Dumnezeu care întotdeauna îl adumbreşte pe cel ce se lasă în voia lui Dumnezeu în pornirea pe calea împlinirii poruncilor Lui. [XI, 3]

Sănătatea

...A apela la medic în timpul bolii nu este păcat. Sănătatea este darul lui Dumnezeu. Şi trebuie păstrat. Dar, pentru atunci când nu este păstrat, Dumnezeu i-a creat pe medici şi medicamentele. Iar folosirea lor nu înseamnă ieşirea din rânduielile lui Dumnezeu. [III, 446]

Înfrânarea patimilor este mai bună decât orice medicament; şi prelungeşte durata vieții... [III, 447]

Sănătatea voastră s-a zdruncinat. Iar sănătatea zdruncinată poate zdruncina şi mântuirea când din gura bolnavului se aud vorbe de cârtire şi glasuri de

deznădejde... Sănătatea şi nesănătatea în mâinile proniei lui Dumnezeu faţă de noi *sunt mijloace de mântuire* atunci când şi de una şi de cealaltă ne folosim în duhul credinţei... Însă ele pot duce şi la pieire atunci când ne purtăm faţă de ele cu încăpăţânare. [III, 470]

Aţi solicitat tratament. Iată tratamentul. Alergaţi la Maica Domnului şi ea totdeauna vă va ţine în stare de bucurie... [III, 471]

...Sănătatea nu depinde numai de hrană, ci cel mai mult de liniştea sufletească. Viaţa în Dumnezeu, desprinzându-se din valurile lumii, umbreşte cu pace inima, iar prin aceasta ţine şi trupul tot în stare de sănătate. [III, 514]

Cel însănătoşit, de obicei, se simte înnoit. Cred că şi voi aveţi acelaşi sentiment. Trebuie să faceţi astfel încât această înnoire trupească să fie însoţită de înnoirea duhovnicească. Dumnezeu v-a dat-o sau v-a arătat-o într-o scurtă rugăciune, pe care aţi făcut-o atunci... Atenţia, dar, în acest timp să o ţineţi nu în minte, nici în cer, ci în inimă, acolo înlăuntru, sub sânul stâng. Când vă veţi obişnui, veţi alunga cu ea toate tulburările şi veţi chema pacea în suflet. [IV, 647]

Neliniştea duhului şi patimile strică sângele şi vatămă în mod radical sănătatea. Postul şi, în general, viaţa trăită în post este cel mai bun mijloc pentru păstrarea sănătăţii şi înflorirea ei...

...În vederea refacerii grabnice a sănătăţii, pentru a sluji mai mult Domnului, puteţi îngădui puţin, fără să faceţi păcat, neputinţele trupului cu privire la somn, muncă, şedere şi hrană. [IV, 694]

A vă păstra sănătatea este o datorie. Păstraţi-o. Căci şi cei sănătoşi trebuie să se gândească la moarte. Ea este în spatele tuturor şi fiecare trebuie să se întoarcă mai des la gândul: iată, vine moartea! [IV, 741]

De muncit să munciți, căci acesta este un lucru sfânt. Dar şi sănătatea trebuie să v-o păstrați. În fiecare zi să stați un ceas la aer curat şi să dormiți destul, să mâncați puteți şi mai puțin, iar de vin să nu vă atingeți deloc. Munca nu va lăsa nici o urmă vătămătoare. Iar dacă la acestea puteți adăuga şi exercițiul fizic – să şlefuiți, să tăiați cu ferăstrăul, să strunjiți –, puteți deveni cu totul inaccesibil față de neputințe...

Țelul [gimnasticii] este ca nici un muşchi să nu trândăvească şi să stea fără lucru, ci, dimpotrivă, în orice zi fiecare să fie tras de mânecă... şi încordat. De aici – cursul măsurat şi funcțiile nutritive ale trupului. [VIII, 1453]

Răul

Răul este veşnic sau va fi biruit? Citiți ce este scris în Evanghelie. Va avea loc A Doua Venire şi Domnul va săvârşi judecata: pe cei drepți îi va duce la fericirea cea veşnică, iar pe cei păcătoşi îi va alunga în iad la chinul cel veşnic. Binele va triumfa, dar răul nu se va transforma în bine şi va primi răsplata cuvenită. [II, 266]

De atacurile vrăjmaşului, de tulburările şi de rănile inimii nimeni nu este slobod. Aşa este orânduită viața noastră. Însă acest lucru nu este spre pierzarea noastră, ci spre mântuire. În noi se ascunde tot răul, ca urmare a căderii. De acest rău trebuie să ne curățim inima. Dar, ca să o curățim, trebuie să-l vedem: ca să-l vedem, trebuie ca el să iasă din ascunzişul lui... Iar când iese, trebuie să-l curmăm – prin împotrivire, rugăciune şi ură. Şi aceasta să facem de fiecare dată când răul iese din ascunziş. Şi tocmai acest lucru îl fac ispitele din partea trupului, a lumii şi a diavolului. Ele cheamă afară răul ascuns în noi.

Lucrarea noastră este ca, îndată ce-l vedem ieşit din inimă, să-l retezăm. Şi acesta este un lucru bun pentru noi. Aşa cum slăbiciunea iese prin spuzeală, aşa şi răul ascuns în noi iese prin gândurile, simţămintele, îndemnurile şi pornirile rele... Şi, pentru că spuzeala nu este alungată înăuntru, ci este curăţită, atunci şi seva lăuntrică se curăţeşte. Aşa şi în suflet, când răul care iese la iveală prin gânduri, simţăminte şi îndemnuri nu este tăinuit înăuntru, ci este retezat, atunci curăţia sufletească se întăreşte în interior. [IV, 629]

De unde vine răul în lume? Nu de la Dumnezeu; dar este îngăduit de Dumnezeu, deoarece ţelul pentru care a fost creată lumea poate fi atins şi prin rău, ca şi fără rău. Izvorul răului, însă, este în libertatea care nu voieşte să se supună voii lui Dumnezeu. [VII, 1121]

Jocul de cărţi

Jocul de cărţi este inactivitate şi se datorează inactivităţii. Mare este nenorocirea că tineretul nostru nu învaţă să muncească. Dacă ar şti o meserie sau alta, ea l-ar atrage şi l-ar ţine ocupat. Plictiseala nu ar avea loc. [VIII, 1263]

Idolatria

Esenţa idolatriei constă în faptul că făpturilor li se atribuie însuşiri dumnezeieşti şi în virtutea acestui lucru sunt cinstite [ca idoli]... Noi, însă, sfinţilor lui Dumnezeu nu le atribuim nici o însuşire dumnezeiască, ci îi cinstim ca pe nişte oameni desăvârşiţi, care au ajuns la măsura

vârstei deplinătății lui Hristos, iar prin aceasta s-au apropiat de Dumnezeu mai mult decât ceilalți. [III, 478]

Fiecare patimă este un idol. Şi fiecare atracție pe care o avem față de un lucru, chiar dacă nu este păcătos, tot de partea idolatriei se află... Cercetați-vă şi nu vă cruțați. Lăcomia pântecelui este cel mai urât idol. O dată cu închinarea la el, începe dezastrul... [IV, 660]

Iisus Hristos

O singură mijlocire există şi fără ea nici o altă mijlocire nu are putere... Mijlocirea Domnului, a Mântuitorului. Iar mijlocitori secundari pot fi mulți, purtători ai acelei mijlociri... înmulțitori... Aici și Maica Domnului este mijlocitoarea care lucrează în virtutea mijlocirii Fiului ei...

În acelaşi timp, Domnul Mântuitorul este mijlocitor către Tatăl Ceresc. Dar, dacă pe Mântuitorul Însuşi oamenii L-au mâniat, cine va mijloci înaintea Tatălui? Îl mâniem pentru că prin păcate călcăm în picioare sângele Lui. Iată, tocmai aici este Maica Domnului... şi îi spunem: „Îndrăzneala Ta de Maică folosind, roagă-te..." [VI, 942]

...Hristos Domnul este mijlocitorul fundamental, ca Cel ce a împăcat omenirea cu Dumnezeirea. Prin moartea Sa ne-a împăcat pe noi cu Dumnezeu şi a deschis prin aceasta calea către noi a tuturor milelor lui Dumnezeu. El este săvârşitorul lucrării mântuirii. [VI, 943]

Puterea Învierii lui Hristos este negrăit de mare! Noi nu numai o idee clară trebuie să avem despre ea, ci şi în consimțire cu ea trebuie să intrăm: căci nu pentru Sine, ci pentru noi a înviat Domnul, pe noi ne-a înviat împreună cu El. Învierea aceasta prin credință a o vedea şi bucurie datorită ei a avea – dă-ne, Doamne! [VIII, 1346]

Părintele Ioan de Kronstadt

În ceea ce-l priveşte pe părintele Ioan de Kronstadt, sunt convins că **el este cu adevărat omul lui Dumnezeu**. Şi nu greşiţi dacă aveţi şi voi aceeaşi convingere. Cărţile lui sunt bune... Şi aceasta – jurnalul lui – este bună. Aici sunt ideile clare ale sufletului care trăieşte în Dumnezeu...

...Nu demult am primit o scrisoare de la o persoană care, fiind în Kronstadt şi văzând cum merg treburile părintelui Ioan, s-a împăcat cu el duhovniceşte. Se tot miră şi se întreabă când doarme părintele Ioan?! Observ că, dacă prin părintele Ioan nu ar lucra **puterea lui Dumnezeu**, mulţimea şi zvonurile de mult s-ar fi depărtat de el... Dar la faptul că unora nu le place ceva la el nu are rost să luăm seama... deoarece nu toţi au ochii la fel... [II, 303]

El este vrednic de toată stima. Pentru Dumnezeu lucrează şi de puterea lui Dumnezeu este întărit. Să păzească Domnul sufletul lui de mărirea care poate strica dintr-o dată lucrarea lui. El a fost sau a stat la înaltpreasfinţitul mitropolit Leontie, care l-a caracterizat astfel: „Este smerit, blând şi simplu la inimă". [II, 304]

Părintele Ioan este trecător... Mă mir cum suportă atâtea sarcini. Şi osteneala este mântuitoare, şi răsplata este mare. Mântuieşte-l, Doamne! [IV, 585]

Este bine că ideile părintelui Ioan v-au luminat atât de mult. Eu le-am numit adiere înmiresmată de primăvară. [IV, 674]

A apărut o carte intitulată *Viaţa mea în Hristos* a părintelui Ioan de Kronstadt... de acelaşi gen cu cărţile mele. Însă în ea sunt multe lucruri descrise mai bine decât la mine. De aceea nu va fi de prisos dacă o veţi întâlni şi o veţi citi... [IV, 694]

Părintele Ioan de Kronstadt este omul lui Dumnezeu. Rugăciunea lui ajunge la Dumnezeu după marea lui credinţă. Domnul să-l păzească în smerenie şi devotament faţă de voia Lui cea sfântă şi în jertfirea de sine. [V, 928]

Ispitele şi lupta cu ele

Aţi înţeles acum care sunt cursele vrăjmaşului?! Nu are rost să vă îngroziţi de ele. Nu au nici o putere. Vă tulbură, vă provoacă, dar nu vă determină. Lucrarea noastră este ca, îndată ce le observăm, să le respingem; dacă vin iarăşi – iarăşi să le respingem şi sub nici o formă să nu cădem de acord cu ele. Supravegheaţi-vă şi învăţaţi cum să le faceţi faţă. Faceţi bine căzând în timpul atacului ispitei în genunchi şi rugându-vă. Deprindeţi-vă cu rugăciunea lui Iisus, numai ea poate alunga toate oştile vrăjmaşului! [VI, 950]

Iată ce să faceţi atunci când vor veni pornirile lăuntrice rele, care vă vor tulbura: imediat să coborâţi cu atenţia în inimă şi să staţi acolo, respingând pornirile cele rele şi prin încordarea voinţei, şi mai ales prin rugăciunea către Domnul. În faptul că au loc atacuri, nu aveţi nici o vină; dar, când nu le respingeţi şi vă lăsaţi prinşi de ele şi îngăduiţi consimţământul, atunci este vina voastră. Inima din această pricină devine necurată şi îşi pierde îndrăzneala înaintea Domnului. Păziţi-vă inima. [VI, 971]

La întrebarea pe care mi-aţi pus-o, vă spun: nu schimbaţi duhovnicul... Chiar dacă ar zăcea pe patul de moarte, totuşi, dacă este conştient, vă puteţi spovedi la el şi spovedania aceasta nu va pierde nici un pic din puterea ei. [I, 50]

La spovedanie nu trebuie să vă limitaţi la ceea ce întreabă duhovnicul, ci după răspunsurile date la întrebările lui să vă exprimaţi şi observaţiile voastre potrivit cu lucrarea conştiinţei. [III, 534]

Tulburarea la spovedanie să o alungaţi cu gândul că vă spovediţi Domnului Celui milostiv, Care vă iubeşte şi aşteaptă să-I spuneţi tot. Preotul este doar un martor. Ceea ce trebuie să spuneţi în duh, chibzuiţi mai întâi acasă şi apoi spuneţi totul în linişte. [IV, 607]

Trebuie să faceţi diferenţă între simpla **relatare** a tot ceea ce există în suflet, relatare care în mănăstiri înseamnă descoperirea gândurilor, şi **spovedania** tainică... Cea din urmă este necesară atunci când conştiinţa ne apasă. Concret acest lucru nu poate fi definit: este subiectiv. Toate celelalte le putem doar relata şi în privinţa lor ne putem consfătui... Sfântul Dimitrie [de Rostov] recomandă spovedania zilnică... şi în rugăciunile pentru somn este uşor de făcut. Totuşi, a primi dezlegarea tainică întotdeauna este mai bine pentru suflet... Gândurile la care ni se opreşte atenţia... putem să nu le relatăm, în funcţie de subiecte. De chibzuinţă deosebită au nevoie gândurile care se referă la sentimente şi, mai mult, care stârnesc **simpatia** şi, mai mult, cele care răscolesc şi **acordul**... [IV, 752]

De căinţa pentru păcate este nevoie mai mult decât de enumerarea păcatelor, deşi şi acest lucru este necesar. De suspinele din inimă la rugăciune este nevoie mai mult

decât de rostirea rugăciunilor, deşi şi lucrul acesta este necesar. Trebuie să alungăm deşertăciunile din suflet şi să sălăşluim acolo evlavia faţă de Dumnezeu. După ce sălăşluim această evlavie, aşa să şi rămânem apoi cu ea. [V, 853]

...Întrebarea şi sfatul şi descoperirea gândurilor sunt înfricoşătoare pentru vrăjmaşul. [V, 914]

Faceţi după cum vă arată Domnul: iertaţi şi dezlegaţi de şaptezeci de ori câte şapte. Oare nu Domnul spune: *pe cel ce vine la Mine nu-l voi scoate afară* (Ioan 6, 37)? De aceea pe oricine vine cu pocăinţă primiţi-l, mângâiaţi-l, încurajaţi-l... şi daţi-i un canon nu prea mare, pe măsura puterilor lui... metanii dese, deşi nu multe, cu rugăciunea vameşului: *Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului!* Milostive Doamne, miluieşte-mă pe mine, cel căzut! [V, 915]

Sufletele care vor veni la voi la spovedanie, Dumnezeu le va aduce la voi. În acest sens să-i şi primiţi pe toţi, ca fiind trimişi de Dumnezeu, şi să aveţi grijă să împliniţi cele pentru care sunt trimişi. Dar pentru ce sunt trimişi? Pentru ca voi să-i vindecaţi sau, mai bine zis, să le daţi leacul Domnului: căci doctorul sufletelor este numai Domnul. Medicamentele toate sunt în duhul şi în inima voastră. Domnul le va pune în mişcare sau le va prepara. În locul mâinilor care păstrează şi aplică leacurile aveţi limba sau cuvântul. Trimiţându-i pe apostoli la propovăduire, Domnul le-a spus: *nu vă îngrijiţi cum sau ce veţi vorbi* (Matei 10, 19). Şi la voi se referă aceste cuvinte. Lăsaţi-vă în seama Domnului şi credeţi că, atunci când veţi avea nevoie de un cuvânt deosebit, tămăduitor, el îşi va lua zborul în mod nestăpânit şi se va forma în cel mai tămăduitor chip. [V, 920]

Mă întrebați cu privire la îndepărtarea de Sfânta Împărtăşanie. Cred că, îndată ce păcătosul care s-a spovedit dă dovadă de căință şi are intenția sinceră de a se înfrâna de la păcatul care l-a supus acestei opriri, poate să nu facă lucrul acesta, nu din indulgență, ci din teama de a nu fi mai rău. În primele perioade creştinii se împărtăşeau des... şi atunci îndepărtarea dura câteva săptămâni, luni, rareori ani... Dar acum se împărtăşesc în cea mai mare parte o dată pe an... şi îndepărtarea este de lungă durată. De unde să ia putere cel ce se căieşte şi caută îndreptare?! Iar îndepărtarea de împărtăşanie va însemna predarea lui în ghearele vrăjmaşului. De aceea presupun că este mai bine să vă limitați la acordarea canonului, numai să fie făcută cu prudență şi la obiect. [V, 920]

Faptul că îi primiți pe toți la Sfintele Taine cred că nu este rău... Dar să cereți de la ceilalți fermitate în a se înfrâna de la păcate. Această fermitate este o adevărată comoară pentru Sfintele şi Dumnezeieştile Taine. Şi canon să le dați şi cu asprime să le cereți împlinirea lui... Pe cei care greşesc iarăşi, să-i mustrați – dar fără mânie, ci cu părere de rău şi, încurajându-i, să-i dezlegați... mărindu-le puțin canonul. [V, 923]

Să nu-i dezlegați dacă nu făgăduiesc să-şi schimbe ideile...

Nu-i nimic că nu vă uitați cu asprime la cei ce se spovedesc, este în regulă. Dar să nu îngăduiți nici glume în adresare... Fiți binevoitori şi prietenoşi şi în cuvânt, şi în privire, şi în purtare... dar fără glume. Altfel vor crede că sunteți indulgenți cu ei. [V, 924]

...Puneți în rândul rugăciunilor voastre scurte rugăciunea ca Domnul Însuşi, în mila Sa, să vă dăruiască insuflare şi îndrumare cu privire la modul în care să procedați. Voi, însă, niciodată să nu lucrați cu îndrăzneală [cu încredere prea mare în sine] şi cu samavolnicie – „aşa

vreau eu", ci întotdeauna cu smerenie şi cu frică de Dumnezeu. [V, 926]

Bine faceți că, pe cel ce se căieşte, îl dezlegați direct, fără să îi dați canon; dar să-i spuneți: „Frate, păstrează duhul acesta al căinței şi înnoieşte-l atunci când slăbeşte". Iar celui care se spovedeşte cu răceală, dezlegându-l, spuneți-i: „Frate, îngrijeşte-te să dobândeşti şi să întăreşti în tine duhul umilit, iar pentru aceasta să faci câte trei metanii până la pământ în biserică sau acasă cu rugăciunea: Duh umilit, inimă înfrântă şi smerită dăruieşte-mi mie, Doamne! [V, 929]

Cei ce ajung sub canon se tulbură, de aceea li se şi dă canon, ca cei ce greşesc să simtă acest lucru... Rugăciunea aici nu suferă nici o înjosire, bolnavul se vindecă... Metaniile se dau pentru ca cel ce a păcătuit să se roage...

Asprimea este un lucru bun... Ea îi trezeşte pe păcătoşi, dar se întâmplă ca unii dintre ei să se îndepărteze de spovedanie şi să cadă în deznădejde. Îngăduința slăbeşte hotărârea pentru o viață bună a celor ce se căiesc, dar există şi efectul opus. [V, 930]

I-ați răspuns bine ocârmuitorului – că nu vă este uşor să-i vorbiți despre faptele celor ce se spovedesc. Acest lucru nimeni nu trebuie să-l ştie, chiar şi voi să vă străduiți să-l uitați. [V, 931]

Căința sinceră întotdeauna este vrednică de îngăduință; însă pe cei ce vin la spovedanie cu indiferență, îi puteți răscoli oarecum... Întrebați pe cineva dacă îi puteți amâna dezlegarea pentru câteva săptămâni... Nu îl va stingheri acest lucru într-o anumită privință?... Dacă se poate, atunci amânați-o, dându-i pentru acest timp canon – metanii, înfrânare de la mâncare şi de la somn, iar cel mai mult căință. Când îşi va împlini canonul cu sinceritate,

atunci să-l şi dezlegaţi. Şi să-l îndemnaţi să se abţină de la păcate. [V, 932]

Să citească rugăciunea de dezlegare asupra celui prohodit trebuie numai cel care l-a spovedit înainte de moarte şi l-a împărtăşit. Dar, pentru ascultare, poate împlini acest lucru oricare dintre cei ce îl prohodesc, atunci când i se porunceşte. Aici, putem spune, pot dezlega toţi cei ce prohodesc. Citiţi dezlegarea fără să staţi pe gânduri, doar rugându-vă ca Domnul să-l ierte pe cel răposat. [V, 935]

Dezlegarea la spovedanie îl determină mai repede pe cel dezlegat să se îndrepte pe viitor decât canonul de îndreptare însuşi. [V, 935]

A nota păcatele pentru spovedanie este o regulă bună. Iată cu ce să vă deprindeţi: de fiecare dată când ia naştere un gând, un sentiment, o dorinţă, un cuvânt, o faptă rea, imediat să vă căiţi înaintea Domnului Celui atotprezent şi atoatevăzător cu zdrobire de inimă şi cu hotărârea de a fi mai prudent pe viitor. [VI, 955]

Domnul Însuşi primeşte spovedania, iar duhovnicul este doar un martor... urechile, limba şi mâinile lui sunt cele care binecuvântează, însă Domnul este Cel care lucrează şi dezleagă, la fel cum tot Domnul este Cel care împărtăşeşte. [VIII, 1428]

Istoria Rusiei

Despre starea jalnică a adevărului lui Dumnezeu în societate nici nu mai are rost să vorbim. Orice am aduce în discuţie, tot nu am avea izbândă. [II, 206]

Cu dreptate vă mâhniţi pentru împuţinarea parohiilor şi închiderea bisericilor. Ce trebuie să facem?

Să ne rugăm lui Dumnezeu ca Domnul să cruţe Sfânta Lui Biserică. [II, 218]

Pentru fapta cea dreaptă Dumnezeu este ajutător. Dacă Domnul va lepăda Rusia ortodoxă, atunci totul va merge pe dos. Şi nu rareori mă gândesc, oare nu a lepădat-o deja? Ne-am aruncat prea mult înainte. Şi nu mai avem frâu. Totuşi, nu are rost să deznădăjduim. Din istorie se vede că au existat vremuri şi mai grele, dar apoi cerul s-a înseninat. [III, 403]

Soldaţii, iată, îşi sumet mânecile. Trebuie să lupte şi iarăşi să lupte când nevoia îi obligă. Respect profund acţiunile guvernului nostru în ceea ce priveşte tot mersul lucrurilor. Binecuvântează-l, Doamne, cu izbânzi, căci este înţelept şi duce sarcinile cu răbdare. [VII, 1122]

Congresul[17], după cât se vede, nu pentru foloasele popoarelor eliberate a făcut demersuri, ci toate le-a îndreptat spre a umili Rusia. Şi la toate punctele, fără să fie nevoie, a tăiat câte ceva. Ce nevoie era să taie cele pronunţate pentru Serbia şi Muntenegru sau cele pronunţate la noi în Asia! Nici una. Iar Bulgaria a împărţit-o nu pentru altceva, decât pentru a fi încă prilej de război... Însă Domnul ştie ce face! Cu siguranţă, aşa este mai bine şi binecuvântată fie voia Lui. [VII, 1123]

Deseori ne lăudăm: „Sfânta Rusie, Rusia cea ortodoxă". O, dacă am fi aşa şi am rămâne pentru totdeauna sfinţi şi ortodocşi, ori măcar iubitori ai sfinţeniei şi ai Ortodoxiei! Ce zălog sigur al dârzeniei am avea în aceste titulaturi! Tristă este nu numai coruperea moravurilor, dar şi lepădarea de chipul mărturisirii prescrise de Ortodoxie. ...Trebuie să aprindem duhul

---

[17] Este vorba despre congresul de la Berlin (1878), care a revizuit hotărârea păcii de la San Stefano prin care s-a încheiat războiul ruso-turc în 1877-1878 (n.r.).

Ortodoxiei în noi înşine şi să ne unim în răscoala împotriva oricărui gen de idei nepotrivite cu el. Numai prin acest lucru îi vom lovi pe vrăjmaşii lui Hristos, cum am lovit coaliţia politică a vrăjmaşilor ţării noastre[18].

Aud că Sfântul Sinod vrea să serbeze jubileul în anul următor... să sărbătorească cei 900 de ani ai Sfintei noastre Biserici... Pentru comemorarea acestui lucru vrea să publice viaţa Sfântului Vladimir şi acatistul lui cu imagini... Despre acestea vreau să vă vorbesc... A publica viaţa şi acatistul nu este un lucru rău... Dar este puţin pentru un jubileu atât de mare, săvârşit de nişte persoane atât de importante... Este nevoie de ceva mai semnificativ. Propun din partea mea: să hotărască să se traducă din nou dumnezeieştile cărţi de cult – toate... Pentru jubileu, aşadar, să pregătească, de exemplu, numai Octoihul... sau Mineiul praznical... sau încă ceva... De ce să nu facem să coincidă lucrul acesta cu un asemenea eveniment?... [VII, 1180]

Dumnezeu conduce omenirea către ţelul ei final, iar istoricii trebuie să înţeleagă şi să arate acest lucru. [VIII, 1450]

Istoria Bisericii

Sunt foarte bucuros pentru că v-a fost dat să aveţi de-a face nu cu istoria bisericească universală, ci numai cu cea a Bisericii Ruse. Aici nu aveţi cum să vă împrăştiaţi din lipsă de înţelepciune, precum se face acolo. După aceea, chiar dacă va trebui, poate, să o luaţi şi pe cea universală în mână, totuşi până atunci vor izbuti să se spargă toate baloanele de săpun cu care vă bat capul la

[18] Revista *Discuţie în familie*, nr. 29 / 1872, pp. 678-679.

academie istoricii germani. Cel mai bun izvor universal este istoria lui Flery... Este o culegere de povestiri vechi despre evenimentele istorice. Cel mai prost este Neander. Acest jidan blestemat a denaturat toată istoria prin ideile sale. La el totul se desfăşoară ca o luptă între părţi şi partide adverse. Şi el urmăreşte numai acest lucru şi nu rareori pe un singur cuvânt clădeşte un întreg sistem şi chiar o întreagă şcoală... Astfel, la el nu are loc Predania apostolică... păstrată fără încetare de Sfânta Biserică... De acelaşi soi sunt şi ideile tuturor adepţilor lui. Binevoiţi să vă scoateţi din minte acest lucru... şi să faceţi speculaţii filosofice astfel încât totul să se potrivească cu Predania apostolică... Să nu se ivească discuţii între grupări în Biserică. Dar filosofii s-au ridicat împotriva Predaniei apostolice... Sfânta Biserică, păstrătoarea ei, a apărat-o şi i-a lovit pe filosofi... şi i-a alungat din sânul ei. [VIII, 1451]

Ca păzitoare a Predaniilor apostolice, ea [istoria] stă alături de Scriptură ca izvor de bază şi pază a Ortodoxiei. Iată care este pentru voi ideea istoriei bisericeşti. [VIII, 1452]

Ferească Dumnezeu! Câte cărţi mârşave se publică peste hotare împotriva Bisericii Ruse şi a preoţimii, încât nu se mai poate. Şi toate se dezlănţuie rapid împotriva maicii noastre Rusia. Bine că nu avem timp să le citim şi să pătrundem în toate. Iată, alcătuiesc occidentalii concepţia despre Biserica Rusă?! [IX, 57]

De apariţia revistei Academiei de la Moscova mă bucur foarte mult. Nu puteţi ridica glasul astfel încât înalta ei erudiţie să înceapă să prelucreze în primul rând istoria Bisericii... Numai nu după istoricii germani – aceştia sunt toţi încuiaţi, ci direct după primii istorici.. cu scopul... de a dovedi că tot ceea ce deţinem noi a deţinut Sfânta Biserică în toată vremea existenţei ei. Pentru faptul că

Academia din Moscova amână mereu ediția ei, trebuie să ne pară rău. Aceia sunt Rusia Ortodoxă: pe Sfinții Părinți trebuie să-i publice pe socoteala statului! Ce schimbare s-a produs în mediul nostru! Oamenii s-au molipsit, iar cei nemolipsiți... sunt cei care nu știu să citească și nu știu să scrie. [IX, 99]

Ce s-a întâmplat cu Rusia Ortodoxă? Înainte de plecarea mea la Ierusalim vânzătorii de cărți căutau cu ardoare cărți cu conținut duhovnicesc pentru publicare. Astăzi nimeni nu mai ia această sarcină asupra sa. Iar la editori, la autori cărțile zac în pod fără să fie atinse. Se aude că Sfântul Sinod a poruncit Academiei din Moscova să-i publice pe Sfinții Părinți. Iar aceia, având dorința, cer subvenții pentru că învățăturile Sfinților Părinți aproape nimeni nu le cumpără. Mare mirare! [IX, 130]

Cleveteala

„Ați fost clevetiți”... deși nu sunteți vinovați. Trebuie să răbdați cu blândețe. Și aceasta va ține locul canonului pentru lucrurile datorită cărora vă socotiți vinovați... De aceea cleveteala pentru voi este mila lui Dumnezeu. Trebuie neapărat să vă împăcați cu cei ce v-au clevetit, oricât de greu v-ar fi. [III, 549]

Când vedeți că sunteți ponegriți, folosiți acest lucru ca pe nămolul tămăduitor. Bine faceți că nu vă pierdeți atitudinea frățească față de cei care vă aplică acest tratament. [V, 919]

Fiecare învinuire neîntemeiată, răbdată cu blândețe este o cunună a lui Dumnezeu pe capul deja încununat, numai să nu o aruncați. [V, 941]

Ştiu puţin cât de greu este să înduri cleveteala. Este nămol, dar nămol tămăduitor. Înduraţi; căci va veni vremea ca doctorul sufletelor să înlăture acest leac. Şi Domnul a fost ponegrit, fiind numit *om mâncăcios şi băutor de vin, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor* (Matei 11, 19), *am cunoscut că ai demon* (Ioan 8, 52). A fi părtaş la ponegririle Domnului este o mare slavă! Să vă smeriţi în aceste momente, dar să nu vă pierdeţi tăria morală a duhului şi să vă păstraţi convingerea că, nefiind osândiţi de propria conştiinţă, întotdeauna veţi putea privi cu îndrăzneală la Domnul ori veţi sta cu îndrăzneală înaintea feţei Lui. [VI, 1046]

Crucea

Ţelul vieţii nu este bunul trai pământesc, ci fericirea după moarte în cealaltă viaţă. Cine îşi duce crucea, acela merge pe calea sigură către fericire. [II, 356]

Astăzi este Înălţarea Crucii Domnului... Dar există şi o înălţare duhovnicească a crucii în inimă. Ea are loc atunci când omul se hotărăşte ferm să se răstignească pe sine sau să-şi omoare patimile, ceea ce este esenţial la creştini, căci, după Apostolul, sunt ai lui Iisus Hristos numai cei care *şi-au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele* (Gal. 5, 24). Înălţând în ei această cruce, creştinii o şi ţin aşa, înălţată toată viaţa lor. Dacă este aşa, să se întrebe fiecare suflet creştin şi să asculte ce răspuns îi va da conştiinţa în inimă. O, să nu ne fie nouă a auzi: „Voi numai trupului şi poftelor le faceţi pe plac, nu v-aţi înălţat crucea, aţi aruncat-o în groapa patimilor şi acolo va putrezi în nepăsare şi dispreţ!" Când Domnul a fost coborât de pe cruce, crucea a rămas pe Golgota, iar apoi a fost aruncată în groapa de acolo, unde erau aruncate, de obicei, aceste

instrumente de tortură împreună cu alte gunoaie. Curând Ierusalimul a fost distrus şi toate clădirile lui au fost făcute una cu pământul. Astupată a fost şi groapa în care fusese aruncată Crucea Domnului. Când păgânii au refăcut oraşul (iudeilor li s-a interzis şi să se apropie de locul în care fusese el), s-a întâmplat astfel încât pe locul acela în care era ascunsă Crucea Domnului aceştia să pună idolul Venerei, al zeiţei păgâne a desfrâului şi a tuturor poftelor. Aşa le-a insuflat vrăjmaşul. Şi tot aşa se întâmplă şi cu crucea noastră lăuntrică. Când vrăjmaşul nimiceşte structura duhovnicească a sufletului, acest Ierusalim tainic al nostru, atunci şi crucea duhovnicească este aruncată de pe culmea Golgotei inimii şi se pierde printre vechiturile patimilor şi ale poftelor şi propria plăcere, ca un turn, se înalţă deasupra întregii noastre lumi lăuntrice şi totul în noi i se supune ei şi urmăreşte semnele ei până când ne luminează harul, ne însufleţeşte să dărâmăm idolul acesta şi să înălţăm crucea răstignirii de sine. [III, 493]

La poalele crucii înnoiţi credinţa voastră în lucrarea cea minunată a mântuirii voastre, înviaţi nădejdea propriei voastre mântuiri în virtutea acestei lucrări pe care v-aţi însuşit-o şi o săvârşiţi prin ceea ce se cere de la voi şi întăriţi-vă în hotărârea de a umbla în voia Celui care pentru voi S-a dat – cu o asemenea fermitate, încât să rămâneţi în ea chiar dacă aţi fi ameninţaţi cu moartea. [IV, 641]

Prin necazuri şi suferinţe nedrepte ne lipim de Crucea lui Hristos şi din ea primim puterea care ne curăţeşte, ne sfinţeşte şi binecuvântarea lui Dumnezeu o atrage... [V, 941]

Există o cruce exterioară care se află pe umerii noştri. Sunt necazurile, nenorocirile, lipsurile, bolile, atacurile, învinuirile neîntemeiate. Există o cruce lăuntrică – lepădarea de sine împreună cu omorârea de sine. Există

o cruce duhovnicească, dumnezeiască – răstignirea după voia lui Dumnezeu. Aceste cruci iau naştere una din cealaltă. Cea din urmă se evidenţiază prin lăsarea în voia lui Dumnezeu, liniştită, tăcută, paşnică; a doua – prin lupta cu sinele, necruţătoare faţă de sine; iar a treia – prin răbdarea necazurilor. Câte cruci, atâtea purtări de cruce. Toate sunt nedespărţite până la mormânt; numai că o dată este simţită una, altă dată – alta sau a treia. Totuşi ele intră în acţiune sau sunt aplicate treptat... şi, fiind aplicate, rămân... Sunt o cruce întreită. [VI, 986]

Cine în decursul vieţii şi-a format în sine însuşi crucea prin nevoinţele şi faptele lepădării de sine, acela este el însuşi crucea biruinţei. [VI, 1015]

Fumatul

Ar fi bine să renunţaţi la fumat. Nu numai că este inutil, dar şi toceşte puţin câte puţin sănătatea, stricând sângele şi astupând plămânii. Este otrăvire treptată de sine. Însă pentru aceasta nu există nici un sfat în afară de a lua o hotărâre mai fermă. Alt mijloc nu există. [II, 369]

A fuma sau a nu fuma este un lucru lipsit de interes, cel puţin aşa îl socoteşte conştiinţa noastră şi a tuturor. Însă, când nefumatul este legat prin făgăduinţă, atunci intră în rânduiala morală şi devine o faptă a conştiinţei, iar neîmplinirea ei nu poate să nu tulbure conştiinţa. [II, 369]

Fumatul este un lucru fără înţeles; moralitate există aici în măsura în care atracţia este deşartă şi răul este conştientizat. Ultimele două trăsături sunt greu de înţeles chiar şi de către fumători şi sunt greu de explicat nefumătorilor. Este tare necuviincios: însă cuviinţa şi necuviinţa sunt la fel ca oamenii – se schimbă. [VIII, 1230]

Lenea

Lenea înseamnă slăbirea sau încetarea mişcărilor duhovniceşti... [III, 529]

Minciuna

Niciodată nu mi-a fost dat să acord atenţie cugetării Sfântului Ioan Scărarul despre minciună. Şi m-am minunat. Cum aşa?! Apelez la original. Acolo există o frază puţin cam întunecată şi mi se pare că traducerea noastră nu este întru totul exactă. În loc de „a recurge la minciună" trebuie, se pare, să traducem „a ajunge la minciună"... Iar acest lucru iată la ce situaţii duce. În mănăstirea Sfântului Sava era un stareţ cu viaţă înaltă Ioan – pe lângă Sfântul Sava. El era episcop, dar spunea că este un om de rând. Astfel de cazuri există multe. Tot aici putem include şi faptul că cineva este învinuit de ceva anume, iar el, ştiind că este nevinovat, spune: „Iertaţi-mă, am greşit..." Parţial şi nebunii pentru Hristos intră aici... Toţi aceştia au ajuns la minciună. Hotărârea pentru astfel de fapte trebuie luată cu frică şi când nevoia apasă, adică fie starea lăuntrică, fie mediul exterior.

Dar a minţi, se pare, nu este nicidecum posibil fără păcat. Articolul fericitului Augustin analizează amănunţit acest subiect şi concluzia generală este că nu trebuie să minţim. [IX, 87]

Dragostea

...Dragostea este mai puternică decât orice. Iubiți-o [pe logodnica fiului] ca pe o fiică... Iubirea aceasta va naşte şi în ea iubire. Când se va întâmpla acest lucru, nu va mai fi nevoie de indicații: iubirea însăşi va orândui totul. [I, 67]

Dragostea este temelia nu numai a tuturor legilor şi virtuților evanghelice, dar şi a celor umane, civile; prin urmare, orice activitate conformă cu legea este conformă şi cu dragostea şi orice evaluare a activității, conformă cu legea sau justă, este conformă şi cu dragostea. Însă dragostea este mai înaltă şi mai vastă decât legea. Există fapte ale dragostei care nu sunt prevăzute de lege, dar care nu sunt deloc împotriva legii; însă faptele prevăzute de lege şi neîmplinite de persoanele care se află sub lege sunt nelegiuite şi potrivnice dragostei chiar dacă au tins spre binele cuiva. Acest lucru are însemnătate cu deosebire în plan juridic. [II, 325]

Ardoarea duhovnicească a inimii către Domnul este dragostea față de El. Ea este aprinsă de atingerea Domnului de inimă. De vreme ce El tot *este iubire* (I Ioan 4, 16), această atingere a Lui de inimă aprinde imediat dragostea față de El. Iar din dragoste vine ardoarea inimii către El. Iată, tocmai acesta trebuie să fie obiectul căutării. Săvârşirea rugăciunii lui Iisus este doar instrumentul în vederea dobândirii acestui lucru sau, mai bine zis, doar osteneala care arată dorința puternică a sufletului de a-L dobândi pe Domnul. [II, 339]

Dragostea şi frica trebuie să fie amândouă puternice... Îngerii stau înaintea lui Dumnezeu cu frică şi cu cutremur... Şi nouă ne-a poruncit apostolul cu frică şi cu cutremur să lucrăm mântuirea. [VI, 969]

Mai mult decât orice exersaţi în iubire – în fapte şi în sentimente –, neexceptând pe nici unul dintre cei care intră în legătură cu voi, oricât de neînsemnat ar fi el. [VIII, 1267]

Ce este sarea? De vreme ce Mântuitorul nu ne-a dat El Însuşi tâlcuirea, fiecare este liber să înțeleagă acest cuvânt şi să chibzuiască spre zidirea sa sufletească. Eu cred că aceasta este dragostea fierbinte către Dumnezeu. Sarea înlătură putreziciunea, iar dragostea faţă de Dumnezeu nimiceşte tot ce este păcătos şi potrivnic lui Dumnezeu. Sarea pătrunde alimentele care trebuie sărate, iar dragostea pătrunde toate elementele sufleteşti şi duhovniceşti şi trupeşti, şi tuturor le dă trăinicie şi sănătate. [VIII, 1344]

Principalul este că trebuie să vă iubiţi aproapele – şi pe cel mare, şi pe cel mic – şi în duhul dragostei să lucraţi. Cu cât este omul mai neputincios, cu atât mai mult trebuie să aveţi dragoste faţă de el. Dacă veţi lucra aşa, dragostea vă va învăţa totul. [VIII, 1455]

Dragostea este un sentiment fericit şi care îl poate face pe om fericit – când este adevărată faţă de Dumnezeu. Dragostea chinuitoare, apăsătoare este lucrarea satanei... care vrea să o imite pe cea dumnezeiască, dar nu poate şi aprinde arderea iadului în inima omului. [IX, 140]

Materia

Ce este materia – nu ştim. Ştim numai elementele sau stihiile nedescompuse. Ele se compun şi se descompun şi datorită acestor fenomene apar lucruri diferite. Compunerea şi descompunerea sunt procese chimice. Partea văzută a procesului este mişcarea. Materia este

nemişcată. Pentru mişcarea ei, nevoia de forţă este cu desăvârşire întemeiată...

...Cei credincioşi au dreptul deplin de a pătrunde cu cele duhovniceşti în sfera celor materiale în timp ce materialiştii pătrund cu materia lor, fără ruşine faţă de conştiinţă, în sfera celor duhovniceşti. Şi din partea noastră este înţelepciune, iar din a lor este neghiobie. Iar acest lucru are loc nu pentru că tot ţiganul îşi laudă ciocanul, ci pentru că aceasta este esenţa lucrurilor. Cele materiale nu pot avea nici putere, nici scop. Şi una şi celălalt sunt în afara lor. Ele sunt doar mijlocul şi câmpul de activitate pentru puterile duhovniceşti. [II, 266]

Milostenia

Cei ce trăiesc în societate nu au prin ce să se mântuiască decât prin milostenie. Cu cât mai mult o săvârşesc, cu atât mai mult se apropie de viaţa îngerească a marilor pustnici. [V, 779]

Pacea sufletului

Pacea adevărată nu este în exterior, ci înlăuntru şi are ca izvor – nu mediul extern, ci buna rânduială lăuntrică. Când aceasta există, atunci exteriorul se va adapta singur. [IV, 558]

Dacă omul se va stăpâni şi va începe să-şi conducă singur interiorul, va primi ca răsplată netulburata pace sufletească. [IV, 571]

Lumea-societatea

Lumea înseamnă patimi, oameni care trăiesc exclusiv conform patimilor şi totalitatea obiceiurilor şi a rânduielilor vieţii născocite pentru satisfacerea patimilor... A lepăda toate acestea înseamnă a lepăda lumea, chiar dacă în jur toţi trăiesc lumeşte în întregime sau pe jumătate: când lumeşte, când creştineşte – amestecat. [III, 385]

În cuvintele *nu iubiţi lumea* (I Ioan 2, 15), *lumea* nu înseamnă deloc ceea ce înseamnă în cuvintele: *căci Dumnezeu aşa a iubit lumea* (Ioan 3, 16). În cele din urmă, prin *lume* se înţelege neamul omenesc cel căzut, care este, în acelaşi timp, iubit de Dumnezeu. Dumnezeu datorită acestui lucru a şi hotărât să-l mântuiască, dându-L pentru el pe Fiul Său Cel Unul Născut. Iar în cele dintâi se înţelege acea parte a neamului omenesc care nu vrea să ştie de Dumnezeu şi nu se îngrijeşte să-I facă pe plac; toată grija este pentru propria plăcere prin satisfacerea patimilor sale, de moarte nu pomeneşte şi la viaţa viitoare nu se gândeşte. Faţă de lumea aceasta Dumnezeu nu binevoieşte şi Îşi întoarce faţa de la ea, nu o iubeşte şi oamenilor le porunceşte să nu o iubească. Astfel, din cuvintele *Dumnezeu aşa a iubit lumea*, nu rezultă că şi noi trebuie să iubim lumea fără nici o limită, ci se cuvine să adăugăm: cu excepţia acelei lumi pe care Dumnezeu nu o iubeşte şi de care ne porunceşte să fugim sau pe care ne porunceşte să nu o iubim. Căci, iubind această lume, nu-L putem iubi pe Dumnezeu – şi nu ne putem mântui sufletul. [IV, 584]

Vă felicit pentru orânduirea definitivă a bisericilor. Rugăciune veşnică se va face pentru voi la fiecare slujbă şi nu o dată. [I, 57]

Să dea Domnul să vă rugaţi bine, astfel încât să fiţi şi auziţi. [I, 68]

Totul constă nu în cuvinte şi în metanii, ci în ridicarea minţii şi a inimii către Dumnezeu. Puteţi spune toate cele pe care mi le-aţi scris şi puteţi face toate metaniile menţionate, iar de Dumnezeu să nu vă amintiţi deloc, sau cumva cu gândul împrăştiat şi cu mintea rătăcită. Şi, prin urmare, să împliniţi pravila de rugăciune fără să vă rugaţi. Va reieşi că rugăciunea voastră este păcat înaintea lui Dumnezeu. Să vă izbăvească Domnul! Cu frică şi cu cutremur trebuie săvârşit lucrul lui Dumnezeu, aceasta să o ţineţi minte. Prin toate mijloacele să vă străduiţi ca, unde este cuvântul, acolo să fie şi mintea, sau, precum spune Sfântul Ioan Scărarul, să închideţi mintea în cuvintele rugăciunii. Aşezându-vă la rugăciune, trebuie să vă înfăţişaţi cu atenţie înaintea lui Dumnezeu şi să nu vă depărtaţi de El.

Citirea rugăciunilor după carte vă împrăştie mult. Mai bine le învăţaţi pe de rost... Apoi să le rostiţi ca şi cum ar ieşi din inimă...

Cu cât mai puţin veţi avea nevoie de carte de rugăciuni, cu atât mai bine. Deprindeţi-vă mai întâi de toate să umblaţi în pomenirea lui Dumnezeu şi pomenirea morţii. *Jertfa lui Dumnezeu, duhul umilit* (Ps. 50, 18). Abia atunci veţi socoti că v-aţi rugat bine, când veţi pleca de la rugăciune cu căinţă şi plin de umilinţă. Şi ziua, în locul atingerii metaniilor, străduiţi-vă să fiţi cu mintea înaintea lui Dumnezeu prin **rugăciunea lui Iisus**. Aşa cum Îngerii sunt întotdeauna înaintea feţei lui Dumnezeu, aşa şi

noi trebuie să ne străduim să fim. Ei Îi aduc ca jertfă laude, iar noi – căință. [I, 89]

Cum să procedăm atunci când rugăciunea nu-şi face loc în minte? Dacă este vorba de rugăciunea de acasă, o puteți amâna puțin, pentru câteva minute... Dacă nici după aceea nu-şi face loc, siliți-vă să vă împliniți pravila de rugăciune cu forța, încordându-vă şi pentru a înțelege cele grăite, şi pentru a le simți... Este ca atunci când pruncul nu vrea să se supună şi este luat de moț şi cumințit...

Metaniile pe lângă rugăciunea lui Iisus rămân la libera alegere şi la râvna voastră... Pentru greşelile mici faceți închinăciune, iar pentru cele mari – metanie. Câte? Câte vrea sufletul, hotărând, totuşi, acest lucru o dată pentru totdeauna... Mai bine să vă rezervați timp pentru această rugăciune: un sfert de ceas, sau mai mult, sau mai puțin...

Ele [acatistele şi canoanele] pot fi înlocuite cu metaniile săvârşite împreună cu rugăciunea lui Iisus... Şi este mai bine aşa.

Noaptea este cel mai bun timp pentru rugăciune, mai ales miezul nopții. [I, 113]

Toate cereți-le de la Domnul cu supunere deplină față de El. Deprindeți-vă să păziți neîncetat pomenirea lui Dumnezeu. [I, 115]

Principalul lucru este rugăciunea. Ea este barometrul vieții duhovniceşti. Trebuie să fim neîncetat cu Domnul: căci fără El nu vom avea izbândă în nimic. [I, 116]

Nicidecum nu vă puteți ruga acasă aşa de bine ca în biserică. Dar, când nu puteți fi în biserică, rugați-vă acasă, numai să nu vă leneviți. [I, 117]

Străduiți-vă să vă mențineți întotdeauna interiorul astfel încât întotdeauna să fie îndreptat spre Dumnezeu şi întotdeauna să stea înaintea feței Lui şi în numele Lui să

lucreze, ca trupul vostru să facă acest lucru în exterior, în mersul obişnuit al treburilor vieţii.

Al doilea punct al rugăciunii este să vă rugaţi întotdeauna din inimă, nu numai să rostiţi cuvintele rugăciunii, ci din inimă să scoateţi suspine în rugăciunea către Dumnezeu, căci tocmai ele alcătuiesc propriu-zis rugăciunea. Din aceasta veţi vedea că este mai bine să vă rugaţi cu cuvintele voastre, nu cu ale altora, şi să nu spuneţi multe, ci să spuneţi din inimă. [I, 131]

Mai adăugaţi, de fiecare dată când trebuie să faceţi rugăciunile acasă sau să staţi la rugăciune în biserică, să vă pregătiţi puţin pentru această faptă: 1) prin cea mai vie reprezentare... Cine este Cel căruia vă veţi adresa în rugăciune şi cine sunteţi voi şi ce trebuie să-I spuneţi Lui în rugăciune; 2) începeţi rugăciunea, exprimând cu cuvintele voastre ceea ce vă trebuie din punct de vedere duhovnicesc şi al traiului... 3) această exprimare anticipaţi-o printr-o slavoslovie adusă lui Dumnezeu. Apoi săvârşiţi-vă rugăciunea după rânduială, unind cu cuvintele voastre gândurile şi sentimentele din rugăciune... Osteneala deprinderii cu rugăciunea să o socotiţi cea dintâi osteneală, mai importantă decât oricare alta. [I, 132]

Îngrijiţi-vă ca, în timp ce vă rugaţi, rugăciunea să vină din inimă. Rugăciunea este, propriu-zis, suspinul inimii către Dumnezeu: dacă acesta nu există, nici rugăciunea nu există. Rugăciunea voastră trebuie să se săvârşească cu măsură; nu trebuie să fie lungă, ci mai bine să săvârşiţi una scurtă cu toată atenţia şi simţirea...

Rugăciunea este cel mai activ mijloc în viaţa duhovnicească şi alături de acesta măsura ei... Osteniţi-vă să faceţi aşa: înainte de rugăciune întotdeauna să vă gândiţi la rugăciune, la ce este ea şi Cui I se adresează, şi cum trebuie să fie, să vă gândiţi şi să antrenaţi sentimentul inimii în sfera de rugăciune a evlaviei, a nădejdii şi a

devotamentului față de Dumnezeu... Săvârşiți-vă rugăciunea fără grabă, întotdeauna însoțind cuvintele cu gândul exprimat de ele şi cu încordarea sentimentului inimii... Hotărâți-vă ca de acum înainte să nu cedați cu nici un preț şi să vă siliți prin toate mijloacele ca după cuvânt să urmeze gândul şi sentimentul. Fără acestea, rugăciunea nu are gust şi nu atrage prin nimic... Luați aminte cât de plăcut se săvârşeşte rugăciunea dacă o stăpâniți şi nu sunteți îngăduitori cu sine, sau nu cu sine, ci cu vrăjmaşul, care, îndată ce vă îndreptați spre colțul de rugăciune, vine pe furiş şi vă reține prin diferite insuflări... Dar, când sunteți atenți, se depărtează, pentru că lupta voastră împotriva insuflărilor lui vă pregăteşte cununi, iar el nu vrea acest lucru. Când lucrarea rugăciunii se desfăşoară corect, doriți să vă rugați şi nu vreți să plecați de la rugăciune.

Trebuie să săvârşiți chemările în rugăciune pe cât puteți mai des până la neîncetare. Alegeți-vă din psalmi versete care vi se potrivesc inimii, învățați-le pe de rost şi repetați-le mai des... Învățați pe de rost rugăciunile scurte ale Sfântului Ioan Gură de Aur – cele douăsprezece pentru zi şi cele douăsprezece pentru noapte – şi, de asemenea, repetați-le des. Dar cel mai des să repetați rugăciunea lui Iisus: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!* Osteneala silirii de sine biruie totul. Biruiți şi voi indiferența. Ați auzit că există rugăciunea neîncetată? Începeți să o căutați şi dobândiți-o. Germenul ei este deja în voi: sentimentul către Dumnezeu pe care îl aveți din când în când. A fost puternic în voi, însă i-ați dat voie să se răcească. Şi vine din când în când. Tocmai acest sentiment străduiți-vă să-l fpceți permanent şi aceasta va fi rugăciunea neîncetată. [I, 185]

Rugăciuni pregătite avem multe. Ele nu sunt compuse, ci s-au revărsat din inimile sfinţilor sub acţiunea unei contemplări sau a unui eveniment, a unei întâmplări din viaţă. Cel ce le citeşte cu atenţie capătă aceleaşi sentimente care respiră în ele şi prin acestea înviorează şi zideşte în sine duhul rugăciunii... Dar, deprinzându-se să se roage potrivit cu rugăciunile gata făcute, trebuie să înceapă puţin câte puţin să se roage şi cu cuvintele sale, conform trebuinţelor sale – sufleteşti sau materiale...

Îndemnul de a ne adresa lui Dumnezeu se săvârşeşte uneori nu dintr-o anumită necesitate, ci numai din dorinţa fierbinte de Dumnezeu. În orice măsură şi în orice chip s-ar manifesta chemarea aceasta, niciodată nu trebuie să o lăsăm nesatisfăcută, ci îndată să pornim la rugăciune şi să ne rugăm în acea stare, în care ne-a găsit îndemnul: dacă suntem la lucru, pentru el să ne şi rugăm, dacă suntem la lectură, în mijlocul ei să ne rugăm, dacă suntem în timpul mersului, mergând, să ne rugăm. Dar, desigur, este mai bine şi mai rodnic să stăm în locul nostru de rugăciune şi să luăm poziţia de rugăciune dacă se poate.

Cu cât este mai mare râvna cu care vor fi împlinite aceste adresări către Dumnezeu, cu atât mai des se vor manifesta şi cu atât mai mult vor dura şi cu atât mai adânc se vor înrădăcina... Metoda aceasta este cea mai bună pentru desăvârşirea rugăciunii. [I, 187]

Săvârşirea rugăciunii lui Iisus este simplă: trebuie să staţi cu atenţia în inimă înaintea feţei Domnului şi să strigaţi către El: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!* Totul nu constă în cuvinte, ci în credinţă, căinţă şi devotamentul faţă de Domnul. Cu aceste simţăminte puteţi sta înaintea Domnului şi fără cuvinte... Şi aceasta vă va fi rugăciunea... [I, 188]

Există rugători care se roagă săvârşind numai rugăciunea lui Iisus... Însă aceasta este pentru cei desăvârşiţi, dar pe noi, cei începători, această unitate a minţii ne plictiseşte repede. [I, 190]

Rugăciunea adevărată este aceea care vine direct din inimă şi urcă direct la Dumnezeu. Şi nici o altă rugăciune nu este rugăciune dacă nu este aşa. Spre aceasta şi trebuie să se îndrepte toată grija noastră în lucrarea rugăciunii. [I, 192]

Altă rugăciune nu vă poate ajuta singură... Ea se lipeşte de cea lucrătoare şi fără acest lucru nu poate face nimic. Fără acest lucru nici Dumnezeu Însuşi nu face nimic. Totul depinde de voi. [I, 195]

Trebuie să vă străduiţi să dobândiţi obiceiul de a nu socoti terminarea unei rugăciuni sfârşitul rugăciunii, ci şi după aceea să socotiţi de datoria voastră să fiţi în rugăciune. Acest lucru se împlineşte prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, prin evlavie şi prin lăsarea sinelui în voia lui Dumnezeu. Atunci veţi simţi în suflet că, plecând de la rugăciune, de fapt, nu ieşiţi din rugăciune, ci schimbaţi numai un fel de rugăciune cu altul. [I, 198]

Lucrarea rugăciunii este cea dintâi lucrare în viaţa creştină. Rugăciunea este suflarea duhului. Dacă rugăciunea există, duhul este viu, dacă ea nu există, în duh nu există viaţă. A sta înaintea icoanei şi a face metanii nu înseamnă încă rugăciune, ci sunt numai rechizitele rugăciunii; a rosti rugăciuni din memorie sau după carte sau a le asculta, nu înseamnă încă rugăciune, ci numai instrumentul rugăciunii sau mijlocul descoperirii şi al stârnirii ei. Rugăciunea însăşi înseamnă să apară în inima noastră unul după altul sentimentele către Dumnezeu: sentimentul umilinţei, al devotamentului, al recunoştinţei, al slavosloviei, al iertării, al căinţei, al supunerii faţă de voia lui Dumnezeu, al râvnei şi celelalte. [II, 227]

Rugăciunea sau năzuința inimii către Dumnezeu trebuie deşteptată şi, o dată deşteptată, trebuie întărită sau, ceea ce este acelaşi lucru, trebuie să educăm în noi duhul rugăciunii...

Ca pravila de rugăciune să devină pentru noi un mijloc activ spre educarea duhului de rugăciune, trebuie să o săvârşim aşa încât şi mintea, şi inima să-şi însuşească conținutul rugăciunilor care alcătuiesc pravila de rugăciune. Iată pentru aceasta trei metode foarte simple: să nu începeți pravila de rugăciune fără pregătirea cuvenită; să nu o săvârşiți la întâmplare, ci cu atenție şi simțire; şi să nu treceți imediat după terminarea rugăciunilor la ocupațiile obişnuite...

Înainte de a începe rugăciunea, oricând s-ar întâmpla lucrul acesta, să stați puţin în picioare sau să stați jos sau să umblați şi să vă osteniți în acest timp să vă treziți mintea, depărtând-o de toate lucrurile cele pământeşti. Apoi să vă gândiți – cine este Cel căruia vă adresați în rugăciune şi cine sunteți voi care aveți de gând să începeți acum această rugăciune către El şi să deşteptați în sufletul vostru starea potrivită ei, de umilință, de evlavie şi de frică a înfățişării în inimă înaintea lui Dumnezeu...

Să rostiți rugăciunea fără grabă, să pătrundeți fiecare cuvânt, ideea fiecărui cuvânt ducând-o la inimă şi însoțind acest lucru cu metanii şi cu semnul crucii. În acestea constă toată lucrarea rostirii plăcute lui Dumnezeu şi roditoare a rugăciunii. Să pătrundeți orice fel de cuvânt şi idee, iar cuvintele să le duceți la inimă, căci aşa veți înțelege ceea ce rostiți şi veți simți ceea ce înțelegeți...

Gustarea... dulceții rugăciunii este țelul rostirii rugăciunii şi prin această gustare a dulceții rugăciunii în timpul rostirii rugăciunii se educă duhul rugăciunii...

Fiecare rostire a rugăciunii lasă urma rugăciunii în suflet: prelungirea ei neîntreruptă în aceeaşi ordine o înrădăcinează, iar răbdarea în această osteneală înrădăcinează şi duhul rugăciunii...

Deprinzându-ne să ne adresăm lui Dumnezeu cu mintea şi cu inima apelând la ajutor străin – la cărţile de rugăciuni –, trebuie apoi să facem şi experienţa propriei noastre înălţări către Dumnezeu, să ajungem până acolo încât sufletul singur, aşa zis, prin graiul său să intre în timpul rugăciunii în convorbire cu Dumnezeu, singur să se înalţe către El şi Lui să I se descopere şi să-I mărturisească ce are în el şi ce-şi doreşte...

Aşadar, în afara pravilei de rugăciune, pentru a învăţa sufletul să se înalţe în rugăciune către Dumnezeu, mai există trei mijloace care pun în mişcare duhul rugăciunii. Acestea sunt – a dedica dimineaţa câtva timp meditaţiei dumnezeieşti, a îndrepta fiecare lucru spre slava lui Dumnezeu şi a ne adresa des lui Dumnezeu prin chemări scurte. Dimineaţa, când meditaţia dumnezeiască este săvârşită bine, lasă în suflet o dispoziţie puternică pentru cugetarea la Dumnezeu. Cugetarea la Dumnezeu obligă sufletul ca fiecare faptă a lui, atât interioară cât şi exterioară, să o săvârşească cu grijă şi să o îndrepte spre slava lui Dumnezeu; aceste două lucruri induc sufletul într-o asemenea stare, încât din el încep să apară des scurte rugăciuni către Dumnezeu. [II, 227]

Ea în sine [rugăciunea lui Iisus] nu este a minţii, ci a cuvântului, exterioară, ca şi toate celelalte rugăciuni scrise, dar există un mijloc pentru rugăciunea minţii, atunci când omul, stând cu ea înaintea Domnului, se roagă Lui. De asemenea, nu este nici lucrare a minţii, ci este o lucrare la fel ca rugăciunea bisericească sau cea de acasă săvârşite după cartea de rugăciuni. Rugăciunea minţii este săvârşită atunci când omul, fixându-se cu atenţia în inimă, înalţă de

acolo rugăciunea către Dumnezeu. Iar lucrarea minții se săvârşeşte atunci când omul, stând cu atenția în inimă şi cu pomenirea Domnului, leapădă orice alt gând care încearcă să pătrundă în inimă. [II, 240]

Rugăciunea minții, aşadar, are loc atunci când tu, stând cu atenția în inimă, strigi către Domnul rugându-L, sau căindu-te, sau mulțumindu-I, sau preamărindu-L. În această lucrare nu există nici o primejdie, rugăciunea aceasta este ea însăşi pavăză. [II, 240]

Metanii trebuie neapărat să existe pe lângă rugăciunea lui Iisus şi, cu cât sunt mai multe, cu atât mai bine. [241]

Rugăciunea întotdeauna trebuie să fie înălțarea minții şi a inimii către Dumnezeu. Când, înălțându-ne către Dumnezeu, Îl preamărim, Îi mulțumim şi Îl rugăm să ne dăruiască bunuri duhovniceşti, cu conştiința şi cu sentimentul măreției Lui şi a binefacerilor Lui, şi a milostivirii Lui celei mari, atunci ne rugăm sau ne aflăm în stare de rugăciune... Dacă noi, rostind rugăciuni, nu facem numai să pronunțăm cuvinte, ci avem şi gânduri şi sentimente potrivite, tocmai aceasta este rugăciunea adevărată. [II, 243]

Rugăciunea lui Iisus este un mare ajutor... Ea concentrează foarte tare atenția către Dumnezeu şi o face puternică. De aici puteți vedea unde este locul acestei rugăciuni şi ce trebuie pentru izbânda în ea. Iată treptele rugăciunii: 1) deprinderea cu rostirea rugăciunilor obişnuite în biserică şi acasă; 2) înfrățirea cu mintea şi cu inima a gândurilor şi a simțămintelor rugăciunii; 3) rugăciunea neîncetată – rugăciunea lui Iisus poate avea loc în toate acestea, însă locul ei adevărat este în rugăciunea neîncetată. Principala condiție pentru izbânda în rugăciune este curățirea inimii de patimi şi de orice atracție față de ceva material. Fără această rugăciune totul va rămâne pe

prima treaptă, cea a rostirii. Pe măsura curățirii inimii, rugăciunea rostită se va transforma în rugăciunea minții și a inimii, iar când inima se va curăți de tot, atunci se va înrădăcina și rugăciunea neîncetată. [II, 243]

Deprinderea cu rugăciunea nu se formează dintr-o dată, ci este nevoie de multă osteneală. Tocmai la această osteneală a formării deprinderii cu rugăciunea ne ajută mai mult decât orice rugăciunea lui Iisus și căldura care o însoțește... Când ne rugăm, trebuie să stăm cu mintea înaintea lui Dumnezeu și numai la El să cugetăm... Pentru a învăța mintea să stea într-un singur loc, Sfinții Părinți au folosit rugăciuni scurte și s-au deprins să le rostească neîncetat...

Deoarece pomenirea lui Dumnezeu în inima cu adevărat credincioasă este, în mod firesc, însoțită de sentimentele religioase ale evlaviei, nădejdii, recunoștinței, lăsării în voia lui Dumnezeu și tuturor celorlalte care sunt duhovnicești, rugăciunea lui Iisus, care produce și menține pomenirea lui Dumnezeu, o numim rugăciune duhovnicească.

...Când căldura care însoțește rugăciunea lui Iisus nu este însoțită de sentimente duhovnicești, nu trebuie să numim această rugăciune duhovnicească, ci pură căldură a trupului; însă ea, fiind așa, nu este rea dacă nu se află în legătură cu plăcerea trupească, fie ea și ușoară; dar, dacă se află în legătură cu ea, este rea și trebuie să fie alungată. [II, 244]

Niciodată să nu vă legați de pravilă și să nu credeți că există ceva valoros în faptul că aveți pravilă sau că o săvârșiți mereu. Toată valoarea este în supunerea în inimă față de Dumnezeu.

Să evitați prin toate mijloacele formalismul și sistemul de organizare în rugăciune. Aceasta să fie de fiecare dată lucrarea hotărârii libere și chibzuite și să o

săvârşiţi cu deplină conştiinţă şi simţire, nu la întâmplare. În anumite cazuri trebuie să ştiţi să reduceţi pravila. Fiţi stăpânii pravilei, nu robii ei. Robi să fiţi numai ai lui Dumnezeu, obligaţi ca toate minutele vieţii voastre să le dedicaţi lucrării plăcute Lui. [II, 249]

Lui Dumnezeu niciodată să nu vă adresaţi la întâmplare, ci întotdeauna cu mare evlavie. El nu are nevoie nici de metaniile noastre, nici de rugăciunile noastre lungi... Strigătul din inimă scurt şi puternic, iată ce ajunge la El!

Pentru rugăciune nu există anumite ceasuri; ea trebuie săvârşită în fiecare ceas şi în fiecare minut. [II, 250]

Toate atitudinile noastre faţă de Dumnezeu sunt marcate de rugăciune. Totul constă în rugăciune... Rugăciune nu înseamnă numai a sta la rugăciune. A ţine mintea şi inima îndreptate către Dumnezeu înseamnă rugăciune, în orice poziţie s-ar afla omul. [II, 255]

Lucrarea rugăciunii nu este numai lucrarea isihaştilor, ci a tuturor creştinilor; şi aceasta până la treptele ei cele mai de sus. Toate treptele rugăciunii sunt lucrarea lui Dumnezeu... Pruncia în rugăciune, ca şi în toată alcătuirea sufletească, este cea mai bună stare, şi să o păziţi şi să-L rugaţi pe Domnul să nu îngăduie să vă pierdeţi acest simţământ... Rugăciunea este adresarea minţii şi a inimii către Dumnezeu. Când aceasta există, există şi rugăciunea...

Întotdeauna, când rugăciunea există în inimă, ne putem ruga şi fără cartea de rugăciuni prin adresarea noastră către Dumnezeu cu metanii. Numai să nu existe lene, indulgenţă. Căci vrăjmaşul imediat se apropie şi parcă începe să ne tragă de mână de la rugăciune... Să înţelegeţi trucurile lui...

Nu poziția trupului este principalul lucru, ci alcătuirea lăuntrică. Totul constă în a sta cu atenția în inimă și a privi sau a striga către Dumnezeu. [II, 256]

Faptul că aveți sentimentul pocăinței și lacrimi la rugăciune este o lucrare adevărată. Fără sentimentul pocăinței, rugăciunea nu este rugăciune.

Fericiți sunt oamenii care adorm și se trezesc cu rugăciunea și în mijlocul tuturor treburilor nu se despart de ea. Viața lor este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu. [II, 278]

Cum să curățim rugăciunea de griji? Îndată ce vine grija în timpul rugăciunii, alungați-o; iarăși vine, iarăși alungați-o... Și așa să faceți mereu... Niciodată să nu păstrați grijile în timpul rugăciunii... Îndată ce le simțiți, alungați-le. În aceasta constă lupta! Și veți vedea roadele. Încă înainte de rugăciune să hotărâți să nu vă dedați grijilor dacă vin în timpul rugăciunii și să vă îngrădiți cu această hotărâre și să întăriți această intenție prin diferite cugetări... Veți vedea și roadele, numai să nu vă descurajați, ci să luptați. [II, 287]

A vă înălța mintea către El și a spune cu căință: „Doamne, miluiește-ne! Doamne, binecuvântează-ne! Doamne, ajută-ne!" – înseamnă rugăciune. Iar dacă în inimă ia naștere **sentimentul** către Dumnezeu, acesta va fi rugăciune neîncetată fără cuvinte și fără șederea la rugăciune. [II, 293]

Nemișcarea, în pofida schimbării mediului extern, în săvârșirea pravilelor de rugăciune este o mare comoară pentru cei ce râvnesc la viața duhovnicească. [II, 301]

Și rugăciunea este o știință și este purtătoare de viață, nu este chinuitoare și se studiază cu inima, iar nu cu mintea. [II, 304]

Când atenția către Dumnezeu este vie și rugăciunea este săvârșită înlăuntru, atunci este mai bine să nu începeți să faceți nimic (acasă), ci să stați jos sau să umblați sau, mai bine, să stați înaintea icoanelor și să vă rugați; când începe să slăbească, să o întăriți prin citire sau meditație. [II, 312]

Rugăciunea nu vine dintr-o dată. Trebuie să vă osteniți, silindu-vă fără cruțare spre atenția și nerătăcirea minții, și deprinderea trezviei va veni. [II, 317]

Nu trebuie deloc să faceți rugăciunea așa cum scriu unii părinți, adică prin încordarea atenției în inimă și prin reținerea respirației. Lăsați acestea. Obișnuiți-vă să umblați în prezența lui Dumnezeu și cu pomenirea morții, și acestea vă vor duce la același lucru. [II, 319]

Săvârșind această rugăciune [a lui Iisus] adresată Mântuitorului, nu trebuie să scăpăm din atenție că El este Unul din Preasfânta Treime, nedespărțit de Tatăl și de Sfântul Duh. De aceea, prin aceste cuvinte trebuie, de asemenea, să înțelegem: binecuvântarea Tatălui și harul Duhului...

Roadele rugăciunii sunt concentrarea atenției în inimă și căldura. Acestea sunt efectele firești. Și oricine poate ajunge la ele. Și rugăciunea aceasta o poate săvârși fiecare, nu numai monahul, dar și mireanul...

Rugăciunea lui Iisus (prin ea însăși) nu este una făcătoare de minuni, ci, ca oricare altă rugăciune scurtă, este verbală și, prin urmare, exterioară. Însă ea se poate transforma în rugăciunea minții și a inimii... tot pe cale firească. Ceea ce vine din partea harului trebuie să așteptăm, dar, ca să luăm singuri, nu putem prin nici un alt mijloc. [II, 320]

Nu uitați că nu trebuie să vă limitați numai la repetarea mecanică a cuvintelor rugăciunii lui Iisus. Acest lucru nu duce la nimic, în afară de deprinderea de a repeta

mecanic această rugăciune cu limba, chiar fără să ne gândim la ea. Nici lucrul acesta, desigur, nu este rău... Dar alcătuieşte cea mai depărtată latură exterioară a acestei lucrări. [II, 321]

Respiraţia nu trebuie să v-o constrângeţi, nici asupra inimii să nu faceţi presiune, ci cu mintea liberă să săvârşiţi rugăciunea. Să ştiţi că rugăciunea cu adevărat duhovnicească este înrădăcinată de har. [II, 324]

Rugăciunea lui Iisus, dacă o faceţi mecanic, nimic nu vă dăruieşte, ca oricare altă rugăciune rostită numai cu limba...

Pe limbă să vă fie rugăciunea lui Iisus, în minte, vederea Domnului înaintea voastră, iar în inimă, dorinţa fierbinte de Dumnezeu sau unirea cu Domnul. Când toate acestea vor exista şi vor fi permanente, Domnul, văzând cât vă siliţi, vă va da cele cerute. [II, 339]

Pentru izbânda în rugăciune trebuie să vă străduiţi să împodobiţi inima cu toate virtuţile... şi cel mai mult cu: smerenia, căinţa, supunerea şi lepădarea de voia proprie. [III, 377]

Niciodată să nu spuneţi rugăciunile în grabă, ci fără grabă, cu gândurile şi simţămintele care sunt exprimate în rugăciunile rostite. Înainte să începeţi rugăciunea, întotdeauna să vă pregătiţi puţin, adunându-vă gândurile şi străduindu-vă să staţi cu atenţia voastră înaintea Domnului, Căruia începeţi să vă rugaţi. Principala stare de rugăciune să fie cea de pocăinţă, căci toţi greşim mult... [III, 377]

Osteniţi-vă în rugăciune. Ea este izvorul mângâierilor, iluminarea minţii şi întărirea bunelor obiceiuri. [III, 378]

Față de Dumnezeu nimic nu poate fi tăinuit... El vede tot. Şi fiecare rugăciune o aude, dar o împlineşte nu după dorința noastră, ci după cum foloseşte la mântuirea noastră. [III, 472]

Să nu vă îngăduiți niciodată să săvârşiți pravila la întâmplare. Întotdeauna să o împliniți ca fiind lucrul cel dintâi... Dacă timpul nu vă permite, reduceți mai bine pravila, dar să nu o săvârşiți la întâmplare. Această reducere, săvârşită de nevoie, să o chibzuiți singuri şi să luați binecuvântare pentru împlinirea ei de la părintele vostru duhovnic. Sau, reducând pravila la nevoie, după aceea să adăugați ceea ce îi lipseşte. [III, 477]

Vă tulbură, după cum îmi scrieți, rugăciunea către sfinți şi vă temeți ca nu cumva să vă supuneți osândei pentru idolatrie. Nu, rugăciunea noastră către sfinți şi cinstirea lor nu au nimic idolatru în ele. Ar fi idolatrie dacă i-am cinsti ca pe nişte dumnezei: însă noi îi cinstim ca pe nişte slugi ale lui Dumnezeu şi mijlocitori pentru noi înaintea lui Dumnezeu. Simțirea lăuntrică trebuie să vă spună că nu îi cinstiți ca pe Dumnezeu şi nu îi socotiți cea dintâi cauză a bunurilor cerute, ci numai instrumentul dăruirii lor. [III, 478]

Rugăciunea altuia nu stă în frunte, ci merge în urma rugăciunii voastre şi este sprijinul ei. Un alt ajutor pentru rugăciune este milostenia... Căutând milă la Domnul, voi înşivă să arătați milă celorlalți. Şi, dacă nu ați arătat milă sau ați arătat-o puțin şi fără râvnă, să vă căiți pentru acestea şi să faceți făgăduința să fiți întotdeauna milostivi față de cei nevoiaşi. Înarmându-vă cu aceste dispoziții sufleteşti, să aşteptați cu deplină nădejde ceea ce va hotărî Domnul pentru voi. Să aşteptați cele dorite, dar să nu hotărâți dinainte că aşa va hotărî şi Domnul, ci să lăsați acestea în voia Lui cu deplină supunere... Lipsa acestei supuneri strică rugăciunea şi o lipseşte de putere, căci fără

ea rugăciunea are următorul sens: vrei, nu vrei, Doamne, dă-mi; sau după proverbul „Pe dată, cât ai clipi din ochi". [III, 485]

În timpul rugăciunii vin gânduri, trebuie să le alungați, iarăși vin, iarăși să le alungați... și tot așa. Numai să nu le îngăduiți, ci, îndată ce le observați, să le alungați. Aceasta și este nevoința trezviei. Osteniți-vă ca inima voastră să fie într-un simțământ religios... Când inima este într-un asemenea simțământ, gândurile nu vă tulbură și toate merg în jurul simțământului. [III, 489]

Nu în formă și în putere, ci în duhul rugăciunii să fiți... Unul dintre părinți a socotit că esența rugăciunii este să te simți osândit în ceasul rugăciunii. [III, 506]

Principalul în rugăciune este sentimentul din inimă către Dumnezeu. Cuvintele rugăciunii în acest timp sunt cele care vin în minte. Sentimentul către Dumnezeu și fără cuvinte este rugăciune. Cuvântul sprijină și uneori adâncește sentimentul. [III, 516]

Rugăciunile scurte, îndată ce ajung în inimă, învățați-le pe de rost și repetați-le mai des... oricâte s-ar strânge. Din ele alcătuiți o psaltire cu multe strune... și cântați la ea, desfătându-vă auzul duhovnicesc. [III, 538]

Sentimentul că sufletul tinde către Domnul este o rugăciune tainică și el singur poate înlocui pravila rugăciunilor... Căci tocmai el este rugăciunea neîncetată. [III, 539]

Rugăciunea este dovada vieții noastre duhovnicești și măsura ei! [III, 542]

Fiți atenți cum merge rugăciunea – barometrul vieții duhovnicești. [IV, 553]

Fiecare înălțare a minții și a inimii către Dumnezeu este o adevărată rugăciune. Dacă faceți acest lucru printre altele, înseamnă că vă rugați. Țin minte că Sfântul Vasile cel Mare la întrebarea: cum au putut apostolii să se roage

neîncetat, a răspuns aşa: ei în toate treburile lor au cugetat la Dumnezeu şi au trăit în devotament neîncetat faţă de Dumnezeu. Această stare a duhului a fost rugăciunea lor neîncetată. [IV, 555]

Să ne rugăm pentru sinucigaşi?! Biserica nu porunceşte. Cum, aşadar, să se roage fiii şi fiicele acestora? Gândul că ne putem ruga pentru cei care sunt vrednici de înmormântare bisericească îngăduie rugăciunea, presupunând că cei ce încuviinţează înmormântarea bisericească nu socotesc că ucigaşul s-a omorât conştient. [IV, 583]

Rugaţi-vă şi dimineaţa şi seara. Învăţaţi pe de rost rugăciunile de dimineaţă şi de seară şi citiţi-le întotdeauna oarecum psalmodiind, ca mintea să poată urma cuvântul şi inima să răspundă minţii cu simţământul. [V, 589]

A vă ruga cu gândul la ceea ce spun cuvintele rugăciunii este tot rugăciune, numai că şchioapătă cu un picior. Rugăciunea încetează a mai fi rugăciune atunci când atenţia se depărtează de cuvintele rugăciunii... Dar, când conştiinţa este prezentă în rugăciune, aceasta este rugăciune, chiar dacă este insuficientă. Simţământul vine... însă trebuie să vă şi încordaţi pentru el. [IV, 615]

Rugăciunea lui Iisus întăreşte bunele dispoziţii, iar insuflările rele ale gândurilor rele şi ale pornirilor pătimaşe le alungă şi le înăbuşă. [IV, 622]

Sabia cea mai puternică şi atotbiruitoare pentru cel luptător este deprinderea cu rugăciunea lui Iisus. Orice rugăciune este o sabie... Însă aceasta, dacă vă deprindeţi cu ea, va fi o sabie îndreptată neîncetat spre cei din jur şi înfricoşătoare pentru vrăjmaşi. Începeţi să exersaţi în ea până când vă veţi deprinde. Începeţi cu puţin, după fiecare pravilă de dimineaţă şi de seară, dacă nimic nu vă împiedică, spuneţi rugăciunea: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul.* Cinci

minute. Atenția adunați-o în inimă... stând în picioare... sau făcând metanii... și fără metanii. [IV, 625]

A uni rugăciunea lui Iisus cu respirația, așa cum faceți, este posibil. Aceasta a spus-o unul dintre cei de demult. Respirația în locul metanierului. [IV, 634]

Frica voastră la rugăciune este cursa vrăjmașului. Nu-i dați atenție. Și stați cu bărbăție. [IV, 657]

Rugăciunea pe buze în timpul dormirii este semnul unui somn bun. [IV, 692]

Rugăciunea introduce duhul în sfera lui Dumnezeu, în care este rădăcina vieții... Duhul umilit, sentimentul de pocăință și lacrimile nu curmă puterile, ci le dăruiesc: căci aduc sufletul în stare de bucurie. [IV, 694]

Esența rugăciunii minții se află în umblarea înaintea lui Dumnezeu; iar umblarea înaintea lui Dumnezeu este convingerea, nedespărțită de conștiință, că Dumnezeu, așa cum pretutindeni este, așa și în voi este și vede tot interiorul vostru, vede chiar mai mult decât voi înșivă. Această conștiință a ochiului lui Dumnezeu care vede interiorul vostru, de asemenea, nu trebuie să aibă formă, ci toată trebuie să se afle într-o simplă convingere sau simțământ. Cine se află într-o cameră încălzită, acela simte cum căldura îl cuprinde și îl pătrunde. Același lucru trebuie să ia naștere și în omul nostru duhovnicesc din Dumnezeu, Cel atotprezent și atotcuprinzător, Care este foc. [IV, 704]

În rugăciune trebuie să ne eliberăm de toate imaginile, întărindu-ne cel mai mult în contemplarea sau în conștiința prezenței nevăzute a lui Dumnezeu în inimă. În timpul cugetării la lucrurile lui Dumnezeu, imaginile nu ne împiedică: numai esența lui Dumnezeu nu trebuie să o îmbrăcăm în imagine și, dându-i această imagine, să ne rugăm Lui nu trebuie. [IV, 706]

Se cuvine ca în rugăciune sufletul să discute cu Dumnezeu şi suspinele inimii să urce la Dumnezeu. Începând să vă săvârşiţi pravila, staţi în prezenţa lui Dumnezeu, simţiţi că trebuie să grăiţi către Dumnezeu şi grăiţi aşa cum copilaşul îi spune dorinţele sale tatălui său. Pe cât puteţi, să aveţi mai multă simplitate şi sinceritate. Căci discutaţi în faţa lui Dumnezeu, Care vede tot ce aveţi în suflet. Nu compuneţi şi nu alegeţi cuvintele, ci spuneţi totul aşa cum este şi cum vă cere inima. Totuşi, experienţa însăşi a rugăciunii minţii către Dumnezeu vă va învăţa totul. [IV, 712]

Mi-a venit în minte să vă întreb: vă vin gânduri în timpul lecturii sau al rugăciunii, gânduri bune despre rânduielile vieţii duhovniceşti? Dacă vă vin, deschideţi caieţelul şi notaţi-le exact atunci când vin, fără să compuneţi voi, ci exprimând numai gândurile care vin... După aceea puteţi apela uneori la ele şi prin ele vă puteţi împrospăta amintirile bune. Eu înţeleg aceste gânduri care iau naştere de la sine şi ocupă atenţia şi mişcă inima – sunt gânduri bune, ziditoare de suflet. [IV, 730]

Sporirea rugăciunii nu are sfârşit. Dacă această sporire se opreşte, înseamnă că viaţa însăşi s-a oprit. [IV, 732]

Nu uitaţi că totul constă nu în împlinirea numărului de metanii şi rugăciuni, ci în îndreptarea minţii către Dumnezeu şi în încălzirea inimii. Mai mult decât orice trebuie să sporim căldura inimii şi să o păstrăm. Aceasta este o lege nestrămutată. Iar pravila să şi-o aleagă fiecare. Biserica propune multe din acestea. [IV, 738]

Există rugăciunea pe care o face omul singur şi există rugăciunea pe care Dumnezeu i-o dă celui ce se roagă (cf. I Regi 2, 7)... La început, când omul se apropie de Domnul, primul lucru pe care-l face este rugăciunea. Începe să meargă la biserică şi să se roage acasă după

cărțile de rugăciuni și fără ele. Însă gândurile lui tot se împrăștie. Nicidecum nu o poate scoate la capăt cu ele. Cu cât mai mult se trudește în rugăciune, cu atât mai mult gândurile se potolesc și rugăciunea devine mai curată. Totuși atmosfera sufletului nu se curățește până când nu se aprinde focul duhovnicesc în inimă. Focul acesta este lucrarea harului lui Dumnezeu, dar nu al unui har deosebit, ci al celui ce este comun tuturor. El apare ca urmare a măsurii deosebite a curăției, în toată structura morală a omului care-l caută. Când se aprinde focul acesta sau se formează permanent în inimă căldura, atunci furtuna gândurilor se oprește. Se întâmplă cu sufletul ceea ce s-a întâmplat cu femeia care avea scurgere de sânge: *îndată s-a oprit curgerea sângelui ei* (Luca 8, 44). În această stare, rugăciunea seamănă mai mult sau mai puțin cu cea neîncetată. Mijlocitoarea ei este rugăciunea lui Iisus. Și aceasta este limita până la care poate ajunge rugăciunea săvârșită de omul singur. [IV, 746]

Citirea rugăciunilor, șederea la rugăciune și metaniile alcătuiesc starea de rugăciune, iar rugăciunea propriu-zisă vine din inimă. Când aceasta nu vine, nu există nici starea de rugăciune... Când rugăciunea lăuntrică vine, ea poate înlocui parțial aflarea în biserică, însă rugăciunea lăuntrică de nimic nu este atât de încălzită ca de biserică. [V, 761]

Puneți-vă ca lege să nu vă grăbiți... Dar să rostiți rugăciunile așa încât nici un cuvânt să nu fie rostit fără conștiința sensului și, după posibilitate, și a simțământului... [V, 763]

Rugăciunea profundă, rugăciunea neîncetată și celelalte manifestări ale darului rugăciunii – toate sunt produse ale harului... A noastră este osteneala, după puteri, însă plină de râvnă și neîncetată. Rugăciunea căutată ne-o dă harul. Vine momentul și ne-o dă, trebuie numai să nu o

neglijăm, să o căutăm cu toată râvna şi să facem tot posibilul să o dobândim. Însă principalul lucru este conştiinţa curată. Căci harul rugăciunii este harul unirii sincere cu Dumnezeu. Iar în unire cu Dumnezeu nimic necurat nu poate veni. [V, 775]

Rugăciunea este proba tuturor lucrurilor; rugăciunea este şi izvorul tuturor lucrurilor; rugăciunea este şi motorul tuturor lucrurilor; rugăciunea este şi îndrumătorul tuturor lucrurilor. De vreme ce rugăciunea este corectă, totul este corect. Căci ea nu îngăduie ca ceva să fie greşit. [V, 796]

Nu slăbiţi în rugăciune. Ea este pentru duh exact ceea ce este respiraţia pentru trup... [V, 815]

Săvârşirea rugăciunii lui Iisus nu este rugăciune neîncetată, ci numai sprijinul ei... **Rugăciunea neîncetată este darul harului**... şi pentru aceasta trebuie să ne rugăm: „Doamne, dăruieşte-mi mie să mă rog Ţie neîncetat!" Rugăciunea aceasta constă nu în cuvinte, ci **în simţământul neîncetat către Dumnezeu**. De acest simţământ trebuie să ne îngrijim şi pe el să-l aprindem. [V, 825]

Rugăciunea lui Iisus este ca oricare altă rugăciune. Ea este mai puternică decât toate numai prin numele cel atotputernic al Mântuitorului Iisus, când este chemat cu deplină credinţă, cu ardoare, care nu şovăie în convingerea că El este aproape, că vede şi aude tot şi ceea ce cerem ascultă cu tot sufletul şi este gata să împlinească şi să dăruiască cele cerute. O asemenea nădejde nu ne va ruşina. Dacă împlinirea celor cerute întârzie uneori, acest lucru depinde de nepregătirea solicitantului de a primi cele cerute. [V, 827]

De la rugăciune – de la pravilă – nu plecaţi până când nu ia naştere în inimă căinţa împreună cu devotamentul faţă de Dumnezeu. [V, 841]

Rugăciunea este o lucrare lăuntrică. Tot ceea ce se face în acest timp în exterior nu ține de esența lucrurilor, ci de mediul extern. Tot ceea ce în aparență este bun din acest mediu extern, doar pare bun, dar nu este. De aceea nu trebuie să-i acordăm nici o atenție. [V, 895]

Stareții[19] spun: „Păstrează atenția în inimă sau pe marginea limbii și mâinile ține-le pe piept"; starețele spun: „Închipuiește-L pe Domnul răstignit și, ca unuia viu, spune-I rugăciunea ta mică". Dacă pe ei acest lucru îi ajută, să-l săvârșească, numai să nu-l socotească principalul lucru. Alții fac așa: stau pe un scăunel pe care și-l pun sub picioare, își lipesc capul de piept, se îndoaie către genunchi și respiră, spun o jumătate de rugăciune, inspirând aerul, iar pe cealaltă – expirând... Ostenindu-se așa, se deprind cu rugăciunea, iar apoi și pe ceilalți îi sfătuiesc să facă același lucru... Și să-l facă, numai să nu considere că în aceasta și constă totul. Căci toate acestea și cele asemenea lor nu sunt principalul lucru, ci sunt anexe. Principalul lucru constă în a sta cu mintea în inimă înaintea feței Domnului și a-I spune Lui rugăciunea. [V, 896]

Dacă ne vom purta cu nepăsare față de rugăciune, niciodată nu vom izbândi în ea. Amintiți-vă, de asemenea, că rugăciunea singură nu se află în desăvârșire, ci împreună cu toate virtuțile. Pe măsura desăvârșirii virtuților se desăvârșește și rugăciunea. Cele mai importante sunt: frica de Dumnezeu, curăția, smerenia, căința, omorârea trupului, răbdarea, dragostea... Când acestea vor exista, vor apărea și toate celelalte, iar împreună cu ele și rugăciunea...

---

[19] Se face referire nu la stareții de demult, ci la cei de acum, care îi scriu preasfințitului îndrumări din priceperea lor (n.r.).

Mai bine decât orice pentru izbânda în rugăciune este a merge la biserică la toate slujbele şi acolo a ne strădui în rugăciune cucernică să fim. [V, 898]

Esenţa rugăciunii constă în a sta cu mintea înaintea Domnului, chemându-L şi având sentimentul fie al recunoştinţei, fie al slavosloviei, fie al iertării, fie al căinţei, fie al fricii, fie al nădejdii, fie oricare alt sentiment care se referă la Domnul, astfel că, atunci când nu există nici un sentiment către Domnul, nici rugăciunea nu este rugăciune. Când cineva are un asemenea sentiment, nu are timp să acorde atenţie stării exterioare nici a întregului trup, nici a diferitelor lui părţi – a dinţilor, a limbii, a degetelor. [V, 899]

Toţi trebuie să ne rugăm cu inima şi cu mintea. Oricare altă rugăciune nu este rugăciune. [V, 901]

Pentru a vă întări în această rugăciune [a minţii], în primul rând, rugaţi-L pe Domnul, Dătătorul a tot binele, să vă dăruiască vouă să vă rugaţi aşa şi, în al doilea rând, apucaţi-vă mai des de această rugăciune. Şi va veni şi deprinderea prin harul lui Dumnezeu...

Principalele roade ale rugăciunii nu sunt căldura şi dulceaţa, ci **frica de Dumnezeu şi căinţa.** Pe ele trebuie neîncetat să le aprindeţi şi cu ele să trăiţi şi pe ele să le respiraţi. [V, 902]

Rugăciunea duhovnicească nu depinde de vreo încordare trupească, de exemplu, de presiunea atenţiei faţă de inimă sau de constrângerea respiraţiei şi altele asemenea. Ea se săvârşeşte pe calea minţii. [V, 906]

Rugăciunea plină de râvnă niciodată nu este lungă, adică nu pare lungă. [V, 907]

Ce caută oamenii prin rugăciunea lui Iisus? Să pătrundă în inimă focul harului şi să înceapă rugăciunea neîncetată prin care se şi defineşte starea plină de har. Se cuvine să ştiţi că rugăciunea lui Iisus, când ajunge în inimă

scânteia lui Dumnezeu, o transformă în flacără; dar singură nu dă această scânteie, ci numai ajută la însuşirea ei. Cu ce ajută? Cu faptul că adună gândurile la un loc şi îi dă sufletului posibilitatea să stea înaintea Domnului şi să umble în prezenţa Lui. Principalele sunt şederea şi umblarea înaintea Domnului cu strigăt către El din inimă. Aşa a făcut Maxim Capsocalivitul... Aşa să facă toţi cei care caută focul harului, iar de cuvinte şi de poziţia trupului nu se îngrijesc. Dumnezeu se uită la inimă. [V, 911]

Rugăciunea lui Iisus, săvârşită cu credinţă în simplitatea inimii, întotdeauna este mântuitoare de suflet. Vătămător poate fi meşteşugul pe care oamenii îl asociază cu ea. De acesta trebuie să ne ferim... Putem nu dintr-o dată să ne silim spre această rugăciune, ci la început fiecare să se deprindă să se roage **din inimă** cu rugăciunile rânduite şi în biserică. Apoi, când observaţi că cineva începe să se adâncească în rugăciune, îi puteţi propune să facă rugăciunea lui Iisus neîncetat şi, în acelaşi timp, să păstreze pomenirea lui Dumnezeu cu frică şi cu evlavie. Rugăciunea este lucrul cel dintâi. Principalul care se caută prin rugăciune este dobândirea acelui foc care i-a fost dat lui Maxim Capsocalivitul... Focul acela prin nici un meşteşug nu este atras, ci se dă în mod liber prin harul lui Dumnezeu. Pentru aceasta este nevoie de osteneala rugăciunii, precum scrie Sfântul Macarie: „Dacă vrei să dobândeşti rugăciunea – spune el –, osteneşte-te în rugăciune... Dumnezeu, văzând cu câtă râvnă cauţi rugăciunea, îţi va dărui rugăciunea”[20]. Aceasta a fost calea lui Maxim... Doi ani s-a luptat din inimă, căutând rugăciunea, şi a primit darul rugăciunii... Aceasta s-o propovăduiţi tuturor... Dar adăugaţi – casa rugăciunii sunt

---

[20] Cuvântul 1, cap. 13.

inima curată şi conştiinţa împăcată şi râvna pentru toate virtuţile şi înrădăcinarea lor în inimă...

Alienaţia mintală din pricina rugăciunii lui Iisus poate lua naştere atunci când, făcând această rugăciune, oamenii nu se leapădă de anumite păcate şi obiceiuri păcătoase, pe care le osândeşte conştiinţa. În acelaşi timp, înlăuntru ia naştere o profundă neorânduială, care alungă toată pacea inimii... Din această pricină se poate întuneca mintea şi ideile se pot tulbura şi pot deveni confuze. [V, 912]

Cu privire la rugăciune, principala grijă este ca ea să vină din inimă. Adevărata rugăciune a inimii este darul harului, dăruit prin Taina Spovedaniei sau a Împărtăşaniei. Şi, după trimiterea acestui dar, el se întăreşte tot prin aceste Taine. Trăsătura distinctivă a acestui dar este **neîntreruperea** rugăciunii, care se exprimă prin sentimentul către Dumnezeu, uneori pe lângă cuvintele rugăciunii, iar alteori în afara lor. [V, 915]

Rugăciunea fără adresarea minţii sau a inimii către Dumnezeu nu este rugăciune. [V, 915]

Fiecare rugăciune trebuie să vină din inimă şi oricare altă rugăciune nu este rugăciune. Şi rugăciunile din cartea de rugăciuni, şi rugăciunile proprii, şi rugăciunile scurte, toate trebuie să vină din inimă către Domnul, pe Care-L vedem înaintea noastră. Cu atât mai mult trebuie să fie aşa rugăciunea lui Iisus. [V, 917]

Menirea rugăciunilor scurte este să ajute la adunarea gândurilor şi la trezvie. Puterea nu stă în cuvinte, ci în sentimentul către Dumnezeu. El se formează repede la cei ce se trudesc asupra rugăciunii. [V, 932]

Când suntem alături de Dumnezeu cu simţămintele inimii, iar dragostea către Dumnezeu ne umple inima, această rugăciune poartă denumirea de rugăciunea inimii. Cine vrea să se nevoiască după lege şi să săvârşească

nevoința rugăciunii să se lepede mai întâi de voia proprie și de părerile proprii, iar apoi să-și ia crucea, adică osteneala cea sufletească și trupească, ce este inevitabilă în cadrul acestei nevoințe. [V, 937]

Puterea nu stă în cuvintele rugăciunii lui Iisus, ci în starea duhovnicească, în frica de Dumnezeu și în devotamentul către Dumnezeu și în atenția neîncetată față de Dumnezeu și în șederea cu mintea înaintea Lui. [V, 939]

Cu rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu și ale sfinților... Dacă Dumnezeu a binevoit ca noi să-i chemăm pe sfinți în rugăciuni, ca ei să se roage pentru noi, atunci prin aceasta a arătat că va asculta rugăciunile lor săvârșite pentru noi. De aceea nimic potrivnic Lui nu se află în cuvintele: cu rugăciunile sfinților... Ceea ce înseamnă: Tu ai binevoit ca noi să le cerem sfinților să se roage pentru noi. Iată, ne rugăm ca prin rugăciunile lor să ne mântuiești pe noi. [VI, 942]

Pravila de rugăciuni este îngrădirea sigură a rugăciunii... Rugăciunea este o lucrare lăuntrică, iar pravila este exteriorul rugăciunii. Însă, așa cum fără trup omul nu este om deplin, așa nici fără pravila de rugăciuni rugăciunea nu este deplină. Și pe una și pe alta trebuie să le avem și după puteri să le împlinim. Legea nestrămutată este să ne rugăm înlăuntru și să ne rugăm întotdeauna și oriunde. Așadar, pravila de rugăciuni nu poate fi săvârșită fără determinarea **timpului, locului** și **măsurii**...

Ce înseamnă a ne ruga neîncetat? Înseamnă a fi neîncetat în stare de rugăciune. Starea de rugăciune înseamnă gândul la Dumnezeu și sentimentul către Dumnezeu laolaltă. Gândul la Dumnezeu este gândul la atotprezența Lui, la faptul că El este pretutindeni, vede tot și ține tot cu puterea Lui. Sentimentul către Dumnezeu înseamnă frica de Dumnezeu, dragostea pentru Dumnezeu,

dorința râvnitoare de a-I face în toate pe plac numai Lui, împreună cu dorința la fel de râvnitoare de a evita tot ceea ce Îi este neplăcut Lui şi, principalul, lăsarea sinelui în voia Lui cea sfântă în mod necondiționat şi primirea a tot ceea ce ni se întâmplă ca venind din mâna Lui în chip nemijlocit. Sentimentul către Dumnezeu poate avea loc în timpul tuturor treburilor, ocupațiilor şi împrejurărilor noastre dacă nu este numai căutat, ci este deja împlântat în inimă. [VI, 947]

Iar din cei de demult cineva a spus: ca atunci când hoții, apropiindu-se de o casă pentru a se furişa în ea să o jefuiască, aud că cineva vorbeşte acolo înăuntru şi nu se mai hotărăsc să intre în ea, aşa, când vrăjmaşii noştri se furişează în suflet pentru a-l prăda şi aud că în el murmură o rugăciune mică, merg pe lângă el şi se tem să intre. [VI, 979]

Latinii nu înțeleg rugăciunea minții aşa cum o înțelegem noi. Ea la ei este meditație dumnezeiască încheiată prin rugăciune. Iar aceasta, chiar dacă este un exercițiu foarte roditor, totuşi nu este rugăciune... Rugăciunea este un exercițiu diferit de meditația dumnezeiască. [VI, 985]

Rugăciunea cu adevărat duhovnicească este înrădăcinată de har. [VI, 1023]

Rugăciunea întotdeauna este expresia atitudinii noastre față de Dumnezeu. Când rugăciunea este bună – caldă, râvnitoare, atentă, atunci şi atitudinea noastră față de Dumnezeu este bună. Atunci totul este bine. Osteniți-vă să stimulați rugăciunea dacă ea devine slabă. Pe lângă cuvintele rugăciunii, cel mai mult îngrijiți-vă de sentimentele rugăciunii: de credință, nădejde, recunoştință, căință, lăsarea sinelui în voia lui Dumnezeu şi toate celelalte. Când vă vizitează vreun sentiment de rugăciune,

opriți-vă la el și întăriți-l până când rămâne în suflet. [VI, 1025]

Rugăciunile lungi sunt necesare pentru cei începători. [VI, 1036]

De ce se spune că rugăciunea minții datează din secolul IX? Rugăciunea minții este de când e lumea și pământul. Nu există altă rugăciune în afară de rugăciunea minții. La noi a ajuns vorba nu despre rugăciunea minții, ci despre executarea artistică a rugăciunii lui Iisus, ceea ce în chip nedrept se numește rugăciunea minții. Când mintea discută cu Dumnezeu în inimă, iată rugăciunea minții! [VII, 1106]

Rugăciunea lui Iisus sau oricare altă rugăciune scurtă sunt un lucru bun dacă se prind de limbă. Îngrijiți-vă numai ca în acest timp nu în minte să aveți atenția, ci în inimă, și fiți așa nu numai în timpul șederii la rugăciune, ci tot timpul. [VIII, 1235]

Rugăciunea lui Iisus, dacă este săvârșită mecanic, nu dăruiește nimic, la fel ca oricare altă rugăciune rostită numai cu limba. Încercați în cadrul rugăciunii lui Iisus să gândiți că Domnul Însuși este aproape și stă înaintea sufletului vostru și este atent la ceea ce se petrece în el. Iar în suflet în acest timp deșteptați dorința fierbinte de mântuire și încrederea că în afara Domnului nu avem de unde să așteptăm mântuirea. Apoi strigați către El, pe Care-L vedeți în taină înaintea voastră: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi" sau „Milostive Doamne, cu judecățile pe care le știi, mântuiește-mă". Totul constă nu în cuvinte, ci în sentimentele către Domnul. [VIII, 1338]

Dacă dimineața și seara veți săvârși împreună rugăciunile de dimineață și de seară cu atenție și sentiment, întotdeauna veți simți același efect al harului rugăciunii în inimă. Dumnezeu este pretutindeni și

pretutindeni este Acelaşi. Diferenţa o face starea noastră sufletească, iar ea este în mâinile noastre. [VIII, 1353]

Iar când vă treziţi şi vă rugaţi stând culcaţi, nu este un lucru rău, ci este o înlocuire bună a viselor deşarte din timpul somnului. [VIII, 1378]

Rugăciunea fără cuvinte poate lucra în suflet. [VIII, 1387]

Rugăciunea niciodată nu se săvârşeşte degeaba, fie că împlineşte Domnul cererea sau nu. Din neştiinţă deseori cerem lucruri nefolositoare şi rele. Neîmplinind aceste cereri, Dumnezeu pentru osteneala rugăciunii ne dă altceva, neobservat de noi înşine. De aceea există vorba: „Iată, v-aţi rugat lui Dumnezeu, şi ce aţi primit?" Este o neghiobie. Cel ce se roagă cere un bun pentru sine, arătându-l. Văzând că ceea ce a cerut nu duce la bine, Dumnezeu nu-i împlineşte cererea şi prin aceasta îi face un bine: căci, dacă i-ar împlini-o, i-ar fi rău celui ce a cerut. [VIII, 1406]

Pentru ca la rugăciune mintea să nu fugă în altă parte, trebuie să ne străduim să-L pomenim tot timpul pe Dumnezeu şi la lucru, şi în mers, şi acasă, şi afară, şi când suntem singuri... Când acest lucru are loc, în timpul rostirii rugăciunii mintea va rămâne la lucrul săvârşit, pomenindu-L pe Dumnezeu, şi se va înălţa cu evlavie către El. [VIII, 1442]

Aţi vrut să învăţaţi **rugăciunea minţii**? Foarte bine! Dar înainte ce fel de rugăciune aţi avut? Rugăciunea în esenţa ei este o lucrare a minţii şi, dacă nu v-aţi rugat cu mintea, înseamnă că nu v-aţi rugat deloc. Iar eu vă spun că nu există nimeni care să nu se roage cu mintea. Toţi se roagă cu mintea. Toţi, atunci când se roagă, şi-L înfăţişează în minte pe Dumnezeu ca fiind prezent şi Lui Îi spun trebuinţele lor. Chiar dacă citesc rugăciunile, toţi se străduiesc să se înalţe cu mintea la Dumnezeu. Astfel

dorința voastră va fi: să ajungeți la desăvârşire în rugăciunea înălțată cu mintea la Dumnezeu. Cum ajungeți acolo? Răspunsul la această întrebare este: căutați și veți afla...

Deprindeți-vă să umblați în prezența lui Dumnezeu, înaintea ochilor lui Dumnezeu cu sentimentele corespunzătoare.

Îndată ce aveți libertate, faceți metanii cu sentimentul căinței și al smereniei.

Citiți cărți despre rugăciune și cugetați la ea.

Cu toate puterile să vă străduiți să săvârșiți dumnezeiasca slujbă bisericească spre pomenirea lui Dumnezeu, iar apoi și pravila de acasă.

Trebuie să vă curățiți și să vă încălziți sufletul. Căldura când vine, și gândurile se potolesc și rugăciunea devine curată. [VIII, 1457]

Iar cu rugăciunea să vă deprindeți așa încât să vă rugați nu numai atunci când stați la rugăciune, ci pe cât puteți mai des să vă înălțați mintea către Dumnezeu, către sfinții Lui. Și rugăciunea aceasta va fi îngrădirea care vă va apăra de atacurile vrăjmașului. Alcătuiți-vă rugăciunea din dogmele noastre și repetați-o mai des, măcar în felul următor: „Slavă Ție, Dumnezeul nostru, Cel în Treime închinat, Tată, Fiule și Duhule Sfinte. Slavă Ție, Cel ce ai făcut totul cu cuvântul și de toate ai grijă. Slavă Ție, Cel ce ne-ai cinstit pe noi cu chipul Tău. Slavă Ție, Cel ce ne-ai dat îndrumare în căderea noastră. Slavă Ție, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ai binevoit să iei trup, să pătimești, să mori, să înviezi, să Te înalți, să Te așezi de-a dreapta Tatălui și pe Duhul Sfânt nouă să ni-L trimiți. Slavă Ție, Duhule Sfinte al lui Dumnezeu, cel ce Biserica lui Dumnezeu prin apostoli ai orânduit-o și toate limbile în ea le-ai adunat și cerul cu sfinții Tăi aleși l-ai umplut. Slavă Ție, Dumnezeule, Cel ce poporul nostru (rus) în Împărăția

Ta l-ai chemat. Slavă Ţie, Cel ce ai binevoit ca eu să mă nasc printre credincioşi. Slavă Ţie, Cel ce de multe ori milele Tale mi le-ai arătat... Slavă Ţie, Cel ce calea pocăinţei şi a întoarcerii mi-ai orânduit. Slavă Ţie pentru toate..." [VIII, 1464]

Eu spun numai că puterea stă nu în cuvintele rugăciunii, ci în starea duhovnicească – în frica de Dumnezeu şi în devotamentul faţă de Dumnezeu şi în atenţia permanentă faţă de Dumnezeu şi în şederea cu mintea înaintea Lui. Rugăciunea lui Iisus este numai un ajutor, nu este esenţa lucrului. [IX, 65]

„Ucenicii sunt o piedică în rugăciune" – spun unii duhovnici. Nici un lucru bun nu poate fi piedică în rugăciune: faptele bune şi rugăciunea sunt surori bune şi una pe alta se ajută... Mai evident decât orice în această insuflare poate fi faptul că vrăjmaşul vă tulbură. [IX, 66]

„Putem, oare, în timpul rugăciunii către Maica Domnului şi sfinţi să stăm cu atenţia în inimă?" Putem. Unde să stăm dacă nu acolo? Orice rugăciune trebuie să vină din inimă. Prin urmare, acolo trebuie să fie şi atenţia. Diversitatea rugăciunii constă numai în sensul şi credinţa cu care ne rugăm. Totul este ca o închinăciune: înaintea icoanei Mântuitorului, ne închinăm Mântuitorului; înaintea icoanei Maicii Domnului, ne închinăm Maicii Domnului. Închinăciunea, ca închinăciune, nu are diversitate: toată diversitatea este în duhul şi sensul închinăciunii... Mediul ostenelii rugăciunii este un lucru neesenţial. Şi în mediul acesta vine o anumită căldură în inimă, dar este a muncii noastre, nu a harului. A o socoti şi pe aceasta ca fiind a harului este înşelăciune. [IX, 68]

Ce mult ne îngrijim în rugăciune de cuvinte şi de rostirea lor?! Totul trebuie să fie absorbit de sentimentul către Dumnezeu: fie de căinţă, fie de recunoştinţă, fie de slavoslovie, fie de cererea a ceva trebuincios sufletului şi

trupului şi stării exterioare, cerere făcută cu credință şi cu nădejde. Sentimentele acestea şi cele asemenea lor să nască strigătul către Dumnezeu şi strigătul acesta va fi rugăciune adevărată şi, spun eu, singura rugăciune adevărată. Înainte de a începe rostirea rugăciunii trebuie să înviem aceste sentimente prin cugetarea, încordarea lăuntrică asupra lor şi prin rugăciunea pentru ele; iar apoi toată ziua să fim cu ele. Şi aceasta va fi rugăciunea neîncetată. Căutarea la Domnul cu credință şi cu nădejde şi cu căință scoate din mâinile lui Dumnezeu tot binele duhovnicesc şi imploră rugăciunea cuvenită...

Cuvântul nostru lăuntric întotdeauna iese din inimă şi din minte, de aceea rugăciunea săvârşită cu cuvântul nostru lăuntric întotdeauna este rugăciune adevărată. Însă rugăciunea săvârşită cu cuvântul învățat pe de rost poate să nu fie însoțită de gândurile şi sentimentele potrivite şi de aceea poate să nu fie rugăciune, ci numai sunetul rugăciunii. După aceste precizări binevoiţi să deosebiţi când rugăciunea minţii poate fi mai prejos decât cea a buzelor...

În timpul lecturii sau în timpul oricărui alt lucru, dacă vă vine duhul rugăciunii, trebuie să lăsați tot lucrul şi să vă rugați. Puteţi face acest lucru şi şezând şi mergând, dar este mai bine să stați în locul obişnuit şi să faceți metanii până când se satură sufletul. Principala noastră sarcină este apropierea de Dumnezeu, care este predominantă în rugăciune. De aceea totul trebuie să cedeze înaintea rugăciunii. „Ce este rugăciunea fără cuvinte?" Este aflarea neclintită în sentimentele rugăciunii, pe care le avem către Dumnezeu, fără să rostim nici în minte, nici cu buzele vreun cuvânt. Aceasta este cea mai înaltă treaptă a rugăciunii. Rugăciune neîncetată poate fi numai această rugăciune. [IX, 69]

Nimic nu vă împiedică să părăsiți și să schimbați cuvintele rugăciunii; căci nu în cuvinte stă puterea, ci în sentimentele inimii. Puteți alcătui propriile voastre rugăciuni în locul celor tipărite și de fiecare dată, în orice trebuință, să vă rugați lui Dumnezeu cu propria voastră rugăciune... Rugăciunile tipărite să le aveți în mână ca prin intermediul lor să educați propriul duh al rugăciunii de acasă, iar nu pentru a vă ține ca robii de ele. Fiecare, totuși, pentru a ajunge la propria rugăciune trebuie să și le însușească bine pe celelalte. Isaac Sirul spune: „Citește rugăciunile așa încât ele să-ți iasă parcă din inimă, chiar dacă nu sunt ale tale”...

Și pravilele bisericești de rugăciune pot fi schimbate: dar nu de fiecare cu de la sine putere, ci de autoritatea bisericească. Neschimbate sunt numai cuvintele cu care se săvârșesc Tainele. Toate celelalte: troparele, stihirele, canoanele – sunt nestabile în Biserică. Și autoritatea bisericească pe unele le poate desființa, iar pe altele le poate introduce. [IX, 81]

Spuneți că rugăciunea minții abia este posibilă pentru mireni: „De unde până unde să facem noi rugăciunea minții!” – scrieți voi. Dar, dacă nu aveți rugăciunea minții, nu aveți nici o rugăciune: căci numai rugăciunea minții este rugăciune adevărată, plăcută lui Dumnezeu. Ea trebuie să fie sufletul rugăciunii bisericești și a celei de acasă, astfel încât, atunci când nu există în ele, rugăciunea are numai numele de rugăciune, dar nu este rugăciune. Ce este rugăciunea? Este înălțarea minții și a inimii către Dumnezeu în slavoslovie, recunoștință și cererea bunurilor necesare. Prin urmare, esența rugăciunii este înălțarea minții către Dumnezeu în inimă. Mintea stă cu conștiința înaintea feței lui Dumnezeu și, umplându-se de frica plină de evlavie, începe să-și reverse înaintea ei inima – și iată rugăciunea minții! Rugăciunea exterioară,

cea de acasă sau cea bisericească, îi dă numai cuvântul sau forma; iar sufletul sau esența rugăciunii îl poartă fiecare în sine, în mintea și în inima sa. Toată rânduiala noastră bisericească, toate rugăciunile, compuse pentru întrebuințarea lor acasă, sunt pline de adresarea minții către Dumnezeu. Cel ce le săvârșește nu trebuie să se oprească numai la forma lor exterioară, ci să treacă prin ea înăuntru și, potrivit cu ceea ce se ascunde în ele, să-și orânduiască și interiorul său. Fără rugăciunea minții nimeni nu trebuie să trăiască. În cadrul ei putem presupune numai următoarea deosebire: există rugăciunea minții verbală sau exterioară – cea de acasă sau cea bisericească – și există rugăciunea minții de sine stătătoare, fără nici o formă exterioară a cuvântului sau a dorinței trupești. Și cea din urmă este, de asemenea, obligatorie pentru mireni. Mântuitorul a poruncit: *Tu, însă, când te rogi, intră în cămara ta și, închizând ușa, roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns* (Matei 6, 6). Cămara aceasta, precum arată Sfântul Dimitrie de Rostov și cum arată însăși esența lucrului, este inima. Cui i-a poruncit apostolul să se roage neîncetat? Tuturor creștinilor, prin urmare, și mirenilor. Iar a ne ruga neîncetat nu putem altfel decât cu rugăciunea minții în inimă. Despre ce om ascuns în inimă vorbește celălalt apostol? Despre duhul nostru, care stă înaintea lui Dumnezeu, primește putere de la El și săvârșește înaintea feței Lui tot ceea ce este mult-prețios înaintea Lui. Prin urmare, a sta în minte înaintea lui Dumnezeu este obligatoriu, iar, dacă este obligatoriu, nimeni nu are dreptul să spună că abia este posibil. Dumnezeu nu ne obligă la ceva ce este imposibil. Este greu, e adevărat, dar este nedrept să spunem că este imposibil. Căci greu este tot binele, în general, cu atât mai mult rugăciunea, izvorul a tot binele pentru noi și sprijinul cel adevărat. Cineva mă întreabă: cum să înfăptuiesc acest lucru? Foarte simplu: să

capeți frica de Dumnezeu. Frica de Dumnezeu, ca sentiment, atrage atenția și conștiința înspre inimă, iar, ca frică, obligă atenția și conștiința să stea în inimă înaintea lui Dumnezeu. Și iată șederea în minte înaintea lui Dumnezeu și rugăciunea! Atât timp cât în inimă există frica de Dumnezeu, șederea în minte înaintea lui Dumnezeu nu pleacă din inimă. Astfel, iată singurul mijloc atotlucrător pentru rugăciunea minții! Când vă treziți dimineața, vă sălășluiți mai puternic înaintea lui Dumnezeu în inimă, în rugăciunea voastră de dimineață, și apoi ieșiți la lucrul vostru încredințat vouă de Dumnezeu, fără să vă depărtați de El sentimentele și conștiința, și va avea loc ceea ce este scris la al doilea punct: „Fiind în Dumnezeu cu mintea și cu inima, cu puterile sufletului și ale trupului, împliniți-vă datoria pe care o aveți". Greșit înțeleg rugăciunea minții cei care cred că esența ei constă în a sta undeva ascuns și astfel a-L contempla pe Dumnezeu. Esența ei a exprimat-o proorocul David: Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea, că de-a dreapta mea este ca să nu mă clatin. Prin urmare, a sta ascuns nu este esența șederii în minte înaintea lui Dumnezeu și mulțimea sarcinilor nu împiedică acest lucru. [IX, 129]

Mânăstirea

Mânăstirea este cel mai bun loc pentru lucrarea mântuirii. Cine intră cu înțelepciune în mănăstire, cu înțelepciune va și viețui în ea. [I, 113]

Mânăstirea propriu-zis este locul mântuirii și așezământul celor ce se mântuiesc, însă nici unul, nici celălalt nu se văd; tot ceea ce se vede pare lumesc. Acolo există două rânduieli de viață: una lăuntrică și cealaltă

exterioară. Ascultările care se dau în mănăstire se referă toate la această viață exterioară. Cel ce nu știe că aceste ascultări sunt necesare numai pentru că aducem cu noi în mănăstire și trupul și că lucrarea mântuirii sufletelor trebuie să se săvârșească printre aceste ascultări la rândul ei, încă de la primii pași poate face cale întoarsă de la mănăstire, socotind ascultările ca fiind nepotrivite pentru țelul său și starea sa sufletească sau... toată lucrarea monahismului o poate reduce numai la aceste ascultări... și se poate osteni în zadar... [I, 113]

La mănăstire ne îndeamnă nu știința de carte, ci chemarea deosebită a lui Dumnezeu. [II, 226]

La odihnă în mănăstire să nu visați... Vedeți calea cea strâmtă și dureroasă... Ea este cea adevărată. [III, 475]

Tot ceea ce puteți face pentru aproapele, aflându-vă în conviețuire cu mirenii, se referă la cinci, zece, rareori cincisprezece oameni. Dar în mănăstire întotdeauna sunt mai mult de o sută... chiar până la o mie. Astfel, pentru aproapele în mănăstire puteți face de zece și de o sută de ori mai mult decât în viața mirenească; și faptul că viața duhovnicească iese la iveală acolo, într-o viață de neatins pentru mireni, este un adaos nou, absolut necesar...

Mânăstirea este obștea celor ce luptă cu sine pentru Împărăția Cerurilor... În mănăstire, cei care viețuiesc în duh și au caracter puternic nu se văd și fug de aparență, iar cei care au caracterul mai slab se văd întotdeauna și se poartă la vedere. [III, 514]

Funcția de egumen nu vă dă nimic în plus; dar, dacă vă gândiți la ceea ce înseamnă ea, atunci voi înșivă cu dragă inimă vă adăugați ceva nu în exterior, ci înăuntru: mai multă râvnă în ceea ce privește vederea lui Dumnezeu, datorită căreia se va revărsa în suflet înțelepciunea. [III, 535]

Viața mănăstirească nu este atât de grea pe cât vi se pare. Nu ostenelile sunt grele acolo, ci lepădarea de voia proprie: să faceți ce vi se poruncește, iar fraților, ocârmuitorilor și economilor trebuie să vă supuneți... Pentru aceasta Dumnezeu vă va da ca răsplată pacea lăuntrică, ce se odihnește în sânul smereniei. [IV, 693]

Cunoașteți acum mănăstirile – și vedeți că în ele există încă harul Domnului. Da – și există la noi multe, multe mănăstiri adevărate, unde sub bună supraveghere cresc fiii lui Dumnezeu. Și câte roade dau ele în împrejurimi?! Ca să ne contrazică, țipă toți cei care nu au văzut monahi, numai pe colectorii din Pitera și din Moscova. Pe lângă toate acestea trebuie să înțeleagă că, dacă noi, monahii, suntem bătuți, acest lucru are loc pentru că noi înșine îl vrem. Ar trebui să-i speriem puțin. Dar există Domnul, Care cârmuiește totul. [VII, 1062]

Am terminat de citit regulamentul Sfântului Pahomie, mă apuc acum de regulamentul Sfântului Vasile cel Mare... Și unul și altul sunt aspre... Ar trebui să-i spun procurorului să nu se înarmeze împotriva mănăstirilor, ci să stăruie numai să împlinim cu strictețe vechile regulamente. Jumătate dintre monahi ar lua-o la fugă. Dar, în același timp, cred că de cinci ori mai mult s-ar adăuga noi râvnitori; căci mulți nu merg în mănăstiri pentru că regulamentul acestora este slăbuț... Însă, dacă ar deveni aspru, viața ar începe să le placă și monahilor. [VII, 1088]

Mi-a venit în minte că multe lucruri nu sunt în armonie în mănăstiri, deoarece nu avem un regulament autoritar pe care să se poată sprijini egumenii și egumenițele, dorind să săvârșească lucrarea cârmuirii așa cum se cuvine. De aceea strigă cu voce joasă, parcă temându-se, iar monahul tulbură obștea parcă în treacăt. Dacă ar exista un regulament, fiecare ar vedea că egumenul, strigând, are dreptate și că el este obligat să-l

asculte, iar dacă nu-l ascultă, trebuie să plătească amendă. [VII, 1200]

Înviorați-vă mai des sufletele prin vizitarea mănăstirilor. Dacă puteți vedea undeva astăzi lumina lui Dumnezeu, atunci numai în mănăstiri o puteți vedea. [VIII, 1422]

Biserica şi chilia – lege nestrămutată; fără nevoie strictă nicăieri nu trebuie să ieşiți; prin chiliile fraților să nu umblați, dar prin pădure puteți trece ca împreună cu toată suflarea să-L preamăriți pe Domnul; mai ales să probați dacă sufletul stă ferm cu atenția în inimă. Nici pentru sănătate acest lucru nu este rău. Singuri nu vă prindeți în discuții, dar, când cineva din nevoie duhovnicească deschide vorba, trebuie să vorbiți cu el spre folos. Este totuna cu a pune capitalul în circulație; dar să tăceți tot timpul, chiar şi atunci când sunteți întrebați, este totuna cu a ascunde banii în ladă şi a-i păstra fără să aveți nici un profit din ei. [IX, 68]

Monahismul

Cel dintre monahi care se apucă şi astăzi cu râvnă de lucru... la sfârşit nu se va dovedi mai prejos decât râvnitorii de demult ai lucrării plăcute lui Dumnezeu în cinul călugăresc. [I, 81]

Sortiți-vă la o viață în care mâinile şi picioarele să facă un lucru, iar sufletul să se îndeletnicească cu alt lucru dacă vrea să se mântuiască. Multe din ceea ce aşteptați să vedeți în mănăstire nu se văd, ci se vede altceva. Însă în plan lăuntric aproape totul veți găsi dacă vă veți uita...

Mânăstirile şi călugăria îndeamnă cu putere, dar nu prin ele însele, ci prin acele cugetări care sunt inevitabile în cadrul lor... [I, 113]

Însingurarea în chilie este lucrarea Mariei, iar grijile pentru colectă sunt lucrarea Martei. Aceste lucrări nu pot viețui împreună una cu cealaltă. [I, 179]

Apostolul Pavel a hotărât ca, cine vrea să se mântuiască, să nu se căsătorească și să nu se lege cu treburile de familie. Pentru că celui care nu are familie îi este mai ușor să-I facă pe plac lui Dumnezeu. Iar pentru cel care are familie, în lume există multe ispite. Faci bine dacă te retragi în mănăstire. [I, 184]

Rânduielile mănăstirești pe toate să le împlinești cu bună-credință, socotindu-le o mare lucrare care îți stă înainte... Să lucrezi după aceste rânduieli, ca și cum ție personal ți-ar fi trimise de Însuși Dumnezeu și osteneala treburilor mănăstirești să o închini Domnului ca și cum El Însuși ar sta înaintea ta și s-ar uita la tine. [II, 240]

Schitul este așezământul celor ce duc exclusiv o viață lăuntrică. Schimnicul, îndată ce a trecut de porți înăuntrul schitului, să se considere îngropat. [II, 246]

Trebuie să aveți o rucodelie care nu distrage atenția. Vechii egipteni [pustnicii care s-au nevoit în Egipt] toată ziua ședeau la rucodelie, nerenunțând la ea nici măcar atunci când venea cineva; din când în când doar făceau metanii. [II, 312]

Pravila niciodată să nu vă îngăduiți s-o săvârșiți la întâmplare. Întotdeauna să o împliniți ca pe lucrul cel mai de frunte... Și, dacă timpul nu vă permite, reduceți mai bine pravila, dar nu o săvârșiți la întâmplare. Această reducere, cerută de nevoie, singuri să o rânduiți și să cereți binecuvântare pentru împlinirea ei de la părintele vostru duhovnic. Sau, reducând-o de nevoie, după aceea să o întregiți. Păstrați în minte și în inimă faptul că Dumnezeu Cel atotprezent vede fiecare silire de sine și bunăvoință spre lucrul Lui și îl binecuvântează pe cel ce îl săvârșește. [III, 477]

Metanierul purtaţi-l aşa cum îl purtaţi, nu-i nimic... dacă în acelaşi timp nu aveţi idei superstiţioase... Dar mai bine ţineţi-l sub icoană pentru pravilă... [III, 487]

Stingerea gândurilor pătimaşe şi lucrarea până la desăvârşita lor pieire... este ţelul ascetismului. De aceea, orice gând pătimaş aţi observa, să vă înarmaţi împotriva lui fără cruţare de sine. [III, 489]

Mirenii cred că în mănăstire trebuie numai să te rogi! Şi uită că cei ce intră în mănăstire nu îşi lasă stomacul la poarta mănăstirii, ci îl iau cu ei. Iar unde e stomacul, acolo este şi grija pentru hrană, unde este pielea, acolo este nevoie de acoperirea ei cu veşmânt şi de casă pentru locuit; unde prin muncă trebuie să se procure cele de trebuinţă, acolo trebuie să se muncească, să se vândă... şi să se cumpere... Toate acestea nu sunt monahale în duh, dar, de vreme ce fără ele nu se poate trăi, iar fără viaţă nu poate exista călugărie, toate le sunt necesare şi monahilor. Însă toate acestea pot fi săvârşite monahiceşte şi astfel pot fi şi ele atrase în sfera lucrurilor monahale după duh...

Cea mai bună şi mai uşoară cale a mântuirii este monahismul – viaţa trăită în lepădare de lume. [III, 514]

Mare este mantia?! Mantia este o uniformă. Ea nu adaugă nimic, nici nu reduce ceva din viaţa monahală. Luaţi aminte la cei ce au primit astăzi mantia: au devenit ei sfinţi? Toţi sunt aceiaşi. Iar dacă au început să se laude cu mantia, au devenit mai rău. [III, 547]

Căci se poate duce viaţă monahală şi în afara mănăstirii şi fără veşminte monahale. [IV, 610]

Ardeţi de dorinţa de a vedea mănăstiri. Bună pornire! Dar să vă pregătiţi. Căci în mănăstiri... nu totul este ceresc...

Se întâlnesc şi lucruri pământeşti – şi foarte rele. Cerul în mănăstiri este tainic. Trebuie să ştiţi să-l vedeţi. [IV, 673]

Există regula stareţilor: stai în chilie şi ea te va învăţa totul. În chilie părinţii poruncesc – să te rogi, să citeşti, să săvârşeşti rucodelia, trecând de la una la cealaltă. Orânduiţi-vă aşa şi veţi trăi ca în rai, stăpâni asupra voastră şi asupra tuturor lucrurilor voastre, iar mai departe asupra gândurilor şi sentimentelor... Principalul aici este să vă deprindeţi întotdeauna să faceţi ceea ce este singurul lucru de trebuinţă. [IV, 692]

Puterea călugăriei vine nu de la persoanele care o săvârşesc, ci din râvna celor ce o primesc şi din credinţa lor în Domnul Dumnezeu, Cel ce este prezent în ea. [IV, 695]

O dată cu tunderea părului sunt retezate toate gândurile, simţămintele şi pornirile pământeşti... [IV, 696]

Totuşi, fiecare respectare a rânduielii trebuie să se facă cu înţelepciune, potrivind mijloacele cu scopurile şi întotdeauna fiind gata să cedăm înaintea nevoii atunci când îngăduinţa este nevătămătoare, iar asprimea nu este necesară... Ostenelile şi nevoinţele exterioare sunt mijloace: ele sunt preţioase numai atunci când ne duc la ţelul propus şi sunt cerute de el. Nici gândurile să nu le opriţi asupra lor, ca şi cum ar însemna ceva. Principalul sunt simţămintele şi dispoziţiile sufleteşti. Lor să le acordaţi toată atenţia dacă v-aţi instalat deja în rânduiala exterioară a vieţii. [IV, 703]

Domnul să vă blagoslovească să vă pregătiţi – să primiţi cu vrednicie călugăria. Chiar dacă este încă mică, tot trebuie să o primiţi cu atenţie şi cu evlavie. Numele pe care vi l-aţi ales este bun. Să vă dăruiască Domnul lacrimile Magdalenei şi dragostea ei către El. Fiţi atent, dacă vă îmbrăcaţi ca rasofor, să nu credeţi că totul s-a sfârşit şi că puteţi depune armele. Nu. Tocmai acum poate că şi începe lupta. Acum vrăjmaşul încă nu vă distinge întru totul; dar, dacă vă veţi îmbrăca, veţi deveni mai

vizibil şi îi va fi mai uşor să arunce săgeţi asupra dumneavoastră. Cu frică, aşadar, să vă apropiaţi. [IV, 715]

Chilia este mormânt, iar noi suntem morţi. Când va veni învierea? Doamne, mântuieşte-ne şi ne miluieşte! [IV, 716]

Prietena dumneavoastră se teme de monahism? În realitate noi, monahii, luăm o sarcină cumplită asupra noastră. Cercetaţi, aşadar, ce este monahul? Una sunt Dumnezeu şi sufletul – iată monahul. Cum să ajungeţi acolo? Cum vreţi, numai să ajungeţi, căci, de vreme ce nu sunteţi aşa, nu sunteţi monah. Însă, oricât de greu ar fi acest lucru, vine duhul râvnei şi alungă toate patimile. Duhul acesta este nestăpânit. El vine, este primit de inimă şi produce mari schimbări în interior. Aceasta este originea tuturor monahilor adevăraţi! Prin urmare, monahii nu se fac singuri monahi. [IV, 726]

Călugăria va veni la vremea ei. Ea este un semn. Şi, desigur, este mult mai bine să o primiţi atunci când în suflet se sălăşluiesc cu tărie toate cele desemnate de ea. Călugăria mică nu este încă adevărata călugărie. Există chipul îngeresc – schima; ea vine la cei care au murit deja cu totul pentru lume şi trăiesc ca şi cum ar fi înviaţi pentru viaţa viitoare. Mai prejos decât aceasta este obişnuita noastră tundere monahală care la voi se numeşte – îmbrăcarea în mantie; aceasta îi arată pe cei care au ajuns la o anumită măsură a curăţiei, care sunt iscusiţi în lupta cu patimile, care niciodată nu se lasă în voia ispitelor şi care biruie toate atacurile vrăjmaşului. Iar rangul iniţial, rasoforia, nu este mai mult decât ceea ce este pe oaie însemnul care arată că este din turma noastră. Şi cine ştie ce va ieşi din el? [IV, 735]

Eu cred că voi tot veţi intra în mănăstire şi veţi fi nişte păsărele care Îi vor cânta lui Dumnezeu şi Îi vor aduce laudă şi recunoştinţă; iar mai departe, curăţindu-vă

prin necazuri şi lipsuri, veţi deveni îngeri care-L vor preamări pururea pe Dumnezeul Cel în Trei Ipostasuri. [V, 885]

Nimic nu vă împiedică să aveţi un frate şi să săvârşiţi cu el descoperirea gândurilor. Spovedania, însă, trebuie să o săvârşiţi după rânduiala mănăstirii. Din când în când, totuşi, vă puteţi spovedi la cine doriţi. [V, 905]

Schima arată că cel ce o poartă este mort sau este ca un mort, dar este viu. Este mort pentru viaţa aceasta, dar trăieşte viaţa cealaltă. Pe schimă sunt multe cruci. Aceasta înseamnă că schimnicul este răstignit, atârnă pe cruce şi nu se poate mişca. [V, 927]

Schima este nu întărirea făgăduinţelor Botezului, ci adăugarea la ele a unora noi... Schimnicul este un mort care nu tinde spre distrugere, dar este mort. [VI, 980]

Ţelul ostenelilor monahului este dobândirea virtuţilor ascetice – atât a celor exterioare, cât şi a celor interioare, atât a celor trupeşti, cât şi a celor duhovniceşti; ţelul năzuinţelor schimei este înfăptuirea sau clădirea a ceea ce pe baza virtuţilor ascetice poate fi înfăptuit duhovniceşte sau clădit. Conştiinţa schimnicului trebuie să intre în altă sferă – cea duhovnicească; iar monahul încă luptă şi se zbate în mediul obişnuit... Toate acestea – şi cele asemenea lor – alcătuiesc o diferenţă, însă nu în ceea ce priveşte esenţa duhului, ci măsura... [VI, 982]

Chilia este mormânt. Din acest mormânt construiţi în gând scară către cer... şi mergeţi pe ea, săvârşind urcuşul în inima voastră; iar în jur construiţi un gard cât se poate de lat şi atât de înalt încât să ajungă dincolo de văzduh şi să nu-i dea voie duhului răutăţii să traverseze către voi. [VI, 987]

Prin făgăduinţe, desigur, se înţeleg activităţile sau latura activă... Însă principalul este structura sufletească. Dacă aceasta este întreagă, atunci schimbările în mersul

exterior al lucrurilor nu produc nici un rău şi nici un dezastru. [VI, 1008]

Ar trebui să ridicăm puţin duhul monahal. Dar cum? Marii stareţi – întemeietorii mănăstirilor – au prevăzut lucrul acesta... Nu avem ce face... Duhul lumii ia puterea! Şi pe toţi îi cuprinde. Iată unde este rădăcina. Sinodul trebuie să lupte împotriva lui... [VII, 1103]

Dacă vrei să te dedici Domnului, nu ai pentru ce să te însoţeşti cu lumea în care nu există duhul lui Hristos. Dar, dacă nu vrei, faci cum vrei. Domnul le iubeşte pe miresele care vin cu dragă inimă la El. [VIII, 1316]

A trăi fără ascultare în mănăstire este ruşinos. Şi vă sunt date ascultări ca să fugiţi de această ruşine şi, în acelaşi timp, vă sunt date ascultările ce vă sunt mai la îndemână. [IX, 66]

Nădejdea

Porţile morţii văzându-le totdeauna înaintea voastră, nutriţi nădejdea creştină şi, alungând cu ea grozăvia morţii, bucuraţi-vă ca unul care a intrat în palatele împărăteşti. [II, 366]

Bine faceţi că nutriţi nădejdea şi că aşteptarea este vie. Ele sunt raza care vă luminează calea vieţii şi vă înveseleşte printre greutăţile inevitabile ale vieţii. Întăriţi-le din ce în ce mai mult. Ele i-au sprijinit pe mucenici în răbdare şi pe cuvioşi în nevoinţe. Fără ele există numai întuneric şi chin nemărginit. [V, 876]

Vrăjmaşul sădeşte deznădejdea, deoarece el însuşi este deznădăjduit... Însă la noi reazemul nădejdii este tare. [VI, 1021]

Îndeletnicirea paşnică [fără patimă] cu chimia nu poate aduce nimic rău, mai ales dacă diversele proceduri de aici sunt interpretate în sens duhovnicesc sau vedem în ele reflectarea manifestărilor vieţii duhovniceşti. Şi chimia este o parte a cărţii lui Dumnezeu în ceea ce priveşte natura. Şi aici nu se poate să nu-L vedem pe Dumnezeu – Cel preaînţelept... şi de nepătruns. [II, 260]

Baza lumii materiale sunt atomii. Însă atomii nu sunt toţi la fel, sunt diferiţi, ca stihii diferite. Singuri, totuşi, nici mişcare, nici unire reciprocă nu au...

Stăpânirea ce o avem asupra stihiilor şi forţelor care lucrează pe pământ se va extinde; însă aceasta nu este cunoaşterea, ci numai priceperea de a folosi ceea ce se descoperă de la sine. Esenţa lucrurilor întotdeauna va fi tainică pentru noi. [II, 264]

Procesul chimic în sine peste tot este la fel. Cum se întâmplă, însă, ca într-un caz să iasă din el un lucru neînsufleţit, în altul, o plantă, iar în altul – un animal? Chimia ne învaţă că procesul chimic se află sub putere străină superioară lui şi ceea ce îi porunceşte ea, aceea şi face. În formarea lucrurilor neînsufleţite procesul chimic se află sub o putere, în regnul vegetal, sub altă putere, iar în regnul animal – sub altă putere. Prin urmare, trebuie să urcaţi până la aceste puteri. Altfel totul vă va rămâne, ca şi mai înainte, neclar...

Ştiinţa nu este o stăpână independentă. A devenit la modă să expunem ştiinţa ca pe un personaj împărătesc. Personajul acesta este o iluzie. Nici o ştiinţă nu există la noi care să se constituie trainic pe noţiunile sale elementare. Se obţine câte ceva prin intermediul tuturor ştiinţelor. Însă lucrul acesta nu ne dă dreptul să ne referim la ştiinţă ca la o autoritate decisivă. Ştiinţă nu există, dar există oameni de ştiinţă care învârt ştiinţa cum vor...

Ce este ştiinţa? Ştiinţa în sine este un lucru sufletesc: iar ceea ce este sufletesc nu înţelege ceea ce este duhovnicesc şi îl constrânge. În sens invers, şi ceea ce este duhovnicesc constrânge ceea ce este sufletesc. Ca acest lucru să nu se întâmple, trebuie să înduhovnicim ceea ce este sufletesc, să trecem prin el elementele duhovniceşti şi să-l facem slujitorul intereselor duhovniceşti...

Nu în mişcare se află puterea, ci în forţa motrice. Orientarea mişcării – compunerea şi descompunerea – sunt un proces chimic. Acest lucru se întâmplă şi în regnul mineral, şi în cel vegetal, şi în cel animal. Însă compunerea şi descompunerea se referă, de asemenea, la forma exterioară. Întrebaţi: cine compune şi descompune?... Şi cum face acest lucru? Şi de ce se întâmplă aşa?... Acest lucru ne dă cunoaşterea adevărată în ceea ce priveşte forma compunerii şi a descompunerii. Chimia a supus totul legii şi se laudă: uitaţi-vă la noi, iată unde am ajuns!... În realitate, însă, nu au ajuns nicăieri. [II, 266]

Ocupaţiile voastre ştiinţifice, după cum spuneţi, vă distrag de la rugăciune şi vă răcesc rugăciunea. Acestea sunt în firea lucrurilor. Toate ocupaţiile sufleteşti de acest fel şi activităţile practice de toate felurile şi cercetarea ştiinţifică şi lucrările artistice – toate au aceeaşi natură. Iar despre cele care sunt mai prejos, nici nu are rost să vorbim. Există un mijloc de a evita acest lucru – să ne ocupăm de toate ca din partea lui Dumnezeu, potrivit cu noţiunile elementare ale adevărurilor descoperite de El, fără să ne îngăduim vreo orientare potrivnică lor, ci, dimpotrivă, toate îndreptându-le spre întărirea lor. [II, 283]

Cunoaşterea nu ne trage. Astfel ne va fi mai clar să vedem calea pe care trebuie să mergem mai departe şi nu numai pentru noi să vedem calea, dar şi celorlalţi să le-o arătăm. [II, 353]

Cunoaşterea niciodată nu va fi o povară de prisos. Poate exista temerea ca nu cumva să se sfărâme sufletul, trăind patru ani printre tineri care nu sunt cu toată structura lor în acelaşi duh cu el; acest lucru va fi întotdeauna aşa, însă întotdeauna vor exista în mediul lui nu numai tineri răi, dar şi tineri deosebiți, care ştiu să-şi păstreze viața duhovnicească în putere, fără să se remarce în exterior. [V, 804]

Cum de v-a venit în minte că citirea Dumnezeieştii Scripturi vă distrage de la ştiință?! De la ştiință vă distrag rătăcirea gândurilor, neînfrânarea dorințelor celor rele şi, cel mai mult, lenea şi îndemnul spre o viață uşoară. Iată, de la acestea trebuie să vă înfrânați, şi nimic nu vă ajută să alungați toate acestea aşa cum vă ajută citirea Sfintei Scripturi şi a celorlalte cărți bune...

Învățătura nu vă trage de mânecă. Deoarece nu este o piedică în viață... Ştiința cu ştiința, iar viața cu viața. Şi să învățați, şi să vă purtați aşa cum se cuvine să se poarte cineva care s-a hotărât să-I facă pe plac lui Dumnezeu. Tot ceea ce cere lucrarea plăcută lui Dumnezeu poate fi împlinit şi printre ocupații. [V, 811]

Teoriile sunt lucrarea personală a celor învățați: faptele sunt moştenirea comună. Adevărată teorie poate fi numai cea care este potrivită cu adevărurile creştine. [VI, 955]

Ceea ce ştiți, întotdeauna să spuneți, pentru că ceea ce aveți nu este al vostru, ci al lui Dumnezeu... şi trebuie să împărtăşiți şi celorlalți. Numai că nu trebuie să vă impuneți. [VI, 1003]

Dacă vă veți preda Domnului cu tot sufletul, El Însuşi sau prin Îngerul Păzitor vă va învăța toată ştiința creştină. [VIII, 1458]

Adevărata cunoaştere a toate se dă numai prin Duhul. Despre Domnul Iisus nimeni nu poate grăi aşa cum trebuie decât numai prin Duhul Sfânt... Adică a înțelege aşa cum trebuie taina lucrării mântuirii şi în întregime, şi parţial. Inima, devotată Domnului şi curăţită pentru Duhul lui Dumnezeu, va deveni un pergament pe care El va scrie tainele cunoaşterii dumnezeieşti. Şi atunci, cel care se va învrednici de acest lucru va dobândi adevărata cunoaştere a adevărurilor. Însă această cunoaştere de la Duhul nu dăruieşte ceva nou, nu descoperă taine noi, ci pe aceleaşi care sunt deja descoperite ne ajută să le înțelegem şi să le simțim în toată puterea lor. [IX, 64]

Neputințele

Nu priviţi cu amărăciune la neputințe. Ele arată, mai degrabă, mila lui Dumnezeu şi atenția Lui faţă de voi decât lipsa bunăvoirii. Tot ce este de la Dumnezeu este spre bine. [V, 864]

Cel mai bun leac pentru neputinţele noastre este să nu petrecem timpul în zadar. [VI, 957]

De vreme ce Domnul nostru este bunătatea însăşi şi pe toate le îndreaptă spre mântuirea fiecăruia, atunci, desigur, şi neputinţele voastre vă cercetează spre binele vostru şi anume spre mântuirea sufletului. [VI, 1025]

Duşmănia

Există două lucruri care aduc asupra noastră mânia lui Dumnezeu cea grea şi apăsătoare: duşmănia faţă de ceilalţi şi pofta; iar prima are o întindere mai mare. Binevoiţi să vă osteniţi ca toate lucrurile prin care ea iese la iveală în voi să vi le explicaţi şi să vă hotărâţi să le curmaţi fără să staţi pe gânduri, oricât de cuviincioase ar părea. Duşmănia, în loc să o îndreptaţi spre oameni, îndreptaţi-o acum spre lucrurile prin care ea a ieşit la iveală în voi şi aruncaţi-le afară. Vi s-a întâmplat să citiţi sau să auziţi cuvintele apostolului: *inima noastră s-a lărgit* (II Cor. 6, 11)? Aşadar, lărgiţi şi voi inima voastră şi pentru aceasta veţi primi cele căutate şi dorite. [III, 484]

Supărarea

Supărarea vine din **autoapreciere**, datorită căreia oamenii socotesc şi simt că merită multe; de aceea, când cineva îndrăzneşte să nu le acorde cele cuvenite, se enervează şi pun la cale răzbunarea. Bine faceţi că nu îngăduiţi aceste sentimente, dar nu este bine că le lăsaţi uneori să zăbovească mult timp în voi. În câteva zile vrăjmaşul stârneşte în voi furtuna răzbunării. Străduiţi-vă să faceţi astfel încât, nici o clipă nelăsând să treacă, să vă apucaţi şi să vă nimiciţi autoaprecierea. Nu vă uitaţi la cel ce v-a supărat, nici la insultă, căci aici veţi găsi sprijin mai mare pentru supărare şi răzbunare, ci scoateţi-vă acestea din cap şi îmbrăcaţi-vă în haina nimicniciei. Apostolul spune că se înşală cel ce crede că *este ceva* (Gal. 6, 3)... Iată, tocmai acest ceva trebuie să-l nimiciţi şi să-l aruncaţi pe fereastră. Va veni şi sentimentul nimicniciei, socotiţi-vă vrednici de toată umilinţa şi insulta şi atunci supărarea şi răzbunarea vor dispărea de la sine. [I, 132]

Lăcomia pântecelui

Cine se lăcomeşte la mâncare este asemenea bețivului; şi cel care se supără tare. Nici una dintre acestea nu este o stare normală. [I, 140]

Cel mai rău lucru este îmbuibarea. [II, 261]

Osândirea

Osândirea propriu-zis este o deprindere de care greu te dezveți. Conştientizând propria vină, de fiecare dată să vă osândiți pe voi şi să vă căiți înaintea Domnului; iar pe cei ce greşesc, obişnuiți-vă să-i deplângeți şi să vă rugați lui Dumnezeu pentru ei; Dumnezeu vă va ajuta şi vă veți deprinde să nu osândiți. [II, 291]

Exersarea în judecată... osteniți-vă să o curmați. Singuri să nu începeți să judecați, dar, dacă altcineva începe, tăceți, rugându-vă Domnului în inima voastră. [III, 490]

Osândirea se naşte din mulțumirea de sine şi mulțumirea de sine o hrăneşte. Şi una şi alta arată că egoismul este viu şi gras... [IV, 557]

Osândirea greu este iertată, deoarece greu este simțită păcătoşenia ei. [IV, 713]

Osândirea nu se săvârşeşte numai cu cuvântul, ci şi cu pornirea lăuntrică a inimii. Ea există de vreme ce sufletul se gândeşte cu rea voință la cineva. [IV, 730]

Trebuie, totuşi, să deosebim osândirea de judecată. Păcatul începe atunci când în inimă se naşte aroganța față de cineva, datorită unei slăbiciuni fizice a aceluia. Şi îl puteți osândi imediat fără să-i dați vreo sentință celui judecat. Dacă, însă, în acest timp în inimă va exista compătimire pentru persoana neputincioasă, dorință ca ea

să se îndrepte şi rugăciune pentru ea, atunci nu va exista păcatul osândirii, ci se va săvârşi lucrarea dragostei... Păcatul osândirii este mai mare în inimă decât pe limbă. Vorba despre unul şi acelaşi lucru poate fi şi păcat şi poate să nu fie păcat, judecând după sentimentul cu care este rostită... Dar mai bine să ne înfrânăm prin toate mijloacele şi de la judecată, pentru a nu cădea în osândire... Trebuie să trecem mai repede la osândirea şi la mustrarea de sine. [IV, 731]

Nu judecați – şi Îl veți avea întotdeauna pe Dumnezeu apărătorul vostru. [V, 761]

Ca să nu-i osândiți pe ceilalți, trebuie să vă simțiți profund păcătoşenia voastră şi să vă întristați pentru ea, plângându-vă sufletul ca pe un mort. Cineva a spus: „Când ai acasă mortul tău, nu te mai îngrijeşti de morții vecinilor". [V, 800]

Trebuie să deosebim vorbirea deşartă sau flecăreala de păcatul **osândirii**, în care se ascund bucuria răutăcioasă şi reaua voire... Aceasta din urmă este osândirea propriu-zisă... [VI, 944]

De osânditor mila lui Dumnezeu se depărtează. Osânditorul îşi este singur vrăjmaş. [VIII, 1466]

Răceala

Principalul este răceala. Aceasta este o stare jalnică şi primejdioasă. La Domnul ea stă în rândul mijloacelor de îndrumare, de învățare şi de îndreptare. Dar se întâmplă să fie şi ca pedeapsă. Pricina acesteia este păcatul vădit, însă, atunci când nu vedeți păcatul, trebuie să căutați pricina în sentimentele şi dispozițiile lăuntrice. Nu cumva vi s-a strecurat înfumurarea, cum că voi nu sunteți la fel ca ceilalți? Nu cumva aveți de gând să păşiți pe calea

mântuirii şi să urcaţi cât mai sus numai prin mijloacele voastre? Nu cumva vă mulţumiţi cu această rânduială a vieţii pe care o duceţi... şi v-aţi culcat pe ideea că nu mai aveţi de ce să vă îngrijiţi?... Aceste gânduri şi altele asemenea lor duc la nepăsare, iar nepăsarea este primul pas către răceală.

Chiar dacă aţi ajunge pe trepte înalte, nici una nu este lipsită de primejdie faţă de cădere... Iar calea către acest vrăjmaş o aşterne nepăsarea – însoţitoarea răcelii... Să nu credeţi că vă veţi încălzi singuri... Domnul vă va încălzi atunci când va veni momentul. Sarcina voastră, însă, este osteneala şi iarăşi osteneala. La această osteneală tainică adăugaţi rugăciunea către Domnul anume pentru izbăvirea de această plagă. Toate celelalte lucruri lăsaţi-le şi păstraţi numai această rugăciune împotriva răcelii. Fie că staţi la rugăciune, fie că citiţi, fie că sunteţi în biserică, fie că săvârşiţi o faptă, un singur lucru să aveţi în minte: „Doamne, izbăveşte-mă de această răceală". Şi să nu vă daţi pace până când nu vă veţi încălzi. Încălzirea este atingerea Domnului de inimă, iar căldura neîncetată este sălăşluirea Domnului în inimă... [I, 113]

Răceala este canonul lui Dumnezeu pentru voi. [I, 189]

Nesimţirea şi răceala sunt urmarea directă a înfumurării şi a mulţumirii de sine. [I, 200]

Iată cum se naşte răceala: începe prin **uitare**... Sunt uitate binefacerile lui Dumnezeu şi Dumnezeu Însuşi, şi mântuirea întru El, primejdia de a fi fără Dumnezeu, şi pomenirea morţii se depărtează – într-un cuvânt, se închide toată sfera duhovnicească. Acest lucru vine şi de la vrăjmaşul, şi din împrăştierea gândurilor prin fapte, griji şi multele legături cu oamenii. Când toate acestea sunt uitate, inima se răceşte şi consimţirea ei la cele duhovniceşti încetează... şi iată nesimţirea. [II, 255]

Mi-ați scris că aveți obiceiul de a vizita cu gândul toate locurile sfințite de pașii Domnului și de a-I aduce în aceste locuri închinăciune plină de evlavie. Acesta este și motivul pentru care vizitarea locurilor sfinte este plăcută lui Dumnezeu! Faceți așa și Domnul vă va socoti în fiecare zi prezent în Ierusalim (sau în Kiev) la locurile sfinte. Pentru cine nu a găsit încă drumul înlăuntrul său, aceste călătorii sunt ajutătoare, iar pentru cine l-a găsit, sunt vătămătoare: căci îl scot din interior afară. [IV, 721]

Și nu trebuie să hoinăriți prin lume. Șederea în chilie este mai prețioasă decât călătoriile. Locurile sfinte și sfintele moaște sunt simțite în interior mai bine decât în exterior. [IV, 722]

În Sarov puteți merge și pe jos! Este un lucru bun – și Dumnezeu îl binecuvântează! Înarmați-vă cu răbdare! Nu-l ascultați pe vrăjmașul, care începe să vă insufle să renunțați la lucrul acesta și să vă abată din drum și, în loc să vă ducă la Sarov, să vă ducă acasă. Fiți fermi și păstrați-vă hotărârea. [V, 808]

Să nu credeți că a ajunge la Sarov este un lucru simplu. Este simplu în aparență, dar nu și în realitate. Pe furiș vine vrăjmașul în urma voastră... să vă tulbure sufletul și să clatine buna voastră intenție. Fiți atenți, vegheați asupra voastră și nu dați curs acestor tulburări, ci îndată curmați-le. Tot atunci, îndată ce le observați, începeți să strigați către Domnul, Maica Domnului și Îngerul Păzitor până când se va instaura înlăuntrul vostru liniștea. [V, 809]

Sarov și Diveevo! Acestea sunt pentru voi pământul făgăduinței. Aceste locuri, în realitate, conțin și aduc mult din ceea ce așteptăm de la pământul făgăduinței. [IX, 203]

Sarcina noastră este să lucrăm după putere spre zidirea aproapelui, îngrijindu-ne, mai ales, să rămânem şi în buna mărturisire, şi în bunele reguli de viaţă. Săvârşim noi lucrarea lui Dumnezeu? Nu Dumnezeu o săvârşeşte, oare, El Însuşi în noi şi prin noi? Să ne predăm Lui, ca instrument, dacă El va voi să săvârşească ceva prin noi. [II, 207]

Luați aminte voi – toți Sfinții Părinți ai Kievului – să vă rugați pentru sănătatea sfântului vostru ierarh. Dacă vreţi şi aveţi râvnă, rugaţi-vă neîncetat. Dacă nu vă veţi ruga, va însemna că nu aţi vrut şi nu aţi avut râvnă. Şi atunci toată Biserica Rusă vă va mustra. Sarcina aceasta – de a vă ruga pentru sănătatea vlădicii – aţi părăsit-o; şi aţi nesocotit-o. [II, 220]

Aceasta [cartea lui Uşinski] doar s-a dovedit a fi nefolositoare în raport cu voi, iereii, care dormiți. Uşinski a nădăjduit că vă va trezi. Şi s-a înşelat. Pentru aceasta este vinovat. Trebuia să vă cunoască mai bine şi să nu se amăgească cu iluzia că îi veţi continua refrenul pe acelaşi ton. Căci voi toţi îi răspundeţi: „Pune-ți pofta-n cui, frate! Nu ţi-ai găsit oamenii care să se lase prinşi de îndemnul tău şi să se trezească... Dă-te la o parte!... Noi vrem să dormim..." [II, 222]

Fiţi fiii adevăraţi ai Bisericii şi păziți tot ceea ce a păstrat ea. Fiţi curaţi şi neîntinaţi în viață şi nu îngăduiți să vă mustre conştiinţa cu privire la nimic, nici mare, nici mic, ci, îndată ce greşiţi, curățiți-vă prin pocăință. [II, 240]

În ceea ce priveşte lenevirea la slujbe... trebuie să vă încordaţi să biruiți lenea prin concentrarea atenției şi prin rugăciunea către Domnul spre a fi izbăviţi tocmai de această boală şi Domnul vă va ajuta. [II, 240]

Domnul Iisus Hristos a spus: *Trebuie să binevestesc împărăţia lui Dumnezeu şi altor cetăţi, fiindcă pentru aceasta am fost trimis* (Luca 4, 43). Preoţimea noastră trebuie să-şi însuşească cuvintele *fiindcă pentru aceasta am fost trimis* şi să le socotească **lege nestrămutată**. Şi apostolul le-a poruncit în persoana Sfântului Timotei: *Propovăduieşte cuvântul, stăruieşte cu timp şi fără de timp, mustră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare şi învăţătura* (II Tim. 4, 2). Adevărul pe pământ l-au adus Domnul şi Duhul Sfânt, Care i-a umplut pe apostoli în ziua Cincizecimii şi acest adevăr umblă pe tot pământul. Propovăduitorii lui sunt gurile iereilor lui Dumnezeu. Cine dintre ei îşi închide gura... acela îngrădeşte calea adevărului, care este cerut în sufletele credincioşilor (cf. Luca 11, 52). De aceea se şi chinuie sufletele credincioşilor, neprimind adevărul, şi iereii înşişi trebuie să simtă chinul din pricina adevărului, care, negăsind ieşire, îi apasă. Uşuraţi-vă, aşadar, iereilor ai lui Dumnezeu, de această povară şi sloboziţi râurile cuvintelor dumnezeieşti (cf. Ioan 7, 38) spre bucuria voastră şi spre înviorarea sufletelor încredinţate vouă... numai nu tăceţi. Propovăduiţi, căci la aceasta sunteţi chemaţi.

Doamne Iisuse, *Lumina lumii, Adevărule* ceresc (Ioan 8, 12; 14, 17), trimite lumina înţelepciunii Tale în minţile şi inimile *ucenicilor Tăi, lucrători la secerişul* Tău (Luca 10, 1-3), ca ei să fie *lumina lumii, lucrătorii şi învăţătorii* cuvintelor Tale, *învăţându-i* pe cei păstoriţi de ei *să păzească toate câte le-ai poruncit* Tu lor (Matei 5, 14;19; 28, 20). *Deschide mintea ca să priceapă Scripturile* (Luca 24, 45) *evangheliştilor, păstorilor şi învăţătorilor* bisericeşti (Efes. 4, 11); fă-i pe toţi *preoţi care îşi ţin bine* chemarea şi lucrarea, *ostenitori în cuvânt şi învăţătură, buni slujitori ai Tăi, hrăniţi cu cuvintele credinţei şi ale*

bunei învăţături, învăţându-se pe sine şi pe cei păstoriţi către buna credinţă (I Tim. 5, 17; 4, 6-7) *toată Scriptura insuflată de Dumnezeu şi de folos spre învăţătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înţelepţirea cea întru dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârşit, bine pregătit pentru orice lucru bun* (II Tim. 3, 16-17) şi să-i poată învăţa mântuirea şi pe cei păstoriţi. *Cuvântul* Tău dumnezeiesc, Doamne, *e viu şi lucrător şi mai ascuţit decât orice sabie cu două tăişuri, şi pătrunde până la despărţitura sufletului şi duhului, dintre încheieturi şi măduvă, şi destoinic este să judece simţirile şi cugetările inimii, înaintea căruia toate sunt goale şi descoperite* (Evr. 4, 12-13) şi să le fie lor oglindă duhovnicească, *făclie picioarelor* lor şi *lumină cărărilor* (Ps. 118, 105), *cugetând* la el *ziua şi noaptea* (Ps. 1, 2) şi împlinind poruncile Domnului, să *se mântuiască pe ei şi pe cei care îi ascultă* (I Tim. 4, 16). [II, 247]

Pe oricine vine la voi sau pe oricine întâlniţi, trebuie să-l primiţi ca pe trimisul lui Dumnezeu. [II, 312]

Vechile canoane sinodale închid uşile intrării în preoţie celor ce nu-şi păstrează curăţia. Dar, de vreme ce pocăinţa, săvârşită cu stricteţe şi care înapoiază curăţia cea dintâi, îi pune pe cei ce frecventează acest curs în rândul celor apţi să ducă osteneala acestei slujiri la desăvârşire, ierarhia, luând aminte la acest lucru, a deschis uşile intrării în preoţie. Aşa se face şi acum... Însă deseori fără încredinţarea că sunt apţi, ci doar presupunând acest lucru...

Iată hotărârea mea pentru voi: până când nu vă veţi orândui aşa cum trebuie înlăuntru şi nu vă veţi întări, nici monahismul să nu-l primiţi, şi preoţia nici atât. Când vi se va propune monahismul, spuneţi: „Voi mai aştepta şi voi mai sluji puţin... iar apoi voi primi”. Cu aceste cuvinte să îndepărtaţi şi preoţia. Iar acum apucaţi-vă de regulile cele aspre până când veţi alunga toate poftele. [II, 354]

În rândul credințelor ortodoxe există și aceea că prin păstorii Săi Dumnezeu Își descoperă voia Sa cu privire la cei păstoriți. [III, 510]

Este adevărat că fiecare iereu trebuie să fie autocomandat în lucrarea apărării adevărului lui Dumnezeu și a păzirii turmei sale, însă în multe cazuri ei nu știu că lupii încetul cu încetul fură oile din turmă. [IV, 582]

Domnul a spus... *Iar de vrei să intri în viață, păzește poruncile* (Matei 19, 17). Sfântul Marcu scrie: *Cel ce va crede și se va boteza se va mântui* (Marcu 16, 16). Și mai există și alte locuri. Dacă vom aduna totul la un loc, va reieși că și credința, și viața trăită după porunci, și sfințirea prin Taine, și îndrumarea de către Dumnezeu prin păstorii orânduiți, și unirea cu adevărata Biserică sunt întru totul necesare pentru dobândirea mântuirii. [VI, 943]

Amintiți-vă că Domnul a poruncit: *tată al vostru să nu numiți pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri. Nici învățători să nu vă numiți, că învățătorul vostru este unul: Hristos* (Matei 23, 9-10). Printre altele, în Scriptură sunt obligatorii legăturile noastre cu părinții trupești și duhovnicești și cu învățătorii. Cum să împăcăm aceste porunci? Astfel: există laturi ale acestor porunci potrivit cărora pe nimeni nu putem numi tată, nici învățător. Și există laturi potrivit cărora putem avea și cinsti mulți părinți și învățători. Izvorul numelor de tată și învățător este unul singur... și se află în Dumnezeu, iar secundare pot fi multe. Acestea sunt propovăduitorii numelor de tată și învățător ale lui Dumnezeu. [VI, 942]

Ceea ce spuneți despre decăderea duhului creștin și în preoțime și în mireni putem vedea cu proprii ochi. Dar noi dormim, ca să se instaureze mai repede duhul potrivnic creștinismului. [VII, 1129]

Alegerea voastră – aceea a preoției – este bună. Nu există slujire mai mare ca aceea de a mântui sufletele. De osteneli nu are rost să vă temeți: toate pot fi împlinite ușor. Lucrarea mântuirii sufletelor este lucrarea lui Dumnezeu. Numai să nu împiedicați lucrarea harului... Să aveți credință puternică, purtare bună, duh de rugăciune și înțelepciune în atitudinile exterioare. Și Dumnezeu va orândui totul. Mai mult decât orice pregătiți-vă pentru propovăduire. Găsiți scrierile sfinților despre preoție și citiți-le. De asemenea, cartea despre îndatoririle preoților parohi... [VIII, 1464]

Traducerea Bibliei în limba rusă

Ați întâmpinat undeva vreo durere cu privire la traducerea Bibliei evreiești în limba rusă? Pe mine mă doare și mă supără. Ce au scris stareții? Mare păcat. Răsfoiesc acum scrierile lui Economos[21] despre cei șaptezeci de tâlcuitori. Cu sorți de izbândă apără el această traducere cu privire la toate punctele ei. [VII, 1089]

La traducerea Bibliei din limba ebraică, după cât se pare, cugetați foarte superficial, însă lucrul acesta este de mare importanță, și nu pe latură bună. Biserica lui Dumnezeu nu recunoaște Biblia evreiască. Ea a primit de la apostoli Biblia în traducerea celor șaptezeci și o păstrează și acum. Pe aceasta a și numit-o insuflată de Dumnezeu, acolo unde s-a vorbit despre acest lucru. Așa a fost la sinoade și așa gândesc toți Sfinții Părinți. La noi a apărut traducerea Bibliei evreiești și a fost dată credincioșilor de către autoritatea bisericească pe lângă

[21] Economos Constantin – scriitor bisericesc grec, preot (1780 – 1857); a fost păzitor strict al Tradiției Bisericii (n.r.).

acel cuvânt al lui Dumnezeu care este în Biserică. Acesta din urmă nu poate fi ocolit fără dovada că este rău. Dacă traducerea rusească ne dă cuvântul original, atunci cuvântul acela care este în Biserică nu este original. Iar dacă nu este original, înseamnă că Biserica până acum nu ne-a hrănit cu adevăratul cuvânt, ci cu pâine amestecată cu pleavă. Astfel mustrarea adusă Bibliei traduse de cei şaptezeci de tâlcuitori cade asupra Bisericii. Traducătorii au scuipat această Biblie, iar stropii scuipatului lor cad pe fața Bisericii. Este un lucru foarte nedrept! Neorânduiala noastră este în interior. Oamenii vor începe să cumpere această Biblie. Societatea răspândirii Bibliei o distribuie rapid. Vor începe s-o citească ortodocşii şi vor vedea un lucru în Biblia rusească şi alt lucru în Biserică. Ce reiese de aici? Nici un lucru bun nu putem aştepta. La greci, în Athos a început o mişcare în favoarea Bibliei evreieşti. Economos i-a biruit în discuții purtate la ei acasă, iar apoi a scris şi o carte în apărarea traducerii celor şaptezeci de învățați, demonstrând că adevăratul cuvânt al lui Dumnezeu este numai acesta. Şi toți patriarhii i-au trimis scrisori de aprobare... Cărțile acestea au fost tipărite în anii patruzeci. Tot atunci a existat şi la noi ceva în favoarea Bibliei evreieşti. Însă atunci autoritățile au cercetat şi au înăbuşit totul şi nici urmă nu a rămas. Aşadar, iată declarația întregii Biserici Ortodoxe! Acum de unde vine această năpastă? Este posibil să fie neorânduială şi la greci?! Vedeți doar! Şi pentru ce se face acest lucru? Oare este ceva mai clar? Nicidecum. Este mai întunecat în multe locuri. Ar fi mai bine ca în locul acestui lucru deşert să se orânduiască tâlcuirea Bibliei slavoneşti, luând în acelaşi timp aminte din când în când şi la textul evreiesc şi ar fi un lucru foarte folositor. Dar au scris unii că în afară de daune acest lucru nimic nu poate aduce. Mai bine, totuşi, să nu începem nici o discuție despre el. Se poate

aprinde o asemenea discordie încât nu o mai putem stinge. Dar iată ce putem face. În loc să țipăm împotriva traducerii, să pregătim tâlcuirea Bibliei slavonești în întregime sau numai a cărților proorocești și de învățătură și să le publicăm mai ieftin ca să se vândă mai mult... Și iată rezistența. [VII, 1090]

Nu trebuie deloc să dezbatem dacă traducerea este bună sau nu, nici să expunem greșelile ei. Acestea nu duc la nimic; dar iată ce trebuie să facem. Să stăm și să tâlcuim toată Biblia Vechiului Testament sau numai cărțile proorocești și de învățătură după cei șaptezeci de tâlcuitori, adică după textul acela care se află în Biserică. Să tâlcuim pe cât putem mai simplu și mai accesibil pentru înțelegerea tuturor. Și apoi tâlcuirea aceasta s-o publicăm cât se poate de ieftin. Aceste două lucruri trebuie să le orânduiască râvnitorii Ortodoxiei. [VII, 1091]

Traducerea Bibliei evreiești aduce o mustrare asupra Bisericii. Împotriva acestui lucru nu avem ce spune. Însă vom stărui numai asupra întrebării: pentru ce au introdus în Biserică altă Biblie? [VIII, 1092]

Mi-a venit în minte: să mă așez și să traduc Biblia după cei șaptezeci de tâlcuitori, din limba greacă, cu observații spre îndreptățirea textului grecesc și spre osândirea celui evreiesc. Dacă acest lucru va merge, nu știu, dar mi-a intrat în minte și se tot învârte. [VII, 1097]

Biserica Ortodoxă nu recunoaște Biblia evreiască. Ea are o singură Scriptură insuflată de Dumnezeu, aceea care este cunoscută în traducerea celor șaptezeci de tâlcuitori. Pe ea o și cinstește Biserica... Iar fiii ei vorbesc în deșert. Dar, oare, fiii ei sunt?! [IX, 90]

Trebuie să vă dezmeticiți. Biserica nu-i recunoaște pe masoni. Dacă vom merge pe calea lor, ne vom urni din temelii. Trebuie să păstrăm ceea ce a existat dintotdeauna în Biserică. Dintotdeauna a existat în Biserică o singură

traducere, a celor şaptezeci de tâlcuitori; alta nici nu vrem să ştim. Ce folos avem de la masoni? Nici unul. Un lucru este mai clar, iar altul este mai întunecat. Aşadar, tot ce este esenţial există şi în textul celor şaptezeci de tâlcuitori... [IX, 92]

Trebuie să apărăm traducerea celor şaptezeci nu pentru că este alcătuită într-un fel sau altul (deşi nici acest lucru nu este neînsemnat), ci pentru că este păstrată de Biserică, al cărei Cap şi Păzitor este Hristos Domnul. Nu avem nevoie urgentă să determinăm de unde a fost luată: este de ajuns să ştim că a fost dată Bisericii şi prin Biserică ne este dată nouă. Copiii, când primesc de la tatăl sau mama lor pâinea, nu încep să cerceteze de unde a fost luată şi cum a fost coaptă, ci o iau cu recunoştinţă şi o mănâncă. Aşa trebuie să ne purtăm şi noi faţă de Biblie. A fost dată Bisericii Biblia aceasta, citeşte-o şi hrăneşte-ţi duhul cu ea. A fost dată în traducerea celor şaptezeci în felul în care este, nu căuta alta. Protestanţii mult timp au stârnit praful întrebând cum s-a desfăşurat traducerea celor şaptezeci, respingând modul în care a primit-o Ortodoxia, şi cred că au triumfat. Deşi formulările lor nu au temeinicie şi pot fi combătute uşor, totuşi putem să nu facem demersuri în acest sens. Putem spune: nu în aceasta stă puterea, ci în faptul că Domnul, sfinţii apostoli şi urmaşii lor, păstorii cei de Dumnezeu înţelepţiţi, toate Sinoadele Ecumenice şi întreaga Biserică de mai târziu nu au recunoscut altă Biblie în afară de aceasta – grecească; despre cea evreiască nici pomenire nu există. Ea este străină Bisericii, iar noi nu vrem s-o ştim. La toate obiecţiile există un singur răspuns: Biserica nu a recunoscut Biblia evreiască, nici noi nu vrem să ştim de ea... Cu cuvântul lui Dumnezeu nu trebuie să ne purtăm rău, căci astăzi va ieşi într-un fel, iar mâine altfel. Fenomenele dumnezeieşti, care hrănesc Biserica lui

Dumnezeu, sunt: cuvântul lui Dumnezeu şi Sfintele Taine. A te atinge de ele este totuna cu a te atinge de lumina ochilor Bisericii. Câtă atenţie, grijă şi prevenire trebuie să existe aici! Să nu credeţi că, vorbind astfel, mă gândesc la noua traducere a Sfântului Sinod oarecum fără să iau în consideraţie valoarea ei. Nu. Sfântul Sinod a procedat înţelept publicând această traducere. Traducerile din limba ebraică au început să fie publicate peste hotare şi s-a publicat ceva şi la noi – propriu-zis pentru evrei. Dar şi fără acestea clasele de sus îşi cumpără Biblia în limbi străine, tradusă din ebraică. Astfel, fie că este în limba rusă, fie că nu este în limba rusă, Biblia tradusă din ebraică a ajuns deja în mâinile ortodocşilor. Între timp, printre ele poate nimeri şi una în care sensul adevărului vechi-testamentar să fie răstălmăcit până acolo încât scrierile prooroceşti să înceteze a mai fi prevestitorii instituţiilor nou-testamentare ale lui Dumnezeu. Pentru a scăpa de această nenorocire şi a curma aceste alergături după Biblia tradusă din ebraică, înţeleasă ciudat de noi, Sfântul Sinod a avut datoria să o traducă şi s-o ofere poporului. Şi a săvârşit acest lucru în chip vrednic de laudă. Noi trebuie să primim această lucrare cu recunoştinţă, numai nu ca pe cuvântul autentic al lui Dumnezeu, ci ca pe ajutorul cel mai apropiat pentru înţelegerea lui, aşa cum în însăşi hotărârea Sfântului Sinod figurează. Nu are rost acum să alergăm după alte traduceri. O avem pe a noastră, în forma cea mai apropiată de originalul grecesc şi de acel cuvânt care există în Biserică. [IX, 94]

Traducerea dumnezeieştilor cărţi de cult

Dumnezeieştile cărţi de cult trebuie să le traducem din nou ca să fie toate clare. Paşkoviţii strigă: „La voi în biserică totul este neclar", ştundiştii la fel şi chiar şi dintre ai noştri nu puţini strigă acelaşi lucru. Cine începe numai să citească sau să asculte, neapărat sfârşeşte strigând: „Ce înseamnă acestea?!..." Arhiereii şi iereii, stând în altar, nu aud tot ceea ce se citeşte şi se cântă. De aceea nu ştiu câtă întunecime este în cărţi şi acest lucru nu din alt motiv decât din acela al traducerii, care există de secole. Şi trebuie desluşită traducerea. [VII, 1153]

La greci se săvârşeşte înnoirea permanentă a cărţilor de cult... Dau exemplu Octoihul... Foarte, foarte mult este înnoit la greci. Şi pentru aceasta – bravo lor! La noi unele slujbe sunt aşa încât nimic nu înţelegi... [VII, 1166]

Mâncarea

Puneţi-vă ca lege să plecaţi de la masă puţin înfometaţi. Robul cel rău – trupul – va simţi că asupra lui este o mână puternică... Şi faptul că aţi încetat să mai beţi vin este minunat. Acesta este cel mai bun mijloc pentru ca trupul să fie întotdeauna vioi, treaz şi curat. [I, 187]

Dormiţi mult şi mâncaţi mult. Dar cum să vă puneţi măsură? Nu cu ceasul sau cu cântarul, ci astfel încât mâncarea să nu vă îngreuieze, iar somnul să nu vă slăbească. Şi atracţie către ele să nu aveţi, nici să-i faceţi pe plac trupului, ci doar să-i satisfaceţi nevoile... Trupul – acest rob rău – trebuie să-l bateţi, măcar din când în când, dar să-l bateţi. [II, 291]

Dacă nu vă puteţi înfrâna, mâncaţi peşte, numai nu în timpul postului. Şi în altă perioadă lipsiţi-vă câteodată şi

de această plăcere. Vedeți, acum toți doctorii în străinătate stăruie să folosească pentru sănătate hrană vegetală. Iar faptul că se poate trăi mai mult cu această hrană l-au explicat de mult. [II, 333]

Referitor la mâncare în timpul tratamentului: o putem folosi după prescripția doctorilor, nu spre plăcerea trupului, ci ca mijloc pentru vindecarea mai grabnică, având în vedere să ne purtăm cu mai multă strictețe față de acest lucru, adică față de mâncare. Putem păstra această strictețe și în folosirea mâncării de dulce, și anume să o folosim în cantitate mai mică. Dar, deși se poate și așa, totuși, cei care se înfrânează și în posturi folosesc mâncare de post, chiar dacă este slabă, fac **mai bine**, ceea ce vă sfătuiesc și pe voi să faceți...

Toată hrana este folositoare, numai să nu fie stricată, ci proaspătă și sănătoasă... Cum au trăit stareții lui Dumnezeu mai mult de o sută de ani hrănindu-se numai cu pâine și apă...

Nu numai mâncării i se datorează viața... sau sănătatea, ci binecuvântării lui Dumnezeu, care întotdeauna îl adumbrește pe cel ce se lasă în voia lui Dumnezeu când întâmpină greutăți pe calea împlinirii poruncilor Lui. [III, 477]

Până la masa de prânz este mai bine să nu mâncăm și să nu bem nimic... doar în caz de nevoie. [III, 489]

Mâncați din tot ce se pune pe masă, fără să vă lăcomiți, ci cu înfrânare și cu sfială. Uleiul nostru față de untdelemnul răsăritean este de cinci ori mai slab. Iar vinul, hotărât în regulament, este din struguri – este slab. Vodca noastră, dimpotrivă, este de zece ori mai tare. Regulamentul trebuie citit cu atenție. [III, 503]

Dintre bucate nici una cu carne nu este favorabilă sănătății. Cea de post este mai bună pentru ea. [III, 514]

Nici un exces nu duce la bine. Dacă nu reuşeşte vrăjmaşul să vă facă să fiţi indulgenţi cu voi, vă insuflă stricteţi peste măsură şi după aceea vă conduce spre acelaşi lucru. Fără hrană şi fără somn nu vă puteţi descurca. Istovindu-vă până la sleirea puterilor, trebuie să faceţi lucrurile necesare şi trebuie să vă întoarceţi la hrană şi la somn. Şi, iată, tocmai atunci vrăjmaşul îşi ia ce-i al său, făcându-vă şi să mâncaţi mult, şi să dormiţi mult...

Binevoiţi să vă alegeţi o măsură la mâncare şi la băutură, aşa cum au făcut toţi sfinţii. Să aveţi fiertură, un ouşor, puţine icre şi altceva mai uşor. Nimic spre plăcerea trupului, ci numai pentru sănătate, şi niciodată să nu mâncaţi până la săturare: săturarea la monahi este totuna cu îmbuibarea la mireni. [III, 518]

Cel mai viclean vrăjmaş este plăcerea trupului... Această iapă nărăvaşă se preface muribundă, dar numai să fii indulgent cu ea... şi nu o mai poţi stăpâni... Trebuie să-i dai când una, când alta. Dar trebuie să-i porunceşti categoric: „Să nu îndrăzneşti!”... şi se va potoli. [III, 525]

În privinţa postului să nu-l ascultaţi pe doctor, ci doar să-l întrebaţi ce hrană de post este bună pentru voi. Nu-l întrebaţi dacă puteţi posti, ci spuneţi-i direct: vreau să postesc: ce hrană este bună pentru mine? Şi, orice v-ar spune el, nu-l ascultaţi! Oare puţine sunt mâncărurile uşoare de post? Supă cu lapte de migdale. Terci slab din anumite grăunţe... griş, ovăz şi altele. Ceai tot cu lapte de migdale – seara. Dar multe zile are săptămâna? Iată, unii dintre monahii noştri nu mănâncă deloc o săptămână întreagă. [IV, 645]

Mâncaţi peşte când sunteţi neputincioşi. Dumnezeu vă blagosloveşte. Nu este păcat atunci când mâncaţi de nevoie, iar nu de poftă. Dar, când începeţi să postiţi: atunci înfrânaţi-vă dacă sunteţi puternici; iar dacă nu sunteţi, atunci înfrânaţi-vă o zi înainte de împărtăşanie; chiar şi

fără această zi vă puteți împărtăşi când sunteți neputincioşi. [IV, 646]

Faptul că nu beți ceai, este un lucru bun. A bea ceai este un obicei fără sens... Când vă pregătiți mâncarea, ocupându-vă de acest lucru, să vă mustrați pe voi, ca pe Marta cea plină de griji deşarte; la foc uitându-vă, de focul veşnic să vă aduceți aminte; lemne de foc aşezând, să plângeți pentru păcatele voastre, care dau hrană focului celui veşnic. Grijile acestea nu sunt atât de mari încât să vă poată împrăştia şi mintea de la rugăciune să o abată. Amestecând terciul, puteți spune: Doamne, miluieşte-mă!" [IV, 702]

Domnul vă va da răbdare şi vă veți putea înfrâna de la anumite bucate: dar nu vă abțineți, mâncați, mulțumind Domnului. Bucatele care sunt de prisos este bine să le dați nevoiaşilor şi cerşetorilor, numai să le dați încetişor ca să nu vă făliți cu dărnicia. Dacă se întâmplă vreodată pentru ceilalți să încălcați regula înfrânării, pe care v-ați rânduit-o, să nu vă tulburați, căci nu spre plăcerea voastră faceți acest lucru, ci vă supuneți datoriei iubirii...

Dulceață este bine să aveți în orice situație. Folosiți-o uneori cu apă, ca medicament, iar nu pentru gustul ei dulce. Şi praznicul trebuie măcar prin ceva anume să-l deosebiți de zilele de lucru. Să prăznuiască şi trupul, nu numai duhul. [IV, 711]

Băutura voastră, apă cu oțet – e bună... ca în Răsărit. Când cineva vă trimite miere sau altcineva vă trimite dulceață – puteți mânca cu poftă. Numai ca totul să fie cu măsură şi toate să le faceți spre slava lui Dumnezeu. [IV, 713]

Nu există nici o lege să vă omorâți de vreme ce se ştie că mâncarea de post zdruncină sănătatea. Şi Sfântul Pahomie în regulament le-a scris monahilor bolnavi să mănânce carne dacă acest lucru este necesar pentru sănătatea lor. [X, 370]

Nevoința

Orice nevoință trebuie s-o purtăm astfel încât nimeni în mănăstire să nu ştie despre ea. Dacă află cineva despre ea, este rău. Să nu credeți că **tăinuirea** ei (să nu fie văzută, nici ştiută) nu este strict necesară. Este foarte necesară. Nevoința despre care se zvoneşte este deşartă – nu face nici două parale. [V, 702]

Ostenelile şi nevoințele exterioare sunt mijloace: ele sunt prețioase numai atunci când ne duc la țelul propus şi sunt cerute de el. Să nu vă fixați gândul la ele ca şi cum ar însemna ceva. Principalul sunt sentimentele şi dispozițiile sufleteşti. Lor să le şi acordați atenția dacă v-ați instalat deja în rânduiala exterioară a vieții. [IV, 703]

Regula mea este să am măsură în toate. Mai ales în nevoințele trupeşti este necesară măsura ca trupul să rabde. Sfinții Părinți aveau reguli foarte aspre cu privire la trup sau, aşa cum spuneau ei, duceau o viață cruntă. Însă până acolo au ajuns treptat. Au început cu reguli nu prea aspre, dar apoi din ce în ce mai aspru s-au purtat cu sine. Amintiți-vă cum a procedat sfântul avva Dorotei cu Sfântul Dositei. După regula aceasta trebuie să viețuim şi noi. Şi mai aveau o regulă înțeleaptă Sfinții Părinți – să nu născocească măsuri aspre, ci să le ia asupra lor pentru anumite motive, mai mult pentru necesitățile vieții lăuntrice. [IV, 711]

Niciodată să nu ţineţi minte că aţi făcut ceva, ci că sunteţi doar la început: că doar începeţi şi nu aţi făcut încă nimic. Aşa vă veţi întări; şi în urma voastră nu veţi vedea nici o nevoinţă şi nici o faptă. Rugaţi-vă ca Domnul să le ascundă de conştiinţa voastră şi să le adune de pe faţa sufletului vostru şi să-l vedeţi întotdeauna gol, neavând nimic. Astfel veţi alunga slăbiciunea şi veţi aprinde râvna. [IV, 720]

Pocăinţa

Tot ceea ce este murdar se curăţeşte prin lepădarea de păcat şi prin lupta necruţătoare împotriva lui cu credinţă, nădejde şi dragoste către Domnul. Dispoziţiile acestea sufleteşti sunt atât de puternice încât într-o clipă curăţesc totul. Aşa s-a întâmplat cu tâlharul pe cruce. [I, 187]

Oricâte păcate ar avea omul şi oricât de mari ar fi ele, pe toate le iartă Domnul celui ce se căieşte şi se hotărăşte sincer să nu mai fie indulgent cu sine, ci, dimpotrivă, să stea drept, chiar dacă pentru aceasta ar fi ameninţat cu moartea. Dacă această nădejde în Mântuitorul vă lipseşte, trebuie să vă rugaţi Lui – şi v-o va da... Cine s-a căit sincer şi a primit iertare de la Domnul prin părintele duhovnic în Taina Pocăinţei... şi apoi, în realitate, a pornit pe calea cea bună şi merge pe ea, la acela Domnul priveşte cu bunăvoire, fără să pomenească nedreptăţile lui dinainte. [I, 200]

Dar fiţi atenţi să nu mergeţi pe un drum primejdios. Domnul înapoiază celor ce se căiesc milele Sale ca cei ce au greşit să nu cadă în deznădejde, dar vrăjmaşul transformă acest lucru în ispită pentru noi căderi, insuflându-le: „Nu-i nimic, ai căzut, însă Dumnezeu ţi-a

înapoiat totul... Păcătuieşte în continuare, nu-i nimic, te vei căi şi ţi se va da iarăşi totul înapoi"... Acest vicleşug este mai ademenitor decât toate... şi pare neînsemnat, dar, printre altele, împlinirea lui este un păcat enorm, strigător la cer, şi anume: a păcătui cu nădejdea în mila lui Dumnezeu. Mila lui Dumnezeu este nemărginită, însă noi suntem mărginiţi... şi putem ajunge până acolo încât să încetăm să ne căim şi să ne zdrobim inima pentru căderile dese, iar fără această căinţă nu va exista în noi vasul pentru primirea milei... Ţineţi minte lucrul acesta şi păstraţi-l în inimă şi lucraţi-vă mântuirea cu frică şi cu cutremur. [III, 477]

Dezlegarea în Taina Pocăinţei este dezlegare adevărată, oricine ar săvârşi-o. Căci Însuşi Domnul ascultă spovedania cu urechile părintelui duhovnic şi tot El dezleagă cu gura duhovnicului... [III, 480]

Zapisul tuturor păcatelor tuturor oamenilor Domnul Mântuitorul l-a ridicat în trupul Său pe cruce şi acolo l-a rupt. Aplicarea către fiecare a acestei lucrări a nemărginitei milostiviri a lui Dumnezeu se săvârşeşte în Taina Pocăinţei şi este reală. Cel ce primeşte dezlegare de la părintele duhovnic stă fără vină înaintea feţei dreptăţii lui Dumnezeu. Slăbirea credinţei şi sărăcirea nădejdii miluirii sunt produse de vrăjmaşul nostru. Păcatele noastre nu au loc fără insuflarea lui. Din ele, vrăjmaşul construieşte între noi şi Dumnezeu o barieră. Căinţa şi spovedania distrug această barieră. Cunoscând puterea acestei Taine, faptul că ea nimiceşte toate ostenelile şi demersurile lui săvârşite în vederea pieirii păcătoşilor, diavolul se străduieşte prin toate mijloacele să curme efectul ei binefăcător şi fie îl depărtează cu totul pe păcătos de ea, fie îl face să nu creadă în puterea ei şi să nu mai aibă nădejde să primească iertarea prin ea. [III, 481]

Importante sunt atenția față de mişcările inimii şi curățirea lor prin pocăință în fiecare minut. Acestea să faceți cel mai mult. Pe lângă acestea, a-L vedea pe Domnul şi a avea pomenirea morții sunt cele mai importante lucruri! [IV, 742]

Celui ce se căieşte, porțile raiului i se deschid şi brațele Tatălui Ceresc îi sunt întinse. [V, 817]

Adevărata faptă de pocăință se încheie cu dezlegarea părintelui duhovnic. [V, 817]

De părintele Ilarion [duhovnicul] nu aveți de ce să vă temeți. El nu este judecător, ci numai martor şi apărător... Iar cu privire la faptul că vă este ruşine, să ştiți că, cu cât simțiți mai multă ruşine, cu atât este mai bine. [V, 822]

Tot ceea ce a instituit Domnul este plin de har... Şi fiecăruia i se dă totul gratuit. Însă altfel este în privința celor ce s-au depărtat de Domnul... Aici este necesară şi propria osteneală a înduplecării Domnului şi cu atât este mai mare cu cât au fost mai dese şi mai grele căderile. Sinceritatea şi puterea căinței reduc mult această osteneală a înduplecării Domnului, dar nu o exclud. Iar conştiința celui căzut nu îndrăzneşte să-şi însuşească totul dintr-o dată... Se împovărează şi se înstrăinează. Tocmai aici, în această osteneală a înduplecării Domnului sunt mult ajutătoare rugăciunile sfinților, mai ales ale Maicii Domnului; şi rugăciunile celor vii şi binevoitori pot ajuta mult. Când cineva vine la Domnul prima dată, primeşte totul dintr-o dată, iar dacă vine după căderi, nu mai primeşte dintr-o dată. Şi aceluia îi este dat să se chinuie mult timp până când Îl înduplecă pe Domnul... Acest lucru îl adeveresc numeroasele experiențe. Primirea din nou în mila lui Dumnezeu a celor căzuți după osteneli este resimțită în conştiință. În Biserica primară cei căzuți săvârşeau pocăința în mod public...

Astfel nu se încalcă dreptul celui căzut de a se apropia de Domnul, ci doar se stabileşte ordinea miluirii. Conform acestui drept, cel căzut se apropie de Domnul şi caută mila Lui. Iar acesta care vine nu este alungat afară, dar este ţinut încă în tindă datorită necredinţei anterioare. De aceea are şi nădejdea miluirii, pentru că Domnul a venit să-l caute pe cel pierdut... Dar tot trebuie să se trudească... să caute şi să bată la uşa milostivirii. [VI, 943]

Femeii care căzuse în păcat, Domnul i-a zis: „Nu te osândesc nici Eu", fără să-i reducă păcătoşenia, însă dând autoritate pocăinţei. Ea s-a căit în mod vizibil şi Domnul i-a spus: *Mergi; de-acum să nu mai păcătuieşti* (Ioan 8, 11). Aici este toată esenţa pocăinţei... Păcătosul spune: „Am păcătuit, de-acum înainte nu voi mai păcătui". Domnul spune: „Bine, nici Eu nu te osândesc, numai să fii atent să nu mai greşeşti". [VI, 966]

În psalmul de pocăinţă al Sfântului David cuvintele: *Auzului meu vei da bucurie şi veselie* – înseamnă: urechea sufletului meu să audă cuvântul Tău: „Iertate sunt păcatele tale". În suflet se pronunţă acest cuvânt... Aceeaşi idee este şi în cuvintele: *Dă-mi mie bucuria mântuirii Tale* (Ps. 50, 9; 13). [VI, 1034]

Îndată ce vedeţi nedreptatea gândurilor, a simţămintelor sau a cuvintelor, să vă căiţi... La aceasta adăugaţi cercetarea modului în care s-a produs căderea şi din această cercetare scoateţi-vă o lecţie, învăţând cum să vă stăpâniţi în asemenea situaţii. Experienţele înfrânării vă vor da experienţă în stăpânirea de sine şi căderile vor fi din ce în ce mai rare. Şi Dumnezeu vă va ajuta. [VIII, 1228]

Duhul pocăinţei îndreaptă totul. [IX, 138]

Rugaţi-vă să vă dăruiască Domnul duhul pocăinţei şi să vă întărească în el, căci fără acesta nici un dar nu vi se dăruieşte, nici de roade nu aveţi parte. [IX, 67]

Metaniile

Numărul metaniilor este mai bine să nu-l determinați, nici timpul. Rugați-vă, făcând metanii, atât timp cât cere inima și nu vă împotriviți ei, căci vrăjmașul se va apropia, zicându-vă: „Te-ai rugat mult...” [II, 291]

Metaniile sunt o lucrare trupească. Cu ele trebuie să uniți gândul la Dumnezeu și sentimentul către El. [V, 903]

Metaniile sunt ajutorul rugăciunii, nu rugăciunea însăși. Rugăciunea este înălțarea minții și a inimii către Dumnezeu. [VIII, 1337]

Ajutorul lui Dumnezeu

Nimic nu vine gratuit. Ajutorul lui Dumnezeu întotdeauna este gata și întotdeauna este aproape, însă este împărțit numai celor care-l caută și se trudesc și mai ales atunci când cei ce-l caută își epuizează toate mijloacele lor... și încep cu toată inima să strige: „Doamne, ajută-mă!” Dar, atât timp cât rămâne o nădejde cât de mică în propriile mijloace, Domnul nu Se amestecă, spunând parcă: „Aștepți să dobândești singur! Păi, așteaptă...” Însă, oricât vei aștepta, nimic nu vei dobândi. [IV, 572]

Conștiința neputinței este adevărata pregătire pentru primirea ajutorului lui Dumnezeu. [IV, 615]

Cu privire la gândurile hulitoare trebuie să ne pară rău și să ne căim înaintea Domnului; dar să nu ne descurajăm, nici să credem că din pricina lor va fi dezastru. De vreme ce nu voiți astfel de gânduri și vă depărtați de ele, nici Dumnezeu nu Se va mânia pe voi. Gândurile nu sunt de la voi, ci vrăjmașul este cel care le insuflă. Și vina este a lui... Rugați-vă lui Dumnezeu să-l alunge pe vrăjmașul. Spuneți-i mai des duhovnicului. Și vrăjmașul va pleca. El se apropie cu aceste curse când vede că sufletul se teme. Dar, când vede că sufletul este bărbătos și înțelege cursele lui, îndată se depărtează. [I, 49]

În privința tuturor gândurilor păstrați următoarea regulă: îndată ce le observați, dați-le la o parte fără nici o judecată și rămâneți cu gândul numai la Domnul Mântuitorul, Cel atotprezent și atoatevăzător... [I, 133]

Gândurile tulburătoare care vă vin dați-le la o parte fără să discutați cu ele. Acum deja puteți vedea în mod concret că toate acestea sunt insuflările vrăjmașului. Iar cu vrăjmașul de ce să lungiți vorba? Fără întârziere trebuie să-l alungați. [I, 138]

Prima metodă pentru cel ce simte atracții rele este să nu socotească insuflările vrăjmașului ca fiind ale sale, ci sădite în el, să facă diferența între sine și aceste insuflări sădite și, recunoscând că sunt străine, să se raporteze la ele nu ca la odorul său, ci ca la rodul vrăjmașului. De aici imediat în suflet nu numai că slăbește, dar se depărtează cu totul de el îndemnul de a lucra potrivit insuflărilor...

La fiecare rod al [îndoielii] lui să nu vă uniți cu el în minte, ca și cum și în realitate este așa cum insuflă el; ci să-l opriți chiar la intrare, ca pe un musafir nepoftit, și să-l supuneți cercetării. Așa cum în privința dorințelor a nu vă

lipi de ele cu inima este cel dintâi lucru, aşa şi în privinţa îndoielilor a nu vă lipi de ele cu mintea este lucrul cel dintâi. Spuneţi că îndoiala vă împresoară dintr-o dată şi cuprinde toată mintea. Nu-i nimic. Şi în privinţa dorinţelor se întâmplă acelaşi lucru: ele cuprind dintr-o dată toată inima. Însă aceasta nu înseamnă că au şi biruit, ci arată numai pornirea cumplită a vrăjmaşului. Să cuprindă îndoiala toată mintea; voi încordaţi-vă s-o respingeţi, ca ea să rămână afară şi să-i puteţi face faţă ca unei persoane străine...

În privinţa dorinţelor, având conştiinţa accesului vrăjmaşului prin ele la noi, toţi sfinţii propun a doua metodă: în locul luptei personale cu ele, să ne adresăm Domnului Mântuitorului şi ele vor dispărea... Adresaţi-vă în gând Domnului şi rugaţi-L pe El să alunge ispita şi ispititorul. Şi acest lucru se va întâmpla. A treia metodă este să restauraţi binele în voi cu puterea lui obişnuită. Aveţi şi mintea şi inima întregi. Nu le defăimaţi. Ceea ce se întâmplă se întâmplă datorită vrăjmaşului. Poate că aveţi de ce să vă luaţi în sinea voastră. Aşadar, veniţi-vă în fire. Iar gândurile şi sentimentele bune pe care le simţiţi, pe acelea grăbiţi-vă să le reînnoiţi. [I, 140]

Şi neorânduielile pe care le simţiţi în gânduri şi simţăminte, toate se vor potoli cu timpul dacă, neţinând cont de ele, nu veţi înceta să râvniţi cu toată puterea numai la ceea ce Îi este plăcut lui Dumnezeu. Iar pentru aceasta un singur mijloc sigur este: să aveţi pomenirea lui Dumnezeu şi pomenirea morţii. Ele vor înrădăcina frica de Dumnezeu, care va fi şi deşteptătorul spre tot ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, şi respingătorul a tot ceea ce Îl mânie pe Dumnezeu, şi păzitorul bunelor avuţii din interior, şi nimicitorul a tot răul care zace acolo. [I, 193]

Uneori, când vă zboară prin minte gândul rău, este săgeata vrăjmaşului. El o slobozeşte atunci când doreşte să vă distragă atenţia de la rugăciune şi să vă ocupaţi cu ceva nedumnezeiesc. Dacă atenţia se opreşte asupra acestui gând, vrăjmaşul se apropie în zbor şi începe să vă alcătuiască în minte diferite poveşti ca să vă întineze sufletul şi să vă aprindă anumite simţăminte rele, pătimaşe... Aici este o singură lege... Să întoarceţi degrabă atenţia de la rău la bine şi s-o opriţi asupra binelui. [III, 472]

Vă mai spun aici doar câte ceva despre gânduri. Când faptele păcătoase încetează, lupta trece înlăuntru, în inimă. Principalul aici sunt gândurile: după gânduri vin consimţirile, iar după ele, dorinţele; după dorinţe, înclinaţiile spre faptă, acordurile, hotărârile... Prin acestea din urmă se săvârşeşte păcatul lăuntric. Dintre aceste mişcări lăuntrice nu toate sunt păcătoase. Păcătoşenia începe atunci când se vede liberul consimţământ. Gândurile nu sunt păcătoase dacă omul nu le stârneşte singur, iar pe cele stârnite nu voieşte să le reţină... Aici este necurăţie păcătoasă. Dar, când la aceasta se adaugă consimţirea şi desfătarea, pofta trupească, fără să fie alungate, ci păstrate, înăluntru păcatul este săvârşit pe jumătate; dacă cineva menţine singur această plăcere şi o aprinde, deja tot sufletul se află în stare de desfrâu. Adevăratul păcat lăuntric sunt înclinaţia, acordul şi hotărârea. Gândurile trebuie să le alungăm, nu să le păstrăm de bunăvoie. Consimţirea sau plăcerea, îndată ce se arată, trebuie să le înăbuşim cu toate puterile... Aici este punctul principal al luptei interioare... Întrebarea „cum?" se rezolvă în felul următor: coborâţi cu atenţia în inimă, staţi acolo înaintea Domnului şi nu îngăduiţi să intre nimic păcătos. În acestea constă toată lupta interioară. [III, 475]

Cercetați din ce pricină s-a produs căderea. Căderea rareori se întâmplă dintr-o dată, de obicei, începe cu ceva neînsemnat: cu gânduri, consimțiri ușoare și tărăgănare în gândire... apoi din ce în ce mai mult... până la dorirea păcatului... după care căderea în păcat nu mai întârzie. La Sfinții Părinți acest drum al căderii este descris amănunțit... Principalul aici este să nu lăsați niciodată nici o urmă nu numai din consimțirea produsă de gând, dar nici măcar din gândul respectiv, ca în suflet să rămână dezgustul față de păcat. [III, 477]

Puneți-vă ca lege de fiecare dată când vi se întâmplă o nenorocire, adică un atac al vrăjmașului sub forma unui gând sau a unui simțământ rău, să nu vă mulțumiți numai cu respingerea și dezacordul, ci să adăugați la acestea rugăciunea până la formarea în suflet a gândurilor și simțămintelor opuse lor. Și întotdeauna să încheiați cu acestea lupta voastră cu păcatul. Este la fel ca scoaterea ghimpilor... [IV, 601]

Principalul este curmarea gândurilor. Când gândurile se potolesc, celelalte își pierd puterea. Îndată ce apare o pornire rea, fixați-vă gândurile asupra unui subiect sfânt din întâmplările evanghelice – schimbarea la față, pătimirea Domnului, răstignirea, învierea, înălțarea și altele. Astfel, tot răul va fi aruncat înapoi. Sau... aduceți-vă aminte... de moarte, judecată și urmările ei. După aceea, fixându-vă mintea asupra prezenței Domnului, strigați către El... și încredințați-I Lui vindecarea voastră, zicând: „Vezi, Doamne, ce se află în mine... Nimic din acestea eu nu voiesc... Ajută-mă și depărtează de la mine aceste porniri”... și începeți să săvârșiți rugăciunea lui Iisus... repetând-o cu credință... și numai la ea reducând tot conținutul minții și al inimii voastre. [IV, 624]

Gânduri pătimaşe vă vor veni – de îngâmfare, de dispreţ, de osândă, de nemulţumire, de supărare, de bănuială şi altele – ce veţi face cu ele? Trebuie să le spuneţi cuiva: altfel se vor sălăşlui în interior şi vor creşte acolo şi vor îmbătrâni. [IV, 702]

Primul gând ispititor care va începe să vă sâcâie va fi al mulţumirii de sine: după el va veni îngâmfarea lăuntrică sau fălirea înaintea voastră înşivă, iar mai departe – fălirea înaintea celorlalţi. Luaţi seama la aceste căi. [IV, 705]

Ochiul minţii voastre să nu-l scoateţi din inimă şi tot, ceea ce iese de acolo, prindeţi şi cercetaţi: dacă este bun, să trăiască, dacă nu este bun, trebuie să-l ucideţi imediat. Astfel veţi învăţa să vă cunoaşteţi pe voi înşivă. Observaţi gândul care iese mai des, căci înseamnă că acea patimă este mai puternică; împotriva ei să şi începeţi să luptaţi mai puternic. [IV, 707]

Lupta cu gândurile nu are sfârşit. [IV, 707]

Faceţi totul cu înţelepciune, dar cel mai mult lucraţi cu gândurile şi cu sentimentele. Cu ostenelile exterioare vă puteţi deprinde astfel încât, în cele din urmă, să devină uşoare şi să fie împlinite fără luptă, dar osteneala interioară nu are sfârşit şi nimeni nu poate spune că iată, în sfârşit, latura aceasta este în ordine şi nu este nevoie de luptă. Chiar în momentul în care omul gândeşte că a biruit o slăbiciune sau o patimă, vrăjmaşul stârneşte cea mai puternică furtună. *Privegheaţi şi vă rugaţi* (Marcu 13, 33). [IV, 708]

Trebuie să vă înţelepţiţi cu privire la judecarea gândurilor. Atenţia faţă de sine, pe lângă frica de Dumnezeu, vă va învăţa totul. [IV, 716]

Să descoperiţi gândurile, aşa cum ştiţi din experienţă, este un lucru foarte bun. [V, 912]

Neorânduiala în interior întotdeauna este produsă de neorânduiala gândurilor. Ţineţi-le în frâu, iar ca să izbândiţi, păstraţi pomenirea lui Dumnezeu şi pomenirea morţii. Dumnezeu este pretutindeni şi vede tot... Vede tot interiorul vostru. Coborâţi cu acest gând în inimă şi urmăriţi mişcările care sunt acolo şi pe unele primiţi-le, iar pe altele izgoniţi-le... [VI, 967]

Referitor la gândurile rele se ştie că, îndată ce este observat un asemenea gând şi este lepădat cu hotărâre, oricât de rău ar fi, nu i se reproşează celui care l-a avut. Ţineţi minte acest lucru şi staţi liniştiţi. [VIII, 1447]

Ascultarea

Ascultarea săvârşită fără tragere de inimă aţi numit-o ascultare mecanică. Dar în realitate se întâmplă ca numai acea ascultare care este săvârşită împotriva voii şi a raţiunilor proprii să aibă efect binefăcător în formarea caracterului...

Adevărata ascultare se săvârşeşte fără ca omul să vadă temeiul ei şi fără să ţină cont de lipsa dorinţei lui. Acestei ascultări îi este făgăduit un har deosebit – harul păzirii de orice rău în împlinirea ascultării. Când ascultarea este săvârşită pentru Domnul, Domnul îl ia în grija Sa pe cel ce săvârşeşte ascultarea şi îl păzeşte. [IV, 724]

Orice poruncă s-o primiţi ca pe cuvântul care vine în chip nemijlocit de la Dumnezeu Însuşi şi s-o împliniţi ca pe lucrul lui Dumnezeu, ca înaintea lui Dumnezeu, cu toată râvna şi atenţia, nu ca pentru oameni lucrând, ci pentru Dumnezeu, Cel atoatevăzător, temându-vă de judecata care este rostită asupra celor ce săvârşesc lucrul lui Dumnezeu cu nepăsare (cf. Ier. 48, 10). [IV, 739]

Postul

Postul ținut în zilele de miercuri și vineri este de ajuns. Nu este nevoie să mai adăugăm la acesta ceva. Siliți-vă mai mult să vă puneți în ordine gândurile și sentimentele. Trupul este de ajuns să-l țineți în înfrânare. Pentru copii, dacă sănătatea nu le permite, nu este obligatoriu să țină post. Dar îmi pare foarte rău, căci, deprinzându-se din copilărie să țină post, după aceea nu se mai silesc spre post. [I, 89]

Vă urez numai bine cu ocazia începerii postului celui de suflet mântuitor. Este un mare bine perioada aceasta. Dumnezeu prin Sfânta Biserică l-a instituit în chip binefăcător pentru noi, cei neputincioși, care nu putem și nu știm să cinstim cum se cuvine, prin post, toată perioada vieții noastre, deși conștientizăm că ea, neexceptând nici o clipă, trebuie să-I aparțină Domnului și să fie îndreptată spre slava Lui. [II, 341]

Postul în zilele de miercuri și vineri să-l țineți neapărat. [III, 488]

Când se vorbește despre postul duhovnicesc, nu se pomenește că de cele trupești nu are rost să ne îngrijim, că ne putem descurca și fără ele, ci suntem avertizați doar să nu ne limităm numai la postul cel trupesc. Postul cel Mare și cel al Adormirii Maicii Domnului sunt importante, însă de aici nu putem trage concluzia că celelalte posturi nu sunt importante. Trebuie să fim pe deplin corecți în ceea ce privește regulamentul bisericesc, fără scuză. [IV, 583]

Postul înseamnă a nu mânca până la saturație, ci a ne lăsa puțin flămânzi, ca nici mintea, nici inima să nu ne fie îngreuiate. [IV, 589]

Faptul că nu țineți post acum îl puteți recompensa prin post după aceea, mai ales prin sentimentele lăuntrice de căință și dorire a Domnului. [IV, 662]

Postul şi, în general, viaţa postitoare sunt cel mai bun mijloc de păstrare a sănătăţii şi de înflorire a ei. [IV, 694]

Nicăieri nu scrie să iei asupra ta un post prea mare fără să ai vreo trebuinţă deosebită. Postul este un lucru exterior. Dar trebuie să vă hotărâţi asupra lui dintr-o trebuinţă a vieţii lăuntrice. [IV, 721]

Cine este împotriva postului? Postul este una dintre primele sarcini ale monahului şi ale creştinului. Însă împotriva postului nemăsurat nu putem să nu ridicăm glasul. Acesta este dăunător. Numai vorbe deşarte stârneşte în exterior şi slavă deşartă în interior. [IV, 722]

Cu privire la post, lucraţi cu deplină libertate, folosind totul pentru ţelul principal. Când vă este greu, îl puteţi reduce, în funcţie de necesitate. Postul nu este un scop, ci un mijloc. Este mai bine să nu vă legaţi în această privinţă printr-o hotărâre nestrămutată, ca şi cu nişte lanţuri, ci ţineţi post când aşa, când în alt fel, numai să-l ţineţi fără indulgenţe şi fără să vă plângeţi; însă şi fără cruzime, căci duce la istovire. [IV, 738]

Iată, au început săptămânile pregătitoare pentru post şi chiar la început este Întâmpinarea Domnului, care ne arată foarte solemn că cei ce doresc să-L întâmpine pe Domnul pot ajunge la acest lucru nu altfel decât prin ostenelile postului, prin smerita înţelepciune a vameşului, prin căinţa sinceră a desfrânatei, prin pomenirea înfricoşătoarei judecăţi, prin tânguirea pentru căderea lui Adam şi propriile căderi şi prin strigăte: Miluieşte-mă, Dumnezeule, miluieşte-mă!... [VIII, 1345]

Cu privire la post, atunci când nu există sănătate, îndurarea bolii şi blândeţea în timpul ei înlocuiesc postul. De aceea, binevoiţi să întrebuinţaţi hrana care este cerută de tratament, chiar dacă ea nu este de post. [IX, 174]

Se apropie postul. Închinându-vă şi încredinţându-vă lui Dumnezeu, mâncaţi mâncare de post şi aceasta cu înfrânare. Păziţi acest lucru mai ales în timpul postului dinaintea împărtăşaniei. [XI, 3]

Lauda

Este rău atunci când toţi te laudă în jur, iar adevărul nu-l spune nimeni. Mult durează să te rătăceşti? Fără voie începi să te socoteşti sfânt şi să le dai sfaturi tuturor. [IV, 709]

Laudele nasc lauda de sine şi mulţumirea de sine – simţăminte rele care duc la slava deşartă şi la mândrie. Să ne ferească Dumnezeu! [V, 793]

Pofta

Pofta şi mânia nu aparţin firii, ci sunt urmările stricării ei. Cel ce le biruie pe ele, nu firea o biruie, ci stricarea firii o nimiceşte şi readuce firea în rangul ei iniţial. [IV, 565]

Împotriva poftei pătimaşe sunt postul şi rugăciunea şi pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu cu frică faţă de faptul că săgeata dreptăţii lui Dumnezeu poate lovi însuşi lucrul păcătos... Este bună osteneala trupească săvârşită până la istovire... Dar principalul este hotărârea fermă de a sta împotriva îndemnurilor păcătoase. [V, 909]

Dreptatea

Dreptatea este colţuroasă şi noduroasă: pe unul îl agaţă, pe altul îl înghionteşte. Iar cei care nu iubesc dreptatea o socotesc necuviinţă şi chiar insultă. [I, 194]

Nici o scuză nu este îngăduită în abaterea de la dreptate... Dreptatea este lucru dumnezeiesc. [I, 195]

Dreptatea despre care mă întrebaţi nu înseamnă nimic mai mult decât ceea ce înseamnă **dreptatea** – viaţa dreaptă, curată şi sfântă, fără de care nimeni nu va vedea Împărăţia lui Dumnezeu. Împărăţia lui Dumnezeu este în urmă, iar în faţă este dreptatea. Trebuie mai întâi să fim stăpâniţi de dreptate, iar apoi Împărăţia lui Dumnezeu de la sine va cădea în mâinile noastre. [VIII, 1257]

Ortodoxia

La noi în Ortodoxie este neclintit ceea ce se sprijină pe Sfinţii Părinţi. La protestanţi este altceva... La ei, orice le-ar trece prin cap, este valabil. [V, 776]

Vedeţi pe deplin adevărul... care există numai în Ortodoxie. [VI, 943]

Care [Ortodoxia] nu caută ceea ce este nou, ci se străduieşte să rămână în vremurile cinstite de odinioară. [IX, 10]

Vorbirea deşartă

Limba?! Nu există sub cer lucru mai vătămător decât ea. Ar fi bine ca pentru fiecare greşeală din partea ei să fie înţepată cu ceva... [II, 308]

Nu vă puteți lepăda de vorbirea deșartă? Vorbirea deșartă este cel mai distrugător lucru. La fel de rău este atunci când oamenii se plimbă fără să țină cont de starea sufletească... Și una și cealaltă împiedică foarte mult izbânda în rugăciune. [V, 896]

Tradiția

Prin cuvântul **tradiție** nu se înțelege zvonul nedeslușit, care nu se știe cum a apărut și s-a răspândit; ci se înțelege învățătura apostolică, propovăduită oral; sau regulile și hotărârile legii bisericești puse în aplicare în Biserică. Apostolii au organizat în întregime Biserica lui Hristos pe toate laturile vieții ei mântuitoare, duhovnicești și bisericești. Însă modul în care au organizat-o nu este expus pe deplin în scrierile lor, dar în realitate a fost săvârșit și introdus în viața creștină de apostoli personal, introdus și înrădăcinat prin numeroasele vizite săvârșite în comunitățile creștine întemeiate de ei și prin îndreptarea de multe ori a greșelilor – totul prin propria lor lucrare și cuvânt. Și modul de purtare creștină, și regulile de viață, și legăturile reciproce ale creștinilor, și lucrările tainice sfințitoare, și regulile pentru adunările bisericești, toate au fost rânduite de apostoli prin cuvânt și întărite prin supravegherea lor personală... Și au început creștinii să gândească așa, să trăiască așa, să lucreze așa în legături reciproce, să se cârmuiască așa, să se sfințească așa, să-I slujească lui Dumnezeu așa cum au orânduit apostolii...

Cei ce au venit la credință au împrumutat de la ei și după modelul lor s-au orânduit. Noua generație s-a format întru totul după acea orânduire a comunității creștine pe care au lăsat-o apostolii... Și așa, din generație în generație, și au ajuns până la noi. Tocmai această bună

orânduire a comunității creștine, privind toate ramurile ei, este Tradiția apostolică și a o respecta este datoria nestrămutată a fiecărui creștin care dorește să rămână în adevăr. La cuvântul *Tradiție* adăugați întotdeauna *apostolică*. [VI, 946]

Voi înțelegeți Tradiția ca transmitere din gură în gură... Dar ea a fost transmitere din viață în viață, din faptă în faptă... Citim scrierile părinților pentru că în ele se păstrează Tradiția apostolică, ce este recunoscută într-un glas de toți...

Biserica greacă a păstrat cu credință Tradiția apostolică și transmiterea ei față de noi. Această moștenire apostolică o avem și noi.

Catolicii au întunecat Tradiția apostolică. Protestanții s-au apucat să îndrepte lucrurile – și mai rău au făcut... La catolici este un singur Papă, iar la protestanți – orice protestant este papă...

Eu tot sprijin Tradiția apostolică pe care Sfânta Biserică Ortodoxă o are ca izvor de învățătură alături de Sfânta Scriptură...

Ceea ce este lăsat de apostoli alcătuiește viața creștină și s-a transmis ca atare din generație în generație neschimbat, intrând în același timp în scrierile părinților încă din veacul întâi... [VI, 974]

Înșelarea

Este îndreptățită teama de înșelare... Există înșelarea minții – înfumurarea – și există înșelarea exterioară – luminile, sunetele, figurile de diferite feluri... Scuipați pe toate acestea... Sunt ale vrăjmașului. [II, 256]

Fugiţi de preţuirea de sine... V-aţi adâncit în simţirea propriei păcătoşenii şi nimicnicii?... Nu este nici o înşelare aici. Înşelare este atunci când omul se simte ceva... şi nu este nimic. [III, 446]

Vă temeţi de înşelare... Trebuie să vă temeţi... Dar evitaţi înşelarea principală şi nici celelalte nu vor avea loc. Înşelarea principală înseamnă **a gândi şi, mai rău, a simţi că eu sunt ceva, în timp ce eu nu sunt nimic**. Eu numesc acest lucru **autoapreciere**... Luaţi aminte la ea şi socotiţi-o vrăjmaşul vostru cel dintâi. Nu-i daţi voie să se sălăşluiască înlăuntru – altfel vă va pierde... Iată lecţia apostolică: *Căci de se socoteşte cineva că este ceva, deşi nu este nimic, se înşală pe sine însuşi* (Gal. 6, 3). [IV, 692]

Din acestea trei – din propriul gust, propria voie şi propria părere – se compune duhul cel vătămător al înşelării. [IV, 722]

Există un duh al înşelării, care, nu se ştie cum, învăluie sufletul cu viclenia sa şi încâlceşte gândurile lui astfel încât sufletul crede că este smerit, dar în interior ascunde mândria. Tocmai de aceea trebuie să privim ţintă în inimă. Mai bune decât orice aici sunt purtările exterioare smerite. Dar, dacă ele nu există, atunci trudiţi-vă singuri asupra voastră, deprinzându-vă să-i priviţi pe toţi de jos în sus... [IV, 728]

Împărtăşania

Spovedania şi Sfânta Împărtăşanie sunt neapărat necesare: una curăţeşte, cealaltă este baia, plasturele şi hrana. Trebuie să ne împărtăşim în toate cele patru posturi. Şi mai putem adăuga, în Postul Mare şi cel al Naşterii Domnului să ne împărtăşim de două ori... Şi mai putem adăuga, dar nu prea mult, ca să nu devenim neglijenţi faţă de împărtăşanie. [I, 185]

Sfânta Împărtăşanie îşi arată puterea nu datorită vredniciei noastre, ci datorită bunătăţii lui Dumnezeu. Iar pregătirea pentru împărtăşirea cu vrednicie este spovedania păcatelor cu hotărârea fermă de a nu ceda păcatului şi de a nu omite nimic bun care trebuie făcut. Fermitatea şi râvna aceasta sunt rădăcina şi temelia vieţii. Când ele există, casa pentru Domnul este pregătită. [I, 189]

Ca să nu fie spre păcat (sfânta împărtăşanie), trebuie să curăţim păcatele prin pocăinţă şi, apropiindu-ne, să ne apropiem cu credinţă şi cu frică, cu zdrobire de inimă, fără să visăm la vreo superioritate faţă de ceilalţi care nu se împărtăşesc, ci întotdeauna să avem sentimentul smereniei şi al umilinţei. Principalul este să avem dorinţa şi râvna de a face pe plac lui Dumnezeu, nu nouă. Căci, şi atunci când facem bine, tot nouă ne putem face pe plac. [II, 343]

Ceea ce vi se întâmplă în timpul postului dinaintea împărtăşaniei... frica, neliniştea... trebuie să spunem că vin de la vrăjmaşul. El, probabil, se agită în jurul vostru. Spovedania, însă, şi împărtăşania îl ard şi îl gonesc. De aceea el, prevăzând acest lucru, stârneşte neliniştea. Osteniţi-vă să nu vă abateţi de la pomenirea lui Dumnezeu, nici de la pomenirea morţii... Ele nu numai în timpul postului, ci oricând îl gonesc pe vrăjmaşul şi îl ard şi nu îi dau voie să se apropie de voi. Singuri vedeţi cât de mântuitor este pentru voi postul dinaintea împărtăşaniei... Şi tot singuri vă puteţi hotărî să postiţi mai des. [III, 474]

Străduiţi-vă să duceţi postul până acolo încât să vă mulţumească. Chiar dacă am spus „mai des", nu trebuie neapărat să înmulţiţi, deoarece frecvenţa aceasta anulează o mare parte din evlavia faţă de cel mai important lucru... Mă refer la post şi împărtăşanie. După cât se pare, v-am scris că este de ajuns să postiţi şi să vă împărtăşiţi în fiecare post mare din cele patru. [III, 500]

Părtaş pe deplin vrednic la Trupul şi Sângele lui Hristos nimeni nu se poate socoti. Toţi se alină cu mila lui Dumnezeu... Domnul îi iubeşte pe cei ce se împărtăşesc şi îngăduie cu milostivire lipsurile din starea pe care sufletul se cuvine să o aibă. Apoi împărtăşania însăşi încetul cu încetul îndreaptă lipsurile acestea. [IV, 607]

Faptul că simţiţi atacuri, mai ales când vă hotărâţi să postiţi, este cursa vrăjmaşului. El se sileşte fie să vă abată de la post, fie să vi-l strice. Însă, dacă vă împotriviţi lui şi nu cedaţi, acesta este semnul biruinţei, nu al rănirii şi nu numai că nu vă împiedică apropierea de Taine, dar, dimpotrivă, este cea mai frumoasă podoabă a acestui lucru al lui Dumnezeu, adică a împărtăşaniei. [IV, 682]

Cu privire la deasa împărtăşire nu putem spune nimic nefavorabil... Însă o dată pe lună sau de două ori – este cea mai bună măsură. În dăruirea pieselor de schimb pe drum celui ce merge, de asemenea, nu văd nici un păcat. Şi înainte se întrebuinţa această măsură şi acum poate fi întrebuinţată. Şi este schimbată nu din pricina nepotrivirii lucrului, ci a unor abuzuri. Când nu se presupune că este abuz, putem face loc vechiului obicei. [IV, 757]

Împărtăşania este un mare bun. Şi aţi face bine dacă v-aţi hotărî să vă împărtăşiţi mai des – nu numai în posturi, dar şi între ele. [VIII, 1276]

Slavă lui Dumnezeu că v-aţi împărtăşit. Faptul că în simţire nu vi s-a adeverit efectul binefăcător al acestei Taine, trebuie să-l atribuiţi lipsei de sănătate şi, prin urmare, lipsei de încordare duhovnicească. Dar lucrarea Tainelor nu întotdeauna se reflectă în simţire, ci se desfăşoară în chip tainic... [VIII, 1376]

Originea omului

Dumnezeu ne-a creat şi ne-a cinstit cu chipul Său ca noi să trăim întru El, să fim în legătură vie cu El. În rai aşa a şi fost. Însă căderea protopărinţilor a rupt această legătură. [I, 89]

Predica

Propovăduirea de la catedra bisericească este un dar deosebit. Cei ce chibzuiesc bine şi scriu cugetări bune sunt mulţi. Însă în predică părerea ocupă un loc secundar; iar când un militant scrie şi vorbeşte cu autoritate... şi aici cu cât există mai puţine păreri, cu atât mai bine. Cea mai bună predică este aceea care se încheagă şi se revarsă singură... [I, 127]

Domnul Iisus Hristos a spus: *Trebuie să binevestesc împărăţia lui Dumnezeu şi altor cetăţi, fiindcă pentru aceasta am fost trimis* (Luca 4, 43). **Preoţimea** noastră trebuie să-şi însuşească cuvintele *fiindcă pentru aceasta am fost trimis* ca **lege nestrămutată**. Şi apostolul i-a poruncit în persoana Sfântului Timotei: *Propovăduieşte cuvântul, stăruieşte cu timp şi fără de timp, mustră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare şi învăţătura* (II Tim. 4, 2). Adevărul pe pământ l-au adus Domnul şi Duhul Sfânt, Care i-a umplut pe apostoli în ziua Cincizecimii. Transmiţătorii lui sunt gurile iereilor lui Dumnezeu. Cine dintre ei îşi zăvoreşte gura, uitându-şi datoria de a binevesti şi aşteptând necazul pentru că nu binevesteşte (cf. I Cor. 9, 16), acela îngrădeşte calea adevărului, care este cerut de sufletele credincioşilor (cf. Luca 11, 52). De aceea se şi chinuie sufletele

credincioşilor, neprimind adevărul, şi iereii înşişi trebuie să simtă chinul din pricina adevărului care, negăsind ieşire, îi apasă. Uşuraţi-vă, iereii lui Dumnezeu, de această povară şi sloboziţi râurile cuvintelor lui Dumnezeu (cf. Ioan 7, 38) spre bucuria voastră şi spre înviorarea sufletelor încredinţate vouă. Când vedeţi că în voi înşivă nu există adevărul, luaţi-l: există în Sfânta Scriptură (cf. Ioan 5, 39) şi, umplându-vă cu el, propovăduiţi-l fiilor voştri duhovniceşti: numai nu tăceţi. Propovăduiţi, căci la aceasta aţi fost chemaţi. [II, 247]

Mulţimile trebuie să fie învăţate... Dar iereii lui Dumnezeu tac mai tot timpul, vorbesc când şi când şi toţi parcă din deşteptăciunea lor. [II, 369]

Cuvântul rostit din inimă cu binecuvântarea lui Dumnezeu nu poate fi neroditor. [III, 384]

Vi s-a dat harul nu numai de a învăţa, dar şi de a lucra. [III, 494]

Vedeţi, toată nenorocirea constă în popii care tac! Trebuie să tocmim haiduci[22] şi să-i târâm pe toţi după „axioşi". [VII, 1129]

Şi sfaturile trebuie să fie spuse mai vioi... Fiecare trebuie să devină mai vioi. [X, 292]

Spuneţi predici?! Trebuie să vă deprindeţi... când cu ale voastre, când cu cele tipărite. Neapărat – în zilele de sărbătoare şi duminică, la utrenie şi la liturghie. Şi va fi bine. Poporul iubeşte învăţătura şi va veni cu dragă inimă să o asculte. Şi astfel, valoarea preoţiei va deveni mai mare când se va rosti predica. [X, 298]

[22] Haiduc – lacheu la trăsură în Rusia în epoca feudală (n.r.).

Simplitatea

Cu cât este mai simplă viața, cu atât mai bine. Simplitatea şi smerenia sunt cele două aripi care ne ajută să zburăm iute. [V, 771]

Simplitatea este trăsătura nedespărțită a smereniei, de aceea, când nu există simplitate, nu există nici smerenie. Simplitatea nu este vicleană, nu este bănuitoare, nu este asupritoare, nu se vede pe sine, nici o importanță nu-şi dă sieşi, nu se crede deşteaptă şi tot aşa. Smerenia înseamnă toate acestea. [V, 800]

Beția

Băutura, chiar şi puțină fiind, mănâncă viața şi se aseamănă oarecum cu sinuciderea lentă. [VIII, 1263]

A bea până la fund înseamnă a nu cunoaşte binele. Şi sănătatea este mai puternică şi mai trainică atunci când oamenii nu beau deloc. Cel ce nu bea, întotdeauna este vioi, sprinten la lucru. [VIII, 1352]

Indiferența

Nu toți cei care par indiferenți sunt indiferenți. Sunt mulți cărora nu le place să vorbească despre sine, ci păstrează în ei cugetările duhovniceşti şi rațiunea duhovnicească. [III, 526]

Bucuria

Bucuria noastră este că El nu dispreţuieşte nici cele mai mici elemente ale acestui devotament al nostru [ca robi faţă de Dumnezeu], ci, îndată ce sufletul nostru se urneşte spre acest lucru, este prezent şi El. [II, 308]

Bucuria curată este bucuria lui Dumnezeu; dar, atunci când în ea există ceva necurat, este a vrăjmaşului... Şi atunci trebuie să ne rugăm. [IX, 141]

Arţagul

Cu arţagul trebuie să ne luptăm. Primul pas este să nu cedăm... să strângem din dinţi şi să plecăm... De fiecare dată să ne rugăm până la lacrimi... Ne putem bate chiar cu nuiaua. Dumnezeu se va milostivi şi ne va vindeca. [IV, 752]

Raţiunea omului

Mintea este sabie cu două tăişuri – şi taie şi înjunghie adevărul. [II, 209]

Simţiţi împrăştierea gândurilor: păziţi-vă. Este foarte primejdios. Vrăjmaşul vrea să vă împingă într-un loc întunecat şi acolo să vă ucidă. Gândurile încep să rătăcească din pricina împuţinării fricii şi a răcirii inimii. [IV, 732]

Gândurile lui Dumnezeu se află faţă de ale noastre ca cerul faţă de pământ! [IV, 754]

La atenție întotdeauna trebuie să adăugați raționamentul, ca să cercetați cum se cuvine cele ce se petrec în interior și sunt cerute în exterior. Fără raționament și atenție nu ajungeți nicăieri. De unde să luați raționamentul? Din conștiința luminată de cunoașterea voii lui Dumnezeu, exprimată în Evanghelie și în epistolele apostolești. [V, 764]

Pentru ca mintea să nu rătăcească, trebuie să aveți un asemenea simțământ încât să fiți închiși în inimă cu Dumnezeu, și pentru alte gânduri nu va fi loc. [V, 800]

O bătrânică spunea drept că pentru înfrânarea minții de la rătăcire este bine să ne închipuim lucrul prin imagini... Este posibil... Dar nu avem motiv să ne legăm de o imagine. Domnul acum este în slavă, șade de-a dreapta Tatălui și toți sfinții sunt în jurul Lui. Ni-L putem închipui așa. Dar este mai bine să ne descurcăm fără imagini, căci închipuirea este o forță rudimentară. Mai bine să stăruim în credința că Domnul este aproape, decât să ni-L închipuim. Bătrânica s-a obișnuit și imaginea Domnului răstignit s-a unit la ea cu rugăciunea inimii, în care constă totul. Faptul că ea se adâncește în rugăciune până la uitarea tuturor lucrurilor este cu adevărat mila lui Dumnezeu, pentru smerenia ei, fără de care nu i s-ar fi dat acest lucru... [V, 896]

Rațiunea înseamnă contemplare... Rugăciunea lăuntrică nu se săvârșește fără contemplare, care este propriu-zis vederea lui Dumnezeu înaintea noastră. Ea este, de asemenea, asociată cu meditația dumnezeiască. Este cercetarea sfintelor taine ale lui Dumnezeu, arătate nouă de El: a existenței lumii, a păzirii lumii, a providenței, a întrupării, a mântuirii fiecăruia și a sfârșitului fiecăruia – o cercetare uneori cu raționament și chibzuință, iar alteori cât se poate de simplă. [VI, 1006]

Meditația dumnezeiască este cugetarea profundă fie la lucrarea mântuirii în general, fie la un anumit subiect care intră în alcătuirea ei. Îndată ce vă treziți, cuprindeți totul cu mintea – de la facere până la A Doua Venire, judecată și hotărârea privind soarta tuturor. Acest lucru îl puteți face repede... Și păstrați rugăciunea până când veți fi în siguranță. Apoi luați un subiect și vă adânciți în el până când vă va cuprinde inima... Și în această îmbrățișare faceți-vă apoi rugăciunea... Și așa toată ziua... Amestecați meditația dumnezeiască cu rugăciunea. [VI, 1044]

Rațiune! Rațiune! Ești și blestemată și lăudată! Dar și aceia care te blestemă știu că fără rațiune nimic nu pot face; și aceia care te laudă văd că multe lucruri bune de nimic scornești. Nici credința, de asemenea, fără rațiune nu este cu putință, dar, dacă o slobozim aici, ca lupul la oi, se ține de multe nebunii; trebuie să o stăpânim și să o introducem în sfera credinței, numai să o ținem tot timpul în frâu. Adevărata întrebuințare a rațiunii ar fi următoarea: să luați dogmele sănătoase ale credinței și să le sădiți pe toate în rațiune, astfel încât să fie în ea plămădite împreună cu esența ei, ca și începuturile ei naturale. Când este făcut acest lucru, atunci puteți spune cum vreți: credință rațională sau rațiune credincioasă; același lucru va reieși. Această rațiune în sfera credinței nu slobozește nimic care să poată strica glasul acesteia... De exemplu, superstiția și altele. La fel, atunci când știința începe să clădească, nu slobozește nimic care să fie împotriva rânduielilor credinței. Dimpotrivă, pretutindeni în sfera științei arată urmele reflectării credinței. Dacă oamenii noștri de știință ar ține minte această normă în cadrul formării intelectualilor, atunci nici nu se va pune întrebarea despre credința rațională sau despre rațiunea credincioasă. [IX, 132]

Împrăştierea

V-aţi împrăştiat. Acesta este primul atac al vrăjmaşului faţă de alcătuirea voastră lăuntrică. Îngrijiţi-vă să intraţi în legătură cu ceilalţi şi să vă faceţi treburile astfel încât împreună cu acestea să-L pomeniţi şi pe Domnul şi totul să săvârşiţi şi să spuneţi cu conştiinţa că Domnul vă este aproape, şi toate să le îndreptaţi spre a-I fi Lui pe plac. [III, 518]

Nu vă împrăştiaţi. Şi, îndată ce observaţi că mintea a pornit să rătăcească, întoarceţi-o iarăşi. Deprindeţi-vă să trăiţi cu pomenirea lui Dumnezeu şi pomenirea morţii. Acestea vă vor dărui căinţa şi nu-i vor da voie minţii să rătăcească. [V, 902]

Râvna faţă de Dumnezeu şi mântuire

Pentru faptul că Domnul v-a chemat la credinţă nu se cere nimic deosebit, doar să fiţi cu adevărat devotaţi credinţei. Şi să fiţi recunoscători pentru că Domnul v-a chemat din întuneric la lumină. [I, 89]

V-aţi descris astfel încât, în realitate, reiese că sunteţi smochinul cel neroditor. Ce dacă este aşa? Căci conştiinţa de felul acesta este foarte folositoare când aveţi râvnă pentru mântuire, deoarece în chip firesc aprinde această râvnă îndată ce începe să se stingă sau să se răcească... Dacă râvna se însufleţeşte pe această cale, atunci osteniţi-vă să ajungeţi mai des la acea conştiinţă a nerodirii şi ea nu vă va lăsa să rămâneţi fără rod atunci când o veţi avea în stăpânirea voastră. [I, 117]

Vrăjmaşul, de obicei, atât timp cât râvna este puternică, nu se apropie de cel râvnitor, dar, când râvna este puţină şi flacăra ei este slabă, începe să se apropie şi principalul lui scop este să răcească întru totul această râvnă... Pe măsura răcirii râvnei pleacă harul... Iar primejdia căderii este aproape. Vrăjmaşul începe să stârnească atracţia către lucrurile rele dinainte. Şi, îndată ce izbuteşte să atragă omul într-un anumit păcat, se aşază şi începe să gonească ceea ce este bun, ca răzbunare pentru împotrivirea faţă de el. [I, 185]

Râvna este lucrarea harului şi dovada că acest har este tot timpul prezent în voi şi naşte viaţa harică... Atât timp cât există râvna, este prezent şi harul Sfântului Duh. Ea este flacăra. [III, 384]

Toată puterea se află în sentimentul neîncetat faţă de Dumnezeu, sentiment care să se întărească cum ştie. Iată legea! De vreme ce sentimentul acesta există, toate pravilele pot fi înlocuite numai de el; dar, de vreme ce nu există, nici o osteneală de citire a rugăciunilor nu îl poate înlocui. Rostirea rugăciunilor este menită să hrănească sentimentul acesta şi, dacă nu îl hrăneşte, se săvârşeşte în zadar. [III, 434]

Şi mersul pe jos în pelerinaje este folositor pentru exerciţiul râvnei faţă de Dumnezeu. [III, 489]

Îngâmfarea

Din **îngâmfare** ies două lucruri: **fălirea** înaintea sinelui şi **osândirea** celorlalţi. Iată troica cea rea care merge în goană spre dezastru. Trebuie să deshămăm aceşti cai nărăvaşi şi să ne descotorosim de ei. Atunci vom merge mai încet, dar vom ajunge mai departe. [IV, 709]

Din autoapreciere ia naştere îngâmfarea; datorită îngâmfării pleacă harul: căci urât înaintea Domnului este orice îngâmfat. [VI, 967]

Lepădarea de sine

Binevoiţi să vă întipăriţi în minte că, din clipa trezirii până în clipa închiderii ochilor spre somn, tot timpul trebuie să vă conduceţi treburile astfel încât toată ziua să fie un lanţ neîntrerupt de acte ale lepădării de sine şi toate pentru Domnul, înaintea feţei Lui spre slava Lui. Actele lepădării de sine nu sunt ceva colosal, ci se desfăşoară printre treburile obişnuite ale vieţii şi constau în hotărâri lăuntrice şi întorsături ale voinţei. Ele pot avea loc prin fiecare cuvânt, privire, mişcare şi prin orice lucru mărunt. Trăsătura lor distinctivă este aceea de a nu îngădui propria plăcere nici în mult, nici în puţin, ci în toate a fi împotriva sinelui. [I, 117]

Principala lepădare de sine: *Să se lepede de sine oricine doreşte să vină după Mine* – a spus Domnul (Matei 16, 24). Se cere lepădarea deplină de voia proprie, de gândurile proprii, de dorinţele proprii, de propria plăcere privind mâncarea, băutura, somnul, nedorinţa de a munci şi lepădarea strictă de viaţă este adevărata viaţă călugărească. [I, 133]

Necruţarea faţă de sine. Binevoiţi să o iubiţi... şi să nu o lăsaţi să plece de la voi... Necruţarea făureşte crucea lăuntrică, iar aceasta vă dă împreună-răstignirea cu Domnul Hristos, pentru care Domnul tot în acest timp vă va răsplăti şi cu bunuri duhovniceşti... cu mângâieri şi cu tăria care este gata pentru orice osteneală. În aceasta se află şi mijlocul pentru neîngăduirea şi alungarea **moliciunii duhului, a uscăciunii şi a lipsei de viaţă**... Mergeţi întotdeauna împotriva sinelui şi nu vă acordaţi nici o clipă de odihnă, mai ales nu printr-o desfătare trupească... [I, 196]

Egoismul, mila de sine şi iubirea de sine

Luaţi seama ca nu cumva să aveţi **preţuirea de sine**, adică sentimentul că însemnaţi ceva sau contrariul – absenţa acestui sentiment şi gândul că nu însemnaţi nimic. Acesta este cel mai tainic sentiment, însă el le învârte pe toate în viaţă. Din partea lui vine prima cerinţă, ca totul să fie după voia noastră şi, dacă acest lucru nu se întâmplă, cârtim împotriva lui Dumnezeu, iar pe oameni ne supărăm. Tot de la el vine încredinţarea că toţi putem lucra şi clădi singuri, punând în aplicare mijloacele născocite de noi şi aşteptăm ca totul să şi fie aşa cum am gândit. De aici reiese că începem lucrul fără rugăciune sârguincioasă şi tot aşa îl continuăm şi îl sfârşim iarăşi cârtind dacă ceva nu este după voia noastră sau cu sentimentul mulţumirii de sine dacă este după voia noastră. La Dumnezeu în toate acestea ne gândim ca la o persoană străină, nu ca la o persoană activă. Aşadar, luaţi seama ca nu cumva să faceţi acest lucru şi, dacă îl faceţi, fie şi în mică măsură, îngrijiţi-vă să reînnoiţi în voi sentimentul nimicniciei

voastre în toate privințele. Şi întotdeauna rugați-L pe Domnul pentru aceasta. [I, 120]

Viața trăită cu mulțumire de sine consumă tot ceea ce viața reală şi grea merită de la Dumnezeu; şi în lumea cealaltă va trebui să se înfățişeze cu mâinile goale. [I, 128]

Asupra nimicirii autoaprecierii trebuie numai o dată să vă osteniți, iar apoi vă va fi uşor să o scoateți la capăt cu ea şi curând va muri de tot. Atunci se va şi forma în suflet un anumit sprijin al lumii lăuntrice! Autoaprecierea, când există, nu numai purtarea față de oameni o tulbură, ci tulbură şi atitudinea față de Dumnezeu; şi este vicleană, ca diavolii, şi se ascunde cu iscusință în cuvinte smerite, sălăşluindu-se în inimă... Bine faceți că vă căiți pentru aceste sentimente şi le dezvăluiți părintelui duhovnic. Dar se pare că faceți acest lucru când vă descărcați mânia pe cineva, însă chiar şi numai sentimentele, chiar dacă nu izbucnesc în afară, trebuie să le dezvăluiți... Acest lucru se află în rândul mijloacelor de distrugere a autoaprecierii. Autoaprecierea distruge toată viața, de aceea trebuie să ne ostenim asupra nimicirii ei... Vă plângeți după aceasta de **îngâmfare** şi **mărire de sine**... Acestea sunt fiicele cele întâi născute ale prețuirii de sine. Rugați-L pe Domnul să vă izbăvească de ele. [I, 132]

Egoismul este rădăcina păcatelor. Cel ce se depărtează de Dumnezeu, la ce altceva se poate opri dacă nu la sine. Şi se opreşte. Şi iată egoismul. [I, 137]

Mila de sine... este primejdioasă şi dăunătoare. Dacă trebuie să fii indulgent cu tine datorită bolii, nu-i nimic. Dar dacă sub pretextul bolii faci acest lucru, atunci este rău. Aici este evidentă **viclenia față de tine însuți** – cea mai rea dintre toate vicleniile...

Autocompătimirea şi satisfacerea propriei plăceri mărturisesc direct că în inimă domneşte **eu**, nu Domnul. Iubirea de sine este păcatul care locuieşte în noi, din care

provine toată păcătoşenia şi care îl face păcătos pe om în întregime, din cap până în picioare, atât timp cât are loc în suflet. Iar când omul este păcătos în întregime, cum să vină harul la el? Nu vine, aşa cum nu vine albina acolo unde este fum. Prezența iubirii de sine este semn că întâia hotărâre de a sluji Domnului nu s-a format pe deplin, nici cu izbândă. Hotărârea aceasta are două finaluri: primul, *să se lepede de sine*, şi al doilea – *şi să-Mi urmeze Mie*... (Matei 16, 24). Primul cere înăbuşirea totală a egoismului sau a iubirii de sine şi, prin urmare, neîngăduirea satisfacerii propriei plăceri, nici a milei de sine, mici sau mari. Prin urmare, la cel în care ele există, hotărârea nu a fost deplină. [II, 316]

Vă plângeți de mila de sine şi nu puteți să nu vă plângeți de ea. Este cel mai linguşitor prieten, care nu este rău, dar în orbirea sa propune întotdeauna sfaturi rele, care par, totuşi, atât de bune încât nu aveți putere să vă împotriviți lor. De aceea aveți dorința de a vă satisface propriile plăceri; în urma ei egoimsul se măreşte şi îşi lărgeşte cercul tot mai mult. [III, 526]

A vă birui propria voie, ştiind că este mai bine să o refuzați decât să o ascultați, este jertfă plăcută înaintea lui Dumnezeu, pentru care veți fi răsplătiți cu mângâiere lăuntrică. Dar a scăpa aceste ocazii de biruință asupra voastră înseamnă a pune lucrarea plăcută lui Dumnezeu mai prejos decât satisfacerea voii proprii. [III, 534]

Întrebarea voastră: „Ce să facem cu **eu**?" este foarte firească în sufletul care a pornit pe calea către cunoaşterea de sine. Ce să faceți? Să-l fărâmați şi să-l faceți praf... Toată viața acestui lucru este menită... Metoda pentru acest lucru este simplă: nu-l ascultați pe **eu** şi împotriviți-vă lui. Lucrarea lui înseamnă să aveți încredere în mintea voastră, să urmați voința voastră şi să consimțiți la sentimentele voastre. Cea mai concretă manifestare a

vieții lui este autocompătimirea... Lepădarea de orice manifestare a lui **eu** și lucrarea împotriva lui sunt prefacerea lui în praf... Porunca cu privire la acest lucru ați auzit-o din gura Domnului Însuși: *să se lepede de sine* (Matei 16, 24). Începeți să vă supravegheați pe voi înșivă... și observați manifestarea **eului** vostru... și apoi împotriviți-vă lui... în toate – și mari și mici. [VI, 961]

Mila de sine, după cum se vede, o priviți foarte superficial, socotind cazurile cedării față de ea acte neînsemnate. Aici este marea voastră greșeală. Cazurile de autocompătimire sunt propriu-zis neînsemnate, dar prezența în suflet a acestei autocompătimiri nu este neînsemnată. Căci ce înseamnă ea? Înseamnă că satisfacerea propriei voastre plăceri este mai puternică decât lucrarea cea plăcută lui Dumnezeu. [VIII, 1454].

Îmi scrieți să mă rog pentru izbăvirea voastră de satisfacerea voii proprii. Cum să mă rog pentru aceasta? Dumnezeu nu va auzi. El aude numai rugăciunea celor care nu-și satisfac voia proprie. Și pe omul însuși, pe fiecare, Dumnezeu îl aude numai atunci când el nu suferă din pricina acestor fiice întâi născute ale păcatului. Numai celor care nu au milă de sine și nu-și satisfac propria voie Domnul le dă har și izbândă. Și cere ca omul însuși să dovedească lipsa lor, ca arvună pentru faptul că merită să i se arate milă. [VIII, 1454]

În prezența celorlalți putem fi indulgenți cu noi dintr-un anumit motiv rațional, dar când suntem singuri: niciodată. Acesta este cel mai rău dintre cele mai mari rele. [IV, 705]

Viața lumească

Nu faceți cunoștință cu oameni petrecăreți, ci cu oameni temători de Dumnezeu. [I, 89]

Duhul vieții lumești lucrează ca oxidul de carbon... Tot iese și se răspândește, dar nu se simte... Iar apoi dintr-o dată îți înverzește ochii și te doboară la pământ... [VI, 944]

Eu cred că după petreceri este mai bine să procedăm așa cum proceda Iov. Copiii lui petreceau în fiecare seară. Iar el dimineața aducea pentru ei jertfă înaintea lui Dumnezeu spre curățire, zicând: „Dacă ei au greșit cu ceva..." Și voi după veselie trebuie să faceți același lucru. În timpul distracției, gândurile nu știu încotro s-o apuce și cuvintele curg, ca șiroaiele de ploaie, unde nimeresc, căci nu au făgaș. Dar Domnul este aproape și vede totul și de toate ține cont... De aceea, după distracție este mai bine să ne rugăm: „Iartă-mă, Doamne, dacă am greșit cu gândul și cu cuvântul..." [VI, 944]

Amintiți-vă zicala populară: „Să te ferești de primul pahar". De unde a luat naștere această zicală? Din experiența potrivit căreia, după ce ai băut un pahar, este greu să te abții de la următorul... Și atunci începe șirul. Aceasta este puterea plăcerilor materiale asupra inimii noastre slabe! Vâltoarea și furtuna petrecerilor lumești au aceeași trăsătură...

Petrecerile lumești sunt ca oxidul de carbon. Nici nu simțiți cum vă asfixiați. [VI, 945]

Distracțiile ne fac să uităm de noi pentru o clipă, iar apoi ne lasă fără milă în voia tristeții și a plictiselii. Să ne ferească Dumnezeu. Ar fi mai bine să mergem undeva în pelerinaj. Aceasta este o sfântă „petrecere". [IX, 144]

Libertatea

Îndemnul nu înseamnă necesitatea de a lucra, ci propunerea lucrului. Lucrul este propus, sufletul chibzuieşte dacă să-l facă sau nu şi hotărăşte – să-l facă sau nu. Nimeni nu poate constrânge sufletul să ia această hotărâre. Singur hotărăşte. Aici nici puterea dumnezeiască nu are influenţă şi prin nici un semn nu leagă libertatea sufletului. Protopărinţii noştri au căzut. De ce? Au găsit că este mai bine să nu împlinească porunca şi au încălcat-o. Şarpele a propus. Eva a chibzuit şi a găsit că el nu propune ceva rău şi, după această chibzuinţă a ei, a hotărât să rupă fructul şi să guste din el. Nimeni nu a silit-o să ia această hotărâre.

La fel au căzut şi duhurile, desigur, în urma chibzuinţei şi a hotărârii personale cum că este mai bine să nu-L asculte pe Dumnezeu şi să trăiască după priceperea lor. Au chibzuit aşa şi au căzut de la Dumnezeu. Nimeni nu i-a silit să ia această hotărâre. Şi fiecare suflet lucrează aşa. Îndemnuri pot fi multe şi foarte puternice, dar hotărârea depinde întotdeauna de voinţa sufletului. Ea poate hotărî şi împotriva tuturor îndemnurilor puternice. Luaţi-i ca exemplu pe mucenici! Le stăteau înainte instrumentele de tortură, li se făgăduia o viaţă liniştită, uneori de o parte şi de alta stăteau mama şi tatăl lor şi încercau să-i convingă să arunce puţină tămâie în jertfelnicul dinaintea idolului, iar alteori, în afară de aceştia stătea şi soţia cea tânără, iubită şi încă cu copilul. Câte îndemnuri! Iar mucenicul hotăra cu totul împotriva lor. Nu era el liber?! Şi cel care cădea cădea prin hotărâre liberă. Conştientizând astfel că hotărârea e liberă şi depinde întotdeauna de voi, trebuie să presupuneţi că atotştiinţa lui Dumnezeu nu are influenţă decisivă asupra ei. Însă această problemă a fost rezolvată demult şi în mod

foarte mulțumitor. Anume, Dumnezeu prevede, deoarece vede hotărârile libere ale voinței. Aceste hotărâri alcătuiesc obiectul atotvederii şi îl alcătuiesc în felul în care se arată, anume ca hotărâri libere. [VIII, 1462]

Despre libertate. Oricât de puternice ar fi îndemnurile, toată hotărârea lucrului aparține persoanei care lucrează; şi fiecare simte momentul când rosteşte în interior: aşa şi aşa trebuie să fac. În aceasta și constă esența libertății. Şi nici o putere nu o poate smulge din suflet. [VIII, 1465]

Sfinții

Nimeni nu ştie să răscolească sufletul adormit aşa cum ştie Sfântul Efrem [despre Psaltirea Cuviosului Efrem Sirul]. [I, 94]

Simeon Noul Teolog este o comoară neprețuită. El ne insuflă mai puternic decât toți râvna pentru viața lăuntrică plină de har. Şi scrie simplu. [III, 527]

Citiți-l pe Simeon Noul Teolog. Eu recitesc acum, pentru însemnarea greşelilor de tipar, cuvintele lui care au fost incluse în prima ediție. Cât de ferm expune el aici esența lucrurilor vieții creştine... stabilindu-i originea ca fiind de la Domnul Mântuitorul – exclusiv. Şi totul la el este expus atât de clar, încât necondiționat supune mintea şi cere ascultare. De ne-ar ajuta Domnul măcar puțin să ajungem pe acel făgaş pe care el îl duce pe cel ce voieşte să se mântuiască. [IV, 575]

L-ați citit demult pe Sfântul Simeon Noul Teolog? Apucați-vă să-l citiți din nou. Cuvintele lui sunt foarte puternice... [IV, 617]

Bine ați făcut că v-ați apucat să-l citiți din nou pe Sfântul Simeon. Este părintele care vă trezește cel mai repede. [IV, 659]

Toate celelalte cărți ale lui [ale Sfântului Vasile cel Mare] sunt pline de înțelepciune și foarte ziditoare de suflet. Veți vedea! La el predomină vederea minții. La Sfântul Ioan Gură de Aur există mai multă cordialitate și putere de convingere prin simplitatea vorbirii. [IV, 660]

Batiușka Serafim [de Sarov], când se uită la voi cu blândețe, nu mai aveți ce să vă doriți. Numai în această privire se află siguranța voastră deplină în privința vieții celei de suflet mântuitoare. Totul aici, însă, nu depinde de loc, ci de alcătuirea inimii. [VI, 683]

Sfântul Ioan Teologul descoperă înaintea ochilor minții voastre două tablouri: primul – al lumii celei mult-tulburate, arătând cu ce se ocupă ea și cât de deșarte sunt lucrurile ei; iar al doilea – al lui Dumnezeu, Celui bogat în mile, pe Care chiar dacă nu Îl vedem, totuși, avem posibilitatea să-L avem în noi prin puterea dragostei și, nevăzând, să-L vedem și, necunoscând, să-L cunoaștem cu inima mai bine chiar decât cu mintea. [IV, 689]

El [Simeon Noul Teolog] ne învață foarte mult frica de Dumnezeu. [V, 901]

Lucrurile sfinte

Moaștele sunt umbra învierii viitoare. [II, 266]

Cât de mare și nespusă este mila lui Dumnezeu – Crucea Domnului. În ea este toată nădejdea noastră. [III, 422]

Îndată ce un sfânt este proslăvit, el poate fi pictat pe orice icoană și în toate îmbinările de personaje și evenimente sfinte. [III, 511]

De ce unele icoane sunt făcătoare de minuni? Deoarece aşa voieşte Dumnezeu. Puterea facerii de minuni de la nimeni, în afară de Dumnezeu, nu este. Puterea aici nu este în icoane, nici în oamenii care aleargă la ele, ci în mila lui Dumnezeu... Ca stăpân al tuturor, Dumnezeu orice lucru îl poate preface în instrumentul milei Sale. [V, 935]

Sectele

Cine este cu Biserica este cu Domnul. Fiţi aşa, fără să vă lăsaţi în voia priceperii voastre, şi vă veţi afla pe calea mântuirii. [I, 89]

Fără Taine nu puteţi avea lucrul acesta [harul], dar, dacă vă autoînşelaţi, puteţi gândi aşa. Duhul cel înşelător a pus stăpânire pe toţi sectarii... Fără Taine sunt adevăraţi luptători împotriva Duhului Sfânt. [I, 116]

Născocitorii viziunii întunecate asupra vieţii de aici sunt budhiştii... De la Budha... La noi o răspândeşte în prezent contele L. Tolstoi – un nebun între nebuni... Iar la nemţi un anume filosof... Acesta este adevăratul sfârşit, cel în care se împiedică toţi cei ce se sprijină numai pe înţelegerea personală a adevărului... Adevărul lui Dumnezeu despre viaţă există pe pământ în toate credinţele, la toate popoarele. Necredincioşii sunt degeneraţi... Cei mai nefericiţi dintre nefericiţi!... [I, 186]

Iar molocanii stau departe de păgâni în ceea ce priveşte credinţa... Trebuie să-i deplângem şi să ne rugăm pentru ei şi, ocazional, într-o discuţie obişnuită să slobozim un cuvânt sau o frază spre mustrarea lor. [I, 188]

Despre molocanii de acum trebuie să judecăm cu mai multă îngăduinţă. Instigatorii poartă toată vina, căci aceştia înghit o dată cu laptele mamei erezia. [I, 189]

La voi acolo sunt ştundişti, nemţii din nord sunt aşa... Fiţi atenţi să nu dispară credinţa... Uitaţi, a şi început. [II, 215]

Doamne, miluieşte-ne! Până unde am ajuns?! În Pitera, în mod vădit, se formează o comunitate sectară. Este ceva asemănător molocanilor, numai că este străin şi aristocratic. Acum ştiţi. Pe preoţi, de exemplu, nici să-i vadă nu vor, nu numai să nu-i audă. [II, 217]

Vă trimit zece scrisori în Sankt-Petersburg. Împărţiţi-le cunoscuţilor mai vechi... dar şi prin oraş – celor neduhovniceşti care, după părerea voastră, nu le vor citi fără folos. Scrisorile sunt împotriva lui Paşkov, care este cel mai rău molocan şi cea mai tare vargă, la care nimic nu există – nici Biserică, nici Taine, nici preoţie, nici rugăciuni. Căiţi-vă, credeţi în Domnul şi trăiţi bine – toate sunt aici. Celelalte sunt date la o parte. Cu această predică cutreieră peste tot. Şi la el acasă adună oameni... şi pe mulţi i-a zăpăcit deja... Şi iată, îşi declară secta. O altă sectă, colaterală cu aceasta, este „obştea apostolică". Şi aceasta are activitate în Pitera. [II, 220]

Acest Lev [Tolstoi] nici o credinţă nu are. La el nu există nici Dumnezeu, nici suflet, nici viaţă viitoare, ci Domnul Iisus Hristos – ca simplu om. În scrierile lui există o hulă împotriva lui Dumnezeu, a Domnului Hristos, a Sfintei Biserici şi a Tainelor ei. El este nimicitorul Împărăţiei Adevărului, vrăjmaşul lui Dumnezeu, sluga satanei... (cf. Fapte 13, 8-10). Acest fiu al diavolilor a îndrăznit să scrie o nouă evanghelie, care este falsificarea adevăratei Evanghelii. Şi pentru aceasta este blestemat cu blestemul apostolic. Sfântul Apostol Pavel a scris: cine va propovădui o nouă Evanghelie să fie blestemat – *anatema* (Gal. 1, 8). [II, 228]

O anumită nevoie m-a determinat să cercetez pe deplin statutul molocanilor, adică istoria şi învăţătura lor. Istoria nu este un lucru foarte important, dar învăţătura este foarte importantă. Printre altele, punctele învăţăturii lor nu sunt nicăieri expuse aşa cum trebuie. Sunt scrise numai ideile, şi în mare parte cu cuvintele proprii, nu în termenii specifici molocanilor... [II, 238]

Mă întrebaţi cum să-i pomeniţi pe părinţii voştri care au murit sectari. În rugăciunea voastră particulară să-i pomeniţi şi să vă rugaţi pentru ei, adresându-vă milei nemărginite a lui Dumnezeu şi în seama ei lăsând soarta lor. Iar în biserică nu trebuie să-i pomeniţi. Biserica se roagă pentru fiii ei să-şi păstreze credinţa şi să izbândească în ea, iar pentru cei ce se află în afara ei se roagă ca ei să se întoarcă la credinţă şi să se unească cu ea. [III, 479]

Ştundiştilor nu le place să postească. Dar ei sunt luterani, pe ce bază au fost numiţi ştundişti? Trebuie să numim credinţa lor credinţă germană, deoarece nemţii au născocit-o şi nu demult – credinţa germană are trei sute de ani... Ea nu este prima apostată. Cea dintâi apostată este credinţa latină, ea s-a lepădat împreună şi cu nemţii şi cu englezii. Dar apoi nemţii şi englezii s-au lepădat de Papa când acesta a introdus unele nereguli în credinţa lor. [IV, 576]

Viața de familie

Viața conjugală nu închide ușile Împărăției Cerești și poate să nu împiedice nici duhul desăvârșirii. Totul constă nu în rânduielile exterioare, ci în dispozițiile, sentimentele și năzuințele interioare. [I, 116]

Desăvârșirea poate fi atinsă și în viața de familie... Trebuie numai să stingeți și să dezrădăcinați patimile. Spre toate acestea să vă și îndreptați atenția. [I, 131]

Copiii – toți sunt îngerii lui Dumnezeu. [I, 139]

Iată, acum sunteți stăpân și stăpână... De acum veți deveni întemeietorii unei noi generații. Trebuie să orânduiți lucrurile astfel încât nu numai să lăsați moștenire copiilor, dar și pe viitor să le dați acestora trup sănătos și suflet curajos... [I, 145]

Bine faci că stai tot timpul acasă. Rău este când cineva în familia sa nu-și găsește fericirea. Dacă o găsești, mulțumește-I Domnului. Dar străduiește-te ca întotdeauna să fie așa. Meșteșugul este unul singur: fiecare zi să o începi ca și cum ar fi prima după nuntă. [I, 146]

Păstrați cu soția iubirea voastră reciprocă. În aceasta este izvorul vieții fericite de familie. Însă trebuie să o păziți să nu se murdărească. [I, 147]

Numele la noi au început să fie alese nu pe placul lui Dumnezeu. Pe placul lui Dumnezeu iată cum trebuie să fie. Alegeți numele în funcție de zilele sfinte: fie în funcție de ziua în care se naște copilul, fie în funcție de ziua în care este botezat, fie la trei zile după botez. Aici totul se va face fără să se țină cont de vreun motiv omenesc, ci după cum va da Dumnezeu, căci zilele de naștere sunt în mâinile Lui. Și petrecerile de bucurie pentru nașteri au început, de asemenea, să se facă greșit. Dacă dai petrecere, schimbă totul pe alt ton și gata. Împarte la săraci și nevoiași ceea ce ar trebui să cheltuiești pentru petrecere. Și

acest lucru să-l faci fără să stai pe gânduri. Săracilor pe care îi trimite Dumnezeu să le împarți. Dumnezeu vede totul. [I, 152]

Cel mai mult să vă temeți să nu se piardă sau să nu se clatine cumva încrederea unuia față de celălalt. Aici este temelia vieții conjugale fericite. [I, 176]

Ceea ce v-ați dori pentru viața voastră de familie lăsați în voia lui Dumnezeu, rugându-vă cu sârguință, dar declarându-vă întotdeauna gata să primiți tot ceea ce binevoiește Dumnezeu să vă trimită, chiar dacă nu este ușor. [I, 187]

Familia este crucea vieții pentru bărbat! Rabdă, supunându-te Domnului, și fă tot ce ține de tine și lasă totul în voia lui Dumnezeu. [I, 189]

Profesiunea nu este deșertăciune: este lucrul lui Dumnezeu. Numai să o săvârșești întotdeauna pentru Dumnezeu, nu pentru altceva. La fel și în ceea ce privește viața de familie ai o datorie... A o împlini nu este deșertăciune. Numai să săvârșești faptele acestea cu conștiința că împlinești voia lui Dumnezeu. [I, 198]

Oamenii se mântuiesc nu numai în mănăstire. Și în viața de familie se mântuiesc și în orice stare și chemare. [II, 226]

...În ce constă mântuirea părinților? Principalul – în buna creștere a copiilor; trebuie să-i învețe toată calea cea bună. [II, 226]

Sunteți familiști. Și nu se poate să nu vă îngrijiți de cele ale vieții. Nici nu vă este interzis acest lucru, dimpotrivă, vă este poruncit să munciți ca să aveți leafă și să-i ajutați și pe alții. Trebuie numai să nu vă chinuiți cu grija și, lucrând, toată nădejdea să v-o puneți în Dumnezeu și tot ceea ce vă dă Dumnezeu în plus, să-I întoarceți Lui, prin cei săraci, ca o dijmă dată împăratului. [II, 254]

Eu întotdeauna le spun mamelor, care au grijă de copii... Voi sunteţi părtaşe la nevoinţa mucenicilor, să aşteptaţi şi cununa lor. [II, 300]

Cine trăieşte în familie, acela îşi va dobândi mântuirea prin virtuţile specifice familiei. [II, 328]

Concluzia generală, ce reiese din cuvintele Domnului este că legăturile de familie trebuie să fie subordonate trebuinţelor duhovniceşti. [III, 514]

Sentimentul bărbatului faţă de femeie şi al femeii faţă de bărbat sunt ceva firesc. Însă pot fi întotdeauna ţinute într-o asemenea măsură în care să nu clatine hotărârile bune ale voinţei. [IV, 595]

Ataşamentul vostru faţă de copilaşi nu poate ajunge departe... şi, dacă este puternic, nu este nici o nenorocire. Copiii buni sunt de rang îngeresc... [IV, 606]

Pricina slăbirii voastre este asprimea de care daţi dovadă în discuţia cu mama voastră. Asprimea presupune slăbirea respectului sau direct lipsa de respect, iar mai vădit decât ele – nerespectarea liniştii mamei voastre. Nu există păcat mai mare ca lipsa de respect şi jignirea adresate mamei. Un mare bine le este făgăduit celor ce-şi cinstesc părinţii. Iar cei ce nu-şi cinstesc părinţii sunt lipsiţi de acest bine. [V, 817]

Sunteţi soţie, mamă şi gospodină. Îndatoririle legate de acestea sunt mântuirea dumneavoastră. [V, 841]

Este datoria părinţilor să-i mustre pe copii... Şi de ce să se teamă? Cuvântul plin de iubire niciodată nu supără. Cel poruncitor nu aduce nici un rod. Ca Domnul să-i binecuvânteze pe copii să evite primejdiile, trebuie să vă rugaţi zi şi noapte. [V, 842]

Pe bărbat Dumnezeu l-a pus să fie protectorul femeii. Şi nu rareori, fără să conştientizeze el însuşi acest lucru, îi acordă femeii acele permisiuni sau interdicţii pe care i le insuflă Dumnezeu. [V, 858]

Rugați-vă cu sârguință pentru copii și Dumnezeu îi va păzi în bunele rânduieli pe cei care vor să fie păziți și caută acest lucru. [V, 866]

Fata care păstrează liniștea mamei este binecuvântată, iar fiul care nu-și cinstește cum trebuie mama și nu are grijă de liniștea ei își închide cerul deasupra sa și curmă îngăduința de acolo a binecuvântărilor dumnezeiești. [V, 879]

Taina căsătoriei trebuie neapărat să o primească toți creștinii în mod creștinesc. Dar guvernului cine îi interzice să socotească legal concubinajul nelegiuit nu pentru acești nelegiuiți, ci pentru copiii lor, care nu sunt cu nimic vinovați de fărădelegile părinților lor? Pentru siguranța lor sunt necesare anumite decrete, căci fărădelegea lor crește și se extinde... Biserica a făcut doar o cerere către guvern – să nu facă inovații... Și apoi, pe cei ce au intrat în concubinaj, în afara jurisdicției bisericești, să-i socotească nelegiuiți și să-i supună canoanelor corespunzătoare, cerându-le să se despartă. Dacă nu ascultă, rămâne doar să-i socotească păgâni și vameși. [VII, 1116]

În privința legăturilor de căsătorie trebuie să chibzuim cu mare înțelepciune. Totul s-a complicat. Există soții, parcă sunt niște zgripțuroaice, și există soți, parcă sunt fiare sălbatice. Într-un loc soțul fuge de soție, în alt loc soția fuge de soț, iar trupul lor își cere drepturile... În tinerețe au fost niște scântei pline de dragoste... și au venit copiii... Este vorba nu despre recunoașterea legalității concubinajului nelegiuit, ci despre siguranța copiilor, care nu sunt vinovați cu nimic... Eu cred că s-ar putea hotărî așa: lăsând ilegalitatea pe capul părinților, să se socotească legală creșterea și orânduirea copiilor și să se ceară acest lucru din partea celor ce i-au născut, fără să se mute pata de pe fruntea părinților pe cea a copiilor când aceștia vor intra în rândul celor ce trăiesc în societate, căci ei nu sunt vinovați. [VII, 1200]

Cu privire la faptul că în instituţii copiii nu mai rămân aceiaşi – ce este de făcut? Vremurile s-au deşteptat. Cu toate acestea nu putem crede că tot ceea ce li s-a insuflat a pierit. Ceva tot a mai rămas şi la vremea sa va aduce rod. Nu-i lăsaţi pe ai voştri, cu ce puteţi contribuiţi astfel ca ei să nu se abată cu totul de pe drum, iar izbânda toată este de la Domnul. Rugaţi-vă mai mult şi ajutaţi-i pe cei nevoiaşi mai mult... încredinţându-i pe copii rugăciunilor lor. Această rugăciune este puternică. [VIII, 1222]

Căsnicia are parte de multe mângâieri, dar este însoţită şi de multe tulburări şi necazuri, uneori foarte puternice. Ţineţi minte acest lucru ca, atunci când va veni ceva din acestea, să nu întâmpinaţi ca pe ceva neaşteptat. Acum sunteţi în doi. Şi bucuria este mai puternică, iar necazurile se împart mai uşor pe din două. [VIII, 1418]

Trebuie să răbdaţi: hotarul lui Dumnezeu este astfel încât nu poate fi trecut. De fiecare dată când vi se adună în inimă greşelile fiului, reînnoiţi credinţa că acolo este mâna Domnului şi Domnul vă trimite cele în urma cărora veţi dobândi mântuirea, dacă le primiţi şi le înduraţi cu blândeţe. Gândul acesta va îndulci tăişul şi amărăciunea lucrurilor care vă înconjoară. [IX, 149]

Copiii vă pricinuiesc multă durere. Aceasta este mucenicie maternă! Dacă veţi îndura totul cu blândeţe şi mulţumire faţă de Domnul, într-adevăr, aşa va fi. Fie voia lui Dumnezeu cu voi în toate, iar în voi să fie devotamentul şi supunerea faţă de Dumnezeu corespunzătoare voii Lui celei sfinte. [IX, 172]

Inima

Când inima este plină de bune dispoziții, atunci şi fără să lucrați aveți o activitate plăcută lui Dumnezeu. Păziți-vă inima şi nu lăsaţi să pătrundă în ea nimic necurat, nimic nedrept, nimic neiubit. În biserică, oriunde te uiţi, lumânările spun: când inima nutreşte bune dispoziții, este plină de lumânări, care ard puternic şi sunt văzute din cer şi atrag bunăvoirea lui Dumnezeu. [I, 203]

Trebuie să punem inimă în fiecare lucru şi să punem o inimă temătoare de Dumnezeu. Ca inima să se afle în frica de Dumnezeu, trebuie să o umbrească neîncetat cugetarea la Dumnezeu. [II, 240]

Pentru ca mintea să se mențină asupra unui singur lucru în timpul folosirii rugăciunii scurte, trebuie să o ducem cu atenția în inimă; căci, rămânând în cap, unde iau naştere o grămadă de gânduri, nu va izbuti să se concentreze asupra unui singur lucru... Când atenția coboară în inimă, atrage acolo într-un singur punct toate puterile sufletului şi ale trupului... Această concentrare a întregii vieţi omeneşti într-un singur loc îndată se resimte acolo printr-o senzație deosebită; tocmai această senzație este începutul căldurii ulterioare... [II, 244]

Duhul credinței, al nădejdii şi al lăsării în voia lui Dumnezeu – iată ce trebuie să aprindem în inimă. [II, 250]

Păziți-vă inima ca să nu fie părtaşă la plăcerile veacului acestuia – îmbietoare şi amețitoare. [II, 262]

Iar principalul este să faceți inima curată. Ea este necurată din pricina iubirii de sine în care locuiesc şi lucrează toate patimile. [III, 489]

Cum să înțelegem expresia „a concentra mintea în inimă"? Mintea este acolo unde este atenția. A o concentra în inimă înseamnă a sălăşlui atenția în inimă şi a-L vedea cu mintea înaintea noastră pe Dumnezeu, Cel prezent în

chip nevăzut, adresându-ne Lui cu slavoslovie, mulțumire şi cerere, urmărind în acelaşi timp ca nimic străin să nu intre în inimă. Aici este toată taina vieții duhovniceşti. [IV, 584]

Trebuie să naştem şi să întărim în inimă sentimentul către Dumnezeu... Sau de fiecare dată să naştem ba frică, ba nădejde, ba dragoste, ba mulțumire... Atenția toată la acestea se va opri şi celelalte cugetări vor cădea de la sine. Iar sentimentul către Dumnezeu este produs de harul lui Dumnezeu. [IV, 617]

Învățați... să vă orânduiți pustia în inimă... astfel încât să fie doar aer curat şi soare strălucitor, adică inima curată şi pomenirea lui Dumnezeu. Iar sub picioare pământ tare... hotărârea fermă de a vă mântui şi de a-I fi pe plac lui Dumnezeu. [IV, 676]

Necazurile, suferințele

Cum anume cele trimise de Dumnezeu [necazurile, bolile] slujesc la mântuire, puteți să nu încercați să descoperiți, deoarece, poate, nici nu veți afla. Dumnezeu trimite unele spre pedeapsă, precum canonul; altele, spre mustrare, ca omul să se dezmeticească; altele ca să-l izbăvească pe om de nenorocirea în care el ar fi căzut dacă ar fi fost sănătos; altele pentru ca omul să dea dovadă de răbdare şi prin aceasta să merite răsplată mare; iar altele ca să-l curățească de anumite patimi şi pentru multe alte motive... [I, 42]

Suferiți. Acest lucru este atât de firesc încât nici Domnul, Cel ce este pretutindeni, văzând suferința voastră, nu Se întristează, căci cu durere în inimă întâmpinați ceea ce El, cu siguranță, din dragoste pentru voi, a binevoit să vă trimită. Aşadar, suferiți, dar cu

măsură: ca Iov... Desigur, şi el a suferit, însă nu i-a dat voie durerii sale să se reverse în chip nemăsurat, biruind-o cu blândeţea care a luat naştere din lăsarea lui în voia lui Dumnezeu. [I, 90]

Lăsaţi-vă pe voi şi tot ce e al vostru în mâinile lui Dumnezeu şi la hotărârile Lui consimţiţi cu tot sufletul, cu toată inima... Atunci umbra tristeţii care învăluie împrejurările va începe să se împuţineze şi nu este de mirare dacă se va împrăştia de tot... Prin necazuri Îl vom vedea pe Cel Bun – şi în veacul acesta, şi în cel viitor. [I, 92]

Domnul vă iubeşte şi v-a luat în braţe ca să înlăture din voi tot ceea ce nu este bun... Aşa cum spălătoreasa fierbe, spală şi clăteşte rufele ca să le albească, aşa şi Domnul vă fierbe, vă spală şi vă clăteşte ca să vă albească şi să vă pregătească pentru moştenirea Împărăţiei Sale, unde nu intră nimic necurat...

Cu bucurie să primiţi orice neplăcere, ca pe un leac oferit de Însuşi Domnul. La cele ce vă înconjoară să priviţi ca la instrumentele lui Dumnezeu folosite spre binele vostru şi în spatele lor să vedeţi mâna lui Dumnezeu, care vă face bine. Şi pentru toate să spuneţi: „Slavă Ţie, Doamne!" Dar străduiţi-vă ca acest lucru să nu fie numai pe limbă şi în minte, ci şi în inimă. Rugaţi-vă ca Domnul să vă dea să simţiţi lucrul acesta...

Puneţi-vă ca lege: 1) în fiecare clipă să aşteptaţi necazul şi, atunci când vine, să-l întâmpinaţi ca pe un oaspete poftit; 2) când apare ceva potrivnic voinţei, gata să vă supere şi să vă enerveze, fugiţi degrabă cu atenţia în inimă şi, pe cât puteţi, încordaţi-vă pentru a nu le îngădui acelor sentimente să se nască, încordaţi-vă şi rugaţi-vă; dacă nu le veţi îngădui acelor sentimente să se nască, totul se va sfârşi: căci totul depinde de sentimente; 3) orice aşteptare a încetării acestei rânduieli să v-o scoateţi din

cap şi să vă concentraţi asupra necazurilor până la sfârşitul vieţii. Nu uitaţi! Este foarte important. Dacă nu veţi face lucrul acesta, răbdarea nu se va putea sălăşlui în voi; 4) la toate acestea adăugaţi o privire iubitoare, un ton plăcut al vorbirii şi o atitudine blândă... [I, 115]

Convingeţi-vă că prin orice întâmplare Dumnezeu vă încearcă şi, ochiul Său aţintindu-l asupra voastră, aşteaptă să vadă cum procedaţi. [II, 256]

Toate sunt de la Dumnezeu – şi cele plăcute, şi cele neplăcute. Şi trebuie să-I mulţumim pentru toate. Căci şi cele neplăcute sunt trimise spre binele nostru: pentru curăţire, pentru smerenie, pentru întărirea firii celei bune şi a nădejdii în Dumnezeu. [III, 378]

Domnul ştie ce face. Dar, de vreme ce credem că tot ceea ce face El este îndreptat spre mântuirea noastră sufletească, chiar dacă nu putem să nu suferim, supunându-ne necazurilor, totuşi nu putem să nu ne mângâiem cu credinţa în această milostivire a Domnului faţă de noi şi cu ea să stingem focul suferinţei. [III, 446]

Sfânta Biserică se roagă pentru izbăvirea de necazuri, deoarece a învăţat acest lucru din Psaltire, care este plină de strigări privind izbăvirea de necazuri... De aici reiese că aceasta este voia lui Dumnezeu. Rugaţi-vă şi voi pentru izbăvirea de necazuri, împlinind această voie a lui Dumnezeu. Mântuitorul a decis că *prin multe suferinţe trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu* (Fapte 14, 22). Binevoiţi să ţineţi minte, atunci când vă lovesc necazurile, că aceasta este calea pe care Domnul v-o aşterne spre Împărăţia Sa sau, chiar mai mult, vă ia de mână şi vă duce. De aceea să nu vă opuneţi şi să nu ţipaţi, ci cu blândeţe şi cu mulţumire să înduraţi necazurile. [IV, 565]

În necazuri, binele este ascuns sub durerea inimii, de aceea nu se simte, nici nu se vede, deşi nu este imaginar, ci este real. [IV, 753]

Orbirea noastră, care nu vede nimic, şi iubirea de sine, care este prea exigentă, numai ele sunt cauzele necazurilor noastre şi ale faptului că ne doare prea mult inima în împrejurările nefavorabile. [V, 766]

Mi-a venit în minte remarca unui stareț, potrivit căreia, dacă la început ne este bine, să aşteptăm necazuri puternice... şi necazurile acestea vor fi cu atât mai puternice cu cât vor fi întâmpinate după bucurii. [V, 798]

Iar neplăcerile şi toate suferințele pe care vă este dat să le simţiţi, îndurați-le cu blândeţe şi Domnul Cel milostiv vi le va include în canonul pe care toți trebuie să-l ducă pentru păcatele lor după rânduiala Bisericii. [V, 845]

Faptul că există necazuri este în firea lucrurilor. Pentru aceasta şi există viaţa pământească. Dar slavă Domnului că ne-a arătat El încotro să ne îndreptăm în momentul necazului şi unde să căutăm mângâierea. Domnul este aproape – *nu vă împovărați cu nici o grijă* (Filip. 4, 6). Dacă am rămâne singuri, cine ar găsi atâta putere încât să ducă până la sfârşit viaţa aceasta plină de jale... În loc să suferim ar fi mai bine să ne rugăm. [V, 850]

Tot aveți necazuri. Judecând după apostolul, trebuie să vă spun: sunteți o fericită! Căci sunteți iubită de Dumnezeu. Şi să vă dea Domnul să porniți şi cu mintea, şi cu inima pe calea voii Lui şi din ea să scoateți toată mângâierea. [V, 855]

Deprindeți-vă să vedeţi în necazuri mila lui Dumnezeu şi să le întâmpinați liniştiţi, lăsându-vă în voia lui Dumnezeu, sau chiar cu bucurie. Deschideți ochiul minții şi vedeți cununa care va coborî din cer pe capul vostru dacă veți rămâne netulburați şi liniştiţi. [V, 879]

Nu numai bolile, ci toate neplăcerile, nu numai cele mari, dar şi cele mai mici – toate sunt îndreptate de Domnul spre folosul mântuirii noastre. [V, 884]

Chiar dacă Domnul, Cel ce trimite suferinţele, întotdeauna are în vedere binele nostru, totuşi, nu fără consimţirea lui Dumnezeu, ne rugăm pentru izbăvirea de ele, depărtându-ne parcă de binele făgăduit nouă pe această cale. Căci, poate, tocmai aceasta aşteaptă de la noi în acest timp Domnul, ca noi să ne rugăm cu mai multă râvnă Lui. Atunci rugăciunea noastră va coincide cu intenţiile lui Dumnezeu. [VI, 976]

Domnul încearcă uneori sinceritatea slujirii noastre faţă de El, înlăturând mângâierile duhovniceşti care însoţesc exerciţiile duhovniceşti. Şi, când vede că sufletul, lipsit de aceste mângâieri, nu se plânge, ci Îi slujeşte cu râvnă, îi înapoiază aceste mângâieri. Stareţii spun că nu trebuie să ne ataşăm de aceste mângâieri sau să le considerăm meritul nedespărţit al ostenelilor noastre, ci să le lăsăm în voia lui Dumnezeu: să le primim când Domnul ni le dă şi să îndurăm lipsa lor atunci când ni le ia. [VI, 981]

Când Domnul vă bate, este drept să gândiţi că, probabil, are de ce. Aşadar, cercetaţi motivul pentru care sunteţi bătuţi şi îndreptaţi ceea ce trebuie îndreptat. Drepţilor le sunt trimise necazuri pentru încercare, iar nouă – mai degrabă ca pedeapsă şi chemare la pocăinţă. Dacă aveţi încredere că Domnul este doctor, şi un doctor care nu foloseşte doctoriile în zadar, când veţi evita greşelile nu în fapte, ci în gânduri şi sentimente, atunci şi necazurile vor înceta. [VIII, 1227]

Cei ce suferă şi cu supunere faţă de Dumnezeu îndură traiul lor cel amar sunt la fel ca mucenicii, cărora le sunt pregătite asemenea bunuri, în comparaţie cu care necazurile de aici nici zero nu fac. [VIII, 1297]

Mulțumiți-I lui Dumnezeu pentru toate, şi plăcute, şi neplăcute. Îndurând cu blândețe ceea ce este neplăcut, vă apropiați puțin de partea mucenicilor. De aceea, dacă veți cârti, nu numai că veți fi la mare distanță de această parte, dar şi răspuns va trebui să dați. [VIII, 1344]

În toate necazurile noastre nu putem găsi altundeva mângâiere decât în credința că totul ni se întâmplă după voia lui Dumnezeu. Iar voia lui Dumnezeu nu vrea pentru noi nimic mai mult decât mântuirea noastră şi către acest țel îndreaptă tot ceea ce ne chinuie. [VIII, 1349]

De suferit, suferiți, numai nu peste măsură. Fiecare suferință înecați-o în credința că totul este de la Dumnezeu şi totul este spre binele vostru. Şi credința aceasta să o respirați întotdeauna. [IX, 177]

Plăcerile

Trebuie să vă păziți inima să nu se ataşeze de plăcerile lumeşti. Gustarea acestor plăceri stinge focul duhului în timp ce părtăşia la ceva anume fără această gustare doar adie asupra acestui foc... şi nu îl stinge. [II, 260]

Principalul este să nu îngăduiţi consimțirea şi pentru nimic în lume să nu îngăduiţi împreună-desfătarea cu plăcerea... Apoi trebuie să urmeze ura față de această plăcere... Când ea există, curăția nu este încălcată şi nici umbra necurăției nu există. [IV, 630]

Feriți-vă de consimțirea la plăcere şi de dorința de plăcere. Dorința aceasta este păcătoasă şi poate tulbura conştiința, iar apoi poate înlătura îndrăzneala pe care omul o are față de Dumnezeu. Motorul tuturor este aici – plăcerea neruşinată. Ea în sine nu este păcătoasă, dar consimțirea la ea, îngăduirea ei, acordul la prelungirea ei

sunt păcătoase, deşi nu sunt întru totul păcate, ci necurăţii... lăuntrice. Amintirea despre plăcere uneori îndată pune în mişcare plăcerea. Dacă o biruiţi imediat, totul se va sfârşi... vrăjmaşul va fi biruit... şi pentru aceasta cunună veţi primi. Dar, dacă vă apare pentru o clipă dorinţa de prelungire a plăcerii şi apoi îngăduiţi prelungirea ei, acolo este rea voinţă şi îi sunt oferite privilegii plăcerii şi, cu cât mai îndelung şi mai des este îngăduit acest lucru, cu atât este mai grea alungarea lui. [IV, 637]

Lacrimile

Lacrimile sunt o mare milă a lui Dumnezeu. Printre rugăciunile scurte ale Sfântului Ioan Gură de Aur este şi aceasta: Doamne, dăruieşte-mi mie lacrimi, pomenirea morţii şi înduioşare. [III, 476]

Lacrimile în timpul rugăciunii – şi în biserică, şi acasă – sunt binefăcătoare, dar nu trebuie să le arătăm. Ele sunt mărgăritare duhovniceşti, dar, dacă sunt arătate, se întunecă şi îşi pierd strălucirea şi valoarea. Este mai bine să vărsăm lacrimi acasă, iar în biserică să le ascundem, lăsând în inimă starea plângătoare... sau duhul umilit şi inima înfrântă şi smerită. [III, 489]

În privinţa lacrimilor degeaba vă pronunţaţi. Ele sunt mila lui Dumnezeu faţă de voi, apărare de uscăciunea inimii şi de împietrirea simţirii. Lacrimile de la vrăjmaşul aduc slavă deşartă şi le place să se arate şi aşa nu pot dura mult... Ele sunt trecătoare, pentru că şi vrăjmaşul este nestatornic. Şi nu trebuie să le înăbuşiţi, dar slava deşartă, dacă există, alungaţi-o şi în locul ei stârniţi sentimentul smereniei şi al căinţei. [III, 497]

Lacrimile sunt plânsul pentru păcate. Când vă vine slava deşartă din pricina lacrimilor, mutaţi-vă privirea asupra păcatelor şi spuneţi-i sufletului vostru: „Uite ce prostii ai făcut! Există ceva aici prin care să te măreşti?!" Dacă veţi face acest lucru cu sinceritate, în locul slavei deşarte vă veţi însuşi căinţa amarnică, pe care întotdeauna să vă străduiţi s-o aveţi în lacrimi. [III, 498]

Tânguirea pe care aţi avut-o în suflet este, de asemenea, o mişcare curăţitoare a sufletului. Pe ea o puteţi dori şi o puteţi sprijini... [III, 500]

Slujirea păstorului

În privinţa schimbării, în general, să se păstreze regula: păstorul să nu se urnească singur, la propunere să nu răspundă nici *da*, nici *nu* şi, dacă este transferat undeva, să meargă fără să facă mofturi, ca şi cum ar merge la porunca lui Dumnezeu. [II, 310]

Să nu ridicaţi praful, să răbdaţi şi încetul cu încetul să mişcaţi totul înainte. Aşa voieşte Domnul şi întotdeauna în lucrurile acestea este complice atotputernic. Numai că nu trebuie niciodată să spuneţi: „Eu vreau", ci „Rânduielile cer acest lucru, iar eu sunt sluga voastră..."

1) Deprindeţi-vă să umblaţi (să trăiţi) în prezenţa lui Dumnezeu, înaintea ochilor lui Dumnezeu cu sentimentele corespunzătoare.

2) Îndată ce aveţi timp liber, faceţi metanii având sentimentul căinţei şi al smereniei.

3) Citiţi cărţi despre rugăciune şi cugetaţi la ea.

4) Şi mai mult decât orice: străduiţi-vă din toate puterile să săvârşiţi dumnezeiasca slujbă bisericească având pomenirea lui Dumnezeu, iar după aceea şi pravila de acasă.

Trebuie să vă curăţiţi sufletul şi să-l încălziţi. Când vine căldura, şi gândurile se potolesc şi rugăciunea devine curată. Însă totul se datorează harului lui Dumnezeu. De aceea şi trebuie să vă rugaţi Domnului să vă dăruiască rugăciunea. [II, 311]

Rânduiala rugăciunilor pentru slujbele bisericeşti trebuie să fie împlinită aşa cum este. [III, 516]

Referitor la Sfânta Împărtăşanie, gândurile hulitoare sau necredinţa vin direct de la vrăjmaşul. Alungaţi-le şi rugaţi-vă. Însuşi Domnul a dat această Taină... zicând: *acesta este trupul Meu... acesta este Sângele Meu* (Matei 26, 26; 28) şi a poruncit: *aceasta să faceţi spre pomenirea Mea* (Luca 22, 19). Apostolii au şi început să facă aceasta... şi de atunci lucrarea aceasta în Sfânta Biserică nu a mai încetat şi nu va înceta până la sfârşitul veacului... Săvârşitorul Tainei este Domnul Însuşi. Ale preoţilor sunt doar gurile care rostesc rugăciunea de sfinţire şi mâinile care binecuvântează darurile... Iar puterea lucrătoare vine de la Domnul. Domnul este pretutindeni. Şi în acelaşi timp pe tot pământul poate repeta Cina cea de taină. Rugaţi-vă Domnului şi cereţi-I să vă adauge credinţă. [IV, 629]

Nu tot ceea ce a poruncit Domnul şi au propovăduit apostolii s-a notat, ci... multe lucruri fără a fi notate au fost puse direct în aplicare şi au alcătuit rânduiala Bisericii. După aceea, fiecare parohie, cum a fost orânduită, aşa s-a şi păstrat. [V, 789]

Modul înfrânării pe care îl aveţi atunci când vă pregătiţi pentru slujbă nu este rău. Dar să nu uitaţi în acest timp cel mai mult să pregătiţi sufletul: credinţa, frica de Dumnezeu, duhul umilit, lăsarea în voia Domnului şi aşteptarea de la El a ajutorului pentru acest lucru... Cu acestea trebuie să vă împodobiţi...

În biserică ascultați ceea ce se citește și se cântă și păstrați gândurile și sentimentele corespunzătoare... Străduiți-vă ca la fiecare slujbă să vă înfierbântați inima și după ieșirea din biserică s-o păstrați așa. [V, 903]

Postul este un lucru mântuitor și slujirea liturghiei este un lucru binefăcător. [V, 908]

Eu cred că este mai bine să-l ascultați întotdeauna pe ocârmuitor. Ocârmuitorul va lua asupra sa răspunderea dacă cele poruncite de el într-o anumită privință nu sunt întru totul drepte și puteți împlini cele poruncite fără să vă temeți de răspunsul înaintea lui Dumnezeu. [V, 935]

Este imposibil să nu aveți alt slujitor în afara preotului... Diaconul și cântărețul pot săvârși vecernia, utrenia și ceasurile... și oamenii pot veni la ele... Vă aduceți aminte că în țările noastre au existat asemenea rânduieli. [VIII, 1467]

Moartea și viața omului de după moarte

Totul depinde de Dumnezeu și cine știe când vine Îngerul cu chemarea pentru lumea cealaltă. [I, 49]

Durerea noastră pentru cei plecați se mărește prin modul înșelător în care ni-i închipuim după moartea lor! Ni-i închipuim cum zac în mormânt, cum sunt lăsați în pământul cel umed și întunecat... Iar în realitate se întâmplă că, îndată ce sufletul iese din trup, așa și merge, separat de trup. Așa separat trebuie să ni-l și închipuim, în loc luminos și răcoros. Dar noi ne chinuim aproape în zadar. [I, 90]

Copilașii dumneavoastră toți au ajuns în rai. În această privință nu poate fi nici o îndoială. Dar, dacă ar fi rămas în viață, convingerea față de acest lucru nu ar mai putea avea loc... Așadar, vedeți că Domnul prin soarta cu

adevărat luminoasă a copiilor vă izbăveşte şi vă fereşte să întâmpinați soarta lor rea şi iremediabilă. [I, 92]

Teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui. Azi, mâine vine moartea. Şi atunci va trebui să dai socoteală. Gândeşte-te mai des la acest lucru şi păzeşte-ţi inima de sentimente şi dispoziţii rele... [I, 144]

Căci tu nu vei muri. Trupul tău va muri, iar tu vei trece în lumea cealaltă, viu, conştient fiind şi toată lumea din jur recunoscând-o... Acolo îţi va fi mai bine decât aici. Aşa nu te vei îngrozi văzând moartea care se apropie. Ea va fi pentru tine uşa către o viață mai bună. Îngerul tău Păzitor va primi sufletul tău şi îl va duce pe căile pe care va porunci Dumnezeu.

Păcatele vor veni. Căieşte-te pentru toate. Şi să ai credința tare că Domnul şi Mântuitorul şterge toate păcatele păcătoşilor ce se căiesc...

Noi, cei rămaşi în viața aceasta, plângem pentru cei plecaţi, iar lor le este dintr-o dată mai uşor; starea aceea este îmbucurătoare. Cei care au leşinat şi apoi au fost readuşi în trup au simțit că trupul este o locuință foarte incomodă. La fel va simți şi sora ta. Acolo îi va fi mai bine, iar noi ne chinuim aici gândindu-ne că i s-a întâmplat vreo nenorocire. Ea vede şi se miră de acest lucru.

La cei plecaţi începe imediat nevoința trecerii prin vămi. Atunci va avea ea nevoie de ajutor! Opreşte-te atunci la acest gând şi vei auzi strigătul ei către tine: „Ajută-mă!" – iată spre ce trebuie să-ţi îndrepți toată atenția şi toată dragostea ce o ai pentru ea. Eu cred că cea mai adevărată dovadă a dragostei este aceea ca, din clipa plecării sufletului ei, lăsând în seama altora grijile pentru trupul ei, tu să te retragi şi, însingurându-te unde poţi, să te cufunzi în rugăciune pentru ea cugetând la noua ei stare şi la noile ei nevoi, neaşteptate. Începând aşa, să fii în strigăt

neîncetat către Dumnezeu – să o ajute – şi să faci acest lucru timp de şase săptămâni, chiar şi mai mult...

Întăreşte-ţi inima şi îmbărbătează-te. Căci sora ta nu va muri, trupul ei va muri, iar persoana va rămâne. Va trece doar în alte rânduieli de viaţă. Şi tu, când ea va pleca, mută-ţi atenţia într-acolo. În trupul, care va zăcea în mormânt, ea nu va mai fi. Va fi în alt loc. Va fi la fel de vie ca acum. În primele ceasuri şi zile va fi lângă tine. Şi numai că nu vei putea să vorbeşti cu ea, nici s-o vezi, dar va fi acolo... Ţine minte acest lucru... [I, 159]

Cei care au murit sunt vii; vii sunt şi părinţii voştri. Doar s-au despărţit de voi şi au început să vieţuiască în alt loc. Tot acolo vă veţi muta şi voi la vremea voastră şi vă veţi vedea. Despărţirea voastră este doar temporară. De aceea vă şi spun că nu puteţi să nu vă întristaţi, numai să nu vă întristaţi prea mult, aşa cum se întristează copiii când pleacă de acasă la şcoală... Iar pe cei răposaţi ni-i închipuim aşa cum erau când zăceau pe masă în coşciug... şi apoi cum zac în mormânt şi bocim chiar, zicând: „Cât de întunecat este pentru tine acolo, cât de strâmt îţi este acolo, cât de umed este pentru tine acolo"... Şi, în acelaşi timp, cei pe care îi plângem nu sunt deloc acolo. Ei sunt în alt loc şi sunt chiar lângă noi, numai într-un fel cu totul altul. Ei şi legătura cu noi o continuă, direct cu sufletul, dar noi din pricina grijilor nu simţim acest lucru. Aşadar, în locul întristării nefolositoare pentru părinţii voştri şi dăunătoare sănătăţii voastre, binevoiţi ca, închipuindu-vă că sunt vii, să intraţi cu ei în convorbire sufletească. Şi aceasta nu va fi întotdeauna o iluzie, ci uneori va fi însoţită de realitate, căci ei sunt cu voi. [I, 177]

Foarte mult rău vă provoacă gândul că moartea este departe. Binevoiţi să vă apropiaţi acest gând şi să înţelegeţi că faţă de moarte, chiar dacă este departe, nu trebuie să fim nepăsători... Cercetaţi toate felurile de

moarte năprasnică şi decideţi care dintre ele nu se poate repeta şi asupra voastră chiar acum, când citiţi aceste rânduri? Pentru a vă scoate din nepăsare nu există gând mai deşteptător decât gândul la moartea năprasnică. Dar nici un gând nu este mai departe de voi, ca acesta. [I, 185]

Boala duce direct la pomenirea morţii; dar putem şi fără ea să găsim mijlocul de a înrădăcina în minte pomenirea morţii. [II, 252]

Ce grozăvie! Avea unsprezece ani şi s-a spânzurat. Mare mirare! Ce l-a putut duce la aceasta? Să-l pomenim sau nu? Ca faptă a dragostei, de ce să nu-l pomenim?... În acelaşi timp, ce minte a putut avea el? Dumnezeu Însuşi, totuşi, ştie mai bine decât noi toţi tot ceea ce îi poate micşora vina şi îl poate scuza şi îl va milui dacă dreptatea nu va împiedica mila. Pentru noi, însă, mai sigur decât orice este să-l lăsăm în mâinile lui Dumnezeu. Eu întotdeauna am crezut şi cred că în particular în rugăciunea mea îi pot pomeni pe aceşti oameni. [II, 301]

Pentru moarte trebuie să ne pregătim în fiecare zi şi în fiecare ceas... Iar cine se pregăteşte pentru moarte, fie că vede apropierea morţii sau nu, trebuie să-şi curăţească conştiinţa de toate lucrurile nedrepte. [II, 318]

Ce mare bine este pentru noi în faptul că Dumnezeu ne-a descoperit totul despre gheenă. Dacă şi ştiind ce este gheena, tot aşa, cu nepăsare păcătuim, ce s-ar întâmpla dacă nu am şti despre ea? Acum, însă, omul păcătuieşte şi iar păcătuieşte şi cade pe gânduri. [II, 345]

Plângeţi, plângeţi! Nu există nimic nefiresc şi demn de mustrare în acest lucru... Dar, în acelaşi timp, trebuie să aveţi măsură: să nu vă omorâţi şi să nu uitaţi acele noţiuni despre moarte şi despre cei răposaţi, noţiuni pe care ni le oferă creştinismul. A murit! Nu ea a murit, a murit trupul ei, iar ea este vie şi trăieşte la fel ca şi noi, numai că duce alt mod de viaţă. Şi vine la dumneavoastră şi se uită la

dumneavoastră. Şi, trebuie să presupunem, se miră de faptul că plângeţi şi vă chinuiţi, căci ei îi este mai bine acolo. Acel mod de viaţă este mai presus decât al nostru. Dacă ea vi s-ar arăta şi aţi ruga-o să intre iarăşi în trup, pentru nimic în lume nu ar consimţi la acest lucru. Pentru ce, dar, să intraţi cu ea într-o asemenea divergenţă? Să vă doriţi ceea ce îi este ei potrivnic? Ce dragoste este aici? [II, 349]

Întotdeauna am fost de părere că pentru cei răposaţi nu trebuie să îmbrăcăm doliu, ci veşminte de sărbătoare, şi nu cântări de jale să cântăm, ci să slujim maslu de recunoştinţă...

Cei plecaţi se deplasează iute ca gândul. [III, 373]

Frica de moarte este o frică mântuitoare; însă la voi caracterul acesta mântuitor al fricii este nimicit de lipsa nădejdii mântuirii. Nădejdea în Domnul Mântuitorul, fără să nimicească frica de moarte, nimiceşte starea bolnăvicioasă, ucigătoare a ei, îmbinând efectul ei deşteptător, pe care îl are asupra sufletului, cu lăsarea în voia lui Dumnezeu. Gândiţi-vă mai des la moarte şi la tot ceea ce o însoţeşte şi urmează după ea, şi din toate luând anumite lecţii, hrăniţi lăsarea voastră sinceră în voia lui Dumnezeu. [III, 386]

Domnul şi la înfricoşătoarea judecată va căuta nu să-i osândească, ci să-i îndreptăţească pe toţi oamenii. Şi îl va îndreptăţi pe fiecare, numai să existe o posibilitate cât de mică. [III, 392]

Preţioasă este binecuvântarea celor plecaţi... Binecuvântarea este puternică nu pentru că este auzită, ci pentru că este grăită cu toată inima. [III, 393]

Pomenirea din inimă este principala faptă din partea noastră, iar din partea Bisericii lui Dumnezeu este jertfă fără de sânge. Împreună cele două alcătuiesc lucrarea deplină a pomenirii. [III, 424]

Cimitirul!... Ce nevoie avem să ne facem griji pentru el? Oriunde am fi îngropați – totuna este. Ce ajutor îi oferă sufletului locul îngropării trupului? [III, 433]

La cel pregătit, moartea niciodată nu vine devreme. [III, 436]

Vă pregătiți pentru drum lung – într-acolo de unde nu există întoarcere. Nimeni nu poate ocoli acest drum. Însă, pentru că momentul când ni se porunceşte să pornim pe el este neştiut şi se ştie numai că poate veni oricând, cel mai bine este să gândim că iată, în curând trebuie să plecăm acasă, şi întotdeauna să fim pregătiți pentru acest lucru... [III, 450]

Principalul însă [în pregătirea față de moarte] sunt **faptele** bunei credințe, ale dreptății şi ale dragostei împreună cu lepădarea de sine şi **pocăința** sinceră, care umple tot ceea ce lipseşte din aceste fapte şi şterge tot ceea ce este potrivnic lor, având credință deplină în Domnul Mântuitorul şi în toată lucrarea mântuirii. [III, 467]

Cei ce mor în afara credinței şi a Bisericii sunt asemenea sinucigaşilor... Pentru sinucigaşi Biserica nu se roagă, pentru că ei mor în păcat de moarte nedezlegat, necurățit prin pocăință... Este dureros să audă acest lucru iubirea pe care o aveți pentru părinții voştri, însă la el poate fi adăugat ceea ce este rânduit pentru pruncii care au murit nebotezați. Aceştia din urmă sunt lăsați în seama milostivirii nemărginite a lui Dumnezeu. [III, 479]

Purgatoriul este un punct al credinței catolice. El este un loc în care se curățesc păcătoşii care nu s-au curățit aici. Curățirea se săvârşeşte prin chinuri corespunzătoare păcatelor. În purgatoriu intră toți cei în care există vreo necurăție păcătoasă. În Biserica Ortodoxă nu există o asemenea învățătură, ci există credința potrivit căreia cei ce au murit spovediți şi împărtăşiți, dar nu au reuşit să săvârşească nevoințe de îndreptare sau canon, împlinesc

acestea prin rugăciunile Bisericii şi milosteniile făcute pentru ei şi, bineînţeles, prin rugăciunile lor săvârşite acolo. Ei trăiesc cu nădejdea şi nu suferă, nu se află în chinuri. Este ceva asemănător purgatoriului, dar nu este acelaşi lucru.

Ce sunt vămile? Sunt chipul judecăţii particulare după moarte, în care toată viaţa celui răposat este cercetată cu toate păcatele şi faptele bune. [III, 479]

A vedea cum pleacă oamenii din viaţa aceasta este cea mai bună ştiinţă a vieţii... [III, 491]

Păstraţi gândul şi aşteptarea ceasului morţii... şi spuneţi mai des: „Iată, acum vine..." Cine? Îngerul morţii... ia sufletul şi îl duce acolo, de unde nu există întoarcere. [IV, 697]

Frica de moarte şi gândul la ea sunt un mare sprijin pentru vigilenţa asupra noastră înşine. [IV, 708]

Moartea este o mare taină în ceea ce ne priveşte pe noi. Ea este iluminată de credinţa în Hristos, dar tot este ceva ascuns. Când ne va fi dat să o simţim în realitate, atunci se va lămuri totul. [IV, 748]

Trupul va muri, dar sufletul va trăi. Şi, fără trup, îi va fi mai bine decât cu trupul. După ce va ieşi din trup, fata va veni în zbor la dumneavoastră... şi vă va mângâia. Ea îi va spune sufletului dumneavoastră: „Ah, mamă, ce bine îmi este! Leapădă mai repede pământul şi vino la mine!" Ea nu va fi în stare să înţeleagă durerea dumneavoastră când suferiţi, căci ei îi este mai bine! [V, 857]

Moartea să o avem mereu în minte!... Lucrul acesta este mântuitor şi din bătrâni se păstrează sfatul cu privire la acest bun roditor. [V, 867]

Avertismentul cu privire la moarte... De ce să ne tulbure acest lucru? Azi, mâine vine moartea; şi prin tulburare nu ne înstrăinăm de ea. Tocmai de aceea este

rânduit pentru noi să pomenim ceasul morții și întotdeauna să fim pregătiți pentru ea. Aceasta trebuie să fie principala noastră faptă. Și să ne rugăm în fiecare zi și chiar în fiecare ceas: *Sfârșit creștinesc vieții mele, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea Ta judecată, dăruiește-mi mie, Doamne.* [V, 868]

În realitate moartea este ușa spre patria unde este viața cea fericită. [V, 941]

Soarta celor plecați nu este considerată hotărâtă până la judecata universală. Până atunci pe nimeni nu-l putem socoti osândit definitiv și pe această bază ne putem ruga, întărindu-se cu nădejdea în nemăsurata milostivire a lui Dumnezeu...

Mă întrebați de ce îi pomenim pe cei răposați. Pentru că așa ne este poruncit să facem. Iar că ne este poruncit se vede din faptul că în Biserica lui Dumnezeu nu a existat timp în care să nu se săvârșească această pomenire... Cei plecați sunt vii și legătura noastră cu ei nu încetează. Așa cum pentru cei vii ne rugăm fără să deosebim dacă cineva merge pe calea cea dreaptă sau pe altă cale, așa și pentru cei plecați ne rugăm, fără să încercăm să aflăm dacă sunt numărați cu cei drepți sau cu cei păcătoși. Aceasta este datoria iubirii frățești. Până la judecata finală, când credincioșii vor fi împărțiți, toți – și viii, și morții –alcătuiesc Biserica una. Și toți trebuie să ne purtăm unul față de celălalt ca mădularele unui trup, în duhul bunătății și al comuniunii pline de iubire, și cei vii și cei morți, fără să ne împărțim pe din două din pricina morții...

Cei răposați nu se deprind dintr-o dată cu viața cea nouă. Chiar și la sfinți se păstrează un timp caracterul pământesc. Până când el dispare, este nevoie de mai mult sau mai puțin timp, în funcție de nivelul caracterului pământesc și al atașamentului de cele pământești. La trei,

nouă şi patruzeci de zile se vede nivelul curăţirii de caracterul cel pământesc. [VI, 948]

Este bine că iubiţi pomenirea lui Dumnezeu... Adăugaţi la ea şi frica plină de evlavie. Pomenirea morţii nu vă copleşeşte şi nu vă posomorăşte, ci doar vă trezeşte vigilenţa, care vă păzeşte. Veseliei tinereşti nu îi dă frâu liber... şi tuturor simţurilor le pune măsură şi zăvor. [VI, 969]

Faptul că cei plecaţi sunt vii, numai că duc altă viaţă şi trăiesc conştient, că rămân în legătură între ei în condiţiile şi rânduielile de acolo şi se uită la noi şi vin la noi, şi aud rugăciunile noastre săvârşite pentru ei şi se roagă pentru noi şi ne insuflă anumite lucruri (toate după legile şi rânduielile de acolo, nu după cum li se năzare lor) – trebuie să-l socotim absolut adevărat, deşi nu putem spune nimic clar cu privire la nici unul dintre aceste puncte. [VI, 975]

Raiul, care nu din afară aduce fericirea, ci o clădeşte înlăuntru, este ca un izvor nesecat de bucurii şi mângâieri. [VI, 976]

Celui răposat i se dă în mâini o cruce. Aici este un mare tâlc! Este puterea biruitoare! E drept, mâna lui nu se mai ridică să lovească, dar altă cruce va fi puternică atunci. Cine în decursul vieţii şi-a format în sine însuşi crucea prin nevoinţele şi faptele lepădării de sine, acela însuşi este cruce biruitoare. [VI, 1015]

Slăbiciunea ne aminteşte de moarte, dar nu ne prooroceşte ceasul ei. Primind, totuşi, avertismentele, nu este necuviincios să ne pregătim pentru ea... Fericită este pomenirea ieşirii din trup; ea împreună cu pomenirea Domnului este temelia puternică a bunăstării creştineşti a duhului. [VI, 1049]

Ce va fi pe lumea cealaltă, vom vedea. Toți ne vom aduna într-un singur loc şi nu este de mirare că vom avea posibilitatea să ne vedem unul pe altul. [VIII, 1272]

Vămile nimeni nu le poate ocoli. Ele se află pe drum în cer, însă unele suflete trec prin ele ca fulgerul. [VIII, 1273]

De câte ori au existat preziceri, cum că iată, vine sfârşitul lumii?! Şi toate au fost nepotrivite. Mântuitorul a spus că nimeni nu ştie ziua aceea. De aceea nu are rost să presupunem, nici să ne tulburăm din pricina presupunerilor altora. Asupra faptului că va fi A Doua Venire nu există îndoială. Şi nu există îndoială nici asupra faptului că va avea loc pe neaşteptate, pe lângă toate marile semne prevestitoare. Ne rămâne doar să-L aşteptăm neîncetat pe Domnul şi să ne pregătim pentru întâmpinare, fără să presupunem momentul. [VIII, 1299]

Aceasta nu este o nenorocire neaşteptată, ci este soarta noastră, a tuturor. Tristă este despărțirea, dar nu este fără de sfârşit... Azi, mâine, şi noi tot acolo vom ajunge. Tristă este necunoaşterea stării celui plecat, însă credința că cel plecat trece în mâinile lui Dumnezeu alungă tot întunericul acestui gând. Domnul Cel drept nici un bine nu uită. Când cineva pleacă la Domnul, Domnul caută nu să-l osândească, ci să-l îndreptăţească... Să vă rugați mai mult pentru cel răposat. Acum mai mult decât oricând are nevoie de rugăciune. Rugăciunea şi înaintea lui Dumnezeu este mijlocitoare şi lucrează direct asupra sufletului plecat, încurajându-l, înflăcărându-l şi întărindu-l. [VIII, 1348]

Cu privire la soarta celui răposat, cine dintre morți poate pronunța sentința definitivă? Însă în duhul credinței noastre nu putem să nu nutrim nădejdea că Domnul Cel milostiv va adăuga la ea mila Sa. [VIII, 1369]

În faptul că ați vrut să muriți nu există nici un păcat. Apostolul Pavel a vrut să se despartă mai repede de trup și să fie cu Hristos (cf. Filip. 1, 23). Dar mai bine este să vă lăsați în voia lui Dumnezeu și pentru un singur lucru să vă rugați: ca El să vă păzească pe drumul cel bun. Eu însumi am cunoscut experiența în care dorința de moarte a precedat slăbirea mea duhovnicească și viața împrăștiată. Vă amintesc despre ea ca să vă dublați vigilența, atenția față de sine, iar frica să vă îngrădească și să vă păzească de tot răul. [IX, 135]

A murit la serviciu, împlinindu-și datoria, și pentru aceasta moartea lui se apropie de mucenicie. Chibzuiți și mângâiați-vă. Moartea, ca moarte, este aceeași și în valurile mării, și acasă în cercul familiei... Însă valoarea morții este diferită. Moartea aceasta, putem spune, este darul lui Dumnezeu către persoanele vrednice de cunună! [X, 347]

Smerenia

Să știți să vă smeriți când sunteți lăudați fără motiv, iar când sunteți ocărâți – ce greutate este să vă smeriți? Ce panegiric v-ați împletit: sunteți răi, vicleni, nestatornici, nerecunoscători, mândri, supărăcioși, nu știți să vă rugați lui Dumnezeu... Foarte frumos panegiric. Trebuie să mai adăugați că nu sunteți buni de nimic și nu valorați nimic. Repetați-l mai des, dar așa încât sufletul să-l spună, nu mintea să-l adune din memorie. Căci există în voi prețuirea de sine, care zace la foarte mare adâncime. [I, 119]

Smerenia este rădăcina a tot binele, căci tot binele este de la Dumnezeu: *iar El celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har* (Iac. 4, 6). [I, 137]

Doriţi să vă deprindeţi cu smerenia... Dar toată viaţa este o ştiinţă care se ocupă cu acest lucru. [I, 189]

Smerenia este temelia tuturor! Îndată ce smerenia se depărtează, inima se închide şi tot binele se sufocă în ea. Să fie întotdeauna inima înfrântă şi smerită. [II, 256]

Cel mai mult trebuie să vă temeţi să vă credeţi drepţi. Îndată ce începeţi să înclinaţi spre acest lucru, să ştiţi că aţi început să păşiţi strâmb. Rămâneţi atunci în picioare şi trageţi-vă fără milă iarăşi spre păcătoşenie. Mă refer la sentimentul dreptăţii şi la sentimentul păcătoşeniei.

Domnul îl primeşte numai pe acela care vine la El cu sentimentul păcătoşeniei. Iar de la cel care vine la El cu sentimentul dreptăţii sale, Îşi întoarce faţa. El de aceea a şi venit, pe cei păcătoşi să-i mântuiască, nu pe cei drepţi. [II, 261]

Faţă de voi purtaţi-vă cu asprime, iar faţă de ceilalţi fiţi milostivi şi smeriţi-vă înaintea tuturor. Pe nimeni să nu supăraţi, iar când sunteţi ocărâţi voi, mulţumiţi. Pe nimeni să nu osândiţi, pe toţi să-i socotiţi sfinţi, iar pe voi păcătoşi. [III, 374]

Smerenia şi duhul umilit trebuie să alcătuiască fondul vieţii voastre, ca şi al oricui trăieşte în adevăratul duh al lui Hristos. [III, 533]

Auzind uneori învăţături de sus, în mod firesc puteţi gândi că sunteţi o persoană ieşită din comun, dar aceasta este mai degrabă dovada neputinţei, nu a puterii dumneavoastră. Smeriţi-vă cu acest gând... şi amintiţi-vă mai des greşelile dumneavoastră, care sunt destul de multe, căci toţi avem greşeli. [III, 538]

Domnul ne lasă uneori neputinţele firii pentru smerenie. Dacă nu ar fi ele, imediat ne-am înălţa mai presus de nori şi ne-am instala acolo tronul. [IV, 556]

Multe sentimente bune există, dar sentimentul că nu suntem buni de nimic este fundamental: căci, atunci când el nu există, nimic nu este de folos. [IV, 707]

Visele

Putem crede în vise? Mai bine să nu credem, deoarece vrăjmaşul şi aievea ne insuflă multe deşertăciuni în minte, iar în vis îi este şi mai uşor să facă acest lucru. Dacă anumite vise se împlinesc, atunci, datorită împlinirii lor, mulţumiţi-I Domnului pentru mila arătată. Şi pentru visele plăcute şi ziditoare de suflet să-I mulţumiţi. Iar de visele ispititoare să vă curăţiţi imediat după trezirea sufletului şi a minţii voastre. Cel mai bun mijloc pentru acest lucru sunt rugăciunea şi aducerea aminte a întâmplărilor bune, mai ales a celor din istoria Evangheliei. [III, 472]

Fanteziile pătimaşe din vis... nu sunt socotite păcate, deoarece nu sunt voite. Însă trebuie să ne căim pentru ele şi să ne mâhnim... De ce ies ele din suflet? Dacă în vis este dat acordul, nici aceasta nu este o nenorocire, dar împovărează mai mult conştiinţa, de aceea, dacă puteţi, este bine să le mărturisiţi duhovnicului... Şi conştiinţa va fi mai liniştită. [III, 500]

Biruirea visului este darul lui Dumnezeu. Dacă ar fi fost necesar pentru voi să fiţi izbăviţi de această neputinţă, Domnul de mult v-ar fi înlăturat visul. Nu îl înlătură? Probabil pentru că aceasta nu vă este de folos. Totuşi, nu face acest lucru ca să dormiţi, ci ca să aveţi cu ce să luptaţi. Acesta este pentru voi un exerciţiu al forţelor morale. [III, 510]

Visele sunt locuri virane. Fiţi atenţi ca nu cumva vrăjmaşul să izbutească să vă înşele prin ele. Vă arată vise plăcute în aparenţă, iar apoi începe să vă trâmbiţeze în urechi: „Această înştiinţare ţi-a trimis-o Dumnezeu pentru ostenelile tale" – şi altele. Cât ai bate din palme, sufletul se repede în partea aceasta. Şi crede că visul este de la Dumnezeu; îndată vin consimţirea, preţuirea de sine –

gândurile ascunse pe lângă toate atitudinile smerite ale minții. Vrăjmașului, numai acestea de ar izbuti să le introducă în suflet, totul apoi i-ar merge ca pe roate...

Cercetați dacă există în suflet un gând, chiar trecător, potrivit căruia visele voastre au fost ceva deosebit, căci atunci este nenorocire. [IV, 733]

Cine dintre Sfinții Părinții vorbește despre vedeniile care se arată în vis, nu îmi amintesc. Știu că ei nu sunt binevoitori față de ele. Căutați la Varsanufie și la Ioan Scărarul. Se pare că și la Isaac Sirul există ceva despre ele. [VII, 1121]

Există vise dumnezeiești. Ele, de obicei, conțin în sine încredințarea că sunt de la Dumnezeu. Dar vrăjmașul și aici lucrează, ca și acolo unde se preface în Înger de lumină. Ce putem face? Fiecare să fie atent. [VII, 1161]

Despre vedeniile care se arată în vis nu știu ce să spun. Din punct de vedere istoric putem afirma că există vedenii în vis de la Dumnezeu, există vise ale noastre și există vise de la vrăjmașul. Cum să le recunoaștem – nu știu. Fiți vigilenți. Cu fermitate putem spune doar că visele care sunt potrivnice creștinismului ortodox trebuie să le respingem. Și încă ceva: nu este nici un păcat să nu respectăm visele dacă lipsește încredințarea că sunt de la Dumnezeu. Visele de la Dumnezeu, pe care trebuie să le împlinim, sunt trimise în mod repetat... [VII, 1163]

Săvârşirea slujbelor bisericeşti

Taina Trupului şi a Sângelui este săvârşită de Domnul prin lucrarea întregii Biserici. Cel ce slujeşte este doar un instrument. De vreme ce în el nu există nici un păcat nedezlegat, cu nădejde plină de îndrăzneală poate şi să săvârşească Taina şi să se împărtăşească. [I, 88]

În timpul slujbei religioase, însă, mirenii nu trebuie să stea în altar. [I, 197]

Cum să se poarte preotul când slujeşte liturghia şi, în general, la liturghie? Să-şi înviorеze credinţa în Taină, să-şi reînnoiască frica de Dumnezeu, să-şi însufleţească nădejdea mântuirii, uitându-se la Domnul, Care voieşte ca toţi să se mântuiască şi pe toţi îi cheamă la mântuire şi este şi aspru şi multmilostiv. Trebuie să se deprindă cu aceste simţăminte şi să se roage ca Domnul să i le dăruiască. [II, 242]

Rânduiala pentru Sfânta Împărtăşanie, cred, nu este greşit să se săvârşească şi nu o singură dată, dar, se pare că este mai bine o singură dată. Dar a o citi în biserică este un obicei rău... Slujba bisericească are nevoie de atenţia ta. Vrăjmaşul te îndeamnă să fugi din biserică să te rogi mai cu râvnă în chilie... Nici de slujba bisericească nu te foloseşti, nici în chilie nu te rogi. Trebuie să stai la slujbele bisericeşti şi la pravilă cu atenţie şi cu simţire. Iar cu rugăciunea minţii te poţi ruga acasă separat. Şi la slujba bisericească trebuie să săvârşeşti rugăciunea minţii. Tot conţinutul slujbei a fost alcătuit cu judecată... Ascultă, înţelege şi simte ceea ce se cântă şi se citeşte şi aceasta îţi va fi rugăciunea minţii. [II, 242]

Neputinţa duhovnicească se curăţeşte prin spovedanie, în care se pune şi începutul vindecării ei. Iar vindecarea se continuă... Se termină apoi prin nevoinţele săvârşite împotriva ei (a neputinţei). Vindecarea are loc atunci când patima devine potrivnică şi încetează să mai atragă. Atât timp cât se săvârşeşte această procedură, cel ce luptă se află în mila Conducătorului de oşti, chiar dacă primeşte răni puternice, cade şi se ridică. Mila aceasta pleacă numai atunci când cineva cade şi nu se mai ridică – se prăbuşeşte. Dar, dacă omul cade şi se ridică imediat şi îşi ia iarăşi arma ca să lupte împotriva vrăjmaşului, mila nu pleacă. Cu aceasta amestecaţi amărăciunea conştiinţei voastre. [I, 88]

Ce înseamnă – a avea conştiinţa curată în privinţa lucrurilor materiale? Înseamnă a nu abuza de ele, ci a le folosi în chip raţional, păstrându-le cât se poate de mult. Aceasta este pravila mănăstirească. [I, 113]

Există o lege nestrămutată – să nu îngăduim nimic împotriva căruia se ridică conştiinţa... În conştiinţă Însuşi Dumnezeu vorbeşte. Prin urmare, pe ea trebuie să o ascultăm mai mult decât pe oricine... Iar faptul că Dumnezeu vorbeşte se cunoaşte din mustrarea conştiinţei. [I, 117]

Conştiinţa vede nedreptatea noastră şi se îngrijorează. Ea este dreaptă. Nu trebuie să vă legaţi şi să spuneţi: voi face una sau alta în vederea ascetismului, când nu aveţi încredinţarea că vă biruiţi de fiecare dată. De exemplu: aţi hotărât să nu beţi ceai, iar după aceea aţi băut o ceşcuţă. Şi sunteţi neliniştiţi. Nu este mare lucru că aţi băut ceai, ci că aţi supărat conştiinţa şi că îngăduiţi lucruri care încalcă hotărârile voastre dinainte. Astfel se distruge alcătuirea lăuntrică şi se formează obiceiul de a nu asculta

conştiinţa atunci când ea arată ceea ce trebuie făcut. Iar atunci... şi îndrăzneala vine, şi totala indiferenţă faţă de ceea ce Îi place lui Dumnezeu. [II, 316]

Nevoiţi-vă fără lene, astfel încât conştiinţa pentru nimic să nu vă mustre... Liniştea conştiinţei este prima condiţie a legăturilor paşnice cu Dumnezeu, iar acestea din urmă alcătuiesc condiţiile izbândirii duhovniceşti în ceea ce priveşte viaţa lăuntrică. [III, 534]

Conştiinţa se împacă prin spovedanie şi căinţă – împreună cu canonul. [VI, 980]

Conştiinţa să fie întotdeauna curată. Însă ea trebuie să fie luminată cu cuvântul lui Dumnezeu, altfel vă va nelinişti deseori din pricina lucrurilor în care nu trebuie să vă amestecaţi. Pentru aceasta trebuie să citiţi Evanghelia şi de acolo să scoateţi reguli după care trebuie să se călăuzească apoi conştiinţa. [VIII, 1219]

Sfaturi către tineri

Domnul să-l binecuvânteze pe fiul dumneavoastră. Să-i explicaţi acum mai mult că toate prostiile pe care le fac, de obicei, tinerii nestăpâniţi se vor resimţi după aceea la bătrâneţe prin boli şi neputinţe... în timp ce tinerii cumpătaţi îşi fac rezerve de forţe şi cunoştinţe, ca provizii pentru toată viaţa. [VIII, 1317]

Acum, probabil, aţi început deja cursurile. Păstraţi o regulă simplă: să vă însuşiţi cele predate de îndrumători. Apoi, dacă vi se pare ceva neclar, căutaţi completarea în cărţi. În general, să gândiţi şi să chibzuiţi să ieşiţi din Academie cu bagaj mare de cunoştinţe – profesori pregătiţi. Să nu pierdeţi vremea. Domnul să vă binecuvânteze! Să-i ascultaţi pe îndrumători... Dar întotdeauna să aveţi în gând norma adevărului ortodox. Şi cu ea să verificaţi tot. [IX, 6]

Îndoielile

Îndoielile! Cine nu este încercat de ele? Şi eu am fost. Dar, dacă începi să le cercetezi, se împrăştie. Îndoiala este totuna cu împotrivirea. Împotrivirea poate provoca brusc tulburare, însă, dacă eşti atent şi judeci profund, o poţi combate. La fel se întâmplă şi cu îndoielile. Începi să chibzuieşti şi ajungi la o hotărâre: nu, aceasta este deşartă, nu este nimic trainic, totul doar mi se pare, este iluzoriu, ca tot ceea ce este al vrăjmaşului.

Dar există un mijloc prin care putem ajunge până acolo încât îndoielile să nu se nască deloc. Mi-a povestit un om cum l-a învăţat cineva să ajungă la acest lucru. Închipuie-ţi, mi-a spus el, un adevăr şi roagă-te pentru el sau în timpul rugăciunii învârte-l în mintea ta şi alcătuieşte-ţi rugăciuni tot din el. Va veni momentul când adevărul acela va intra în inima ta şi va cuprinde toată fiinţa sufletului tău, hrănindu-l şi înveselindu-l. Aceasta este înrudirea sufletului cu adevărul şi după aceasta îndoielile nu-l mai pot clătina. Ele pot trece în memorie, dar sunt departe de suflet, ca vorba sau şoapta de dincolo de zid. Aşa m-a învăţat omul acela să fac. Şi am început să fac aşa şi, cu mila lui Dumnezeu, chiar dacă sunt păcătos, totuşi mintea mea pluteşte liniştită în sfera adevărului şi se mângâie cu el. [I, 140]

Socotiţi-vă o persoană ca aceea care simte îndemnuri pentru vreo faptă păcătoasă sau vreo poftă rea. Şi învăţaţi-vă, de asemenea, să lucraţi în privinţa îndoielilor aşa cum acea persoană lucrează în privinţa poftelor. Prima metodă pentru cel ce simte atracţii rele este să nu socotească îndemnurile ca fiind ale sale, ci sădite, să facă diferenţă între sine şi acele îndemnuri sădite şi, socotindu-le străine, să se poarte faţă de ele ca şi cum ar fi nu roadele sale, ci roadele vrăjmaşului. De aici imediat în

suflet nu numai că se va slăbi, dar va pleca cu totul de la el silirea de a lucra după îndemnul simțit. De obicei, oamenii spun: natura mea îmi cere – cum să nu o satisfac? Dar celui ce recunoaște dintr-o dată în dorința născută un rod străin, aceluia nu afirmația aceasta îi vine în minte, ci cu totul altceva. El îi adresează întrebări dorinței și o supune analizei și criticii. Aceasta este cea mai simplă metodă, care împrăștie ispita și ispita dispare ca fumul din fața vântului. Tocmai aceasta trebuie să faceți și voi cu fiecare îndoială.

De fiecare dată când se naște îndoiala, nu vă uniți cu ea în minte, ca și cum și în realitate este așa cum vă insuflă ea, ci părăsiți-o chiar la intrare, ca pe un oaspete nepoftit, și supuneți-o analizei. Așa cum în privința dorințelor a nu vă uni cu ele în inimă – este cel dintâi lucru, așa și în privința îndoielilor a nu vă uni cu ele în minte este lucrul cel dintâi. Îmi spuneți că îndoiala vă cuprinde dintr-o dată și vă învăluie toată mintea. Nu-i nimic. Și în privința dorințelor, același lucru se întâmplă, că dintr-o dată cuprind toată inima. Dar aceasta nu înseamnă că ele deja au biruit, ci arată doar nerușinarea vrăjmașului. Dacă cineva se năpustește asupra voastră pe neașteptate și vă prinde cu mâinile, nu vă lăsați în stăpânirea lui, ci îl respingeți – așa și aici. Să cuprindă îndoiala toată mintea – voi încordați-vă s-o respingeți, ca ea să rămână afară și să vă puteți descurca cu ea ca și cu o persoană străină.

Dacă veți începe să lucrați așa, multe îndoieli vor dispărea îndată ce le veți respinge din minte și le veți chema la judecată. În legătură cu dorințele, este propusă o a doua metodă: în locul luptei personale cu ele, să vă adresați Domnului Mântuitorului și vor dispărea. Cred că același lucru trebuie să-l faceți și în privința îndoielilor. Adresați-vă în minte Domnului și rugați-L pe El să alunge ispita și ispititorul. Și va face acest lucru.

A treia metodă – să reînnoiţi binele în voi şi să-i redaţi puterea lui obişnuită. Şi mintea şi inima vă sunt întregi... Ceea ce vine vine de la vrăjmaşul. Gândurile şi sentimentele bune pe care le simţiţi, grăbiţi-vă să le reînnoiţi. Eu cred că toată nenorocirea voastră vine din faptul că îndoielile care se nasc le primiţi ca pe nişte prieteni şi le daţi voie înăuntru şi le dezmierdaţi, trecând de partea lor. Aceasta înseamnă că, fără să mişcaţi un deget, vă lăsaţi în deplina stăpânire a vrăjmaşului. Dar voi păstraţi-vă pe viitor convingerea că îndoielile nimic adevărat nu vă înfăţişează şi, când se nasc, alungaţi-le, încordându-vă din toate puterile să rămâneţi de partea binelui şi a adevărului pe care le-aţi simţit. Când vă veţi reface starea voastră bună, atunci veţi putea analiza îndoielile. Atunci ele vor fi deja foarte slabe şi biruinţa va fi întotdeauna de partea voastră. [VIII, 1462]

Puneţi-vă ca lege să nu primiţi niciodată nici o îndoială şi nici o nedumerire, ci de la prima lor apariţie să le daţi la o parte fără discuţii, oricât de întemeiate, oricât de impresionabile ar fi ele. Astfel se va pune sfârşit tuturor căilor de acces ale vrăjmaşului. [VIII, 1464]

Mântuirea

Mântuirea nu depinde de loc, ci de starea sufletească. Oriunde te poți mântui și oriunde poți pieri. Primul Înger dintre Îngeri a pierit. Unul dintre apostoli în prezența Domnului Însuși a pierit. Iar tâlharul de pe cruce s-a mântuit! Cauți mântuirea? Foarte bine! Caut-o! Mântuirea pentru noi este ușoară. Căci Îl avem pe Domnul Mântuitorul, Care nimic mai mult nu dorește și de nimic mai mult nu se îngrijește ca de mântuirea noastră. La El să alergi și cu toată râvna să te rogi să orânduiască mântuirea ta. El te va ajuta și îți va alege locul unde îți va fi mai ușor să te mântuiești. [I, 46]

Mântuirea sufletului este principalul. Însă Mântuitorul mântuiește sufletele, nu noi. Noi doar mărturisim credința noastră, devotamentul nostru față de El și Domnul pe măsura atașamentului nostru față de El ne dăruiește toate cele necesare pentru mântuire. Să nu credeți că datorită ostenelilor meritați ceva, meritați datorită credinței, căinței și devotamentului față de Dumnezeu. Faceți mai mult bine, ajutați-i pe cei nevoiași...

Lui Dumnezeu I-a fost milă de noi și nu a voit să fim în afara Lui, să rămânem în cădere, ci a binevoit să orânduiască un mijloc de reunire, care constă în faptul că Fiul Lui și Dumnezeu a venit pe pământ și S-a întrupat și în persoana Sa a unit omenitatea cu Dumnezeirea și prin aceasta ne-a dat nouă tuturor posibilitatea de a ne uni prin El cu Dumnezeu. Cei care cred se botează și primesc celelalte Taine, se unesc prin legătură vie cu Mântuitorul, iar prin El și cu Dumnezeu. Și în aceasta constă mântuirea! [I, 89]

A voi să vă mântuiţi stând şi aşteptând înseamnă a dori ca mântuirea să vină cumva singură. Dacă şi voi suferiţi de această boală, vindecaţi-vă, însuşindu-vă râvna pentru lucrarea vie, puternică şi necruţătoare faţă de sine a mântuirii... şi dobândirea mântuirii va veni uşor. Pentru a stârni râvna, lămuriţi-vă situaţia grea în care vă aflaţi. În fiecare secundă vă poate răpi moartea, apoi judecata şi hotărârea vino sau pleacă! Dacă acest lucru se poate întâmpla în această secundă, nu are rost să moţăiţi, trebuie să vă ridicaţi şi să vă apucaţi de lucru... Şi să faceţi aceasta fără să scăpaţi ceva din vedere; dar ce anume să faceţi? Păzind credinţa în Domnul Mântuitorul şi în Sfânta Lui Biserică, să vă depărtaţi de rău şi să faceţi bine cu cuvântul, cu fapta şi cu cugetul... [I, 133]

În realitate, însă, există cârmuirea luminoasă a lui Dumnezeu prin care El pe toţi şi pe fiecare în parte îi duce către ţelul final. Nimeni nu este uitat. Dumnezeu este Tatăl tuturor. Cât de nefericit era neamul nostru dacă pentru mântuirea lui a trebuit ca Însuşi Dumnezeu să Se pogoare la el, să ia firea lui şi în această fire să-i croiască drumul urcuşului într-acolo unde El stă de-a dreapta Tatălui! [I, 135]

Vrăjmaşul, pierzătorul sufletelor, prin râvna pentru mântuirea tuturor, duce la pierzanie sufletul celui căruia îi insuflă asemenea gânduri. Sfântul Antonie cel Mare a căzut odată pe gânduri cu privire la soarta oamenilor. Îngerul Domnului i s-a arătat şi i-a spus: „Antonie, fii atent la tine însuţi! Aceea nu este treaba ta!” [I, 139]

Mântuirea ne este poruncit s-o lucrăm cu frică şi cu cutremur, căci printre curse umblăm şi mergem pe scândură deasupra prăpastiei sau pe cărare îngustă, iar de o parte şi de alta este prăpastie... [I, 185]

Sentimentul neputinței cu privire la a te mântui „singur" este în firea lucrurilor, dar nădejdea mântuirii nu trebuie s-o înlăturăm din dicționarul creștin... Căci Îl avem pe Domnul Mântuitorul, Care de mântuirea noastră Se îngrijește și pe noi prin toate mijloacele către ea ne îndeamnă și ne întărește. [I, 199]

Atât timp cât există suflare în nări, nădejdea mântuirii are loc și poate fi încununată de izbândă. Trebuie numai să veniți la Mântuitorul.

Iar Domnul, pe cel ce vine la El, niciodată nu îl va da afară. [I, 200]

Pentru lucrarea mântuirii sunt necesare nu faptele, ci dispozițiile inimii. [I, 203]

Râvnă pentru mântuire aveți... Aceasta înseamnă că viața duhovnicească pâlpâie în voi. Trebuie să o sprijiniți, sprijinind râvna și înflăcărând-o. Dacă va exista râvnă, va exista viață, iar viața niciodată nu stă pe loc, prin urmare, va exista și izbândă. Însă nu o puteți observa, așa cum nu puteți observa creșterea copiilor care se află întotdeauna sub ochii voștri. Râvna aceasta este rodul harului. Domnul v-a chemat. Aceasta s-o mărturisiți întotdeauna cu deplină recunoștință. Dacă v-a chemat, nu vă va lepăda, doar voi singuri să nu vă feriți de El. Căci nu totul este de la Domnul, ci există o parte și de la voi. Ce este de la voi? Lucrarea cu toată râvna spre placul lui Dumnezeu. Ea va exista atât timp cât va exista râvna. Când râvna există, ea este adeverită prin grija arzătoare față de mântuire. [II, 255]

Mântuirea poate fi săvârșită în orice stare. Principalul este starea bună a inimii. Iar după ea puneți și viața trupească, și pe cea exterioară. Domnul să vă învețe. [III, 372]

Oriunde vă puteți mântui, și mântuirea nu depinde de loc, nici de mediul exterior, ci de starea lăuntrică. Dacă aveți credința vie, dacă nu aveți păcate care vă despart de Dumnezeu și sting harul Lui, dacă legătura cu Sfânta Biserică și împlinirea tuturor rânduielilor bisericești sunt trainice și adevărate și pline de râvnă, atunci starea voastră este mântuitoare, vă rămâne doar să vă păziți și să vă mențineți în această rânduială de viață, păstrând pomenirea lui Dumnezeu și a morții și păzind întotdeauna în suflet sentimentul căinței și al smereniei. [III, 375]

...În starea de față nu există nimic care să vă poată împiedica mântuirea. Totul constă în buna voință și în starea mântuitoare a inimii. De aceasta să și aveți grijă!... [III, 422]

Nădejdea și credința pe care le aveți nu pot fi puternice fără faptele și ostenelile cerute de lucrarea mântuirii. Care sunt faptele și ostenelile acestea? 1) Să aveți dezgust față de toate păcatele – nu numai față de fapte, dar și față de gânduri și consimțământul la ele. 2) Să vă îndemnați la fapte opuse lor – acestea voi singuri trebuie să le găsiți și să le înrădăcinați. 3) Principalul, să evitați să-i faceți pe plac trupului... Trupul trebuie pedepsit aspru – să-l omorâți. 4) Să vă înrădăcinați rânduiala rugăciunilor de acasă și de la biserică. 5) Să vă orânduiți legăturile exterioare și să evitați situațiile care vă pot stârni porniri pătimașe. [III, 481]

Toată mântuirea voastră trebuie să o lăsați în mâinile Domnului – aceasta este cea mai sigură, bună și înțeleaptă cale. [V, 771]

Mântuirea nu este legată de loc. Pretutindeni este posibilă și pretutindeni se săvârșește în realitate. În mănăstire, desigur, este mai bine, după cum scrieți. Însă și acolo există greutăți. Pentru cei ce se mântuiesc,

pretutindeni calea este strâmtă şi dureroasă. Şi încă nimeni nu a găsit mijlocul prin care să o presare cu flori. [V, 844]

Puneţi-vă toată nădejdea în Domnul şi El va orândui mântuirea voastră... căci Mântuitor este. [V, 860]

Prin suferinţa Sa, Domnul a săvârşit mântuirea noastră. Iar noi ne însuşim această mântuire după Sfintele Taine prin împreună-suferinţa cu El. Duh umilit, inimă înfrântă şi smerită dăruieşte-ne nouă, Doamne! Căderea în păcat sfântul apostol a numit-o a doua răstignire a Domnului. Măcar de am primi aceasta în inima noastră... Câtă căinţă, câte lacrimi, câte suspine ar exista atunci! [V, 890]

Mântuirea noastră e în cruce şi anume în suferinţele crucii. Prin necazurile şi suferinţele îndurate pe nedrept ne lipim de Crucea lui Hristos şi din ea primim puterea crucii, care ne curăţeşte, ne sfinţeşte şi atrage binecuvântarea lui Dumnezeu. Calea cea strâmtă şi dureroasă este calea ce duce direct în rai. [V, 941]

În lucrarea mântuirii noastre binevoiţi să deosebiţi două părţi: orânduirea mântuirii de către Domnul Mântuitorul şi, apoi, aplicarea acesteia faţă de mântuirea fiecăruia sau dobândirea mântuirii de către fiecare. În prima parte totul depinde de Domnul Mântuitorul, iar în a doua este vorba şi de participarea noastră, care este atât de importantă, încât este o condiţie a mântuirii. Aici, în afară de activitatea noastră personală, este potrivită şi contribuţia celorlalţi, şi nu numai potrivită, dar neapărat necesară, căci noi, creştinii, suntem un singur trup... şi ne aflăm în legătură reciprocă. Aici şi învăţătorii, şi ajutătorii, şi mijlocitorii... nu sunt neputincioşi, astfel că învăţătura, ajutorul şi mijlocirea lor sunt eficiente pentru noi. Şi, totuşi, nu trebuie nicidecum să socotim că acestea reduc cumva puterea învăţăturii dumnezeieşti, a ajutorului dumnezeiesc şi a mijlocirii dumnezeieşti celei dintâi.

Dimpotrivă, să le avem ca transmițători către noi ai acestora dintâi. [VI, 942]

Nici Maica Domnului, nici Îngerii, nici sfinții nu produc, nici nu dăruiesc mântuirea. Ei doar mijlocesc pentru ca chipul mântuirii, dăruit de Domnul Mântuitorul pentru toți, să ne fie aplicat și nouă și, astfel, în virtutea lui să ne mântuim... Domnul este Mântuitorul, iar toți ceilalți sunt complici la dăruirea mântuirii față de noi. Chipul mântuirii, săvârşit de Domnul, poate semăna cu un spital înființat pentru toți oamenii... Domnul este doctorul şi leacul Îi aparține Lui, iar cei care împlinesc şi pun în aplicare chipul vindecării sunt Îngerii şi sfinții, şi slujitorii Tainelor Dumnezeieşti. [VI, 943]

Gratuit ne este orânduit numai chipul mântuirii. Mântuirea fiecăruia, însă, nu se săvârşeşte gratuit. La mântuirea fiecăruia neapărat participă hotărârile propriei noastre voințe. Şi la baza acestor hotărâri, în ele şi după ele vine harul şi clădeşte totul. Aceeaşi hotărâre stă şi la baza a ceea ce se dăruieşte fiecăruia în urma botezului, chiar dacă el este săvârşit în pruncie. [VI, 944]

Este îndoielnic că mântuirea poate fi dobândită în afara împlinirii îndatoririlor pe care le presupun starea şi chemarea fiecăruia. Căci, aşa cum şi una şi alta sunt de la Dumnezeu, tot aşa şi una şi alta pot fi îndreptate fie spre lucrarea plăcută Lui, dacă sunt împlinite cu credință, fie spre supărarea Lui, dacă nu sunt împlinite. [VIII, 1219]

Calea mântuirii, cu siguranță, este cunoscută de toți. Când vă căiți şi luați hotărârea de a trăi drept, trebuie fără nici o concesie să aduceți roade de pocăință prin post, rugăciuni şi ajutorarea celorlalți. Trebuie să iubiți retragerea, tăcerea şi osteneala, ca gândurile să se împrăştie mai puțin. Rătăcirea gândurilor slăbeşte buna intenție. La slujbe să mergeți fără să omiteți vreuna şi acasă să vă osteniți cu metaniile. Este bine să citiți cărți

mântuitoare de suflet, dar nu multe. Puținul pe care îl citiți trebuie să-l rețineți ca să nu citiți în zadar. [VIII, 1441]

Cauți mântuirea, bun lucru cauți, sufletul este mai prețios decât toată lumea. Însă nimic nu este mai uşor decât să găseşti mântuirea, căci Îl avem pe Mântuitorul Cel preaînțelept, atotbun şi atotputernic, Care nimic nu doreşte atât de mult ca mântuirea fiecăruia dintre noi. Către El să te şi îndrepți; Lui singur să-I ceri şi să te rogi şi El te va duce la mântuire cu judecățile pe care le ştie. A căuta mântuirea este totuna cu a-L căuta pe Domnul. Iar Domnul este pretutindeni şi oriunde ar fi cel ce Îl caută este şi El... şi este gata să Se dăruiască pe Sine celui ce Îl caută. Deschide-I uşa inimii şi El va intra... Şi iată dobândirea Domnului şi a mântuirii împreună cu El... Să ştii acest lucru... şi să-l cauți. Domnul Însuşi te va învăța totul. [VIII, 1449]

Spiritismul

Spiritismul este întocmai o drăcie expusă la vedere. Aici se simte concret puterea necuratului. Cine lucrează aici poate fi recunoscut după apariții. Dar nici ei înşişi nu ascund faptul că sunt diavoli. [IV, 745]

În ziare s-a tipărit că unii tineri de ispravă cer să se permită existența unei societăți idealiste... Ştiți ce este aceasta? Este societatea spiritiştilor. Şi căpeteniile sunt spiritişti înrăiți. Spiritismul este o lucrare drăcească. Prin urmare, această societate este diavolească sau închinătoare la diavol. [VII, 1140]

Spiritismul! Eu îl cunosc puțin... Aici nu este şarlatanie, ci adevărată drăcie, precum oracolele de demult. [IX, 92]

Doriți să cunoașteți părerea mea cu privire la spiritism. Unii au crezut și acum cred că acesta este o șarlatanie. Dar este de ajuns să te uiți o dată la ceea ce se întâmplă în timpul învârtirii meselor ca să renunți la acest gând. Alții cred că este o activitate psihică sau fizică a puterilor pe care le au medium-urile. Însă modul de activitate al medium-urilor stă drept împotriva acestuia. A rămas să admitem prezența puterii raționale: cine este ea? Ori sufletele răposaților, ori diavolii. Prima variantă este de neconceput, judecând după esența lucrurilor, și are împotriva sa faptele care nu pot fi explicate prin această metodă. Prin urmare, este vorba de diavoli. Ca să se ascundă, ei iau numele răposaților. Împotriva cui lucrează ei? Împotriva Mântuitorului Hristos. Credința în Domnul vor s-o denatureze și întru totul s-o nimicească. Acesta este scopul spiritismului. Dacă nu ne vom păzi, diavolii ne vor lua pe toți și pretutindeni se va răspândi închinarea la diavol. Dar cum așa, căci ei se roagă lui Dumnezeu. Se roagă, dar cum se roagă? Dumnezeirea Domnului Iisus Hristos nu o mărturisesc; iar Mântuitorul a spus că *nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine* (Ioan 14, 6): prin urmare, ce rugăciune au ei? Probabil că au dumnezeul lor. Și cine este el? Împăratul duhurilor necurate, satana. Diavolii le-au spus spiritiștilor cum că Dumnezeu S-ar fi arătat în mijlocul duhurilor și le-ar fi spus: „Duhurilor, a venit vremea; mergeți acum pe pământ și luminați-i pe oameni". Oare poate veni o astfel de poruncă de la Dumnezeul Cel adevărat, închinat în Treime și Care ne-a orânduit mântuirea în Dumnezeu-Fiul, Cel ce S-a întrupat, a pătimit, a înviat, S-a înălțat la cer și le-a așternut într-acolo calea tuturor celor ce cred în El? Duhurile-luminătoare învață împotriva învățăturii lui Hristos și, prin urmare, merg împotriva adevăratului Dumnezeu; așadar, și dumnezeul lor este potrivnic adevăratului Dumnezeu, este

însuşi satana. Ce înseamnă cuvintele „a venit vremea”? Faptul că toţi creştinii au devenit slabi şi nestatornici în credinţă şi în viaţă şi că pot fi întorşi uşor. Când Mântuitorul Hristos a fost pe pământ, i-a alungat pe diavoli şi i-au alungat şi sfinţii apostoli cu puterea Duhului Sfânt. Pe măsura răspândirii creştinismului, puterea lui Dumnezeu peste tot prin creştini persecuta puterile diavoleşti. Atât timp cât creştinismul a fost în putere, ele nu au avut trecere; au lucrat întâmplător, pregătindu-şi calea spre ceea ce vedem acum în spiritişti şi ce îşi făgăduiesc ei după aceea. Când credinţa în Apus şi, mai ales, în America a început să se clatine, interesele în privinţa veşniciei s-au dat la fund şi oamenii au început să trăiască numai pentru pământ – şi atunci a căpătat libertate lucrarea diavolilor. Doar făceau semn cu ceva şi totul începea să sară. La început au ademenit prin ciocăneli, apoi au trecut la mese, mai târziu la farfurii şi la creioane. În cele din urmă, s-au arătat ca medium-uri care scriu, iar nu demult au început să se audă răspunsuri şi din văzduh. Întocmai ca la oracolele păgâne de demult! Câte popoare au atras ele la sine prin toate aceste năzbâtii! Acum nu le mai poţi alunga. Oricât le-ai explica spiritiştilor că ei sunt conduşi de puterile diavoleşti – nu te cred. Cursa este mare. Totuşi, ce putem face? Trebuie să înapoiem creştinismului puterea lui şi atunci drăcia – spiritismul – va dispărea de la sine. Fără aceasta, oricâte cărţi de combatere aţi scrie, nu vor avea nici un rost. Dacă mijlocul acesta vi se pare învechit, renunţaţi la gândul de a birui spiritismul. Îi stă înainte stăpânirea întregului neam omenesc. Acum are loc doar pregătirea, iar apoi va apărea antihrist şi va începe să finalizeze clădirea împărăţiei sale din spiritişti. Iar Mântuitorul, când va veni, abia dacă va mai găsi credinţă pe pământ.

Mă întrebați dacă sunteți în siguranță atunci când sunteți conduşi de spiritişti şi spiritism. Dacă s-ar ocupa numai cu mărunţişuri, cu presupuneri, atunci poate că ați fi în siguranță cu ei; dar, pentru că în cadrul acestor presupuneri vă propun întregul sistem al învățăturii lor, atunci nu puteți fi în siguranță dacă veţi intra în legătură cu ei, căci în învățătura lor este şi viață, este şi moarte. Dacă este potrivită cu duhul credinţei, este vie; dacă este potrivnică duhului credinței, este moartă. Iar învățătura spiritismului este potrivnică întregii credințe a lui Hristos şi pentru multe puncte ale ei a fost blestemată la Sinoadele Ecumenice. Spiritiştii nu mărturisesc dumnezeirea lui Iisus Hristos, ci spun că şi El este un duh superior, întrupat: aceasta este învățătura cea de Dumnezeu hulitoare a lui Arie, blestemată la Cel Dintâi Sinod Ecumenic. Spiritiştii nu recunosc veşnicia chinurilor şi resping întru totul chiar existența iadului: aceasta este învăţătura origeniştilor, blestemată la Al Cincilea Sinod Ecumenic. Tot la acest Sinod a fost blestemată şi altă învăţătură a origeniştilor despre preexistenţa sufletelor, care alcătuieşte baza spiritismului. La fel, toate hotărârile date, rostite asupra ghicitorilor şi a celor ce se află în legătură cu diavolii, cad asupra spiritiştilor. Acum judecați singuri – sunteţi în siguranță dacă intrați în legătură cu ei? Chiar dacă nu a fost pronunţată o nouă anatemă asupra spiritiştilor, totuşi ea se află asupra lor, rămânând în Biserică din timpuri străvechi. Spiritiştii şi adepţii lor prin însăşi lucrarea lor se supun acestei anateme şi stau sub ea. [IX, 128]

Iubirea de argint

Cei care au avere nu trebuie să creadă că sunt stăpâni, ci administratori ai lui Dumnezeu. Iar administratorii ce lege au? Să dea fiecăruia cu măsură cele necesare... [I, 89]

Trăiți în mediu luxos? Ce să faceți? Acestea sunt rânduielile vieții. Lăsaţi-le. Numai să nu vă lipiți inima de ele, străduiți-vă să o cantonați astfel încât, dacă Dumnezeu ar voi să vă ia totul înapoi, să consimțiți liniştiți să umblați în haine vechi şi opinci şi să locuiți într-o colibă săracă. Şi, iată, veți fi pustnici în mijlocul luxului şi al bogăției. [II, 291]

Despre bani. Când aveți o trebuință, satisfaceți-o, iar restul împărțiți-l la săraci şi rămâneţi cu nimic. Principalul este să nu vă puneți nădejdea în bani.

Iubitorul de argint este închinător la idoli... Dacă, atunci când faceți milostenie, nu simțiți părere de rău pentru bani, nu există în voi patima iubirii de argint, ci există numai iubirea de avuție, dorința de a avea bani, de a-i avea la îndemână în orice situație – pentru trebuința voastră sau a aproapelui. Chiar dacă în acest caz există un fir care vă leagă, totuşi el este foarte subțire. Ţelul este să nu avem nimic. Şi fericiți sunt cei ce ştiu să-şi orânduiască viața de zi cu zi după acest principiu. Însă cerința acestui principiu este atât de mare încât nici gunoi nu trebuie să existe în chilie. Ce să facem? Avem acolo un covoraş, un pătuț, un fotoliu, un scaun, totul este confortabil... şi plăcut la vedere. Şi mai sunt ciubotele, ciorapii, rasa, anteriul... şi altele, şi altele. Unde este aici lepădarea de lume? Lumea este în brațele noastre... cu sărutări şi calde îmbrățişări!! Acestea le scriu de la mine. Banii mai bine să nu-i adunați, ci să faceți aşa: cu o mână să-i luați, iar cu cealaltă să-i

dați. Să stea banii până în cazul în care vi se cere să-i dați. Şi este de ajuns... [V, 928]

Principalul în privința banilor este să nu ne punem nădejdea în ei, iar apoi să nu ne lipim inima de ei şi, în sfârşit, să nu-i folosim numai pentru noi, ci să-i împărțim şi cu cei nevoiaşi spre slava lui Dumnezeu. Aşa să procedați şi voi şi să nu dați înapoi... [VI, 984]

Stăreția

Starețul-îndrumător este necesar pentru cei ce sunt interesați de înalta viață lăuntrică. Iar viața noastră obişnuită se poate mulțumi cu sfatul unui duhovnic sau chiar al unuia dintre frații amabili. Trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu atunci când mergem la duhovnic cu o întrebare şi să-I cerem Lui să-i insufle duhovnicului gândul necesar nouă. Cine îşi doreşte acest lucru cu credință îl va dobândi. [III, 503]

Aveți de gând să renunțați să mai fiți stareț-îndrumător. Bine v-a spus părintele N. să nu expediați pe nimeni de la dumneavoastră. Este bine că oamenii vin şi se căiesc. Să nu expediați pe nimeni, chiar dacă ar veni cineva de şaptezeci de ori câte şapte şi s-ar tot căi pentru acelaşi păcat. Pe toți să-i primiți cu bucurie, părinteşte, ca un tată în prag. Nu vă încruntați, nu folosiți vorbe aspre, plângeți şi vă căiți împreună cu ei. Nu-i mustrați şi nu-i osândiți, ci socotiți-i bolnavi şi răniți de vrăjmaşul. Însuflețiți-i la luptă prin făgăduința miluirii şi a izbăvirii de patimi, care se va împlini dacă vor începe să se îndrepte şi să folosească mijloacele pe care le propuneți. [V, 909]

Sunteți tulburat din pricina slujirii ca duhovnic. Nu se poate să nu fiți tulburat: lucrul este de mare importanță. Dar rugați-vă ca Domnul să vă învețe de fiecare dată.

Rugăciunea aceasta includeți-o în pravila dumneavoastră de rugăciune şi, în orice alt moment când mintea vi se înalță la Dumnezeu, adăugați cuvântul de rugăciune referitor la duhovnicia dumneavoastră... Această adresare săvârşită către Dumnezeu cu frică va atrage pentru dumneavoastră ajutor de la Domnul. [V, 930]

Primindu-i pe toți cu milă, cereți-le tuturor căință şi hotărârea fermă de a se înfrâna de la păcate. Dacă cineva vă povesteşte cu sânge rece ceea ce a făcut... aceluia îi puteți spune: „Uite, mergi o săptămână la biserică şi roagă-te să-ți vină duhul căinței şi al hotărârii de a nu mai păcătui. Şi apoi să vii la mine şi voi vedea".

Celui care spune că lângă el se află întotdeauna un serafim, poronciți-i să-l încerce pe acel serafim. Anume... să-l întrebe dacă are credință în Domnul Iisus Hristos şi să facă semnul crucii. În cărțile Sfinților Părinți scrie: şi Îngerii care au fost încercați în acest fel i-au lăudat pe cei ce i-au încercat. Vrăjmaşul nu poate îndura semnul crucii. [V, 931]

Patimile

Lupta cu patimile este comună tuturor... şi ține toată viața. Este cea mai înflăcărată luptă, care ocupă centrul vieții duhovniceşti. Începe împreună cu îndreptarea sufletului către Dumnezeu şi se încinge... Apoi încetează... [I, 132]

Patima îl orbeşte pe om, iar vrăjmaşul adaugă întunericul. Şi omul se chinuie şi este de mirare faptul că el vrea să se chinuie şi nu vrea să renunțe la chinuri. [I, 203]

„Nu ar trebui să folosim mustrarea?" Căci toate patimile sunt drăceşti. Fiecare patimă are diavolul ei care prin om îşi hrăneşte patima sau pe sine. Trebuie să-l alungaţi şi sprijinul patimii va cădea. [II, 204]

Când te luptă patima [desfrâului], mănâncă mai puţin şi dormi puţin şi uşor... Fă metanii mai multe, iar din când în când dă-ţi peste umeri cu un bici sau cu o frânghie... [II, 356]

Aţi dori să ştiţi care este principala dumneavoastră patimă... Pentru aceasta vă amintesc o povestire despre un ascet care i-a pus stareţului său o asemenea întrebare şi anume: cu ce patimă să se lupte mai întâi? Stareţul i-a răspuns: „Luptă-te cu aceea care te luptă pe tine acum şi la un moment dat îţi vei da seama care este principala ta patimă"... [III, 499]

Iar principala nevoinţă este păzirea inimii de pornirile pătimaşe şi a minţii de gândurile pătimaşe. Trebuie să vă cercetaţi inima şi să alungaţi de acolo tot ce este nedrept. [IV, 589]

Ţineţi-vă muşchii şi tot trupul în încordare şi nu-i daţi voie nici unui mădular să huzurească. Dacă sunteţi singur, bateţi-vă cu toiagul sau cu mătăniile peste umeri până când durerea devine considerabilă. Acest lucru mai bine decât orice întoarce robul cel rău, trupul, la supunere şi îl smereşte. Dintre mâncăruri, tot ce este gras şi foarte nutritiv să îndepărtaţi în acest timp [în timpul luptei cu patima desfrânării] şi mâncaţi mai puţin. Vă puteţi alege mâncare nu fierbinte, ci rece. În locul fotoliului moale pentru şedere luaţi-vă un scăunel tare. Ca să dormiţi, înlăturaţi salteaua şi puneţi doar pătura. Şi acoperiţi-vă cu ceva răcoros. În cameră să fie căldură mai puţină. Să vă aerisiţi este bine, dar şi simţurile să le păziţi. Toată nădejdea să v-o puneţi în Domnul. În rugăciune să rămâneţi. Dar niciodată să nu vă intimidaţi... Şi, oricât de

puternic ar fi atacul, încordaţi-vă să-l respingeţi. Principalul este să nu îngăduiţi atracţia şi nici atât consimţirea... Consimţirea îşi ia avânt şi fără voie, dar trebuie s-o respingeţi... şi s-o înlocuiţi cu dezgustul. Să nu încetaţi să-l vedeţi pe vrăjmaşul cel rău în aceste revolte şi să stârniţi mânia împotriva lor. Nu vă descurajaţi, ci luptaţi în continuu... Fără lupta cu acestea nimeni nu se descurcă. Şi trebuia să aşteptaţi. Dar puteţi face faţă dacă vă înarmaţi cu bărbăţie. Căci fiecare biruinţă asupra patimii vă aduce cunună. Pentru că vrăjmaşului nu îi este de folos să vă aducă cununi, el se va retrage şi nu va mai năvăli. Vor rămâne numai pornirile fireşti, însă ele vor fi atunci slabe şi neputincioase şi vor înceta imediat datorită purtării aspre cu trupul. [IV, 624]

Măsuraţi-vă nu prin nevoinţe, ci prin omorârea patimilor. Dacă una moare, este un pas înainte. [IV, 727]

Până când patimile nu vor fi omorâte definitiv, gândurile, simţămintele, pornirile şi intenţiile rele nu vor înceta. Ele se vor împuţina pe măsura împuţinării patimilor. Izvorul lor este jumătatea noastră pătimaşă. Tocmai într-acolo trebuie să vă îndreptaţi toată atenţia. Există un mijloc educativ. Pomenirea neîncetată a Domnului împreună cu rugăciunea către El. [V, 772]

Aveţi hotărâre, dar înaintea patimii ea se împrăştie ca un nor uşor dus de vânt... De ce se întâmplă acest lucru? Deoarece voi, îndată ce apare un gând sau o dorinţă uşoară, înclinaţi în partea lor. Şi de ce faceţi lucrul acesta? Pentru că primiţi gândul şi îi daţi voie să ajungă până la dorinţă... De câte ori să vă înştiinţez – să alungaţi gândul şi să înăbuşiţi dorinţa. [V, 820]

Ca de foc să vă temeţi să lucraţi potrivit patimilor. Unde există o umbră cât de mică a patimii, acolo să nu aşteptaţi vreun folos. Acolo se ascunde vrăjmaşul şi încurcă totul. [VIII, 1455]

Când percepeți... un sentiment rău, îndată loviți-l cu mânie şi cu ură şi afurisiți-l în toate chipurile... Pe lângă acestea începeți să chibzuiți şi străduiți-vă ca patima care s-a stârnit mai mult s-o urâți şi sentimentul opus ei să-l stârniți şi să-l întăriți, strigând în acelaşi timp către Domnul: „Vezi, Doamne, ce este în mine, eu nu vreau această patimă, însă ea singură mi-a pătruns în inimă şi mă chinuie, ajută-mă s-o alung şi în locul ei să sădesc sentimentul cel bun!..." Aşa să vă osteniți asupra voastră până când sentimentul cel rău va pleca şi sentimentul cel bun se va arăta. Osteniți-vă asupra voastră şi Dumnezeu vă va da izbândă. Imediat, poate, nu se va arăta nimic, dar voi să nu renunțați, ci să vă străduiți în continuu. Şi, când Dumnezeu vă va da izbândă, să nu depuneți armele, ci să fiți gata iarăşi de luptă. Dacă vrăjmaşul îşi va strecura iarăşi otrava, iarăşi să vă luptați, până când veți birui... Iar vrăjmaşul va înceta să vă mai atace pe această latură. [X, 243]

Frica de Dumnezeu

Principalul este să vă deprindeți să-L pomeniți întotdeauna pe Dumnezeu. [I, 72]

Rădăcina tuturor virtuților este frica plină de evlavie față de Dumnezeu, din care provin credința în Dumnezeu, lăsarea sinelui în voia lui Dumnezeu, nădejdea, lipirea de Dumnezeu şi sentimentul dragostei împreună cu uitarea a tot ceea ce este creat. [II, 244]

Priviți ochiul lui Dumnezeu care este ațintit asupra inimii voastre şi vede totul în ea... De aici vin frica plină de evlavie față de Dumnezeu, atenția față de sine, lepădarea tuturor gândurilor şi simțămintelor rele şi aflarea în trezvie. Dacă Domnul vă va ajuta să vă deprindeți cu

această stare înaintea Lui, atunci de nici o lecție nu veți mai avea nevoie. [III, 382]

Din totalitatea mişcărilor duhovniceşti provine frica de Dumnezeu, starea plină de evlavie înaintea lui Dumnezeu în inimă. Acestea sunt paza şi straja stării pline de har... [III, 384]

Frica de Dumnezeu de nimic nu este susținută cu atâta putere ca de pomenirea înfricoşatei judecăți. Iar duhului tristeții, născut din această pricină, nu trebuie să vă dedați. Ci trebuie numai să vă uitați bine în jur şi, ceea ce pare neplăcut Domnului, îndată să îndepărtați şi, dacă este nevoie, să curățiți prin pocăință. [III, 392]

Sub frica de Dumnezeu se formează hotărârea de a nu fi niciodată indulgent cu tine, ci, dimpotrivă, de a te chinui împotriva dorințelor tale... Frica de Dumnezeu, frica de Dumnezeu, frica de Dumnezeu – iată ce trebuie să înrădăcinezi în inimă şi de la un capăt la altul să pui frica de moarte. [IV, 557]

Sădiți mai adânc în voi frica de Dumnezeu şi ea, luând în mâini frânele conducerii omului vostru lăuntric, vă va îndrepta pe urmele Domnului pentru dobândirea slavei luminoase, făgăduite nouă, gonindu-vă cu biciul pomenirii morții şi al pomenirii judecății... în care nici o scuză nu va fi primită... [IV, 687]

Dumnezeiasca judecată

Judecata va fi pentru toți; însă, pentru aceia care sunt vrednici de îndreptățire, judecata va fi astfel încât parcă nici nu va fi, o vor întâmpina cu bucurie, de parcă nu va fi deloc judecata, ci îmbrățișarea Domnului; cu bucurie vor trece prin ea și bucuroși vor rămâne după ea... Se vor învrednici de ea cei ce cred în Domnul așa cum se cuvine și cei ce trăiesc după voia Lui. [II, 346]

Răspuns bun la judecată nu va exista, căci cu privire la ceea ce am făcut nici nu vor exista întrebări... Dar cu privire la ceea ce nu am făcut sau am făcut împotriva celor cuvenite... vom da răspuns întreg... Și acestea cu nimic nu le putem acoperi decât cu pocăința săvârșită aici... [VI, 1035]

Uscăciunea inimii

Cel mai mult căpătăm aceasta [uscăciunea] datorită mâniei, nedreptății, supărării, osândirii, mândriei și celor asemenea lor. Leacul este înapoierea stării pline de har. De vreme ce harul se află în voia lui Dumnezeu, ne rămâne să ne rugăm... pentru izbăvirea de această uscăciune... și de împietrire și nesimțire... În timpul răcelii și al nesimțirii mintea cu greu va rămâne atentă la cuvintele rugăciunii, dar tot este posibil. Trebuie să facem contra noastră... Tocmai această ostenire a noastră va fi mijlocul prin care Îl vom îndupleca pe Domnul la milă și vom întoarce harul. [I, 190]

Rugăciunea v-a slăbit... din pricina uscăciunii și a răcelii inimii. Împotriva acestora există rugăciuni scurte, mai ales **rugăciunea lui Iisus**. Învățați pe de rost cele 24 rugăciuni scurte ale Sfântului Ioan Gură de Aur, care se

află în şirul rugăciunilor de seară... Şi rostiţi-le când **uscăciunea** vă cuprinde inima...

Poate că se întâmplă să staţi în biserică cu neatenţie şi atunci... vine uscăciunea ca pedeapsă pentru acest lucru. [III, 476]

Fericirea

Fericirea viitoare, cu care vă străduiţi să vă mângâiaţi, unde va fi? Aici, pe pământ, sau dincolo de mormânt? Dacă va fi aici, atunci, desigur, de la aceasta nu aveţi ce aştepta. Dar, dacă va fi dincolo de mormânt, nu înţeleg cum poate să nu fie mângâietoare. Cei ce suferă şi cu supunere înaintea lui Dumnezeu îşi îndură viaţa lor amară sunt la fel ca mucenicii, cărora le sunt pregătite asemenea bunuri, în comparaţie cu care necazurile de aici nici zero nu fac. Dimpotrivă, veţi face mai bine dacă vă veţi muta mai des într-acolo cu gândul şi cu inima, în nădejdea că, în cele din urmă, veţi fi mângâiaţi. Căci aceasta fără îndoială vă va aştepta dacă nu veţi da curs cârtirii şi întotdeauna veţi nutri supunere smerită faţă de voia lui Dumnezeu, care vă va oferi un lucru sau altul... [II, 338]

Dorirea fericirii nu este deloc un cuvânt de prisos. Toată lumea se frământă din pricina ei. Trebuie doar să menţionaţi: îmi doresc să nu înceteze sentimentul fericirii; dar în ce constă el – să hotărască aceasta, probabil, încă nimeni nu a reuşit. Nici cei care vieţuiesc totdeauna în Domnul nu sunt totdeauna fericiţi. Pe pământ nu a existat fericire şi nici nu va exista. Aceasta Dumnezeu o va da în alt mod de viaţă. Dar aici, fără necazuri şi amărăciuni nu se poate... [IX, 132]

Întru moartea Lui toţi am murit şi întru învierea Lui toţi am înviat. Iar părtaş la aceste bunuri fiecare se face în Sfântul Botez, unde moare pentru viaţa aceasta şi înviază pentru cealaltă... [III, 535]

Sunteţi încă bolnav. Să vă mântuiască Domnul! Este foarte bine că aţi hotărât să rugaţi preoţii să vă facă maslu. Taina aceasta pentru creştini trebuie să fie singurul mijloc de vindecare în privinţa bolilor... [V, 881]

Tainele – Domnul le-a instituit... Şi aici nu are rost să filosofăm. Despre condiţiile mântuirii îmi spuneţi: Apostolul Pavel a zis: *Crede în Domnul şi te vei mântui* (Rom. 10, 9). Ce înseamnă să crezi în Domnul? Să te lepezi de închinarea la idoli şi să primeşti credinţa creştină, prin urmare, tot ceea ce conţine creştinismul: şi credinţa, şi poruncile, şi Tainele, şi toate rânduielile. [VI, 943]

Despre maslu, preotul v-a vorbit drept... Cel muribund nu are nevoie atât de maslu, cât de spovedanie şi împărtăşanie. Maslul i se face bolnavului care îşi aşteaptă însănătoşirea. El nu este urare de rămas bun pentru cel ce pleacă în lumea cealaltă, ci este mijloc de vindecare pentru cel ce rămâne în viaţa aceasta ca să trăiască în pocăinţă. [VIII, 1329]

Maslul, după intenţiile Bisericii, este Taina tămăduitoare care redă sănătatea; nu este pregătire pentru moarte. [IX, 216]

Trupul

Trupul trebuie să-l țineți tot timpul în frâu, fără să vă îngăduiți în vreun fel să răsfățați mădularele lui, nu numai în timpul mersului și al șederii, dar și în timpul statului în picioare și al culcării. [II, 312]

Trupul trebuie să-l strâmtorați prin somn puțin, mâncare puțină și osteneală. Cine dintre părinții noștri a avut izbândă fără strâmtorarea trupului?... Atât timp cât veți odihni trupul, să nu așteptați nimic bun. [II, 315]

Trupul trebuie să-l chinuiți prin foame, somn puțin, osteneală la rugăciune, depărtare de ispite și de beție. [II, 354]

Și se cuvine să înduhovniciți trupul prin recunoștință, măsură și pricepere duhovnicească. [IV, 654]

Stareții de demult au scris că ei s-au purtat cu asprime față de trup: având în vedere nu să-l omoare pe el, ci prin omorârea trupului să omoare patimile. [IV, 694]

Nu să omorâți trupul, sunteți chemați, ci numai *grija de trup să nu o faceți spre pofte* (Rom. 13, 14). Legea este întreținerea rațională a trupului fără indulgențe. [IV, 702]

Nevoințele trupești ne sunt convenabile prin faptul că trupul se poate deprinde cu toate. Până când nu se deprinde, țipă, iar când se deprinde, tace. Și acesta este sfârșitul ostenelilor asupra trupului. Trupul este un rob ascultător, dar trebuie să-l școlim. Așadar, școliți-l, dar cu măsură. [IV, 735]

Plăcerile trupului să nu le faceți nici când este vorba de ceva neînsemnat. Silirea de sine, după puteri, și lipsirea sinelui de ceva plăcut trupului sunt totuna cu a pune lemne pe foc. [V, 761]

De oscilațiile vieții noastre nu ne putem elibera în cursul ei obișnuit. Statornicia este darul lui Dumnezeu, iar ea este și va fi trăsătura numai a lui Dumnezeu, trăsătură

pe care în mila Sa uneori ne-o împărtăşeşte şi nouă pentru un timp. Nimic nu ne poate încredinţa pentru totdeauna, căci ne mărim în deşert şi, astfel, şi pe noi ne păgubim, şi darul îl pierdem. Dumnezeu Îşi manifestă binele Său în noi ca să nu deznădăjduim şi iarăşi îl ascunde ca să nu ne mândrim şi să nu ne mărim în deşert. [V, 787]

Îndeosebi trebuie să subţiem trupul prin post, priveghere şi osteneală şi să-l ţinem tot timpul în încordare, ca soldatul în schimbarea gărzii. Să evităm împrăştierea, vorbirea deşartă, râsul şi lectura deşartă. [V, 898]

Să nu credeţi că puteţi îngădui libertatea gândurilor, a simţămintelor, a cuvintelor şi a mişcărilor. Trebuie să le ţineţi pe toate în frâu şi să le conduceţi voi. Autoadministrarea este meritul omului. [VI, 970]

Smerenia trupului ne duce la smerenia duhului, iar aceasta să devină un bazin adânc pentru primirea din toate părţile a canalelor harului. [VI, 1007]

Căldura duhovnicească

Căldura trebuie întotdeauna să o sprijinim atât cât ţine de noi. Şi nu are rost să luăm seama atent şi să observăm. Ea singură ne dă de înţeles despre sine. Aşa cum se resimte frigul exterior, aşa şi răceala lăuntrică se resimte în chip nemijlocit. Când aceasta este resimţită, trebuie să ne încălzim prin adâncirea atenţiei şi sporirea strigării către Domnul: „Nu mă lăsa, Doamne, nu Te depărta de mine". La acestea trebuie să adăugăm şi cugetarea la adevărurile zguduitoare: la cădere, la orânduirea mântuirii, la moarte, la judecată, la răsplată şi la celelalte. Căldura adevărată este darul lui Dumnezeu; însă există şi o căldură naturală, rodul propriilor osteneli şi

al stărilor sufleteşti libere. Ele stau una faţă de alta ca cerul faţă de pământ...

„Mă chinuie gândurile şi nu îmi dau voie să mă sălăşluiesc înaintea lui Dumnezeu”. Acesta este semnul conform căruia căldura dumneavoastră nu este a lui Dumnezeu, ci a dumneavoastră. Primul rod al căldurii lui Dumnezeu este adunarea gândurilor laolaltă şi îndreptarea lor către Dumnezeu, fără întoarcere. Aici se întâmplă acelaşi lucru care i s-a întâmplat femeii cu scurgere de sânge. La aceea: *s-a oprit curgerea sângelui ei...* (Luca 8, 44); iar aici se opreşte curgerea gândurilor. Ce trebuie, aşadar? Păstrându-vă căldura dumneavoastră naturală, în nimic să nu o includeţi, ci să o socotiţi doar o pregătire pentru căldura lui Dumnezeu; apoi să suferiţi pentru sărăcirea lucrării lui Dumnezeu în inimă şi cu durere să-L rugaţi pe Domnul neîncetat: „Milostiv fii mie, Doamne! Nu întoarce faţa Ta de la mine!... Luminează faţa Ta către mine!” La acestea să adăugăm lipsurile trupeşti... în privinţa mâncării, a somnului, a muncii şi a celor asemenea lor. Toată lucrarea, aşadar, să o lăsăm în mâinile lui Dumnezeu. [II, 315]

Când slăbeşte căldura duhului, trebuie să ne îngrijim de refacerea ei, cu frică şi cu cutremur căzând înaintea lui Dumnezeu. Totul este de la El. Tristeţea, plictiseala, greutatea duhului şi a trupului vin uneori, poate, pentru mult timp. Nu trebuie să vă intimidaţi, ci să staţi cu tărie, împlinind cu râvnă pravilele primite şi să nu aşteptaţi ca în suflet să nu mai existe nici un gust. Nici să nu aşteptaţi ca în suflet să fie întotdeauna la fel de cald şi de plăcut. Nu va fi aşa. Dimpotrivă, să aşteptaţi neîncetat schimbări neaşteptate. [IV, 710]

Frica de Dumnezeu este păzitorul şi deşteptătorul căldurii interioare. Dar şi de smerenie este nevoie, şi de răbdare, şi de devotamentul faţă de pravile şi, mai mult decât orice, de trezvie. [IV, 727]

Căldura inimii... este o stare bună. Şi trebuie să o păstraţi şi să o sprijiniţi. Când slăbeşte, să o întăriţi aşa cum faceţi de obicei: să vă adunaţi cu mai multă putere înlăuntru şi să strigaţi către Domnul. Ca să nu plece, trebuie să evitaţi împrăştierea gândurilor şi a impresiilor în sentimente care nu sunt potrivite cu această stare, să evitaţi ca inima să se lipească de ceva văzut (nu numai de ceva rău, ci, în general, de nimic) sau vreo grijă să vă absoarbă toată atenţia. Atenţia faţă de Dumnezeu să fie permanentă şi încordarea trupului să fie neslăbită – trupul să stea drepţi, ca soldatul în formaţie. Iar principalul – să-L rugaţi pe Domnul să prelungească această milă. [VIII, 1460]

Răbdarea

Am presupus şi presupun că aţi ales cea mai bună cale – să vă supuneţi forţat şi să răbdaţi. Blândeţea fără cârtire vă face părtaş la mucenicie. Şi în aceasta nu puţină mângâiere este. Dar să vă doriţi un loc mai bun intră cu totul şi în rânduiala dumnezeiască şi în cea omenească. [I, 129]

Domeniul răbdării este vast. Nu trebuie să o căutaţi: fiecare o are la îndemână în măsură destul de mare. [I, 201]

Cei ce rabdă cu supunere necazurile şi bolile stau în rândul mucenicilor. [III, 470]

Mă refer la aiurelile filosofului... Tolstoi, care este vrăjmaşul lui Dumnezeu, fiul diavolului. [II, 280]

Mi-a fost trimisă din Moscova evanghelia acestui Lev, care răcneşte împotriva Bisericii lui Dumnezeu. Sunt luate citate din Evanghelie şi, ceea ce scrie împotriva lor, îi aparține lui. [II, 281]

El nu iubeşte deloc aceste dogme, deoarece nu iubeşte Biserica. Şi, de ce nu este Biserica pe inima lui – nu se vede... Se vede numai că ea este împotriva învățăturii lui. Dar acesta nu este un lucru demn de reproş, ci de laudă. Căci învățătura lui este de-a dreptul fantastică... Mi se pare că el se apropie de nebunie... [II, 282]

Bine ați făcut că ați refuzat să citiți aiurelile lui Tolstoi, nici să nu le păstrați. Degeaba citiți ceea ce a scris el... acest Lev (leu), care răcneşte căutând pe cine să înghită. Am şi uitat să vă scriu că Lev recunoaşte numai Evanghelia şi pe aceasta într-o formă denaturată, aşa cum vrea el... Epistolele sfinților apostoli nu le recunoaşte, nici pe părinții, nici pe învățătorii Bisericii... Totul la el este inteligența lui... Nu păstrați cărțile lui. [IV, 626]

Ce studenți neghiobi sunt cei ce cred în Lev Tolstoi, care nu crede în nimic. La el nu există nici Dumnezeu, nici suflet, nimic sfânt. El scrie nerozii numai ca să-i tulbure pe cei credincioşi şi tâlcuieşte totul greşit. [V, 924]

Tolstoi vrea să facă omenirea fericită... Iată proiectul vieții fericite: 1) omul să nu se împotrivească răului... chiar dacă este bătut, înjunghiat, prădat – să rabde, dar să tacă... să nu se apere; 2) tribunalele nu sunt necesare, nici poliția, nici armata; 3) jurământul este fărădelege; 4) a lupta este împotriva lui Dumnezeu; 5) soții nu trebuie să se despartă, nici măcar în cazul

adulterului. Toate acestea le demonstrează tâlcuind greşit cuvintele Domnului din Predica de pe munte (cf. Matei 5, 21-48). [VII, 1169]

Exersez în a nu face nimic. Mi-am tot bătut capul cu Lev Tolstoi. A trăncănit o grămadă de prostii şi nu ai ce să înveţi de la el... Totul este aproape neîntemeiat... Şi, în acelaşi timp, a binevoit să declare că încă îşi mai îndreaptă ideile... Aceasta este o portiţă prin care el poate spune liniştit: încă nu am o idee definitivată.... [VII, 1171]

Am scrierile lui Lev: „Spovedania", „Evanghelia" şi „În ce constă credinţa mea", o scrisoare către cineva din Sankt-Peterburg... Numai că în articolul „În ce constă credinţa mea" există ceva primejdios, judecând nu după temeinicia raţionamentului, ci după strigătul împotriva Bisericii... des repetat, potrivit căruia Biserica a falsificat învăţătura lui Hristos. [VII, 1172]

În prezent mă frământă întrebarea: să scriu împotriva lui Tolstoi? Sunt unii care scriu, dar ar fi bine să nu mai scrie. Se lungesc mult şi totul seamănă cu fabula lui Krâlov: „Motanul şi bucătarul". Îmi vine în minte să aleg toate scornelile lui Tolstoi... şi apoi să pun împotriva lor mărturisirea de credinţă a Sfintei Biserici... Şi să pun totul în circulaţie. Va fi o scurtă trecere în revistă a taberei duşmane şi a armatei ortodoxe. Ca prevenire... Căci, altfel, răul încetul cu încetul se va extinde, iar strigarea: „Păziţi-vă!" nu se va mai auzi. [VII, 1175]

Osteneala

Pentru fapta bună puteți și trebuie să vă osteniți. Și este greu, și există neplăceri, și întâmpinați ispite; dar, dacă veți răbda toate acestea pentru fapta bună, ajutorul lui Dumnezeu vă va însoți și în chip nevăzut vă va apăra și vă va acoperi. Dumnezeu vede osteneala voastră și vă pregătește răsplată fie numai interioară, fie și exterioară. Însuflețiți-vă cu această nădejde neînșelătoare... Numai să răbdați acum și să nu evitați lucrul pe care Dumnezeu vi l-a încredințat. Dacă îl veți lepăda, veți fi ca soldatul care fuge de pe câmpul de luptă. Ce rușine! Și pentru aceasta veți fi dus și la judecată. [I, 45]

Osteneala exterioară se săvârșește după puteri. Osteneala interioară este mai greoaie, însă și ea cu ajutorul lui Dumnezeu poate fi dusă la bun sfârșit. [I, 63]

Nimeni nu este fără griji. Dar există o măsură pentru griji și, pe lângă aceasta, există grija cu toată nădejdea în Dumnezeu. Păstrați această grijă ca pe o ascultare dată în mănăstire fiecăruia. [I, 89]

Cine nu are niciodată timp, acela nu are când să se plictisească din pricina trândăviei și a inactivității; nu este expus, în același timp, nici primejdiei căreia i se supun trândavii. Un singur lucru doar trebuie să-l îndepărteze – și anume neliniștea sufletească. Aceasta o poate dobândi ușor dacă nu aleargă după multe fapte, ci face cu toată atenția numai ceea ce i se propune să facă. [I, 119]

Osteniți-vă, trupul mai ales să slăbească și să nu faceți un anumit lucru numai pentru că aduce liniște și mulțumire trupului. Bine ați făcut că v-ați orânduit treburile zilnice astfel încât să nu îi faceți pe plac trupului... [I, 132]

Te-aş sfătui să începi o anumită rucodelie... Nu pot înțelege cum poți sta fără să faci ceva. Ori capul trebuie să lucreze, ori mâinile. [I, 144]

Dacă ai bucata ta de pâine, atunci stai acasă, roagă-te lui Dumnezeu şi lucrează ceva, rugându-te, chiar dacă faci opinci, ca să nu stai degeaba, şi mergi la biserică de fiecare dată când este slujbă. [I, 182]

Trebuie să ai griji, dar a te mâhni şi a-ți chinui inima până la frângerea ei este păcat; căci aici nu există nici credință, nici nădejde, nici ascultare față de Dumnezeu. [I, 197]

Trebuie în orice lucru să puneți inimă şi o inimă temătoare de Dumnezeu. Ca inima să fie în starea fricii de Dumnezeu, trebuie să fie umbrită neîncetat de cugetarea la Dumnezeu. [II, 240]

Fără îndeletniciri sau treburi săvârşite cu trupul nu se poate trăi. Numai că trebuie să le îndreptăm spre slava lui Dumnezeu. Latura spirituală trebuie să fie ocupată cu cititul, inima, cu consimțirea la cele citite şi cu rugăciunea, iar cea lucrătoare – cu ce? Dacă o lăsați neocupată, veți avea parte de trândăvie şi slăbirea primelor două. Egiptenii nu îşi lăsau niciodată rucodelia, nici măcar atunci când venea cineva; de discutat, discutau, dar lucrul nu îl încetau. [II, 257]

Înclinația voastră spre anumite ocupații este darul lui Dumnezeu. Însă Dumnezeu nu dă nimic prin care omul să se depărteze de El, ci să-I aducă tot Lui... Dacă lucrarea în legătură cu darul îl depărtează pe om de Dumnezeu, nu Dumnezeu care i-a dat darul este vinovat, ci omul care a lucrat greşit în legătură cu el. [II, 270]

De vreme ce gospodăria este necesară în viața de familie, iar viața aceasta de Dumnezeu a fost instituită, toate ostenelile legate de ea sunt osteneli binecuvântate de Dumnezeu. Lui Dumnezeu Îi este neplăcută numai

înglodarea totală în aceste osteneli săvârşite fără să avem nevoie şi din iubire de avuţie, de asemenea uitarea de Dumnezeu şi nădejdea numai în propriile osteneli, fără sentimentul nevoii de ajutorul Lui. Ne putem osteni în privinţa gospodăriei, pomenindu-L pe Dumnezeu, aşteptând şi cerând ajutor de la El şi săvârşind ostenelile ca pe o datorie hotărâtă de El. Eu cred că, lucrând aşa, putem şi în timpul treburilor să-I facem pe plac lui Dumnezeu. [II, 296]

Porniţi cu bărbăţie la lucru. Nu vă temeţi de osteneli şi nu vă speriaţi de greutăţi. De răbdare în orice lucru şi în orice slujire este nevoie şi fără ea nicăieri nu există nici o izbândă. [III, 376]

Săvârşiţi o oarecare rucodelie, căci, altfel, vă vine plictiseala. Citiţi şi vă rugaţi şi, astfel, mintea nu se va împrăştia. Mai ales după masă... să nu rămâneţi fără rucodelie. [III, 397]

Se întâmplă să nu vă meargă cititul şi nici rugăciunea: în acest caz rucodelia împreună cu o rugăciune scurtă sunt un lucru foarte ajutător... [III, 476]

Rucodelia nu trebuie s-o împiedicaţi cu priveghere şi rugăciunea. Toate la vremea lor... Când vă ocupaţi cu rucodelia, mâinile să lucreze, iar sufletul să se roage, dar, când sunteţi la rugăciune, toate mădularele trebuie să ia parte la aceasta... [III, 539]

Osteneala săvârşită cu răbdare, fără să vă plângeţi, biruie totul. Iar mulţumirea de sine vă secătuieşte de toată energia. [IV, 562]

De pasiunea pentru lucru trebuie să vă dezvăţaţi şi să vă învăţaţi şi să lucraţi cum trebuie şi să nu mai fiţi pasionaţi. Însuşiţi-vă fiecare lucru ca pe o poruncă a lui Dumnezeu; când începeţi lucrul, rugaţi-vă pentru încheierea cu izbândă a lucrului respectiv şi, după ce l-aţi încheiat, mulţumiţi-I Domnului. Şi Domnul va fi

permanent în mintea voastră, adumbrind lucrul vostru. [IV, 604]

Iată, şi voi gustaţi din soarta întregii omeniri: în sudoarea frunţii vă mâncaţi pâinea voastră. Acesta este canonul dat de Dumnezeu! Împliniţi-l în chip plăcut lui Dumnezeu, ca pe un lucru pe care Domnul vi l-a hotărât şi aşa încât să-I placă Domnului, şi va fi bine, deoarece în cazul acesta lucrul vostru nu va îndepărta mintea voastră de Domnul, ci, dimpotrivă, o va atrage şi o va îndrepta spre El. [IV, 605]

Sunteţi biruit de griji... Dar este bine că observaţi acest lucru şi vă străduiţi să distrugeţi urmele lui, care se resimt în suflet. Străduiţi-vă să nu luaţi parte cu tot sufletul la griji, ci numai cu vârfurile degetelor şi cu marginile urechilor. Mintea, însă, şi atenţia împreună cu inima ţineţi-le concentrate asupra altor lucruri. Mi se pare că v-am scris să parcurgeţi mai des cu mintea toate adevărurile lui Dumnezeu legate de noi. Faceţi aşa, şi în minte va domni armonia, iar atunci şi grijile vă vor fi indiferente. [IV, 611]

Să nu credeţi că tot ceea ce faceţi pentru casă şi gospodărie este deşertăciune. Nu, pentru aceasta există porunci şi împlinirea cuvenită a acestor treburi se află în rândul lucrurilor plăcute lui Dumnezeu. Numai să le împliniţi pe toate ca pe voia lui Dumnezeu, ca pe porunca Lui dată vouă. Înaintea fiecărui lucru chemaţi-L pe Dumnezeu în ajutor, în continuarea lui adresaţi-vă lui Dumnezeu pentru povăţuire şi după încheierea lui mulţumiţi-I. Şi, săvârşind treburile gospodăreşti, va fi ca şi cum veţi împlini pravila de rugăciune. [IV, 619]

Pe oaspeţi să-i priviţi ca pe trimişii lui Dumnezeu şi să vă străduiţi să-i trataţi creştineşte. Osteneala şi grija aceasta să nu le socotiţi pierdere de timp. Să le îndreptaţi cu faţa către Dumnezeu... [IV, 620]

Jucătorii la bursă sunt un neam pe care nu te poți bizui. Tot timpul le apar munți de aur și, printre altele, tot pierd și pierd. Și nu au frâu. Sunt la fel ca jucătorii de cărți. [IV, 664]

Nașterea rugăciunii în timpul rucodeliei este mila lui Dumnezeu și să vă rugați atunci când lucrați. [IV, 694]

Osteneala trupească este un lucru bun; iar osteneala aceasta, săvârșită din ascultare, este un lucru sfânt. [IV, 709]

Trebuie neapărat să aveți de lucru; și cu cât este mai greoi, cu atât este mai bine. Lucrările curate și elegante vă ocupă prea mult și vă distrag atenția de la lucrul principal și vă răcesc inima. Alegeți-vă un lucru care să nu vă împrăștie mintea și lucrați în fiecare zi fără excepție. Munca împreună cu meditația dumnezeiască și lectura să vă ocupe mai puțin timp, iar metaniile cu rugăciunea – mai mult timp: și asta-i tot. Treceți de la un lucru la altul și, astfel, timpul va trece pe neobservate și plictiseala nu va veni. [IV, 714]

Munca grea le este de folos mai ales celor care sunt plini de trufie. Ea este înrudită cu părerea smerită despre sine, iar munca ușoară – cu îngâmfarea. [IV, 734]

Legea este următoarea: cu mâinile să săvârșiți fapte, iar cu mintea și cu inima să fiți cu Dumnezeu. [IV, 739]

Principalul este să nu vă împrăștiați, să nu vă grăbiți și să le faceți pe toate la vremea lor, fără tărăboi. Astfel nici o osteneală nu vă va împrăștia și mintea de Dumnezeu nu o va depărta. [IV, 740]

Ascultarea necondiționată, săvârșită împotriva gusturilor noastre, este mai prețioasă decât toate nevoințele și vătămătoare poate fi numai atunci când este împlinită fără pricepere. În realitate, însă, și osteneala lepădării de sine este întotdeauna răsplătită de Domnul. [IV, 741]

Mâinile şi picioarele la lucru, iar mintea cu Dumnezeu – acesta este **omul cu adevărat drept**... Faptele trebuie să le împărţim astfel încât cele exterioare să nu le împiedice pe cele interioare. [V, 761]

Hotărâţi... să umblaţi cu treburi numai în exterior, fără griji lăuntrice şi fără împrăştierea gândurilor şi a simţămintelor. Dacă vă veţi orândui aşa, treburile voastre vă vor zidi, nu vă vor dărâma. [V, 795]

Statornicia în împlinirea lucrului este principala condiţie în ceea ce priveşte izbânda. Izbânda nu se arată imediat. Aceasta cere timp, cere luni şi ani de zile... De aceea nu are rost să deznădăjduiţi în ceea ce priveşte izbânda dacă roadele ostenelilor nu se arată curând. [V, 825]

Osteneala săvârşită cu răbdare aduce după sine răsplata. [V, 840]

Osteniţi-vă. Osteneala biruie totul cu ajutorul lui Dumnezeu. [V, 903]

Când sufletul este umbrit de har, osteneala nu mai este osteneală. [VI, 980]

Trebuie ca în împlinirea fiecărui serviciu să se resimtă osteneala... În cursul zilei să săvârşiţi deseori osteneli pentru Domnul... şi satisfacţia, cred, va veni. [VI, 1020]

Legarea cărţilor îmi place mai mult decât toate celelalte rucodelii. Căci fără lucru mori. Când nu ai chef să scrii, imediat îţi vine plictiseala. Dacă te apuci de lucru, toată trece. Dar, nici atunci când ai chef să scrii, nu poţi să scrii neîncetat. Există ceasuri în care nu ai unde să mergi, şi anume – după prânz... Să dormi, este rău. Să umbli, nu ai unde. Să citeşti, nu poţi întotdeauna, căci şi aşa citeşti mult. Şi, iată, trebuie să lucrezi. Să lucrezi tâmplărie, ar fi bine, dar nu ai putere; acolo este nevoie de forţă. [VII, 1084]

Uneori este greu, dar însăşi osteneala are în sine un izvor de mângâieri. [VIII, 1240]

Un tânăr care se află într-o mănăstire se plângea de lipsa lucrului. I-am propus să învețe să lucreze la traforaj. A învățat – şi acum face lucruri foarte frumoase... Iar tâmplăria, şlefuitul, câtă mulțumire ar putea aduce?! Pe gospodarii care sunt gospodari, mult i-ar ajuta acestea în gospodărie. [VIII, 1263]

Muncile grele stau în rândul mijloacelor care ajută la smerenie. [VIII, 1389]

Trebuie să aveţi o rucodelie care nu vă distrage atenția. Vechii egipteni săvârşeau toată ziua rucodelia, nerenunțând la ea nici măcar atunci când venea cineva la ei. Din când în când făceau metanii. Iar rugăciunea principală o săvârşeau noaptea...

Toate lucrurile – şi pe cele mari, şi pe cele mici – să le săvârşiţi ca şi cum ar fi privite de ochiul lui Dumnezeu. [VIII, 1458]

Fără rucodelie nu scăpaţi de plictiseală. Chiar şi dacă sunteţi preot. [VIII, 1466]

Şederea cu mintea înaintea lui Dumnezeu nu lucrul o împiedică, ci lucrul deşert şi lucrul rău. [IX, 129]

Ca osteneala să capete valoare, apucaţi-vă de aceasta [de educaţia copiilor] din dragoste pentru Domnul, astfel încât să faceţi cunoscute ideile creştinismului şi să sădiţi simţămintele creştine... Iar ca să petreceţi timpul cu deşertăciuni, nu aveţi de ce; desigur, este şi plictisitor, şi, fără să vreţi, vă pătrund în minte diferite prostii. [IX, 139]

Slava deşartă

Îmi spuneţi că vă cuprinde duhul slavei deşarte. Păziţi-vă, dar. Acesta este un şarpe cu multe capete. Uneori se transformă chiar în smerenie... Slava deşartă este fină, dar întotdeauna înăspreşte sufletul. Şi Domnul, celor care îngăduie gândurile de slavă deşartă, îndată le ia harul şi îi lasă să cadă. Oare mult este până la nenorocire? Fiţi atenţi, aşadar. [IV, 709]

Mai rele decât toate lucrurile sunt îngâmfarea, slava deşartă şi osândirea. Acestea sunt fumul şi duhoarea iadului! Învăţaţi-vă prin toate mijloacele să vă bucuraţi mai mult atunci când oamenii se poartă cu dispreţ faţă de voi, când vă mustră sau chiar vă insultă, decât atunci când vă alintă şi vă salută. Aceasta este cea mai sigură cale către smerenie! [IV, 711]

A nu vă aşeza în biserică – este bine. Dar, dacă vine slava deşartă, aşezaţi-vă intenţionat şi spuneţi-i gândului care începe să vă mărească în deşert: uite, m-am aşezat singur. Un părinte, când îi venea gândul de slavă deşartă că posteşte mult, ieşea devreme acolo unde era mulţime multă, se aşeza şi mânca pâine. În Kiev cineva postea mult şi locuia singur. Uneori îi venea gândul de slavă deşartă, iar după el veneau şi alte ispite. I-a spus acest lucru stareţului Partenie. Acela i-a dat bani şi l-a trimis la târg. Cumpără-ţi, i-a spus, pişcoturi şi mănâncă-le acolo în prezenţa tuturor. El a făcut aşa şi toate ispitele au trecut. Iată, aşa se temeau şi fugeau de slava deşartă Sfinţii Părinţi. [IV, 714]

Sfântul Ioan Scărarul spune că slava deşartă este ca ghimpele, oricum l-ai întoarce, tot ascuţit este în vârf şi înţeapă. [IV, 716]

Singurătatea

Îndemnul către singurătate arată starea bună a inimii voastre şi o puteţi mulţumi în fiecare zi. Îndată ce aveţi libertate şi nu sunteţi ocupaţi cu treburi, retrageţi-vă în camera voastră... şi străduiţi-vă să fiţi numai cu Domnul, coborâţi cu mintea în inimă şi acolo staţi înaintea feţei Domnului, slăvindu-L, mulţumindu-I şi cerându-I bunurile duhovniceşti care vă sunt de folos. Făcând aşa, vă veţi obişnui şi veţi umbla înaintea Domnului... [III, 489]

Dacă aveţi nevoie de singurătate, pretutindeni o puteţi orândui: închideţi uşile şi, iată, sunteţi singuri. Dacă nu puteţi face acest lucru aici, nicăieri nu-l veţi putea face. Şi cauza este dorinţa de a fi pe placul oamenilor: vă temeţi de reproş. [IV, 557]

Singurătatea aceasta [lăuntrică] nu este deşartă şi nu ar putea avea loc dacă cineva s-ar gândi să-şi orânduiască în sine pustie deplină. Retrăgându-vă în sine, trebuie să staţi înaintea Domnului şi să staţi astfel încât să nu vă luaţi ochii minţii de la Domnul. Şi iată pustia! Să fiţi faţă în faţă cu Domnul. Aţi spus că lucrul acesta este greu. Dar ce se face fără osteneală? Însă osteneala aceasta este aşa încât singură se uşurează şi se sprijină pe sine. A fi cu Domnul este ţelul vieţii noastre... [IV, 571]

Îmi scrieţi că singurătatea pentru mireni abia dacă este cu putinţă. Există două feluri de singurătate: una totală, permanentă, când cineva pleacă în pustie şi vieţuieşte singur, şi cealaltă – parţială, având loc din când în când. Prima, într-adevăr, nu are legătură cu mirenii, dar a doua este cu putinţă pentru ei şi chiar există în rândul lor. Fiecăruia i se întâmplă să aibă puţin timp în care este singur, chiar dacă nu se îngrijeşte intenţionat să-şi orânduiască pentru sine anumite ceasuri de singurătate. Şi, iată, tocmai acest ceas sau ceasuri să le îndreptaţi spre

folosul zidirii voastre duhovnicești. În locul visărilor deșarte intrați în voi și verificați-vă lucrurile: vedeți dacă sunt făcute bine și dacă pot fi plăcute lui Dumnezeu, în cazul în care Îl vedeți înaintea voastră. Aceste ceasuri și le poate rezerva în fiecare zi pentru sine orice om, care muncește mult, dacă are grija mântuirii sufletului său. Dacă oamenii nu se însingurează, nu fac acest lucru tocmai pentru că nu au această grijă sau, dacă o au, nu este într-atât de puternică încât să întreacă toate celelalte griji. Pentru cel care nu se îngrijește de acest lucru, nici nu sunt scrise mijloacele prin care să-și orânduiască un mod mântuitor de viață. Astfel, în fiecare zi trebuie să aveți ceasuri de singurătate, iar când trebuie să postiți, în toată vremea postului trebuie să încetați lucrul, ca postul vostru să fie pe deplin mântuitor de suflet. Aceasta s-a și avut în vedere în legătură cu mirenii atunci când li s-a recomandat singurătatea ca mijloc pentru viața plăcută lui Dumnezeu, care duce la mântuire. Dar mai trebuie să țineți minte un lucru: faptul că, în afară de singurătatea exterioară, există și singurătatea interioară. Afară există gălăgie și tulburare, dar omul în inima lui este singur cu sine. Când pe cineva îl doare inima pentru ceva, fie că se află într-un mediu foarte vesel și vorbăreț, nu aude și nu vede nimic. Acolo, în inima lui, stă împreună cu durerea lui. Fiecare știe lucrul acesta din proprie experiență. Și, dacă așa se întâmplă în privința lucrurilor lumești, atunci de ce să nu fie la fel și în privința celor duhovnicești? Și aici există dureri și sunt mai puternice și mai adânci decât toate cele lumești. Când pătrunde în inimă o durere privind această rânduială de viață, cine va fi în stare să scoată atunci conștiința omului din șederea lui ce are loc în singurătate în inima sa? Iată o singurătate de alt gen, care are loc și în rândul mirenilor îndată ce sunt cercetați de grija pentru mântuirea sufletului lor! [IX, 129]

Tristețea

Este posibil ca Dumnezeu Însuşi să ne trimită aceasta ca să învăţăm să nu ne bizuim pe noi înşine. Câteodată luăm multe sarcini asupra noastră şi aşteptăm mult de la eforturile, mijloacele şi ostenelile noastre. Şi, iată, Domnul ne ia harul şi ne lasă singuri, zicându-ne parcă: „Hai, încearcă să vezi câtă putere ai". Cu cât avem mai multe daruri naturale, cu atât este mai necesară această învăţare de minte. Înțelegând acest lucru, vom răbda. Tristețea este trimisă şi ca **pedeapsă** pentru aprinderile patimilor îngăduite şi neosândite şi neacoperite prin pocăinţă. [I, 190]

Îmi scrieţi că tristeţea şi plictiseala vă chinuie. Doar nu există nici o nenorocire exterioară – vizibilă?! Aşadar, este lucrarea vrăjmaşului. Vrăjmaşul nu iubeşte inimile liniştite... şi, astfel, se străduieşte prin toate mijloacele să strângă într-un fel inima şi să alunge din ea liniştea cea dulce. Rugați-vă Domnului şi Maicii Domnului... şi va trece... Vrăjmaşul vă chinuie fără rost, dar voi, transformând acest chin în chinul pentru păcate, îl păcăliți, făcându-l instrumentul bunei voastre stări sufleteşti... [III, 451]

De ce sunteți trist după o discuție lungă avută cu cineva? Deoarece în timpul discuţiei vă abateţi atenția de la Domnul. Domnului nu Îi place acest lucru şi vă dă de înțeles prin tristețe. Binevoiţi să vă deprindeți să fiți neîncetat cu Domnul, orice aţi face, şi toate să le faceţi pentru El, străduindu-vă să le puneţi de acord cu poruncile Lui. Şi niciodată nu veţi fi trişti, căci veţi simți că aţi săvârşit lucrurile Lui. [III, 518]

În privința duhului tristeţii să vă plângeţi Domnului şi Îngerului Păzitor şi se va depărta. Dar să răbdaţi totul cu blândețe. Starea aceasta este una dintre crucile pe care

trebuie neapărat să le ducem în decursul vieții noastre. Domnul fie o va alunga, fie vă va da blândețe să îndurați aceste stări. [V, 863]

Ați simțit atacurile tristeții. Sunt atacurile vrăjmașului... Ea vă cuprinde atunci când căile lui Dumnezeu în orânduirea împrejurărilor vieții voastre se întunecă. Acest întuneric aduce fie tristețe, fie spaimă, fie deznădejde. Rugăciunea alungă întunericul acesta și lumina proniei dumnezeiești vă va ajuta să vedeți totul clar atunci... Astfel vor avea loc omorârea duhului tristeții și bucuria inimii chiar și în starea cea mai tristă. [V, 878]

Tristețea apăsătoare, neclară este fie o boală, fie lucrarea vrăjmașului. Rugați-vă Domnului și El o va alunga. [IX, 141]

Biserica – lăcaș de cult

În biserică uneori nici ceea ce se cântă, nici ceea ce se citește – ori nu se aude, ori nu se înțelege; în acest caz, stați înaintea Domnului și faceți rugăciunea lui Iisus... În biserică fiecare lucrare își are sensul ei. Cine înțelege acest sens, acela va dobândi neîncetat influențe hrănitoare pentru duh din lumea cealaltă, iar după încheierea dumnezeieștii slujbe va pleca din biserică așa cum pleacă oamenii de la o masă bogată și variată. [I, 113]

În biserică e neplăcut să plângi! (Păziți-vă prin toate mijloacele să faceți ceva în văzul tuturor. La aceasta trebuie să adăugați uitarea propriilor fapte.) Acolo să păstrați duhul umilit, iar acasă puteți acorda libertate și lacrimilor. Duhul umilit este duhul pe care se cuvine să-l aveți... Cu cât mai îndelung este păstrat, cu atât este mai bine. [I, 132]

Mersul la biserică este cel mai bun mijloc pentru deschiderea duhului de rugăciune, datorită căruia inima nu îndrăzneşte să se împietrească. [I, 190]

Dacă vă este uşor, mergeţi mai des la biserica lui Dumnezeu. Nicăieri nu se deschide duhul rugăciunii aşa ca în biserică dacă staţi cu atenţie şi cu evlavie în ea. Dacă veţi face aşa, îndată veţi vedea roadele... Totuşi nu după prima, nici după a doua oară în care aţi mers la biserică. Trebuie să mergeţi mai multe luni... şi să daţi dovadă de statornicie şi răbdare în această osteneală. [I, 191]

Din pricina câtorva diferenţe în rânduielile bisericeşti nu are rost să vă tulburaţi. Ele întotdeauna au fost îngăduite şi în esenţă aşa sunt. Păcatul este numai lipsa evlaviei, iar rânduielile pot fi schimbate toate în afară de ceea ce este esenţial cu privire la Sfintele Taine. [II, 214]

Nu există mijloc mai bun pentru deschiderea rugăciunii inimii decât a ne afla în biserică, la slujbele bisericeşti. În slujbele bisericeşti este duhul rugăciunii. Cine stă la slujbă cu atenţie faţă de tot ceea ce se citeşte şi se cântă, acela nu poate să nu se întărească în starea de rugăciune. [II, 241]

Biserica este mângâierea voastră. Slavă Domnului, Care v-a ajutat să simţiţi efectul binefăcător al aflării în biserică. Sfântul Ioan Gură de Aur deseori pomeneşte că ne putem ruga şi acasă; dar aşa ca în biserică acasă nu te poţi ruga. [III, 448]

Se întâmplă să simţiţi că slujba parcă s-a terminat imediat sau că pravila aţi săvârşit-o parcă pe neobservate... Acesta este rodul faptului că staţi cu atenţie în biserică şi că vă împliniţi pravila de acasă cu atenţie şi cu simţământ. [III, 446]

Ce înseamnă Mila păcii? Auziţi ce glăsuieşte diaconul! *Să stăm bine... Sfânta jertfă în pace să o aducem...* Este invitaţia la aducerea jertfei celei fără de sânge. Jertfa o săvârşeşte preotul. Cei prezenţi trebuie să aibă sentimentele corespunzătoare acesteia – frica de Dumnezeu, mintea neîmprăştiată, pacea cu Dumnezeu şi cu toţi ceilalţi, lauda şi mulţumirea faţă de Dumnezeu... Acestea sunt jertfe duhovniceşti... Acestea şi înseamnă cuvintele: *Mila păcii...* Diaconul invită la aducerea jertfei. Cei prezenţi răspund: „Da, suntem gata... şi primim mila păcii, jertfa laudei". Când se cântă: *Cu vrednicie şi cu dreptate*, preotul aminteşte toate binefacerile lui Dumnezeu: în legătură cu creaţia, pronia, dar, mai ales, cu răscumpărarea şi cu însăşi îngăduinţa de a fi adusă jertfa... Acestea se cuvine să le amintească şi toţi cei prezenţi.

Expresia *mila păcii* în greacă înseamnă – „mirul păcii". Pacea este, într-adevăr, mir pentru suflete şi cea mai bună milă o arătăm reciproc unul faţă de celălalt şi ne este dăruită de Dumnezeu. [VI, 947]

Binevoiţi să ajungeţi mai des la [biserică], acest stup plin de miere duhovnicească dulce... [IV, 691]

Despre liturghia Sfântului Iacov: ea a fost introdusă de el în uz şi a fost învăţată pe de rost de către slujitori. Şi modul săvârşirii tuturor Tainelor a fost transmis din gură în gură. Lucrul acesta s-a făcut intenţionat, ca să izbăvească Sfintele Taine de batjocurile păgânilor. Liturghii au alcătuit şi au transmis şi ceilalţi apostoli. Însă toate se aseamănă în general; mai ales acea parte care conţine modul aducerii jertfei şi al sfinţirii ei; literalmente chiar este aceeaşi în toate liturghiile... În toate se cântă: *Cu vrednicie şi cu dreptate este a ne închina Tatălui...* şi aşa mai departe; *Sfânt, Sfânt, Sfânt...* şi aşa mai departe; *Pe Tine Te lăudăm...* şi aşa mai departe. Şi aici se săvârşeşte Taina. Apoi liturghia Sfântului Iacov a fost notată. Sfântul

Vasile cel Mare a prescurtat-o. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur a prescurtat-o mai mult. Deosebire esenţială nu există. [VI, 956]

Biserica este casa lui Dumnezeu şi totul acolo este al lui Dumnezeu. Să vă purtaţi cu fiecare lucru de acolo ca şi cu lucrul lui Dumnezeu şi să lucraţi cu el aşa ca şi cum voi înşivă aţi fi primit de la Însuşi Domnul poruncă pentru acest lucru, ţinând minte, în acelaşi timp, că şi Domnul Însuşi este acolo şi vede cum lucraţi şi, fie Se mângâie, fie Se supără din această pricină. [VIII, 1442]

Creştinismul

Creştinismul nu este o învăţătură, ci este un mod de viaţă. Şi însăşi învăţătura lui intră în modul de viaţă ca formă determinată, ca viziune asupra a tot ceea ce există. [VI, 974]

Bună treabă aţi început – să găsiţi sau să alcătuiţi şi să publicaţi psihologia creştină. Iată, după părerea mea, cum trebuie să fie programa acestei psihologii. Să oglindească structura esenţei omeneşti: duhul, sufletul şi trupul – şi să înfăţişeze enumerarea sistematică a tuturor aptitudinilor şi orientărilor fiecărei părţi şi apoi să descrie starea şi a părţilor esenţei şi a aptitudinilor: 1) starea naturală; 2) starea de sub păcat; 3) starea de sub har. [VII, 1190]

Hula

Duhul hulei şi al îndoielii s-a ascuns, dar să nu credeţi că vă va părăsi atât de curând. Obişnuindu-se să-şi găsească accesul către voi, tot se va apropia până când va izbuti cumva să vă tulbure mai tare. Toţi oamenii sunt încercaţi de acest lucru. De aceea este scris că în lupta cu vrăjmaşul nu trebuie să depunem niciodată armele, ci întotdeauna să fim gata să stăm împotriva lui. Scriu stareţii că, atunci când năvăleşte ispita, trebuie să o respingem din inimă cu ură faţă de ea şi apoi sau în acelaşi timp să ne adresăm Domnului în rugăciune. Ura este totuna cu a-l lovi pe vrăjmaş în piept. Acesta este un mijloc puternic şi neplăcut vrăjmaşului...

Duhul hulei din voi este al vrăjmaşului. Cu ce ură se poartă el faţă de Domnul Mântuitorul?! Dar pentru el este ceva natural: căci Domnul a nimicit puterea diavolului, astfel încât numai numele Lui este de ajuns ca să-l înfricoşeze. [I, 137]

Hula şi îndoiala te fac să te simţi ca atunci când ţi se clatină pământul sub picioare: cel ce simte acest lucru cade imediat datorită ameţelii. [VIII, 1465]

Biserica – trupul lui Hristos

Biserica este legătura vie a tuturor credincioşilor, care, unindu-se laolaltă sub un singur Cap – Hristos Domnul, alcătuiesc un singur trup. Îl alcătuiesc toţi credincioşii: şi cei vii, şi cei morţi. Necredincioşii – atât cei vii cât şi morţi – sunt în afara Bisericii şi în afara Domnului, a Capului ei. Necredincioşii de aici sunt chemaţi şi, dacă se folosesc de această chemare aici şi

intră în Biserică, şi dincolo vor fi tot aşa, adică fiii Bisericii. [III, 479]

Apostolii, purtând în ei mărturia Duhului, au transmis toată revelaţia nou-testamentară şi au încredinţat-o Sfintei Biserici întemeiate de ei pe tot pământul. Învăţătura lor, transmisă oral şi în scris, şi păstrată de Biserică, este pentru noi adevărata mărturie a Duhului, înaintea căreia nu trebuie să preferăm nimic. Cel ce spune că se sprijină pe mărturia Duhului spune acest lucru cu adevărat, cu judecată sănătoasă şi incontestabil numai atunci când se sprijină pe învăţătura Domnului şi a sfinţilor apostoli ai Bisericii, transmise oral şi în scris! Altă mărturie a Duhului Biserica sau adevăraţii credincioşii nu cunosc şi nici nu trebuie să cunoască. Să mergem mai departe pe această linie de idei. Mărturia Duhului se află în revelaţia nou-testamentară încredinţată Sfintei Biserici. Adevărurile acestei revelaţii Biserica le exprimă în învăţătura ei. Căci ea păstrează Tradiţia; şi tot ea tâlcuieşte şi Scriptura. Prin urmare, învăţătura Bisericii conţine mărturia Duhului. Catehismul este expresia învăţăturii Sfintei Biserici. Prin urmare, Catehismul este expresia prescurtată a mărturiei Duhului. De aceea se află în deplin acord cu mărturia Duhului. Cine primeşte învăţătura catehetică, acela primeşte nu ceva potrivnic mărturiei Duhului, ci exact ceea ce mărturiseşte Duhul. Şi trebuie s-o cinstească precum cinsteşte mărturia Duhului. A spune: nu pot prefera autoritatea Catehismului înaintea mărturiei Duhului, se poate numai în cazul în care Catehismul nu exprimă esenţa mărturiei Duhului. Dar, ca să fie aşa Catehismul, este un lucru imposibil. Căci el exprimă învăţătura Bisericii celei vii, iar învăţătura Bisericii celei vii este expresia vestirii Duhului. A spune acest lucru este totuna cu a spune: Biserica a pierdut adevărul. Însă atunci ne putem lua rămas-bun de la adevăr.

Dacă el nu există în Biserică, nicăieri nu îl mai poţi căuta... Căci nu îl vei găsi...

Sfinţii apostoli au purtat în ei Duhul şi cuvântul lor a fost, fără îndoială, mărturia acestui Duh. Despre ce? Despre toate tainele lui Dumnezeu. Apostolul Pavel spune: *Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său, fiindcă Duhul toate le cercetează, chiar şi adâncurile lui Dumnezeu... şi cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut, decât Duhul lui Dumnezeu* (I Cor. 2, 10-11). El ne-a descoperit toate adâncurile lui Dumnezeu care se referă nu la tot universul, ci la obiectul principal al propovăduirii – la mântuirea noastră. Cuvântul care a ieşit din gurile apostolilor a fost expresia fermă a adevărului, în afara căruia există numai minciună şi întuneric. De aceea, când a fost nevoie să dea o regulă îndrumătoare cu privire la modul în care oamenii să verifice vestirile duhurilor care apăruseră, apostolii au pus ca piatră de încercare pentru ele cuvântul propovăduit de ei...

Cuvântul apostolilor este proba tuturor duhurilor, ajutându-ne să vedem dacă ele sunt de la Dumnezeu, dacă spun adevărul sau ne înşală prin năluciri. La acestea adăugăm: cuvântul apostolilor, sau revelaţia nou-testamentară, alcătuieşte conţinutul învăţăturii Bisericii; învăţătura Bisericii este exprimată în Catehism. Prin urmare, Catehismul este proba tuturor mărturiilor duhurilor care apar în această calitate după mărturia iniţială a Duhului, care a ieşit din gurile apostolilor. *Orice duh* care vorbeşte potrivit cu ele *este de la Dumnezeu* şi *orice duh* care nu vorbeşte potrivit cu ele *nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist* (I Ioan 4, 2-3)...

Duhul harului a fost un dar care i-a umbrit pe apostoli şi le-a fost dăruit numai lor. Acesta este duhul propriu apostolilor – duhul descoperirii tainelor lui Dumnezeu cu privire la lucrarea mântuirii noastre. După

apostoli, dăruirea lui nu s-a mai repetat. Bisericii lui Dumnezeu i-a fost dăruit duhul cunoaşterii şi al înțelegerii tainelor descoperite de apostoli. Şi acesta îi este dăruit fiecărui creştin. Celui ce păstrează în sine harul botezului şi al mirungerii şi, ostenindu-se asupra sa, se curăţeşte de patimi, la un nivel înalt de curăție sufletească i se descoperă lucrarea Duhului împreună cu darurile Lui, în rândul cărora se află şi darul cunoaşterii adevărurilor lui Dumnezeu; i se descoperă ungerea, prin care el *ştie toate* (I Ioan 2, 20), aşa cum învață apostolul Ioan. Însă darul de a şti toate – nu există pretutindeni: căci acela este al minții lui Dumnezeu, iar toate – se află în sfera adevărurilor de credință, în lucrarea mântuirii. [IX, 64]

Citirea Sfintei Scripturi şi a scrierilor Sfinților Părinți

Vă trimit al doilea volum al *Iubirii de bunătate*. Oricine râvneşte şi doreşte să-şi îndrepte inima găseşte toate cele necesare aici în diferitele scrieri ale părinților. [I, 51]

Pentru lămurirea noțiunilor religioase citiți-i pe Sfântul Tihon, pe Sfântul Dimitrie de Rostov, pe Sfântul Ioan Gură de Aur, pe Sfântul Vasile cel Mare şi pe ceilalți care le-au tâlcuit. [I, 89]

Grecii traduc din limba veche în cea nouă foarte liber... şi mâzgălesc contra originalului. [I, 95]

Evanghelia o puteți citi şezând, dar fără să împuținați evlavia. [I, 113]

În timpul citirii, inima să nu fie ocupată cu nimic, să fie deschisă pentru adevăr şi, pătrunzând cele citite cu înțelegerea, să le sădiți în inimă; astfel, fie un verset, fie altul vă va mişca inima, iar altul o va mişca foarte mult.

Rețineți acele versete care vă mişcă inima şi în timpul zilei pomeniți-le mai des, mai ales pe acela care vă mişcă mai mult. Astfel veți înnoi înviorarea inimii – iar acesta este un lucru foarte roditor. Este mai bine să citiți puțin, dar să vă însuşiți şi să simțiți cele citite, decât să citiți mult şi să nu faceți aceste lucruri; fără ele citirea va fi ca semințele căzute lângă drum. [I, 185]

Învățătura deplină despre rugăciune, în general, şi despre rugăciunea lui Iisus o găsiți în cartea *Războiul nevăzut...* [I, 188]

Dumnezeu a trimis pe pământ prooroci şi apostoli şi El Însuşi, în Persoana Sa, a venit pe pământ şi voia Sa cea sfântă ne-a descoperit-o despre cum trebuie să trăim ca să ne mântuim şi toate acestea a poruncit să le însemnăm în Dumnezeiasca Scriptură, ca toți oamenii să le citească şi să vadă ce voieşte de la noi Dumnezeu. [II, 226]

Citiți-i pe Cuvioşii Varsanufie şi Ioan. Acolo sunt lămurite toate întâmplările vieții şi puteți găsi îndrumări pentru orice aveți nevoie să ştiți. Binevoiți să țineți minte că învățătorul a tot binele este numai Domnul Mântuitorul nostru. [II, 312]

Din Evanghelie este bine să învățați pe de rost cuvintele Domnului, cuvânt cu cuvânt, iar pe celelalte să le rețineți aşa. Principalul este să nu vă agitați, ca atenția să nu se zdruncine. [II, 314]

Faptul că lumea şi Evanghelia nu se pot împăca, l-a ştiut Domnul când a dat poruncile; dar nicăieri nu a spus că am putea face concesii lumii. Concesiile făcute lumii înseamnă trădare față de Domnul. [II, 330]

Când cineva se îndreaptă spre Dumnezeu, ia naştere o luptă: iubirea de sine şi lumea sunt de o parte, iar adevărurile lui Dumnezeu sunt de cealaltă parte. Omul alege aceste idei şi biruie iubirea de sine şi lumea; însă dintre aceste adevăruri nu toate îi influențează la fel pe

toţi: pe unul îl influenţează mai mult un adevăr, pe altul – alt adevăr. Dar există, de asemenea, printre ele, pentru fiecare, unul care, îndată ce ajunge în conştiinţă, îl înclină pe om spre frica de Dumnezeu. Acest adevăr în prima luptă aduce biruinţa şi în luptele particulare, de asemenea, îi alungă pe vrăjmaşi. Care sunt aceste adevăruri? Binevoiţi să citiţi partea a doua din cartea *Calea către mântuire*: despre spovedanie şi pocăinţă. Şi veţi vedea. [II, 348]

Ce este sarea? Este un cuvânt metaforic. De vreme ce Mântuitorul nu ne-a dat El Însuşi tâlcuirea, fiecare are voie să înţeleagă acest lucru după cum gândeşte spre zidirea sa sufletească. Eu cred că aceasta este dragostea faţă de Dumnezeu, dragostea fierbinte. Sarea alungă putreziciunea, iar dragostea faţă de Dumnezeu nimiceşte tot ce este păcătos şi potrivnic lui Dumnezeu. Sarea pătrunde în alimente, iar dragostea pătrunde în toate structurile: şi în cele sufleteşti, şi în cele duhovniceşti, şi în cele trupeşti şi tuturor le oferă trăinicie şi nestricăciune. [II, 348]

Citirea Evangheliei este cea mai bună lectură. [III, 451]

Vieţile Sfinţilor din Minei este bine să le citim; chiar dacă nu putem trăi aşa, totuşi suntem obligaţi să le imităm pe cât este cu putinţă şi chiar peste putinţă. În fiecare text se prezintă o schiţă generală a vieţii sfântului din ziua respectivă... Dacă aruncaţi o privire generală asupra acestor schiţe, veţi vedea că toţi sfinţii au avut ceva în comun şi de aici veţi trage concluzia că vă sunt necesare un lucru sau altul. [III, 487]

Dar să nu vă mulţumiţi să citiţi numai o dată, ci să citiţi de atâtea ori încât să reţineţi tot: căci în cărţi sunt scrise toate cele necesare. [III, 489]

Împrospătaţi-vă mintea cu cugetări bune prin citit şi meditaţie. Cărticele aveţi destule... Dar să-i citiţi mai mult pe Isihie [al Ierusalimului], pe avva Dorotei, pe Simeon Noul Teolog, pe Isaac Sirul, pe Varsanufie... căci toţi sunt buni. De fiecare dată să nu citiţi mult... Şi apoi să nu citiţi numai de dragul de a citi, ci ca să vă împrospătaţi şi să vă adăpaţi sufletul. [III, 499]

Din toată *Iubirea de bunătate* aţi tras o concluzie: **fiecare suspin trebuie să-l închinaţi rugăciunii curate şi să vedeţi cu agerime de unde îşi îndreaptă vrăjmaşul săgeţile şi potrivit cu aceasta să lucraţi**... [III, 539]

Citiţi Evanghelia şi celelalte cărţi duhovniceşti în fiecare dimineaţă după rugăciune. Dacă aveţi colţişorul vostru, nici să nu ieşiţi din el fără să fi citit şi să vă fi rugat. Datorită acestor lucruri veţi avea tăria duhului şi a inimii. [III, 627]

Cât bine există în cartea *Iubirea de bunătate*! Recitiţi-o. Aceasta este întotdeauna o carte nouă. [IV, 659]

În timp ce citiţi, trebuie să aveţi în minte principalul ţel al vieţii şi să orientaţi totul către el. Se va alcătui ceva unitar, legat, şi de aceea va fi puternic. Tăria cunoaşterii şi a convingerii vor da putere şi firii voastre. [IV, 703]

Osteniţi-vă să citiţi cuvântul 60 al Sfântului Isaac Sirul despre diferitele metode pe care le foloseşte vrăjmaşul în lupta cu cei ce Îl caută pe Domnul... Citiţi-l pe Macarie cel Mare şi, mai ales, *Scara*, unde se vorbeşte mult despre deosebirea gândurilor. Unul şi acelaşi lucru poate fi şi plăcut şi neplăcut lui Dumnezeu, judecând după gânduri. Studiaţi. [IV, 705]

Pentru lămurirea mişcărilor inimii citiţi, meditând apoi şi aplicând vieţii voastre *Scara*, pe Sfinţii Isaac Sirul, Varsanufie şi Ioan, iar din *Iubirea de bunătate* – pe Sfinţii Diadoh, Filoteu, Isaia, Evagrie, Casian şi Nil. După ce citiţi, să nu părăsiţi starea generală provocată de cele citite,

ci întotdeauna să o transformați în regulă personală, iar datorită acestui lucru generalul întotdeauna va suporta anumite nuanțe de schimbare. [IV, 707]

Citiți, chibzuiți şi puneți în aplicare. A pune în aplicare este țelul şi rodul citirii. Dacă nu are nici un sens să citiți fără să puneți în aplicare, cu atât mai mare este răul. Numai teorie vi se adună în cap şi vă învață nu pe sine a vă îndrepta la bine, ci pe ceilalți a-i osândi. [IV, 717]

Ați cumpărat *Iubirea de bunătate*! Toată cartea este alcătuită cu scopul de a-i învăța căința şi atenția inimii pe cei ce nu le au, iar celor ce le au, să le arate mijloacele pentru desăvârşire şi întărire. Îmi pare foarte rău că nu este clară peste tot în traducerea veche. Dar presupun că ceea ce este clar vă va fi de ajuns. Începeți să citiți de la Sfântul Isihie, apoi treceți la Sfinții Diadoh, Teolipt, Grigorie Sinaitul şi ceilalți. După ce veți citi bine aceste învățături, puteți citi altele. [IV, 718]

Nu uitați în fiecare zi să citiți cuvântul lui Dumnezeu şi să cugetați la el şi să-l duceți în inimă şi cu el să vă hrăniți sufletul. Sufletul parcă va fi presărat cu zahăr şi va deveni mai puternic şi mai rezistent. [IV, 735]

Scăldați-vă în aceste izvoare în care aşteptați să găsiți mângâiere. [IV, 753]

Numai cu Evanghelia sau cu Noul Testament poți trăi un veac întreg şi tot să le citeşti. Le tot citeşti şi tot nu termini de citit. De o sută de ori să le citeşti şi tot îți va rămâne ceva necitit. [V, 783]

Athoniții au cărțile: *Calea către mântuire* (studiu de ascetică), *Ce este viața duhovnicească*, *Scrisori despre viața duhovnicească*, *Războiul nevăzut*... Procurați-le şi învățați din ele... nu ca să ştiți, ci ca să înfăptuiți. [V, 894]

Descoperirea gândurilor, după cum ştiți din experiență, este foarte binefăcătoare. A citi cărți, de

asemenea, este un lucru bun; şi acestea pot la nevoie să vă dea învăţătură. Însă în ele sunt scrise îndrumări generale, iar pentru cazuri particulare este mai bine să căutaţi explicaţii la un cunoscător bun care este în viaţă... A fi pasionat de citit este un lucru rău. El nu duce la bine şi ridică un zid între inimă şi Dumnezeu. În acelaşi timp se dezvoltă şi curiozitatea. [V, 912]

Citiţi din sfintele cărţi puţin, dar cu chibzuinţă. [V, 941]

Evanghelia a apărut la mulţi ani după Înălţarea Domnului. Toate scrierile apostolice împreună cu Evanghelia au fost adunate într-o carte abia la sfârşitul veacului întâi... probabil sub îndrumarea Sfântului Ioan Teologul. [VI, 946]

Şi ce carte este mai bună decât Evanghelia... Citirea ei învăluie sufletul cu adierea lui Dumnezeu. [VI, 998]

În privinţa Evangheliei, nu tâlcuiri trebuie să scriem, ci reflecţii, ca fiecare cuvânt şi fiecare gest al Domnului să fie o dovadă solemnă a Dumnezeirii Lui. Când Dumnezeu ne va da să începem cântarea noastră de laudă adusă Lui, aceasta nu va avea sfârşit. O, de am pune măcar început acestei lucrări?! [VII, 1083]

Lectura duhovnicească linişteşte sufletul. [VIII, 1470]

Cărţi trebuie să avem... Dar avem cartea cărţilor... Aţi citit Noul Testament?! Dacă veţi începe să-l citiţi cu cea mai mare atenţie şi cu aprofundare, lumina lui Dumnezeu se va descoperi înaintea ochilor minţii voastre şi va lumina şi va însenina totul... Acesta este un izvor nesecat de cunoaştere. [IX, 4]

Cuvântul lui Dumnezeu este singura lumină a cunoaşterii pe pământ. Ori eşti luminat de ea, ori umbli în întuneric, dând din mâini. Vă doresc să vă lipiţi inima de această comoară şi cu ea să vă îmbogăţiţi şi să-i îmbogăţiţi şi pe alţii. [X, 293]

Simțirea față de Dumnezeu

Încercați să înțelegeți toate treburile privind gospodăria și celelalte lucruri ca și cum v-ar fi desemnate direct de Domnul Însuși, nu numai în general, ci și în mod special, fiecare sarcină s-o înțelegeți așa. Atunci, apucându-vă de lucru și săvârșindu-l, veți putea ține minte și că trebuie să-l împliniți așa cum I-ar plăcea Domnului... Astfel, în timpul săvârșirii lucrului mintea va fi cu Domnul. Dacă la sfârșit, simțind ajutorul lui Dumnezeu, Îi veți mulțumi Domnului, Îl veți avea pe Domnul și la sfârșit. Dacă după aceea veți împlini în aceeași ordine al doilea, al treilea lucru și tot așa până la sfârșitul zilei, iată, toată ziua veți fi cu mintea la Domnul. Doar lucrul acesta și este ceea ce trebuie, adică să umblați în prezența lui Dumnezeu. De aici va veni simțirea față de Domnul, sentimentul fricii, al evlaviei, al devotamentului, al recunoștinței. Simțirea înseamnă rugăciune fără cuvinte. [II, 279]

Faptul că vă adresați des lui Dumnezeu în timpul zilei – în timpul oricărei treburi și după aceea – este un lucru foarte bun. Aceasta este o parte din regula generală – **a umbla înaintea lui Dumnezeu**. [VI, 957]

Sentimentul recunoștinței pentru binele lăuntric săvârșit cu ajutorul lui Dumnezeu este, de asemenea, o manifestare a smereniei, ca umilirea de sine pentru răul făcut. Din recunoștința pentru ajutorul lui Dumnezeu în săvârșirea binelui trebuie să vină sentimentul atotlucrării lui Dumnezeu în noi prin Iisus Hristos... [VI, 961]

Pentru urmarea bună a Domnului este necesară deplina lepădare de toate... ca nici picioarele, nici mâinile să nu fie încurcate de nimic. [VI, 973]

Dacă cineva ar întreba: „Cum pot fi întotdeauna cu Domnul?”, îi puteți răspunde cu îndrăzneală: să ai simțire față de Domnul şi vei fi cu Domnul... Dar cum putem avea această simțire? Cred că numai pomenirea Domnului poate pune în mişcare simțirea față de El. Dacă la aceasta adăugăm cugetarea la ceea ce este El şi ce a făcut şi face pentru noi, nu ştiu a cui inimă va rămâne nemişcată. De aceea, în chip foarte drept Sfinții Părinți socotesc meditația dumnezeiască, sau contemplarea însuşirilor şi a lucrărilor Domnului, cheia rugăciunii... şi a rugăciunii neîncetate. Pentru că datorită acestui lucru simțirea față de Dumnezeu înviază... şi se uneşte cu Domnul. [VI, 1026]

***

Sfânta Biserică nu îi recunoaşte pe cei de alte credințe şi nu îi pomeneşte, dar, atât timp cât ei sunt în viață, se roagă în general pentru întoarcerea lor. Cei de alte credințe au pomenitorii lor. Într-acolo să se îndrepte cei ce vor să-i pomenească. Persoanele particulare – rudele, prietenii – se pot ruga în sine pentru ei, făcând acest lucru ca pe o faptă de iubire şi bizuindu-se pe ceva ce este vrednic de pomenire în sufletele celor pomeniți. [V, 903]

Ar fi înțelept să vă spun ceva sigur cu privire la modul în care să vă purtați cu vecinii. Există o singură lege pentru acest lucru: să intrați în legătură cu cei de aceeaşi credință ca să vă sprijiniți reciproc în lucrarea pe calea mântuirii. De aceea, dacă se întâmplă să vă îndepărtați de cei care se gândesc puțin la Dumnezeu şi la mântuire, nu aveți de ce să vă pară rău. Legătura cu ei vă va rămâne numai în ceea ce priveşte rânduielile vieții... Dar, dacă aveți destul curaj, trebuie să-i aduceți şi pe ei la jertfă... [VIII, 1312]

Pe cei nebotezați, ca și pe toți cei ce se află în afara credinței, trebuie să-i înfățișăm milostivirii lui Dumnezeu. Căci ei nu sunt fiii vitregi, nici fiicele vitrege ale lui Dumnezeu. De aceea El știe ce și cum să instituie în privința lor. Nenumărate sunt căile lui Dumnezeu! [VIII, 1463]

CUPRINS

Distribuţie:
S.C. Egumeniţa S.R.L.
O.P. 3
C.P. 301
800730 Galaţi
tel./fax: 0236-326.730
e-mail : editura@egumenita.ro
www.egumenita.ro

Tipărit la
S.C. EURIKA EURODIPS S.R.L.
Galaţi, Str. Unirii nr. 183
Tel./Fax: 0236.462799
e-mail: office@evrikagalati.ro

SFÂNTUL TEOFAN ZĂVORÂTUL

SFATURI ÎNȚELEPTE

Sfântul Teofan Zăvorâtul scria că: "prin cuvântul Tradiție nu se înțelege zvonul nedesluşit, care nu se ştie cum a apărut şi s-a răspândit; ci se înțelege învățătura apostolică, propovăduită oral.

Voi înțelegeți Tradiția ca transmitere din gură în gură... Dar ea a fost transmitere din viață în viață, din faptă în faptă... Citim scrierile părinților pentru că în ele se păstrează Tradiția apostolică, ce este recunoscută într-un glas de toți..."

"Eu tot sprijin Tradiția apostolică pe care Sfânta Biserică Ortodoxă o are ca izvor de învățătură alături de Sfânta Scriptură... Ceea ce este lăsat de apostoli alcătuieşte viața creştină şi s-a transmis ca atare din generație în generație neschimbat, intrând în acelaşi timp în scrierile Părinților încă din veacul întâi..."

"Şi au început creştinii să gândească aşa, să trăiască aşa, să lucreze aşa în legături reciproce, să se cârmuiască aşa, să se sfințească aşa, să-l slujească lui Dumnezeu aşa cum au orânduit apostolii..."

În cartea de față găsim un buchet de cugetări creştine, extrase din operele Sfântului Teofan, în care aflăm poziția tradițională față de multe subiecte foarte importante pentru mântuire. Găsim zeci de răspunsuri pentru tot atâtea întrebări pe care poate ni le-am pus de multă vreme...

